

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΘ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 338 - 339

ΙΟΥΝΙΟΣ-ΙΟΥΛΙΟΣ 1980

Σ Τ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι

(έτήσια)

Έστωεργιστό	Δοχ.	600
Νομ. Προσώπων, Όργανο- σμών, Τραπεζών	»	800
Κοινοτήτων & Σχολείων	»	500
Έξωεργιστό	Δολλ.	25
Τιμή τεύχους	Δοχ.	120

Αντεπιστέλλοντα Μέλη της Έπιτροπής

Α. Ι. ΒΡΑΝΟΤΣΗΣ (Αθήναι)

ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)

ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (Αθήναι)

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Αθήναι)

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Αθήναι)

Έμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Όδός Σμύρνης αρith. 11, Ίωάννινα, Τηλέφ. 26.659

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Στυλ. Κ. Σιωμοπούλου	: Πόλεμος Καίσαρα και Πομπηίου στην Ήπειρο και την Ίλλυρία (ιστορ. μελέτη)	Σελ. 401
Παν. Δ. Τζιόβα	: Ήπειρωτικά ανάλεκτα (άνέκδοτο Χοτζάτιο του 1674 — Δύο Έβραϊκά προικοσύμφωνα — Ένιαία Δημογεροντία Ίωαννίνων) (ιστορ. στοιχεία)	» 417
Φιλαρ. Άπ. Βιτάλη	: Ο Κώδις της Θεοφανείου Σχολής Πρεβέζης (ιστορ. στοιχεία)	» 432
Κώστα Π. Λαζαρίδη	: Λαογραφικά Κουκούλιου Ζαγορίου (λαογρ. μελέτη)	» 441
Κων. Άθ. Διαμάντη	: Λεξιλόγιο Ροδαυγής Τζουμέρκων (λαογρ. συλλογή)	» 457
Άλεξ. Λαζάνη	: Τοπωνύμια Κατσανοχωρίων (λαογρ. συλλογή)	» 466
Δεσπ. Σαλτουρίδου - Πατσούρου	: Εκπαίδευση και οικονομία (μελέτη)	» 470
Κ. Ν. Γκαραγκούνη	: Ατμοθερμικά Άμαράντου Κονίτσης (μελέτη)	» 476
Κώστα Δ. Βελιαρούτη	: Βαλαωρίτης και Άσώπιος (δοκίμιο)	» 482
Θεμ. Β. Παπαθανασίου	: Η εργασία κατά την χριστιανικήν αντίληψιν (μελέτη)	» 489
Άθαν. Ί. Άντωνίου	: Οί Διάκριοι ή Ύπερακριοι (φιλ. δοκίμιο)	» 499
Τάκη Σιωμοπούλου	: Παρεμβολές στην ποίηση (ποιήματα)	» 507
Μιχ. Μάνου	: Δρόπολη γόσσσα (ποίηση)	» 508
Δημοσθ. Κόκκινου	: Τό γκρεμισμένο εικόνησμα (διήγημα)	» 509
Ί. Παπαδημητρίου	: Η βροχή (ποίηση)	» 513
Θύμιου Ί. Χριστόπουλου	: Μία ρυτίδα (ποίηση)	» 514
Κων. Μπράτσου	: Έρμη ψαρόβάρκα (ποίηση)	» 515
Νίκου Ζούμπου	: Βeton pas arme (ποίηση)	» 515
George Macovescu (on Horea (μετάφρ. Α. Ζιώγα)	: Πέντε ποιήματα	Σελ. 516 - 517
Τάσος Τριανταφύλλου	: Λογιστές (ποίηση)	» 518
Μιχ. Κορδύση	: Στόν Άθωνα (όδοπορικό)	» 519
Κώστα Γ. Τσιλιμαντού	: Τρία ποιήματα	» 523
Δημ. Γαλάνη	: Ποιητικό αφιέρωμα (ποιήματα)	» 524
Γρηγ. Μαρτίνη	: Δοξαστικό (ποίηση)	» 526
Δημοσθ. Νασιούλη	: Ο Κανελής μου (διήγημα)	» 527
Ντίνας Τζιόβα	: Έρωτικό μοιρολόι (ποίηση)	» 530
Vinc. Rossi (μετάφρ. Φ. Δέλη)	: Προμηθέας ανάστροφος (ποίηση)	» 531
Πολωνοί ποιητές (μετ. Ν. Χα- τζηνικολάου)	: Ποιήματα	» 532
Νίκου Σπάνια	: Προανάκρουσμα (ποίηση)	» 535
Χρυσ. Ζιτσαίας	: Ένα κινέζικο βάζο (διήγημα)	» 536
Γιάννη Σακελλιάνα	: Έκ βαθέων (ποίηση)	» 539
Ζάν Μωρεάς	: Τό ρόδο του περιβολιού (ποίηση)	» 540
Κώστα Μ. Οικονόμου	: Συντελεία και Τετέλεσται (ποίηση)	» 541
Γαλλική ποίηση (μετ. Μιχ. Πε- τρήχιλου)	: (Verlain - Heredia) 2 ποιήματα	» 542
Άποστ. Μαγγανάρη	: Δύο ποιήματα	» 543
Δ. Τζιόβα	: Ίδεολογία και αισθητική λειτουργία στην πεζογρα- φία του Δ. Χατζή (μελέτη)	» 544

ΔΙΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σ η μ ε ρ ι ο μ α τ α : Παναγιώτης Χατζής Νίκου (Δημοσθ. Γραμματο-
ποῦλου) - Ο.Π.Θ. (Συντ.) Έπαλξεις στην Έπασχία (Α. Κόκκινου). Κ ρ ι τ ι κ ή
τοῦ βιβλίου. Πνευματικά γεγονότα στην Έπασχία. —
Προζήτηση διαγωνισμοῦ. Έκθεση Έθνικῆς Τραπέζης.

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξεως: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωγράφου 53 - Ίωάννινα
Τυπογραφείου: Φ. Β. Παμππούσης — Γ. Διβολή 15 (Α. Τούμπα) - Θεσ/νίκη
Έκτύπωση: Τυπογραφείο «Η ΔΩΔΩΝΗ», Κονίτσης 195, τηλ. 920.610 & 925.159 - Θεσ/νίκη

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΘ'

ΙΟΥΝΙΟΣ - ΙΟΥΛΙΟΣ 1980

ΤΕΥΧΟΣ 338 - 339

ΣΤΥΛ. Κ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Δικηγόρου

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙΣΑΡΑ ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΟΥ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΛΛΥΡΙΑ *

(49—48 π.Χ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΛΙΓΜΩΝ ΣΤΗΝ ΙΛΛΥΡΙΑ — ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΗ

Καίσαρικές ἐνισχύσεις

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀρχιναυάρχου Βίβουλου, ὁ Πομπηΐος δὲν ὥρισε κανένα σὺν ἀρχηγὸ τοῦ στόλου του, ἀλλὰ οἱ διάφοροι διοικητὲς τῶν μοιρῶν ὑπαχθῆκαν ἀπ' εὐθείας στὸν ἴδιον. Αὐτὸ στὴν οὐσία, ὅπως εἶναι αὐτονόητο, ἐσήμαινε γιὰ τοὺς διάφορους στόλάρχους ἀνεξαρτησία δράσης ἢ ἀδράνειας, καὶ γιὰ τὸν Πομπηΐο ἀνυπαρξία ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου.

Διάδοχος τοῦ Βίβουλου, στὴν ἄμεση διοίκηση τῆς μοίρας τῶν 110 πομπηϊανῶν πλοίων ποὺ κυριαρχοῦσαν στὸ Ἰόνιο, καὶ εἶχαν τὸ δύσκολο ἔργο τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν καισαρικῶν, ὠρίσθηκε ἀπὸ τὸν ἀρχηγό, ὁ Λίβων, ὁ βοηθὸς τοῦ νεκροῦ Βίβουλου, ποὺ τὸν εἶδαμε παραπάνω νὰ διαπραγματεύεται μὲ τὸν Καίσαρα στὸν Ὀρικό, προσωρινὴ ἀνακωχή.

Αὐτὸς ὁ Λίβων, ἐξακολούθησε γιὰ λίγο τὸν ἀποκλεισμό τοῦ Ὀρικοῦ καὶ τῶν γειτονικῶν παραλίων, ποὺ κατεῖχε ὁ Καίσαρ. Γρήγορα ὅμως τὸν ἐγκατέλειψε, χάρις οὐ μὴ ὀρθῇ ἐμπνευσι, ποὺ ἀποδείχθηκε αἰτυχὴ στὴν ἐκτέλεση: Νὰ ἀποκλείσει τὸ Λημάνι τοῦ Μπρίντζι τῆς Ἰταλίας.

Ὁ ναύαρχος, ἐνήργησε μὲ τὴ λογικὴ σκέψη, ποὺ τὴν ἐπισημαίνει ἄλλωστε ὁ Καίσαρ, ὅτι ἦταν πὺ ἀποτελεσματικὸ νὰ ἀποκλείσει τὸ μοναδικὸ Λημάνι ἀπ' ὅπου ἤξερε ὅτι φορτώνονταν ἐφόδια καὶ ἄνδρες γιὰ τὴν Ἡπειρο, παρὰ τὶς διαφορὲς ἐρημικὲς ἀκτὲς τοῦ Ἰονίου, ποὺ θὰ ἐκφορτώνονταν.

Ἡ ἐπιχείρηση ὅμως ἐκτελέσθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο μὲ ἀπειρία, καὶ κατέληξε σὲ ὀλοκληρωτικὴ ἀστυχία, χάρις στὴν ἐπιτυχημένη ναυτικὴ τακτικὴ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, τοποτηρητῇ τοῦ Καίσαρα στὴν Ἰταλία⁶⁶. Μετὰ ἀπ' αὐτό,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 226.

66 Β.Σ. ΠΙ, 23 καὶ 24.

ὁ Λίβων ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὴν Ἱστορία, καὶ φαίνεται πὺς ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ μεγάλο γιό τοῦ Magnus, ποὺ δὲν θὰ ἀργήσει νὰ ἐμφανισθεῖ στὸ προοκίνηιο τοῦ πολέμου στὸ Ἰόνιο καὶ στὴν Ἀδριατική. Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ τοῦ πομπηϊανοῦ στόλου ξεθάρρεψε τοὺς καισαρικοὺς στρατηγοὺς στὴν Ἰταλία, κ' ἔτσι ὁ μετέπειτα περιβόητος Μάρκος Ἀντώνιος τοιοσηρῆτης τοῦ Καίσαρα στὴ Ρώμη, σὲ πολὺ σύντομο διάστημα, φόρτωσε οἱά πλοῖα ἕνα ἀξιόλογον σῶμα στρατοῦ, μὲ προορισμὸ σημεῖα τῆς περιοχῆς τῆς Ἀπολλωνίας καὶ τοῦ Δυρραχίου, ποῦ, ὅπως τοῦ ὑπέδειξε μὲ γράμματα ὁ Καῖσαρ, οἱ ἀντίπαλοι εἶχαν ἀσθενεῖς φρουρές. Ὑστερα ἀπὸ ἐπιτυχεῖς ἀμφισχιές μὲ τὸν πομπηϊανὸν στόλο τῶν Ροδίων, ποῦ, ὅπως ποιεῖτο, ἀποτελοῦσε τμήμα τῆς μοίρας τοῦ ἀνίκανου Λίβωνα, καὶ χάρη σὲ μιὰ οφοδρὴ τρικυμία, ποῦ διέλυσε τὸ ροδιακὸν στόλον, οἱ καισαρικοὶ κατῴρθωσαν νὰ ἀποβιβασθοῦν στὴν ξηρά. Ἡ τρικυμία ὅμως τοὺς παρέσυρε πολὺ μακρυνά, κ' ἔτσι δὲν ἀποβιβάσθηκαν ἐκεῖ ποῦ ἤθελαν, ἀλλὰ πολὺ πρὸ βόρεια, κ' ἀπὸ τὴ στρατιὰ τοῦ Πομπηίου, στὴ Λισσό, παλὰ Ἰλνυρική πόλη, καὶ πρόσφατη ρωμαϊκὴ ἀποικία⁶⁷.

Ἐκεῖ, χωρὶς νὰ χρειασθεῖ νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς ντόπιους, οὔτε μὲ τοὺς ρωμαίους ἀποίκους, ποῦ τοὺς δέχθηκαν μὲ ἀπάθεια, οἱ καισαρικοὶ περίμεναν ὁδηγίεσ ἀπὸ τὸν ἀρχηγό.

Ἡ δύναμη ποῦ ἔφερε μαζὺ του ὁ Μ. Ἀντώνιος ἀποτελοῦνταν, κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Καίσαρα, ἀπὸ 4 λεγεῶνες πεζῶν, δηλαδὴ, κατὰ τὴν καισαρική σύνθεση τῶν λεγεῶνων, ἕνα σύνολο ἀπὸ 8500 πεζοὺς⁶⁸.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς, μετέφερε καὶ 800 ἵππεις. Σημειώνομε, ὅτι ὁ Ἀντώνιος δὲν ἔφερε μαζὺ του τοξότες, ὅπως οὔτε κ' ὁ Καῖσαρ, ὁ ὁποῖος δὲν κατῴρθωσε οὔτε μέχρι τῆ μάχης τῶν Φαρσάλων, ποῦ ἔβαλε τέρμα στὴν ἐκοτρατεία αὐτή, νὰ συγκροτήσῃ σῶμα τοξοτῶν. Αὐτὴ ἦταν μιὰ ἔλλειψη, ποῦ ὁ Καῖσαρ τὴν πλήρωσε ἀκριβὰ στὶς δυὸ τελευταῖες μάχες τοῦ Δυρραχίου.

Ἡ παγίδα τῆς... παγίδας

Ὅποσδήποτε, ἡ ἄφιξη τῶν νέων καισαρικῶν δυνάμεων, ἔγινε ἀφορμὴ

67. Τὸ σημερινὸ Ἀλβανικὸ Λέζ. Ἐκεῖ, ὅπως δέχονται, βεβαιεῖται ὁ τάφος τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἡ ἐπιτυχία αὐτὴ τοῦ Μ. Ἀντωνίου, χαρακτηρίζεται σὰν ἕνα ἀκόμα παιγνίδι τῆς τύχης, ποὺ σημάδευε τὶς δυὸ καισαρικὲς ἀποβάσεις (T. Mommsen: ὅπ. ἀν. σελ. 337).

68. B.C. III, 29. Ὁ Πλούταρχος, προχειρολογώντας, γράφει στὸ βίβ τοῦ Ἀντωνίου (VII, 24) ὅτι ὁ Μ. Ἀντώνιος ἔφερε μαζὺ του «δισμυρίους ὀλίτας» καὶ 800 ἵππεις. Εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ ἱστορικός ἀπὸ τὴ Χαρόνεια, στὴν προσπάθειά του νὰ διατελέσῃ τὴν πληροφορία τοῦ Καίσαρα μὲ ἄλλα λόγια, τὴ διαστρεβλώνει, ὅσον ἀφορὰ τοὺς ὀλίτες. Τοῦτο ἔγινε γιατί, ἔχοντας ἔν' ὀψη του, ὅπως πιστεύομε, ὅτι κάθε λεγεῶνα εἶχε κανονικὰ περίπου 5.000 ἄνδρες, («κατὰ δὲ Ρωμαῖους ἡ λεγεὼν πεντακισχίλιοι εἰσὶν» Διοδ. Σιγ. Fragm. ex libr. XXVI) «μετέφρασε» τὸν ἀριθμὸ τῶν λεγεῶνων ποὺ ἀναφέρει ὁ Καῖσαρ (τέσσερες), στὸ γνωστὸ του ἀριθμὸ ἀνδρῶν, κάθε λεγεῶνας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δώσῃ τὸ φανταστικὸ ἀριθμὸ τῶν εἰκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν. Οἱ ἄνδρες ὅμως καὶ τῶν δυὸ ἐκστρατευτικῶν σωμάτων τοῦ Καίσαρα, μαζὺ μὲ τοὺς αὐτομόλους καὶ τοὺς ἐπιζούρους «Ἕλληνες καὶ ξένους (χώρια οἱ ἀπώλειες στὸ Λυραράχι), ποτὲ δὲν ξεπέρασαν τοὺς 25.000 ἄνδρες, ὅπως θὰ φανεῖ τὸν ἴδιο χρόνον στὴ μάχη τῶν Φαρσάλων. Μὲ βάση ὅμως τὴν αὐθεντικὴ πληροφορία τοῦ Καίσαρα, ποὺ εἶδαμε παραπάνω (σεφ. Ε'), ὅτι οἱ 15.000 ἄνδρες, ποὺ ἔφερε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν Ἰταλία, κατανέμονταν σὲ 7 λεγεῶνες, πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι οἱ 4 λεγεῶνες τοῦ Ἀντωνίου, περιλάμβαναν γύρω στοὺς 8.500 μάχιμους ὀλίτες.

να ξυπνήσουν από τη χειμερινή νάρκη τους, τα δυο αντίμαλα στρατόπεδα οπς ὅχθες τοῦ Ἄψου.

Ἦταν φανερό, πὼς ἡ εἰδυλλιακὴ ἐποχὴ τοῦ παρόχθιου πολέμου τῶν Λέξεων, τῶν χειρονομιῶν καὶ τοῦ πετροπόλεμου εἶχε περάσει γιὰ ὅλους.

Ὁ Καῖσαρ ποὺ ἔπρεπε νὰ διαβεῖ τὸ ποτάμι, ξεοῆκωσε τὴ στρατιὰ του σὲ ἀναζήτησι «περασμάτων», σημεῖων ποὺ ὅμως ἔπρεπε νὰ τὰ εἶχε ἐπισημάνει ἀπὸ καιρὸ. Ἔτσι ἔχασε χρόνο, βαδίζοντας ἀντίθετα πρὸς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἠπειροῦ, μὲ φανερό σκοπὸ νὰ παρακάμψει κάπου τὸ στρατόπεδο τοῦ ἀντιπάλου του, ἢ καὶ νὰ παραβιάσει τὴν παράταξή του, γιὰ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τοὺς δικούς του. Ὁ Πομπηῖος, ἀπὸ τὴ βόρεια ὄχθη τοῦ Ἄψου, εἶχε τεθεῖ καὶ ἐκεῖνος σὲ κίνησι, παρακολουθώντας μὲ προσοχή, κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Καίσαρα, τὴς κινήσεις του, ὅπως καὶ τοῦ Ἀντωνίου, πίσω ἀπὸ τὴς πλάτες του.

Ὁ τελευταῖος, σὲ μετὰ, κατέβαινε πρὸς τὸ νότιο, παρακάμπτοντας κοντὰ στὰ σημερινὰ Τίρανα, ὅπως πιστεύομε, τοὺς πομπηϊανούς, ποὺ μὲ τὸν τεράστιο ὄγκο τοῦ στρατοῦ τους, κατεῖχαν ὁλόκληρὴ τὴν περιοχὴ, ἀπὸ τὸ Δυρράχιο μέχρι τὸν Ἄψο, καὶ μὲ τὸ φοβερὸ ἵππικὸ τους,μποροῦσαν νὰ ἐλέγχουν σὲ μεγάλο βάθος τὴν ἐνδοχώρα.

Οὔτε ἀπὸ τὸν Καῖσαρ, οὔτε ἀπὸ πομπηϊανὲς πηγές, ἀναφέρεται καμμιά προσπάθεια τῶν πομπηϊανῶν στρατηγῶν, νὰ ἐμποδίσουν τὸν Ἀντώνιο στὴν ἀπόβασή του ἢ στὴν πορεία του πρὸς τὸ νότιο⁶⁹.

Ὁ Πομπηῖος, ποὺ θρίοκονταν στὸν Ἄψο μὲ μέτωπο πρὸς τὸ νότιο, μακριὰ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν πρώτων κινήσεων τοῦ Ἀντωνίου, ἀναστατωμένος ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τῶν στρατηγῶν του, προσπάθησε μόνος του, ἔτσι καὶ τὴν τελευταία στιγμή, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔνωση τῶν ἀντιπάλων του, ποὺ θὰ ἐοῆμαιναι τὸ δικό του κύκλωμα. Ἀπέσυρε βιαστικά καὶ μὲ μεγάλη δεξιότη-
χνία, τὸ σύνολο τῶν δυνάμεών του ἀπὸ τὸν Ἄψο, καὶ σὲ ἀπόστασι μῆς ἡμέρας, βόρεια ἀπ' αὐτόν, ἔστησε μιὰ τεράστια ἐνέδρα στὸν Ἀντώνιο, «σὲ κατάλληλο τόπο» κατὰ τὴν ἔκφρασι τοῦ Καίσαρα⁷⁰.

Ὁ Ἀντώνιος, «καλὰ πληροφορημένος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες», ὅπως γράφει ὁ Καῖσαρ, γιὰ τὴν παγίδα, ἀνέκοψε τὴν πορεία του ἀποφεύγοντας τὴν ἐνέδρα. Ταυτόχρονα βρῆκε τρόπο νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν ἀρχηγὸ του γιὰ τὸν κίνδυνο. Ὁ Καῖσαρ ἔτρεξε νὰ χτυπήσῃ τὸν Πομπηῖο ἀπὸ τὰ νῶτα.

Ἐπειδὴ ὁ κλοιὸς ἄρχισε νὰ κλείνῃ ἐπικίνδυνα γύρω ἀπὸ τὴ νέα θέσι τῶν πομπηϊανῶν ὁ ἀρχηγὸς τους ἀναγκάσθηκε νὰ βρεῖ τρόπο νὰ ἀπαγκιστρώσῃ τὴ στρατιὰ του ἀπὸ τὴν παγίδα ποὺ ὁ ἴδιος ἔστησε στοὺς ἀντιπάλους του. Τὸ πέτυχε μὲ ταχύτητα καὶ τάξι ποὺ θυμίζει τὴ φυγὴ τοῦ Φιλίππου τοῦ πατέρα τοῦ Περόεα ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Ἀώου τὸ 198 π.Χ., καὶ ποὺ πρέπει νὰ κατέπληξε τὸν Καῖσαρ. Ὁ δικτάτορας, ποὺ δὲν συνηθίζει νὰ ἐκφράζει θαυμασμὸ γιὰ τὴν πολεμικὴ ἰκανότητα τοῦ ἀντιπάλου του, μᾶς πληροφορεῖ ξερά, ὅτι ὁ τελευταῖος, «μὲ ὅλες του τὴς δυνάμεις φθάνει στὸ Ἀσπαράγγιο τῶν Δυρραχινῶν», καὶ ὅτι ἐκεῖ στρατοπέδεψε μὲ ὅλη τὴ στρατιὰ του.

69. Κατὰ τὸν Μόμσεν (ὁπ. ἀν. σελ. 339) ὁ Ἀντώνιος, γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς πομπηϊανούς, πέρασε «*pei passi di Graba-Balkan*». Ἡ γνώμη μας εἶναι, ὅτι δὲν ἦταν δυνατό νὰ περάσῃ ἀπὸ κεῖ, δηλαδὴ, ἀπὸ τὸ σημερινὸ βουνὸ Krrabe γιὰ τὴν θὰ ἦταν ὁρατὸς ἀπὸ τὸν κάμπο τῶν Τιράνων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴς διαβάσεις τῆς ἀνατολικώτερης «Γροπάς», μὲ τὴν κάλυψιν τοῦ προηγούμενου βουνοῦ (δηλ. τοῦ Κράμπε).

70. B.C. III, 30, 5.

Ἔτοι οἱ καισαρικές στρατιᾶς ἐνώθησαν, χωρὶς νὰ χρειασθεῖ νὰ ρίξουν οὔτε ἓνα ἀκόντιο, «ἀκοντίτι», ὅπως θὰ ἔγραφε ὁ Πολύβιος.

Ὁ Καῖσαρ τὸν ἀκολούθησε, καὶ κεῖ στὸ Ἀσπαράγγιο, ἄπλωσε τὴ στρατιὰ του, καὶ προκάλεσε σὲ μάχη τὸν Πομπηῖο, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἀνταποκρίθηκε. Ὁ Καῖσαρ, ὅστερα ἀπὸ ὠριμώτερη σκέψη, ἀπεφάσισε νὰ μὴ δοκιμάσει τὴν τύχη του ἐκεῖ, ἀλλὰ νὰ τρέξει πρὸς τὸ ἄδειο ἀπὸ στρατὸ Δυρράχιο, πρὶν ἀκόμα φτάσουν οἱ δυνάμεις τῶν ἀντιπάλων του ἐκεῖ.

Ἔτοι τὸ μεγάλο παιγνίδι τῶν στρατιῶν ποὺ ἐξαφανίζονται μέσα σὲ μιὰ νύχτα ἐπανελήφθηκε, ἀλλὰ τώρα ἦταν ἡ σειρὰ τοῦ ἄλλου παίκτη.

Πρὶν προλάβει ὁ Magnus νὰ πανηγυρίσει γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ ἀντιπάλου του ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς μάχης, πληροφορήθηκε τὴν ἀλήθεια, καί, ξεσηκώνοντας τὸ σύνολο τῆς στρατιᾶς του, ἄρχισε καὶ κείνος ἓνα ξέφρενο τρέξιμο πρὸς τὴν πόλη, ἀκολουθώντας, σὲ μιὰ ἐξοντωτικὴ νυκτερινὴ πορεία, ὅπως γράφει ὁ Καῖσαρ, κάποιο συντομώτερο δρόμο, τὸν ὁποῖο ὅμως ὁ ποιητὴς τῶν «Farsalia» ἀπὸ ἄγνοια τῆς περιοχῆς, ὀνομάζει «παραλιακός»⁷¹.

Τὴν αὐγὴ τῆς ἄλλης ἡμέρας, οἱ λαοπώμενοι καὶ αὔπνοι καισαρικοί, ἀντίκρουσαν τὴν πόλη τῆς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ καὶ τίς προσφυλακὰς τῆς πομπηϊανῆς στρατιᾶς ποὺ πλησίαζε.

Ὁ Καῖσαρ στὸν δεῦτερο τοῦτον ἀγώνα δρόμου τῶν δυὸ στρατιῶν, μὲ στόχο πάντα τὸ ἴδιο λάφυρο, ἦρθε καὶ πάλι δεῦτερος. Ὁ Καῖσαρ, μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ αἰφνιδιασμοῦ του, ἀναγκάσθηκε νὰ ἀποσυρθεῖ στὰ κοντινὰ βουνά, ἀφήνοντας στὸν ἀντίπαλο ἀνοιχτὸ τὸ δρόμο γιὰ τὸ Δυρράχιο⁷².

Ὁ Πομπηῖος ἔτρεξε μὲ ἀπεριοκενία νὰ μπάσει ὁλόκληρη τὴ στρατιὰ του σὲ μιὰ μεγάλη παραθαλάσσια φάκα στὴ στενὸμακρὴ ἀπὸ τὸ βορρῆ πρὸς τὸ νότο κοιλάδα ποὺ περικλείνεται ἀνατολικά ἀπὸ μιὰ μικρὴ, ἀλυσσοειδῆ καὶ ἀουνεχὴ ὄροσειρὰ καὶ δυτικά ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴ.

Ὁ Καῖσαρ, μὲ τίς δυὸ του στρατιές, ἐνωμένες τώρα, ἔκλεισε μιὰ τεράστια τανάλια γύρω ἀπὸ τὸ Δυρράχιο.

Οἱ καισαρικές λεγεῶνες, ἐνωμένες τώρα πιά, ἀποτελοῦσαν ἓνα συμπαγὲς σύνολο ἀπὸ 11 λεγεῶνες πεζῶν, δηλαδὴ ἀπὸ 25 περίπου χιλιάδες ὀπλίτες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μικρὴ δύναμη ἱππικοῦ, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω.

Ὁ στρατὸς τῶν πομπηϊανῶν στὴν Ἠπειρὸ καὶ στὴν Ἰλλυρία ἀποτελοῦνταν, σύμφωνα μὲ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Καίσαρα, ἀπὸ 9 λεγεῶνες πεζῶν, στοὺς ὁποίους, ὅπως εἶδαμε παραπάνω, περιλαμβάνονταν καὶ μεγάλος ἀριθμὸς

71. B.C. III, 41. Ἀπὸ τὰ λίγα στοιχεῖα ποὺ ἀναφέραμε, καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν μόνη πηγὴ τὴ διήγησιν τοῦ Καίσαρα, μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὸ Ἀσπαράγγιο, βρισκόταν κοντὰ στὴν περιοχὴ τοῦ σημερινοῦ βοιωτοῦ Κράμπε, βόρεια τοῦ Γενοῦσου. Ὁ Μόμσεν (ὅπ. ἀν. σελ. 337) τοποθετεῖ τὸ Ἀσπαράγγιο στὶς ὄχθες τοῦ Γενοῦσου. Προσθέτουμε ὅτι ὁ Καῖσαρ γράφει σὲ ἄλλο σημεῖο τῶν ἀπομνημονευμάτων του, ὅτι ἡ θέση αὐτὴ βρισκόταν «στὴν περιοχὴ τῶν Παρθινῶν». (B.C. III, 41, 1). Farsalia, VI, 15.

72. Γιὰ τὴ θέση τοῦ Δυρραχίου στὸ διοικητικὸ κομμὸ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀναφέρομε τὴν πληροφορίαν τοῦ Δίωνος Κάσσιου (XLI, 49, 2), κατὰ τὴν ὁποία «Δυρράχιον γῆ Ἰλλυριῶν τῶν Παρθινῶν, νῦν γε καὶ τότε γε ἤδη Μακεδονίας νενομισμένη ζεῖται». Ὁ Δίων Κάσσιος (155—235 μ.Χ.), καλύπτει μὲ τὴ «ρωμαϊκὴ ἱστορίαν» του τὰ γεγονότα μέχρι τὸ 229 μ.Χ. Ἡ πληροφορία αὐτή, ὅσον ἀφορᾷ τὸ «νῦν» — δηλαδὴ τὸ πρῶτο τέταρτον τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνα — εἶναι λαθεμένη, γιατί τὸ Δυρράχιο, εἶχε ἀποτελέσει ἀπὸ πολὺ πρὶν μέρος τῆς καινούργιας ἐπαρχίας Ἰλλυρίας. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὸ «τότε» — στὴν ἐποχὴ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν Ρωμαίων — ἀνταποκρίνεται στὰ πράγματα, ὅπως διαστανθώνεται καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές.

ἀπὸ Ἑλληνες, μετὰ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ Ἑπειῶτες ποὺ δὲν συγκροτοῦσαν αὐτοτελεῖς μονάδες.

Ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν πομπηϊανῶν ἦταν διπλάσιος ἀπὸ τοὺς καισαρικούς, γιατί, ὅπως σημειώσαμε, οἱ λεγεῶνες τους, δὲν εἶχαν μειωμένη σύνθεση, ὅπως καὶ τοῦ Καίσαρα.

Στοὺς πομπηϊανούς αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ περιληφθοῦν οἱ δυὸ λεγεῶνες, τοῦ Σκηπίωνα, ποὺ βρίσκονταν στὴ Δυτ. Μακεδονία. Ὁ Πομπήϊος εἶχε ἐπὶ πλεόν καὶ αὐτοτελεῖς μονάδες σφενδονητῶν καὶ τοξοτῶν, ποὺ ἔπαιζαν ἐν πολῦτιμῳ ρόλῳ τῶν πολυβολητῶν τῶν νεωτέρων πολέμων. Ἐκτὸς ἀπὸ ὅλους αὐτούς, πρέπει νὰ ἐπαναλάβουμε ὅτι ὁ Magnus εἶχε καὶ τὸ συντριπτικὸ γιὰ τὴν περίπτωση ἀριθμὸ τῶν 7.000 ἱππέων⁷³.

Ἑλληνικὲς «προσκήσεις» στὸν Καίσαρα

Γιὰ τὸν Καίσαρα ἡ στροφή αὐτὴ τοῦ πολέμου ἐσῆμαινε ἀναμφισβήτητὴ ἠθικὴ νίκη, ποὺ ἐμείωνε σοβαρὰ τὸ κύρος τοῦ διάσημου ἀντιπάλου του, καὶ ἐξευτέλιζε, σὲ διεθνῇ, γιὰ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς, κλίμακα, τὸ γόητρο τῆς ἁκαμπτῆς Συγκλήτου, ποὺ εἶχε ἐξωθήσει τὴν πολιτικὴ κρίση στὰ ἄκρα.

Ὁ Καίσαρ δὲν παρέλειψε νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὸ σοβαρὸ αὐτὸ ἠθικὸ πλεονέκτημα, γιὰ νὰ βελτιώσῃ τὴν δική του πολιτικὴ καὶ τακτικὴ θέση.

Ἐπειδὴ ἡ διάβρωση τῶν «τοποθετημένων» πολιτικὰ ρωμαίων στρατιωτῶν, ἦταν δύσκολη, καὶ ἀπαιτοῦσε χρόνο, ἡ προσοχὴ τοῦ Καίσαρα στράφηκε πρὸς τοὺς στρατευμένους στὸ στρατόπεδο τοῦ ἀντιπάλου του Ἑλληνες. Ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι πολλοὶ Ἑπειῶτες καὶ Αἰτωλοὶ αὐτομολοῦσαν ὁμαδικὰ πρὸς τὸ στρατόπεδό του, καὶ προσθέτει ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτούς, καὶ ἄλλοι νεοσύλλεκτοι (conscripti — «ἐγγεγραμμένοι») Ἑλληνες ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὶς κατεχόμενες ἀπὸ τὸν ἴδιον περιοχές, ἔκαναν τὸ ἴδιο⁷⁴.

Τοῦτο πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἀληθινό, τουλάχιστο γιὰ τὶς ἀρχὲς τῆς πολιορκίας, πρὶν ἡ ἄγρια πείνα καὶ οἱ στερήσεις οφίξουν τὸ στρατὸ τοῦ «πολιορκητῆ». Ἄλλωστε ἦταν φυσικὸ οἱ νέοι Ἑπειῶτες νὰ ἐπηρεασθοῦν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ πολιορκητὴς τους ἦταν ὁ καινούργιος ἐξουσιαστὴς τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν περιουσιῶν τους, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν τους χῶριζε τίποτε, καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν προηγούμενο περιστασιακὸ ἀρχηγό τους, μὲ τὸν ὁποῖο δὲν τοὺς ἔκρινε τίποτε. Ἀλλὰ γιὰ τὸν Καίσαρα αὐτὸ ἀποτελοῦσε μικρὴ ὠφέλεια, περισσότερῳ ἠθικὴ, γιὰ τοπικὴ χρῆση. Τοῦ χρειάζεσταν κάτι μεγαλύτερο καὶ τὸ βλέμμα του στράφηκε πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη του, σὲς ἑλληνικὲς περιοχές.

Ὁ Καίσαρ, ἀφοῦ συνενώθηκε μὲ τὴ στρατιὰ τοῦ Ἀντωνίου, προσπάθησε νὰ ἐπεκτείνει τὴν κυριαρχία του στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὰ αὐτονόητα πλεονεκτήματα μᾶς τέτοιας κυριαρχίας. Μὴ νοιώθοντας ὅμως τὶς δυνάμεις του ἀρκετὲς γιὰ δυναμικὸ «ἔπλωμα», φρόντισε, μὲ τὴ γνωστὴ διπλωματικὴ του μαεστρία νὰ τὸν «καλέσουν», ἀπὸ τὴν Αἰτωλία καὶ τὴ Θεο-

73. Στοιὺς τοξότες του, ποὺ ἦταν περίπου 3.000, περιλαμβάνονταν καὶ Κορητιοὶ καὶ Σπαρτιάτες (B.C. III, 4, 2).

74. B.C. III, 61, 2. «Vulgo vero universi in Epiro atque Aetolia conscripti milites earumque regionum omnium quae a Caesare tenebatur». Θ. ΣΑΡΙΚΑΚΗ: «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπείρου». Ἀρχ. Ἐφ. 1961, σελ. 115.

σαλία στην αρχή, κάποιοι «αντιπρόσωποι» («legati» όπως γενικά και άοριστε τους αποκαλεί ο ίδιος) των περιοχών αυτών για να τις...απελευθερώσει.⁷⁵

Παραπάνω είδαμε, ότι είχαν προηγηθεί στο στρατόπεδο του Καίσαρα «legati» από τις Ήπειρωτικές πόλεις, ή υποταγή των οποίων δεν έδημιούργησε παραπέρα προβλήματα.

Στη Θεσσαλία, μὰ πού την υποταγή της την εξασφάλισαν οι «αντιπρόσωποι», ο Καίσαρ του έστειλε μία λεγεώνα νεοσυλλέκτων και 200 ιππείς, με επικεφαλής τους, κάποιο χιλιάρχο Κάσοιο Λογγίνο, άπειρο κι αυτόν, σάν τους νεοσυλλέκτους του, όπως αποδείχθηκε.

Ό χιλιάρχος, χωρίς δυσκολία έδιωξε τις, μικρές επίσης, πομπηϊκές δυνάμεις απ' την Θεσσαλία, είχε όμως την άπρονοησία να έμπλακει στις εμφύλιες διενέξεις των Θεσσαλών⁷⁶.

Η τυχαία και συμπτωματική αυτή νύξη του Καίσαρα, είναι ή πρώτη πληροφορία απ' ό,τι γνωρίζουμε, της εποχής της ρωμαϊοκρατίας, για εμφύλιες έριδες των Θεσσαλών, οι οποίες άργότερα άσασχόλησαν αρκετές φορές τους Ρωμαίους, και φαίνεται πως προέρχονταν από κοινοτικές διαφορές σέ καλλιέργειες. Άποτέλεσμα αυτής της «έμπλοκής» της καιοαρκής λεγεώνας, φαίνεται πως ήταν ή κατάτμησή της σέ τμήματα μικρά και άποιακρυσμένα μεταξύ τους, πού δέν μπόρεσαν να άλληλοβοηθηθούν, όταν χρειάσθηκε.

Ό Καίσαρ, υπολογίζοντας ότι οι σοβαρές ένισχύσεις του αντιπάλου του από την Άοία θα περνούσαν άναγκαστικά από τη Μακεδονία, έστειλε εκεί το Γναίο Δομίτιο Καλβίνο, με δυό λεγεώνες πεζών και 500 ιππείς. Με την υπολογισμένη αυτή δύναμη ό Δομίτιος Καλβίνος είχε άρχισει να προσηλυτίζει εϊρηνικά τις πόλεις της Μακεδονίας, όταν μαθαίνει, ότι ό Σκιπίων Μέτελλος, πεθερός του Πομπηϊου, επέρχονταν έναντίον του με άγνωστο αριθμό λεγεώνων, και το χειρότερο, ότι ήταν κιάας πολύ κοντά του. Ένω ό αϊφνιδασμένος Δομίτιος έτοιμάζονταν να αντιμετώπισει τόν έχθρό, πού είχε πλησιάσει λιγώτερο από 7 χιλιόμετρα, ό Σκιπίων άλλάζει ξαφνικά, και από άγνωστο λόγο, την πορεία του, και εισέρχεται στη Θεσσαλία. Η πληροφορία για τη νέα πορεία του Σκιπίωνα άναστάτωσε τόν άλλο στρατηγό του Καίσαρα, τόν Κάσοιο Λογγίνο, πού είδαμε παραπάνω να κάνει τόν άσιτυνόμο των Θεσσαλών. Μία τυχαία έπίθεση έναντίον του από το ήπικό των Θρακών του Σκιπίωνα, ήταν άρκετή να προκαλέσει πανικό στις τάξεις των νεοσυλλέκτων του. Ό τρομοκρατημένος Λογγίνος, με όσους μπόρεσε να μαζέψει κοντά του, «κατέφυγε σά βουνά πού περιβάλλουν τη Θεσσαλία, και απ' εκείνα τὰ μέρη άρχισε να κάνει πορεία προς την Άμβρακία», όπως παραστατικά περιγράφει ό Καίσαρ⁷⁷. Έτσι ή Θεσσαλία έγκαταλείφθηκε άδοξα σιους πομπηϊαούς.

Στο μεταξύ οι καιοαρικοί κατέλαβαν, με έλάχιστες δυνάμεις, τις άφρூρητες από πομπηϊανούς περιοχές της Αιτωλίας, της Άκαρνανίας, και τις κυριώτερες πόλεις της Στερεάς Ελλάδας, μεταξύ των οποίων και το μαντείο των Δελφών και την Άθήνα, και όλα αυτά με τη ουμπαθή μέθοδο των «προο-

75. B.C. III, 34, 2.

76. B.C. III, 35, 2.

77. B.C. III, 36,5 «atque ex his locis Abraciam Varsus iter facere coeptis». Πρέπει να δεχθούμε ότι τὰ βουνά ήταν τὰ Τζουμόρα και ή διάβαση του Κασσ. Λογγίνου έγινε από το Βουραχόλι. Είναι ή δεύτερη φορά μετά τις έπιστολές του Κιζέρονα πού γίνεται από την άρχαία γραμματεία, γνωστή ή έπαρξη ή καλύτερα ή διατήρηση της Άμβρακίας άφθιας από την εποχή της καταστροφής, όπως είχαμε έπισημάνει παλιότερα.

κλήσεων» από τους «ήμειτέρους». Μερικές πόλεις που τοῦ ἀντιστάθηκαν, τίς κατέλαβε μετὰ τὴ βία, χωρὶς δυσκολία.

Ἔτσι τυλίγονταν, ἀθόρυβα, ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς κορμὸς στὶς φλόγες τοῦ ρωμαϊκοῦ ἐμφυλίου πολέμου, μετὰ σίγουρο καὶ ἄσχετο μετὰ τὴν ἔκβασίν του ἀποτέλεσμα, τὴν οἰκονομικὴ ἀφαιμάξη, καὶ ἐντελῶς ἄδηλο τὸ μέλλον.

Οἱ πομπηῖανοί ὀχυρώθηκαν στὸν Ἰσθμό, μετὰ ἀπόφαση νὰ κρατήσουν τὴν Πελοπόννησο, τὴν ὁποία ὁ Καῖσαρ ὀνομάζει «Ἀχαΐα», ἐπισφραγίζοντας ἤ, ὀρθότερα, ἐπιβάλλοντας πρῶτος αὐτὸς τὴν ὀριστικὴ πολιτογράφηση τοῦ ὅρου, ποὺ περιέλαβε ἀργότερα καὶ ὁλόκληρὴ τὴν Ἑλλάδα⁷⁸.

Ὁ πεθερὸς τοῦ Πομπηίου, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν ἐγκαταλειμμένη ἀπὸ τοὺς καισαρικοὺς νεοσύλλεκτους Θεσσαλία, δὲν ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσει νοτιότερα, ἀλλὰ στράφηκε ἐναντίον τοῦ Δομήτιου Καλβίνου, ποὺ μετὰ τίς δύο λεγεῶνες του τοῦ ἔφραζε τὸ δρόμο πρὸς τὸ Δυρράχιο, στὰ βουνὰ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ ὅμως, παρὰ τίς κάποιες προκλήσεις τοῦ Σκιπίωνα, γιὰ μάχη, κανένας ἀπὸ τοὺς δύο ἀντιπάλους δὲν ἀποτολμοῦσε σοβαρὴ ἀναμέτρηση, ὁ πόλεμος «πάγωσε» καὶ στὸ μέτωπο αὐτὸ κατὰ μῆκος τοῦ Ἀλιάκμονα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὸν Ἄψο, πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες.

Συνοψίζοντας τὰ παραπάνω, μπορούμε νὰ δώσουμε μιὰ γενικὴ εἰκόνα τῶν θέσεων τῶν ἀντιπάλων στὴν Ἑλλάδα: Ὁ Πομπήιος κατεῖχε τὴ Θράκη, ὁλόκληρὴ τὴ Μακεδονία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δυτικὸ ἄκρο τῆς, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Πελοπόννησο. Ὁ κύριος ὄγκος τοῦ στρατοῦ του βρίσκονταν σὲ μιὰ μικρὴ περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὸ Δυρράχιο, στὴν ὁποία ἦταν πολιορκημένος. Ὁ Καῖσαρ, εἶχε «οφηνωθεί» στὴν κεντρικὴ καὶ δυτικὴ Ἑλλάδα, ὅπως καὶ στὴν περιοχὴ τῶν Ἀθηνῶν, μέχρι τὸν Ἰσθμό, περιοχὲς ποὺ φημίζονται γιὰ τὴ φτώχεια τους, κι ἀπ' ὅπου δὲν ἐτόλμησε ὁ ἀνίκανος Σκιπίων νὰ τὸν διώξει καὶ κατεῖχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκστρατείας του ὁλόκληρὴ τὴν Ἠπειρο, τὴν κεντρικὴ καὶ νότια Ἰλλυρία, καί, τέλος, μικρὸ τμήμα τῆς Δυτ. Μακεδονίας.

Στὸ τελευταῖο αὐτὸ τρίγωνο ἔπεφτε ἰσὺς τὸ βάρος τῆς πολεμικῆς προοπτικῆς, τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΔΥΡΡΑΧΙΟΥ

Τὴν ἔφοδον ἄπορον ποιῆσαι

Ὁ Πομπήιος ὀχυρώθηκε σ' ἓνα μεγάλο ἡμικύκλιο λόφων, μετὰ κέντρο τὸ Δυρράχιο, ἀφοῦ λήστεψε στὸ μεταξὺ τοὺς γείτονες Παρθηνούς, κι ἔκαψε τὴ χώρα τους, «ἀποσιλώνοντάς» τὴν, γιὰ ν' ἀκάνει δύσκολη τὴν παραμονὴ τῶν ἀντιπάλων του ἐκεῖ, καὶ μετὰ ἰκανότητα ἄξια τοῦ ὀνόματός του, προσαρμόσθηκε στὴ νέα κατάσταση, γιὰ τὴ δυσμενῆ τροπὴ τῆς ὁποίας, ὅπως εἶδαμε, κυρίως ὑπεύθυνος ἦταν ὁ ἴδιος.

Ἡ ὁποιοδήποτε «στριμωγμένη» πομπηϊανὴ στρατιά, «ἀκουμποῦσε» μετὰ ἀοφάλεια πρὸς πλάτες τῆς στὴ θάλασσα τῆς Ἀδριατικῆς, ἢ ὁποία τῆς ἐξασφάλι-

78. B.C. III, 56, 3 «qui Achaiam obtinerat». Ἡ φράση αὕτη τοῦ Καίσαρα, ἀναξιοποίητη, ἀπ' ὅ,τι ἔξοφμε, εἶναι χρήσιμη γιὰ κάποιες συζητήσεις, γιὰ τὸ πότε ἡ «Ἀχαΐα», ἄρχισε νὰ ἀποτελεῖ ξεχωριστὸ διοικητικὸ κομμάτι τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Χρήσιμες γιὰ τὸ θέμα εἶναι οἱ παρατηρήσεις τοῦ Θ. ΣΑΡΙΚΑΚΗ: «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἠλείου», σελ. 116.

ζε όλες τις εποχές, χάρη στους ευνούκους ανέμους που πνέουν εκεί όλο το χρόνο⁷⁹, τον άνετο έφοδιασμό και στην ανάγκη της σωτηρίας της, χάρη στον άκαιανίκητο στόλο της. Στη νότιο πλευρά του ήμικύκλιου, που ήταν πεδινή, ή τραχειά και απόρρητη περιοχή της «Πείρας», ενισχυμένη με πεδινά περιτειχίσματα, άλλα όχυρά και χαρακώματα, παρείχε το βάσιμο αίσθημα της οχυριάς. Έπάνω σ' αυτή είχε στήσει το στρατηγείο του ο Πομπήιος, ενώ μια λωρίδα παραλίας στα πόδια του θεόρατου βράχου, του έξασφάλιζε την άνετη φυγή.

Όπως κι αν έχει το πράγμα, ο Καίσαρ, έστω και χωρίς να το θέλει, κατόρθωσε να πετύχει τον αποκλεισμό της στρατιάς των αντιπάλων του οε μια περφιέρεια «από 15.000 διπλά βήματα», όπως υπολογίζει ο ίδιος⁸⁰, αλλά οε μέτωπο όχι συνεχές, έπάνω στην οποία ο Magnus έχτισε 24 φρούρια..

Ο Καίσαρ έλαβε θέσεις απέναντι από την πομπηϊανή στρατιά, ήμικυκλικά, οε άλλους λόφους, «ψηλούς και τραχείς», κατά την έκφρασή του⁸¹. Τους λόφους αυτούς τους οχύρωσε, κατασκευάζοντας συγχρόνως και άλλα όχυρά, μεταξύ των λόφων, οε σημεία επίκαιρα, από τα οποία μπορούσε να ελέγχει κάθε κίνηση από την πολιορκημένη περιοχή προς τα έξω, και αντίστροφα.

Ο Πομπήιος, όπως τουλάχιστον συνάγεται από την περιγραφή του αντιπάλου του, έκανε κάτι καλύτερο: Ένωσε τα κάστρα του με χαρακώματα, και μάλιστα πολυδαίδαλα, οργανώνοντας μια άμυνα, που ήταν και ενιαία, της όλης περιοχής του, αλλά και αυτοτελής του κάθε σιτηρίγματος - κάστρου. Έτοι, έξουδετέρωνε την άμηση απειλή των καισαρικών οχυρών, από τα οποία, «τα μόν διεσταύρου, τα δε άντεπετείχιζε», και «πύργους επί των μετώπων επικαθίση ως τε την περίοδον του περιτειχίσματος απέραντον, και την έφοδον...άπορον ποιήσαι»⁸².

Ο Καίσαρ, μη ξέροντας ότι από την άλλη πλευρά των Δυρρακινών λόφων, και κάποιοι άλλοι κρατούσαν σημειώσεις για λογαριασμό της Ιστορίας, απέφυγε να γράψει, ότι μια προσπάθειά του, από την αρχή ακόμα της πολιορκίας, να περιτειχίσει ολόκληρο το στρατόπεδο του έχθρου του «από θαλάσσης εις θάλασσαν», οε μήκος 120 σταδίων, απέτυχε χάρη στις ικανότητες του αντιπάλου του⁸³.

Η περιέργη και πρωτότυπη αυτή πολιορκία, όχι μόλης, όπως μας συνήθισε ή Αρχαιότητα, αλλά ολόκληρης περιοχής, είχε την εικόνα πολλών μικρών πολιορκιών ανεξάρτητων φρουρίων, στις οποίες οι αντίπαλοι άλλαζαν συχνά ιδιότητα, χωρίς όμως να μεταβάλλεται ή γενική εικόνα. Οι «επιχειρήσεις» δέν ήταν παρά άμμηαχίες για την κατάληψη μιας βρύσης, την κατατροφή κάποιου πηγαδιού ή την άρπαγή κάποιας έφοδιοπομής. Ούτε ο Καίσαρ κατόρθωσε να περιορίσει τον κλοιό, σιόν οποίο είχε ιρέξει να κλειοτεί μόνος του ο αντίπαλός του, ούτε εκείνος να τον διευρύνει, παρά τα έκπλη-

79. "Όπως με θλίψη ξαναθυμάται ο Καίσαρ: Β.С. III, 47.

80. Β.С. III, 44, 3 και 50, 2. Και Florus (II, XIII, 39). "Ο «πάσσοις» ήταν το διπλό βήμα των 5 ποδών, δηλαδή 1,54 μ. ο καθένας. (Ε. Τσακαλώτου: Λεξιόν Λατινοελλην. λ. passus). "Ο "Όπερμαν (όπ. άν., σελ. 148) υπολογίζει την αποζηλεισμένη έκταση οε 56 τετρ. χιλιόμετρα, και την περίμετρο του ήμικύκλιου οε 25 χιλιόμετρα. Θεωρούμε σάν έπυροβόλους τους αριθμούς του "Όπερμαν. Με απλό μαθηματικό λογαριασμό, 15.000 passi οε ήμικύκλιο, (γιατί δυτικά ήταν ή θάλασσα), κάνουν 19 τετραγ. χιλιόμετρα.

81. Β.С. III, 43, 1.

82. Λίον Κάσιος, XLI, 50, 2.

83. Άλπιανός, Β.С. II, LXI.

κτικά τεχνάσματα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίσθηκαν καὶ οἱ δύο μεγάλοι στρατηγοί. «Ἦταν μιὰ νέα καὶ ἀνυνήθιστη μέθοδος πολέμου, στὴν ὁποία ἀνακαλύπτονταν κάθε τόσο κι ἀπ' τοὺς δύο ἀντιπάλους, νέοι ἱρόδοι μάχης», ὅπως λακωνικά παρατηρεῖ ὁ ἔμπειρος Καῖσαρ, ὁ ὁποῖος καὶ παραθέτει ἀρκετὰ περιστατικά, ὅχι μόνον τῆς καινούργιας τακτικῆς, ἀλλὰ καὶ μιᾶς ἀγνωστῆς μέχρι τότε τεχνικῆς τοῦ πολέμου⁸⁴. Ἡ περιγραφή τους βέβαια εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μας.

Ἀπὸ πληροφορίες ποὺ παρέχει ὁ Πλούταρχος στὸ βίῳ τοῦ Πομπηίου (LXV, 18) προκύπτει, ὅτι «τοῖς ἀκροβολισμοῖς» δηλαδὴ στὶς ἀψιμαχίες τῶν προφυλακῶν, νικούσε τις περισσότερες φορές ὁ Καῖσαρ. Ὁ τελευταῖος βεβαιώνει ὅτι σὲ ἔξ μάχες ποὺ ἔγιναν σὲ μιὰ καὶ μόνη ἡμέρα στὴν περιοχή αὐτῇ, σκοτώθηκαν 2.000 πομπηϊανοί!! (B.C. III, 53, 1). Ἀπὸ ἄλλη ὅμως πηγὴ, ὁπωσδήποτε πομπηϊανή, ὁ Ἀππιανὸς (II, LXIII) πληροφορεῖ τοὺς ἀναγνώστες του, ὅτι στὶς μάχες ἔξω ἀπὸ τὰ ὄχυρά, οἱ καισαρινοὶ εἶχαν σοβαρὰς ἀπώλειες, τέτοιες ποὺ θὰ ἔκριναν τὴν τύχη τοῦ πολέμου, ἂν γίνονταν, ἀπὸ τοὺς νικητὲς ἢ κατάλληλη ἐκμετάλλευση τῶν ἐπιτυχιῶν τους.

Μ' ὅλα αὐτά, οἱ τοπικὲς ἀψιμαχίες συνεχίζονταν, τὸ αἷμα ἔτρεχε, ἀλλὰ ὁ κύριος ὄγκος τῶν ἔνοπλων ἀνθρώπων μαζῶν ἔμεινε ἀκίνητος, ἀμέτοχος στὸν «πόλεμο», περιμένοντας τὴ μεγάλη στιγμή ποὺ δὲν ἔρχονταν. Ἡ ἀδράνεια, τὸ σαρὰκι ποὺ φθείρει σταθερὰ τὸ ἠθικὸ κάθε στρατοῦ, ἐδῶ ἐξουδετερώθηκε χάρις τοῖς ἱκανότατοις τῶν δύο μεγάλων στρατηγῶν. Ὁ Καῖσαρ εἶναι ἀρκετὰ γλαφυρὸς καὶ διδακτικὸς, ὅσον ἀφορᾷ τὴ δική του μεθοδολογία.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπ' τις θεωρητικὲς κατασκευὲς στὸ πάντα δύσκολο τοῦτο θέμα, ὁ Καῖσαρ, ποῦ, ὅπως ὁμολογεῖ, περιβάλλονταν ἀπὸ μεγάλες δυσχερείες σὲ ξηρὰ καὶ θάλασσα, ἦταν ἀναγκασμένος, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Πλούταρχος (Πομπ. LXV, 17) νὰ προκαλεῖ σὲ ἀναμέτρηση, «ἐξ ἀνάγκης φιλομαχεῖν».

Γι' αὐτὴ τὴν ἄκαρπη προκλητικὴ τακτικὴ, ὁ Δίων Κάσσιος γράφει παραιοτατικά: «ἐν τοῦτοις τοτὲ μὲν οὗτοι, τοτὲ δ' ἐκεῖνοι καὶ ἐνίκων καὶ ἐνικῶντο, ὥστε καὶ θνήσκειν πινὰς ἀμφοτέρω ὁμοίως». (ΧΙΙ, 50, 3).

Ὅταν κάποτε ὁ Καῖσαρ νόμιζε ὅτι «ἔσφιξε» τὸν ἀντίπαλό του, ἀπεφάσισε μαζικὲς κρούσεις μὲ ἰσχυρὲς δυνάμεις στὴν ἐξωτερικὴ περίμετρο τῆς πομπηϊανῆς ἄμυνας. Οἱ ἐπιθέσεις του πνίγηκαν στὸ αἷμα τῶν λεγεωναρίων του⁸⁵. Ἀναγκάσθηκε λοιπὸν κι αὐτὸς νὰ ἐπανεέλθει στὴ γνωστὴ του μέθοδο τῆς φθορᾶς τοῦ ἀντιπάλου προσπαθώντας στὸ μεταξὺ νὰ πετύχει κάποια ρωγμὴ στὸ ἀμυντικὸ σύστημα τῶν πομπηϊανῶν, μὲ τὴν προοπτικὴ τῆς γενικῆς ἐφόδου, ὅταν θὰ τὸ ἐπείρεπαν οἱ περιστάσεις.

Ὁ Πομπηῖος, ἐξ αἰτίας τοῦ ὀρεινοῦ ἐδάφους, ποὺ τὸν περικύκλωνε, δὲν μπορούσε νὰ ἀναπτύξει σὲ μάχη τὸ στρατό του, οὐτε, πολὺ περισσότερο, τὸ φοβερὸ ἱππικὸ του, κι εἶτοι ἔρριξε τὸ βάρος τῆς προσοχῆς του στὸ νὰ κρατήσει ἀπαραβίαστες τις ὀχυρώσεις του, περιμένοντας καὶ κείνος τὴν εὐκαιρία τῆς «ρωγμῆς», γιὰ νὰ ξεχυθεῖ στὸν κάμπο τῆς Καβάγιας ἢ τῶν Τιράνων καὶ νὰ κυκλώσει τὸν πολιορκητὴ.

Ὁ πόλεμος «πάγωσε» στὸ Δυρράχιο καὶ οἱ δύο μεγάλοι στρατηγοὶ ἐμπιστεύθηκαν, μὲ ἀκατανόητη γιὰ τὸ μελετητὴ ἀφέλεια, στὸ χρόνον, ρίχνοντας εἶτοι στὸν ἀγῶνα καὶ τὸν πῶ ἀσάθητο παράγοντα τῆς νίκης.

84. B.C. III, 47, 1 καὶ 50, 1.

85. Ὁ Καῖσαρ διηγεῖται τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐξατόνταρχου Σαάβα, ποὺ ὥστερα ἀπὸ κάποια μάχη, βοήθησαν στὴν ἀσπίδα του...120 τρῶες ἀπὸ βέλη!... Ὁ ἀξιωματικὸς, ποὺ ἀνασύρθηκε ζωντανὸς καὶ ἄθικτος, τιμήθηκε ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν ἀρχηγό. (B.C. III, 53, 4).

Γιὰ τὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας αὐτῆς τῆς περιοχῆς τοῦ Δυρραχίου, ἔχομε μὴ ἀμεση πληροφορία ἀπὸ τὸ Σουετώνιο, ὅτι κράτησε περίπου τέσσερες μῆνες. Αὐτὴ ἡ πληροφορία διασταυρῶνεται ἔμμεσα, ἀλλὰ θετικά, μὲ τὴν ἀντίστοιχη τοῦ Καίσαρα, ὅτι ἡ πολιορκία λύθηκε τὴν ἐποχὴ πὺλ ἀρχίζον νὰ ὠριμαίνουν τὰ στάχυα στὴν περιοχή⁸⁶. Πιστεύομε αὐτὸ πὺλ γίνεται γενικὰ παραδεκτό, ὅτι ἡ λύση τῆς πολιορκίας ἔγινε στὸ τέλος Ἰουνίου 68 π.Χ.

Πομπηϊανὴ καταδρομὴ στὸν Ὀρικό

Ὅσον καιρὸ τὸ μέτωπο τῶν ἀντιπάλων ἦταν στὸν Ἄψο, ὁ Καίσαρ διατηροῦσε ἰσχυρὲς φρουρὲς στὰ λιμάνια τῆς περιοχῆς του. Στὸ νότιο προγεφύρωμά του, στὸν Ὀρικό, εἶχε μὴ ὁλόκληρη λεγεῶνα γιὰ φρουρά, τόσο τῆς πόλης ὅσο καὶ τῶν πολεμικῶν του πλοίων, μὲ τὰ ὁποῖα ἤρθε ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Μόλις ὅμως ἡ μάζα τοῦ στρατοῦ του τραβήχτηκε βορειότερα, μὲ τὴ συνένωση τῶν δυνάμεών του, θεώρησε σκόπιμο νὰ ἀποσύρει ἀπὸ κεῖ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς λεγεῶνας του, μὲ τὴ λογικὴ σκέψη, ὅτι στὸ βορρῆ θὰ κρίνονταν ἡ τύχη τῆς ἐκστρατείας.

Στὸν Ὀρικό ἄφησε μόνον τρεῖς κοόρτες γιὰ φρουρά, ἐπικεφαλῆς τῆς ὁποίας ἔβαλε κάποιον ὑπαρχο (legatus) Μάνιο Ἀκύλιο, ὁ ὁποῖος ἀποδείχθηκε κατώτερος ἀπὸ τὴς προσδοκίες τοῦ ἀρχηγοῦ του.

Ὁ μεγάλος γιὸς τοῦ Πομπηίου, Γναῖος Πομπηῖος κι αὐτός, πὺλ διοικοῦσε τὸν «Αἰγυπτιακὸ» στόλο τοῦ πατέρα του, μαθαίνοντας ὅτι τὰ πράγματα στὸ Ἰόνιο ἐξελίσσονταν ἀπὸ τὸ κακὸ στὸ χειρότερο, ἔπλευσε μὲ τὰ πλοῖα του ἐκεῖ, γιὰ νὰ συμπαρασταθεῖ στὸν πατέρα του.

Ἡ δράση του στὶς ἀρχὲς περιορίσθηκε σὲ αἰφνιδιαστικὲς προσβολὲς τῶν Ἑπειρωτικῶν παραλίων χωρὶς γενικότερη σηματοδότηση⁸⁷.

Ἡ πληροφορία ὅτι ὁ καισαρικός ναύσταθμος τοῦ Ὀρικοῦ ἔμεινε χωρὶς ὑπολογίσιμη φρουρά, τοῦ φάνηκε ἀξιοποίησιμη, κι ἀπεφάσισε μὴ τολμηρὴ ἐπιδρομή.

Ὁ καισαρικός «Λεγάτος» τοῦ Ὀρικοῦ, μαθαίνοντας ὅτι ὁ γιὸς Πομπηῖος τρομοκρατοῦσε μὲ μικροεπιδρομὲς τὰ γειτονικά παράλια, θεώρησε ἀναγκαῖο νὰ λάβει κάποια μέτρα προστασίας τῶν καραβιῶν του. Ἔτσι ὁδήγησε τὰ πλοῖα στὸν «ἐσωτερικὸ λιμένα», «πίσω ἀπὸ τὴν πόλη», καὶ τὰ ἔδεσε στὴν ξηρά. Στὸ στενὸ στόμιο τοῦ λιμένα ἀκινητοποίησε δυὸ πλοῖα ἐνωμένα, κι ἀπάνω τους ἔχτισε ξύλινο πύργο, τὸν ὁποῖο γέμισε μὲ στρατιῶτες. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ...ἡσύχασε.

Ὁ Ὀρικός ἢ Ὀρικός, ἦταν χιτομένος στὸ μυκὸ τοῦ κόλπου τῆς σημερινῆς Αὐλώνας, καὶ συνδέονταν μὲ τὴ στερεὰ «μὲ μὴ στενὴ καὶ ὑπερυψωμένη λωρίδα γῆς, πὺλ μετέβαλλε τὴν πόλη σὲ νηοί», κατὰ τὴ χαρακτηριστικὴ περιγραφή τοῦ Καίσαρα⁸⁸. Ἔτσι ἡ πόλη εἶχε δυὸ λιμάνια, ἓνα στὸ βορρῆ, τὸ «ἐσωτερικὸ λιμάνι» τοῦ Καίσαρα, πὺλ ἦταν στὸ ἐσωτερικὸ μέρος τοῦ κόλπου, καὶ ἓνα στὸ νότο, τὸ «ἐξωτερικόν», πὺλ ἔβλεπε στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, καὶ τὸ ὁποῖο, ὅπως φαίνεται, ἦταν τὸ κύριον λιμάνι τῆς πόλης⁸⁹.

86. Suetonius: «Dñvus julius» Lib. I. XXXV, I «per quattuor paene menses». B.C. III, 49, 1. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ: II, XLI. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ: Πομπ. LXV, 22.

87. ΔΙΩΝ ΚΑΣΣΙΟΣ: (XLII, 12, 1) «τὴν τε Ἑπειρὸν καὶ τὴν Ἰωνίαν κατέλαβεν».

88. B.C. III, 40, 3.

89. Τοῦτο ἀνέγκειται ἀδιάστα ἀπὸ τὴν ἀντιδιαστολὴ τοῦ Καίσαρα ὅτι ὁ ἐσωτερικὸς λιμὴν βλοῖσζονταν «πίσω» ἀπὸ τὴν πόλη. (B.C. III, 39, 5. Μὴ πρὸς τὴν περιγραφή τῆς θέσης τοῦ Ὀρικοῦ ζάνει ὁ G. L. Hammond, ὅπ. ἀν. τόμ. Α', σελ. 148 κ. ἐπομ.

Ἡ ἄμυνα τῆς πόλης ἀπὸ τὴν ξηρὰ ἐξαοφαλίζονταν εὐκόλα, μὲ ἓνα ἰοχυρὸ τεῖχος, ποὺ ἔφραζε στὸ στενωτέρω σημεῖο τῆς, κάθετα, τὴ λωρίδα ποὺ τὴν ἔκρινε μὲ τὴ στερηά.

Ὁ νεαρὸς Πομπήιος, ὅσοιτε ἀπὸ προσεκτικὴ μελέτη τῶν πραγμάτων, ἐξαπέλυσε τριπλὴ ἐπιθέσει στὸ στόχο του, γιὰ τὴν ὁποία ὁ θαυρασιμὸς τοῦ Καίσαρα εἶναι ἀνυπόκριτος.

Ὁ ναύαρχος ἔβγαλε ἀγῆματα στὴν ξηρὰ, καὶ ἐπιτέθηκε αἰφνιδιαστικὰ στὰ τεῖχη τῆς πόλης ἀπὸ τὴ γνωστὴ λωρίδα, τὸ «Λαιμό». Ὁ αἰφνιδιαστικὸς ἀπέτυχε, χάρις στὰ ἰοχυρὰ τεῖχη καὶ στὸν ἡρωϊσμὸ τῶν ἀμυνομένων.

Χωρὶς νὰ ἀποθαρρυνθεῖ ὁ ἐπιδρομέας, διετήρησε τὴν πολιορκία τῆς πόλης, ἀποκλείοντάς τῃς κάθε ἐπικοινωνία μὲ τὴ στερηά, ἀποστερῶντας τῆς ἔτοι, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Καίσαρ, τὴ δυνατότητα νὰ εἰσάγει τρόφιμα ἀπὸ τὴ Βυλλίδα καὶ τὴν Ἀμαντία⁹⁰.

Ὁ γιὸς τοῦ Magnus ἔοφίγγε ἔτοι τὸν Ὀρικό, στὴν κυριολεξία ἀπὸ τὸ Λαιμό. Ἡ πόλη εἶχε τὸ αὐτύχημα νὰ μὴ μπορεῖ νὰ «ἀνανεώσῃ» οὔτε ἀπὸ τὴ θάλασσα, ποὺ εἶχε κατακλυσθεῖ ἀπὸ τὰ πομηϊανὰ καράβια: ἔτοι ἦταν καταδικασμένη σ' ἓνα θάνατο, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι ἄργος.

Ὁ ναύαρχος ὅμως δὲν εἶχε καιρὸ γιὰ χάσιμο. Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα κατέλαβε εὐκόλα τὸ ἐξωτερικὸ λιμάνι. Ἀπὸ ἓνα σιγνὸ σημεῖο του μετέφερε πλοῖα, κυλίνοντάς τα στὴν ξηρὰ μὲ ρόδες, καὶ τὰ ἔρριξε στὸν ἐσωτερικὸ λιμένα, κάνοντας ταυτόχρονα καὶ κατὰ μέτωπο ἐπίθεσι στὸ στόμο αὐτοῦ τοῦ λιμένα, ποὺ φράζονταν, ὅπως σημειώσαμε, μὲ ἓναν πλωτὸ πύργο. Ἡ ἄμυνα τῶν καισαρικῶν ἀνειράπηκε εὐκόλα, κι ὁ νεαρὸς ναύαρχος ἔπασσε μερικὰ πλοῖα τῶν καισαρικῶν, κι ἔκαψε ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, ποὺ εἶχαν «τραθηχθεῖ» στὴν ξηρὰ. Στὸ μεταξὺ ἄρχισε νὰ καίει τὸν Ὀρικό, κάνοντας ἀρχὴ ἀπὸ τὸ λιμάνι.

Ὁ Καίσαρ γιὰ τὸ κάψιμο τοῦ Ὀρικοῦ δὲν ἀναφέρει τίποτε. Μοναδικὴ πηγὴ τῆς ἀρχαίας γραμματείας, γιὰ τὸ «ἐπειοόδιο» αὐτό, εἰν' ὅ,τι ξέρομε, εἶναι ὁ Δίων Κάσσιος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει (XLII, 12, 2 - 3) «...καὶ τῆς πόλεως τὸ πολὺ κατέκαυσε, εἶλεν δ' ἂν καὶ τὴν λοιπὴν, εἰ μὴ τρωθεὶς δέος τοῖς Αἰγυπτίοις μὴ καὶ ἀποθάνῃ παρέοχεν, θεραπευθεὶς δ' οὖν Ὀρικό μὲν οὐκέτι προσέβαλεν...»⁹¹.

Σύμφωνα μὲ τὴν πληροφορία αὐτὴ, ποὺ ἐπεβεβαιώθηκε, ὅσον ἀφορᾷ τὴν καταστροφὴ ἀπὸ πυρκαῖα μεγάλου μέρους τοῦ Ὀρικοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴ οκαπάνη, ὁ τυχαῖος τραυματισμὸς τοῦ τολημοῦ καταδρομέα καὶ ὁ φόβος τῶν Αἰγυπτίων ναυτῶν του γιὰ τὴ ζωὴ του, σιάνθηκαν ἀφορμὴ νὰ ἀποφύγει ὁ Ὀρικός τὴν ὁλοκληρωτικὴ καταστροφὴ.

Ὅπως κι ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, μὴ ἔχοντας οὔτε τὰ μέσα, οὔτε τὸ χρόνο νὰ πολιορκήσῃ τὸν Ὀρικό, ὁ νεαρὸς πομηϊανός, ἄφησε ἐκεῖ, στὴ γλῶσσα τῆς στερηᾶς, μιὰ μικρὴ δύναμη νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀποκλεισμὸ τῆς πόλης, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ φαινόμενα, ἐκφυλίσθηκε γρήγορα. Ὁ ἴδιος κατευθύνθηκε

90. B.C. III, 40, 4.

πεῖρον. Ἀνατ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1964, Ἀθῆνα 1967, σελ. 109, σημ. 7.

91. Μία ἀόριστη πληροφορία παρέχει ὁ Ἀππιανός, ὅτι ὁ Πομπήιος μόλις ζήτισθῃς στὸ Λουάσιο, «ναὺς...ἐπιπέμψας Ὀρικοῦ αἰθῆς εἶλεν καὶ τὴν θάλασσαν ἀκρωβασίσας φουρναῖς ἐφύλασεν (II, LVI). Θ. ΣΑΡΙΚΑΚΗ: «Σημειολογία εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἡπεύρου. Ἀνατ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1964, Ἀθῆνα 1967, σελ. 109, σημ. 7.

μέ τὰ πλοῖα του, πολὺ πρὸ βόρεια, στὴ Λισσά, κοντὰ στὶς Δαλματικές ἀκτές. Στὴ Λισσά εἶχε προσορμηθεῖ ὁ στρατὸς τοῦ Μ. Ἀντωνίου, ὅταν εἶχε φέρει τὶς ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Ἰταλία, καὶ ἦταν ὁ δεύτερος ναύσταθμος τῶν καισαρικών. Ἐπετέθηκε αἰφνιδιαστικά καὶ σ' αὐτὸ τὸ λιμάνι, ἔκαψε ὁλόκληρο τὸν καισαρικό στόλο, ἀπὸ τριάντα πλοῖα, πρὸς βρέθηκαν ἐκεῖ, καὶ στὴ συνέχεια ἐξαφανίσθηκε ἀνενόχλητος.

Ὁ νέος αἰφνιδιασμός ἦταν ἀδικαιολόγητος γιὰ τοὺς καισαρικούς καὶ κυρίως γιὰ τὸν ἀρχηγό τους, πρὸς ἔπρεπε νὰ εἶχε ἐξασφαλίσει τὸν ὑπόλοιπο στόλο του μετὰ τὸ πάθημα στὸν Ὀρικό.

Ἔτσι ὁ γιὸς Πομπηίου, μετὰ τὶς δυὸ αὐτὲς γρήγορες καὶ θεαματικές καταδρομές του, ἐξασφάλισε γιὰ τὸν πατέρα του τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία στὴ θάλασσα, ἀποστερῶντας, ἐπὶ πλέον, ὀριστικά, στὸν Καίσαρα, μετὰ τὴν ὀλική καταστροφή τόσο τοῦ πολεμικοῦ, ὅσο καὶ τοῦ μεταγωγικοῦ στόλου του, κάθε ἐλπίδα ἐπιτοφῆς στὴν Ἰταλία, ἀλλὰ καὶ κάθε ἐλπίδα νὰ λάβει ἀπ' ἐκεῖ θαλασσινὴ βοήθεια, τουλάχιστον σὺν ἄμεσο μέλλον.

Ἡ πεῖνα τῶν... πολιορκητῶν

Ὁ Καῖσαρ κατατοπιζόμενος, γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς περιοχῆς, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ ἀντλήσει τοὺς πόρους τοῦ πολέμου, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμα τῆς πολιορκίας τοῦ Δυρραχίου, ἔστειλε στὴν Ἡπειρὸ δυὸ ἀνώτατους ἀξιωματούς του, τὸν Α. Κανουλήϊο, πρὸς τὸν ὀνομάζει γιὰ τὴν περίστασι «πρεσβευτὴ» (*legatum*), καὶ κάποιον Σ. Τίλλιο, γιὰ τὴν προμήθεια σιτηρῶν. Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ «προμήθεια» αὐτὴ, θὰ γίνονταν μετὰ ἐπιτάξεις - ἀρπαγές, σὲ βάρος τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἐπειδὴ, ὅμως, κατὰ τὸν Καίσαρα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο παίρνομε τὴν πληροφορίαν, «οἱ περιοχὲς αὐτὲς — τῆς Ἡπείρου — ἀπέχουν πολὺ», διέταξε νὰ χτίσουν σὲ «ὀρισμένους τόπους» (*locis certis*), πρὸς δὲν καθορίζονται, ἀποθηκῆς, καὶ ὑποχρέωσε τοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν πρὸς αὐτὲς περιοχῶν, νὰ κάνουν οἱ ἴδιοι τὶς μεταφορὰς τῶν σιτηρῶν, ἐπιτάσσοντας ἔτσι καὶ τὶς ὑπηρεσίες τους⁹².

Τὶς ἴδιες ὑποχρεώσεις εἶχε ἐπιβάλλει καὶ στὶς ἀνατολικὰς, ἀλλὰ καὶ στὶς βόρειας τοῦ Δυρραχίου περιοχάς, στὶς ὁποῖες, ὅπως παραπονεῖται, εἶχε κάνει τὸ ἴδιο πρὶν ἀπ' αὐτὸν καὶ ὁ ἀντίπαλός του, ὁ ὁποῖος μάλιστα «λήστευε» τοὺς Παρθινούς, καίγοντας τὰ σπιτὰ τους καὶ ὑποχρεώνοντας τοὺς ἴδιους νὰ μεταφέρουν τὰ σιτηρὰ στὴν Πέτρα⁹³. Σημειώνομε, ὅτι ὁ Καῖσαρ δὲν ἔκανε ληστεία, ἀλλὰ «προμήθεια σιτηρῶν» (*rei frumentariae*).

Ὁ Καῖσαρ δὲν μνημονεύει τὰ «μεγέθη» τῶν προμηθειῶν πρὸς ζητοῦσε, ἢ πρὸς μάζεψε, καὶ ἔτσι δὲν μπορούμε νὰ ἐκτιμήσουμε τὸ βάρος πρὸς ἔπρεσε στοὺς ὄμιους τοῦ πληθυσμοῦ. Εἶναι ὅμως εὐκόλο νὰ μαντέψουμε ὅτι κάθε τι πρὸς δὲν ἀποκρύφτηκε, μεταφέρθηκε μετὰ τὴν βία στὴν περιοχή τοῦ Δυρραχίου.

Ἡ ἀλυσίδα, ὅμως, τῶν ἀποθηκῶν ἢ διαμετακομιστικῶν σταθμῶν, πρὸς ἔκανε, κατὰ μίμησιν τῆς ὀργάνωσης τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, πρὸς θαύμασε κάποτε ὁ Ἡρόδοτος, δὲν ὠφέλησε καὶ πολὺ τὸν Καίσαρα. Μετὰ τὴν ὀλική του ὀλογοῦ τὴν ἀποτυχία τοῦ σχεδίου του, ἀποδίδοντάς τιν στὴ φτώχεια τῶν περιοχῶν αὐτῶν, καὶ κάνοντας τὴν θλιβερή, ἀλλὰ ἐνδιαφέρουσα διαπίστωση, ὅτι «οἱ κάτοικοι χρησιμοποιοῦν σιτηρὰ πρὸς πολὺ ἀπὸ εἰσαγωγές».

Ἡ γενικὴ αὐτὴ, ἀλλὰ ἄμεση καὶ ἀπὸ προσωπικὴ ἀντίληψη, παρατήρησις

92. B.C. III, 42, 7-8, «in Epirum rei frumentariae causa».

του Καίσαρα, που αφορά κυρίως, και ονομαστικά την Ήπειρο, και συνεπώς και τις εύφορες παραλιακές λωρίδες της Χασονίας, της Θεσπρωτίας, και της Ἀμβρακίας, που ἐλέγχονταν απόλυτα από τον ίδιο, είναι ένδεικτική της άραιο-
ας οικιστικής δομής και της ἔλλειψης ἐκεῖ οργανωμένης κοινωνικής ζωής οὐδὲν ἐπίπεδο τέτοιο που νὰ ἐπιτρέπει τὴν συστηματικὴ καλλιέργεια τῆς γῆς.

Γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς «εἰκόνας» τῆς περιοχῆς, ὅπως τὴ δίνει τὸ ἐπί-
πεδο τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ὅπως τὸ εἶδε ὁ Καίσαρ, πρέπει νὰ ὑπενθυ-
μίσουμε, ὅτι ὁ Ὀλόκληρος τὴν Ήπειρο δὲν ὑπῆρχε πρὶν ἀπ' τὴν ἀπόβαση
τοῦ Καίσαρα, καθόλου δύναμη πομπῆς οὐδὲν στρατοῦ, ἢ ὅποια οὐ τέτοια περι-
πτωση θὰ εἶχε ἐμπλακεῖ σὲ μάχες καὶ θὰ μνημονεύονταν ἀπὸ τὸν ἴδιον.
Συνεπῶς, ἡ συγκομιδὴ δὲν εἶχε ὑποστῇ μέχρι τότε, ἀφαιμάξεις, ἐκτὸς ἀπ'
τὶς συνηθισμένες φορολογικές.

Ἄλλωστε, ἂν περνοῦσαν ἀπὸ κεῖ μάζες ξένου στρατοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ
εἶχε ὑποστῇ ἀπομείωση καὶ ἡ κτηνοτροφικὴ παραγωγή, ἢ ὅποια, ἀντίστρο-
φα, βρίσκονταν οὐδὲν ἀνθρὸ ἐπίπεδο. Πραγματικά, ὅταν λίγο ἀργότερα, ὅπως
θὰ δοῦμε παρακάτω, ἡ πολιορκία τῆς περιοχῆς τοῦ Δυρραχίου παρατράβη-
ξε, κι ὁ Καίσαρ, ὅπως ὁμολογεῖ, ἔφθασε οὐδὲν ἔσχατη δυσχέρεια ἀπὸ τὴν ἔλ-
λειψη τροφίμων, κι ἀναγκάζονταν νὰ ἐπικαλεῖται τὸν ἡρωϊσμό καὶ τὴν καρ-
τερίαν τῶν ἀνδρῶν του, ἀποτίει φόρο εὐγνωμοσύνης σὲ... γιδοπρόβατα, ἀπὸ
τὰ ὅποια ὑπῆρχε ἀφθονία ἀπ' τὴν Ήπειρο, καὶ τὰ ὅποια εἶχαν (οἱ στρατιῶ-
τες) οὐδὲν μεγάλη ἐκτίμηση»⁹³.

Ἡ Ἡπειρωτικὴ πανίδα, ἦταν ὁ «ἀπὸ μηχανῆς θεὸς» που ἔσωσε τὴν και-
σαρική στρατιά, οὐδὲν βάρος βέβαια τοῦ νιόπιου πληθυσμοῦ.

Ἡ πολὺ ἀνεπτυγμένη κτηνοτροφία, οὐδὲν ἀντιπαραβολὴ μὲ τὴ σύγχρονη
πολὺ χαμηλὴ γεωργικὴ παραγωγή, σὲν τόπο, δείχνει, ὅτι οἱ κοινωνικὲς μο-
νάδες, σ' αὐτόν, εἶναι οὐκ οὐκ, οὐδὲν μικροὺς οἰκισμοὺς, καὶ ὅχι πάντα μόνιμες.
Ὅπως εἶναι φυσικό, τὰ συνεκτικὰ μεταξὺ τους πολιτιστικὰ στοιχεῖα εἶναι ἀ-
δύνατα καὶ ἀραιά, καὶ ἡ κοινωνία αὐτὴ, που δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γεωργικὴ,
ἀλλὰ ἔντονα ποιμενική, εἶναι φυσικό νὰ βρίσκεται οὐδὲν χαμηλότερο οἰκονομ-
κὸ ἐπίπεδο ἀπὸ τὶς ἀντίστοιχες γεωργικὲς κοινωνίες, οἱ ὅποιες ἀπὸ τὴ φύ-
ση τους προϋποθέτουν μόνιμη ἐγκαταίσταση καὶ κατὰ συνέπεια, πυκνωμένο
οἰκισμό.

Ἄλλωστε ποιμενική ἦταν ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἡ δομὴ τῆς
Ἡπειρωτικῆς κοινωνίας⁹⁴ καὶ τέτοια ξανὰ γίνε μετὰ τὴ μεγάλη καταστροφὴ
τοῦ 167 π.Χ. κι ἔτσι τὴ βρῆκε ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ γραπτά του, που παρα-
θέσαμε παραπάνω, ὁ Καίσαρ, 120 χρόνια ἀργότερα. Τὰ ἴδια προκύπτουν κι
ἀπὸ τὶς πληροφῆρες που μετέδωσε ὁ Στράβων, 100 περίπου χρόνια μετὰ
τὸν Καίσαρα, γιατί ἡ ἐξαφάνιση τῶν μεσογειακῶν τῆς πόλεων, καὶ ἡ χαρα-
κτηριστικὴ ἀραίωση τοῦ πληθυσμοῦ, ἦταν φυσικό νὰ μεταβάλλει τὸν χαρα-
κτήρα τῆς οἰκονομικῆς δομῆς τῆς Ἡπείρου, που ποτὲ τῆς ἄλλωστε δὲν ἦταν
οἰοβόλυνας.

Ἡ ὕπαρξη λίγων παραλιακῶν πόλεων, καὶ λιγώτερων ἀκόμη μεσογεια-
κῶν, κι αὐτῶν οὐκ οὐκ, που ἀφῆθησαν ἢ ἔγιναν νὰ στηρίξουν οἰκονομικὰ ἢ
στρατηγικὰ τὶς παραλιακές, που χρειάζονταν τοὺς Ρωμαίους, οὐδὲν τίποτε δὲν

93. B.C. III. Εἶναι ἡ πρώτη καὶ τελευταία φορά που μνημονεύεται στὴν Ἱστορία τοῦ Καί-
σαρος, ἡ γνωστὴ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἱστορικοὺς θέση τοῦ ἀρχηγείου τοῦ ἀντιπάλου του.

94. B.C. III, 47, 5 «cuius rei summa erat ex Epiro copia, magno in honore habebant».

95. Σ. ΔΑΚΑΡΗ: «Ἡ Κτηνοτροφία στὴν Ἀρχαία Ἡπειρος». Ἐκδ. Παν. Ἐπιστ. Ἰωαν-
νίνων, σελ. 9.

μεταβάλλει τὴν εἰκόνα τοῦ δημογραφικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ ζόφου, ποὺ κληροδότην ἡ Καταστροφή⁹⁶.

Οἱ παραπάνω σκόρπιες καὶ περιστασιακὲς πληροφορίες τοῦ Καίσαρα εἶναι ἀπὸ τῆς πρῶτης χρονικῆς εἰδὸς τῶν ποὺ ὑπάρχουν γιὰ τὴ μετακαταστροφικὴ Ἠπειρο, καὶ ἔχουν τὸ μεγάλο προνόμιο τῆς ἀuthenticότητος καὶ τῆς ἀμεσης μαρτυρίας ἑνὸς ἐμπειροῦ παρατηρητῆ.

Μετὰ τὴν ἀποτυχία τῶν ἐπιμελητειακῶν σχεδίων τοῦ Καίσαρα, ποὺ συνέπεσε μὲ τὴν καταστροφὴ τοῦ στόλου του, ὁ στρατὸς τοῦ περιῆλθε σὲ ἔσχατη ἀθλιότητα, κί' ὁ ἴδιος σὲ ἀπελπισία.

Ἄν ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ὅτι τὸ σιτηρέσιο τοῦ κάθε λεγεωνάριου εἶχε ὑπολογισθεῖ κατὰ μέσον ὄρο σὲ 850 γραμμάρια ψωμί (Τζιανκάρλο Μπούτοι: «Καίσαρ» ἔκδ. Κ. Φυτράκη, 1965, σελ. 48), εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθεῖ πόσο εὐκολο εἶναι νὰ διαλυθεῖ ἕνας στρατὸς ποὺ θὰ βρεθεῖ στὰ μέρη αὐτὰ ἀπορετοῖ-μαστος στὴν καρδιά τοῦ χειμῶνα.

Ἀφοῦ ἐξαντλήθηκαν οἱ λιγοστοὶ πόροι τῆς χώρας καὶ τῶν γύρω περιοχῶν, οἱ στρουπῶτες τοῦ ἀναγκάσθηκαν νὰ τρῶν χόρια, ποὺ πολλὲς φορὲς ἔκρυβαν μέσα τους τὸ θάνατο, νὰ μαδοῦν τοὺς θάμνους καὶ νὰ τρῶν τὰ φύλλα τῶν δέντρων, ἀκόμα καὶ ρίζες. Ὁ Καίσαρ δὲν προσπάθει νὰ κρύψει τὴν πείνα τοῦ στρατοῦ του καὶ τὴ δική του, ἀλλὰ προσθέτει ὅτι ἀνακάλυψαν οἱ στρατιῶτες τοῦ ἕνα εἶδος ρίζας ποὺ τὸ ἔλεγαν (ἐλληνικῶς) «chara» - «χαρά», ποὺ ὑπῆρχε ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ, κί' ὅτι ὅταν αὐτὴ ἡ ρίζα ἀνακατεῖονταν μὲ τὸ γάλα, ἐκάλυπτε σοβαρὰ μὴν ἔλλειψη τοῦ ψωμοῦ. Ἄλλωστε ἡ «χαρά» γίνονταν, ὅπως βεβαιώνει ὁ Καίσαρ, καὶ ψωμί⁹⁷.

Τὸ ἀγριόχορτο αὐτό, μὲ τὴν ἐλληνικὴ ὀνομασία, τοῦ ὁποίου τὶς χρήσεις ἔμαθαν, ὅπως εἶναι φανερόν, οἱ ὀρσιπῶτες ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς, μᾶς εἶναι ἄγνωστο ἀπ' ἄλλου.

Ἡ πολιορκία, σὲ παραθαλάσσια περιοχὴ, ἑνὸς στρατοῦ ποὺ θαλασοσκρατεῖ, καὶ μάλιστα ἀπόλυτα, ἀποτελεῖ ἐπικίνδυνη ματαιοπονία, ἐφ' ὅσον οἱ ὀχυρώσεις τῆς ξηρᾶς ἀντέχουν στὴν πίεση τοῦ πολιορκητῆ, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ἴδιος μασιτίζεται ἀπὸ πείνα. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἀρχαιότητος ἐπισήμαναν αὐτὴ τὴν ἀκατανόητ ἐπιρροὴ τοῦ Καίσαρα Ὁ Florus παρατηρεῖ ὀρθὰ κί' ἀπλά: «τί μπορεί νὰ πετύχει κάθε πολιορκία ὃ' ἔνα στρατὸ ποὺ ἀπὸ τὴ θάλασσα μπορεῖ νὰ πετύχει κάθε εἶδος ἀφθονίας;» (II, XXII, 40). Ὁ Πλούταρχος στὸ βίῳ τοῦ Καίσαρα, γράφει γιὰ τὸν Πομπηῖο: «ἰδρυμένον ἐν καλῷ καὶ χορηγού-

96. Σ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἡ Καταστροφὴ τῆς Ἠπείρου», σελ. 78. Ἡ αὐτάρχεια τῆς Ἠπείρου σὲ σιτηρὰ εἶναι γνωστὴ ἀπὸ πολλὰς περιόδους τῆς ἱστορίας της, τόσο τῆς ἀρχαίας, ὅσο καὶ τῆς μεσαιωνικῆς, καὶ τῆς νεώτερης. Ἀκόμα μέχρι τοῦ Β' Παγκ. πολέμου στὶς μέρες μας, ποὺ τὰ μέσα καλλιέργειας δὲν εἶχαν ἀλλάξει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Καίσαρα, ἡ Ἠπειρὸς παρήγαγε τὸ σιτᾶρι, ὅχι μόνον γιὰ τὸν πληθυσμὸ της, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν 8η Μεραρχία Πεζικοῦ, ποὺ εἶχε στρωτὸ περίπλο, ὅσο καὶ ὁ Καίσαρ.

97. B.C. III, 48, 1—5. Ὁ Ἀλπιανὸς παρέχει τὶς ἴδιες πληροφορίες γιὰ τοὺς καesarizούς, προσθέτοντας ὅτι «τὴν πόαν ἡτοποιοῦν», καὶ ὅτι ὅταν ἕνα τέτοιο ἄθλιο καρβέλι ἀπὸ χορτάρι παρουσιάσθηκε κάποτε στὸν Πομπηῖο, ὁ Magnus παρ' ὅλη τὴν ἀηδία ποὺ δοξίμασε, ὅχι μόνον δὲν εἰσυνέβηκε τοὺς ἐχθροὺς του, ἀλλὰ ἐθαύμασε: «Οἷος θηρίοις μαχόμεθα»..... () II, LXI. Πρόκειται ἀναμφισβήτητα γιὰ τοιμμένη ἐξφραση ἀπὸ ζεῖνες ποὺ ἐφευρέθηκαν μετὰ τὴ θεοποίηση τοῦ Καίσαρα ἀπὸ τὸν Αὔγουστο. Τὴν ἴδια φράση, τυποποιημένη, ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Σεπτεμόνιος (I, LXVIII, 2). Ἀπὸ νεώτερο ἱστορικὸ πλάνουμε τὴν πληροφορία ὅτι στὰ ἀλβανικά τὸ χορτάρι αὐτὸ λέγεται KELKAS (OPPERMANN ὅπ. ἄν. σελ. 149).

μενον ἔκ τε γῆς καὶ θαλάττης ἀποχρώντως», διασαφηνίζοντας ὅε, ὁ ἴδιος ἱστορικός, τὰ παραπάνω, ἐπεξηγεῖ, σὺν βίῳ τοῦ Πομπηίου, «ὥστε πάντα πνεῖν ἀνεμον, Πομπηίῳ, οἶτον ἢ σιραπὴν ἢ χρήματα κομίζοντι» (LXV, 15). Γιὰ τὸν Καίσαρα, παρ' ὅτι εἶναι ἀρκετὴ ἡ περιγραφή τῶν σιερήσεων τοῦ πού μᾶς δίνει ὁ ἴδιος, ὁ Πλούταρχος, παρατηρεῖ ὅτι οὔτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶχε ἀφθονία, τῶν ἀναγκαίων, ἀλλ' ὅτι ὕστερα πιέσθηκε «σφόδρα ἀπορία τῶν ἀναγκαίων». Τέλος, προσθέτει καὶ μιὰ φήμη πού κυκλοφόρησε, ὅτι καὶ κάποιο «νόσημα λοιμῶδες» περιφέρονταν σὺν σιραπῇ τῶν, ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς διατροφῆς.

Ὁ Λουκανός, συνοψίζοντας γλαφυρὰ τὴν ἀπελπιστικὴ θέση τῶν στρατιωτῶν τοῦ Καίσαρα, καταλήγει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ «πεινοῦσαν σὰν νὰ ἦταν σιενὰ πολιορκημένοι (VI, 109). Κι' αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια, πού δὲν τὴν κρύβει οὔτε ὁ ἀρχηγός τους.

Πομπηϊανὰ προβλήματα

Εἶχε ὅμως, καὶ τὸ στρατόπεδο τῶν πομπηϊανῶν τὰ δικά του εἰδικὰ προβλήματα. Οἱ ἀνάγκες καὶ οἱ κινήσεις τῶν ἀνδρῶν, καὶ κυριώτερα τῶν ζώων (πολεμικῶν καὶ μεταγωγικῶν) σὺν περιορισμένῳ ἀπὸ τὴν πολιορκία χώρῳ, κατέστρεψαν γρήγορα τὸ ἀνοιξιὰτικο χλωρὸ χοιτάρι. Ἔτσι ἐνῶ οἱ σταῦλοι ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ ξερὸ χόρτο φερμένο μὲ τὰ πλοῖα, τὰ ἄλογα ψοφοῦσαν ἀπὸ ἔλλειψη χλόης, καὶ ἡ μυρουδιά τους γέμιζε καὶ ἐμόλυνε ἀποπνικτικὰ τὴν ἀτμόσφαιρα. Σὲ λίγο ἄρχισαν νὰ πεθαίνουν καὶ οἱ ἄνδρες, ἀπὸ ἔλλειψη νοσῶν λαχανικῶν. Ὁ Λουκανός, ποιητικά, ἀλλὰ μὲ κάποια ἱατρικὴ πιστότητα, περιγράφει τὰ συμπτώματα τοῦ σκορβούτου σὶν σώματα τῶν ἀνδρῶν. Σύμφωνα μὲ τὸ Λουκανό, ἀπ' τὸν ὁποῖο παίρνουμε αὐτὲς τὲς πληροφορίες, ἡ μυρουδιά καὶ τὸ φάσμα τοῦ θανάτου εἶχαν τυλίξει τὰ στρατόπεδα καὶ τὰ φρούρια τῶν πομπηϊανῶν. Οἱ ἄταφοι νεκροὶ κεῖτονταν δίπλα μὲ τοὺς ἄρρωστούς ζωντανούς, οἱ ὁποῖοι τὴ μόνη ὑπηρεσία πού μπορούσαν νὰ προσφέρουν στοὺς νεκροὺς συμπολεμιστοὺς τους, ἦταν νὰ τοὺς... πετάξουν ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνή!⁹⁸

Ἄν ἡ παραπάνω εἰκόνα τοῦ Λουκανοῦ, μορεῖ νὰ θεωρηθεῖ, γιὰ τὰ κτήνη τουλάχιστον, ἀληθινή, γιὰτὶ προκύπτει κι' ἀπὸ τὴ διήγηση τοῦ Καίσαρα, γιὰ τοὺς ἄνδρες εἶναι ὅπωςοἴηποτε ποιητικὴ.

Ἄλλωστε, ὁ Πομπηῖος δὲν ἔδειξε καμμιὰ βιασύνῃ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸν «κλοιὸ» τοῦ Δυρραχίου, πράγμα πού θὰ ἦταν ἀναγκασιμὲν νὰ κάνει, ἂν ἡ θνησιμότητα μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τοῦ εἶχε πάρει σοβαρὰς διαστάσεις. Ἀληθινὴ πρέπει, ἀντίθετα, νὰ θεωρηθεῖ ἡ πληροφορία τοῦ Καίσαρα, ὅτι εἶχε προκαλέσει στοὺς ἀντιπάλους του ἔλλειψη νεροῦ, ἐκτρέποντας τὰ ποτάμια πού κυλοῦσαν πρὸς τὴν περιοχὴ τους, καὶ «παραχώνοντας» μὲ αἰφνιδιασμοὺς μερικὰ πηγὰδια τους, ὅσα φυσικὰ μπόρεσε.

Ἄλλο πράγμα πρέπει νὰ ἀνησυχῶσε τὸν Πομπηῖο, γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν γίνετα νύξη σὶς πηγές: Τὰ στάχυα τοῦ σιταριοῦ πού δὲν θὰ ἀργοῦσαν νὰ ὠρμάσουν. Τότε θὰ ἔχανε τὸν πῶ ποτὶ σὺμμαχο, τὴν πείνα τῶν πολιορκητῶν.

Ἀπὸ ὅλα τὰ παραπάνω εἶναι φανερό, πῶς οἱ πομπηϊανοί, πλεονεκτοῦσαν παντοῦ στρατηγικά, παρὰ τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ ἀρχηγός τους ἦταν πολιορκημένος. Ἄλλωστε, ἡ ἀπεριόριστη δυνατότητα ἀντικαταστάσεων ἀνδρῶν καὶ ζώ-

98. «Farsalia» VI, 80—109.

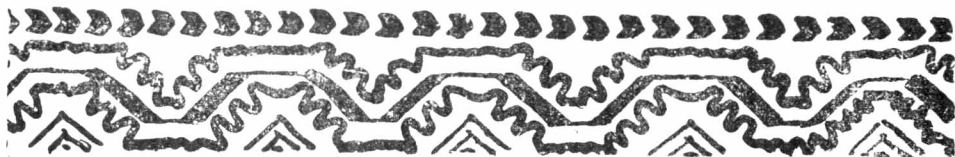
ων, όπως και προμηθειών, τοῦ παρείχαν τὴν ἱκανότητα ἀντοχῆς σὲ μακροχρόνιες ἐπιχειρήσεις. Ἄν ο' αὐτό, ἀντιπαραβάλλομε τὴν ἄθλια κατάσταση τῶν καισαρικῶν, γίνεται εὐκόλα ἀντιληπτό, ὅτι ὁ ἀρχηγός τους, ἔπρεπε νὰ νοιώθει κλεισμένος στὴν παγίδα, ποὺ ἔσκησε ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἀντίπαλό του, καὶ ἡ ἀνάγκη του νὰ ἐκβιάσει κάποια λύση, φαίνονταν ἄμεση.

Στὴν ἴδια ὁμῶς ἀνάγκη, ὁδηγήθηκε κι' ὁ Magnus, ἀπὸ ἄλλες ὁμῶς αἰτίες. Αὐτὸς εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει ἕναν ἐχθρὸ ἄγνωστο στὸν Καίσαρα; Τὸ ἐπιτέλειό του.

Οἱ συγκλητικοὶ φυγάδες, ποὺ «ἔφτιαξαν» τὸν πόλεμο, καὶ ἀποτελοῦσαν τὸ ὑποχρεωτικὸ του βουλευτήριον, δὲν μπορούσαν νὰ ἀνεχθοῦν τὴν παράτασιν τῆς πολιορκίας τους, ἀπὸ πειναλέους ἐπανασταίτες, πράγματα ποὺ διέσφουρε τὸ γόητρό τους στὴ Ρώμῃ. . . Ἔτσι πίεζαν τὸν ἀρχηγὸ γιὰ ἄμεση δράση.

Ὅλα ἔδειχναν, τουλάχιστο στοὺς δυὸ ἡγέτες τοῦ πολέμου, ὅτι ἡ λύση τοῦ κοινοῦ δράματος ἔπρεπε νὰ ἦταν κοντά. Ὁ πόλεμος εἶχε φτάσει στὸ ἀπογυῖό του, ὅπως ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ Μόριεν⁹⁹.

99. ὅπ. ἄν. σελ. 339.

ΠΑΝΟΥ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

I

“ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΧΟΤΖΑΤΙΟ ΤΟΥ 1674,,

Τὸ χοτζάτιο παῦν θὰ ἀκολουθήσει εἶναι συνταγμένο ἀπὸ τὸν Ἱεροδικαστὴ τοῦ Διαμερίσματος «Κριατσόβου» Μουχουντίν καὶ ἀφορᾷ τὴν δικαστικὴ κατοχύρωση βοσκοτόπου στὴ θέση «Μπουντούκια» τῆς ἐπαρχίας τοῦ Μετσόβου.

Ἡ παραπάνω ὑπόθεση πρωτοσυζητήθηκε στὰ 1674. ὕστερα ἀπὸ ἀγωγή τῶν ἐνδιαφερομένων κατοίκων τοῦ Ἀηλίου, μετὰ τὴν ἐπιτόπου μετάβαση τοῦ Ἱεροδικαστῆ γιὰ τὴν ἀπόδοση τοῦ δικαίου, καὶ ἐξετάστηκαν ἐπιτόπου οἱ δύο ἀντίδικοι καὶ ἀκούστηκαν καὶ οἱ γνώμες ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ γύρω χωριά.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν οἱ ὀνομασίες τῶν τοπωνυμίων, τὰ ὀνόματα τῶν διαδίκων καὶ τῶν μαρτύρων, ἡ λεπτομέρεια τῶν συνόρων, καὶ τὸ σκεπτικὸ τῆς ἀπόφασης ποὺ βασίζεται στὶς μαρτυρίες καὶ μόνο, σύμφωνα μετὰ τὸν ἱερὸ νόμο.

Στὸ τέλος τὴν ἀπόφαση τὴν ὑπογράφουν οἱ μάρτυρες τῆς πράξεως μετὰ τὰ ὀνοματεπώνυμά τους καὶ, κάτω ἀπὸ αὐτοὺς, ὁ προϊστάμενος τοῦ Ἱεροδικαστῆ, ὁ Δεσφῆς Ἱεροδικαστῆς τῶν Τριζάλων μετὰ τὴν ἐπίσημη σφραγίδα του.

Τὸ ἔγγραφο εἶναι μεταφρασμένο στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὸν δημόσιο ἐρμηνέα τῶν Τριζάλων καὶ εἶναι καταχωρημένο μετὰ αὖξοντα ἀριθμὸ 102 στὸ σχετικὸ ἡμερολόγιο τοῦ Λασιονομείου Μετσόβου ὅπου καὶ θεβαιώνεται ἡ ἀκριβὴς καὶ σωστὴ μετάφρασή του ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κείμενο μετὰ τὴν ὑπογραφή τοῦ Δημοσίου ἐρμηνέα.

Ὅσοποσὶ ἡ ἀξία τοῦ ἔγγραφου εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερη ἂν ληφθεῖ ὑπόψη, πὼς ἀφορᾷ μιὰ πολὺ σκοτεινὴ περίοδο τῆς ἱστορίας μας, καὶ ἀκόμη γιατί ἡ ἐπίδικη τοποθεσία ἀποτελεσε ἀντικείμενο νέων ἐξετάσεων καὶ δικῶν μέχρι τὶς μέρες μας.

Στὰ 1905 τὸ τότε Τουρκικὸ Πρωτοδικεῖο τῶν Ἰωαννίνων ξαναδικάζει τὴν ὑπόθεση καὶ στὴν ἀπόφασή του ἔκανε δεχτὸ τὸ χοτζάτιο τοῦ 1674 σὰν ἰσχυρὸ καὶ ἀπράνταχτο σιχτεῖο ποὺ ἐπηρέασε τὴν τότε ἀπόφασή του.

Στὰ 1980 ἡ ὑπόθεση ἀποτελεσε ἀντικείμενο δίκης στὸ Πρωτοδικεῖο τῶν Ἰωαννίνων καὶ στὴ σχετικὴ δικογραφία παρουσιάζεται τὸ χοτζάτιο καὶ ἡ ἀπόφαση τοῦ τουρκικοῦ πρωτοδικείου τοῦ 1905.

Τὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ ἔγγραφο μοῦ τὸ ἔδωσε ὁ διηγηγὸς κ. Γκολέτης, γιὰ ἐπεξεργασία καὶ παρουσίαση καὶ ἀπὸ τὴν θέση αὐτὴ τὸν εὐχαριστῶ πολὺ. Ἐπίσης εὐχαριστῶ τὸν πρωτοδίκη κ. Λιόλιο γιὰ τὴν πολύτιμη συμβολή του καὶ τὴν βοήθειά του γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ ἔγγραφου.

Τὸ χοτζάτιο εἶναι, ὅπως καὶ παραπάνω κάνω λόγο, μεταφρασμένο ἀπὸ τὴν τουρκικὴ ἀπὸ τὸν Δημόσιο ἐρμηνέα τῶν Τριζάλων καὶ τὸ ὅλο κείμενό του εἶναι τὸ παρακάτω:

«Ὁ ταπεινὸς εὐχέτης Μουχουντίν Ἱεροδικαστῆς τοῦ Διαμερίσματος «Κριατσόβου».

»Λόγος ἐκδόσεως τοῦ παρόντος Ἱερονομικοῦ ἔγγραφου εἶναι ὁ ἑξής:

Ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ, τοῦ ν' ἀκουσθῇ ἐπιτοπίως ἡ κατωτέρω ἐκτεθεισομένη ὑπόθεσις, καὶ λυθῇ ἡ ἔρις καὶ φιλονικία τῇ συγκαταθέσει ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, μετέβην εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μπουντούκια» κειμένην ἐντὸς

τῶν ὁρίων τοῦ μέρους τοῦ ὀνομαζομένου «Ἀνήλιου», ἐκ τῶν συνοικιῶν τῆς κόμης τῆς καλουμένης «Μέτσоба», κειμένης ἐν τῷ διαμερίσματι «Κριατσόβου», ὑπαγομένη ἐν τῇ Ὑποδιοικήσει Τρικάλων μετὰ τῶν κάτωθι τοῦ παρόντος ἐγγράφου ὑποσημειουμένων ἀτόμων, καὶ συνεκροτήθη ἱερὰ συνεδρίασις, ἐνεφανίσθησαν ἐν αὐτῇ, οἱ ἐκ τῶν ραγιαδῶν τοῦ ρηθέντος μέρους, δι' οὓς ἐξεδόθη τὸ παρὸν ἐγγράφον, Στάνος υἱὸς Θεοδώρου, Ἀωρίνης υἱὸς Γιάννη, Μίχου υἱὸς Νικολάου, Νικόλαος υἱὸς Κύργου Παπαχρόνη, Σίμος υἱὸς Χρήστου, Χρόνης υἱὸς Ραπίσα, καὶ λοιποὶ ἐγκατεστημένοι εἰς τὸ ρηθὲν μέρος, καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἐν τῇ ρηθείσῃ συγκροτηθείσῃ συνεδρίασει καὶ κατ' ἀντιπαράστασιν τῶν Μίχου υἱοῦ Κομωνίτσα, Βίκου υἱοῦ Μπότη, Κοσμᾶ υἱοῦ Στάνου, Γιώργου υἱοῦ Γιάννη, ἐκ τῶν ραγιαδῶν τοῦ μέρους τοῦ καλουμένου «Μαλακασίον» ἐκ τῶν συνοικιῶν τῆς ρηθείσης κόμης ἡγειραν ἀγωγὴν ἐναντίον τούτων καὶ ὁμολόγησαν ὡς ἐξῆς: «Ἐξαιτούμεθα ἵνα ἐρωτηθῶσιν οὗτοι, καὶ κατὰ τὸν Ἱερὸν νόμον, ἀπαγορευθῶσιν ὅπως βόσκωσι τὰ ζῶα των, καὶ ὑπερβαίνουνσι τὰ ὅρια, εἰς τὰ ὠρισμένα σύνορα ἡμῶν. αὐθαιρέτως καὶ παρὰ τὸν νόμον, οἱ ρηθέντες ραγιαδες τῆς ρηθείσης κόμης Μαλακασίου, ἐνῶ τὰ ρηθέντα σύνορα εἶναι βοσκότοποι ἡμῶν, καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης διέρχονται τὰ ζῶα μας καὶ νέμονται τὸ ὕδωρ καὶ χόρτον αὐτοῦ καὶ ἄτινα ἄρχονται ὡς ἐξῆς: Ἐκ τῆς βρύσεως τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κοπάνες», κειμένης εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος μας τῆς ρηθείσης κόμης Βουνοῦ, πηγαίνει σταῖς μικρὰς κοπάνες στὴ βρύση καὶ ἐκεῖθεν πηγαίνει εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν καλουμένην μικρὸς ζυγὸς εἰς τὰ λειβάδια Ἰασσκοκίνη, ἐκεῖθεν εἰς τὸ χωράφι Ἀλσακοκὰ ἐκεῖθεν πηγαίνει εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν ὀνομαζομένην «Τίγκο Ἀλέστο χιτοτσούκ» διὰ τοῦ ρέοντος ποταμοῦ καὶ ἐκεῖθεν πηγαίνει εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν καλουμένην «Ἀσπρολιθάρη» ἐκεῖθεν εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν ὀνομαζομένην «Ἀσπρολοτσάρα» καὶ ἐκεῖθεν πηγαίνει εἰς τὴν τοποθεσίαν Καβουριάσα, ἐκεῖθεν πηγαίνει εἰς τὸν ρέοντα ποταμὸν καὶ πηγαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐκκλησία Ἀγίου Ἀθανασίου, ἐκεῖθεν διὰ τοῦ ρέοντος ποταμοῦ πηγαίνει εἰς τοὺς μεγάλους μύλους τοὺς ὀνομαζομένους νεροτρογιά, ἐκεῖθεν διὰ τοῦ ρέοντος ποταμοῦ πηγαίνει στὴν Λέσεντζι ἐκεῖθεν εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν ὀνομαζομένην Παράσα διὰ τοῦ ρέοντος ποταμοῦ ἐκεῖθεν πηγαίνει εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν ὀνομαζομένην Σαντοβίτσα, ἐκεῖθεν εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν καλουμένην Σελβακατάβλα, ἐκεῖθεν εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν ὀνομαζομένην Κουκιᾶ, ἐκεῖθεν εἰς τὴν τοποθεσίαν τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σουκουράχη ἥτοι ὀνομάζεται μέρος ἔνθα ἐξέρχεται τὸ ὕδωρ «Σοῦ Τσιατιγὶ Γέλι», ἐκεῖθεν εἰς τὴν τοποθεσίαν Τρία Ἀδέλφια, ἐκεῖθεν διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ πηγαίνει στὴν τοποθεσίαν Σιδηρόσταυρο, ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γερακίνα, ἐκεῖθεν στὴν τοποθεσίαν τὴν ὀνομαζομένην Σκάλα καὶ καταλήγει. Ἐρωτηθέντες οὗτοι ἡρνήθησαν ὅτι αἱ εἰρημέναι τοποθεσίαι καὶ τὰ εἰρημένα σύνορα εἶναι ἀνέκαθεν βοσκότοποι καὶ σύνορα τῆς ρηθείσης κόμης. ἐφ' ᾧ ἐξητήθησαν μαρτυρικαὶ ἀποδείξεις παρὰ τῶν εἰρημένων ἐναγόντων συμφώνως τῇ ἀγωγῇ καὶ ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ ἱερᾷ συνεδρίασει αὕτη οἱ ἐκ τῶν ραγιαδῶν τοῦ χωρίου «Μοκόση» ὑπαγομένου ἐν τῇ ρηθείσῃ Ὑποδιοικήσει, Πασγάλης υἱὸς Ρέστη καὶ ὁ ἐκ τῶν ραγιαδῶν τῆς κόμης Γκουδεβάσης. Δῆμος υἱὸς Γιώργου, καὶ ὁ ἐκ τῆς κόμης Σκαμνέλιον ὑπαγομένης ἐν τῇ Διοικήσει Ἰωαννίνων Εὐστάθιος υἱὸς τοῦ Θεοδοσίου, οἵτινες ἐμαρτύρησαν ὅτι τῶ ὄντι αἱ ρηθεῖσαι τοποθεσίαι αἵτινες εἶναι ἐν τῷ ὠρισμένῳ μέρει τῶν ρηθέντων συνόρων εἶναι ἀνέκαθεν βοσκότοποι, καὶ ἰδιαίτερα καὶ ὠρισμένα τοῦ εἰρημένου χωρίου Ἀνήλιον καὶ εἶναι σύνορα τῶν ἰδίων καὶ οἱ κάτοικοι Μαλακασίου δὲν ἔχουσι οὐδεμίαν ἐνοχὴν καὶ σχέσιν ἐν αὐτοῖς. Οὕτω γνωρίζουμ ἐκ μαρτυροῦμε μετὰ τὴν τήρησιν τῶν ὁρῶν ἐγένοντο δεκταὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν εἰρημένων μαρτύρων. Ἐπίσης ἐμαρτύρησαν καὶ λοιποὶ μάρτυρες συναθροισθέντες ἐκ τῶν πλησίων χωρίων τοῦ εἰρημένου χωρίου ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἔχει κατὰ τὸν ἄνωθι γεγραμμένον τρό-

πον, συνωδᾶ ὅθεν διατάσσεται ἡ παρακώλυνσις καὶ ἀπαγόρευσις τῶν κατοίκων τοῦ ρηθέντος χωρίου Μαλακάσιον, ἐκ τῶν ἀνωθι περιγραφομένων μεριῶν. Ἐφ' ᾧ τῇ αἰτήσῃ ἐγγράφησαν τὰ γενόμενα καὶ ἐδόθη καὶ ἀντίγραφον τοῦ παρόντος ἐγγράφου εἰς χεῖρας τῶν κατοίκων τοῦ ρηθέντος χωρίου Ἀνίλιον. Ἐγγράφη σήμερον τὴν 24 Ἰεμαγιούλ Ἀχίλ 1092 (καθ' ἡμᾶς 1674).

Μάρτυρες τῆς πράξεως

Γιώργος Ντόχσας

Ἀπόστολος Κύρκος

Ἀἴμιος Γιώργου

Γιαννάκης

Στέργιος Κασόλας (Ἄνθ' ὀνόματα δυσανάγνωστα)

Γιάννης Μάκης

Ἀπόστολος Μπάρης

Χαλὴλ Τουχαντάρης

Ὅτι ἀκριβὲς ἀντίγραφον.

Ὁ ταπεινὸς εὐχέτης

Λεοβὴς Ἱεροδικοστής

Τριζελὶν (σφραγίς) Λεοβὴς.

Ἀριθμὸς ἡμερολογίου 102

Βεβαιοῦται ἡ ἐκ τοῦ τουρκικοῦ πρωτοτύπου ἀκριβὴς καὶ σωστὴ μετάφρασις τοῦ παρόντος χοτζατίου ὁ Ἀημάσιος. . .».

II

“ΔΥΟ ΕΒΡΑΪΚΑ ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ,,

Τὸ προικοσύμφωνο, στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰ προκαταρκτικὴ ἀλλὰ ἀπαραίτητη συμφωνία τῶν λεπτομερειῶν τοῦ μέλλοντος γάμου, ποὺ τὴν πιστοποιοῦσαν οἱ ἀνάλογοι μάρτυρες.

Στὸ προικοσύμφωνο ἀναφέρονται ὑποχρεωτικά, τὰ εἶδη καὶ τὰ μετρητά, τὰ ὀνόματα τῶν μελλοντύμων καὶ τῶν γονέων τους, καὶ τὸ γενικὸ περιεχόμενο τῆς συμφωνίας αὐτῆς εἶναι ἰσχυρὸ καὶ ἀπαράβιαστο ἐνώπιον τῶν κοινοτικῶν χριστιανικῶν καὶ μὴ ἀρχόν, ἐκτὸς ἂν ὁ γάμος γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο δὲν πραγματοποιηθεῖ ὁπότε παύει καὶ ἡ ἰσχὺς του.

Ὁ τύπος τοῦ χριστιανικοῦ προικοσυμφώνου ἦταν ὁ ἕνας καὶ ὁ αὐτός, καὶ τὴν ἀνάλογη ἐπίσημη πράξη τὴν ὑπογράφουν οἱ γονεῖς τῶν μελλοντύμων, ὁ παππᾶς τῆς κοινότητος καὶ πέντε μάρτυρες, ἐνῶ ἀντίθετα τὸ ἐβραϊκὸ προικοσύμφωνο τὸ ὑπογράφουν οἱ δύο μάρτυρες τῆς πράξεως καὶ μόνο αὐτοί.

Ὅσотно στὰ χριστιανικὰ προικοσύμφωνα, ἀναφέρονται ρητὰ τὰ μετρητά, καὶ τὰ εἶδη στὴν συνολικὴ τῆς ἀξίας, ἀλλὰ στὰ ἀντίστοιχα ἐβραϊκὰ ἀναφέρονται τὰ μετρητά καὶ τὰ εἶδη κατὰ τιμὴ εἶδους, καὶ ἀθροίζεται τὸ σύνολο τῆς ἀξίας¹.

1. Ὁ τύπος τοῦ χριστιανικοῦ προικοσυμφώνου εἶναι ὁ παρακάτω:

«Εὐλόγητός ὁ Θεός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ὁ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ τὸν ἐκεῖσε γάμον εὐλόγησας, Αὐτὸς Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ εὐλόγησον καὶ τὸ παρὸν συνοικέσιον ὁ μέλλω ποιῆσα ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος Θεόδωρος Γκαρτζονιάς ποῦ πανδρεῦω τὴν φιλότατην μου θυγατέρα ὀνόματι Μαρίαν με νόμιμον ἄνδρα αὐτῆς τὸν κύριον Δημήτριον Νικολάου Ρίζον εἰς γάμον πρῶτον καὶ πρῶτον πρῶτον τοῦ δίδω εὐχὴν πατριζὴν ἵνα γηράσουν εὐδαιμονήσασα τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ νὰ τεκνοποιήσουν ἐν εἰρήνῃ, δεῦτερον τοῖς

Οί διαφορές τους ακόμη εντοπίζονται στο έτος, πού για τους 'Ισραηλινούς αρχίζει από την κτίση του κόσμου και απαριθμεί τα χρόνια πού πέρασαν από την καταστροφή του ναού του Σολομώντα, στην διατύπωση και στους εκτιμητές της Κοινότητας πού καθόριζαν το συνολικό ποσό της προίκας, από τα μετρητά και τα είδη.

Το γεγονός αυτό και μόνο, έρχεται να συμπληρώσει ένα σπουδαίο κεφάλαιο της εποχής εκείνης, γιατί ή μοίρα το θέλησε, οί δύο κοινότητες να έχουν τις ίδιες περιπέτειες και το αυτό πεπρωμένο κάτω από τον ήλιο της ίδιας πόλης, τουλάχιστον μέχρι τους διωγμούς του Ι' Ράιχ.

Όπως και οί 'Ηπειρώτες έτσι και οί 'Ισραηλίτες, έζησαν και ζουν ακόμη κάτω από τον ίδιο ήλιο, ολόκληρους αιώνες, δοκίμασαν μαζί το σκοτάδι της σκλαβιάς και ακολούθησαν άρμονικά τον ίδιο δρόμο, στις κατοπινές ιστορικές εξελίξεις.

Η κοινή αυτή μοίρα αποτέλεσε το κύριο αίτιο, της συμβίωσης, και έτσι από τα ίδια τα γεγονότα ανοίγεται ο δρόμος πού οδηγεί μέσα στην ιστορία μις ενδιαφέρουσας κοινότητας πού ή δράση της και οί αγώνες της μένουν ακόμη σκοτεινοί...

Η 'Εβραϊκή Κοινότητα των 'Ιωαννίνων κάτω από την Τουρκική σκλαβιά είχε κι' αυτή τα προνόμια της, είχε τον ιδιαίτερο κοινοτικό κανονισμό της, και πέτυχε να κρατήσει τις παραδόσεις της...

Όστόσο ή κοινότητα αυτή δέχτηκε τις επιδράσεις της αντίστοιχης χριστιανικής και αυτό φαίνεται ξεκάθαρα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας πού και αυτή κράτησε τους τύπους και τα ταυτόσημα πρότυπα των χριστιανών στην κοινοτική της οργάνωση.

Το προικοσύμφωνο ήταν για τους χριστιανούς ισχυρή και επίσημη πράξη πού πιστοποιούσε τον γάμο², και ακόμη αποτελούσε ισχυρό στοιχείο, για την χορήγηση προικοδοτήματος από τα έλη, πού τα χορηγούσε τριμελής επιτροπή υπό την

δίδω και διά χάριν προικίου της τάλληρα Μεξικάνικα εκατόν είκοσι (120) και μίαν πουλάραν τριτόχρονη και τα φορέματά της και άσημικά της και χάλκιμα να γένουν ως κατὰ τον κώδικα του 'Ιωάννου Μπαλάφα όπου εν κιαρῷ του στεφανώματος θέλουν εκτιμηθῶν και να καταγραφῶν εἰς τὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς χώρας μας. Αὐτὰ τοῖς δίδω ἵνα τὰ ἔχουν εἰς τὴν ἔξοσίαν τους ὁμοῦ με τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ὁ δὲ πλουσιόδοτος Θεὸς νὰ τοὺς δίδῃ τὰ τοῦ 'Αβραάμ, 'Ισαάκ καὶ τοῦ 'Ιακώβ καὶ τοῦ μεγαλομάρτυρος Προκοπίου. Ἀμήν».

1860 Αὐγούστου 15 Σφραγίσαν

Θοδορῆς Καρτζονίκας ὑπόσχομε

γάμης Νίκας, ὁ ἐφημέριος Παλαζώστας Παλαβασιλείου γράμης μαρτυρῶ, νάσης Ρήζος μαρτυρῶ, δημήτριος Γ. μπόντιζος μαρτυρῶ, Δημήτριος Α. Ρήζου μαρτυρῶ, μητρο Γανίκας μαρτυρῶ». (Βλ. Δημ. Χ. Γκαρτζονίκας «Μπουρτζόβλαχοι, οί ἐξ 'Αρχαιοπελαγῶν τῆς Πίνδου Νεοέλληνες», Γιάννινα 1972, σελ. 40).

2. Η Χριστιανική Κοινότητα των 'Ιωαννίνων κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας (μέσα περίπου τῆς 19ης ἐκατονταετηρίδας) ἐμφανίζεται νὰ ἔχει καὶ ἰδιάζουσα ἐσωτερικὴ ὀργάνωση σὲ Σιναιοικαὲς Μοναρχοδημογεροντίες, πού ἦταν ἐνδοκοινοτικὲς ἀρχές καὶ ἔκαναν κατανομές καὶ εἰσπράξεις φόρων, ἔχαν ἰδιαίτερη σφραγίδα καὶ γενικὰ ἐκπροσωποῦσαν ἢ καθε μίᾳ τῇ συνοικία της, ἐκδίδοντας καὶ πιστοποιητικά, βεβαιώσεις καὶ τὰ παρόμοια. (Βλ. Δημ. Σαλαμάρκα «Η Κόσσα καὶ ἡ Βλιώρα», σελ. 8). Τὸ αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ τὸ ὑποστηρίξω πὼς γίνονταν καὶ γιὰ τὴν 'Ισραηλινὴ Κοινότητα των 'Ιωαννίνων, καὶ αὐτὸ γιὰτὸ ὁ ἀριθμὸς των 'Εβραίων κατὰ συνοικίες ἦταν πολὺ περιορισμένος, σὲ σχέση με τὸν χριστιανικό. Όστόσο, ἡ ἐβραϊκὴ συνοικία κατελάμβανε τότε τὸν χῶρο, πού καὶ σήμερα ἀκόμη κατέχει παρὰ τὸ Κοιμανιό, καὶ ὁ χῶρος αὐτὸς χρησιμοποιήθηκε μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ ἐπισκόπου Διονυσίου Σκυλοσόφου (1611) ὁπότε ἔχασαν οἱ χριστιανοὶ τὰ προνόμια τους.

προεδρία τοῦ κατὰ καιροῦς Μητροπολίτη. ἀφοῦ πρῶτα ἐγκρίνονταν τὸ ποσὸ ἀπὸ τὴν ὀλομέλεια τῆς ἐφοροεπιτροπείας³.

Τὸ προικοδοτήμα γιὰ τὴν χριστιανικὴ κοινότητα καταχωροῦνταν στὰ ἐπίσημα πρακτικὰ καὶ εἶχε ἰσχὺ ἐνὸς χρόνου, ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατότητα ἐπανεξέτασης ὁπότε εἶχε ἰσχὺ γιὰ ἕνα ἀκόμη χρόνο καὶ συνέχεια γιὰ χρόνια ἀκόμη ἀλλὰ τὸ ἀρχικὸ ποσὸ μειώνονταν ἀνάλογα⁴.

Τὴν αὐτὴ ἰχὺ εἶχε καὶ τὸ ἐβραϊκὸ προικοσύμφωνο, μόνο ποὺ δὲν ἀναφέρεται ἂν καταχωροῦνταν στὰ πρακτικὰ τῆς τότε κοινότητος, καὶ δὲν ἀναφέρεται ἢ ἰσχὺς τοῦ ἀπὸ ἄποψη χρόνου.

Μὲ τὴν πεποίθηση πὺς φωτίζεται ἕνας τομέας τῆς Ἑπειρωτικῆς ἱστορίας παρουσιάζω τὰ δύο ἐβραϊκὰ προικοσύμφωνα, ὅπως ἔχουν καὶ εὐχαριστῶ πολὺ τὸν φιλόλογο καθηγητὴ κύριο Μάτσα ποὺ τὰ μετέφρασε ἀπὸ τὸ ἐβραϊκὸ πρότυπο καὶ μοῦ τὰ παραχώρησε γιὰ ἐπεξεργασία καὶ δημοσίευση.

1. ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟ ΕΤΟΥΣ (1846)

«Τύχη ἀγαθὴ καὶ καλὴ ὥρα γιὰ τοὺς νεονύμφους Μοσιέ Σαμουέλ καὶ Ρόσα κόρης τοῦ Μιχαὲλ Μοσιέ.

Σήμερα Τετάρτη ἡμέρα τοῦ ἔτους 5606 (1846), ἀπὸ κτήσεως κόσμου καὶ 1778 χρόνια ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ⁵, ποὺ εὐχόμεστε νὰ ξαναχτιστεῖ στὶς μέρες μας καὶ στὶς μέρες ὅλων τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐδῶ στὴν Ἁγία πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Θεὸς ὁ τὴν φυλάττει, πόλιν ποὺ ὑδροεῖται ἀπὸ τὴν λίμνη καὶ ἀπὸ πηγὰδια, οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι πιστοποιοῦμε, ὅτι ὁ χαριτωμένος νέος Μοσιέ γιὸς τοῦ ἀξιοτίμου Σαμουέλ Μοσιέ — καλὴ του ὥρα — εἶπε στὴ χαριτωμένη καὶ ὠραία νέα Ρόσα, κόρη τοῦ Μιχαὲλ Μοσιέ, ὅτι θὰ γίνεῖ σύζυγός μου σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Μωϋσῆ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὅτι θὰ ἀγαπᾷ καὶ ἐκτιμᾷ τὴν παρθένον Ρόσα ποὺ θὰ γίνεῖ σύζυγός του καὶ ὅτι αὐτὴ ἀναλαμβάνει νὰ τὸν ἐκτιμᾷ καὶ νὰ κρατῇ τοὺς ὄρους ὑγιεινῆς κατὰ τὸν τρόπον τῶν σεμνῶν Ἰσραηλιτισσῶν.

Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ προίκα της, ὅπως ἔχει ἐκτιμηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐκτιμητὲς τῆς Κοινότητος: Μετρητά: 250 γρόσια. Ἐνα δαχτυλίδι μὲ διαμάντι, μεγάλο ἀσημένιο, ἕνα τάσι ἀσημένιο ἀξίας 300 γρ., ἕνα ἀσημένιο καλαμάρι⁶, ἕνα ὥρολόγι 250 γρ., δύο χρυβδάτια ξύλινα, 1 κονβερλί 80 γρ., 2 παπλώματα 520 γρ., 2 μαξιλάρια κεντημένα μὲ χρυσοῦ 130 γρ., 2 προσκέφαλα κεντημένα μὲ σῦρμα 100 γρ., 4 ποδιές ἀπὸ φριτζιόν(:) καὶ 3 ἀπὸ σιαμεράν(:) 100 γρ., 4 ποδιές κεντημένες μὲ τέλι καὶ

3. Κατὰ τὸ ἀρθρο 42 τοῦ κανονισμοῦ πόλεως Ἰωαννίνων (χριστιανικὴ κοινότητα) τὰ προικοδοτήματα δίνονταν σὲ ἄπορες κορασίδες κατὰ τὴν ἐκτίμηση τῆς τριμελοῦς ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μητροπολίτη ἐπιτροπῆς. Ὡστόσο κανένα προικοδοτήμα δὲν χορηγοῦσε ἢ χριστιανικὴ κοινότητα ἂν δὲν συνέτρεχαν οἱ λόγοι τοῦ ἀρθρου 43 ποὺ ρητὰ γράφει: «Ἀναφορὰ περὶ προικοδοτήσεως δὲν γίνεται δεκτὴ ἐὰν μὴ συνοδεύεται μετὰ τοῦ προικοσυμφώνου καὶ τοῦ πιστοποιητικοῦ τῆς συνοικίας (βλ. σημ. 2) περὶ τῆς καταστάσεως τῆς οἰκογενείας τῆς προικοδοτηθεσομένης κόρης». Τὸ αὐτὸ δὲν γίνονταν γιὰ τὴν τότε ἐβραϊκὴ κοινότητα, γιατί ἀπλοῦστατα, δὲν ἦταν ἐφοδιασμένη μὲ κληροδοτήματα καὶ τὸ ταμεῖο της πρῆπει νὰ εἰσέπραττε μόνο τίς σινοδρομὲς τῶν μελῶν της.

4. Βλ. ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφοροεπιτροπείας Ἰωαννίνων, βιβλίον 1910—1916 Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, σ. 335.

5. Ἀναφέρεται στὴν καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντα ἀπὸ τίς ρωμαϊκὰς λεγεῶνες τοῦ Τίτου τὸ 58 μ.Χ.

6. Τὸ καλαμάρι τὸ ἔφεραν τὰ χρόνια ἐκεῖνα οἱ γραμματικοί, σὰν διακριτικὸ τῶν γυναικῶν της, στὴν μέση.

χρυσό και 2 με σύρμα 120 γρ., 4 γελέκια 50 γρ., 3 γελέκια από σιμπιγέ σιλιμιγέ 90 γρ., 3 πισλιά 60 γρ., 3 τιάνια μπασιμά και φέ και άσπρο 40 γρ., 2 τιάνια τσεζιμέ σιλιμιγέ 900 γρ., 3 ποδιές τσεζιμέ, λιόρ 75 γρ., 3 ποδιές σιλιμιγέ άτλάζι 120 γρ., 1 σάκκος με γούνα και ένας σάκκος (σαλταμάρα) χωρίς γούνα 200 γρ., ένα κοντογορνι με γούνα νάφι 150 γρ., ένα φρεντζέ κορμεζι και ένα σεμπέτι (=κι-βότιο) μεγάλο 100 γρ., ένα σεμπέτι μικρό με κατιφέ 30 γρ., 7 μαντήλια, 2 ζωνάρια, 3 φτάδες, 2 φλοκωτές 50 γρ., ένα χαϊνι - χαϊνιζ (=μπορνούζι) μπουλνιζ, 3 ξέγγη παπούτσια 50 γρ., δύο ξέγγη ζάρφια 10 γρ., 1 τζιβρέ με τέλι, 2 φέσια 25 γρ., και καρφίτσα δώρο για τον γαμπρό και ή ειλογία του Θεού να τα πολλαπλασιάσει. Το σύνολο εκτιμήθηκε για 4220 γρ. εκτός από 250 γρ. το δώρο του γαμπρού. Πρέπει να αφαιρέσουμε το ένα τέταρτον από όλα ταύτα για εξαγορά της παρθενίας και μένουν 3.300 γρ. του νομίσματος του ανθρώπου μας⁷ Σουλτάνον 'Αβδούλ Μεντζίτ. 'Ο γαμπρός έδωσε 1.000 γρ. από τα όποια το 1)3 προϊόντα⁸. Οι μάρτυρες Σαμουέλ Χαϊμ Γκατ, 'Ααφών Σαμουέλ».

2. ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟΝ (ΚΕΤΟΥΜΠΑ) ΤΟΥ 1866

Τύχη αγαθή και καλή ώρα για τους νεονύμφους Μιχαήλ Ματαθία και Στάμω κόρη του 'Ηλία Μάτσα.

Σήμερα ημέρα Παρασκευή του 5626 (=1866) από χτίσεως κόσμου και 1798 χρόνια από την καταστροφή του Ναού που ενχώμαστε να ξαναχτιστεί στις μέρες μας και στις μέρες όλων των 'Ισραηλιτών, έδω στην 'Αγία πόλη των 'Ιωαννίνων, ο Θεός να την φυλάττει, πόλη που υδρεύεται από τη λίμνη και τα πηγάδια, οι κάτοικοι υπογεγραμμένοι πιστοποιούμε ότι ο χαριτωμένος νέος Ματαθία Γιοσέφ γιός του αξιοτίμου Μιχαήλ Ματαθία — καλή του ώρα — είπε στη χαριτωμένη και ωραία νέα Στάμω, κόρη του 'Ηλία Μάτσα ότι θα γίνει σύζυγός μου σύμφωνα με τους νόμους του Μωσέ και του 'Ισραήλ, και ότι θα αγαπά και εκτιμά την παρθένον Στάμω που θα γίνει σύζυγός τον και ότι αυτή αναλαμβάνει να τον εκτιμά και να κρατήσει τους όρους γιενινς κατά τον τρόπον των σεμνών 'Ισραηλιτιστών. Και αυτή είναι ή προϊόντα της, όπως έχει εκτιμηθεί από τους εκτιμητές της Κοινότητος: Πρώτα το Μόσρ 23 γρόσια, και τα τρία δώρα 380 γρόσια. Ακολούθως ή πρώτη φορεσιά 500 γρ., ένα μαντήλι χρυσοζέντητο 20 γρ., 1 μαξιλάρα άσπη χωρίς το μαλλί 6 γρ., 1 πάπλωμα 50 γρ., 6 νυχτικά 160 γρ., 1 νυχτικό από τούλι, λίγη ιντιάνα 8 γρ., γαλιγιούρα (λέξη δυσανάγνωστη) και μαντζουράνα 200 γρ., πισλι άσημένιο 70 γρ., 2 τιάνια ινδιάνα 32 γρ., ντουλαμά ινδιάνα 35 γρ., ντουλαμά φανέλλα 85 γρ., ποδιές μαντζουράνα 50 γρ., σάκκος με γούνα 30 γρ., ένα ζευγάρι μπάλλες, ένα ζευγάρι φλοκωτές, 1 ζευγάρι παπούτσια, δύο μαντήλια, τρία ζευγάρια τσουράτια, τρία ζευγάρια χρυσοζεντημένα, μια καφέλα, ένα τούλι δώρο και ή ειλογία του Θεού να τα πολλαπλασιάσει. Σύνολο 640 γρόσια. Και έδωσε άζορη ποίκα 1935 γρόσια σε νόμισμα της Α.Μ. του Βασιλέα μας Σουλτάν 'Αβδούλ 'Αζίτ του πολυχρονε-

7. 'Αγορά τον φόρο που δίνονταν στην πόλη για να επιτρέψει την τέλεση του γάμου. Το αυτό γίνονταν στα Γιάννινα στα χρόνια του 'Αλή, Στο νησί και στο νελλί του 'Αγίου Παντελεήμονα, όπου και σποτώθηκε ο 'Αλής, επάγγελ αναφορά χριστιανών προς αυτόν για την άδεια γάμου.

8. Είναι γνωστό, σύμφωνα με τον Μωσαϊκό νόμο, πως στον 'Εβραϊκό γάμο ο γαμπρός έδινε το ανάλογο ποσό για να αγοράσει από τον πατέρα την μέλλονσα γυναίκα του.

μένου⁹. Ὁ νεόνυμφος ἔλαβε ὅλα τὰ ἀνωτέρω καὶ συμφωνήθηκε ὅτι ὅλοι οἱ ὄροι τοῦ προικοσύμφωνου θὰ τηροῦνται σύμφωνα με τοὺς νέους κανονισμοὺς τῆς Ἱερᾶς Κοινοτήτος μας¹⁰. Οἱ μάρτυρες Ματαθία Μωσέ, Σαμουήλ Γιτσχάκ.

-
9. Φαίνεται πὺς μέσα σὲ μιὰ εἰκοσαετία (1846—1866), ἡ ἰσραηλινὴ κοινότητα τῶν Ἰωαννίνων κατάργησε τὸν νόμο ποὺ ὑποχρέωνε τὸν γαμπρὸ νὰ πληρῶνει τὰ ἀνάλογα χρήματα στὸν πατέρα τῆς νύφης γιὰ τὴν ἐξαγορὰ τῆς παρθενίας της.
10. Ἡ συμφωνία τῶν ὄρων τοῦ προικοσύμφωνου, ὅπως καὶ στὴν εἰσαγωγή γίνεται λόγος, ἦταν ἰσχυροὶ καὶ ἀπαραιτήσιμοι. Ὅσῳ ἐδῶ τὸ ἑβραϊκὸ προικοσύμφωνο ζητᾷ γράφει γιὰ νέους νόμους. Πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία θὰ πρέπει ἡ ἰσραηλιτικὴ κοινότητα τῶν Ἰωαννίνων νὰ ἀνανέωσε τὸν ἐσωτερικὸ κανονισμὸ τῆς λειτουργίας της σὲ χρονικὸ διάστημα εἰκοσι ἐτῶν (1846—1866). Τὸ γεγονὸς εἶναι ἀξιολόγηστο, γιὰτὶ ἂν οἱ Ἑβραῖοι ἀναθεώρησαν τὸν κοινωτικὸ τους κανονισμὸ στὰ 1866, τότε πρέπει νὰ προηγοῦνται ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη χριστιανικὴ κοινότητα κατὰ 42 χρόνια, γιὰτὶ στὰ 1908 ἔγινε ἡ πρώτη ἐπίσημη ἀναθεώρηση τοῦ κοινωτικοῦ κανονισμοῦ τῆς χριστιανικῆς κοινότητος τῶν Ἰωαννίνων.

ΠΑΝΑΓ. Δ. ΤΖΙΟΒΑ

Η ΕΝΙΑΙΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

(Ἀνέκδοτες ἀποφάσεις)

Συνεδρία τῆς 11ης Νοεμβρίου 1911

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γεωργίου συνήλθον σήμερον τὴν 11ην Νοεμβρίου 1911 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς Ἑνιαίας Δημογεροντίας συγκεκμημένα ἐκ τῶν Κυρίων Κ. Λόνου, Ἰ. Πισπιρῆ καὶ Ε. Ζήζου τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Α. Λιάσζου καὶ συνδιδασκέθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῷ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἔπεται:

446. ΧΡ. ΛΑΜΠΡΟΥ ΑΠΟ ΓΟΥΡΙΤΣΑΝ

Συνεπεία αἰτήσεως ὑπὸ χρονολ. 22ας 8)βρίου ἐν ἔτει καὶ ἀριθ. πρωτ. 1033 τῆς Κοινότητος Κουτσονιό - Γουρίτσας δι' ἧς ἐξαεῖται ὅπως ὑποχρεωθῇ νὰ λογοδοτήσῃ ὁ συγχωριανὸς των Χρ. Λάμπρου διὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ μαγαζείου τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἐνεκρίθη ὅπως ὁ διαληφθεὶς Χρ. Λάμπρου λογοδοτήσῃ διὰ τὸ ἐνοίκιον, ὅπερ ἀπὸ δωδεκαετίας εἰσέπραττε τοῦ βασιευομένου μαγαζείου Ἀγίας Παρασκευῆς. Προσέτι ἡ Δημογεροντία συνιστᾷ εἰς τὸν ρηθέντα Χρ. Λάμπρου, αὐτοπροσώπως παραστάντα ἵνα ὁρισμένως συμμορφωθῇ μετὰ τὴν σχετικὴν ἀπόφασιν αὐτῆς ἥτοι νὰ μεταβιβάσῃ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐκκλησίας Ἀγίας Παρασκευῆς τὸ ἐπ' ὀνόματί του καὶ εἰς Κανλῆ - Τσεσμέ Ἰωαννίνων κείμενον ἐν λόγῳ μαγαζεῖον.

447. ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΔΙΑ ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΟΥ ΑΙΟΙΔΗΜΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΓΡΕΒΕΝΩΝ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ

Ἀνεγνώσθησαν τηλεγραφήματα τῶν ἐφοροεπιτρόπων Τσεπελόβου καὶ Σκαμνελίου, δι' ὧν ἀγγέλλουσιν ὅτι εἰς τὰς Κοινότητάς των ἐτελέσθη πάνδημον μνημόσυνον ὑπὲρ ψυχικῆς ἀναπαύσεως τοῦ δολοφονηθέντος Μητροπολίτου Γρεβενῶν.

448. ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΡΕΣΣΑΔΙΕ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΧΑΜΔΗ ΒΕΗ

Ἀνεγνώσθη τὸ ὑπὸ χρονολ. 15 7)βρίου ἐν ἔτει τηλεγράφημα πρὸς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν τοῦ Οἰκονόμου Γεωργίου Ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου εἰς Ρεσσαδιὲ δι' οὗ ἀγγέλλει ὅτι ὁ βουλευτὴς Χαμδῆ Βέης βλέπων ὅτι δὲν ἐλήφθησαν ἐπ' ὅσων τὰ γενόμενα παράτονα τοῦ Ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου διὰ τὴν πρὸς αὐτοῦ γενομένην

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 236.

δημοσία ἔθριν κατά τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ὡς φανερώθη καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑβρίζῃ καὶ νὰ ἀπειλῇ ἔχον ὡς ὄργανα τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους.

449. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΛΙΑΣΚΟΒΙΚΙΟΥ

Ἐνεκρίθη ὡς ἐπαρκὴς ἡ ὑπὸ χρονολ. 14 7) θρίου ἐν ἔτους ἀπάντησις τῶν ἐφοροεπιτρόπων Λιασκοβίκιου εἰς τὰ ὑπὸ χρονολ. 3 καὶ 10 ἰδίων μηνὸς Γράμματα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν Σχολείων τῶν καὶ ὑπὲρ τῆς διαχειρίσεως τῶν. Συνάμα δὲ ἐπεκυρώθη καὶ ὁ ἐπισυνημμένος ἀπολογισμὸς τῶν τοῦ ἔτους 1910 καθ' ὃν τὰ μὲν ἔσοδα ἀνέρχονται εἰς Γρόσια 7624—30 τὰ ἔξοδα δὲ εἰς Γρ. 8874—30 ἄρα κλείουν μετ' ἑλλειμμα ἐκ Γρ. 250.

450. ΠΑΠΑ-ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΕΩΣ ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΗΣ ΤΩΝ ΜΟΝΩΝ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ

Ἀπερρίφθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 19ης 8) θρίου ἐν ἔτους καὶ ἀρ. πρωτ. 1023 αἴτησις τοῦ τέως τοποτηρητοῦ τῶν Ἱ. Μονῶν Δουρούτης καὶ Περίστερας Αἰδ. Πατᾶ Γιάννη, δι' ἧς ἐκθέτει ὅτι ἔχει λαμβάνειν παρὰ τῶν Μονῶν τούτων λίρας ὀθωμανικὰς ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ ἐξαιτεῖται τὴν πληρωμὴν τῶν καθότι ἡ αἴτησί του εἶναι ἀβάσιμος συνάμα δὲ καθότι οὐδαμῶθεν φαίνεται ὅτι ἔχει λαμβάνειν τι ἐκ τῶν Μονῶν τούτων καθόσον κατὰ τὴν ἐξέλεγχξιν τῶν προηγουμένων λογισμῶν τῶν Μονῶν τούτων σημειοῦνται ποσά τινα διὰ τὰ ἔξοδα τὰ ὁποῖα διεκδικεῖ τώρα.

451. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΑΝΕΓΕΡΘΕΙΣΗΣ ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ ΕΝ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙΩ

Παρὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ριζαρείου Σχολῆς ἔχονσι σταλῆ τὸ τρέχον ἔτος διὰ τὴν ἀνεγερθεῖσαν ἐν Μονοδενδρίῳ Ριζαρείου Σχολὴν αἱ δύο τελευταῖαι δόσεις (τῆς πρώτης συμπεριλαμβανομένης εἰς τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἐπὶ τῆς ἀνοικοδομῆς ἐπιτροπῆς οἵτινες ἐπικυρώθησαν παρὰ τῆς Δημογεροντίας) ἀνὰ ἑκατὸν ἔνδεκα ναπολεόνια ἐν φράγκον καὶ 65/00 ἑκάστη. Ἡ μὲν πρώτη δόσις διενεμήθη ὡς ἐξῆς καὶ εἰς τοὺς ἐξῆς δανειστάς. Ὁ μὲν Ἐλευθέριος Πανταζῆς ἔλαβε τὴν 22αν Ἀπριλίον ἔναντι τοῦ λαβεῖν του γρ. 4372 10/40 καὶ ἔτερα γρόσια 1920 διὰ τὸ λαβεῖν τοῦ μαραγκοῦ ὁ δὲ Σιονλῆς Ξυλέμπορος, ἔλαβε τὴν αὐτὴν χρονολογίαν γρόσια 4372 10/40. Ἡ δὲ τρίτη δόσις διενεμήθη ὡς ἐξῆς: Ὁ Σπυρίδων Κοντογιάννης ἔλαβε τὴν 5ην 8) θρίου γρόσια 960 πρὸς τελείαν ἐξόφλησιν τοῦ ἔξ γροσίων 1123 λαβεῖν του ἥτοι ἔχάρισε γρόσια 163 ὁ δὲ Ἐλευθέριος Πανταζῆς ἔλαβε τὴν 9ην τρέχοντος γρόσια 9600 ἥτοι πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ ἐκ γροσίων 8648 - 25 λαβεῖν του καὶ τῶν 1029 γροσίων ἅτινα ὁ ἴδιος ἐπλήρωσε πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ μαραγκοῦ συνελπὼς οὕτως ἔχάρισε τὸν τόκον τῶν χρημάτων του ἐνὸς ἔτους καὶ γρόσια 77 25/40. Οὕτω ἐξοφλεῖται ὁ λογαριασμὸς τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς ἀποκληρωθέντων τῶν χορῶν τῆς, ὑπολειπομένων μόνον γροσίων 1749 30/40, ἅτινα ἔχει νὰ λαμβάνῃ ὁ Σιονλῆς Ξυλέμπορος. Ἐναπομένει δὲ παρὰ τῇ Α. Σεβασιμότητι ἐν ναπολεόνιον καὶ ἐν φρ. καὶ 65/00 τὸ ὁποῖον νὰ διατεθῇ ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων καθότι ἐξέρισε τὸ ταμεῖον Μονοδενδρίου ὡς ἀνωτέρω φαίνεται.

452. ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ 100 ΛΙΡΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΕΩΝ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΣΑΡΚΟΒΙΣΤΗΣ

Αἱ ἑκατὸν λίραι ὀθωμανικαί, αἵτινες ἐχορηγήθησαν διὰ τὸ τρέχον Σχολικὸν

ἔτος 1911—1912 παρὰ τοῦ ταμείου τῶν ἐλεῶν. ὡς φαίνεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ὑπὲρ τῶν εκπαιδευτηρίων τῶν πτωχῶν κοινοτήτων τοῦ τμήματος Τσαρκοβίστης διενεμήθησαν ἀρμοδίως ὡς ἑξῆς: 1) εἰς τὰς κοινότητας Λυβίζισταν. Βαυλαίμ, Ἐλεζνα, Πετούσι, Ζαραβούσι, Κεράσοβον, Ἐλευθεροχώρι, Κλεισούρα, 5 πηγάδια, Λραμισέους καὶ Κωστάνια ἀνελόγησαν ἀνάτρεῖς (ἀρ. 3) λίραι ὀθωμ. 2) Λιὰ τὰς Κοινότητας Προάδαλα, Κόπρα, Ντομολεσσά, καὶ Μπουρέλεια ἀνελόγησαν ἀνὰ δύο (ἀρ. 2) λίραι ὀθωμανικαί. 3) Λιὰ τὰς Κοινότητας Σενίκου, καὶ Κοπάνοι ἀνελόγησαν ἀνὰ τέσσαρες (ἀρ. 4) λίραι ὀθωμ. 4) Λιὰ τὰς Κοινότητας Μελίχοβον καὶ Αἰλπα ἀνελόγησαν ἀνὰ πέντε (ἀρ. 5) λίραι ὀθωμανικαί καὶ τέλος διὰ τὴν Κοινότητα Ζωρίστης ἀνελόγησαν τεσσαράκοντα (ἀρ. 40) λίραι πρὸς συντήρησιν Ἑλληνικῆς Δημοτικῆς Σχολῆς. Λιὰ δὲ τὴν Κοινότητα Πλέσια ἀνελόγησαν τέσσαρες (ἀρ. 4) λίραι.

453. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΠΑΝΤΟΥ

Τοῦ κ. Γ. Κιοῦρη ἐπιτρόπου Ἁγίου Ἰωάννου Μπουνίλλας δηλώσαντος εἰς τὸ γραφεῖον ὅτι δὲν κρίνει συμφέρουσαν διὰ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ὑπὸ χρονολ. 18 Αὐγούστου ἐν ἔτους καὶ ἀρ. πρωτ. 747 αἰτησὶν τῆς Παρασκευῆς Πάντου περὶ τῆς οἰκίας τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἀπερρίφθη ἡ ἐν λόγῳ αἴτησις. Μεθ' ὃ ἐλύθη ἡ συνεδρία.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 11ῃ Νοεμβρίου 1911

Ὁ Πρόεδρος Τ.Υ. Ὁ Γραμματεὺς Τ.Υ. Τὰ μέλη ὑπογραφαί (3)

Λόνος, Πισπιρῆς, Ζήκος

454. ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΡΙΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑΛΕΙΟΥ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΟΣ¹⁷⁰

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Κυρίου Κυρίου Γεωργίου συνήλθον σήμερον τὴν εἰκοστήν Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1912 τὰ μέλη τῆς Ἑνιαίας Δημογεροντίας καὶ τὰ μέλη τῆς ἐφοροεπιτροπείας Καπεσόβου, ἐπέχοντα καὶ θέσιν Δημογεροντίας Καπεσόβου εἰς κοινὴν συνεδρίαν. καθ' ἣν ἡ Α. Σεβασμιότης ἀνεκοίνωσε τὸ ἐπ' ἀριθ. πρωτ. 10819 ἀπόσπασμα τοῦ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 18ης Νοεμβρίου 1911 πρακτικοῦ τοῦ Α.Σ. Μ. Συμβουλίου καὶ καὶ συνέστησεν. ὅπως συμφώνως τῷ πνεύματι τούτου προβῶσι διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας εἰς ἐκλογὴν τριῶν ἐπιτρόπων τοῦ Πασχαλείου κληροδοτήματος. Πρωτὰ θέντων ὑποψηφίων ἐξελέγησαν οἱ κ.κ.:

Δημήτριος Ν. Κίγκος διὰ ψήφων ἑπτὰ

Γεώργιος Σαρηγιάννης διὰ ψήφων ἑξ

Νικόλαος Βαταβάλης διὰ ψήφων πέντε

Ἐπέλαχον δὲ οἱ κ. Βασίλειος Λόνος διὰ ψήφων τεσσάρων

Κ. Βλάχος διὰ ψήφων τριῶν

καὶ Σ. Τσάντης διὰ ψήφων δύο

170. Τὸ πρακτικὸν αὐτὸ εἶναι τοῦ 1912 ἀλλὰ τὸ βιβλίον τῶν ἀποφάσεων τῆς Δημογεροντίας τὸ περιλαμβάνει στὰ πρακτικὰ τοῦ 1911. Εἰδικὰ γὰρ τὰ Πασχάλεια Κληροδοτήματα οἱ ἐκλεχθέντες ἀποτελοῦνται ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας, δηλαδὴ Ἑνιαία Δημογεροντία καὶ Μικτὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον, καὶ ἀπὸ τὴν Δημογεροντία τοῦ Καπεσόβου ποὺ στὴν περίπτωσιν εἶναι ἡ ἐφοροεπιτροπεία.

Εἰς ἐνδειξιν ἐγένετο τὸ παρόν.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 20ῇ Ἰανουαρίου 1912

Ὁ Πρόεδρος

Τὰ μέλη τῆς Δημογεροντίας

† Ὁ Ἰωαννῖνων Γερβάσιος

Λόνος

Τζέτζος

Πισπιρῆς

Μακρυδημᾶς

Μίσσιος

Τὰ μέλη τῆς Ἐφοροεπιτροπείας Κατεσόδου

Γρηγόριος Βασιλάς

Νικόλαος Δούκας

Α. Βασδέκης

Συνεδρία τῆς 17ης Νοεμβρίου 1911

ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννῖνων Κυρίου Γερβάσιου συνήλθον σήμερον τὴν 17ην Νοεμβρίου 1911 εἰς τακτικὴν συνεδρίαν τὰ μέλη τῆς Ἐνιαίας Δημογεροντίας συγκεκλιμένα ἐκ τῶν Κυρίων Κ. Λόνου, Γ. Πισπιρῆ καὶ Γ. Τζέτζου τὴν νόμιμον ἀπαρτίαν ἀποτελοῦντα παρόντος καὶ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς κ. Α. Λιάσκου καὶ συνδισχεφθήσαν ἐπὶ τῶν ἐν τῇ πινακίῳ ὑποθέσεων ὡς ἔπεται:

455. ΙΑΤΡΟΣ Γ. ΓΑΡΟΥΦΗΣ ΚΑΙ ΛΟΥΛΕΙΟΝ¹⁷¹ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ

Παραπέμπεται εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Λουλείου κληροδοτήματος ὅπως ἀπαντήσωσιν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς διὰ τὰ περαιτέρω ἢ ὑπὸ χρονολογίαν 10ης τρέχοντος καὶ ἀρ. πρωτ. 1097 αἰτήσεως τοῦ ἱατροῦ Γ. Γαρούφη, διὰ τῆς ὁποίας ἐξαιτεῖται διὰ τοὺς ἐν τῇ αἰτήσει του ταῦτη λόγους τὴν ἀκύρωσιν τοῦ παρὰ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιτρόπων γενομένου διορισμοῦ ὡς ἱατροῦ τῶν πτωχῶν τῶν Κατσανοχωρίων τοῦ Π. Βλάχου ἱατροῦ.

171. Τὸ κληροδοτήμα αὐτὸ τὸ ἤρξατο ἐν τῇ Κατσανοχωρίᾳ μετὰ διαθήκην του ὁ ἀοιδίμος Ἰωάννης Ζ. Λούλης. Ὁ Λούλης γεννήθηκε ἐν τῇ Ἀετοράχῃ καὶ ἐκπατρίστηκε ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ ὅπου ἀσχολήθηκε μετὰ τὸ ἐμπόριο. Μετὰ τὴν εὐφύᾳ του κατορθώσας νὰ ἀποκτήσῃ ἀξιόλογη περιουσίαν. Ἀφ’ οὗ ἐπέστρεψε ἐν τῇ Γιάννενα ἀσχολήθηκε καὶ πάλιν μετὰ τὸ ἐμπόριον καὶ μετὰ τραπεζικὰς ἐργασίας, μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ αὐξήσῃ σημαντικὰ τὴν περιουσίαν του. Στόχος του εἶχε πάντα νὰ ἐνεργήσῃ τὰ Κατσανοχώρια καὶ εἰδικώτερα τὸ χωριὸν τῆς Ἀετοράχῃ (Κοτόρτσι). Ἐνθ’ ἀκόμα ζοῦσε ἀπελευθέρωσε τὸ χωριὸν του καὶ ἀπὸ ἱμῶν τὸ μετέφερε ἐν ἐλευθέρῳ ἀφ’ οὗ κατέβαλε στοὺς Τοῦρκους σημαντικὸν ποσόν. Ἐν ζωῇ εἶχε ἀποκτήσῃ ἰδιόζουσαν θέσιν στοὺς Τοῦρκους καὶ ὀνομάστηκε ἄζας (Δημογέρον) καὶ ὡς τέτοιος ἔφερε σπαθὶ καὶ ἄλσολο. Ἀργότερα ἀρρώστησε ἀπὸ ἡμικληγία καὶ σύνταξε διὰ διαθήκας κατὰ τὸ ἔτος 1880—1883. Μετὰ τὴν πρώτην διαθήκην ἀφ’ ἑαυτοῦ σημαντικὸν ποσὸν ἐν τῇ Κατσανοχωρίᾳ. Στὴ δευτέρῃ διαθήκῃ ἤρξατο τὴν Στοιὰ Λούλη ἐν τῇ σημερινῇ ὁδῷ Ἀνεξαορτησίας ἐν τῇ Κατσανοχωρίᾳ καὶ διατάζει νὰ ἰδρυθῇ γηροκομεῖον ἐν τῇ Κοτόρτσι (Ἀετοράχῃ). Στὰ 1910 τροποποιήθηκε ἡ διαθήκη του ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννῖνων μετὰ εἰσήγησιν τῶν ἐπιτρόπων του καὶ ἰδρύθηκε ἐν τῇ Ἀετοράχῃ ἱατρικὸν καὶ φαρμακεῖον. Διορίστηκε γιαντρός καὶ φαρμακοποιὸς πρὸς χορηγοῦσαν δωρεὰν φάρμακα σ’ ὅλα τὰ Κατσανοχώρια (ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΟΥΛΗΣ: ὑπὸ Κ. ΧΟΪΝΑ, σ. 105—106).

456. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΗΣ

Συνεπεία αίτησεως ὑπὸ χρονολ. σημερινήν καὶ ἀρ. πρωτ. 1104 τοῦ ἐφοροταμίου Χρυσοβίτης Γεωργίου Μπαλαούρα ὡς καὶ τῆς ὑπὸ χρονολ. 15 ἰδίου κατοίκων τινων Χρυσοβίτης, διὰ τῶν ὁποίων ἐκθέτουν ὅτι ὁ ρηθεὶς ἐφοροταμίος μὴ δυνάμενος νὰ συνεργασθῇ μετὰ τῶν συναδέλφων του παρητήθη, εἰς οὓς παρέδωσε καὶ τὸν λογαριασμόν του, ἐνῷ δὲ ἡ κοινότης προέβη εἰς ἐκλογὴν ἄλλων ἐφοροεπιτρόπων οἱ ἐξ ὁφικίου διορισμένοι Λ. Παταϊωάννου καὶ Κυριακοῦ Σιόλου ἔθρανσαν διὰ τῆς βίας τὰς θύρας τῶν ἀποθηκῶν καὶ ἔλαβον τὰ ἐν αὐταῖς, ἐνεκρίθη ὅπως προσκληθῶσιν οἱ ρηθέντες Λ. Παταϊωάννου καὶ Κυριακοῦ Σιόλου ἐνώπιον τῆς Δημογεροντίας διὰ τὰ περαιτέρω¹⁷².

457. Ι. ΜΟΝΗ ΜΕΣΙΑΝΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΡΟΥΣΙΑΤΙΣΣΑΣ

Ἀνεγνώσθη τὸ ὑπὸ χρονολ. 18 8)βρίου ἐν ἔτονς ἔγγραφον τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Ρωμανοῦ κ. Παρθενίου καὶ τοῦ κ. Γ. Α. Ζήκου διὰ τοῦ ὁποίου ἐκθέτουν ὅτι κατ' ἐντολήν τῆς Δημογεροντίας μετέβησαν εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Μεσιανῶν διὰ νὰ παρατηρήσωσι τὴν μεταξὺ τῆς Μονῆς ταύτης καὶ τῆς Κοινότητος Ρουσιάτισσας διαφορὰν περὶ τοῦ βοσκότοπου «Κοπάκι» ἀλλ' ἀτυχῶς οὐδὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσιν καθόσον ὁ ρηθεὶς βοσκότοπος ἀνήκει μὲν εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Μεσιανῶν ἀλλ' οἱ κάτοικοι Ρουσιάτισσας ἀρνοῦνται νὰ παραχωρήσωσι τοῦτον εἰς τὴν Μονήν¹⁷³. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινεν ὅπως ζητηθῶσι πληροφορίαι παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ρηθείσης Μονῆς ἐὰν ἀνέκαθεν ὁ τόπος οὗτος ἐνέμετο παρὰ τῆς Κοινότητος Ρουσιάτισσας καὶ ἐν γένει πᾶσα σχετικὴ πληροφορία καὶ λεπτομέρεια διὰ τὰ περαιτέρω.

458. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΚΑΜΝΕΛΙΟΥ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 14 τρέχοντος αἰτησις τῶν ἐφοροεπιτρόπων Σκαμνελίου Α. Τσέπη καὶ Ν. Σκλάβη διὰ τῆς ὁποίας ἐξαιτοῦνται ἵνα σταλῶσιν αὐτοῖς ἐκ τῶν παρὰ τῇ Τραπεζῇ Ἀθηνῶν χρημάτων τῆς Κοινότητός των λίραι ὀθωμ. ἑβδομήκοντα (ἀρ. 70) διὰ νὰ πληρωθῇ ὁ μισθὸς τῆς τοιμηνίας ἐκάστῳ ὑπαλλήλῳ τῆς Κοινότητός των. Ἡ Δημογεροντία ἐρειδομένη εἰς προγενεστέρας αὐτῆς ἀποφάσεις ἐνέκρινεν ὅπως ἐπιστραφῇ ἡ αἴτησις αὕτη διότι δὲν φέρει καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ τρίτου ἐφοροεπιτρόπου Β. Λώδου ἢ τουλάχιστον δῆλωσιν κάτωθεν αὐτῆς ὅτι προσεκλήθη καὶ δὲν ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν συνέδριον τῆς ἐφοροεπιτροπείας ἢ ἐὰν ἐπαρουσιάσθη, τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπογράψῃ.

172. Στὴν περίπτωσιν αὕτη εἶναι σὲ ἐφαρμογὴ τὸ ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ 7 παρ. ΣΤ τοῦ Ἐπιτοχιακοῦ Κανονισμοῦ. Ἡ περίπτωσις τῶν ἐξ ὁφικίου διορισμένων ἐφοροεπιτρόπων τῆς ἀπόφασης εἶναι κατάχρησις. Τὸ ἄρθρον 7 παρ. ΣΤ γράφει: «Ἀποκλείονται τοῦ δικαιοῦματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι οἱ ἔχοντες ἐκκρεμεῖς καὶ ἀνεξελέγτους λογαριασμοὺς οἰονδήποτε ἀγαθοεργοῦ καταστήματος ἢ ἐκκλησίας τινὸς οἰαδήποτε κοινότητος». Στὴ περίπτωσιν αὕτη ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτη, οἱ παραβάτες παραιλύονται στὸ Μικτὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δικαστήριον γιὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως.

173. Καὶ στὴν περίπτωσιν αὕτη εἶναι σὲ ἐφαρμογὴ ὅσα ἀναφέραμε σὲ προγενέστερες σημειώσεις σχετικὰ μὲ τὴν περιορισμένην τῆς Ἐκκλησίας.

459. Ι. ΜΟΝΑΙ ΔΟΥΡΟΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ

1) Ἡ Δημογεροντία διορίζει¹⁷⁴ κανονικὸν Ἑγούμενον ἰσόβιον εἰς τὰς Ἱ. Μονὰς Δουρούτης καὶ Περιστερᾶς τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Κοσμηρᾶς Αἰδ. Παπᾶ Εὐάγγελον, εἰς ὃν παρεδόθησαν καὶ αἱ κλειδες τῶν Μονῶν τούτων ἵνα μεταβῇ εἰς τὰς μονὰς ταύτας καὶ ἐπιληφθῇ τῶν καθηκόντων τῶν μετὰ τὴν ἐντολὴν νὰ ὑποβάλλῃ τακτικὴν καὶ λεπτομερὴ ἐκθεσιν τῶν διαφόρων ἀναγκῶν τῶν διὰ τὰ περαιτέρω νὰ εἰσδοποιηθῇ δὲ καὶ ὁ Ἀν. Μπαλτογιάννης ἐκ Ραψίστης νὰ παραδῶσιν εἰς τὸν νέον Ἑγούμενον τὰ παρ' αὐτῷ δύο κλειδιά τῆς Μονῆς Περιστερᾶς ἅτινα τῷ ἔχουσι δοθῇ παρὰ τῆς Α. Σεβασμιότητος. 2) Συνεπεία αἰτήσεως ὑπὸ χρονολ. 16 τρέχοντος τριῶν περιοίκων κατοίκων τῶν Μονῶν Δουρούτης καὶ Περιστερᾶς, δι' ἧς ἐκθέτουσιν ὅτι τὰ φορητὰ ζῶα τοῦ παρὰ τὰς Μονὰς ταύτας στρατοῦ βόσκουσιν εἰς τὰ παρὰ τὸ χάνιον λειβάδιον ὡς καὶ εἰς τὸν κισλὸν τῶν Μονῶν τούτων οἱ δὲ στρατιῶται βλάπτουσι τὰ μελίσσια. ἐνεκρίθη ὅπως ἡ Α. Σεβασμιότης δι' ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μερκεῶ - κομαντὰν ζητήσῃ νὰ δοθῶσιν αὐστηραὶ διαταγαὶ εἰς τὸν ἐκεῖ στρατὸν νὰ μὴν πειράζῃ τὰς Μονὰς¹⁷⁵. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ νὰ συστήσῃ αὐτῷ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τὸν νέον Ἑγούμενον, εἰς ὃν νὰ παρασχῶσιν οἱ ἀξιωματικοὶ πᾶσαν εὐκολίαν τὴν δὲ ἐπιστολὴν ταύτην νὰ δώσῃ αὐτοπροσώπως εἰς τὸν Μερκεῶ κομαντὰν ὁ ρηθεὶς Ἑγούμενος. 3) Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. σημερινὴν αἴτησις τοῦ ἐκ Ραψίστης Ἀν. Μπαλτογιάννη, ὅστις κατέχει τὸ ἐν Ραψίστῃ χάνιον Δουρούτης, διὰ τῆς ὁποίας ὑποβάλλει τὴν σημείωσιν τῶν δαπανῶν ἃς ἔκαμεν εἰς τὸ χάνιον τοῦτο καὶ ἐκτίθουσιν ὅτι ἀφαιρουμένου τοῦ ἐνοικίου ἀπὸ 23 Ἀπριλίου 1911 μέχρι 23ης Ἀπριλίου 1912 ὅπερ ὑπολογίζει εἰς 31 ἡμέρας ἔχει λαμβάνειν ὑπόλοιπον ἐκ γρ. 5959, οὗτινος ἐξαιτεῖται τὴν πληρωμὴν. Ἡ Δημογεροντία πρὸ πάσης ἀποφάσεώς της ἐγκρίνει νὰ διαταχθῇ ὁ ρηθεὶς Α. Μπαλτογιάννης νὰ συντάξῃ τὰ κανονικὰ συμβόλαια τῆς ἐνοικιάσεως τοῦ χανίου συμφώνως ταῖς σχετικαῖς αὐτῆς ἀποφάσεσιν.

460. Ι. ΜΟΝΗ ΚΑΤΑΜΑΧΗΣ

Συνεπεία προσκλήσεως τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος προσῆλθον ἀφ' ἑνὸς ὁ τοποτηρητὴς τῆς Ἱ. Μονῆς Καταμάχης Αἰδ. Παπᾶ - Ἀθανάσιος καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ ἐκ τοῦ περιοίκου χωρίου Ἐλεῖνα Νικόλαος Πέτρος καὶ Γεώργιος Χήτος. Μεθ' ὃ ὁ τοποτηρητὴς ἐδήλωσεν ὅτι κυρίως οἱ δύο ρηθέντες ἐκ τοῦ χωρίου Ἐλεῖνα τὸν παρενοχλοῦσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του καὶ ἐπιφέρουσι ζημίαν εἰς τὴν Μονὴν βόσκοντες τὰ ζῶα τους εἰς τοὺς βοσκησίμους τόπους αὐτῆς καὶ κόπτοντες ξύλα τοῦ δάσους της καὶ συνάμα τὸν ὑβρίζουσιν ἀπρεπῶς οἱ ρηθέντες ἠρνήθησαν ταῦτα. Μεθ' ὃ ἡ Δημογεροντία ἐξ ἐπιεικειᾶς συνέστησεν εἰς τοὺς δύο ρηθέντας κατοίκους τοῦ χωρίου Ἐλεῖνα νὰ ἀπέχουσι τοῦ λοιποῦ ἐπιφέροντες ζημίαν εἰς τὴν Μονὴν καὶ νὰ μὴ παρενοχλῶσι τὸν τοποτηρητήν, εἰς ὃν ἐπίσης συνέστησε νὰ δεικνύῃ μικρὰν ἐπιείκειαν εἰς αὐτούς.

461. ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ ΠΑΘΟΝΤΑ ΒΑΚΟΥΦΙΑ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 7 7)βρίου 1911 καὶ ἀρ. 7938 Πατριαρχικὴ ἐπι-

174. Ὁ διορισμὸς Ἑγούμενον στὶς Μονὰς ἦταν δικαίωμα τῆς Δημογεροντίας, ὅπως καὶ δικαιοσύνη τῆς ἦταν καὶ ἡ παύσις του ὅταν λόγοι σοβαροὶ ἐπέβαλλαν αὐτό.

175. Καὶ ἐδῶ φαίνεται ξεκάθαρά ἡ διαφύλαξις τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιοριᾶς, ἀπὸ ἐπεμβάσεως τρίτων.

στολή διὰ τῆς ὁποίας ἐκτίθοντο ὅτι γενομένης τῆς διακομῆς τοῦ ληρθέντος ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ποσοῦ τῆς πολειμικῆς ἀποζημιώσεως ὑπὲρ τῶν παθόντων ἔξαγωγῶν ἰδρυμάτων ἀποφάσει τοῦ Α. Συμβουλίου ἀνελόγισε καὶ ὠρίσθη τῇ ἐπαρχίᾳ Ἰωαννίνων τὸ ποσὸν 5506 γροσίων. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινεν ὅπως γραφῇ εἰς τὸν διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν Κων)πόλει πληρεξούσιον κ. Ἀντώνιον Σούρλαν νὰ παραλάβῃ τὸ ποσὸν τοῦτο παρὰ τῶν Πατριαρχείων καὶ τὸ ἐμβαῇ δι' ἐπιταγῆς τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν ἐπ' ὀνόματι τῆς Α. Σεβασμιότητος.

462. ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΩΝ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 3 Αὐγούστου καὶ ἀρ. 6800 Πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ δι' ἧς ἐκτίθηται ὅτι, ληρθέντος ὑπ' ὄψιν τοῦ γραμματος τῆς Α. Σεβασμιότητος δι' οὗ διαβιβάζουσα καὶ ἀντίγραφον μεταφράσεως ἀνακοινωθέντος αὐτῇ τεσκερῆ τοῦ ἵπουργείου τῆς παιδείας περὶ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας τῶν καθηγητῶν τῶν Σχολῶν καὶ τῶν μαθητῶν, ἐξηγείτο τὰς ὁδηγίας τῆς ἐκκλησίας, συνοδικῇ διαγνώμῃ διεξάγονται συνεννοήσεις μετὰ τῆς κυβερνήσεως, ὧν τὸ ἀποτέλεσμα λίαν προσεχῶς ἀγγελλήσεται ταῖς ἀγίαις Ἀρχιερεῦσι.

463. ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΑΓΙΟΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ κ. ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ἀνεγνώσθη ἡ ὑπὸ χρονολ. 12ης 8)βρίου ἐ" ἔτους ἀπάντησις τοῦ Ἀγίου Περιστερᾶς κ. Μελετίου ἐπὶ τῆς κατ' ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας διαβιβασθείσης αὐτῷ αἰτήσεως τῆς Κοινότητος Νήσου ὑπὸ χρονολ. 19ης 8)βρίου, ἐν ἔτους περὶ τῶν Μονῶν Ἀγίου Παντελεήμονος καὶ Ἀγίου Νικολάου (Φιλανθρωπινῶν) διὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ὁ Ἅγιος Περιστερᾶς δηλοῖ ὅτι ἀπέχων νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐν τῇ αἰτήσῃ ταύτῃ ἀναληθείας, ἐποβάλλει ὅτι τὸ Οἰκοιμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνον τὰς δύο ρηθείσας Μονὰς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος¹⁷⁶ καὶ Ἀγίου Νικολάου προσήρτησεν¹⁷⁷ εἰς τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν πρὸς ἐξακολουθήσιν τῆς

176. Ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος κεκμένη βορείως καὶ πλησίον τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου, εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων διότι εἰς τὰ κελλία αὐτῆς ἐφορεύθη ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τὸ 1882 (Α. Ξυγγοπούλου, Μεσαιωνικὰ μνημεῖα σ. 60). Ἀπὸ τὴν αὐτοβιογραφίαν τῶν μοναχῶν ἀδελφῶν Ἀφραάδων μαθαίνουμε πὺς ὑπῆρχε σ' αὐτὴ πρὸ τοῦ ἀπὸ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἡσυχαστήριον ποὺ τιμοῦσε τὴν μνήμην τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονα καὶ στὸ ὁποῖον μόνασε ὁ περιβόητος ἀσκητὴς Ἀντώνιος (ΗΧ., 1 (1926) σ. 61). Ἡ μικρὴ ἐκκλησία τοῦ Μοναστηριοῦ χτίστηκε τὸν 12 αἰῶνα, ἀλλὰ καταστράφηκε ἀπὸ πυρκαϊά, πῦθον ἀπὸ τοὺς Τούρκους στρατιῶτες κατὰ τὸν φόνο τοῦ Ἀλῆ - Πασᾶ (1822) καὶ ξαναχτίστηκε ἀργότερα. Ἡ ἐκκλησία εἶναι βασιλικὸν οὐθυμὸ μετὰ τρία κλίτη ποὺ χωρίζονται ἀπὸ δύο σειρὲς κόνων, ποὺ ὑποβασιάζουν τὴν λίθινη ὁροφή. Στὴ δυτικὴ τῆς πλευρᾶ ἔχει ἡνωμένον γυναικονεῖτη ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Στὰ 1892 ἡ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος προσήρτηθη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς νήσου Μονὴν τῆς Ἐλεούσης (ΦΩΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ «Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις ἐκκλησία» ΑΘΗΝΑΙ 1966, σ. 81—82).

177. Τὸ μοναστήριον αὐτὸ ὀνομάζεται καὶ μοναστήριον τοῦ Σπανοῦ ἀπὸ τὸ δάσκαλον Σπανὸ καὶ Φιλανθρωπινῶν ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴ τῆς Μιχαῆλη Φιλανθρωπινὸ καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας ποὺ ἦταν ἡγούμενοι σ' αὐτὴ καὶ δίδαξαν στὴν ὁμώνυμη σχολή. Τὸ μοναστήριον εἶναι χτισμένον στὸ νοτιο μέρος τῆς Νήσου Ἰωαννίνων πάνω σ' ἓνα βραχώδη ὕψωμα. Ἀπὸ ἐπιγραφὰς ποὺ σώθησαν ἀπὸ τὸν χρόνον μαθαίνουμε τὰ ὀνόματα τῶν Φιλανθρωπινῶν καὶ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τους. Οἱ Φιλανθρωπῖνοι αὐτοὶ ἡγούμενοι εἶναι: Μιχαὴλ (+1342), Γεώργιος (+1357), Μακάριος (+1505), Νεόφυτος (+1532) καὶ

λειτουργίας καὶ πρὸς δυνατὴν αὐτῆς προαγωγὴν. ἥτις καὶ προήχθη κατὰ τε τὸ ποιὸν καὶ τὸ ποσόν, διότι καὶ τὰ ἐν αὐτῇ διδασκόμενα μαθήματα ἔκτοτε ἠϋΐησαν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐδιπλασιάσθη περίπου καὶ ὅτι ἂν ἀσπασθῶσιν αἱ δύο αὐται Μοναὶ ἀπὸ τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς, ἐπειδὴ ἡ Ἱ. Μονὴ Ἑλεούσης ὑποχρεοῦται νὰ διατηρῇ ἐτησίως 8 ἕως 10 μαθητὰς μετὰ τοῦ ἀναγκαιοῦντος προσωπικοῦ, ἔπεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἤδη ὑπαρχόντων ἐν αὐτῇ 22 μαθητῶν θὰ ἐλαττωθῇ εἰς 8—10 ἀφοῦ ὑπάρχει ὡς γνωστὸν μεγίστη ὑπερτίμησις εἰς τὰ τρόφιμα καὶ λοιπὰ πράγματα. Ἡ Δημογεροντία ἐνέκρινε τὰ ἐξῆς: 1) Νὰ παρατηρήσῃ τὰς σχετικὰς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου Πατριαρχικὰς ἐπιστολάς ὡς καὶ τὰ σχετικὰ πρακτικὰ τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἄλλοτε ἐλθόντος Πατριαρχικοῦ ἐξάρχου. καὶ 2) Ἵποχρεοῖ τὴν κοινότητα Νήσου ὅπως ὑποβάλλῃ ἀμέσως κατὰ τὸν κανονισμὸν τὸν ἀπολογισμὸν καὶ προϋπολογισμὸν τῶν διαφορῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων της.

Μουρίκης ἡ Ματθαῖος (1534). Ἡ ἐκκλησία τοῦ Μοναστηριοῦ ἀπὸ ἐπιγραφῆς ποὺ ὑπάρχει πάντῳ ἀπὸ τὴν κυρία εἴσοδο καὶ μιᾶς ἐπιγραφῆς ποὺ ὑπάρχει νότια στὸν νάρθηκα, μαθαίνουμε πὺς χτίστηκε στὰ 1292 ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Φιλανθρωπινό. Στὰ 1542 ὁ Ἰωάσαφ ὁ Φιλανθρωπινὸς ἐπεσκέυασε τὴν ἐκκλησία καὶ τὴν στόλισε μὲ τοιχογραφίες. Στὰ 1560 ἔχτισε καὶ στόλισε μὲ τοιχογραφίες καὶ τὸν Νάρθηκα. Στὸ Μοναστήρι τῶν Φιλανθρωπινῶν φύλαγαν, ὅπως λέει ἡ παράδοση, ἕναν μεγάλο Ἑπειρωτικὸ κώδικα, ποὺ εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα «Κουβαράς». Ὁ Κουβαράς δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ χειρόγραφα τετράδια πολλῶν ἐποχῶν ποὺ ἔγραφαν τὴν Ἑπειρωτικὴ ἱστορία. Ὁ Κουβαράς καταστράφηκε στὰ 1820 ἀπὸ πυρκαγιά. Τὸ Μοναστήρι τέλος προσαρτήθηκε στὰ 1892 μαζί μὲ τὸ Μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονα στὴν Μονὴ Ἑλεούσης. Σήμερα εἶναι ἔρημο καὶ τὰ οἰκήματά του ἔχουν σχεδὸν καταστραφεῖ (ΦΩΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ «Ἡ ἐν Ἱωαννίνοις Ἐκκλησία» ΑΘΗΝΑΙ 1966, σ. 79—80—81).

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΑΠ. ΒΙΤΑΛΗ

Ἀρχιμανδρίτου

Ἱεροκήρυκος Ἱ. Μ. Νικοπόλεως

Ο ΚΩΔΙΞ ΤΗΣ ΘΕΟΦΑΝΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ*

160. Πρὸς τὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος

Με ἔδραν τὰ Ἱωάννινα, ὑπηρετεῖ αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὁ Σκαρλάτος Ρωσσέτος, γνωστὸς διὰ τὴν δραστηριότητά του καὶ τὴν πρὸς τὴν Πρέβεζαν ἀγάπην του. Πρὸς αὐτὸν γράφει ὁ Ἀθ. Ἀθανασιάδης, τὴν 11) 29 Ἰουλίου 1894, τάδε:

«Πᾶς φιλόλογικός, γιλόπαισις καὶ γιλογενὴς ἀνὴρ ἀγάλλεται ἐνδομύχως ἀκούων τὴν περὶ τὰ φῶτα ποδόδον τοῦ ὁμοφύλου καὶ ὁμοθρήσκου λαοῦ, καθὼς ἀπειραντίας λυπεῖται καταρῶμενος τοὺς ἐργαζομένους νὰ βλάψωσι τὰ Σχολεῖα, ν' ἀνασκάψωσι τὰ θεμέλια τοῦτοιον καὶ νὰ ἀποκαταστήσωσι τοὺς πατριώτας αὐτῶν ἀτόχοιμα κτήρη., ὅτα μοῦρᾶ ἔνεκα τοῦ σκότους τῆς ἀμαθείας, δημιουργημένα ἐπίτηδες νὰ ἐπαυθῶσι τυχλῶς εἰς ὅλα ἡ κακοδοιία καὶ αὐτῶν κακοήθεια ἤθελεν ἐγ εἰς ἡς ἐπαγορεύσει.

Ὑμεῖς, ἀξιότιμε Κύριε, ἐλάβετε ἀκριβῇ γινῶσιν τῶν διατροξάντων, ὅσα ἐχάλευσεν ἡ κακοδοιία εἰς ἐξότιωσιν τοῦ μικροῦ τοῦτου ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος, πρὸς αἰσχύνῃν τοῦ ὁρθοῦ λόγον καὶ τοῦ δικαίου. καὶ καθὼ ἀνὴρ ἐστολισμένος με τὴν ἀρετὴν τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ με διακεκοιμένην φιλόλογικὴν παιδείαν ἐξεγρόσθητε τὴν ἀπαρέσκειαν καὶ δικαίαν ἑμῶν ἀγαράκτισην, κατὰ ἐκείνων τῶν σατανικῶν καὶ λαογθῶρον σκολῶν, ἰδίῶν τῶν βαρδάρων καὶ ἀμαθεσιτίων λαῶν.

Τοιοῦτων θαυμασιῶν καὶ ἀξιεπαίνων προτερομμάτων γινῶρίζων πραγματικῶς ἐμᾶς κάτοχον, Ἀξιότιμε Κύριε, καὶ χροῦς αἰδίων ἐγνωμοσύνης μου ὀφείλων πρὸς ἐμᾶς διὰ τοιαύτην ἑμῶν πατριωτικὴν μέριμναν, σπεύδω διὰ τοῦ παρόντος μου, νὰ σᾶς ἀναγγείλω με τὴν μεγαλητέραν μου εὐχαρίστησιν ὅτι τὰ ἀναφνέντα ταῦτα τοῦ σκότους ἐμπόδια ἐλύθησαν παντελῶς, ὡς ἀράχνη καὶ ὅτι τὸ ἐνταῦθα Θεοφάνειον Σχολεῖον ἀνέλαβε κατὰ τὴν παύσασαν ἐβδομάδα τὰς ἐργασίας του, διὰ τῶν ἐλλογιῶν τῆς θείας Προνοίας, με ἄκραν χαρὰν τοῦ λαοῦ τοῦτου, ἔπερ τοῦ ὁποίου ὠκοδόμησε αὐτὸ ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἐεργέτης Ἁγ. Θεοφάνους.

Τὴν χαροῦσιννον ἀγγελίαν ταύτην ἡ ἐπιτροπὴ ἡ διενθένουσα καὶ διασώσασα τοῦτο ἐκ τῶν μαρῶν καὶ ἱεροσῶλων χειρῶν τῆς κακοδοιίας καὶ ἀδικίας ἐκοιροποίησε πρὸς ἅπαντα ἐν γένει τὸν λαὸν ἐξ Ἑκκλησίας διὰ τῆς ἐσωκλειστον προκηρῶσεως, ὁποῖαν εὐχαρίστως πάντες παρεδέχθησαν, καὶ χθὲς ἀπείρον λαοῦ πληθους, οἱ τιμιώτατοι πρόδρομοι, ἐκτὸς ὀλιγίστων φοιτοσθεσιῶν, καὶ οἱ προσκληθέντες ἔτιμοι κ. ἐνταῦθα ἑποπρόξενοι τῶν ξένων δυνάμεων συνέρρευσαν ἀγαλλόμενοι εἰς τὸ Θεοφάνειον αὐτὸ Σχολεῖον, ὅτε ἡγιάσθη παρὰ τῶν προεστυτέρων τῆς Ἑκκλησίας καὶ ὁ περὶ παιδείας μνημονενόμενος λόγος ἐξεφωνήθη ἀπὸ τὸν Δι-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 246.

δάσκαλον. "Εως τῆς ὥρας ταύτης οἱ μαθηταὶ ἀριθμοῦνται 33, καὶ οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος θέλει εἰσθαι ἐφεξῆς ἡ διδασκαλία, φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὁ δὲ Διδάσκαλος κ. Π. Α. Μανροζέαλος καθὸ ἀνὴρ μὲ συστηματικὴν φιλολογικὴν παιδείαν, εἰς τὸ μέγιστον πάντων μὲ τὴν ἀρετὴν, φιλοτιμεῖται καὶ θέλει ἀδιακόπως φιλοτιμηθῇ καὶ σεπίρῃ εἰς τὴν γῆν ταύτην τὴν ἀγαθὴν τὸν οὐδὲν τῆς παιδείας ὄχι πλέον φειδομένως, ἀλλ' ἐπ' εὐλογίαις, ἵνα καὶ ἐπ' εὐλογίαις θεοῖσι μετὰ τῶν φιλοκάλων τῆς νεολαίας ταύτης γονέων τοὺς πολυτίμους αὐτοῦ καρπούς. Τρεῖς μαθηταὶ λοιπόν, ἀξιότιμε Κύριε, εἶναι εἰς τὸ Σχολεῖον, ὡς ἔλεγε καὶ ἕκαστον γὰ πιστεύῃ ἤθελεν ἡ κακοβουλία; Δὲν ἐπιθυμεῖ ὁ λαὸς οὗτος τὴν παιδείαν καὶ εἰς τὴν ἐκείνην τῶν προγόνων του, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ὁμόφυλοι αὐτοῦ λαοί; Δὲν εἶναι αἶσχος αἰώνιον πρὸς τοὺς κακοβούλους ἐκείνους ὅσοι ταῦτα τὰ φενδιὰ διέδιδον, καὶ ὅλαις δυνάμεσιν ἐπροσπάθησαν ἀμαθὴ τοῦτον γ' ἀποκαταστήσωσι καὶ ἀνόμοιοι κατὰ πάντα πρὸς τὸν ὁμοφυῆ ἄλλον Ἑλληνικὸν λαόν; Τὸ κατ' ἐμέ, ἀξιότιμε ἄνερ, ἕκαστος ἔχων ψυχὴν ἀγαθὴν ὀφείλει γ' ἀποστρέφεται καὶ γὰ τοὺς ἀποπύγῃ.

Συγχαροῦσαί μοι, ἀξιότιμε Κύριε, διὰ τὸ μακρὸν τοῦ γράμματός, καὶ διὰ τὴν τόλμην μου ταύτην, διακόφαντος ἐπὶ μακρὸν τὰς πολυτίμους στιγμὰς σας, καὶ καθὸ φιλόπατρις καὶ φιλόλογος μὴ παύσητε, ὑμᾶς ταπεινῶς προσλιπαρῶ, παρέχοντες τὴν δυνατὴν βοήθειάν σας εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο Θεοφάνειον Σχολεῖον, καὶ συνιστῶντες τοῦτο πρὸς τὸν ἐν Ἑλλάδι φιλολογικὸν κόσμον, ὅπως ἐκάστοτε πορίζεται βιβλία ἐξ ἐκείνων, ὅσα ἡ φιλογένεια καὶ μεγαλοδωρία τῶν ἐκεῖσε σοφῶν ἀνδρῶν δωρεῖται πρὸς τὰ κατὰ τὴν Τοιοχίαν Ἑλληνικὰ Σχολεῖα, καὶ πιστεύετε με, παρακαλῶ, προθυμώτατον εἰς τὰς διαταγὰς σας καὶ ὑποκλινέστατον ὑμῶν θεοράποντα, σφίγγοντα φιλοφρόνως τὴν χεῖρα σας» (Κῶδ. σσ. 229—33).

161. Ἀπὸ τὸν Πρόξενον

Ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἀπὸ 29 Αὐγ. 1849. Καὶ γράφει μεταξὺ ἄλλων

«Ἐρχομαι διὰ τῆς παρουσίας μου γὰ σοὶ ἐκφράσω τὴν ὁποῖαν ἡσθάνθη ζωηρὰν χαρὰν διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος Πρεβέζης, καὶ γὰρ σὲ συγχαρῶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν προσπαθειῶν σου. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀξιέπαινον ἔφεσίν σου γράφω ὅπου δεῖ ἵνα διὰ τῆς ἀποστολῆς βιβλίων καὶ ἄλλων ἐνισχυθῇ ἡ Σχολὴ Πρεβέζης, τὸ φαιδριον αὐτὸ τῆς Ἡπείρου. Ἐλπίζω ὅτι ἡ σύστασίς μου καὶ ἡ πρότασίς μου θέλουν ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς εὐχὰς καὶ ἐπιθυμίας σας, καὶ ὅτι ἡ ἐν Ἑλλάδι πεπαιδευμένοι καὶ ἡ Κ(υβέρνησις) θέλουν συντρέξει τὸ ἐπ' αὐτοῖς...» (Κῶδ. σσ. 258—60).

162. Καὶ ὁ Ἑλλ. Προξενικὸς Πράκτωρ

Ἐξ Ἀρτης, ἐνθα ἐδρεῖται, συγχαίρει, γράφων ἑξ ἑσθῆς «Εἰσθε τῷ ὄντι, φίλτατε (κ. Ἀθανασιάδῃ), ἀξίεπαινος χωρὶς γὰρ σὰς κολακεύσω, διὰ τὰς ὁποίας ἐκαταβάλλατε καὶ καταβάλλετε προσπαθείας σας ὑπὲρ τῆς παιδείας καὶ τῶν φώτων τῆς νεολαίας τῆς πατρίδος σας, ἄμποτε γὰρ ἤθελε μιμηθεῖν καὶ ἄλλοι συμπατριῶται τὰ κοινωνικὰς τοῦτο παράδειγμα σας» (Κῶδ. σ. 230).

163. Πρὸς Σπ. Κονεμένον

Γεν. Πρόξενον τῆς Ὑψ. Ὀθωμανικῆς Πύλης, ἐκ Πρεβέζης, ἀπευθύνεται ὁ αὐτὸς ἀκαταπύγντος ἐργάτης τῆς ἐν Πρεβέζῃ παιδείας Ἀθ. Ἀθανασιάδης. Γράφει

ὕπὸ τ' ἀνωτέρω πνεῦμα πρὸς τὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος. Τοῦ ὑπενθυμίζει τὰ ὅσα καὶ ὁ ἴδιος ἐν Πρεβέξῃ τότε διαμείνων ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐγνώρισε δυσάρεστα καὶ τὸν κίνδυνον καταστροφῆς τῆς Θεοφανείου Σχολῆς. Καὶ καταλήγει· «διὰ τοῦτο ἀγῶ καθὼ φίλος ὑμῶν καὶ πατριώτης ἔκρινα χρέος μου νὰ σᾶς τὰ διακοινώσω, ὧν βέβαιος ὅτι ὡς πάντοτε, οὕτω καὶ τώρα ἐτι μᾶλλον θέλετε παρέξει προθύμως τὴν βοήθειαν καὶ συνδρομήν σας εἰς τὸ Θεοφανεῖαν Σχολεῖον τὸ μόνον καὶ ἀλάνθαστον ἱατρεῖον τῶν ἀμαθῶν ψυχῶν τοῦ ἀγαπητοῦ τούτου καὶ πατριωτικοῦ λαοῦ...» Κῶδ. σσ. 233—37).

164. Πρὸς τὸν Ἀρχιδ. Ματθαῖον

Τοῦ Μητροπολίτου Ἀρτης Σωφρονίου. Τοῦ ἐκφράζει τὴν χαράν του ἐπὶ τῇ ἀφίξει καὶ ἐγκαθιδρύσει αὐτοῦ εἰς Ἀρταν. Καὶ τοῦ γνωρίζει τὰ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς (Κῶδ. σσ. 237—45).

165. Ἀπάντησις τοῦ Ἀρχidiaκόνου

Εὐχαριστεῖ καὶ συγχαίρει κλπ. (Κῶδ. σσ. 230—34).

166. Ἱερεὺς Π. Ματζούκης

Γράφει πρὸς τὸν Ἀθ. Ἀθανασιάδην, ἀπαντητικῶς, καὶ τονίζει τὸ «πόσον ἐγεύθη πικρότατον ποτήριον», ὅταν ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν του. «Τίποτε ὀλιγώτερον παρὰ ἀμέσως ἡσθένησα ἀπὸ τὴν θλίψιν μου καὶ ἐκάθησα 22 ἡμέρας ἀσθενής... Ὁ Θεὸς νὰ μὲ ἀξιώσῃ νὰ σὲ ἀπολαύσω μίαν ἡμέραν καθὼς πρέπει· καὶ καθὼς πολὺ σᾶς ἐπύκρانا· οὕτω καὶ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω ἐπὶ πολὺ...» (Κῶδ. σ. 238).

167. Ἐκθεσις Μαυροκεφάλου

Δι' αὐτῆς, ὑποβληθείσης τὴν 4-8-1849, πρὸς τοὺς Ἐπιτρόπους τὴν ἐν Πρεβέξῃ Θεοφανεῖαν Σχολήν, ζητεῖ παρ' αὐτῶν «Α' Ν' ἀσπρισθῇ ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς Σχολῆς, ὑγείας, καθαριότητος, καὶ φιλοκαλίας χάριν· πρὸς δέ, νὰ κατασκευασθῇ καὶ μία τράπεζα μετὰ δύο ἐπιμήκων καθισμάτων, νὰ διαχωρισθῇ τὸ πρὸς Μεσημβριαν δωματίον εἰς δύο ἄνισα μέρη, τὸ μὲν ὅπως χρησιμεύῃ πρὸς ἰδιαιτέραν τῶν μαθητῶν προμελέτην καὶ ἐπιμελέτην· τὸ δὲ ἕτερον εἰς φυλακὴν τῶν εἰς νηστείαν καταδικαζομένων μαθητῶν, ὅπερ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ παράθυρον σιδηρόφρακτον πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένου ἀτόπου. Τέλος κατασκευασθῶσι τὰ δύο ὑάλινα παρὰθύρια εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς παραδώσεως». Ἐκ δευτέρου ζητεῖ νὰ προμηθευθοῦν διὰ τὴν Σχολήν διάφορα ἀπαραίτητα βιβλία. Καὶ ὑποδεικνύει τὰ δέοντα γενέσθαι διὰ τὸ Ἀλληλοδιδασκτικὸν τμήμα τῆς Σχολῆς. (Κῶδ. σσ. 240—42).

167. Πρὸς Ἰω. Κεφαλᾶν

Πρεβεζαῖον. Ζητεῖ ὁ Ἀθ. Ἀθανασιάδης νὰ φροντίσῃ καὶ νὰ στείλῃ εἰς τὴν Θεοφ. Σχολήν, δαπάναις αὐτῆς, ὀρισιμένα βιβλία πρὸς χρῆσιν Διδασκάλων καὶ μαθητῶν αὐτῆς (Κῶδ. σσ. 243—45).

169. Δημοσίευμα

Εἰς τὴν ἐφημ. «Πατρίς» Κερκύρας, τῆς 12 Αὐγ. 1849, ἐδημοσιεύθησαν τ' ἀκόλουθα περὶ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς Πρεβέξης·

«Κατὰ τὴν δεκάτην Ἰουλίῳ λήξαντος ε.λ. ἐγένετο ἡ ἑναρξίς τῆς ἐν Προβέξῃ Θεοφανείου Σχολῆς (ἣτις εἶχε πρὸ καιροῦ παύσει διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ τότε διδασκάλου Ἰεροῦς Ματζούζη) σχολαρχουμένης ἐπὶ τοῦ ἐπίτηδες ἐκ Τεργέστης ἀφιχθέντος Διδασκάλου κ. Π. Α. Μανροζεγάλου, προσκληθέντος παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς αὐτῆς Σχολῆς, τῇ γνῶμῃ καὶ συναινέσει τῶν προκοίτων ἐκείσε πολιτῶν, ὡς γνωστοῦ αὐτοῖς ἐκ τῆς πρὸ πολλοῦ ἐκεῖ τοιευτοῦς ὡς διδασκάλου διατιθεῖς τον. Ἡ τελετὴ τῆς ἐναρξέως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τοῦτον καταστήματος ἐπῆρξε θαυμασία, συρροενόων ἐν ταύτῃ τῶν προσθετέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἐπιτρόπων τῆς Σχολῆς, τῶν προκοίτων τῆς πόλεως, τῶν Προξένων τῶν διαφόρων δυνάμεων καὶ πλήθους πολιτῶν πάσης τάξεως ἐπιθυμούντων νὰ ἴδωσι ἀναλαμβάνοντα τὰ χρεῖα τῆς διδασκαλίας, τὸν ἐπὶ πάντων ἀγαπώμενον διὰ τε τὰς νοητικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς κ. Π. Μανροζέγαλον. Μετὰ τὴν συνῆλθῃ ἐπὶ τῶν προσθετέρων τελετῇ, ὁ διδασκαλὸς ἐξεφώνησε λόγον κατάλληλον περὶ παιδείας, δι' οὗ συστήσας πρὸ πάντων (ὡς ἔθος τοῖς ῥήτορσι, ἵνα τὴν κοινὴν ἐπισύρῃσι προσοχὴν) τὴν μετὰ τῶν πολιτῶν σύμπνοια, ἐξ ἧς καὶ μόνης ἐλπίζεται καὶ προάγῃται πᾶν ἀγαθόν ἀπέδειξε ἐπειτα δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων, ὅτι ἡ ἀληθὴς παιδεία ἐφύσσεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νοῦς, καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς καρδίας ἢ τῶν ἠθῶν. Μετὰ ταῦτα ἐξέθεσε τὰ μέσα, δι' ὧν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τοιαύτην παιδείαν, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ καλὰ, ὅποια πρέπει νὰ περιμένη ἐξ αὐτῆς, οὐ μόνον εἰς τὴν παρούσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Κατὰ συνέπειαν τοῦ λόγου τούτου, καὶ τῆς παρὰ τῶν ἐπιτρόπων ἐκδιδομένης καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἀναγνωσθείσης παραινετικῆς πρὸς τὴν παιδείαν προκηρύξεως τὴν ἐπιοῦσαν, ἐν ἣ ἤρχισεν ἡ καταγραφή ἢ μαθητῶν συνέτρεξαν καταγράφοντες τὰ τέκνα τῶν πάντες οἱ ὀρεγόμενοι νὰ φωτισθῶσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς μαθητικῆς καὶ εἰς τὴν λογικὴν ἐπὶ τοιοῦτον ἀξίον διδασκάλου πνέοντος διάπνοον ζήλον εἰς τὸ νὰ φωτισθῇ ἡ νεολαία διὰ τῶν αὐτῶν κόπων καὶ ἰδρωτῶν. Οἱ μέχοι τοῦδε καταγεγραμμένοι μαθηταὶ εἰσὶ 35, ἐξ ὧν οἱ πλείους πένητες πενήτων γονέων, ἐγκαταλιπόντες ἀνθοσμῆτως τὰ βιομηχανικὰ αὐτῶν ἔργα, ἐν οἷς μέχρι τῆς σιγμῆς ἐκείνης κατεγίνοντο. Ἐκ τούτου πᾶς τις βλέπει τὴν φιλομάθειαν καὶ φιλοκαλίαν τοῦ κοινοῦ τῆς Προβέξης, ὅποιαν καὶ εἰς τὰς προλαβούσας ἡμέρας τοῦ ἰδίου διδασκάλου πραγματικῶς ἔδειξε καθὼς ἐπίσης πρέπει νὰ ἐπαινέσῃ καὶ τὴν ὀρθὴν διεύθυνσιν τῶν διεπόντων τὴν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ παιδείαν φιλοκάλων πολιτῶν.

Συγχαίρομεν τὸν ἀξιότιμον Καθηγητὴν διὰ τὴν ὅποιαν ἐπαξίως χαίρει ἐπὶ ληφν ἔνεκα τῶν φιλολογικῶν του γνώσεων, τοῦ ζήλου του καὶ τοῦ ἀκεραίου αὐτοῦ χαρακτιῆρος» (Κωδ. σσ. 244—46).

170 — 181. Πρὸς τὸν Ἄρτης Σωφρόνιον

Δεκατρεῖς ἀξιόλογοι ἐπιστολαὶ - ἀναφοραὶ τοῦ Ἀθ. Ἀθανασιάδου.

183 — 193. Ὁ Ἄρτης

Ἐνδεκα ἀρχιερατικὰ Γράμματα ἄκρως ἐνδιαφέροντα, τὰ ὅποια ἀπησχόλησαν ἡμᾶς ἰδιαίτερος εἰς ἐνδιαφέροντα ἱστορικὰ μελετήματα¹.

1. Βλ. Βιτάλη Φιλαρέτου Ἀρχιμ., Ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος καὶ ἡ Προβέξα, τοῦ αὐτοῦ, Τὸ θεῖον Κήρυγμα ἐν Προβέξῃ κατὰ τὸν 19' αἰῶνα, τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Παρθεναγωγεῖον Προβέξης (ἐπὶ δημοσίευσιν).

194. Ἐγκύκλιος

Ὁ νέος Μητροπολίτης Ἀρτης καὶ Πρεβέζης Σωφρόνιος² ἄμα τῇ ἐλεύσει καὶ ἐγκαταστάσει του εἰς τὴν Ἀρταν ἀπέλυσε ποιμαντορικὴν ἐγκύκλιον πρὸς τὸν λαὸν τῆς Πρεβέζης, ἀπευθύνων εἰς αὐτὸν πατρικὸν χαιρετισμὸν καὶ ἀρχιερατικὰς εὐχὰς - εὐλογίας (Κῶδ. σσ. 254—56).

195. Πρὸς Ἰω. Ζαβὸν

Τοῦ γράφουν οἱ ἐν Πρεβέζῃ Ἐπίτροποι· «παρακαλοῦμεν νὰ λάβητε τὴν καλὴν σύνην νὰ μᾶς στείλητε ὅσον τάχιον τὸν μνησθέντα λογαριασμὸν... (Κῶδ. σ. 257).

196. Πρὸς Χρ. Δαυλῆν

Οἱ αὐτοὶ Ἐπίτροποι γράφουν πρὸς τὸν Πρεβεζαῖον τοῦτον, εἰς Μάλταν ἐργαζόμενον καὶ εὐμνησκόντα, ἀναφέροντες τὰ τῆς Σχολῆς καὶ ζητούντες τὴν βοήθειάν του·

«... Ἐρχόμεθα ἐν ὀνόματι τῆς ἀγαπητῆς ἡμῶν πατρίδος νὰ ζητήσωμεν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς Σχολῆς τὴν βοήθειάν σας, ἵνα ταύτην ἐνεργετήσῃτε, καθὰ προσαιρεῖσθε, εἴτε διὰ χρηματικῆς τιμῆς προσφορᾶς συμφώνως μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς ἀειμνήστου Θεοφάνους, εἴτε διὰ προικοδοτικῆς διδασκίας, εἴτε καθ' οἰονδήποτε ἄλλον τρόπον ἐπιθυμεῖτε. Τοῦτο πράττομεν, ἀγαπητὲ πατριώτα, γνωρίζοντες πόσῃ ἀγάπῃ τρέφετε πρὸς τὴν ἀγαπητὴν ἡμῶν Πατρίδα, καὶ διὸ καθεὶς ἰερώτατον ἔχει χρέος ἐν τῇ εὐτυχίᾳ αὐτοῦ νὰ ἐνεργετῇ καὶ περιποιητῇ τὴν φιλιότητα τῶν πατριδῶν, εἰς ὅποιαν πρῶτον εἶδε τὸ λαμπρότατον ὡς τοῦ ἡλίου καὶ ἀνέπνευσε τὸν ζωτικὸν ἀέρα, καὶ ἥτις διατηρεῖ εἰς τοὺς κόλπους τῆς τὰ λείψανα τῶν γονέων του.

Ἐλλίτσωμεν, ἀγαπητὲ πατριώτα, ὅτι ἡ ἐνθύμησις αὕτη, ὅποιαν κατὰ χρέος ἡμῶν διὰ τῆς παρουσίας σὰς κάμνομεν, θέλει σὰς κεκτήσῃ τὴν εὐαίσθητον καὶ χριστιανικὴν καρδίαν καὶ ἐπομένως θέλει εἶναι πάντοτε πρὸ ὅγ θαλμῶν ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ τὸ καλὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς φιλιότητος ἡμῶν πατρίδος φωτισομένης καθ' ἡμέραν διὰ τῶν χρημάτων τοῦ ἀθανάτου καὶ ἀγαπητοῦ αὐτῆς τέκνου Θεοφάνους» (Κῶδ. σσ. 259—61).

Ἄλλ' ἀπάντησιν δὲν εὔρομεν. Οὐδὲ τ' ὄνομά του μνημιονεύεται μεταξὺ τῶν Εὐεργετῶν τῆς Πρεβέζης³.

197. Δωρεὰ τοῦ Προξένου Ἑλλάδος

Ὁ μνησθεὶς Σκ. Ρωσσέτος, Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἡπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ, διὰ τῆς ἀπὸ 8-10-1849 πρὸς τὸν Ἀθ. Ἀθανασιάδην ἐπιστολῆς του, τοῦ γράφει· «Δέχθητι ὑπὲρ τῆς Θεοφανείου Σχολῆς τὴν ἐκ τετρακοσίων γροσίων εὐτελεῖ προσφορὰν τοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος, συνάμα δὲ τὰς προσρήσεις μας διὰ τὰς προσπάθειάς ἄς

2. Βλ. Βιτάλη Φιλαρέτου Ἀρχιμ., Ὁ Ἀρτης Πρεβέζης Σωφρόνιος, ἐν «Ἡπειρ. Ἑστία», τόμ. Θ' (1960), σσ. 200—908.

3. Ὅρα Βιτάλη Φιλαρέτου Ἀρχιμ., Τὰ διὰ τοὺς Εὐεργέτας τῆς Πρεβέζης τελούμενα κατ' ἔτος ἱερὰ Μνημόσυνα, ἐν «Ἡπειρ. Ἑστία», τόμ. Κ' (1971), σσ. 46—55. Πρὸς τοῦ αὐτοῦ, Τὰ Ἑλενθέρια, τόμος ἀναμνηστικὸς τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, Ἀθήναι 1972, σσ. 38—42.

κατεβάλατε ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Σχολῆς ταύτης, καὶ τὰς ὁποίας ἡ ἐπιτυχία ἐστεφάνωσε» (Κῶδ. σ. 250).

198, 199. Εὐχαριστία

Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς γράφει πρὸς τοὺς Ἐπιτρόπους περὶ τῆς παραλαβῆς ἐκ τοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος τοῦ γραμματίου τῶν 400 τουρκ. γροσίων. Ἐκεῖνοι δὲ σπεύδουν καὶ τοῦ ὑποβάλλουν τὰ ἐξῆς:

«Μᾶς ἀνήγγειλεν εὐχαρίστως ὁ συνάδελφος ἡμῶν κ. Ἀθ. Ἀθανασιάδης τὴν ἐκ 400 γρ. ἐπὶ τῆς Θεοφ. ταύτης Σχολῆς προσφορὰν τοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος, ὁποῖαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ ρὰ στείλητε εὐερεσιθῆναι. Καίτοι ὁ κ. Ἀθανασιάδης ἰδίως ἐξέγρασεν ἤδη πρὸς ὑμᾶς, κ. Προξενε, τὸ μέγεθος τῆς εὐγνωμοσύνης του διὰ τὴν προσφορὰν ταύτην εἰς τὴν Θεοφ. Σχολήν, οὐχ ἥτιον νομίζομεν χρεὸς ἡμῶν ἀπαραιτήτων ρὰ ἀποδώσωμεν καὶ ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν τὰς εὐχαριστήσεις μας πρὸς τὸν νέον εὐεργέτην τῆς Σχολῆς, καὶ ρὰ τὴν βεβαιώσωμεν ὅτι κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ κ. Ἀθανασιάδου θέλει προμηθευθῇ διὰ τῶν εἰρημένων χρημάτων ἡ Θεοφ. Σχολὴ μίαν ὑδρόγειον σφαιρὰν ἐπὶ τῆς ὁποίας θέλει δικαίως ἐγγραφῇ τὸ ὄνομα τῆς ὑμ. Ἐκλαμπρότητος...» (Κῶδ. σσ. 265—67).

200. Δωρεὰ τῆς Βίβλου

Ὁ ἐν Ἰωαννίνους Π. Παπαφίλος γνωρίζει ἀπαντητικῶς εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Ἀθ. Ἀθανασιάδην, ὅτι ἱκανοποίησε τὸ αἶτημά του καὶ προσφέρει εἰς τὴν Θεοφ. Σχολήν ἓν ἀντίτυπον τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης (Κῶδ. σσ. 260—62).

201. Εὐχαριστία καὶ παρακλήσις

Ὁ Ἀθανασιάδης εὐχαριστεῖ διὰ τὴν δωρεὰν ταύτην τῆς Βίβλου. Καὶ παρακαλεῖ «γενόμενοι ἤδη εἰς τῶν εὐεργετῶν αὐτῆς (τῆς Σχολῆς), νὰ μὴ λείψητε συνιστῶντες τὴν Σχολήν ταύτην πρὸς τὸν Πανιερώτατον Μητροπολίτην Ἰωαννίνων, πρὸς τοὺς ἀξιολύτους καὶ φιλοπάτριδας, ἵνα προμηθευθῇ ἐκάστοτε καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα διβλία συντείνοντα εἰς τὴν νοσητικὴν καὶ ἡθικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων τῆς χώρας ταύτης...» (Κῶδ. 267—71).

202, 203. Ἀραβαντινὸς

Περὶ εἰσπράξεως τοῦ εἰσοδήματος τῆς Σχολῆς. Προτείνει δὲ ἀντὶ τοῦ γνωστοῦ Ἰω. Ζαβοῦ, τὸν ἐν Κων) πόλει Ν. Ἀθανασίου, προσφερόμενον εἰς τοῦτο δωρεὰν (Κῶδ. σσ. 266, 262—64).

204, 205. Θ. Βαρζέλης

Παραπονεῖται διὰ τὴν μὴ δι' αὐτοῦ ἐξαργύρωσιν τῶν συναλλαγματικῶν (Κῶδ. σσ. 266—68).

206, 207. Ἀπαντήσεις

Ὁ Ἀθ. Ἀθανασιάδης παρέχει εἰς τοὺς ἀδελφούς Βαρζέλη τὰς σχετικὰς ἐξηγήσεις (Κῶδ. σσ. 279—83):

298, 209, 210. Ἀρχιδ. Ματθαῖος

Πληροφορεῖ τὸν Ἀθ. Ἀθανασιάδην τὰ σχετικά μετὰ τὴν χορήγησιν ἀδείας περὶ τοῦ κηρύσσειν τὸν θεῖον λόγον ἀπ' ἁμβωνος εἰς τὸν Δ) λον Μαυροκέφαλον (Κῶδ. σσ. 268, 300—302, 308—14).

211, 212. Τὸ Κήρυγμα

Ὁ Ἀθ. Ἀθανασιάδης ἐπιμένει ζητῶν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχιερατικὴν ἀδειαν καὶ διαφωτίζει τὸν Ἀρχιδιάκονον περὶ τῆς ἀνάγκης τούτου (Κῶδ. σσ. 297—303, 309—17)⁴.

213. Π. Παπαφίλος

Ἐξ Ἰωαννίνων γράφει, ἀπὸ 13-10-1849, λέγων σὺν τοῖς ἄλλοις πρὸς τὸν Ἀθανασιάδην· «ὅσον δὲ ἀφορᾷ ὡς πρὸς τὴν παραίτησίν σας ἐκ τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς ἄκρως μ' ἐκακοφάνη, διότι ἅμα παύσωσι δι' ἀδιάλειπτον ἀσκαρδαμυκτὶ παρατηθεῖν οἱ ὑμέτεροι ὀφθαλμοὶ εἰμὶ βέβαιος ὅτι θὰ ἀκούσω ἐντὸς ὀλίγου τὴν ἀνυπέρθετον ὀπισθοδρόμησιν αὐτῆς μετὰ μεγίστην μου δυσαρέσκειαν, ὡς καλῶς γινώσκων τοὺς μέλλοντας διαδόχους σας» (Κῶδ. σσ. 272—74).

214. Πρὸς τὸν Οἶκ. Πατριάρχην

Ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ καὶ ἐγκαθιδρύσει εἰς Ἀρταν, ὡς νέου Παμιενάρχου τῆς περιφερείας Ἀρτης καὶ Πρεβέζης, ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως Κλήρος καὶ Πρόκριτοι ἐσκέφθησαν καὶ ὑπέβαλον τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην διὰ τὴν τοιαύτην πρόκρισιν. Ἰδοὺ κατὰ λέξιν τὸ ὑπ' ὄφιν καίμενον·

«Πρὸς τὸν Παναγιώτατον Κύριον Ἀνθιμον, Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

Πρεβέζα 24 Ὀκτωβρίου 1849

Παναγιώτατε Δέσποτα·

Τὴν εἰκοστὴν Αὐγούστου λήξαντος εὐδωδῶθη σὺν Θεῷ εἰς Ἀρταν ὁ Παναγιώτατος Ἀρχιερεὺς Σωφρόνιος, Μητροπολίτης Ἀρτης, ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος Νικοπόλεως κτλ.

Καὶ μολοντοὶ ἡ αὐτοῦ Παιερότης ἔνεκα κατεπειγουσῶν αὐτῆς ὑποθέσεων δὲν ἔφθασεν εἰσέτι ἐν τῇ μέσῳ ἡμῶν, ἵνα, τόσον ἡμεῖς ὅσον καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἐπαρχίας ταύτης δοκιμάσωμεν ὅσα καλὰ ὑπόσχεται Εὐαγγελικῶς ἡ αὐτοῦ Παιερότης πρὸς τὸν ἡγαπημένον χοιρῆταρὶκὸν λαόν, μολοντοῦτο ἐγνωμονοῦμεν, Παναγιώτατε Δέσποτα, διὰ τὴν ἐκλογὴν ταύτην τοιοῦτον πατὴρ καὶ ποιμένος, καὶ περισσοτέρως, διότι δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἡ αὐτοῦ Παιερότης, ὁ πατὴρ ἡμῶν οἷος ὁ σεβαστὸς δὲν θέλει λείπει δεικνύων πρὸς ἡμᾶς τὴν ἀδολογὴν πατρικὴν αὐτοῦ ἀγάπην, τὴν περὶ παντὸς ἀγαθοῦ πατρικὴν αὐτοῦ προνοίαν, καὶ τὴν περὶ τῆς διαδόσεως τῶν φωτῶν Εὐαγγελικὴν αὐτοῦ μέριμναν, ὁρθοτομῶν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας συμφῶνως μετὰ τὰς θεοπνευστοὺς διαταγὰς, καὶ μετὰ τὴν πατρικὴν θέλησιν τῆς ὑμετέρας Παναγιότης, καὶ τῆς περὶ αὐτὴν ἀγίας Συνόδου.

4. Καὶ τὰς ἐπιστολάς ταύτας συμπερίλαβάνω εἰς τὸ ὑπὸ δημοσίευσιν μελέτημά μου «Τὸ θεῖον κήρυγμα ἐν Πρεβέζῃ κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα».

Αί δὲ πατέρες καὶ θεοπαθεῖς αὐτῆς εὐχαὶ εἴησαν πρὸς ἡμᾶς ἐν δίῳ παντῷ.

Τοῦτο ὑπογράφουν: Νικόλαος Ἱερεὺς ὁ Οἰκονόμος καὶ ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου Ἀρτῆς, Βασίλειος Ἱερεὺς Δεσφάρης, ὁ Σακελλάριος, Ἰγνάντιος Ἱερομόναχος ὁ Ἀρχιμανδρίτης, Ἰωάννης Ἱερεὺς Νικολάου ὁ Σκευοφύλαξ, Χρῖστος Ἱερεὺς Σερμιεντζέλης, ὁ πρωτοπαπᾶς καὶ οἱ λοιποὶ πρεσβύτεροι. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν στήλην οἱ Πρόκριτοι: Ἰω. Α. Λύγερνός, Κ. Κακαμπίνης, Σπ. Καραμάνης, Π. Χ. Μαυμιάτης, Ἀνδρ. Πάντζας, Ἀθ. Ἀθανασιάδης, Νικ. Γιακουμής, Π. Λουρόπουλος, Χρ. Σκέφερις, Π. Σκέφερις καὶ λοιποὶ (Κῶδ. σ. 273).

215, 216. Πρὸς τὸν Μητρ. Ἰωαννίνων

Ὁ Ἀθ. Ἀθανασιάδης δι' ἀναφορῶν τοῦ ζητεῖ τὴν συνδρομὴν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων διὰ τὴν Θεοφάνειον Σχολήν (Κῶδ. σσ. 275—77, 331—33).

217. Δωρεὰ τοῦ Μητρ. Ἰωαννίνων

Ἀναλαμβάνει τὴν ὑποτροφίαν τριῶν πτωχῶν μαθητῶν τῆς Θεοφανείου Σχολῆς (Κῶδ. σσ. 340—42).

218. Ἡ Πρέβεζα εὐγνωμονεῖ

Δι' ἰδίας πράξεως ἐκφράζεται ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς Πρεβέζης (Κῶδ. σσ. 345—49)⁵.

219. Ἰ. Κεφαλάς

Ἐκ Κερκύρας διαπέμπει τὴν ἐκ Πατρῶν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰω. Φιλήμονος σχετικῶς πρὸς τὰ παραγγελλθέντα διδασκτικὰ βιβλία διὰ τὴν Θεοφ. Σχολήν (Κῶδ. σ. 276).

220. Ἀπάντησις

Ὁ Ἀθ. Ἀθανασιάδης γνωρίζει τὴν διὰ τοῦ Σπ. Καραμάνη ἀσφαλῆ παραλαβὴν μέρους τῶν παραγγελλθέντων βιβλίων, εὐχαριστεῖ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν. Καὶ προσθέτει: «δὲν δύναμαι ποσῶς νὰ παραλείψω τὴν στιγμήν τοῦ νὰ σὰς ἀναγγεῖλω μὲ τὴν θερμότεραν ἐνδόμυχον εὐχαρίστησίν μου, τὴν θαυμάσιον πρόδοον τῆς Σχολῆς ταύτης τοῦ ἀθανάτου πατριώτου Θεοφάνους, σχολαρχουμένης ὑπ' ἁξίου καὶ διακεκριμένης ἡθικῆς διδασκάλου καὶ ὅτι ἐξ αὐτῆς οὕτω πως διεπομένης ἐλπίζει ἀγαθὸν μέλλον ἡ γενέθλιος αὕτη φίλη ἡμῶν Πατρίς. Ἐκάστοτε τὴν Σχολήν ταύτην ἐπισκέπτονται Πρόξενοι καὶ ἄλλοι ἀξιότιμοι ἄνδρες, θαυμάζοντες τὴν ὑπὸ τοιούτους αἰσίους οἰωνοὺς αὐτῆς πρόδοον καὶ δωρούμενοι διὰ τοῦτο βιβλία καὶ χρήματα εἰς χρῆσιν τῶν πτωχῶν αὐτῆς μαθητῶν, καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ τῆς Ἡπείρου Διοικητῆς Γυορὲμ Πασᾶς ἐπισκεφθεὶς αὐτὴν δις κατὰ τὴν βραχυπρόθεσμον ἐνταῦθα διατριβὴν του, ἐδωρήσατο χρήματα πρὸς τοὺς διδασκάλους καὶ μαθητάς...» (Κῶδ. σσ. 291—93).

221. Υἱοὶ Βαρζέλη

Περὶ οἰκονομικῆς φύσεως θέματα ἐκθέτουν (Κῶδ. σ. 298).

5. Βλ. Βιτᾶλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμανδρίτου, Μία δωρεὰ πρὸς τὴν Πρέβεζαν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Ἰωαννικίου τοῦ Γ., εἰς τὸ «Ἡπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον» τῆς Ε.Η. Μελετῶν, ἔτ. 1979, σσ. 314—322.

222. Ἱερεὺς Π. Ματζούκης

Ἱταλιστί, ἀπὸ Τριέστι Ἱταλίας, 18) 31 Ὀκτ. 1849 (Κῶδ. σσ. 278—86).

223. Ἰω. Ζαθὸς

Πρὸς τοὺς ἐ Πρεβέζῃ Ἐπιτρόπους τῆς Σχολῆς ἀναφέρει λεπτομερῶς περὶ τῆς κινήσεως τοῦ λ) σιμοῦ (Κῶδ. σσ. 286—88).

224, 225. Πρὸς τοὺς ἐν Μόσχᾳ Ἐπιτρόπους

Οἱ ἐν Πρεβέζῃ ἐξουσιοδοτοῦν καὶ πάλιν τὸν Ἰω. Ζαθὸν διὰ τὴν εἵπραξιν τοῦ εἰσοδήματος, καὶ ἐκθέτουν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τὰ τῆς προόδου τῆς Θεοφ. Σχολῆς (Κῶδ. σσ. 287, 289—91).

226. Πρὸς ἡ. Ἀθανασίου

Οἱ ἐν Πρεβέζῃ Ἐπίτροποι τὸν εὐχαριστοῦν διὰ τὴν προθυμίαν καὶ εὐγένειάν του νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν Θεοφάνειον Σχολὴν (Κῶδ. σσ. 283—85).

227. Πρὸς Π. Ἀραβαντινὸν

Ἀπάντησις σχετικὴ πρὸς τὴν ἄνω προθυμίαν τοῦ Ἀθανασίου καὶ ἀνακοίνωσις, ὅτι «Ἐνῷ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ ἐκδώσωμεν, ἔντιμε Κύριε, ἐφ' ὑμᾶς τὸ συνάλλαγμα τοῦτο, οἱ ἐνταῦθα κ. Βαρζελαῖοι μαθόντες τὸ θεάρεστον τοῦτο ὑμέτερον ἔργον, καὶ νὰ σᾶς μιμηθοῦν θελήσαντες, αὐθορμήτως μᾶς παρεκάλεσαν νὰ ἐκδώσωμεν, ἔντιμε Κύριε, ἐφ' ὑμᾶς τὸ συνάλλαγμα τοῦτο, οἱ ἐνταῦθα κ. Βαρζελαῖοι μαθόντες τὸ θεάρεστον τοῦτο ὑμέτερον ἔργον, καὶ νὰ σᾶς μιμηθοῦν θελήσαντες, αὐθορμήτως μᾶς παρεκάλεσαν νὰ ἐκδώσωμεν εἰς τὴν διαταγὴν αὐτῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς ζημίας ἢ ἐκπεσμοῦ, ἡμεῖς δὲ ἵνα μὴ ἔχωμεν δυσκολίας περὶ τὴν αὐτόσε ἐνταῦθα ἐμβάσιν τῶν χρημάτων ἀπεφασίσαμεν πρὸς τοὺτους νὰ τὰ ἐκδώσωμεν, ὄντες βέθαιοι ὅτι δὲν θέλετε διόλου δυσαρεστηθῆ, γνωρίζοντες ὅτι μόνον πρὸς εὐκολίαν ἡμῶν μόνον τοῦτο ἐπράξαμεν. . .» (Κῶδ. σσ. 285—87).

228. Ἰω. Ζαθὸς

Γνωρίζει λεπτομερῶς τὰ τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ λ) σιμοῦ (Κῶδ. σσ. 290—96).

229. Ὑπουργὸς Ν. Χρυσόγελος

Σίφνιος, Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Δι' ἀποφάσεώς του εὐεργετῇ τὴν Θεοφάνειον Σχολὴν τῆς Πρεβέζης δι' ἀποστολῆς διδασκτικῶν καὶ λοιπῶν βιβλίων (Κῶδ. σσ. 302—304)⁶.

230. Ἐκφρασις εὐγνωμοσύνης

Οἱ ἐν Πρεβέζῃ Ἐπίτροποι τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Θεοφάνειου Σχολῆς οὕτω πῶς διατυπώνουν τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν Πρόξενον καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τῆς ὁποίας ἀριμύδιος ὑπουργὸς ἦτο ὁ ἀνωτέρω διαπρεπὴς Σίφνιος.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

6. Βλ. Κουλοῦρη Ἀντωνίου, Πρωτοπρεσβυτέρου, Νικόλαος Χρυσόγελος καὶ Θεοφάνειος Σχολὴ Πρεβέζης, ἐν ἐφημ. «Σίφνος», ἔτ. 1978, μ. Ὀκτώβρ.

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΟΥ ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ*

P

271. Ρ α κ ή: "Όταν γυρίσει κατά τὸ κέρασμα τῆς ρακῆς (οὔζου ἢ τσίπουρου) τὸ ποτήρι καὶ χυθεῖ τὸ ὑγρὸ κατὰ γῆς, τὸ πράγμα αὐτὸ δὲν θεωρεῖται καλὸς οἶωνός γιὰ τὸ σπίτι. Θεωρεῖται χουρσουζιλιά. Κάποια ζημιὰ σημαντικὴ θὰ γένει. Πρέπει ἀπαραίτητα πάνω στὸ χυμένον ὑγρὸ νὰ ριχτεῖ λιγάκι νερό.
(Κακὸς οἶωνός)

272. Ρ ά ψ ι μ ο: "Αν καίμιὰ φορὰ μιὰ γυναίκα τύχει νὰ ράφει κάποιο κουμπὶ ἢ κάποια ραφὴ σ' ἓνα φόρεμα παιδιοῦ, ποῦ τὸ φοράει ἐπάνω του, συνιστοῦν στὸ παιδὶ αὐτὸ νὰ δάλλει στὸ στόμα τὴν ἄκρη ἀπὸ κάποιο μαντήλι ἢ πετσέτα, ἢ ἕτι ἄλλο ρούχο. "Αν δὲν κάνει αὐτὸ τὸ πράγμα, τότε τὸ παιδὶ αὐτὸ θὰ μείνει ὀρφανὸ ἀπὸ μίαν ἢ ἀπὸ πατέρα. Ὑπάρχει καὶ σχετικὴ παραλλαγή, ποῦ τὸ παιδὶ αὐτὸ θὰ παραμείνει στὴν ἴδια τάξη στὸ σχολεῖο (δὲ θὰ προβιβαστεῖ).
(Ὁρφάνια)

272α. Ρ ί γ α ν η: Στὸ χωριὸ συσταίνουν καὶ συμβουλεύουν νὰ μαζεῦσουν ρίγανη μονάχα κατὰ τὸν Ἰούλιο μῆνα. Πιστεύουν πὼς δὲν πρέπει νὰ μαζεῦσουν ρίγανη τὸν Αὐγούστο, γιατί ἀπὸ τὴν 1η Αὐγούστου τὴν κατουροῦν οἱ διαβόλοι.
(Παράξενη δοξασία)

273. Ρ ό κ α: Ἡ γυναίκα ποῦ γνέθῃ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀφήνῃ ὅπου νᾶναι τὴ ρόκα τῆς μὲ τὸ ἀδράχτι, γιατί μπορεῖ νὰ τὴν πηδῇ (δρασκελίσῃ) καίμιὰ γάτα. Εἶναι κακὸ αὐτό. Παραδέχονται πὼς, ἂμα συμβεῖ αὐτό, θὰ ξεχαστεῖ ὁ ταξιδεμένος τοῦ σπιτιοῦ στὰ ξένα.
(Ταξίδι)

274. Ρ ό κ α: "Όταν ἔρθῃ καίμιὰ ξένη γυναίκα στὸ σπίτι μὲ τὴ ρόκα τῆς ποῦ γνέθῃ (ἢ καὶ μὲ πλέξιμο), προσπαθοῦν νὰ κρατήσουν λιγάκι μαλλὶ ἢ κομιὰτι κλωστής. Καὶ μόλις φύγῃ ἡ ξένη γυναίκα τὰ ρίχνουν αὐτὰ στὴ φωτιά νὰ καοῦν. Παραδέχονται πὼς ἔτσι ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὸ δάσκανο μάτι ποῦ τυχὸν ἄφησε ἡ ξένη γυναίκα σὲ κάποιο ἀντικείμενο τοῦ σπιτιοῦ ἢ καὶ σὲ κάποιο πρόσωπο τῆς οἰκογένειας.
(Βασκανία)

275. Ρ ό κ α: Κατὰ τὴν Πέμπτη τὸ ἀπόγειομα, πρὶν νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος καὶ μὲ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας γιὰ τὸν ἑσπερινό, οἱ γυναῖκες πετᾶνε τὴ ρόκα ποῦ γνέθουν σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ σπιτιοῦ, γιατί ἀπ' αὐτὴν τὴν ὥρα «πιάνει» ἡ Παρα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους 333 - 334 - 335 (σελ. 56) καὶ τέλος.

σκευή. Παραδέχονται πώς, όταν γίνεται γνέσιμο στο σπίτι, και ξημερώνει Παρασκευή, οι κλέφτες (ληστές) πιάνουν τον ταξιδιώτη του σπιτιού στο δρόμο κατά το γυρισμό από το ταξίδι και του παίρνουν το γρόσια.
(Ταξίδι — Θρησκευτική δοξασία)

276. Ρ ο υ χ α: Δεν είναι επιτρεπτό σε καιμιά γυναίκα να ράψει κάτι σε κάποιο ρούχο που το φοράει επάνω της. Πρέπει να το θγάλει να το ράψει. "Αν το ράψει επάνω της και αυτή θα γίνει ξεχασιάρα, αλλά και θα ξεχαστεί από τον ταξιδεμένο άντρα της.
(Ταξίδι)

277. Ρ ο υ χ ο: Πιστεύουν, πώς όταν ένα άτομο έχει πάνω του φορεμένο κάποιο ρούχο ανάποδα, τότε αυτό το άτομο δεν διατρέχει τον κίνδυνο να πάθει βασκανία (χάλτσα, γελέκο, ποδιά) κλπ.
(Βασκανία)

278. Ρ υ ζ ι: "Όταν μπαίνει για πρώτη φορά ή νύφη στο πεθερικό της σπίτι, της ρίχνουν ρύζι στο κεφάλι για να «ριζώσει», δηλ. να προκόψει.
(Γάμος)

Σ

279. Σ ά θ θ α τ ο: "Λίγα βλέπουν πώς ο καιρός κατά το πρωί είναι βροχερός και είναι μέρα Σάββατο, παραδέχονται πώς όλη την ημέρα αυτή θα βρέχει.
(Μετεωρολογικό — Θρησκευτική δοξασία)

280. Σ α θ θ α τ ο γ ε ν ν η μ έ ν ο ς: Παραδέχονται πώς όποιος είναι Σαθθατογεννημένος (δηλ. μέρα της εβδομάδας Σάββατο) δεν τον πιάνουν οι κατάρες και δεν «παίρνει από μάτι», δηλ. δεν παθαίνει βασκανία.
(Βασκανία — Θρησκευτική δοξασία)

281. Σ α θ θ α τ ο γ ε ν ν η μ έ ν ο ς: Το ίδιο παραδέχονται για το «Σαθθατογεννημένο» άτομο, πώς δεν διατρέχει τον κίνδυνο να τον «πιάσουν» μάγια.
(Μαγεία)

282. Σ α λ α μ έ ν τ ρ α: Πιστεύουν, πώς, ένα υποφέρει κάποιο άτομο από λαχμό (ιδιαίτερα τα παιδιά), όταν το άτομο αυτό φέρει γύρω στο λαχμό του τρεις φορές μιά σαλαμέντρα, το άτομο αυτό θεραπεύεται.
(Λαϊκή ιατρική)

283. Σ α λ α μ έ ν τ ρ α: Η εμφάνιση σαλαμέντρας, στους δρόμους του χωριού θεωρείται σημάδι πώς θα πέσει ραγδαία βροχή.
(Μετεωρολογικό)

284. Σ α π ο ύ ν ι: Απαγορεύεται να δοθεί με γυμνό χέρι από ένα άτομο σε άλλο το σαπούνι. Πιστεύουν, ένα γίνει αυτό, θα επακολουθήσει καυχάς ανάμεσα σ' αυτά τα άτομα. Φροντίζουν να δίνεται το σαπούνι πιασμένο μ' ένα ρούχο,τσιμπίδα κλπ.
(Παράξενη δοξασία)

285. Σ θ ά ρ ν ι σ μ ι α π ο δ α ρ ι ο υ: Συνιστούν στη νύφη, όταν ξεκινάει

ἀπὸ τὸ σπῖτι τῆς γιὰ νὰ πάει στὴν ἐκκλησίαν νὰ στεφανωθεῖ, τὸ πρῶτο θῆμα ποῦ θὰ κάνει νὰ τὸ κάνει σθαρνίστὰ γιὰ νὰ «σθαρνίσει», νὰ τραθήξει δηλ. καὶ ἄλλες κοπέλλες τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ παντρευτοῦν.
(Γάμος)

286. Σ ε ν τ ο ὄ κ ι : Δὲν εἶναι ἐπιτρεπτό νὰ ἀφήνονται ἀνοιχτά τὰ σκεπάσματα ἀπὸ τὰ σεντούκια. Παραδέχονται πῶς κατὰ τὴν ὥρα ποῦ παραμένουν αὐτὰ ἀνοιχτά, παραμένουν «ἀνοιχτά» καὶ τὰ στόματα τῶν ἀρχῶν τῆς οἰκογένειας καὶ τὴν συκοφαντοῦν. (Βλέπε σχετικὰ καὶ ὑπ' ἀριθ. 261 πρόληψη).
(Συκοφαντία)

287. Σ ε ρ κ ο θ ό τ α ν ο : Πιστεύουν πολλοί, πῶς ὅταν φᾶνε (ἢ ἄντρας ἢ γυναίκα) «σερκοδότανο», τότε θὰ κάνουν μόνο ἀρσενικά παιδιά. Τὸ σερκοδότανο εἶναι φυτὸ, ἀλλὰ δὲ τὸ μαρτυροῦν αὐτοὶ ποῦ τὸ ξέρουν.
(Γέννηση)

288. Σ ι ἄ λ ι α ρ ο ς : Ἀπαγορεύεται, λένε, νὰ φάγει κανένας σιάλιαρο ἀπὸ τὴν ἐμφάνισή καὶ ὕστερα τοῦ κούκου στὸ χωριό, γιατί τοὺς σιαλιαραίους τοὺς ἔχει «τσακίσει» πιά ὁ κούκος καὶ ὅποιος φάει ἀπ' αὐτοὺς διατρέχει κίνδυνο νὰ τοῦ «κλωστει» τὸ ἄντερο.
(Λαϊκὴ ἱατρικὴ)

289. Σ κ α ν τ ζ ό χ ο ι ρ ο ς : Παραδέχονται πῶς, ὅποιος φάγει μαγειρεμένο κρέας ἀπὸ σκαντζόχοιρο, γιαιτρεύεται ἀπὸ τοὺς ρευματισμοὺς.
(Λαϊκὴ ἱατρικὴ)

290. Σ κ ἄ ρ φ η : Φυτὸ ποῦ ἐπιστημονικὰ λέγεται *Heleburus viridis* καὶ ἀνήκει στὴν οἰκογένεια τῶν *Ranunculaceae*. Γιὰ τὸ φυτὸ αὐτὸ παραδέχονται καὶ κάνουν τὸ ἑξῆς: Τὴν παραμονὴ ἀπὸ τὴ γιορτὴ τῆς «Ἀναλήψεως» κόβουν λίγα φύλλα ἀπὸ σκάρφη καὶ τὰ θάξουν ὅλη νύχτα στὸ καρδάρι ποῦ ἀριμέγουν τὸ γάλα. Τὸ πρῶτ τῆς «Ἀναλήψεως» τὰ πετοῦν καὶ ἀριμέγουν τὸ γάλα στὸ καρδάρι. Πιστεύουν πῶς αὐτὸ συντελεῖ νὰ πολλαπλασιαστεῖ τὸ γάλα ἀπὸ τὰ ζῶα.
(Κτηνοτροφία — Θρησκευτικὴ δοξασία)

291. Σ κ ό ρ δ ο : Γιὰ τὸ σκόρδο πιστεύουν πῶς μπορεῖ νὰ προλαβαίνει τὴ δασκανία (μάτιαγμα). Γι' αὐτὸ κρεμοῦν ἓνα σκόρδο σὲ κάποιον ξηλευτό ἀντικείμενο, ποῦ θέλουν νὰ τὸ προφυλάξουν ἀπὸ τὴ δασκανία. Ὅταν δὲ βλέπουν ἓνα ἄτομο νὰ θαυμάζει κάτι, λένε μὲ φανερό ἢ σιωπηλὸ τρόπο: «Σκόρδο στὰ μάτια σου».
(Βασκανία)

292. Σ κ ό ρ δ ο : Δὲν ἐπιτρέπεται κατὰ τὴν ὥρα, ποῦ φυτεῖται κάποιος σκόρδος, νὰ κλάσει καμμιὰ πορδὴ, γιατί τότε τὰ σκόρδα ποῦ θὰ παραχτοῦν ἀπὸ τὸ φύτεμα αὐτό, θὰ καίνε πάρα πολὺ, ὥστε δὲ θὰ τρώγονται. Βλέπε σχετικὴ πρόληψη μὲ ἀριθμ. 153 σχετικὰ μὲ τὸ κρομμίδι.
(Γεωργία)

293. Σ κ ο ὄ π α : Πρέπει νὰ προσέχουν οἱ γυναῖκες νὰ μὴ χτυπήσουν κανένα παιδί μὲ τὴ σκούπα, γιατί πιστεύουν πῶς τὸ χτυπημένο μὲ τὴ σκούπα παιδί δὲ μεγαλώνει, ἀλλὰ παραμένει κοντό.
(Παράξενη δοξασία)

294. Σ κ ο ύ π α: Πιστεύουν πώς ἂν κάποιος σκουπίσει ἕνα ἄτομο μὲ τὴ σκούπα, τότε τὸ σκουπισμένο αὐτὸ ἄτομο θὰ σκουπιστεῖ, δηλ. θὰ πεθάνει.
(Θάνατος)

295. Σ κ ο ύ π ι σ μ α: Ἀπαγορεύεται τὸ σκούπισμα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας. Ἄν παραστῇ ἀνάγκη νὰ γίνηι ἕνα τέτοιο πράγμα, τότε τὸ σκούπισμα πρέπει νὰ γίνηι κατὰ τὴν ἀντίθετη φορά καὶ ὅχι τὴ συνηθισμένη, δηλ. σκοπίζουν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ δωματίου ἢ τῆς αὐλῆς πρὸς τὰ ἄνω δηλ. πρὸς τὴν ἀρχή. Γιατὶ ἀλλοιούτικα δὲ θὰ πάει τὸ γούρι τοῦ σπιτιοῦ καλὰ.
(Γούρι)

296. Σ κ ο ύ π ι σ μ α: Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ σκουπίσει κανένας σὲ κάποιον σπῖτι, στὸ ὅποιο δὲν ἔχει κομνηθεῖ κάποτε σ' αὐτό.
(Παράξενη δοξασία)

297. Σ κ ὁ ρ ὅ σ: Συσιστοῦν νὰ τρώγει κανένας κάθε πρωτὶ τὸ καλοκαίρι μὲλις σηκωθεῖ ἀπὸ τὸν ὕπνο λιγάκι σκόρδο, γιατί πιστεύουν πὼς μὲ τὴν πράξη αὐτὴ δὲ διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ τσιμπηθεῖ ἀπὸ φαρμακερὸ φίδι καὶ κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ ὀχιά.
(Προφυλακτικὸ)

298. Σ κ ο ὖ π ρ α: Δὲν ἐπιτρέπεται κατὰ τὰ Δωδεκαήμερα νὰ μεταφέρουν ὄξω ἀπὸ τὰ ἀχούρια τὰ σκούπρα (κοπριά) στὰ χωράφια, στὰ ἀμπέλια καὶ τοὺς κήπους, γιατί, ἂν γίνηι αὐτό, δὲ θὰ προκόψουν τὰ ζῶα καὶ ἡ γεωργικὴ παραγωγή.
(Γεωργία — Κτηνοτροφία)

299. Σ κ υ λ ῖ: Ὅταν ξεκινάει ὁ κυνηγὸς τὸ πρωτὶ γιὰ κυνήγι καὶ βλέπει τὸ ζαγάρι του (κυνηγετικὸ σκυλί) νὰ ξαπλώνεται καὶ νὰ κυλιέται στὸ ἔδαφος, τὸ πράγμα αὐτὸ θεωρεῖται καλὸς οἰωνὸς γιὰ τὴν ἐπιτυχία του στὸ κυνήγι.
(Κυνήγι)

300. Σ κ υ λ ῖ: Πολὺ κακὸς οἰωνὸς θεωρεῖται, ὅταν καμμιά φορά τὸ σκυλὶ τοῦ σπιτιοῦ οὐρλιάζει ἄσχημα. Αὐτὸ τὸ θεωροῦν προμάντεμα γιὰ θάνατο τοῦ νοικοκύρη. Τὸ σκυλὶ αὐτὸ σκοτώνεται ἀμέσως.
(Θάνατος)

301. Σ π ά θ ε ς: Φυτὰ μὲ δολβό. Ἐπάρχουν ἀρκετὰ στὴ χαράδρα τοῦ Βίκου. Στὰ παλιὰ χρόνια ποὺ καλλιεργοῦσαν πολλὰ ἀμπέλια φύτευαν πολλὰ τέτοια στὴν ἄκρη ἀπὸ τὰ κτήματα, γιατί αὐτὰ εἶχαν τὴν ιδιότητα νὰ διώχουν τὸ χαλάζι.
(Ἀμπελουργία)

302. Σ τ α υ ρ ο ὁ ρ ὀ μ ι: Σὲ περίπτωσι ποὺ κάποιος γυναίκα δὲ ζοῦν τὰ νεογέννητα παιδιὰ, γιὰ νὰ τῆς ζήσει κάποιος κάνουν τὸ ἑξῆς: Μόλις γεννηθεῖ τὸ παιδί, τὸ θγάζουν καὶ τὸ ἀφήνουν σὲ κάποιον σταυροδρόμι. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ τὸ θρεῖ πρώτος στὸ δρόμο, πρέπει καὶ νὰ τὸ βαφτίσει, ὅποτε, καθὼς πιστεύουν, καὶ θὰ ζήσει αὐτό.
(Ὁρησκευτικὴ δοξασία — Βάφτιση)

303. Σ τ α φ ὺ λ ι: Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ρίχνουν στὴ φωτιά καὶ νὰ καίονται τὰ σπειριὰ (ρόγες) ἀπὸ τὰ σταφύλια. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ δὲν ξανακαρπίζει τὸ ἀμπέλι.
(Ἀμπελουργία)

304. Σ τ ά χ τ η ι: Κατὰ τὰ Δωδεκαήμερα ἀπαγορεύεται νὰ ρίξουν ἔξω

ἀπὸ τὸ σπῖτι τῇ στάχτη πού μαζεύουν ἀπὸ τῇ φωτιά πού καίνε στὸ τζάκι. Τῇ μαζεύουν κάπου καὶ τὴν πετάνε ὀξω, ἅμα περάσουν τὰ Δωδεκαήμερα.
(Δωδεκαήμερα)

305. Σ τ ἄ χ τ η: Τὸ γρούδιασμα τῆς στάχτης τῆς φωτιάς κατὰ τὸ χεῖμῶνα τὸ θεωροῦν προμάντεμα πὼς θὰ πέσει πολὺ χιόνι.
(Μετεωρολογικὸ)

306. Σ τ ἄ χ τ η: "Ἄλλοι πάλι θεωροῦν τὸ γρούδιασμα τῆς στάχτης καλὸ οἶονό. Παραδέχονται πὼς ἅμα παρουσιάζεται αὐτὸ τὸ πράγμα εἶναι σημάδι ὅτι ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ πού εἶναι στὸ ταξίδι μαζεύει γρόσια πολλὰ γιὰ νὰ τὰ φέρει στὸ χωριό.
(Ταξίδι)

307. Σ τ α χ τ ο λ ὅ γ ο ς: Ἀπαγορεύεται νὰ πετάνε νερὰ στὸ σταχτολόγο (στὸ τιμῆμα τοῦ τζακιοῦ πούναι πίσω ἀπὸ τῇ φωτιά), γιατί τότε δὲν μπορεῖ ν' ἀπαλλαχτεῖ ποτὲ τὸ σπῖτι ἀπὸ τὸ χρέος.
(Οἰκονομικὸ)

308. Σ τ ε ι ρ ο θ ὅ τ α ν ο. Παραδέχονται πὼς ὅταν ἓνα ἄτομο (ἄντρας ἢ γυναῖκα) φάγει στείροβότανο δὲν κάνει παιδιά. Τὸ στείροβότανο δὲν εἶναι φυτὸ, ἀλλὰ ἓνας ἄδενας πού τὸν παίρνουν ἀπὸ τὰ γιδοπρόβατα πού δὲν γεννοῦν καθόλου. Γιὰ νὰ μὴν κοποῦν δὲ τὰ παιδιά (τεκνοποίηση) ὀλοκληρωτικά, ἀλλὰ νὰ περιοριστοῦν, τότε, πιστεύουν, πὼς εἶναι ἀρκετὸ νὰ μυριστεῖ μονάχα τὸ στείροβότανο. "Ἄν τὸ μυριστεῖ μιὰ φορὰ θὰ ἔχει στειρότητα γιὰ ἓνα χρόνο, δυὸ φορές γιὰ δυὸ χρόνια, τρεῖς γιὰ τρία κ.ο.κ.
(Γέννηση)

309. Στειρότητα: "Ὅταν ἐπιδιώκουν νὰ μὴν κάνει ἀμέσως παιδιά μιὰ γυναῖκα ὕστερα ἀπὸ τὸ γάμο της παραδέχονται τοῦτο. "Ἄν κατορθώσει αὐτὴ (νύφη) νὰ μὴ διαλυθεῖ στὸ στόμα της τὸ κοιματάκι ἀπὸ τὸ πρόσφορο πού τῆς δίνει ὁ παπὰς κατὰ τὰ στέφανα καὶ ὅταν λέγει: «ποτήριον σωτηρίου λήψομαι...» ἀλλὰ νὰ τὸ φέρει γύρω στὸ στόμα της ἀκέραιο μιὰ φορὰ, τότε δὲ θὰ κάνει παιδί γιὰ ἓνα χρόνο, ἂν τὸ φέρει δυὸ φορές, τότε δὲ θὰ τεκνοποιήσει γιὰ δυὸ χρόνια κ.ο.κ.
(Γάμος)

310. Σ τ ε φ ἄ ν ω μ α: Κατὰ τὴν ὥρα πού γίνεται ἡ στέψη δὲν ἐπιτρέπεται ἀπὸ ἀπροσεξία νὰ ξεφύγει καὶ νὰ πέσει ἀπὸ τὸ κεφάλι τῶν νύμφαιμπων κάτω κάποιον ἀπὸ τὰ στεφάνια τους. Θεωρεῖται ἀπαίσιος οἶωνός γιὰ τὸ μέλλον αὐτῶν πού παντρεύονται.
(Γάμος)

311. Σ ὅ γ ν ε φ ο: "Ὅταν βλέπουν ἀπὸ τὸ χωριὸ νὰ κάθεται σύγνεφο στὴν κορυφὴ ἀπὸ τὸ Μιτσικέλι, τὸ θεωροῦν προμάντεμα βροχῆς.
(Μετεωρολογικὸ)

312. Σ ὅ γ ν ε φ α: Πορεία τῶν σύγνεφων στὸν οὐρανὸ πρὸς τὸ Νότο, θεωρεῖται προμάντεμα πὼς θὰ ἐπικρατήσῃ θοριᾶς, τὸ ἀντίθετο, ἂν θὰ ἐπακολουθήσῃ φύσημα νότιου ἀέρα, τότε θὰ γυρίσῃ νοτιάς.
(Μετεωρολογικὸ)

313. Σ ὅ γ ν ε φ α: Σὲ καιρὸ ξηρασίας ἐμφάνιση ἀραιῶν σύγνεφων στὸν

οὐρανό, πού αὐτὰ τὰ λέγε «περδικοπατήματα», θεωρεῖται σημάδι βροχῆς.
(Μετεωρολογικὸ)

314. Σ ύ γ ν ε φ α: Βασίλειμα τοῦ ἡλίου σὲ μαῦρα σύγνεφα εἶναι σημάδι βροχῆς, ἐνῶ βασίλειά του σὲ ξάστερο μέρος, θεωρεῖται ἐπακόλουθο καλοκαιριᾶς.
(Μετεωρολογικὸ)

315. Σ υ ξ υ γ ι κ ῆ ἄ π ι σ τ ί α: Σὲ περίπτωση ἀπιστίας τοῦ ἄντρα πρὸς τὴ γυναῖκα παραδέχονται, πὼς ἔταν ἡ γυναῖκα τοῦ πάρει τὸ σῶθρακο καὶ τὸ πετάξει σ' ἓνα σταυροδρόμι, τότε γυρίζει ἡ γνώμη τοῦ ἀπίστου ἄντρα καὶ ἀφοσιώνεται ξανά στὴ γυναῖκα του.
(Παράξενη δοξασία)

316. Σ υ χ ι ᾶ: Φύτρωμα συκιᾶς στὰ θεμέλια τοῦ τοίχου τοῦ σπιτιοῦ θεωρεῖται κακὸς οἰωνός. Παραδέχονται πὼς τὸ σπίτι αὐτὸ θὰ χαλάσει, θὰ ξεπαστρευτοῦν οἱ νοικοκυραῖοι του.
(Κακὸς οἰωνός)

317. Σ υ κ ι ᾶ: Ἀπαγορεύεται νὰ κοιμηθεῖ κανένας τὸ καλοκαίρι κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό τῆς συκιᾶς. Παραδέχονται πὼς τὸ ἄτομο αὐτὸ «ἰσκιώνεται», δηλ. τρελαίνεται.
(Παράξενη δοξασία)

318. Σ υ μ π ε θ ε ρ ι ὅ: Ἀπαγορεύεται νὰ δανείζονται γατάκια ἢ σκυλάκια ἀνάμεσα σὲ συγγενικὲς οἰκογένειες μὲ συμπεθεριό. Ὅταν γίνεται αὐτό, παραδέχονται, πὼς οἱ συμπεθεροὶ θὰ γκρινιάζουν σὰν οἱ γάτες καὶ τὰ σκυλιά.
(Συγγενικὴ σχέση)

319. Σ υ ν α π ᾶ ν τ η μ α: Βγαίνοντας ὁ κυνηγὸς τὸ πρωτὶ ἀπὸ τὸ σπίτι του γιὰ τὸ κυνήγι, προσπαθεῖ νὰ συναπαντήσει ἄτομο πού νάναι γουρλίδικο γιὰ νὰ χεῖ ἐπιτυχία στὸ σκοπὸ του.
(Κυνήγι)

320. Σ υ ν α π ᾶ ν τ η μ α: Κατὰ τὸ ξεκίνημα κάποιου ἀπὸ τὸ σπίτι του γιὰ τὸ ταξίδι, φροντίζουν νὰ συναπαντήσει ἄνθρωπο μὲ καλὸ συναπάντημα. Ἀναμερσοῦν ὅλοι οἱ ἄλλοι. Κι' ἔχουν διαπιστωμένο στὸ χωριὸ ποιά ἄτομα ἔχουν καλὸ συναπάντημα.
(Ταξίδι)

321. Σ φ ᾶ λ α γ κ α ς: Σὲ περίπτωση πού κρεμαστεῖ μπροστὰ σὲ κάποιον ἄτομο σφάλαγκας (ἀράχνη) θεωρεῖται σημάδι πὼς θὰ πάρει ἀπὸ κάπου γράμματα. Λέει: «Ὁῦ! μ' κρέμασι σφάλαγκας, ποῖός ξέρ' ἀπὸ ποῦ θὰ νάχου γράμματα».
(Κοινωνικὸ)

322. Σ φ ύ ρ ι γ μ α: Ἀπαγορεύεται κατὰ τὰ Δωδεκαήμερα νὰ σφυρίζει κανένας τὴ νύχτα, γιατί τὰ κατσόγινα (Καλλικάντζαραι) τοῦ παίρνουν τὴ φωνή καὶ βουθαίνεται.
(Δωδεκαήμερα)

323. Σ φ ύ ρ ι γ μ α: Τὸ σφύριγμα τῆς νύχτας σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ

χρόνου απαγορεύεται, γιατί με τὸ σφύριγμα μαζεύονται γύρω του τὰ κατσόβια καὶ μποροῦν νὰ κάνουν κακὸ σ' αὐτὸν ποὺ σφυρίζει.

(Παράξενη δοξασία)

Τ

324. Τ ε τ ρ ά δ η: (Τετάρτη). Ἀπαγορεύεται νὰ γίνουν στεφανώματα σὲ γάμο κατὰ τὴ μέρα τῆς ἐδομάδας Τετράδη. Παραδέχονται πὼς αὐτὸς ὁ γάμος δὲν προκόβει. Γι' αὐτὸ καὶ λένε: «Ὅλα μας ἀνάποδα κι' ὁ γάμος μας Τετράδη».

(Γάμος)

325. Τ ε τ ρ α φύ λ λ ι: Γιὰ τὸ τετραφύλλι (τριφύλλι με 4 φύλλα) πιστεύεται πὼς εἶναι πολὺ σημαντικὸ γιὰ νὰ τὸ βρεῖ κανένας καὶ νὰ τὸ ἔχει ἐπάνω του, γιατί αὐτὸς τότε θάναί πολὺ τυχερὸς σ' ὅλες του τὶς δουλειές, ἀλλὰ ἰδιαίτερα παρουσιάζει ἐπιτυχίες στὶς ἐρωτικές του ὑποθέσεις. Μερικοὶ ἀνόητοι καὶ ἀνόητες νέες φάχγουν πολλές φορές νὰ θροῦν τετραφύλλι.

(Καλὸ γούρι)

326. Τ η γ ά ν ι: "Ὅταν βλέπουν τὰ παιδιὰ καὶ τὰ κορίτσια νὰ ἔχουν μανία νὰ ξύνουν τὸ τηγάνι με τὸ κουτάλι γιὰ νὰ φᾶνε καὶ τὸ τελευταῖο μέρος τοῦ φαγητοῦ ἀπ' αὐτό, τὰ ἀποτρέπουν, λέγοντάς τους, ὅτι μ' αὐτὸ ποὺ κάνουν θὰ βρέξει στὸ γάμο τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν βρέχει σὲ κάποιον γάμο, λένε: «Βρέχει, γιατί ἔγλυφαν ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη τὰ τηγάνια».

(Γάμος)

327. Τ ο υ ρ τ ο ύ ρ α: Ἔτσι λένε στὸ χωριὸ τὴν τρυγόνα. Παραδέχονται πὼς εἶναι κακὸ πράγμα τὸ «τσακισμα» τῆς τουρτούρας, δηλ. ὅταν τὴν ἀκούσει γιὰ πρώτη φορὰ νὰ κελαηδᾷ καὶ νᾶναι κανένας νηστικός. Ἄμα πάθουν αὐτὸ τὸ πράγμα, τότε γιὰ τὸ «τσακισμένο» ἄτομο θὰ γίνουν πολλὰ κουτσομπολιά σὲ θάρος του.

(Τσακισμα)

328. Τ ρ α γ ό μ α λ λ ο: Κατὰ τὴ νύχτα τὸ χειμῶνα καὶ ἰδιαίτερα τὰ Δωδεκήμερα ρίχουν στὴ φωτιὰ λιγάκι τραγόμαλο νὰ καεῖ. Τὸ κάνουν αὐτὸ γιατί πιστεύουν, πὼς ἀπὸ τὴν ἀσχημὴ μυρουδιά τοῦ μαλλινοῦ ξεμακραίνουν οἱ Καλλικάντζαροι. Παραδέχονται πὼς ἡ γίδα ἔχει κάτι τὸ κοινὸ με τὸ διάβολο καὶ γι' αὐτὸ μεταμορφώνεται αὐτὸς πολλές φορές σὲ γίδα ἢ τράγο καὶ παρουσιάζεται στοὺς ἀνθρώπους.

(Δωδεκάημερα — Καλλικάντζαροι)

328. Τ ρ α π έ ζ ι: Κατὰ τὴν ἡμέρα ποὺ ξεκινᾷ κάποιον ἄτομο γιὰ τὸ ταξίδι, δὲν ἐπιτρέπεται ὕστερα ἀπὸ τὸ φαγητὸ νὰ σηκώσουν τὸ στρωμένο τραπέζι. Πρέπει αὐτὸ νὰ παραμείνει ὅλη τὴν ἡμέρα στρωμένο.

(Ταξίδι)

329. Τ ρ α π έ ζ ι δ ι α θ ό λ ω ν: Παραδέχονται πὼς ἂν κάποιον ἄτομο τύχει καὶ πατήσῃ σὲ κάποιον μέρος, ποὺ εἶναι κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ τραπέζι τῶν διαθώλων, τὸ ἄτομο αὐτὸ θὰ πάθει κάποιον μεγάλο κακὸ, θὰ τοῦ ξεραθεῖ χέρι πόδι κλπ. Γιὰ κάποια γυναίκα ἀπὸ τὸ χωριὸ μας ποὺ εἶχε κάποια ἀγκύλωση τοῦ χεριοῦ καὶ δὲν μπορούσε νὰ τὸ σηκώσῃ ψηλά, ἔλεγαν πὼς τὸ ἔπαθε αὐτό, ὅταν μικρὴ κοπέλα εἶχε πατήσῃ σὲ «τραπέζι τῶν διαθώλων».

(Παράξενη δοξασία)

330. Τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ ι ά (ἄσπρη): Στὸ χωριὸ ὑπάρχει ἡ πρόκληψη πὼς ἡ ἄσπρη τριανταφυλλιά δὲ φέρνει καλὸ γούρι στὸ σπίτι. Γι' αὐτὸ ἀποφεύγεται τὸ φύτεμά της.
(Γούρι)

331. Τ ρ ι χ μ ε ρ ο ὤ σ ε ς: Λέγονται ἔτσι οἱ μοῖρες ποὺ γράφουν τὴ μοῖρα τοῦ νεογέννητου τὴν τρίτη μέρα. Βλέπε σχετικὰ τὴν με ἀριθ. 195 πρόκληψη καὶ δεσδαμιονία.
(Γέννηση)

332. Τ ρ ί τ η: Κατὰ τὴ μέρα Τρίτη τὸχουν σὲ κακὸ νὰ ξεκινήσουν γιὰ ταξίδι κατὰ κύριο λόγο, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέρα αὐτὴ δὲν κάνουν ἀρχή ἀπὸ καιμιὰ ἐργασία. Παραδέχονται πὼς αὐτὴ ἡ μέρα ἔχει μιὰ ὥρα «ἀχαρινή».
(Παράξενη δοξασία)

333. Τ ρ ὕ γ ο ς: Ὑστερα ἀπὸ τὸν τελειωμὸ τοῦ τρύγου στὸ ἀμπέλι συνηθίζουν νὰ παίρνουν μερικὲς ρόγες ἀπὸ σταφύλι καὶ νὰ τὶς σκορποῦν στὸ τρυγημένο ἀμπέλι λέγοντας: «Νά! ἀμπέλι μ' τὸν καρπὸ σου». Μ' αὐτὸ ποὺ κάνουν πιστεύουν πὼς τὸ ἀμπέλι κατὰ τὴν ἐπόμενη χρονιὰ θὰ δώσει πάλι τὸν κανονικὸ του καρπὸ.
(Ἀμπελοργία)

334. Τ ρ ὕ π ι ο λ ι θ ᾶ ρ ι: Μερικοὶ θρῖσκουν ἓνα λιθάρι νάχει μιὰ φυσικὴ τρύπα. Περνώντας δὲ ἀπ' αὐτὴ τὴν τρύπα ἓνα σύρμα τὸ κρεμοῦν στὸ κλωνάρι ἀπὸ ἓνα δέντρο τοῦ κτήματός τους. Τὸ κάνουν αὐτό, γιατί πιστεύουν πὼς ἔτσι προστατεύεται τὸ κτῆμα τους ἀπὸ βάσκανο μάτι.
(Βασκανία)

Υ

335. Ὑ σ τ ε ρ ο: Ἐν τὸ ὕστερο μιὰς γυναίκας μόλις γεννήσῃ παρουσιάζει κόμπους, πιστεύουν καὶ λένε πὼς αὐτὴ ἡ γυναίκα (λεχώνα) σὲ μελλοντικὴ γέννα θὰ κάνει ἀρσενικὸ παιδί.
(Γέννηση)

Φ

336. Φ α γ η τ ὸ: Ὅταν τρώγει κάποιος ἄτομο, δὲν ἐπιτρέπεται ἐκείνη τὴν ὥρα νὰ θρίσκειται μπροστὰ του γυναίκα ποὺ νὰ πλέκει κάποιον ἐργόχειρο. Πρέπει αὐτὴ νὰ σταματήσει τὸ πλέξιμο, ὥσπου νὰ τελειώσει τὸ φαγητό, γιατί πιστεύουν, πὼς τὸ πλέξιμο ἔχει κακὴ ἐπίδραση σὲ κείνον ποὺ τρώγει, μπορεῖ νὰ τοῦ κλωστοῦν τὰ ἄντερα (εἰλεό).
(Παράξενη δοξασία)

337. Φ α γ η τ ὸ (ἀπογευματινὸ): Κατὰ τὴν ὥρα ποὺ ἔρχονται τὰ γιδοπρόβατα ἀπὸ τὴ βοσκή, δηλαδὴ λιγὰν ὕστερα ἀπὸ τὸ θασίλειμα τοῦ ἥλιου, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τρῶνε τὰ παιδιὰ. Τοὺς λένε: «Ἐρχονται τὰ γίδια. Δὲν κάνει νὰ φᾶς αὐτὴ τὴν ὥρα. Δὲν εἶναι καλὰ γιὰ τὴ μάνα σου καὶ τὸν πατέρα σου». Ἐτσι τὰ παιδιὰ σταματοῦν νὰ ζητοῦν νὰ φᾶνε.
(Παράξενη δοξασία)

338. Φ ε γ γ ᾶ ρ ι: Ὅταν παρατηροῦν νὰ ἔχει τὸ φεγγάρι στὸν οὐρανὸ κά-

ποιο φωτεινό κύκλο γύρω του, τὸ θεωροῦν σημάδι πὼς θὰ χαλάσει ὁ καιρὸς, θὰ ἐπακολουθήσει βροχή. «Έχει κύκλο τὸ φεγγάρι, θὰ βρέξει».

(Μετεωρολογικὸ)

339. Φ ε γ γ ά ρ ι : "Όταν τὸ λιγιστὸ φεγγάρι στὸν οὐρανὸ ἔχει ὀρθία θέση, αὐτὸ τὸ παραδέχονται σὰν σημάδι καλοκαιριᾶς καὶ λένε «ὀρθὸ τὸ φεγγάρι δίπλα ὁ карабоκύρης». Ἀντίθετα, ὅταν τὸ φεγγάρι εἶναι δίπλα, τὸ θεωροῦν προμάντεμα κακοκαιριᾶς καὶ λένε: «Δίπλα τὸ φεγγάρι, ὀρθὸς ὁ карабоκύρης».

(Μετεωρολογικὸ)

340. Φ ε γ γ ά ρ ι : Μερικὰ ἄτομα (ἄνδρες) σὲ περίπτωσι πού βλέπουν γιὰ πρώτη φορὰ τὸ νιὸ φεγγάρι στὸν οὐρανὸ, βιάζοντο ἀπὸ τὴν τσέπη τους χρήματα καὶ χαϊδεύουν μ' αὐτὰ τὰ γένηα τους. Τὸ κάνουν αὐτό, γιὰτὶ πιστεύουν πὼς θ' αὐγατήσουν τὰ χρήματά τους.

(Οἰκονομικὸ)

341. Φ ε γ γ ά ρ ι : Ἄλλοι πάλι στὴν περίπτωσι τῆς ἐμφάνισις καινούριου φεγγαριοῦ, βιάζοντο καὶ δείχνουν στὸ φεγγάρι τὴ σακκούλα τους (ἢ πορτοφόλι) μὲ τὰ χρήματα καὶ κατόπι κάνουν τρία πηδηήματα στὸν τόπο λέγοντας: "Οπ! νιὸ φιγ-γάρ", νιὸ παλ'κάρ". Τὸ κάνουν αὐτό, γιὰτὶ πιστεύουν «γεμίζοντας τὸ φεγγάρι, θὰ γιομίσει καὶ ἡ σακκούλα τους μὲ τὰ χρήματα.

(Οἰκονομικὸ)

341α. Φ ε γ γ ά ρ ι : "Όταν τὸ καλοκαίρι βλέπουν νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν Ἄνατολὴ τὸ φεγγάρι μὲ κοκκινωπὸ χρῶμα, λένε πὼς αὐτὴ τὴ χρονιά θὰ γίνῃ πόλεμος καὶ θὰ χυθεῖ πολὺ αἷμα. Γι' αὐτὸ εἶναι τὸ φεγγάρι κόκκινον.

(Παράξενη δοξασία)

342. Φ ί δ ι : Παραδέχονται πὼς μέσα σὲ κάθε σπίτι εἶναι ἓνα μεγάλο φίδι. Τὸ θεωροῦν «στοιχεῖο» τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ σκοτώσουν αὐτὸ τὰ φίδι γιὰτὶ τότε τὸ σπίτι θὰ πάει πρὸς τὸ χαλασμό.

(Παράξενη δοξασία)

343. Φ ί δ ι : Δὲν τὸν θεωροῦν καλὸ οἰωνό, ὅταν συναπαντήσῃ «τοῦ κόψει τὸ δρόμο» κανένα φίδι στὸ δρόμο του κατὰ τὸ ἡλιοθασίλεμα. Τὸ ἄτομο αὐτὸ θὰ ἀρρωστήσῃ βαριά. Πρέπει ἀπαραίτητα νὰ σκοτωθεῖ τὸ φίδι γιὰ νὰ ἀποφευχτεῖ ἡ ἀρρώστια.

(Ἀρρώστια)

344. Φ ί δ ι : "Όταν κανένας θρίσκειται σὲ πορεία καὶ τύχει νὰ τοῦ «κόψει» τὸ δρόμο του φίδι, τὸ θεωροῦν καλὸ οἰωνό, γιὰτὶ τὸ ἄτομο αὐτὸ ἔχει ἐπιτυχία στὸ σκοπὸ τῆς πορείας του.

(Καλὸς οἰωνός)

345. Φίδι: Κατὰ τοὺς καλοκαιρινοὺς μῆνες, ὅταν ἴδουν τὶς πρωῒνές ὥρες κανένα φίδι (ἰδιαίτερα ὀχιά) νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν τρύπα του καὶ νὰ προσηλιάζεται, τὸ θεωροῦν σημάδι πὼς αὐτὴ τὴ μέρα ὡς τὸ ἀπόγευμα θὰ πιάσῃ βροχή.

(Μετεωρολογικὸ)

346. Φ ί δ ι : Στὸ χωριὸ πιστεύουν, πὼς ἅμα πατήσῃ κάποιος κόκκαλο ἀπὸ

φίδι με γυμνό πόδι, τότε σ' αυτό το πόδι ανοίγει πληγή που ποτέ δε γιατρεύεται, αλλά θα πρέπει να του κόψουν το πόδι.
(Λαϊκή ιατρική)

347.: Φίδι: Μερικοί παραδέχονται πως υπάρχουν φίδια με κέρατα. Τα κέρατα αυτά, λένε, έχουν μεγάλη αξία, γιατί χρησιμοποιούνται για μαγικούς σκοπούς. Λένε πως όταν ιδει κανένας φίδι με κέρατα, δεν είναι ανάγκη να σκοτώσει το φίδι για να του πάρει τα κέρατα. Άρκει να ρίξει πάνω στα φίδι ένα ρούχο του, όποτε αμέσως πέφτουν τα κέρατα του φιδιού και τα παίρνει.
(Μάγια)

348. Φιδορρούτι: Πιστεύουν πως το φιδορρούτι ή φιδοπουκάμισο είναι μέσο θεραπευτικό για τα άτομα που υποφέρουν από πονόλαιμους. Πρέπει να το φέρει τρεις φορές γύρω στο λαιμό του και δεν τον ξαναπιάνει ο λαιμός.
(Λαϊκή ιατρική)

349. Φιδόχορτο: Παραδέχονται, ιδιαίτερα οι Σαρακατσαναίοι του χωριού, πως όταν φάγει κάποιος βολβό από το φυτό που λέγεται «φιδόχορτο», τότε το άτομο αυτό δεν κινδυνεύει πια να δαγκωθεί από φίδι, ή κι' αν δαγκωθεί δεν παθαίνει κακό.
(Λαϊκή ιατρική)

350. Φλεθάρης: Παραδέχονται πως κατά το Φλεθάρη μήνα πρέπει να είναι ξηρασία. Οι βροχές κατά το μήνα αυτόν δεν εύνουν τη γεωργική παραγωγή. Γι' αυτό και λένε: «Στα χωράφια μας κατά το Φλεθάρη μήνα ούτε λαγός να μὴν κατουρήσει».
(Γεωργία)

351. Φόρεμα: "Αν πάρει σε κάποιο άτομο φωτιά, χωρίς να το καταλάβει, το φόρεμα που φοράει, αυτό θεωρείται κακός οϊωνός. Παραδέχονται πως αυτό το άτομο θα αρρωστήσει βαριά.
(Κακός οϊωνός — Άρρώστια)

352. Φορτηγὸ ζῶο: Θεωρούν καλὸ οϊωνὸ για τὴν προκοπὴ τοῦ σπιτιοῦ, ὅταν παρατηροῦν πὼς τὸ φορτηγὸ ζῶο τοῦ σπιτιοῦ (ἄλογο, μουλάρι, γοιμάρι) παραμερίζει λιγάνι πρὸς τὴν ἄκρη τοῦ δρόμου για νὰ κατουρήσει καὶ δὲν κατουράει στὸ μέσο τοῦ δρόμου.
(Καλὸς οϊωνός — Κτηνοτροφία)

353. Φοῦρνος: "Όταν ἐπιμένει κάποια κότα παλὺ στὸ κλώσσημα τὴν πιάνουν καὶ τὴν πλησιάζουν στὸ ἄνοιγμα τοῦ ἀναμμένου φούρνου τρεῖς φορές καὶ πιστεύουν μὲ τὴν ἐνέργεια αὐτὴ σταματᾷ ἢ μανία τῆς κότας νὰ κλωσῇ.
(Όρινοτροφία) (Βλέπε σχετικὰ καὶ τὴν μὲ ἀριθ 135 σημείωση)

354. Φουσκάλες: Κατὰ τὸν καιρὸ βροχῆς, βλέποντας νὰ σχηματίζονται στὸ ἔδαφος καὶ σὲ τίποτε λακκούβες φουσκάλες (φυσαλλίδες) νεροῦ, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ θεωροῦν ἐνδεικτικὸ, ὅτι θὰ ἐξακολουθήσει μεγάλη βροχόπτωση.
(Μετεωρολογικὸ)

355. Φράξος: Παραδέχονται πως όταν πίνουν οι κότες νερό, στο οποίο

ἔχουν βάλλει χλωρές φλοῦδες ἀπὸ φράξου, τότε ψοφοῦν οἱ κοτόψειρες ἀπὸ τὸ κορμὶ τῆς κότας. Τοῦ φράξου τὸ ἐπιστημονικὸ ὄνομα εἶναι: Frannus ornus καὶ ἀνήκει στὴν οἰκογένεια τῶν Oleaceae.
(Ὁρνιθοτροφία)

356. Φίδι: "Ὅταν συμθεῖ κατὰ τὸ ὄργωμα τοῦ χωριατικοῦ μὲ τὸ ἀλέτρι, ἢ κατὰ τὸ σκάψιμο μὲ τὸ δικέλλο, νὰ βρεθεῖ καὶ νὰ ὀγεῖ ἀπὸ τὸ γύρισμα τοῦ χώματος κάποιο φίδι, αὐτὸ ἀποτελεῖ κακὸν οἶον γιὰ τὸ σπῖτι. "Ὅπως δὴποτε κάποιο ἄτομο θὰ πεθάνει ἀπὸ τὴν οἰκογένεια.
(Θάνατος)

357. Φροξυλιά: Δὲν πρέπει νὰ καίονται στὴ φωτιά ξύλα ἀπὸ φροξυλιά, γιατί τότε ψοφοῦν οἱ κότες τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ φροξυλιά λέγεται ἐπιστημονικὰ Sambucus evulus καὶ ἀνήκει στὴν οἰκογένεια τῆς Capripoliaceae.
(Ὁρνιθοτροφία)

358. Φτσέλα: Ἀπαγορεύεται νὰ γυρίσει κάποιο ἄτομο τὴ φτσέλα καὶ νὰ πιεῖ μὲ τὸ στόμα του νερὸ ἀπὸ τὸ γλοῦπο τῆς φτσέλας, χωρὶς νὰ τὸ βάλλει σὲ δοχεῖο, γιατί τότε αὐτὸ τὸ ἄτομο θὰ ἀποχτήσῃ ὅλο κοπέλλες.
(Παράξενη δοξασία)

359. Φτύσιμοι: "Ὅταν θολώσῃ τὸ μάτι ἀπὸ κάποια γίδα ἢ προβατίνα καὶ τὸ ζῶο δὲ βλέπει, παραδέχονται, πῶς, ἂν κατὰ τὸ πρωὶ ὁ τσομπάνος ἐντελῶς νηστικὸς φτύσῃ αὐτὸ τὸ μάτι τρεῖς φορές, θεραπεύεται τὸ κακὸ καὶ λαγαριάζει τὸ μάτι.
(Κτηνοτροφία — Λαϊκὴ ἰατρικὴ)

360. Φυλαχτάδες: Θεωρεῖται μεγάλη ντροπὴ νῆ κοιμηθῶν στὸ γάμο καὶ νὰ τοὺς ράψουν κρυφὰ μὲ διάφορα ἐπιπλά τοῦ σπιτιοῦ οἱ φυλαχτάδες, δηλ. τὰ συγγενικὰ ἄτομα ποὺ συνοδεύουν τὴ νύφη. Τοὺς κατηγοροῦν γιὰ ἀνικανότητα, νὰ ἐπιτηρήσουν τὴ νύφη.
(Γάμος)

361. Φῶτα: Πολὺ εὐνοϊκὴ θεωρεῖται γιὰ τὴ γεωργικὴ παραγωγὴ ἡ χρονιά, κατὰ τὴν ὁποία δὲ θὰ βρέξῃ τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων. Λένε:

«Χαρὰ στὰ Φῶτα τὰ ξερὰ καὶ τὴ Λαιμπρὴ βρεμὴν
καλότυχος ὁ γεωργὸς πῶχει τὴ γῆ σπαρμένη».

(Γεωργία)

362. Φωτιά: "Ὅταν ἡ φλόγα ποὺ θγάξῃ ἡ φωτιά ποὺ καίει στὸ τζάκι ἔχει κατεύθυνση πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ δωματίου, αὐτὸ θεωροῦν σημάδι πῶς πέρασε πῆλ ὁ θαρὺς χειμῶνας.
(Μετεωρολογικὸ)

363. Φωτιάς δούσμα: Κατὰ τὸ χειμῶνα, ὅταν κάποιο κούτσουρο ἀπ' αὐτὰ ποὺ καίγονται στὸ τζάκι, θοιῖξῃ κατὰ τὴν ὥρα ποὺ καίγεται, αὐτὸ τὸ θεωροῦν σημάδι πῶς κάποιος ἢ κάποιοι κατηγοροῦν (συκοφαντοῦν) τὴν οἰκογένεια.
(Συκοφαντία)

364. Φωτιά: Κατὰ τὴ νύχτα τῆς παραμονῆς ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα πρέπει νὰ θάλλουν στὴ φωτιά μεγάλα κούτσουρα νὰ καίνε ὅλη τὴ νύχτα. Ἀπαραίτητη ἡ

μεγάλη ζέστη αυτή τη βραδυά, γιατί «ξελεχώνεψει» ή Παναγία. Είναι άμαρτία να κρυώσει ο Χριστός.
(Θρησκευτική δοξασία)

X

365. X α ι μ α λ ι : Τò προφυλακτικό (σακκουλίτσα) πού κρεμούν στο λαιμό των μικρών παιδιών και στο όποιο βάζουν, εκτός από άλλα, και ένα μικρό κομματάκι θυμίαμα από τὸ θυμιατὸ τοῦ παπᾶ, ἔταν λέγει τὸ «ἐξαιρέτως».
(Θρησκευτική δοξασία)

366. X α λ ἄ ζ ι : "Όταν ἀρχίζει νὰ πέφτει χαλάζι καὶ κινδυνεύουν νὰ καταστραφούν τὰ σταφύλια, θγάζουν ἔξω στὸ ὕπαιθρο μιὰ πυροστιὰ καὶ τὴν τοποθετοῦν ἀνάποδα, μὲ τὰ πόδια τῆς πρὸς τὰ ἐπάνω, γιατί πιστεύουν πὼς ἔτσι θὰ σταματήσει τὸ κακὸ.
(Ἄμπελουργία)

367. X α λ ἄ ζ ι : Κατὰ τὴν ἀρχὴ τῆς πτώσης χαλαζιοῦ, χτυποῦν τὴν καμπάνα τοῦ χωριοῦ. Παραδέχονται πὼς ξεμακραίνει ἔτσι τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ χωριὸ μας.
(Ἄμπελουργία)

368. X α λ ἄ ζ ι : Μόλις ἰδοῦν ν' ἀρχίζει νὰ πέφτει χαλάζι, δίνουν σ' ἓνα πρωτότοκο ἄτομο νὰ φάει τρία σπειριὰ ἀπ' αὐτό, γιὰ νὰ σταματήσει τὸ κακὸ.
(Ἄμπελουργία)

369. X α ρ ο π ο ὕ λ ι : Στὸ χωριὸ παραδέχονται πὼς ἅμα ἀκουστεὶ λάλημα ἀπὸ χαροπούλι κοντὰ σ' ἓνα σπίτι, αὐτὸ εἶναι προγνωστικὸ πὼς θὰ πεθάνει ὅπως δῆποτε κάποιον ἄτομο ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι.
(Θάνατος)

369α. X α ψ ι ἄ : Δὲν πρέπει νὰ ἀφήνει κανένας στὸ τραπέζι πού τρώγει μιὰ χαψιά (μπουκιά) ἀπὸ τὸ ψωμί του. Ἄμα κάνει αὐτὸ θὰ τὸ ἀφήσει αὐτὸ τὸ ἄτομο ὁ ἄνδρας ἢ ἡ γυναίκα του, ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωσι. Γι' αὐτὸ καὶ λένε σὲ ἄντρα: «Φάε τὴ χαψιά σου νὰ μὴ σὲ παρατήρει ἡ γυναίκα σου». Στὴ γυναίκα: «Μὴν ἀφήνεις τὴ χαψιά σου, γιατί θὰ σ' ἀφήρει ὁ ἄντρας σου».
(Φαγητὸ)

370. X ε ι μ ῶ ν α ς : "Όταν παρατηροῦν τὸ χειμῶνα νὰ κάθεται ἡ γάτα τοῦ σπιτιοῦ ξαπλωμένη μὲ τὸ κεφάλι μακριὰ ἀπὸ τὴ φωτιά, αὐτὸ τὸ θεωροῦν σημάδι πὼς ὁ θαρὺς χειμῶνας εἶναι ἀκόμα πίσω. Ἐνῶ ἂν κοιμᾶται μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὴ φωτιά, παραδέχονται πὼς πέρασε πιά ἡ θαρυχειμωνιά.
(Μετεωρολογικὸ)

371. X ε λ ι : Παραδέχονται πὼς δὲν πρέπει νὰ φάγει χέλι ἡ ἀγκαστρομένη γυναίκα, γιατί τότε τὸ παιδί, πού θὰ γεννίσει, θὰ θγάξει πολλὰ σπειριὰ σ' ὅλη του τὴ ζωή.
(Γέννησις)

372. X ε λ ι δ ὅ ν ι α : "Όταν βλέπουν κατὰ τοὺς καλοκαιρινοὺς μῆνες νὰ πετοῦν πολὺ χαμηλὰ τὰ χελιδόνια στὰ σοκάκια τοῦ χωριοῦ, παραδέχονται πὼς αὐτὸ εἶναι προμάντεμα βροχῆς.
(Μετεωρολογικὸ)

373. **Χελιδόνα:** Προσέχουν νά μὴν «τσακιστεῖ» κατὰ τὴν ἀνοιξὴ ἀπὸ τὰ χελιδόνια, δηλ. νά μὴν τὰ ἰδεῖ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ πρῶτὸ πού θὰ εἶναι νησι-
κὸς κάποιος αὐτά. Στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲ θγαίνει τὸ θούτυρο στὸ ντουμπόλισμα,
δὲν θγαίνουν τὰ αὐγὰ πουλάκια κλπ.
(Τσάκισμα)

374. **Χελώνα:** "Όταν ἔχουν τὰ γιδοπρόδατα παρμάρα, δηλ. μεταδοτικὴ
ἀγαλαξία, στουμπίζουν ψημμένο καύκαλο χελώνας, τὸ ἀνακατεύουν μὲ τὸ ἀλάτι καὶ
τὸ τρῶνε τὰ ζῶα. Πιστεύουν πὼς περνάει ἡ παρμάρα. Βλέπε σχετικὰ καὶ ἀριθμοὺς
236 καὶ 237).
(Κτηνοτροφία)

375. **Χινόπωρο:** Παραδέχονται πὼς κατὰ τὸ φθινόπωρο πού πέφτουν
τὰ φύλλα ἀπὸ τὰ δέντρα, δὲν πιάνονται τὰ ὄνειρα.
(Παράξενη δοξασία)

376. **Χιόνι:** Κατὰ τὸ χειμῶνα πού πέφτει τὸ χιόνι, παρατηροῦν πὼς
ἀν αὐτὸ κολλᾷ καὶ στέκεται στὰ κλωνάρια τῶν δέντρων χωρὶς νά πέφτει καταγῆς,
τότε τὸ θεωροῦν σημάδι πὼς θὰ πέσει πάρα πολὺ χιόνι.
(Μετεωρολογικὸ)

377. **Χιόνι:** "Όταν παρατηροῦν, ὅτι τὸ φρεσκοπεσμένο χιόνι τρίζει πολὺ
κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, τὸ θεωροῦν σημάδι πὼς θὰ πέσει πολὺ ἀπ' αὐτό.
(Μετεωρολογικὸ)

378. **Χιόνι:** "Όταν νοιώθει κάποιος ἄτομο κρύωμα στὸ πσιανὸ μέρος τοῦ
κορμινοῦ του, στὴ ράχη του, χωρὶς νά ὑπάρχει κανένας λόγος γι' αὐτό, τὸ θεωροῦν
προμάντεμα χιονιοῦ.
(Ἀνθρώπινο σῶμα)

379. **Χιόνι:** Τὸ φαινόμενο κατὰ τὴν περίοδο τοῦ χειμῶνα, ὅταν γυρίζουν
τὰ γιδοπρόδατα ἀπὸ τὴν βοσκὴ νά χορεύουν σὰν ἀρνιά καὶ νά ροκανίζουν τὰ γίδια
τὰ κλωνάρια ἀπὸ τὰ κέδρα, τὸ θεωροῦν προμάντεμα πὼς θὰ ρίξει χιόνι. Λένε: «Νοιώ-
θουν καιρὸ καὶ τὰ κάνουν αὐτά».
(Μετεωρολογικὸ)

380. **Χορτάρια γιὰ τοὺς φύλλους:** Τὸ χορτάρια (φυτὸ) αὐ-
τὸ λέγεται (πύρεθρο). Παραδέχονται πὼς ὅταν ρίξει κανένας ξηρὰ λουλούδια του
στὸ κρεβάτι, ξεπατώνονται οἱ φύλλοι κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ καλοκαιριοῦ.
(Λαϊκὴ ἰατρικὴ)

381. **Χριστουγεννιάτικα ὄνειρα:** Στὸ χωριὸ παραδέχον-
ται πὼς τὰ ὄνειρα πού βλέπει κανένας τὴ νύχτα τῶν Χριστουγέννων καὶ κατὰ τὴ
διάρκεια τῶν Δωδεκαήμερων δὲν «πιάνονται».
(Χριστουγεννα)

Ψ

382. **Ψαλίδι:** Κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ (11 Νοέμβρη) παίρ-
νουν ἓνα μεγάλο παλιὸ φαλίδι καὶ μὲ μαλλὶ ἀπὸ ζῶα (γιδοπρόδατα) δένουν τὰ
σκέλη του, σὲ τρόπο πού νά μὴν ἀνοίγουν. Τὴν ὥρα πού τυλίγουν τὸ μαλλὶ στὰ σκέ-
λη τοῦ Φαλιδιοῦ λένε: «Σὲ-δένω, σὲ κομποδένω, σὲ περικυκλώνω, σὲ λαθώνω, νά μὴ

μπορείς ν' ανοίξεις τὸ στόμα σου, νὰ μὴ θλέπεις, νὰ μὴν ἀκούς, νὰ εἶσαι λαθωμένος». Τὸ ψαλίδι ἔτσι δεμένον τὸ θάνουν στὸ σταχτολόγο, ὅπου παραμένει ἐκεῖ ὡς τὰ Χριστούγεννα. Παραδέχονται πὼς μὴ αὐτὸν τὸν τρόπο διαφεύγουν τὰ γιδοπρόβατα τὸν κίνδυνον νὰ τὰ φάγει ὁ λύκος.

(Κτηνοτροφία)

383. **Ψ α λ ῖ δ ι :** Ἀπαγορεύεται νὰ παραμένει στὸ σπίτι τὸ ψαλίδι μὲ ἀνοιχτὰ τὰ σκέλη του. Πιστεύουν πὼς ἔτσι παραμένουν ἀνοιχτὰ τὰ στόματα τῶν ἐχτρῶν τῆς οἰκογένειας, δηλ. τὴν κατηγοροῦν, τὴ συκοφαντοῦν.

(Συκοφαντία)

384. **Ψ α λ ῖ δ ι σ μ α :** Ἡ διαπίστωση ψαλιδίσματος σὲ κάποιο φόρεμα ἀπὸ ξένο πρόσωπο δημιουργεῖ κάποια ἀνησυχία. Θεωροῦν αὐτὰ τὸ πράγμα, κακὸ οἶωνό, γιατί παραδέχονται πὼς κάποιος ὀχτρὸς γιὰ ἐκδίκηση ἔκανε αὐτὸ τὸ πράγμα γιὰ νὰ κάνει ἢ γυναῖκα πού τῆς ψαλίδισαν τὸ φόρεμα πολλὰ κορίτσια. Τόσα, ὅσες οἱ ψαλιδιές πού ἔκαναν. Βλέπε σχετικὰ καὶ ἀριθ. 128 σημείωση.

(Μάγια)

385. **Ψ ε ῖ ρ α :** Παραδέχονται πὼς ὅταν κανένανς ἄρρωστος ἀπὸ ἱκτερο (κίτρινάδα) ψομί, στὸ ὅποιο νάχουν θάλει μέσα μιὰ ψείρα, χωρὶς, βέβαια, νὰ τὸ ξέρει αὐτός, θεραπεύεται αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἱκτερο.

(Λαϊκὴ ἰατρικὴ)

386. **Ψ ε ῖ ρ α :** Ὅταν θλέπει κανένανς στὸν ὕπνῳ του νὰ τσακίζει ψείρα, πιστεύουν πὼς αὐτὸς θὰ πάθει κάποια ζῆμιά στὰ ζῶα του.

(Κτηνοτροφία)

387. **Ψ ε ῖ ρ ε ς :** Εἶναι πολὺ καλὸς οἶωνός, ὅταν θλέπει κανένανς στὸν ὕπνῳ του, πὼς ἔχει πολλὰς ψείρες. Παραδέχονται πὼς αὐτὸ σημαίνει, ὅτι τὸ ἄτομο αὐτὸ θὰ πιάσει πολλὰ γρόσια στὰ χέρια του.

(Οἰκονομικὸ)

388. **Ψ ὕ λ λ ο ς :** Ἀπαγορεύεται νὰ ἀναφερθεῖ ἡ λέξη «ψύλλος» στὸ σπίτι κατὰ τὴν Καθαρὴν Δευτέρα, γιατί στὴν περίπτωση αὕτῃ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ καλοκαιριοῦ θὰ πολλαπλασιαστοῦν οἱ ψύλλοι σὲ ἀφάνταστο βαθμὶ στὸ σπίτι.

(Θρησκευτικὴ δοξασία)

389. **Ψ ω μ ῖ :** Θεωρεῖται μεγάλο ἁμάρτημα νὰ πέσει ψομί κατὰ γῆς καὶ νὰ πατηθεῖ. Πρέπει νὰ σκύψει νὰ τὸ πάρει, νὰ τὸ φιλήσει τρεῖς φορές καὶ νὰ τὸ θάλει σὲ κάποιον τοῖχο γιὰ νὰ τὸ φάνε τὰ πουλιὰ τοῦ Θεοῦ. Ἄν δὲν κάνει αὐτὸ, ὁ Θεὸς θὰ πάρει τὸ ψομί ἀπὸ τὸ σπίτι του.

(Θρησκευτικὴ δοξασία)

Καθὼς θλέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ καθὼς σημειώθηκε καὶ στὴν ἀρχὴ οἱ προλήψεις, δεισιδαιμονίες κλπ. ἔχουν παρατεθεῖ ἐδῶ σ' αὐτὴν τὴν ἐργασία μὲ τρόπο λεξικογραφικόν, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸν εἰδολογικὸ καὶ φυσιοκρατικόν. Γιὰ νὰ διευκολύνεται δὲ ὁ μελετητὴς νὰ κάνει τὴ σχετικὴ του ἐρευνα στὸ θέμα, παραθέτω τὴν παρακάτω σχετικὴ εὑρετηρίαση. Ἔτσι ὁ μελετητὴς θὰ μπορεῖ ἀμέσως, χωρὶς νὰ βασανίζεται, νὰ ψάχνει, νὰ θρίσκει ποιὰς προλήψεις ἀναφέρονται στὸ γάμο, στὸ θάνατο, στὸ ταξίδι, στὴ γεωργία, κτηνοτροφία κλπ., ἀκολουθώντας τοὺς ἀριθμοὺς πού ἀντιπροσωπεύουν προλήψεις τῆς Α' ἢ Β' κλπ. κατηγορίας. Καὶ στὴν εὑρετηρίαση αὕτῃ τὰ θέματα ἔχουν παρατεθεῖ μὲ ἀλφαθητικὴ σειρά.

1. ΑΜΑΡΤΗΜΑ: 115.
2. ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΑ: 16, 20, 21, 117, 118, 146, 221, 228, 242, 265, 301, 303, 333, 366, 367, 368.
3. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΣΩΜΑ: 27, 39, 40, 41, 69, 79, 91, 116, 176, 177, 178, 183, 188, 190, 191, 192, 205, 215, 216, 217, 227, 229, 255, 378.
4. ΑΡΡΩΣΤΙΑ: 9, 13, 17, 44, 57, 63, 74, 96, 104, 106, 251, 243, 351.
5. ΒΑΣΚΑΝΙΑ: 6, 7, 28, 246, 274, 277, 280, 291, 334^ε.
6. ΒΛΦΤΙΣΗ: 302.
7. ΒΛΗΣΙΔΙ: 47, 238.
8. ΓΑΜΟΣ: 23, 78, 83, 114, 121, 141, 142, 149, 198, 207, 208, 209, 211, 212, 213, 252, 254, 262, 285, 309, 310, 324, 326, 360.
9. ΓΕΝΝΗΣΗ: 3, 4, 53, 62, 84, 127, 155, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 195, 199, 201, 223, 256, 287, 308, 331, 335, 371.
10. ΓΕΩΡΓΙΑ: 5, 37, 38, 43, 51, 52, 93, 145, 151, 154, 196, 228, 292, 298, 350, 361.
11. ΓΟΥΡΙ: 295, 325, 330.
12. ΔΑΝΕΙΣΜΑ: 18, 221, 263.
13. ΔΡΙΜΕΣ: 253.
14. ΔΡΟΜΟΣ: 56, 231, 234, 235.
15. ΩΔΕΚΑΗΜΕΡΑ: 8, 89, 168, 204, 230, 304, 322, 327.
16. ΕΚΔΙΚΗΣΗ: 128.
17. ΖΗΜΙΑ: 258.
18. ΘΑΝΑΤΟΣ: 22, 24, 31, 32, 48, 59, 73, 76, 82, 87, 92, 94, 109, 122, 130, 144, 197, 206, 20, 233, 240, 241, 293, 300, 356, 369.
19. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΟΞΑΣΙΑ: 14, 25, 26, 29, 33, 49, 75, 81, 90, 93, 99, 102, 125, 169, 182, 193, 194, 196, 209, 216, 222, 224, 231, 232, 238, 240, 259, 265, 269, 275, 280, 290, 302, 364, 365, 388, 389.
20. ΚΑΦΟΥΡΙΑ: 8, 46, 327.
21. ΚΑΚΟΣ ΟΙΩΝΟΣ: 136, 157, 271, 316, 351.
22. ΚΑΛΟΣ ΟΙΩΝΟΣ: 19, 95, 108, 147, 344, 352.
23. ΚΟΙΩΝΙΚΟ: 312.
24. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ: 1, 6, 7, 15, 30, 35, 58, 45, 49, 52, 55, 56, 67, 70, 99, 107, 139, 150, 159, 172, 173, 174, 175, 180, 189, 236, 237, 244, 246, 266, 290, 298, 352, 359, 374, 382, 486.
25. ΚΥΝΗΓΙ: 137, 226, 299, 319.
26. ΛΑΓΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ: 7, 10, 86, 88, 148, 152, 1599, 192, 192, 250, 260, 282, 288, 289, 346, 348, 349, 359, 380, 385.
27. ΜΑΓΙΑ: 131, 187, 218, 281, 347, 348.
28. ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΑ: 193.
29. ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΑ: 11, 12, 34, 40, 42, 50, 65, 68, 85, 98, 100, 101, 112, 126, 144, 171, 184, 185, 186, 202, 203, 239, 245, 257, 266, 279, 283, 305, 311, 312, 313, 314, 388, 339, 345, 354, 360, 370, 372, 376, 377, 379.
30. ΜΟΥΣΑΦΙΡΗΣ: 247.
31. ΝΕΡΟ: 243.
32. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ: 61, 110, 132, 249, 307, 340, 341, 387.
33. ΟΡΝΙΘΟΤΡΟΦΙΑ: 36, 22, 124, 135, 214, 353, 355, 357.
34. ΟΡΦΑΝΙΑ: 64, 248, 272.
35. ΠΑΡΑΞΕΝΗ ΔΟΞΑΣΙΑ: 77, 103, 158, 284, 293, 296, 315, 317, 323, 329, 332, 336, 337, 342, 358, 140α, 272α, 341α.
36. ΠΡΟΦΥΛΑΞΗ: 105, 170, 297.
37. ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ: 54, 118, 166, 266, 267.
38. ΣΥΓΓΕΝΙΚΗ ΣΧΕΣΗ: 318.
39. ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΑ: 58, 261, 286, 363, 483.
40. ΣΥΜΒΟΛΕΥΤΙΚΟ: 97, 176, 179, 181.
41. ΣΥΜΠΕΘΕΡΟΙ: 60.
42. ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΗ: 167.
43. ΣΥΝΑΠΑΝΤΗΜΑ: 231, 267.
44. ΤΑΞΙΔΙ: 2, 66, 71, 80, 111, 129, 133, 138, 143, 200, 219, 268, 270, 273, 275, 276, 306, 320, 328, 166.

45. ΤΣΑΚΙΣΜΑ: 120, 140, 210, 327, 373. 47. ΧΟΥΡΖΟΥΖΙΚΑ ΦΥΤΑ: 72, 113.
46. ΦΑΓΪΤΟ: 9, 119, 469α. 48. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ: 1, 381.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Καθὼς σημειώθηκε καὶ στὴν ἀρχή, αὐτὴ ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ ἓνα κομμάτι ἀπὸ μιὰ πλατύτερη ἐργασία μου γύρω ἀπὸ τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ χωριοῦ μου. Θὰ ἐπακολουθήσουν καὶ δεῦτερο καὶ τρίτο μέρος. Θὰ παρατεθοῦν στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἐρμηνεῖα ποὺ δίνουν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ στὰ ὄνειρα (μὲ ξεχωριστὴ ἔρευνα γιὰ τὴν ἐρμηνεῖα ποὺ δίνουν οἱ Σαρακατσαναῖοι) καὶ στὴ συνέχεια θὰ ἐπακολουθήσει μελέτη γύρω ἀπὸ τὶς λαϊκὲς ὀνομασίες ποὺ ἔχουν διάφορα φυτὰ τῆς λωρίδας τοῦ χωριοῦ μου καὶ τῆς χρησιμοποίησής τους ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ, γιὰ τροφή τῶν ἀνθρώπων, γιὰ τροφή τῶν ζώων, γιὰ φαρμακευτικοὺς σκοποὺς, γιὰ καλλωπιστικούς, βαφικούς κλπ.

Δίνονται στὴ δημοσιότητα οἱ παραπάνω προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, γιατί μπορεῖ μερικὲς ἀπ' αὐτές, οἱ πρὶν χαρακτηριστικὲς, νὰ χρησιμεύουν, ἂν καιμὶὰ φορὰ θὰ συνταχτεῖ καὶ στὴν πατρίδα μας «Λεξικὸ δεισιδαιμονιῶν» κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ καθηγητῆ κ. Δημ. Λουκάτου. Καλὰ θὰ ἦταν νὰ μαζευτοῦν τέτοιες καὶ ἀπὸ ἄλλα χωριά τοῦ Ζαγοριοῦ, ὥστε τὸ θέμα αὐτὸ ν' ἔχει γενικώτερο χαρακτῆρα.

ΚΩΝ)ΝΟΥ ΑΘΑΝ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΡΟΔΑΥΓΗ ΤΩΝ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ*

Κ

357. Κ α β ο ρ ὀ χ ι . τὸ = ὁ καρπὸς τοῦ καλομποκιοῦ ὅπως εἶναι ξεφλούδι-
στος, συνήθως πάνω στὴ ρόχα (=καλαμποκιά) μὲ τὰ χλωρὰ φύλλα καὶ τὰ μυρ-
ζια (=μουστάκια).

358. Κ α ζ α ν τ ἄ ω = γίνομαι ζάπλοντος, ἀποκτῶ πάρα πολλὰ χρήματα:
«ἄμα μεγαλώσω θὰ πάουν ταξίδ νὰ καζαντήσουν», «θέλουν τοὺν φλουράκι. θὰ πάουν νὰ
καζαντήσουν».

359. Κ α ζ ἄ ν τ ι ο . τὸ = ἡ ἀπόκτηση μεγάλου πλούτου, ἡ ἀπόκτηση πολ-
λῶν χρημάτων.

360. Κ α θ ἄ ρ γ ι ο , τὸ = ψομί σταρενιό ἢ σταρήσιο. Ἀντίθετο: ἀλει-
ψο ἢ ἀλειψονέβατο ἢ ἀνεβατό.

361. Κ α θ η μ ε ρ ὄ ν ῃ . ἡ = ἡ ἐργάσιμη ἡμέρα. Ἀντίθ. γ ι ο ρ τ ῃ .
«Σήμερα βάρισι ἡ χαμπάνα. Τί νά'ναι; εἶναι καθημερ'νὴ σήμερα ἢ γιονορτή;»

362. Κ ἄ κ α , τό = τὰ κακὰ = τὰ κόπρανα τὸ ἀνθρώπινα στήν παιδική
γλώσσα. Παρατηροῦμε τὴ βαρυντονία στήν παιδική γλώσσα τοῦ χωριοῦ, π.χ. ὁ
τάτας (=πατέρας), τὸ πάπα (=ψομί), ἡ κάκω (=ἡ θεία), τὸ κόκο (=τὸ
αἰγό), ὁ λόστος (=ὁ λοστός), ἡ βάβω (=ἡ βαβῶ, γιαγιά), τὸ μίμι (=μυμί,
πόνος, τραῦμα), τὸ ντάκα (=γκότσι, φορτωμένο ἢ κρατημένο στοῖς ὤμους ἢ στὴ
ράχη τοῦ παιδι), τὸ προῦτο (=τὸ νερό), τὸ τσίτσι (=κρέας), ἡ τζιούτσια (=ἡ
φωτιά), τὲ τσίση (=τὰ οὖρα, τὸ ψιλὸ νερὸ τοῦ παιδιοῦ).

363. Κ α κ ο ὦ ρ κ ο ς , ἡ . ο = κακοῦργος. Χαρακτηριστικὴ ἡ ἀντικατά-
σταση τοῦ γ με κ. Πρὸβλ. μοῦρκος = μοῦργος.

364. Κ ἄ κ ω . ἡ = ἡ θειάκω, ἡ θείτσα, ἡ θεία. Καὶ σὲ σύνθεση: ἡ Κάκω -
Μαρία, ἡ Κάκω - Λένη, ἡ Κάκω - Νίτσα.

365. Κ α λ ἄ θ α , ἡ = μεγάλο καλάθι ποὺ γίνεται μὲ λούρες ἀπὸ κοι-
τσουμπιά ἢ λυγαριά ἢ φτελιά ἢ σπάρτο κλπ. καὶ μὲ λουρίδες ἀπὸ καλάμι στενόμε-
νες: «φέρι γκαλάθα νὰ βάλλουμε τὰ σκτιγὰ τς μπουγάδα». «τὰ ξιρὰ τὰ σθῆκα τὰ-
βαῖα σ' γκαλάθα».

366. Κ α λ ἄ μ α τ ῇ . ἡ = κοφινάκι ἐνρὺχωρο, πολὺ ρηχό, ἐπίπεδο, φκειαγ-
μένο μὲ καλάμια καὶ φλούδες ἀπὸ σκαμινιά. Σ' αὐτὴν λιάζουμε πιδικόματα, κοῦμπλα,
κράνα, μῆλα, σῆκα.

367. Κ α λ ὄ β ὠ ν ω = καλιγώνω, βάζω πέταλα στὸ μονάρι ἢ ἄλλογο ἢ
γομάρι: «Θέλου καρφιὰ κι πέταλα νὰ καλ'θώσουν τοῦ μπλάρι». «αὐτὸ τοῦ μπλάρι
ξίπιταλώθκι, κι θὲλ καλίδουμα, νὰ τοῦ καλ'θώεις». «εἶνι ξικαλίδουμα».

369. Κ α λ ἑ μ ι . τὸ = μακρὸν καλάμι δορισμένο μήκους μὲ τὸ ὁποῖο οἱ
ἔμπειροι ἀγρότες ἀναλαμβάνουν καὶ καταμετροῦν τὰ χωράφια τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ
βροῦν πόσα στρέμματα εἶναι.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 272.

369. Κ α λ ό τ ' χ ε ς, οί = οί νεράιδες, οί ξωδχιές, οί ψυχόμετρες, τὰ ξωδχά, τὰ ἡσιώματα: ἀκούουν ντέλφι κι βαζούρα, θὰ πινῶν οί Καλότ'χις». «πρόσιξι μὴ μπατήεις κανὰ τάβλια στ' ἄλῶν γιατί εἶνι οί Καλότ'χις κι μπουρεῖ νὰ σὶ βοουρίσ' οί Κτσός πὺν εἶνι συντροφιὰ μὲ τς Καλότ'χις».

370. Κ α λ ο ύ δ ι α, τὰ = δῶρα, συνήθως φαγώσιμα γιὰ μικρὰ παιδιὰ, ζαχαράτα, κλουράκια, καραμέλλες.

371. Κ ά λ ω, ἡ = ἡ πανέμορφη ξωδχιά πὺν εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀσχεριοῦ της καὶ τὸ ὀδηγεῖ νὰ χορεύει στ' ἄλῶνια καὶ νὰ στέκουν στὸν ἄερα μιὰ ἀπ'θαμὴ πάνω ἀπ' τὴ γῆς τὰ ποδάρια τους καὶ τὶς βλέπει μονάχα ὁ ζ α θ α ρ ό ς, ὁ Σαββατογεννημένος, ὁ ἀλαφροῦσκιωτος. Καμμιά φορὰ ἀρπάζουν παιδιὰ ἢ κορίτσια καὶ τὰ πηγαίνουν στὶς τρύπες στὰ στεφάνια (= γχορεμοῖς), στὸ λαγκάδια καὶ στὰ βουνὰ καὶ στὰ δάση, καὶ στὰ ποτάμια. Αὐτοὶ εἶναι οἱ νεραῖδοπαρμενοί. Αὐτὸν τὸν πάτησαν τὰ ξωδχά καὶ πάρθηκε, πιάστηκε (= παρῆλυσε), τοῦ πήραν γχοῖς (= ἔμεινε μονγγός, ἄλαος).

372. Κ α λ ω σ ζ α ι ρ ά ω = τρώγω γιὰ πρώτη φορὰ φέτο ἀπὸ τὸ τάδε εἶδος καρπῶν (κεράσια, σκάμια, γχοόρτσα, σῆζα, σταφύλια, φασούλια χλωρά, καστραβέτσι (= ἄγγουρι), χειμῶν'χό (= καρπούζι), μπακίρι (= πεπόνι) κλπ. «δὸ μ' ἴνα κιράση νὰ καλονοιοήσουν».

373. Κ α λ ω σ ζ α ι ρ ι ο, τὸ = ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ φέτο τρώει κανένας κάτι: «ἔπισι ὁστρογια στὰ κλαργιά κι ὅπουτς υ' φαίνιτι φέτου δὲ θὰ γέν' τίπουτα οὔτι γιὰ καλουσχαῖργιον». «ἴσα - ἴσα γιὰ καλουσχαῖργιον ἰάκαμι ἢ γχοουρτσιὸ φέτου».

374. Κ α μ α κ ι ά (ἐπίρρ.) = πλαγίως, βερέμ'χα γιὰ νὰ περάσεις στενό: «ἡ γυναῖκα φουρτουμέν' τὰ ξύλα γιὰ νὰ δγιαβεῖ στοὺν λόγγον πιθάει καμακιά». Ποβλ. β ε ρ έ μ ' ζ α.

375. Κ α μ ι ν ι, τὸ = α) Μέρος γουβωτὸ ὅπου βάζουν τὰ κάρνα (= κάρβουνα) συνήθως ἀπὸ τζιοῦμες ρεῖζες· ἔκει εἶναι καὶ τὸ χοννὶ τοῦ φουερού σκεπασμένο ἀπόξω μὲ εἰδικὴ λάσπη πὺν φρεάει τὰ κάρνα ν' ἀνάμεινον καὶ νὰ δυναμῶναι ἢ φωτιά γιὰ νὰ ζεσταίνει τὸ σίδερο ἢ σιδερένιο ἐργαλεῖο πὺν τὸ κρατάει ὁ μάστορας μὲ τοιμπίδα· τὸ σίδερο ἔτσι ζεσταίνεται, πυρῶνεται καὶ κοκκινίζει μέχρι καὶ νὰ λειώσκει, ἀνάλογα μὲ τὴ δουλειὰ πὺν θὰ γίνει πάνω σ' αὐτό. β) 'Ολόκληρο τὸ ἀργαστήρι (σιδηρορργείο). γ) Καμίνια λέγονται καὶ ἄλῶνάκια σκαμμένα σὲ ξεφρεγγαδοῖλα στὸ λόγγο ὅπου σωρεύουν τζιοῦμες καὶ ρεῖζες ἀπὸ ρεῖζια, τὰ ἀνάβουν καὶ σὲ κατάλληλη ὥρα τὰ σβήνουν μὲ νερὸ γιὰ νὰ φτειάσουν κάρβουνα.

Στὸ Καμίνι ἐργαστήρι ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς ἐξαρτήματα καὶ βοηθητικὰ ἐργαλεῖα: φουερό, χοννὶ ὀριζόντιο ξύλο, ἄλυσος, ἀμόνι, χορῦτος, τοιόζια, βαργιές, τοιμπίδες, ἀποθήκη μὲ κάρνα, τροχός, ἐργαλεῖα τῶν πελατῶν.

376. Κ ά ν α λ η, ἡ = ὁ ξύλινος σωλήνας φτειασμένος ἀπὸ δοῦγες πὺν κατεβαίνει τὸ νερὸ στὸ μύλο καὶ τὸν θέτει σὲ κίνηση.

377. Κ α ν έ τ ε ς, οἱ (ἐνιζός: ἡ κανέτα) = πλέξιμο στὰ τσερέπια πὺν παρουσιάζει ἀνάποδη καὶ ἀλόρθα, λάστιχο.

378. Κ α ν ο ύ λ ι, τὸ = ξύλο ἀνλαχωτὸ στὸ ἐπάνω μέρος πὺν τὸ βάζουμε στὴ βρύση νὰ περνάει ἀπάνω του τὸ νερὸ καὶ νὰ πέφτει ἀπὸ τὴν ἄκρη (νὰ τσαρναράει). Ἐκεῖ ἀποκἀτω βάζουμε τὴ βαρέλα, τὸ βαρέλι, τὸ βαρελάκι, τὸ μπότι, τὸ λεγγέι, τὸ μαστροτσά κλπ. καὶ μαζεῖουμε νερό.

379. Κ α ν ο ύ τ α, ἡ = γίδα πὺν ἔχει τριχώμα μὲ χοῶμα σταχτοκίανο, σὰ νὰ εἶναι ἀλειμμένη μὲ στάχτη.

380. Κ α π ν ι ά, ἡ = ἡ μαύρη σζόνη τοῦ μένει σὲ καπνιζόμενα μέρη: στὸ μπουχαρῆ, στὸν ἀστρέχα, στὸ νταβάνι, στὶς γορντιές, στὰ πέταρρα, στὶς ψαλίδες καὶ τὶς πλάκες τοῦ σπιτιοῦ: «πᾶρι λίγου καπνιά νὰ φρειάσσομι μιλὰν μαύρ γιὰ

νά βάνουμι τὸν σὺνὶ νὰ χαράξουμι τὰ ζουντούρια ἀπ' τοὺν πλάτανον ἢ δέντρον π' θὰ βγάλουμι σανίδια», «καπνιά βάνουμι καὶ στὴ πληγὴ τς γίδα γιὰ νὰ τ' μῆσῃ ἢ στοὺν τσιουζάν'σμα τοῦ γρουνοῦ ἢ τραβοῦ γιὰ νὰ ψ'θῇ ἡ πληγὴ».

381. Κ α ρ α μ π ο υ κ ο ὕ κ ι . τὸ = λίγο ψωμί ποὺ γίνεται πρόχειρα ἀπὸ ζυμάρι ποὺ τὸ ρίχνουμε στὴ θράκα σὰν μικρὴ κουλουρίτσα. Αὐτὸ εἶναι πολὺ νόστιμο ἐπεὶδὴ εἶναι φτενὸ σὰν πίττα καὶ ξηροψημένο.

382. Κ α ρ β ἑ λ α . ἡ = ψωμί χάσιχο ψημένο σὲ φούρνο: «οὐ πατέρας ἔφριε καρβέλια ἀπ' ν' Ἀρτα».

383. Κ α ρ γ υ ἄ . ἡ = α) ἡ καρδιά, β) μέρος ποὺ ἦταν ἢ εἶναι καρδιά: «Τὸ χωράρι μας εἶχε πέντε πεζούλες: κορφ'νή, καργνά, μπαῖρω, κουτσ'κούλα καὶ πατ'νή».

384. Κ α ρ δ ι ἄ . ἡ = ἡ κοιλιά: «μὴ πουνάει ἡ καρδγιά μ'», «ιάφαγα πολὺ καὶ φρούσκουσ' ἡ καρδγιά μ'». «μὴ μὴ βαρεῖς σ' γκαρδγιά».

385. Κ α ρ ι κ ὠ ν ω = δένω σφιχτά: «τοὺν καρίζουσα τοὺν σαμάρ' καὶ τοὺν φρότσουσα καλά».

386. Κ α ρ κ α λ ἑ τ σ ο ς . ὁ = βήχας φροερός τῶν παιδιῶν, κοκκύτης.

387. Κ α ρ κ α ν τ ζ ο ὕ λ ι α . τά, καὶ Κ α ρ κ ἄ ν τ ζ α λ α . τά = οἱ Καλικάντζαροι, τὰ ἄδρατα πνεύματα ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴ νύχτα τῶν Χριστουγέννων ὥς τὴν ἡμέρα ποὺ πέφτει ὁ Σταυρός στὸ νερὸ (Φῶτα).

388. Κ α ρ ν ἱ θ ρ α . ἡ = πολλὰ κάρβουνα ἀναμμένα ποὺ βγάζουν λάμψη καὶ ἐκπέμπουν ἔντογο θεορότητα καὶ δὲν εἶναι σκεπασμένα μὲ στοῖμα στάχτης.

389. Κ α ρ ὕ δ α . ἡ = τὸ καρύδι, ἡ κοκόσια.

390. Κ α ρ ὕ κ ι . τὸ = α) Στὸ μύλο τὸ ξύλινο μακρουλὸ ἐξάρτημα κάτω ἀπὸ τὴν κοφίνα ὅπου πέφτει τὸ γέννημα ἀπὸ τὴν τρίτα τῆς κοφίνας καὶ ἀπ' αὐτὸ πέφτει λίγο - λίγο τὸ γέννημα στὴν μεσαία τρίτα τῆς μυλόπετρας, καθ' ὃν χρόνον τὸ καρύκι ἀνεβοκατεβαίνει μὲ σχοινὶ καὶ κουνιέται μὲ τὸ ἀδράχτι. β) Κ α ρ ὕ κ ι α λέγονται καὶ οἱ κάρφως τῶν κουκκιῶν, πιτζελιῶν κλπ. ποὺ σκάνε καὶ πετᾶν σκουρπιστὰ τοὺς σπόρους.

391. Κ α ρ φ ἄ κ ι . τὸ = πάθηση σὲ νεῦρο στὸ πόδι ἢ στὸ χέρι ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλέσει στράβωμα δακτύλων κ.ἄ. καὶ τὸ θεραπεύουν μὲ διάφορα πρακτικὰ μέσα.

392. Κ α σ α τ ο ὕ ρ α . ἡ = μαζοὺ ξίφους ἀπὸ ὄπλο.

393. Κ α σ ι α ἦ , ἡ = ἡ ράβδος τῶν τουφεκιῶν μὲ τὴν ὁποία γεμίζουν, ἀδειάζουν καὶ καθαρίζουν τὰ τουφέκια. Μὲ αὐτὴν κάποτε γένομε σουφλιμᾶ καὶ κοψίδια, χρησιμοποιώντας τὴν σὰν σοῦβλα.

394. Κ α σ ἱ δ α . ἡ = ἀρρώστεια τοῦ κεφαλιοῦ στὰ μαλλιά. Ἐξ οὗ ὁ ἄρρωστος λέγεται κασιδιάρης.

395. Κ ἄ σ η τ α , ἡ = γίδα φλωροζάνουτη.

396. Κ α σ τ ρ α β ἑ τ σ ι . τὸ = τὸ ἀγγούρι. Τὸ φυτό: κ α σ τ ρ α β ε τ σ ι ἄ , ἡ.

397. Κ α τ α δ ἱ κ ι . τὸ = πολὺ, πολλά: «ιάφας ἰένα καταδίζ» (= πολὺ), «ιάμασα σῦκα ἰένα καταδίζ».

398. Κ α τ α ἦ ἦ κ α τ α ἑ (ἐπίρρ.) = καταγῆς, χάμω, κάτω.

399. Κ α τ α ἦ λ ι ο ὕ ς (ἐπίρρ.) = ἐκτεθειμένο ὁλόκληρο στὸν ἥλιο: «μὴ γκάθισι καταηλιοῦς γιατί θὰ σὶ πιάσ' ἥλιακας».

400. Κ α τ α ξ ῖ λ ἦ , ἡ = ἡ καταξυλή, ὅλη ἡ ξυλωσιά, ὁ σκελετός, τὰ κόκκαλα: «ὅπως μ' φαίνιτι ἰδῶ θ' ἀφήζω τὴ γκαταξλή μ' ἰγῶ, θὰ ἀφήζου τὰ κῶλα, τὰ κόκκαλά μ'».

401. Κ α τ α π ο δ ο ὦ (ἐπίρρ.) = πίσω - πίσω, κοντὰ - κοντά, ὅχι μακριά, κατὰ πόδας, ὅπου νὰ ἵναι: «ἔρχουνταν νὰ μὴ βροῦν οὐ Σωτήρ'ς, οὐ Γιάνν'ς».

κι οὐ Ν'κόλας. Καταποδοῦ φτάν κι οὐ Λιάχους». «Καταποδοῦ φτάν κι τ' Λαζάρ' κι τὸν Βαγιῶ».

402. Κ α τ α ρ ρ ο ῦ η . ἡ = ἡ καταρροή. ὅταν τρέχει ἡ μύτη ἀπὸ κοῦ.

403. Κ α τ α χ ν ι ᾶ . ἡ = κάτι σάν ἀντάρα. ἀλλὰ διαφορετικό, κάτι ποὺ γεμίζει τὴν πλάση σάν ἀτμοὶ καὶ ἄχνη καὶ ἀναθυμίαση: «τὸ βουνό πῶχει ἀναθούλα στὴ γκορφὴ καὶ καταχνιὰ σὸν πάτο».

404. Κ α τ α χ ό θ ι α . τὰ = περίοδοι, τμηματικά χρονικά διαστήματα: «ἔβριξι ποντὰ καταχόθια». «οὐ ἄρρουστους ξέρασε πέντε καταχόθια».

405. Κ α τ α ψ ι ᾶ . ἡ = κατάποση: «δὸ μ' τσιότσιον νιρό. νὰ πγοῦ νιὰ καταψιὰ μαναχά. νιὰ καταψιούλα».

406. Κ α τ σ ᾶ μ π ρ α , τὰ = τὰ βατόμουρα.

407. Κ α τ σ ι ο ῦ λ α . ἡ = ἡ κονκούλα. τὸ πάνω - πάνω μέρος, ἡ κορφή: «ἡ κατσιούλ' ἀπ' τοῦ καπτότου». «ἔεις τοὺν δαίμουνα κατσιούλα», «ἡ κατσιούλ' ἀπ' τοῦ βνί», «ποῦ μὴ βάνς; — Στ' φοῦρ' γκατσιούλα κι σ' τς γουμαρῶς τοῦ γκώλου». «σ' γκατσιούλ' ἀπ' τοῦ Τζουμέρκου ἔρο'ξι χιόν».

408. Κ α τ σ ι ο ῦ ρ η ς , ὁ = ὑβριστικὴ λέξη γιὰ τοὺς πατάδες: «Κατσιούρ' τ' κιαρατὰ θὰ σ' βγάλουν τὰ γένεια ντοῖχα - ντοῖχα».

409. Κ α τ ῶ ῖ . τὸ = τὸ ἀποκάτω ἀπὸ τὴν κοιλία μέρος στὸ δίπατο σπίτι. Βλέπε τὴ λέξη Κ ο ῦ λ ι α καὶ Σ π ί τ ι .

410. Κ α τ ῶ φ λ ι . τὸ = ἡ κάτω φλιά. τὸ κάτω μέρος τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ: «οὐ ἥλιους πῆγι στοὺν κατῶφλ' ἀπ' τοῦ σπίτ'». «Τσάκισι ἡ μέρα κι δὲν ἀπόλσις ἀκόμα τὰ γίδγια».

411. Κ α ῦ μ ό ς ἢ Κ α η μ ό ς . ὁ = πόνος, λύπη γιὰ κάτι ποὺ λείπει ἢ χάθηκε. ὁ πόνος ποὺ γεννᾷται ἓνα πρόσωπο ἢ πρᾶγμα ἐπειδὴ μᾶς ἐνθυμίζει λόγῳ τῆς μεγάλης ὁμοιότητάς του προσφιλὲς πρόσωπο ἢ πρᾶγμα ποὺ τὸ χάσαμε: «αὐτὸ τοῦ πιδὶ τς Νίτσα μοῦθγαλι τοῦ γκαημὸ τ' Γιώργη μ' π' σκουτῶθκι» (= μοιάζει πολὺ πρὸς τὸ Γιώργη μου καὶ ἐπειδὴ μοῦ τὸν ἐνθυμίζει μὲ κάνει νὰ πονῶ).

412. Κ α υ τ ρ ί . τὸ = τὸ καντηλιέρι. μικρὸ δοχεῖο τενεκεδένιο ποὺ μέσα βάζομε λάδι καὶ ἐπάνω ἓνα κινητὸ ἔλασμα μὲ φωτίζει καὶ τὸ ἀνάβοι με μέσα σὲ φανάρι ἢ καὶ στὸ σπίτι τότε ποὺ δὲν εἴχαμε πετρέλαιο.

413. Κ α φ α σ ᾶ κ ι α . τὰ = εἶδος πλέξιμο στὰ τσερέπια ποὺ ἀφήνει συμμετρικὰ καὶ ὁμορφες τρύπες συνήθως στὸ ἐπάνω μέρος πρὸς τὸ καλάμι.

414. Κ α φ ᾶ λ ω . ἡ = γίδα μὲ τριχόωμα σάν κιαλισμένο στὴ φωτιά. δηλ. πρασινωπὸ μὲ πίκες - πίκες.

415. Κ α ψ α ρ ό ς , ἡ . ὁ = καφερός, κακομοίρης, καημένος: «ἄρσπουν αὐτὸν τοῦ γκαψαρό, ἴχασι τοῦ πιδὶ τ'», «ποῦ πᾶς. μοιρὴ καψαρή».

416. Κ ε φ α λ α ρ γ ι ᾶ . ἡ = κεφαλαγία. πονοκέφαλος: «ἴαχον νιὰ κιαφαλαργιὰ π' κουντέβ νὰ μ' σκιστεῖ τοῦ κιαφάλ. Μὴ πουνάν τὰ μηλίγγια. ἡ μπάλα. τοῦ κουρκιόκεφαλου. τὰ ντζάφια. οὐ σβέρκους. τὰ αὐτγιά, τὰ μάγρια. μ' κίνσι ἡ μύτ'. μὴ πουνεῖ τοῦ τσιαγούλ».

417. Κ έ φ α λ η , ἡ = γίδα μαύρη μόνο στὸ κεφάλι. στ' ἄλλα μέρη ἄσπρη.

418. Κ ε φ τ ε δ έ ν ι . τὸ = τὸ κοῦτσουρο ἢ χοντρὸ ξύλο μὲ ποδαρικὰ ἢ καὶ χωρὶς ποδαρικὰ ποὺ κόβουν ἐπάνω του τὸ κορῆς γιὰ κεφτέδες ἢ καὶ κοψίδια.

419. Κ ι ᾶ φ η , ἡ — ἡ θειάφη. τὸ θειάφι. τὸ θεῖον. sulfur.

420. Κ (ι) ν ό ς . ὁ = ὁ κινός, ἡ ἐκκίνηση. τὸ ξεκίνημα. ἡ ἔναρξη: «αὐτὸς ἴακαμι τοῦ γκινὸ κι φκιάκαμιαν τοῦ λάκκου», «κᾶμι ἰσὺν τοῦ γκινὸ κι ἄρχουμι-στι κι μεῖς». «αὐτὸ τοῦ πιδὶ πῶκαμι τοῦ γκινὸ. τ'ν ἀρχή. αὐτὸ νὰ φάει ξιλές».

421. Κ ι ν τ υ ν ε ῦ ε ι = εἶναι βαρεῖα ἄρρωστος, εἶναι ἐτοιμοθάνατος. πνέει τὰ λῳίσθια: «εἶνι κιντυνέμος, κιντύνει νὰ πιθάν».

422. Κ ι ο τ ε ύ ω = εἶμαι κιότης, δειλιάζω: «κιότιψα πουλὺν φέτον. πουλὺν τ' φρουρήθηκα αὐτὴν τ' χρουνιά, ἦταν ἡ πιὸ διαστρεμμένη χρουνιά».

423. Κ ι ο τ ῆ ς, ὁ = δειλός, διστακτικός: «νὰ μὴν εἶσι κιουτῆς. Τοῦ μιάτ' εἶνι κιουτῆς κ' ἡ πλάτ' εἶνι παλλ' κάρ».

424. Κ ι τ ε ρ ῖ ζ ω = κιτρινίζω, ἀριστος: κιτέρσα: «κιτέρσι τοῦ γζόρ-του. ἔγινι, γιάνουσι, γιανώβχι».

425. Κ ἰ τ ε ρ ο ς, ἡ, ο = κίτρινος.

426. Κ ι τ ρ ι ν έ λ ο υ, ἡ = κίτρινη (ὑβριστικά). Πρὸβλ. γ κ α β έ λ ο υ.

427. Κ ι φ ἰ λ (η) ς, ὁ = ἐγγυητής: «ποιόν θὰ μεῦ βάλεις γγυητή, ποιόν θὰ μοῦ βάλς κιφίλ; — Τὰ δέντρα βάνου γγυητή, καὶ τὰ βουνὰ κιφίλες».

428. Κ λ α β α ν ῆ, ἡ = ἡ καταπακτὴ.

429. Κ λ ά π α, ἡ (πληθ. οἱ Κλάπες) = α) τὰ καττήματα, οἱ σόλες γιὰ τὰ τσαρούχια ἢ παπούτσια. β) Τὰ πλακὲ σίδερα ποὺ καρφώνονται στὸ ξύλο τῆς πόρτας ἢ τοῦ παραθύρου.

430. Κ λ α π ώ ν ω = βάζω κλάπες: «δὲν κλαπώνουντι αὐτὰ τὰ παπούτσια, κόπχι τοῦ βάρδαλου».

431. Κ λ ἰ ά σ τ ρ α, ἡ = κοιλιάστρα, τὸ πηχτὸ κίτρινο γάλα ποὺ ἀρμέ-με μόλις γεννήσει ἡ γίδα.

432. Κ λ ι ν ά ρ ι, τὸ = ἀδύνατο ζῶο ἢ πουλὶ ἢ ἄνθρωπος ποὺ νὰ τοῦ φραίνονται τὰ κοκκαλάκια: «ἐέγινι κλινάρ ἀπὸν μπῆϊνα» (= πετσοὶ καὶ κόκκαλο).

433. Κ λ ο υ κ ο υ τ ά ω = ἀνακινῶ δοχεῖο κλειστό, συνήθως ὄχι τελείως γε-μαῖο μὲ ὕγρὸ, καὶ ἀνοίγει μέσα τὸ ὕγρὸ νὰ κάνει κλοῦκον-κλοῦκον: «μὴν τοῦ κλονκουτᾶς τοῦ βαρελ' γιατί χαλάει τοῦ νιρό». «δὲ γιόμισι ἡ υπούγλα μὴ λάδ κι κλον-κουτᾶς». Ὑπάρχουν μῆλα κ λ ο υ κ ο υ τ ῖ ρ (ι) κ α.

434. Κ λ ο ῦ φ ι, τὸ = κελύφι, θήκη (μαξιλαροῦ ἢ βιολίου). Παρατηροῦ-με τὴ διατήρηση τῆς προφορᾶς τοῦ υ σέ ου. Πρὸβλ. Θουρίδα, γιούτης (= γύ-πας), σιουρίζω), γιούρης (γύρης).

435. Κ λ ώ ν α, ἡ = ἡ κλωστή, ἡ βροχίδα, τὸ ράμμα, ὁ πόντος.

436. Κ λ ω ν ἰ ά ζ ω = περνᾶω τὶς κλώνες, περνᾶω τὸ ράμμα στὴν τρέπα τοῦ βελονίου: «μ' βῆχαν τρεῖς κλώνις κι δὲ μπουρῶ νὰ τς κλωνιάσω».

437. Κ δ έ λ α, ἡ = κορδέλα, σχῆμα ὀφιοειδές, ζι-ζᾶκ: «οὐ δρόμους ἰέχ πουλλές κουνδέλις στοῦν ἀνήφουρον, στοῦ Βνί, στοῦ κόλλ'μα».

438. Κ ὀ θ ρ ο ς, ὁ = ἡ ἄκρη τοῦ ψομιοῦ, τῆς πίττας, τοῦ κόσκινου, τῆς σίττας. Τὸ κέντρο λέγεται ἄ φ α λ ό ς: «Θέλω κόθορ ἀπὸ ψομί». «μὴ ξικουρ-θγιαίεις τοῦ ψομί», «πγοιὸς ἰέχ τέτγοια νὺφ νὰ βγάξ τοὺν ἀφαλὸ ἀπ' τοῦ ψομί».

439. Κ (ο ι) τ ά ρ (ι), τὸ = κοιτάρι = ὁ θύλακας μέσα στὸν ὁποῖο βρίσκε-ται τὸ ἔμβρυο, ὁ ὁποῖος διαρρηγνύεται καὶ βγαίνει λίγα λεπτά μετὰ τὸν τοκετό. Σ' ἄλλα μέρη λέγεται ὕ σ τ ε ρ ο: «ἡ γίδα γένν'σι κι ἀκόμα δὲν τς βῆχι τοῦ κ'τάρ, γι' αὐτὸ κοιτά ἅμα πέσ' νὰ μὴν τὸ φάει γιατί δὲν γκάν».

440. Κ ο κ κ α λ ἰ τ σ ι, τὸ = τὸ κουκούτσι: «νὰ μὴν καταπένς τὰ κουκκα-λίτσια ἀπ' τὰ κιράσια».

441. Κ ὀ κ κ ι ν η, ἡ = α) γίδα μὲ τριχώμα κόκκινο. Ἡ ἀγελάδα μὲ τέτοιο τριχώμα λέγεται κ ο κ κ ἰ ν ω καὶ ὁ ταῦρος κ ο κ κ ἰ ν (η) ς.

β) ἀρρώστια τῶν μικρῶν παιδιῶν ποὺ βγάζουν στὸ σῶμα καντῆλες μικρὲς κόκκινες πολλές, ἐρυθρὰ.

442. Κ ὀ κ ο, τὸ = τὸ αὐτὸ στὴν παιδικὴ γλῶσσα. Παρατηροῦμε τὴ βαρυ-τονία ἀντὶ κ ο κ ό, ὅπως λέγεται πιὸ συνηθισμένα.

443. Κ ο κ ό σ ι α, ἡ = τὸ καρῦδι.

444. Κ ὀ κ ο τ ο ς, ὁ (πληθ. κοκότια, τὰ) = ὁ κόκορας, ὁ πετεινός: «ὅπ' ἔχ' τυχ' γιννάει κι οὐ κόκουτους», «κόττα πίττα τοῦ Γινάρ' κόκουτους τοὺν Ἀλουνάρ».

«κόκκους ἀναθραῖς τοὺν δέσφ' οὐ μόνσταζατοῦς». «τὰ γράμματα τὰ φρό-
τους στοὺ γκόκκους».

445. Κ ό λ λ α, ή = τὸ κόμμι σὰ ρεσίνοι πὺν βγαίνει στίς κερασιές, στίς
κομπλιές κ.ἄ. καὶ τὸ χῶσιμοποιοῦμε γιά κόλλα, ἀλλὰ καὶ τὸ τρώμε τὰ παιδιά.

446. Κ ο λ λ ω = ἀνεβαίνω σὲ δέντρο ἢ σὲ ἀνήφορο: «κοιλλάου στὰ κλαρ-
γιά»· «κόλλ'σα στοὺν στιφάν» (= στὸ γκρεμό). Ἀντίθετο: κ α τ ε β α ί ν ω.

447. Κ ο λ ω ν ι ά ζ ω = παλουκῶνων γερά. δένω τὴ ξαβὴ γίδα ἢ ἀγελάδα
πολὺ κοντὰ στὸ παλούκι.

448. Κ ο μ π ι ά ζ ω = σταματάει ἡ τροφὴ στὸν οἰσοφάγο καὶ δὲν μπορῶ
νὰ καταπιῶ. «Ὅταν τρώγω φαγητὸ στερεὸ καὶ δυσκολοκατάπιωτο μοῦ σταματάει
στὸ λαιμὸ κόμπος καὶ δὲν μπορῶ νὰ καταπιῶ καὶ συγχρόνως λυγκιάζω καὶ πρέπει
νὰ πιῶ νερὸ γιὰ νὰ πάει κάτω».

449. Κ ο μ π ο δ ό ρ ι, τὸ = ἡ ντομάτα (καρπός). Κ ο μ π ο δ ό ρ ι ά, ή =
τὸ φυτό ἡ ντομάτα, ντοματιά (ἡ).

450. Κ ο μ π ο θ' λ ε ι ά, ή = ἡ κομποθληϊά. Ἀσημένια στολίδια στρογγυλὰ
τοῦ παλιοῦ καροῦ πὺν φοράγαν στὸ στήθος καὶ στὴ μέση μὲ τὰ γ ε ρ ά του (= τὰ
ἱερά ἄμφια).

451. Κ ο ν ά ζ ι, τὸ = α) τὸ μέρος ὅπου κοιτεῖ (= καταλίνει) κανεῖς, τὸ
σπίτι, τὸ μέρος ὅπου διαμεινικάποιος. Σ κ α τ ο ζ ό ν α ζ ο = τὸ μέρος ὅπου μέ-
νουν τὰ σκατὰ = ἡ πατσιά, ἡ κοιλιά. β) εἶδος μικροῦ φιδιοῦ: «ἂν σὶ φάει οὐ
γιός μ' τοῦ κουνακάκι — τοῦ τσαπάκι καὶ τοῦ φκουράκι. ἂν σὶ φάει οὐ γιός μ' τοῦ
ἀστριτάκι — γλήγγουρα τοῦ σαβανάκι, ἂν σὶ φάου ἰγὼ ἡ ὀχιούλα — τοῦ στ'πὶ καὶ
τ' ἀλατάκι».

452. Κ ό ν'ζ μ α, τὸ (= πλῆθ. τὰ κοινίσματα) = προσκυνητάρι. εἰκόνησμα
ἀγίου στὸ δρόμο, λέγεται καὶ Σ τ α ν ρ ό ζ. Εἶναι πολὺ συχνὰ τοπωνύμιο στοὺς
δρόμους.

453. Κ ο ν τ ά (ἐπίρρ.) = ἔπειτα. ὅστερα: «δεὰν ἰάροχουμ τώρα ἴα, θὰ νάρ-
θου κουντά», «κουντὰ τί ἔγινε», «κουντὰ δὲν ξιάρου πὺν πῆγε»· «κουντὰ τί τ' λές
αὐτ'νοῦ;».

454. Κ ο ν τ ό, τὸ = τὸ πουνκάμισο τοῦ ἄντρα. πὺν ἔναι πῶς κοντὸ ἀπὸ τὸ
γυναῖκειο πουνκάμισο.

455. Κ ο ν τ ό σ η κ ο π ο, τὸ = κοντὸ σκόπι. μικρὸ μπαστούνι: «θὰ πάρου
κάνα κουντόσκηκου πὺν θὰ σ' τοῦ ἰγὼ».

456. Κ ο ν τ ύ λ ω, ή = γίδα ὁμορφὴ σὰ νᾶναι κοντυλένια (ζωγραφισμένη
μὲ κοντύλι). Ὑπάρχει καὶ ὄνομα γυναῖκα: Κ ο ν τ ύ λ ω.

457. Κ ο π ρ ο θ ή κ η, ή = ἀποθήκη ἀπὸ κοπριά: «φέρει τοὺν σακκὶ νὰ μά-
σου γκουπργιά, γιατί κοίτα τί κουπρουθήκ(η) μαζεύει ἀπ' κάτ' ἀπ' τοὺν κοιββάτ'».

458. Κ ο π ρ ο θ ή κ ι, τὸ = τεμπέλης πὺν κάθεται χωρὶς καμμιὰ δουλειὰ
καὶ πιάνει καὶ βρωμᾷ τὸν τόπο: «τί μ' κάθισι ἰδῶ ἔτσ' κουπρουθήκ(ι)». «αὐτὸ
τοῦ κουπρουθήκ(ι) δὲ γῆζικουλλάει αὐτοὺ ἰξεῖ».

459. Κ ο ρ ύ τ ο ζ, ό, καί, ή γ κ ο ρ ύ τ α = ἡ σκάρη μὲ νερὸ στὸ σιδη-
ρουργεῖο πὺν μέσα τῆς κρυώνει ὁ μάστορας τὰ σίδερα καὶ βάφει τὰ σιλικώματα.

460. Κ ο ρ φ α ν τ α ρ ι α σ μ έ ν ο ζ, ή, ο = βουνὸ ἢ ράχη πὺν ἔχει ἀν-
τάρα στὴν κορυφὴ «πέρα σὲ κεῖνο τὸ βουνὸ τὸ κορφανταριασμένο, πῶχει ἀνταρού-
λα στὴν κορυφὴ καὶ καταχνιὰ στὸν πᾶτο».

461. Κ ο σ η ε ύ ω = τρέχω.

462. Κ ο σ η ή, ή = ἡ γρηγοράδα, ἡ ταχύτητα. Καὶ ἐπίρρ. = γρήγορα.
«κόσῃμ νὰ τοὺν προυλάβς, σῦρι κουσῃ, κουσῃούλα».

463. Κ ο σ ι ο ύ λ α (ἐπίρρ.) = λίγο κοσῃ, λίγο γρήγορα.

464. Κ ό σ μ ο ς, ό = α) ό πληθυσμός: «μη θγαίνς ὄξον νά μη σί γτίς' ού κόσμους, γοιόν κατάντ'σις. β) ό άνθρωπος: «ήταν ἕνας κόσμους στόν μύθε».

465. Κ ο τ ρ ώ ν ι, τó = μεγάλο λιθάρι.

466. Κ ό τ σ ι α λ ο, τó (ή Τ σ ι ό κ α λ ο, τó) = ἑσωτερικό τοῦ καλαμποκιού όταν ξεσπειρίσουμε τó καβούκι ή τή ρόζα.

467. Κ ο υ κ á λ ο γ ο, τó = τó ἄλογο τοῦ κοῦκκου, εἶδος μεγάλου πουλίου σάν ὄρνιο ή ἀετός, πού πετάει μοναχικό: «ἔμεινα γέροντας ἄνθρωπους μοναχός σάν τὸν κουκάλουγου».

468. Κ ο υ κ ο υ μ έ λ λ α, ή = ὠραία μαϊντάρια (μανιτάρια), κάστανο ξεφλουδισμένο ὁμορφο ἔτοιμο νά τó φάει κανείς κλπ. «τοῦ φουμάκ' εἶνι ὁμορφου κι γλυκό σά γκουνκουμέλλα».

469. Κ ο ύ λ ι α, ή = α) τó σπíti πού ἔχει ἀνώγειο πατωμένο μέ σανίδια καί νταβανωμένο. Τόσπiti τó δίπατο ἔχει κάτω τó κατώ, ἐπάνω ή μόνο πατωμένο ὁλόκληρο μέ σανίδια ὁπότε λέγεται ὅλο κούλια. ή τó μεγαλύτερο μέρος μέ σανίδια τó ὁποῖο λέγεται κ ι ο ύ λ ι α, καί τó μικρότερο μέ χῶμα πατιζμένο καί αὐτό λέγεται τó σ τ ρ ω τ ό. β) Κούλια λεγόταν καί ό τούρκικος στρατώνας πού ήταν στό κ α ρ α κ ό λ ι (= στρατιωτικό φυλάκιο).

470. Κ ο υ λ (ο υ) τ ο ύ μ π α, ή = ή κωλοτούμπα. τó γύρισμα τοῦ σώματος μέ τó κεφάλι κάτω καί τά πόδια πάνω ὥστε νά γυρίσουν ἀπό τó ἄλλο μέρος. Ὑπῆρχε καί παραγκώμι Κουλουμπας.

471. Κ ο υ μ π λ ι á, ή = ή κορομηλιά.

472. Κ ο ὦ μ π λ ο, τó = τó κορόμηλο.

473. Κ ο υ μ π ο ύ ρ ι, τó = μικρό ντουφέκι ἐμπροσθογεμές. Τά παιδιά κáναν καί πρόχειρο κουμπούρι μέ ἕνα φουσέκι πού τοῦ θγάζαν τó ἔλασμα τοῦ χτυπημένου καψουλίου, τó βάζαν σ' ἕνα αὐλάκι ξύλου. τó δέναν καλὰ καί στή λακκούδα πού εἶχε πίσω βάζαν τή μεταρούτι γιά προσάναμμα. μέσα τó γεμίζαν μέ λίγο μπαρούτι καί μέ στοντί σφιχτό. Ἐτετα φέρναν φωτιά μέ δαυλὶ ή κάρβουνο καί ἀνάβαν τó προσάναμμα, ὁπότε ἀναβε ἀπό τήν πίσω τρύπα τοῦ φουσεκιού καί ή μπαρούτη γινόταν ἐκπυροσκόρπηση. Αὐτό ήταν τó φουσεκοζούμπουρο. κάποτε βέβαια πολύ ἐπικίνδυνο στόν χειριστή τον.

Ἔνας τυφλός γείτονας όταν τοῦ ἔδινε ή μητέρα τó μικρό παιδί νά τó κρατήσει γιά λίγο, τοῦ ἔλεγε: «ποῦντο τó μάτι μου, ό π. . . τον κουμπούρ, τ' ἀρχ. . . τον καρδάρ».

474. Κ ο υ μ π ο υ ρ ι á ζ ω = ντουφεκάω κάποιον μέ κουμπούρι.

475. Κ ο υ ν έ λ ω, ή = γίδα πού μοιάζει μέ κουνέλι.

476. Κ ο υ ν τ ο ύ ρ ι, τó = τó κουντιθι = χοντρος κορμός ἀπό πλάτανο, δέντρο, καστανιά κλπ. κομμένος μέ ποιόνι ή κόφτρα σέ μικρότερα κομμάτια κατάλληλα νά βγοῦνε σανίδια ή δοῦγκες, ή σκάφες ή μονόξυλα κλπ. Κουντούρια εἶναι συνήθως αὐτά τά μικρότερα κομμάτια.

477. Κ ο υ ν τ ο υ ρ ι á ζ ω = κορμόν δέντρον κόβω σέ μικρότερα κομμάτια, τόν κáνω κουντούρια.

478. Κ ο υ π á ν α, ή = ή κοπάνα = α) σανίδες πού τοποθετοῦν τή λάσπη τῆς οἰκοδομῆς, τó πηλοφόρι. β) ό βότρης. ἕνα σαματί σταφύλια: «φέρε νιά κουπάνα σταφύλια».

479. Κ ο υ ρ έ λ ω, ή = γίδα πού ἔχει κουρέλια στό λαιμό, συνήθως δυό κρέατα κρεμασμένα σκεπασμένα μέ τρίχωμα χρωματιστό. Ἡ γίδα αὐτήθεωρεῖται φθονερή καί ζηλότυπη καί χρουσούζα, διότι δέν χωνεύει τίς ἄλλες.

480. Κ ο υ ρ ε μ π έ τ σ α, ή = φράση μέ τήν ὁποία κοροϊδεύουν, πειράζουν, κάποιον ἄσχημα κουρεμένον πού ἔχουν μείνει ψαλιδιές στά μαλλιά του: «οὔ! κουρεμέτσα κατ'κάδα, κουρεμέτσα γίδα».

481. Κ ο υ ρ ε υ τ ο υ ῖ ἄ λ δ α. τὰ = μεγάλα ψαλίδια κουρεύουν τὰ πρόβατα καὶ τὰ γίδια. Γιὰ τὸ κουρέμα λέγονται φράσεις: «ἄς τον νὰ κουρευέταις», «τὸ καμεν κουρέματα καὶ ψαλίδια», «τὰ κολόκουρα», «ἄριμεγε λαγόνς καὶ κούρενε χελῶνες».

482. Κ ο υ ρ κ ο κ ἔ φ α λ ο. τὸ = ἡ κουρή ἀπ' τὸ κεφάλι: «μὴ βάρισι στοὺν κουρκουρέφαλον».

483. Κ ο ὕ ρ ν α. ἡ = τὸ κοιτέτσι, ὁ ὀρνιθόνας.

484. Κ ο υ ρ ν ἰ ἄ ζ ω = ἡσυχάζω, κοιμοῦμαι (ἐπὶ πουλιῶν).

485. Κ ο υ ρ τ σ ἔ λ λ ι. τὸ = τὸ σκαμμένο λιθάρι ἢ τὸ σκαφιδάκι ποὺν βάζουν νερὸ νὰ πίνουν οἱ κόττες, μικρὸς κορύτος.

486. Κ ο ὕ σ ι α λ ο, τὸ = πάρα πολὺ γέρος ἢ γριά. σχατόγερος ἢ σχατόγρια: «αὐτὸ τοὺν κούσιαλου δὲ μπέθαν' ἀκόμα». «αὐτὸς γιῶρασι τώρα, γίγχι κούσιαλου».

487. Κ ο υ τ ε λ ε ῦ ω = κάθουμαι ἢ γυρίζω ἄνεργος σὰν κουτέλι ἢ κουτελόσκυλο, γκελαρώω, σεργιανᾶω ἄσκοπα: «τοῦ πα νᾶρθ' νὰ μὴ βοηθηθῇ, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἄκσι, κουτέλιβι οὐλ' μέρα στὰ μαγαζιά».

488. Κ ο υ τ ἔ λ ι. τὸ = σκυλί τεμπέλιζο, μεταφορ. τεμπέλης: «τί γυρίεις σὰ γκουτέλ».

489. Κ ο ὕ τ ε λ ο. τὸ = ἡ μπάλα, τὸ μέτωπο.

490. Κ ο υ τ σ α γ κ ἔ λ α. ἡ (πληθ. κουτσαγκέλες) = ἀκανόνιστες γραμμὲς με μελάνη ἢ μολύβι. ἢ δρόμος ἀκανόνιστος με ζιζ - ζάζ.

491. Κ (ο ν) τ σ ἔ λ ο υ. ἡ = ἡ κουτσή (ὑβριστικά ἢ περιφρονητικά).

492. Κ ο υ τ σ ι α λ ἰ δ ι. τὸ = καρπὸς πολὺ ἄγωρος: «αὐτὸ τοὺν γκόρτσον (ἢ μῆλο ἢ σῆχο ἢ κυδώνι κλπ.) εἶνι κουτσιαλίδι (= δὲ γίγχι ἀκόμα. εἶν' ἀγιάνουτου. εἶν' ἄγρου)».

493. Κ ο ὕ τ σ ο υ μ π α. τὰ = εἶδος ξυλοκέρατα, ὁ καρπὸς τῆς κουτσουμπᾶς.

494. Κ ο υ τ σ ο μ π ὀ φ ἔ λ α. τὰ = τὰ κουτσουμπόφυλλα, τὰ φύλλα τῆς κουτσουμπᾶς ποὺν τὰ στρώνομε στὸ πλαστήρι καὶ ρίχνουμε τὸ ἀλειψὸ ψωμί. ἢ ποὺν σκεπάζομε ἀπαχλάν' κι ἀπατκάτ' τῇ σταχτοκλούρα: «ἰάβαλα πρέντζα στοὺν κουτσουμπόφλλον νὰ πάρ' τοὺν πιδὶ στὸ σχολεῖο».

495. Κ ο υ φ α ρ ἰ δ α. ἡ = τὸ ξανθὸ ἀγκαθωτὸ περίβλημα τοῦ καρποῦ τῆς κασιανῆς ποὺν μοιάζει με σκαντζόχοιρο καὶ μέσα κλείνει τρία ἢ δυό. με τὸ μεσαῖο ζούφια, κάσιανα. Πρὶν γίνουν κουφαρίδες εἶναι γ ἄ τ ε ς. Τέτοιες γάτες γάνουν: οἱ κασιανιές, καργνές, λεφτοκαργνές, πλατάνια, σκαμινές. Μεταφορικά λέγεται καὶ ἡ γκαστρωμένη γυναικα με φουσκομένη τὴν κοιλιά κουφαρίδα: «ἡ Λέν' τς Νίτσα εἶνι κουφαρίδα».

496. Κ (ο ν) φ ἔ λ ο υ. ἡ = κουρή (ὑβριστικά καὶ περιφρονητικά).

497. Κ ο ὕ φ ι ο κ α ρ ὀ δ ι. τὸ = χυλάσιμένο.

498. Κ ο φ ἰ ν α. ἡ = ἐξάρτημα τοῦ μύλου ξύλινο ποὺν μοιάζει με ἀνεστραμμένη πυραμίδα καὶ μέσα του ρίχνουν τὸ γέννημα ποὺν βγαίνει λίγο - λίγο στὸ καρόκι ἀπὸ κάτω ἀπὸ ἀνοίγμα σὰν χοινί. Ἀπ' τὸ καρόκι με κινήσεις πέφτει λίγο - λίγο στὴν τρύπα τοῦ μύλου. Ἐκεῖ εἶναι λοῦρες ποὺν σπρώχνουν τὰ σπειριὰ τὸ γέννημα στὶς μυλόπετρες γιὰ νὰ γίνουν ἀλεύρι.

499. Κ ὀ φ τ ρ α. ἡ = οἱ πόρτες ἢ ἀνοίγματα ποὺν ὑπάρχουν στὸ μυλαῖλαχο ἢ στὸν μπογιστή (= αὐλάκι γιὰ πότισμα) ποὺν ἀνοίγουν γιὰ νὰ ἀλλάζουν τὴν διανομὴ τοῦ νεροῦ σὲ ἄλλες θέσεις.

500. Κ ρ α τ σ ι α ν ἄ ω = τρίζω, βροντάω. κᾶνω κρᾶ - κρᾶ (ὅταν σχίζεται δέντρο ἢ σπάζει δέντρο ἢ πέφτει κεραυνός).

501. Κ ρ γ ι ά ς, τὸ = κρέας: «αὐτὸ τὸν κοργιάς εἶναι πούλιν ἀδύνατον, ἀπαχου, ντερτιλίνα, τὸ σφαχτὸ εἶναι σάν κλινάρι, τοῦ κοργιάς κουλλάει σ' γκουτσουμπιά».

502. Κ ρ ε μ ά δ α, ἡ = ρόκες ξεφλουδισμένες με λίγα φύλλα στὴν οὐρά πού τις κορεμᾶνε στὸ νταβάνι ἢ στὶς γρεντιγιές γιὰ νὰ τις ἔχουν γιὰ σπόρο.

503. Κ ρ έ μ α σ (η), ἡ = ἠκλίση, τὸ κατοφερέες, ἡ κατοφέρεα: «δὲν ἔχ' κορέμασ' τοῦ αὐλάκ' τοῦ μύλου γιὰ νὰ βάλουμε ψηλὴ κἀναλ», «ἔχ' μιγάλ' κορέμασ' τοῦ ποντάμ' κι βάλαμαν κἀναλ' φαροδγεία κι μιγάλ' νὰ γυρίς' μύλου μὴ δγυὸ μάτγια».

504. Κ ρ ε μ α σ τ ά λ α, ἡ = ὁ ἄλυσος ἢ ἡ ἀγκλίτσα πού κορέμεται πάνω ἀπὸ τὴ μέση τῆς γωνιάς καὶ ἔχει κάτω τσιγκέλια ἢ γυριστὸ σίδερο γιὰ νὰ κορεμᾶνε τὴ γάστρα, τὴν τέντζερη, τὸ κακάδι.

505. Κ ρ έ ν ω = μιλῶ, φωνάζω: «ἰγὼ σ' κρένου, γιατί δὲν ἀπολοῦῶσι;» «τοῦ μπαλιὸ γκιρὸ ἔκρεναν ὅλα τὰ εἰθούλα κι τὰ ζλάπγια», «ἔβγα ἀκούρημαξι, μ' φαίνι κάτγοιους κρέν'».

506. Κ ρ ι θ α ρ ά κ ι, τὸ = σπειράκι τὸ μάτι, στὴν ἄκρη, τοῦ βλεφάρου καὶ γιὰ νὰ περάσει τὸ ἀλυχτάει πρωτότοκος καὶ ἔτσι τὸ ξεθρονεῖται: «χάμ! χάμ! κριθαράκ', φεύγα - φεύγα ἀπὸ τὸ μάτ'. εἴμι πρῶτος κι σὶ τρώω».

507. Κ ρ ι ν ί, τὸ = τὸ γκβέλ', ἡ κυφέλι τῶν μελισσιῶν.

508. Κ ρ ί σ η, ἡ = ἡ φωνή, ἡ λαλιά: «τ' πῆραν γκορίσ' οἱ Καλότ' χις», «πῆγι νὰ φέρ' ἄκριτον νιρό».

509. Κ' τ σ ι ο ύ μ π γ ι α, τὰ = κοτρώνια μεγάλα: «ἦταν ἱκεῖ στοῦ φρού ἀπ' τοῦ στιφάν' κατ' κτισοῖμπγια κι τὰ κίλσαμαν κατ'. Τοῦ τί βορόντου ἰάκαμαν, ἄλλον προῖμα!».

510. Κ υ ν γ ι ό χ ω μ α, τὸ = (ἴσως) κυνηγόχομα = ὁ πηλός, με τὸν ὁποῖο κάνουν στοὺς ξτοίχουν φωλιές κατὶ φτερωτὰ ζουλούνια σάν σφήκες. Αὐτὸ τὸ χῶμα εἶναι ὑγιεινὸ καὶ κάπου τὸ χρησιμοποιοῦν.

511. Κ ύ π ρ ο ς, ὁ (πληθ. τὰ κύπρια) = μπρούντζινο κουνδούνι τῶν γιδιῶν συνήθως, περασμένο σὲ ξύλινο στεφάνι.

512. Κ υ ρ ι ά κ ω, ἡ = ὄνομα γίδας πού γεννήθηκε τὴν Κυριακή.

513. Κ ω λ ο ζ ρ ο ύ μ ω ξ η, ἡ = δυσκολία, δύσκολη θέση: «τόραν τοὺν ηῦρι μιγάλ' κολουζροῖμουξ' κ' ἔπισαν τὰ φτιρά τ', τ' τ' μπῆχι τοῦ νιρὸ στοῦ γκῶλου κι' ἔχ' μιγάλ' κολουζροῖμουξ'».

514. Κ ω λ ο κ α θ ι ά, ἡ = κάμψη τῶν γονάτων καὶ στήριξη στὶς ἄκρες τῶν πελμάτων ὅταν χορεῖται: «αὐτὸς χορεῖβ' πούλιν καλὰ κι γὰν κι κολουκθγιές».

515. Κ ω λ ο ρ ρ α χ ι ά, ἡ = ἡ σπονδυλικὴ στήλη ἀπὸ τὸ κορμὶ πρὸς τὰ κάτω ἕως τὸ ὀστοῦν τοῦκόκκυγα.

516. Κ ω λ ο σ ώ ρ ι α, τὰ = κατακάθια, τὸ λίγο νερό, πιωτὸ κλπ. πού μένει στὸν πάτο ἀπὸ τὸ ποτήρι.

517. Κ ω λ ο ὕ ρ ί, τὸ = κωλογυρί, τὰ μέρη δλόγυρα ἀπὸ τὰ ἀπόκρυφα μέρη.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΛΑΖΑΝΗ

Συνταξιούχου Δημ.)λου

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΝΙΣΤΟΡΑΣ*

Ἡ Νίστορα, εἶναι μικρὸ χωριό, ἕνας ἀπὸ τοὺς τέσσερις συνοικισμοὺς, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν Κοινότητα Φορτσίου.

Βρίσκεται στὸν ὀριζαλὸ τῶν Κατσανοχωρίων, ἀφοῦ εἶναι κτισμένο στοὺς πρόποδες τοῦ μαγευτικοῦ λόφου τῆς Φανερωμένης, ποὺ θεωρεῖται συμβατικὰ καὶ πραγματικὰ σὰν ὁ ὀριζαλὸς τῆς ὀριάδος τῶν Κατσανοχωρίων. Ἔχει ὑψόμετρο 840 μέτρα καὶ οἱ λιγότεροι κάτοικοι ποὺ μένουν σήμερα ἐδῶ ἔχουν σὰν κύρια ἀσχολία τοὺς τὴν κτηνοτροφία.

Στὰ παλιότερα χρόνια εἶχε πολλοὺς ξενητεμένους ποὺ ἀφοῦ πλούτιζαν στὰ ξένα, γυρίζαν στὸ χωριό τους, ἐφικιαναν μεγάλα ἀρχοντικὰ σπίτια καὶ ζοῦσαν ἐδῶ μὲ τοὺς τόκους τῶν χρημάτων τους σὰν ἀρχόντοι. Τέτοια ἀρχοντικὰ σῶζονται σήμερα πολλά, ἄλλα σὲ καλὴ καὶ ἄλλα σὲ κακὴ κατάστασι.

Ἡ ἀγροτική, δασικὴ καὶ βοσκήσιμη ἔκτασι τοῦ χωριοῦ, ἀναλογικὰ μὲ τὸν πληθυσμὸ τοῦ, παλιότερα καὶ σήμερα, εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ διαφεντεύεται ἀπὸ τοὺς χωριανοὺς σὰν ἀνεξάρτητῃ ἀπὸ τὴν ὅλη Κοινοτικὴ ἔκτασι, ὅπως συμβαίνει ἄλλωστε μὲ ὅλους τοὺς συνοικισμοὺς τῆς Κοινότητος Φορτσίου.

Ἔτσι τὰ τοπωνύμια τοῦ συνοικισμοῦ θρίσκονται σὲ ἀρκετὴ ποικιλία, ὅχι ὅμως ὅπως σ' ἄλλα χωριά μας καὶ αὐτὸ ἴσως γιὰ τὸ μεγαλύτερο τμήμα τῆς ὅλης ἐκτάσεως εἶναι ἄγνοο.

Ἀποφεύγουμε νὰ συμπεριλάβουμε τὰ τοπωνύμια ὅλων τῶν συνοικισμῶν τοῦ Φορτσίου σ' ἓνα ἐνιαῖο σύνολο γιὰ πιστεύουμε καὶ ξέρουμε πῶς ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια, ὁ κάθε συνοικισμὸς δημιουργοῦσε τὴ δική του ζωή, ζοῦσε στὶς δικές του ξεχωριστὲς συνθήκες καὶ εἶχε τὴ δική του ἱστορικὴ πορεία, μέσα στὴν ὁποία δημιουργοῦνται πολλὰ τοπωνύμια καὶ μένουν γιὰ νὰ σημαίνουν αὐτὴ τὴν ἱστορία καὶ τὰ ὁποιαδήποτε ἐπεισόδια τῆς κάθε ἐποχῆς.

Τὰ παραθέτομε ἐδῶ μὲ ὅση λεπτομέρεια μπορέσαμε νὰ τὰ καταγράψουμε γιὰ ὅσο λιγότεροι ἄνθρωποι μένουν σ' ἓνα χωριό, τόσο οἱ δυσκολίες γιὰ τέτοιου εἶδους ἐρευνες γίνονται μεγαλύτερες:

Ἀη - Θανάσης (ὁ) : Οὗ Ἀη - Θανάης. Στὸν Ἀη - Θανάσ'. Παρεκκλήσι καὶ περιοχὴ στὴν ἀπόληξή τῆς λοφοσειρᾶς τῶν Ἀετορράχων ΒΔ τοῦ χωριοῦ.

Ἀη - Κόλας (ὁ) : Στὸν Ἀη - Μ'νᾶ. Τοποθεσία μὲ ἐρείπια παρεκκλησίου τοῦ Ἀγ. Μηνᾶ Δ τοῦ χωριοῦ.

Ἀη - Παρασκευὴ (ῆ) : Σ'ν' Ἀη - Παρασκευή. Τοποθεσία μὲ ἐρείπια παρεκκλησίου τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς Δ τοῦ χωριοῦ.

Ἀη - Ταξιάρχης (ὁ) : Στὸν Ἀη - Ταξιάρχ'. Παρεκκλήσι καὶ περιοχὴ Β τοῦ χωριοῦ. Οἱ Ἀη - Ταξιάρχῃδες : τὰ χωράφια τῆς γύρω περιοχῆς.

Ἀη - Φανερωμένη (ῆ) : Σ'ν' Ἀη - Φανερωμένη. Μαγευτικὸς λόφος Β τοῦ χωριοῦ, ὅπου περικαλλὲς Ναὸς τῆς Ἀγ. Φανερωμένης τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ποὺ ἀνήκει

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 263.

καὶ στὰ τρία χωριά (Φορτόσι - Νίστορα - Κωστήτσι) καὶ ἔχουν ἐκεῖ καὶ τὸ Νεκροταφεῖο τους.

Ἀητόρραχες (οἱ) : Σ'τς Ἀητόρραχες. Λοφουσιὰ Β καὶ ΒΔ τοῦ χωριοῦ, ποὺ καταλήγει στὴν περιοχὴ Νίστορας. Παράδοση λέει ὅτι ἀνομιάστηκαν Ἀητόρραχες ἐπειδὴ στὰ παλιὰ χρόνια ἐμφανίζονταν ἐδῶ πολλοὶ ἀετοί.

Ἀλώνια (τά) : Στ' Ἀλώνια. Τοποθεσία μὲ θάμνους καὶ ἀγρούς Β τοῦ χωριοῦ ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχαν ἀλώνια πέτρινα.

Ἀπήδημα τς Νύφης (τό) : Στ' Ἀπήδημα τς Νύφης. Θέση σὲ χεῖμαρρο Δ τοῦ χωριοῦ, ὅπου κατὰ τὴν παράδοση, ἡ κάθε ὑποψήφια νύμφη, ἔπρεπε νὰ πηδῇ ἀπὸ τὸν ἕνα βράχο στὸν ἄλλο, ποὺ ἀπέχει περὶ τὰ δύο μέτρα, σὰν δοκιμὴ τῆς ρώμης της.

Ἀπιδιές (οἱ) : Σ'τς Ἀπιδιές. Τοποθεσία μὲ θάμνους καὶ ἀγρούς Β τοῦ χωριοῦ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχαν ἄλλοτε πολλὲς ἀπιδιές.

Βάρβες (οἱ) : Σ'τς Βάρβες. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ ὅπου ὑπάρχουν ἐρείπια παρεκκλησίου τῆς Ἁγίας Βαρβάρας. Προφανῶς πρόκειται γιὰ σύντηξη τῆς λέξεως Βαρβάρα - Βαρβάρες - Βάρβες - Βάρβες.

Βάρκα (τά) : Στὰ Βαρκά. Τοποθεσία μὲ θάμνους καὶ ἀγρούς ποὺ θαρρὶζοῦν τὰ νερά (νεροκρατοῦν) Α τοῦ χωριοῦ.

Βρυσούλες (οἱ) : Σ'τς Βρυσούλες. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχουν δύο μικρὲς θρύσες μὲ πέτρινα κανούλια.

Βρυτσέλες (οἱ) : Σ'τς Βρυτσέλες. Τοποθεσία μὲ θάμνους ΝΑ τοῦ χωριοῦ.

Γιαπίτι (τό) : Στοὺς Γιαπίτ'. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ, ἀγνώστου ἐτύμου.

Γεφύρια (τά) : Στὰ Γιουφύρια. Τοποθεσία Α τοῦ χωριοῦ σὲ μικρὴ ρεματιά, ὅπου περνάει ἡμιονικὸς δρόμος πρὸς τὸ Καλέντζι. Ἐδῶ ἄλλοτε ὑπῆρχαν δύο μικρὰ γεφύρια, γιὰ νὰ περνοῦν οἱ διαβάτες, ποὺ σήμερα δὲν ὑπάρχουν.

Κερασιές (οἱ) : Σ'τς Κιρασιές. Τοποθεσία μὲ θάμνους καὶ ἀγρούς ΒΑ τοῦ χωριοῦ, ὅπου καλιότερα ὑπῆρχαν πολλὲς κερασιές.

Κοντοθόδωρος (ὁ) : Στοὺν Κουντουθόδωρου. Τμημα γκαλντεριμωτοῦ δρόμου Δ τοῦ χωριοῦ, ποὺ μπαίνει στὸ χωριὸ ὁ ἐρχόμενος ἀπὸ Κορύτιανη καὶ Πλαίσια.

Κοντοπρούτσι (τό) : Στοὺ Κουντουπρούτς. Ἀπότομη ἀνηφορικὴ τοποθεσία σὲ μονοπάτι Ν τοῦ χωριοῦ ποὺ ἀνηφορίζει ἀπὸ τὸ Καλέντζι πρὸς Νίστρα μέσα σὲ χαράδρα. Εἶναι τόσο ἀνηφορικὸ ποὺ ὁ ὁδοιπὸρος, ἀνηφορίζοντας κοντανάσαινε καὶ ἀποφόριζε (κ. ἔκλανε) - ἔκανε μπρούτς...

Κοπριές (οἱ) : Ἡ Κοπριά - Σ' γουπριά ἢ Σ'τς Κουπριές. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ μὲ χωράφια καὶ θάμνους.

Κουκουλάγκαδα ἢ Κακολάγκαδα (τά) : Στὰ Κακολάγκαδα ἢ Στὰ Κουκουλάγκαδα. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ ὅπου ὑπάρχουν μικροὶ χεῖμαρροι ποὺ σὲ μεγάλες κακοκαιρίες φαίνονται σὰν κακὰ λαγκάδια.

Κουλούρι τοῦ Κόκκορη (τό) : Στοὺ Κ'λούρ' τ' Κόκκορ'. Τοποθεσία ΝΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὑπάρχει μεγάλη μάντρα - χωράφι, περιτοιχισμένη ποὺ ἀνῆκε στὰ παλιὰ χρόνια σὲ κάποιον Νιστρᾶτ' ποὺ λέγονταν Κόκκορης.

Λαγκάδες τοῦ Γόζια (οἱ) : Σ'τς Λαγκάδες τ' Γόζια. Τοποθεσία μὲ λαγκαδιές ΝΑ τοῦ χωριοῦ, ὅπου ἐπὶ Τουρκοκρατίας πέθανε κάποιος Γόζιας.

Λάκκος (ὁ) : Οὗ Λάκκος - Στοὺ Λάκκου. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου πλησίον σὲ λάκκο ὑπάρχει μικρὸ πηγάδι.

Λεύκα (ἡ) : Στ' Λεύκα. Τοποθεσία ΒΑ τοῦ χωριοῦ μὲ ἀγρούς καὶ θάμνους, ὅπου ὑπῆρχε ἄλλοτε μεγάλῃ λεύκα.

Μακρής (ό) : Στού Μακρή. Τοποθεσία Β του χωριού, όπου σήμερα ο Γ'. Μακρής από τη Νίστορα διατηρεί κατάστημα επί του δημοσίου δρόμου Ίωαννίνων — Τζουμέρκων.

Μονοπάτι (τό) : Στού Μονοπάτ'. Τα τελευταία χρόνια λέγεται και Μονοπάτι τσ' Κατίνας. Άτραπός μέσα στη χαράδρα της Ράδουστας Ν του χωριού, με την οποία επικοινωνεί η Νίστορα με Ηλαίσινα. Τελευταία ονομάστηκε της Κατίνας, γιατί εδώ στο βάθος της χαράδρας κάποιος Ηλαισίτης σκότωσε μία γυναίκα από τη Νίστορα που λέγονταν Κατίνα.

Μοτσιάρες (οί) : Στ' Μοτσιάρης. Τοποθεσία ΒΔ του χωριού με χωράφια και θάμνους.

Μπέλλου (ό) : Στ' Μπέλλ'. Τοποθεσία στη Δυτική παρυφή του χωριού.

Μπλέτσια (τά) : Στά Μπλέτσια. Ρεματιά γυρνά από θάμνους Δ του χωριού. Στά Κατσανοχώρια λέγοντας Μπλέτσ' έννοούμε γυρνός, π.χ. παρουσιάστηκε ντίπ' Μπλέτς.

Μπουζιάρια (τά) : Στά Μπουζιάρια. Τοποθεσία με θάμνους Δ του χωριού, όπου στα πολύ παλιά χρόνια ήταν καλλιεργήσιμα χωράφια, των οποίων τὰ ίχνη σώζονται μέχρι σήμερα.

Ξεμύτσημα (τό) : Στού Ξεμύτσημα. Τοποθεσία ΒΑ του χωριού στο μεταίχμιο λοφογραμμής, που πρωτοδιακρίνεται ο ερχόμενος (ξεμυτίζει) εις έκαστον των χωριών Νίστορα - Φορτόσι ("Ιδε τοπωνύμια Φορτοσίου). Έδώ τὰ παλιά χρόνια γίνονταν πετροπόλεμος μεταξύ των κατοίκων των δύο οικισμών Νίστορα και Φορτόσι, με σφεντόνες.

Όχτια (τά) : Στά Όχτια. Τοποθεσία με άγρους και θάμνους Β του χωριού πίσω από τὰ Γιωτοπουλείκια. (Π:θανόν εκ του ὄχθη - άκρη).

Παλιάμπελα (τά) : Στά Παλιάμπελα. Τοποθεσία Β του χωριού, όπου παλιότερα υπήρχαν άμπέλια.

Πόσθιολες (οί) : Στ' Πόσθιουλές. Δασώδης τοποθεσία ΝΑ του χωριού.

Πουρνάρι του Καλλή (τό) : Στού Πουρνάρ' τ' Καλλή. Τοποθεσία ΝΔ του χωριού όπου υπήρχε μεγάλο πουρνάρι κάποιου Καλλή.

Πυργούλια (τά) : Στά Πυργούλια. Τοποθεσία ΝΑ του χωριού με θάμνους.

Ράδουστα (ή) : Στ' Ράδουστα. Μεγάλη χαράδρα Ν του χωριού με χείμαρρο, από τις ύψορειες της Άετορράχης εις Άραχθο μέσω Καλεντζίου. ("Ιδε τοπων. Καλεντζίου).

Ρούγα (ή) : Στ' Ρούγα. Έτσι λέγεται η πλατεία στο μέσο του χωριού.

Σιάντινες (οί) : Στ' Σιάντινις. Τοποθεσία με χέρσα χωράφια ΒΔ του χωριού. Η λέξη Σιάντινο, συναντάται σ' όλα τὰ καμποχώρια των Ίωαννίνων και σημαίνει λειθάδι ή μάλλον Βοιδολείθαδο.

Σιώματα (τά) : Σιώματα. Τοποθεσία Δ του χωριού όπου υπάρχουν χορτολείθαδα.

Στήνια (τά) : Στά Στήνια. Τοποθεσία με θάμνους Δ του χωριού.

Σφραΐδα (ή) Στ' Σφραΐδα. Τοποθεσία Ν του χωριού στο χείλος της μεγάλης χαράδρας Ράδουστα, όπου υπάρχει θράχος που έχει τὸ σχήμα σφραγίδας.

Σωκήπια (τά) : Στά Σωκήπια. Τοποθεσία Ν του χωριού, όπου υπάρχουν πολλοί κήποι των παρακειμένων οίκων (έσω κήποι).

Τσιαπέκης (ὁ) : Στὸν Τσιαπέκ'. Χείμαρρος Ν τοῦ χωριοῦ, στὸν ὁποῖο ὅταν βρέχει καταλήγουν ὅλα τὰ νερά τοῦ χωριοῦ καὶ γίνεται ὀρμητικὸς. Πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ κάποιον Τσιαπέκη, ποὺ κατὰ τὴν παράδοση πνίγηκε ἐκεῖ, δοκιμάζοντας νὰ τὸν περάσει.

Τοίχος τῆς Πλαίσιας (ὁ) : Ὁ τοίχος τῶν Πλαίσιας. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ ὅπου ὑπάρχει τοίχος ποὺ κατὰ τὴν παράδοση τὸ ἔχτισε κάποια Πλαισίτισσα, ποὺ εἶχε παντρευτεῖ στὴ Νίστορα.

Τσιούλια (τά) : Βοσκότοπος μὲ θάμινους ΒΔ τοῦ χωριοῦ.

Τουρκοδρόμι (τό) : Στὸ Τουρκοδρόμι'. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ στὸ ἀντίρροισμα τῆς Λετορράχης ποὺ τὸ χρησιμοποίησαν οἱ Τούρκοι ἀνεβαίνοντας στὴν Ἀετορράχη.

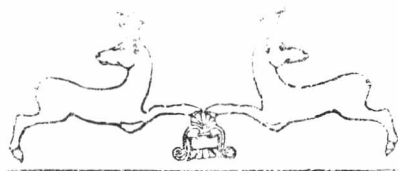
Φρουτζέσχιος (ὁ) : Στὸ Φρουτζέσχιου. Ἐκτεταμένη ὄρεινὴ πλαγιὰ μὲ θάμινους Α τοῦ χωριοῦ, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ βοσκότοπος. (Ἴδε τοπωνύμια Φορτοσίου).

Φτέρη (ῆ) : Στ' Φτέρ'. Τοποθεσία ΒΔ τοῦ χωριοῦ, ὅπου φυτρώνει σὲ ἀφθονία τὸ φυτὸ πτέρης (φτέρη).

Χωραφιές (οἱ) : Στ' Χουραφιές. Δασότοπος Ν τοῦ χωριοῦ, ὅπου ἄλλοτε ἦταν περιποιημένες χωραφιές ποὺ καλλιεργοῦνταν.

Χωράφια τῆς Τσίκως (τά) : Στὰ χωράφια τῶν Τσίκως. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ, μὲ ἐγκαταλειμμένα χωράφια τῆς Τσίκως ἀπὸ τὴ Νίστορα.

Χωράφια τοῦ Σιούκα (τά) : Στὰ Χουράφια τ' Σιούκα. Τοποθεσία Δ τοῦ χωριοῦ μὲ ἐγκαταλειμμένα χωράφια τῆς οἰκογένειας Σιούκας ποὺ τώρα ἔχει ἐκλείψει.

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ ΣΑΛΤΟΥΡΙΔΟΥ—ΠΑΤΣΟΥΡΟΥ

Μέλος του Δ.Σ. της ΟΛΜΕ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΝΑΠΤΥΣΙΑΚΗ ΑΛΛΗΛΟΕΞΑΡΤΗΣΗ

Η μελέτη της αλληλοεξάρτησης και της άμεσης συσχέτισης οικονομίας και εκπαίδευσης έχει δύο όψεις: Η μία είναι οι δαπάνες της οικονομίας για την εκπαίδευση που διασφαλίζουν την επέκτασή και βελτίωσή της. Αυτές οι δαπάνες προέρχονται από το περίσσειμα που προσφέρει ή αύξηση της παραγωγής και ή οικονομική πρόοδος που μετριοδύνται με την άνοδο του εθνικού εισοδήματος. Έτσι μόνο το αυξανόμενο εθνικό εισόδημα δημιουργεί μεγαλύτερες δυνατότητες για τις δαπάνες κατασκευής και λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κάθε βαθμίδας.

Τούτο είναι αρκετά γνωστό αφού από το περίσσειμα της γεωργικής και βιομηχανικής παραγωγής τρέφονται και όσοι παρέχουν υπηρεσίες (καθηγητές, δικηγόροι, γιατροί, λαχειοπωλές κλπ.) και όσοι θεραπεύουν τις μούσες (καλλιτέχνες).

Αλλά οι έτησιες δαπάνες για την εκπαίδευση ιεραρχούνται παράλληλα με τις επενδύσεις για την παραγωγή, όπως αρδευτικά έργα, οδοποιία, διάφορα κοινωνικά και άμυντικά έργα και σε πρώτη ματιά φαίνονται ανταγωνιστικές, αφού οι επενδύσεις για την παιδεία (υποδομή και εκπαιδευτικό δυναμικό), έχουν μακροχρόνιες αποδόσεις.

Αντίθετα, οι λοιπές επενδύσεις είναι πιο εμφανείς (αρδεύσεις) γι' αυτό και οι προτεραιότητες των δαπανών παιδείας, θεωρούνται ανταγωνιστικές προς τις λοιπές επενδύσεις που έχουν πιο χειροπιαστή απόδοση. Έτσι η κυβερνητική παρέμβαση για τον καθορισμό των προτεραιοτήτων αποτελεί πολιτική επιλογή.

Η άλλη άποψη αλληλοσυσχέτισης οικονομίας και παιδείας είναι ή συμβολή της παιδείας στην αύξηση της παραγωγικότητας και του εισοδήματος (ατομικού και κοινωνικού). γεγονός που σήμερα θεωρείται αυταπόδεικτο, αφού ή συνεισφορά της παιδείας στην απόδοση της εργασίας είναι εμφανής σε κάθε Τομέα δραστηριότητας είτε χειρωνακτικής είτε όχι.

Γι'α νά δοῦμε πιο ουσιαστικά τὸ θέμα πρέπει νά σταθοῦμε στὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο ἐνὸς ἔθνους σὲ δεδομένη στιγμή, πού εἶναι ἡ ἀπεικόνιση τῶν τυπικῶν προσόντων τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἔχει δύο ἀκραίες μορφές: τὸν ἀναλφαριθμητισμὸ καὶ τὸ σύνολο τοῦ εἰδικευμένου προσωπικοῦ, τῶν στελεχῶν καὶ ἐπιστημόνων μέσου, ἀνωτέρου καὶ ἀνωτάτου ἐπιπέδου. Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ παραπάνω στοιχεῖα, ὁ ἀναλφαριθμητισμὸς, εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀποτελεῖ ἀρνητικὸ στοιχεῖο ἀνάπτυξης καὶ προόδου γενικά, ἐνῶ μιὰ οἰκονομία στελεχωμένη ἀπὸ τὸ ἀπαραίτητο μέσο, ἀνώτερο καὶ εἰδικευμένο ἐρευνητικὸ δυναμικὸ τῆς παραγωγῆς, ἐκπαίδευσης, διοίκησης, ἐμπορίου κλπ., μπορεῖ θάματα νά ἐλπίζει: σὲ μιὰ συνεχὴ ἀνάπτυξη καὶ ὑλικοτεχνικὴ πρόοδο ἀνάλογη μὲ ἐκείνη τῶν βιομηχανικῶν χωρῶν στὸν περασμένον αἰῶνα. Έτσι βαθμικῶς ἡ οἰκονομία θὰ ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν πηγὴς πρώτων ὑλῶν καὶ τῇ διεθνῇ ἐξάρτησιν, θὰ περιοριστεῖ ὁ χρόνος ἀπασχόλησης καὶ θὰ ἀφομοιώσει τὴ μόντέρνα τεχνολογία, ὥστε νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὴν παραπέρα κοινωνικοοικονομικὴ ἀνάπτυξη.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἡ ἐκπαίδευση θὰ εἶναι μιὰ «ἐπιχείρηση» μὲ γενικό-

τερο ενδιαφέρον που θα άποτελεί δείκτη του βαθμού εκσυγχρονισμού και πρόδου της κοινωνίας, αλλά και μία «βιομηχανία» παραγωγής του «απαραίτητου έμφυχου δυναμικού κρούσης» με το όποιο θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη και προσαρμογή της προσφοράς έργασίας, στη ζήτηση προσωπικού και στελεχών κάθε βαθμού ειδίκευσης. Έτσι το μορφωτικό επίπεδο, το αναπτυξιακό μοντέλο που έχει υιοθετηθεί από τις έθνικές ή πολιτικές έπιλογές και οι πόροι που διατίθενται, καθορίζουν μαζί με το εκπαιδευτικό σύστημα που έχει έπιλεγεί, το βαθμό ικανοποίησης αυτής της άποστολής της εκπαίδευσης.

Άλλοτε και ιδιαίτερα στον περασμένο αιώνα, που έγινε η βιομηχανική επανάσταση, η εκπαίδευση άκολουθούσε την οικονομική πρόοδο και άποσκοπούσε παράλληλα με τη βελτίωση των πνευματικών δυνατοτήτων του πληθυσμού να δημιουργήσει και τις ικανότητες κατάληψης ανωτέρω θέσεων, όπως γίνεται σήμερα στις ύποανάπτυκτες χώρες, αφού η κοινωνία για να λειτουργήσει έχει ανάγκη από μερικές χιλιάδες διοικητικά, τεχνικά, εκπαιδευτικά, έμπορικά, στρατιωτικά κλπ. στελέχη.

Οι δαπάνες για την εκπαίδευση

Σήμερα όμως οι δαπάνες για την εκπαίδευση θεωρούνται παραγωγικές επενδύσεις και η άποψη συνέχεια καθιερώνεται. Και είναι πιο άπαραίτητες στις μη ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες έπειδή όφείλουν να προηγοούνται για να άφομοιωθεί σύντομα η τεχνική που εφαρμόζουν οι ανεπτυγμένοι λαοί, ώστε κατά κάποιο τρόπο να πιάσουν το τραίνο στην πορεία του και να «σαλτάρουν» σ' αυτό.

Έτσι σήμερα ο ανθρώπινος παράγοντας και η πλήρης άξιοποίησή του θεωρείται σημαντικός έθνικός πόρος γι' αυτό άξιολογείται σαν ο κύριος συντελεστής της ανάπτυξης (Γαπωνία). Η βελτίωση λοιπόν του ανθρώπινου δυναμικού άποδεσμεύει την οικονομία από τις πρώτες ύλες και την ευρύτερη έξάρτηση από τη διεθνή άγορά και τις ανεπτυγμένες τεχνολογικές χώρες.

Άκόμα με την ανάπτυξη, βελτίωση και επέκταση του εκπαιδευτικού συστήματος από οικονομικοκοινωνική άποψη, διεγείρεται η πρόοδος κατά τρεις τρόπους:

- Ένισχύεται ένα «κλίμα» αναπτυξιακό στον πληθυσμό.
- Διαμορφώνεται το άπαραίτητο ειδικευμένο προσωπικό κάθε βαθμίδας σε συνάρτηση με τις έκτιμήσεις των μελλοντικών άναγκών της οικονομίας.
- Δημιουργείται «ένα έμφυχο κεφάλαιο κρούσης» για τις οργανωτικές, διοικητικές, έρευνητικές και οικονομικές άνάγκες της σύγχρονης όργάνωσης μιας άναπτυσσόμενης οικονομίας που στοχεύει την αυτόδύναμη εξέλιξή της.

Έκπαίδευση και παραγωγικότητα

Με την εκπαίδευση λοιπόν δημιουργείται ένα SAVOIR - FAIRE, το KNOW - HOW που είναι η συνεχής τεχνολογική βελτίωση. Άκόμα η συνεχής αύξηση, μακροχρόνια, του εισοδήματος, ή άστικοποίηση του πληθυσμού και η εκβιομηχάνιση της οικονομίας, δημιουργούν τις ύλικές προϋποθέσεις επέκτασης και βελτίωσης της ύποδομής για την εκπαίδευση. Άν δέ συνδυαστούν με την ποιοτική βελτίωση και το εκπαιδευτικό σύστημα, μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στη δημιουργία νέων κλάδων άπασχόλησης, νέων ειδικοτήτων, τις όποιες συνέχεια θα τροφοδοτούν με νέα στελέχη. Άκόμα η συνεχής βελτίωση της εκπαίδευσης και των άποφοίτων της συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας. Έτσι η αύξηση του συνολικού εισοδήματος δημιουργεί προϋποθέσεις για νέες επενδύσεις, από τις όποιες η παιδεία δικαιούται ένα σημαντικό τμήμα για την παραπέρα βελτίωσή της, παράλληλα με τη λοιπή ύποδομή ανάπτυξης. Έτσι η παιδεία, θ' άρχισε να αυτότροφοδοτείται από

τὸ ὕλικο περίσσειμα τῆς παραγωγῆς ποὺ ἡ ἴδια θελτῶναι μὲ τὴν αὐξήσῃ τῆς ἀπόδοσης τῶν ἀποφοίτων τῆς, ποὺ συνέχεια ὁλοκληρώνεται.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω προκύπτει ὅτι ἡ θελτίωσις τῆς τεχνικῆς τῆς ἐκπαίδευσης καὶ τοῦ παιδαγωγικοῦ συστήματος διευκολύνει οὐσιαστικὰ τὸν οἰκονομικὸ προγραμματισμὸ καὶ διευκολύνεται ἀπὸ τὴ σημερινή τεχνολογία γιὰ τὸ κατασκευαστικὸ πρόγραμμα, τὰ ἐποπτικὰ μέσα διδασκαλίας, ποὺ ὅλα θὰ συμβάλουν στὴν ποιοτικὴ ἀνοδο τῆς ἐκπαίδευσης καὶ τῆς ἀπόδοσής τῆς. Παράλληλα μὲ τὸν προγραμματισμὸ στὴν ἐκπαίδευσιν θὰ ἀποφευχθεῖ ἡ ὑποβάθμισή τῆς, ποὺ μπορεῖ μακροχρόνια νὰ ἐπέλθῃ ἀπὸ τὰ ἀντιπαραγωγικὰ ἀποτελέσματα ποὺ παράγει ἡ πληθώρα διπλωματούχων μὲ ἀτελή ἢ γενικὴ μόρφωση.

Ἑκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις

Εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ ἀτέλειες τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς ἐκπαιδευτικῆς «παραγωγῆς» καὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἀλλάζουν μὲ τίς ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις. Ἀλλά, ἐπειδὴ ἡ δομὴ ἐνὸς συστήματος ἰδιαίτερα σὲ χώρες μὲ ἱστορία (Αἴγυπτος, Ἰνδία, Ἑλλάδα) εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς μακροχρόνης διαδικασίας, διαποτισμένης ἀπὸ τίς ἱστοριοθερησκευτικὲς παραδόσεις, ἡ διαδικασία μεταλλαγῆς εἶναι ἀρκετὰ δύσκολη.

Ἔτσι σὲ κάθε φάσῃ διαφοροποιεῖται ἐλάχιστα, παρὰ τίς πιέσεις γιὰ τεχνολογικὰ καὶ μοντέρνες υἱοθετήσεις, ἀφοῦ οἱ ὑπεύθυνοι διστάζουν γιὰ οὐσιαστικὲς ἀλλαγὰς καὶ λείπουν οἱ θεομοὶ ταχύρρυθμης ὥθησις.

Ἀκόμα οἱ δαπάνες ποὺ ἀπαιτοῦνται, οἱ ἐξοπλισμοὶ ποὺ χρειάζονται καὶ τὸ προσωπικὸ ποὺ θὰ χρειαστεῖ νὰ ἐπανεκπαιδευτεῖ δημιουργοὺν δισταγμοὺς καὶ ἀναστολὰς μὲ ἀποτελέσματα οἱ ἀλλαγὰς νὰ κλιμακώνονται μακροχρόνια καὶ τελικὰ νὰ νοθεύονται καὶ νὰ ἐκτονώνονται ἀπὸ παρεμβάσεις ἢ σκοπιμότητες τῆς πολιτικῆς.

Ἔτσι κάθε φιλόδοξος καὶ ὀρθὸς ἀρχικὸς στόχος στὰ προγράμματα, τὴ μέθοδο, τὴν ὕλη καὶ τὴν ὕλικοτεχνικὴ ὑποδομή, ποὺ θὰ εἶχαν ἐπιπτώσεις στὴν κοινωνικοοικονομικὴ δομὴ καὶ ἀνάπτυξή τῆς χώρας, θυσιάζεται γιὰ νὰ μὴ συμβάλει στὴν ἀπαγκίστρωση ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ τῆς μαιολατρείας ποὺ ἐξυπηρετεῖ σκοπιμότητες τῆς στιγμῆς.

Ἐπέκτασις τῆς θεωρητικῆς παιδείας

Ὅταν ἀκόμα ἓνα κράτος ἀρχίσει νὰ ὑποχωρεῖ στὶς κοινωνικὲς πιέσεις γιὰ περισσότερη ἐκπαίδευσιν ἀλλὰ σὲ ὅρος τῆς ποιότητος τῆς ἐκπαίδευσης, ἀρχίζει ἡ κοινωνικὴ σπατάλη πόρων καὶ ἡ συντήρησις γιὰ τὸ μέλλον ψευδαισθήσεων, μὲ τελικὸ ἀποτέλεσμα ἀνεργία πτυχιούχων καὶ τὴ δημιουργία ἐπιστημονικοῦ πλεονεκτήτου (θεωρητικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν συνήθως) ποὺ ἀποτελοῦν τίς ἀποδείξεις κακῆς ὀργάνωσης καὶ ἀνυπαρξίας προγραμματισμοῦ στὴν οἰκονομία γενικὰ.

Ἔτσι ἡ συνεχὴς ἐπέκτασις ὁρισμένων οἰκονομικῶν, νομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς γενικῆς ἢ κλασσικῆς μέσης παιδείας μὲ τὴν κυριαρχία τῆς ἀπὸ ἔδρας διδασκαλίας, χωρὶς ἐποπτικὰ μέσα καὶ ἐργαστήρια, εἶναι μιὰ τάσι στὴν εὐκολία, ποὺ καθυστερεῖ τὴν ἀνάπτυξιν, ἀφοῦ παράγει ἀντιοικονομικὰ «στοιχεῖα» καὶ δαιμονίζει τὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ τὴν κρατικὴ πρόσληψιν καὶ τὸ οἰκονομικὸ κατεστημένο. Ἀκόμα ἡ ἐγκατάλειψις τῆς μέσης τεχνικῆς ἐκπαίδευσης στὴν ἰδιωτικὴ βουλῆμια, ἡ θεωρητικὴ τῆς διάρθρωσις καὶ ὁ ἀτελής πρακτικὸς ἐξοπλισμὸς τῶν στελεχῶν τῆς, ῥίχνουν τὸ γὰρτρό τῆς καὶ ἀποτελοῦν ἀνασταλτικὸς παράγοντες γιὰ τὴν προσέλευσιν τῶν μαθητῶν καὶ προσωπικοῦ μὲ τελικὴ συνέπειαν τὴν ἐντονὴ ἑλλειψὶς μέσων στελεχῶν μὲ οὐσιαστικὰ ἐφόδια. Ἔτσι στὸ μέλλον τὸ παραγωγικὸ δυναμικὸ τῆς

κατώτερης και μέσης τεχνικής μιας εκπαίδευσης μαζί με τους απόφοιτους της Γενικής Μέσης Παιδείας που δεν βρήκαν θέση στα ΑΕΙ θα αποτελέσουν το φτηνό και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, έτοιμη λεία για αιμορρίες που μόλις θα εξασφαλίζουν το επίπεδο επιβίωσης. Και η εξάρτηση θα συνεχίζεται...

Στόχοι προγραμματισμού της εκπαίδευσης

Μέσα στα πλαίσια των ποιοτικών και τεχνολογικών αναγκών μιας αναπτυσσόμενης οικονομίας, όπου η αύξημένη πληροφόρηση και η μελλοντολογία, το τεχνολογικό περιβάλλον που διαφοροποιείται συνέχεια και οι απαραίτητες επιλογές ανάπτυξης και προόδου, θα μπορούσαν να κλιμακώσουν τους στόχους και τον προγραμματισμό της εκπαίδευσης με πολύ απλές διαδικασίες, και διπλασιασμό των σχετικών κονδυλίων, ώστε να φθάσουμε στα ευρωπαϊκά επίπεδα που φιλοδοξούμε να ανήκουμε, στοχεύοντας:

- Μία επιλογή: Περισσότερη και βελτιωμένη ειδική παιδεία.
- Μία προτεραιότητα: Συνεχής επιμόρφωση και ενημέρωση του διδακτικού προσωπικού.
- Μία ισορροπία: Πυραμιδοειδείς κλιμάκωση του αριθμού των πτυχιούχων κάθε βαθμίδας και συνεχής αναπροσαρμογή όσων της διεθνούς εμπειρίας και τις ανάγκες της παραγωγής και τους πόρους.

Οι δαπάνες της παιδείας

Μόνο έτσι θα μπορούσε να ελπίζεται η αυτοδύναμη, διαπεριφερειακή ανάπτυξη, η αξιοποίηση των πόρων και η καταξίωση της παιδείας που οι δαπάνες λειτουργίας της είναι πιο επαχθείς όσο η οικονομία της χώρας είναι φτωχότερη, για τους εξής λόγους: Το εισόδημα των μη βιομηχανικών χωρών είναι συνολικά και κατά τομέα απασχόλησης μικρότερο.

Η δυνατή επομένως αποταμίευση, που δημιουργεί ένα περιθώριο για επενδύσεις, είναι μειωμένη στις πτωχές χώρες.

Αλλά, παράλληλα, και ο σχολικός πληθυσμός σε σχέση με τους ενεργούς (δηλ. τους εργαζόμενους) είναι μεγαλύτερος. Έτσι για κάθε μαθητή αντιστοιχεί μικρότερη «φορολογητέα» ύλη για να καλύψει τις δαπάνες σπουδών του. Και η μόρφωσή του γίνεται με θυσίες, άλλων επενδύσεων (π.χ. αρδευτικών έργων).

Ας δούμε σχετικά όρισμένα στοιχεία του 1962 που ελάχιστα έχουν διαφοροποιηθεί, όπως τα δίνει ο Καθηγητής A. Levvis του Manchester (Νόριελ 79). Για να λάβουν όλα τα παιδιά δετή στοιχειώδη μόρφωση, στοίχιζε σε τρέχουσες τιμές:

0,8%	του εθνικού εισοδήματός τους στις ΗΠΑ.
1,7%	» » » » στη Τζαμάικα.
2,8%	» » » » Γκάνα.
4 %	» » » » Νιγηρία.

Αυτή η αναλογία γίνεται πιο κατανοητή όχι μόνο από το χαμηλό εισόδημα όρισμένων κρατών, αλλά και από την σύνθεση του πληθυσμού τους κατά ηλικίες. Έτσι ο πληθυσμός ηλικίας μέχρι 19 ετών ήταν:

51% στην Τουρκία, 50% στη Τζαμάικα και Ινδία και 33% στις ΗΠΑ και την Ελλάδα.

Ακόμα μια ειδικότερη σύγκριση μεταξύ Γαλλίας και Βραζιλίας: Αν θελήσουμε να δώσουμε στον πληθυσμό ηλικίας 6—13 ετών την ίδια εκπαίδευση (πέρα από τις έλλειψεις υποδομής) στη Γαλλία έχουμε 4,3 ενήλικες εργαζόμενους (για να φορολογηθούν και να βγάλουν τα έξοδα κάθε μαθητή) και στην Βραζιλία μόνο

1.2. Έτσι στη Βραζιλία το θάρος για τη στοιχειώδη εκπαίδευση είναι $4,3 : 1,2 = 3,5$ φορές επαχθέστερο.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει το κόστος και τη λειτουργία της εκπαίδευσης είναι οι σπατάλες στην εκπαίδευση που εντοπίζονται στην παραγωγή προσωπικού μη άμεσα και παραγωγικά αξιοποιήσιμου, στις εγκαταλείψεις των σπουδών από τους μαθητές στο μέσο του χρόνου ή των σπουδών και κυρίως ή παραγωγή προσωπικού γενικής και θεωρητικής μόρφωσης άκαταλλήλου για την σημερινή και μελλοντική παραγωγική διάρθρωση της οικονομίας.

Εκπαίδευση και βιομηχανική ανάπτυξη

Οι προσπάθειες εκτίμησης της αποδοτικότητας των επενδύσεων παιδείας γίνονται με μακροχρόνιες παρατηρήσεις και στοχεύουν να αριθμοποιήσουν το ρόλο της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη των βιομηχανικών οικονομιών κατά τον 20όν αιώνα.

Έτσι στις ΗΠΑ στο διάστημα 1919—1957 το έθνικό εισόδημα αύξηθηκε κατά 3% το χρόνο κατά μέσο όρο. Η αύξηση αυτή κατανεμίστηκε με διάφορους ύπολογισμούς ως εξής: 1% στην αύξηση του αριθμού των εργαζομένων, 1% στην αύξηση του υλικού κεφαλαίου και 1% στην οργάνωση και βελτίωση του εργατικού δυναμικού δηλαδή στο μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων.

Αλλά ή περίπτωση της Ιαπωνίας, όπου μέσα στο φτωχό και περιορισμένο γεωγραφικό της κέλυφος, ή συσσώρευση κεφαλαίου και ή έντονη τεχνολογική αξιοποίηση του άφθονου ανθρώπινου δυναμικού της αποτελεί παράδειγμα ανάπτυξης με αφετηρία την παιδεία και την ειδικευση, με αποτελέσματα ή παγκόσμια αγορά να πνιγεί από την θάλασσα των ιαπωνικών προϊόντων ύψηλου τεχνολογικού επιπέδου.

Η απαραίτητη διάρθρωση στελεχών

Η συμβολή της παιδείας στην οικονομική ανάπτυξη μπορεί να άπλοποιηθεί περισσότερο αν στη θέση του Ρομεισίωνα θάξουμε 500 ναυαγούς με ελάχιστα στοιχειώδη έργαλεία ή αν φανταστούμε τους έποικους ενός νησιού που φτάνουν ξαφνικά και πρέπει να εγκατασταθούν, να προστατευτούν, να ζήσουν.

Αν οι 500 είναι αγράμματοι θα αρχίσουν, πειζόμενοι από τις άμεσες ανάγκες επιβίωσης, στέγασης κλπ., να ασχολούνται με δραστηριότητες άμεσης ανάγκης και μικρής παραγωγικότητας. Αν μαζί τους έχουν κι ένα μηχανικό, μπορούν να ετοιμάσουν έργαλεία για όργανα, να φτιάξουν αλλάκια και δρόμους, να κτίσουν. Αν μαζί τους έχουν μερικούς τεχνίτες, ένα δάσκαλο, 2 καθηγητές, ένα γιατρό, κλπ. σχηματίζουν ένα παραγωγικό σύνολο, με δυνατότητες βελτίωσης.

Αποτελούν πυραμίδα (σέ διάρθρωση) άπασχόλησης που προέρχεται από τη σωστή διάρθρωση της εκπαίδευσης που λειτουργεί σαν πολλαπλασιαστής άπασχόλησης, αφού κάθε στέλεχος χρησιμοποιείται παραγωγικά στο επίπεδο που πρέπει και δίνει δουλειά σε άλλους.

Σαν λογικό συμπέρασμα από τα προηγούμενα θγαίνει ή ανάγκη να υπάρχει μια στρατηγική της εκπαίδευσης και ό καθορισμός στόχων και προτεραιοτήτων για την παραγωγή και αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων που είναι τα κάθε επιπέδου στελέχη, τεχνοκράτες και έρευνήτες που θα εξισορροπούν τις ανάγκες και τα διατιθέμενα μέσα με την συνεχή βελτίωση των διαδικασιών ανάπτυξης και παραγωγής.

Έτσι, διαχρονικά, οι στόχοι πρέπει να υλοποιούνται σε προγράμματα δράσης και να προσαρμόζονται στις εξελίξεις της επιστήμης και της τεχνολογίας με την ποσοτική και ποιοτική βελτίωση της παραγωγής και τη συνεχή αναπροσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα

Έτσι ένα μοντέρνο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για να επιτύχει πρέπει να συντονιστεί με ένα ΥΠΑΡΧΟΝ (έαν υπάρχει) ρεαλιστικό και έφικτο πρόγραμμα οικονομικής, κοινωνικής, βιομηχανικής, πολιτιστικής και περιφερειακής ανάπτυξης και συστηματικά να αιτιολογείται και ν' αναπροσανατολίζεται από τις προοπτικές, ανάγκες, δυσχέρειες και πόρους αυτής της ανάπτυξης.

Για όλα αυτά χρειάζεται να συνειδητοποιηθούν, να υιοθετηθούν και να κλιμακωθούν όρισμένα πάγια προβλήματα όπως: το δημογραφικό πρόβλημα που προσδιορίζει τον μαθηματικό πληθυσμό, οι διαπεριφερειακές ανισότητες, ή απογραφή των πόρων και το μοντέλο ανάπτυξης μέσα στα ευρύτερα γεωπολιτικά και παγκόσμια σχήματα επιρροής και αλληλοεξάρτησης που διαγράφονται.

Ακόμα πρέπει να διασφαλιστεί ή επέκταση και προσπάθεια στην παιδεία ολοκληρωτού πληθυσμού που είναι ή άλλη της αποστολή, ή κοινωνική, ή ανθρωπιστική, που ολοκληρώνει και καταξιώνει την παιδεία και τον προγραμματισμό ανάπτυξης της σε κάθε κοινωνία που θέλει να λέγεται ανεπτυγμένη και να την συνδέει ουσιαστικά και λειτουργικά με την οικονομία και την πρόοδο.

Οι προϋποθέσεις ανάπτυξης της παιδείας

Οι ελάχιστες προϋποθέσεις γι' αυτά είναι: η ικανότητα και αποτελεσματικότητα της Διοίκησης, ο προγραμματισμός παραγωγής του αναγκαίου διδακτικού προσωπικού (που προηγείται κατά μία δετία τουλάχιστον) έφέλευση του λαού και των νέων με την όρθη πληροφόρηση, τον επαγγελματικό προσανατολισμό, τις ικανοποιητικές αμοιβές, την ολοκληρωμένη εκπαίδευση, που θα διασφαλίζει την άμεση απασχόληση μετά τις σπουδές, και αξιοποιεί τις θυσίες του πληθυσμού γι' αυτές.

Η επίλογό λοιπόν της παιδείας σαν εθνικού στόχου ολοκλήρωσης της οικονομικής ανεξαρτησίας, της πολιτιστικής ανάπτυξης και της εθνικής αποδέσμευσης από τη διεθνή κηδεμονία, μόνο με τον άμεσο προγραμματισμό και τον διπλασιασμό των σχετικών πιστώσεων ώστε να πλησιάσουν τα διεθνή επίπεδα, μπορεί να ελπίζεται. Ενδιάμεσος στόχος θα είναι η σύμπτωση προσφοράς και ζήτησης στελεχών κάθε επιπέδου και βαθμού ειδίκευσης, για να επιταχυνθεί ή οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη που αποτελούν την άφετηρία για το στερέωμα της δημοκρατίας και την ατομική και εθνική ολοκλήρωση και ανεξαρτησία από τα δεσμά του κεφαλαίου και του μοντέλου της καταναλωτικής κοινωνίας που μάς κυριεύει όλο και πιο άσφυκτικά.

Ακόμα υποθαμιζει συνέχεια τα πολιτιστικά και παραδοσιακά μας γνώρισμα-τα και το περιβάλλον που δημιουργήσαμε, παρασυρμένοι από τις σειρήνες που κελαϊδούσαν τη μπαλάντα του ευδαιμονισμού και του μοντερνισμού, σε ξένα πρότυπα μίμησης, επειδή είμαστε σχετικά άνθρωποι, γαλουχημένοι από μία παιδεία «πιστή» στη δυναστεία των έλληνοχριστιανικών και κλασσικών φληναφημάτων.

Συμπερασματικά λοιπόν ή σχέση παιδείας και οικονομίας είναι συνάρτηση θετική, άμεση και ουσιαστική που αλληλοτροφοδοτείται με τελική συνέπεια την οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη και πρόοδο και την ατομική και μορφωτική θελίτωση και ολοκλήρωση που συνεπάγονται την ευρύτερη την εθνική ανεξαρτησία και την κοινωνική απελευθέρωση του ατόμου από τα δεσμά της πολιτικής οικονομικής εξάρτησης, ντόπιας και ξένης.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Κ. Ν. ΓΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ

Υφηγητοῦ Γεωλογίας

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΤΜΟΘΕΡΜΩΝ ΑΜΑΡΑΝΤΟΥ ΚΟΝΙΤΣΗΣ Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπὸς τῆς παρούσης ἐρεύνης εἶναι νὰ συμθάλει εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τῶν φυσικῶν πόρων τῆς παραμεθωρίου περιοχῆς Ν. Ἰωαννίνων.

1. Γεωγραφικὴ θέσις τῶν ἀτμοθέρμων

Οἱ ἀτμοθέρμιες εὐρίσκονται θόρεια τῆς Κόνιτσας καὶ σὲ ἀπόστασιν 27 χλμ. περὶπου ἀπ' αὐτὴ πλησίον τοῦ χωρίου Ἀριάραντος. Τὸ ὑψόμετρο τοῦ χωρίου εἶναι 960 μέτρα καὶ οἱ ἀτμοθέρμιες ἀπέχουν ἀπὸ τὸ χωριὸ 5 χλμ. περίπου, εὐρίσκονται δὲ σὲ ὑψόμετρο 1260 μέτρων.

Ἡ ὥς ἄνω περιοχὴ συνδέεται δι' ἀπλῆς δημοσίας ὁδοῦ μὲ τὴν Κόνιτσα, ἔνα τιμῆμα δὲ αὐτῆς εἶναι ἀσφαλτοστρωμένο.

2. Γεωλογία τῆς εὐρυτέρας περιοχῆς

Ἡ περιοχὴ γεωτεκτονικῶς ἀνήκει στὴ ζώνη Ὠλονοῦ - Πίνδου. Τὰ στρώματα τῆς ζώνης αὐτῆς, κυρίως δολομιῖτες καὶ ἀνοικτόφαιοι ἀσβεστόλιθοι μεσοτριαδικῆς ἡλικίας καθὼς καὶ σχιστοκερατολιθικὴ διάπλαση Ἄνω - Τριαδικοῦ - Κατώτερου - Κρητιδικοῦ, μάρμαρες, ψαμμίτες, λατυπόπαγῃ καὶ φλύσχης Ἡωκαίνου - Κάτω - Ὀλιγοκαίνου, ὡς κάλυμμα ἐξ ἐπωθήσεως ἐπικάθηνται τοῦ φλύσχου τῆς ζώνης Ἀδριατικῆς - Ἰονίου.

Οἱ σερπεντῖναι τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Πίνδου δὲν ἀποτελοῦν στοιχεῖα τῆς Δ. Ἑλλάδος. Οἱ σερπεντῖναι αὐτοὶ ἀνήκουν στὴς ὀφειολιθικὰς ἐκρήξεις τῆς ζώνης τῶν σχιστοκερατολιθικῶν στρωμάτων καὶ σερπεντινῶν τῆς Ἀν. Ἑλλάδος, ἐπικάθηνται δὲ τοῦ φλύσχου τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Πίνδου δι' ἐπωθήσεως.

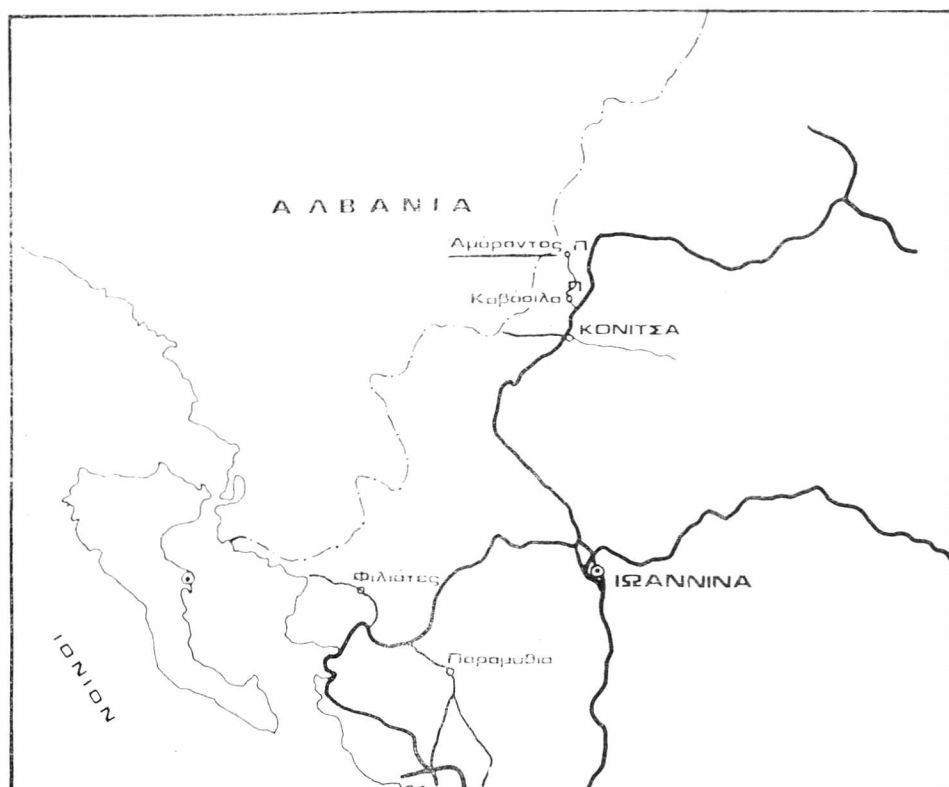
Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω σερπεντινῶν παρατηροῦνται εἰς τὴν Ἡπειρον ὀφειολιθικὰς ἐκρήξεις καὶ εἰς διαφόρους θέσεις ἐντὸς τοῦ φλύσχου τῆς ζώνης Ἀδριατικῆς - Ἰονίου. Συγκεκριμένα παρατηροῦνται σερπεντινιωμένοι περιδοσίτες ἐντὸς τοῦ φλύσχου πλησίον τοῦ χωρίου Ζέριμα (ἐπαρχία Κονίτσης). Ἐπίσης μεταξὺ τῶν περιοχῶν Πυρσόγιαννης καὶ Ζέριμα καθὼς καὶ Πυρσόγιαννης - Λουτρῶν Ἀμαράντου.

Οἱ ὡς ἄνω ἐμφανίσεις ὀφειολίθων εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ φλύσχου τῆς ζώνης Ἀδριατικῆς - Ἰονίου, ὁ ὅποιος εἶναι ἀνωτέρας ἡωφαινικῆς ἕως ὀλιγοφαινικῆς ἡλικίας καὶ συνεπῶς θεωροῦνται ὅτι ἀποτελοῦν ἐκρήξεις παλαιοτριτογενοῦς ἡλικίας.

3. Γεωλογικὲς καὶ ὕδρολογικὲς συνθήκες τῆς περιοχῆς

Ἡ περιοχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο χαρακτηριστικὰ πετρώματα:

1) Ἀπὸ μεγάλην ἐξάπλωσιν φλύσχου καὶ 2) ἀπὸ ὀρισιμένες περιοχὰς ἀσβε-

Γεωγραφική θέση πηγών 'Αμαράντου

στολίθου. Κυρίως επικρατεί ή εμφάνιση του φλύσχου. Στη θέση όπου εξέρχονται οι θερμοί άτμοι έχουμε ένα κάθετο ρήγμα, στο όποιο αναπτύσσονται ο φλύσχης και υπεράνω αυτού οι άσβεστόλιθοι.

Ο φλύσχης θεωρείται το πιο ύδατοστεγές πέτρωμα της περιοχής. Λόγω της μικράς ύδατοπερατότητός του και της άργιλικής του συστάσεως αποσαθρώνεται από τα επιφανειακά νερά εύκολα, και στις περιοχές που δεν είναι πολύ απότομος ή κλίσεις, έχει αναπτυχθεί έντονος δάστυσις. Ο άσβεστόλιθος δέ είναι το πλέον ύδροπερατόν πέτρωμα της περιοχής.

Οι θερμοί άτμοι εξέρχονται από τον άσβεστόλιθο, ακριβώς εις την έπαφή αυτού με τον υποκείμενο φλύσχη και συγκεκριμένα δια μέσω καρστικών και τεκτονικών ρηγμάτων του άσβεστόλιθου.

Μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει καμία μελέτη αξιοποιήσεως των θερμών άτμών πλην μιας επισκέψεως και αναγνωρίσεως υπό του χημικού κ. Περτέση πριν από το 1940.

4. Θερμοί άτμοι

Οι θερμοί άτμοι εξέρχονται από ρωγμές και καρσικά ρήγματα του άσβεστόλιθου.

Αναπτύσσονται δὲ εἰς ἓνα μέτωπο περίπου 74 μέτρων ἐπὶ τοῦ ἀσθεστολίθου. τὰ δὲ στόμια ἐξόδου εἶναι περίπου 15.

Ἡ μετρηθεῖσα θερμοκρασία τῶν θερμῶν πηγῶν εὐρέθῃ ἐπὶ τόπου 37 °C μὲ θερμοκρασία περιβάλλοντος 15 °C. Εἰς τὰ στόμια τῶν ἀτμῶν, ἀναπτύσσεται μίᾳ ἔντονος δόξας μικροχλωρίδας.

Ἐλήφθησαν δείγματα ἀτμοῦ σὲ πρόχειρες συσκευὲς καὶ μπαλλόνια καὶ ἐκ τῆς προχείρου ἀναλύσεως προέκυψε ὅτι οἱ ὕδρατμοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ καθαρὸ νερό. Κατὰ τὸν Περτέση εὐρέθῃ ὅτι οἱ ἀτμοὶ ἔχουν ραδιενέργεια ἴση μὲ 0,12 μονάδες Mache ἀνὰ λίτρον εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 36,6 °C μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῆς φυσικῆς ἐκφορτίσεως.

5. Ἑγκαταστάσεις ἀτμοθεραπευτηρίου

Οἱ μέχρι τώρα ἐγκαταστάσεις ἦσαν πρωτόγονες καὶ μὲ πρόχειρα μέσα (ξύλινες παράγκες, τσιμεντένια περίπτερα κλπ.).

Τὸ 1978 ἔγινε κάποια κατασκευὴ ἀπὸ τὴν κοινότητα Ἀμαράντου, ἡ ὁποία κατόπιν ἐπισκέψεως τοῦ Ε.Ο.Τ. ἀπερρίφθη ὡς μὴ ἀνταποκρινομένη τῶν ἀναγκῶν δι' ἀτμοθεραπείαν. Ἐπίσης ὁ κατασκευαστὴς τοῦ συγκροτήματος ἀντὶ νὰ διατηρήσῃ καὶ καλλιεργήσῃ τὰ στόμια ἐξόδου τῶν ἀτμῶν, τὰ ἔκλεισε κατὰ τὸ κτίσιμον μὲ τὸ τσιμέντο. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀπομακρυνθῇ τὸ ἀκατάλληλο κατασκευάσμα καὶ νὰ γίνῃ καλλιέργεια καὶ διατήρησις τῶν στομίων ἐξόδου τοῦ θερμοῦ ἀτμοῦ.

6. Θεραπευτικὲς ιδιότητες

Βάσει τῶν μέχρι τοῦδε εἰδικῶν ἐρευνῶν καὶ μελετῶν τῶν Ἱατρῶν 1) Dr. Med. Georgina Scheerbarth (εἰδικὸς Παθολόγος - Καρδιολόγος), 2) Dr Med. Μενελάου Καραγκούνη (εἰδικὸς Ρευματολόγος) καὶ 3) εἰδικώτερα τοῦ Ἱατροῦ Βασ. Χρήστου (εἰδικὸς Ἀκτινολόγος) κατόπιν μακροχρόνιων παρατηρήσεων (1950 - 1960 δημοσιεύματα τοῦ 1960), ἐπὶ 3000 ἀσθενῶν ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον, θεραπεύονται αἱ κάτωθι ἀσθένειαι:

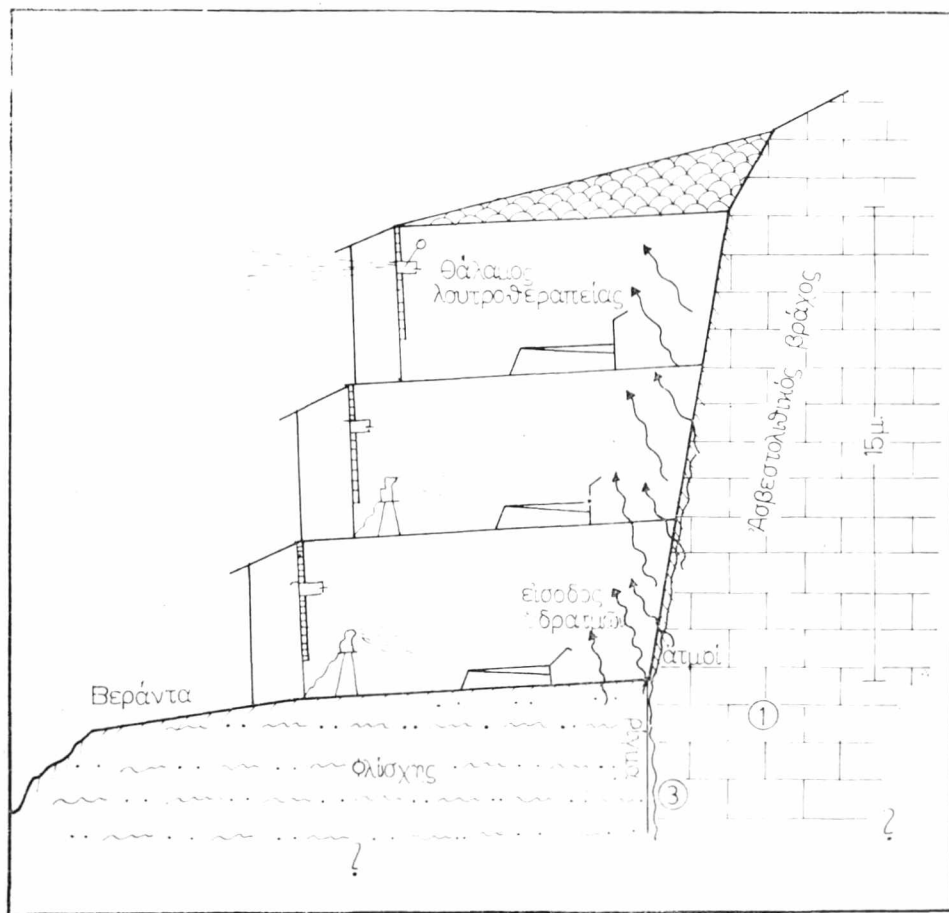
Ἐπαγγελματικὰ νοσήματα (ἀποκονιώσεις πνευμόνων, νεφρῶν, ἥπατος - χοληδόχου κύστεως, ὁστέων, ἀρθρώσεων ἢ ἀρθροπαθειῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν ἐν γένει ρευματοπαθειῶν κλπ.), ρευματικὲς παθήσεις, μὴ ἐπαγγελματικὲς ὀφειλόμενες εἰς λοιμώξεις ἢ καὶ εἰς ἄλλα αἷτια κλπ. (Σπονδυλοαρθρίτιδες, ὀστεοαρθρίτιδες καὶ ἀρθρίτιδες ἐν γένει, μεσοπλευρὶαι νευραλγίαι, ὀσφυαλγίαι, ἰσχυαλγίαι καὶ διάφοροι ἄλλαι νευρίτιδες, νευρομυϊτιδες, τενοντίτιδες, μεταρρευματικαὶ παθήσεις, ἀγκυλώσεις, παραλύσεις κλπ.). Χρόνιαι ἀπλὰι θρογγίτιδες, ἀσθματικαὶ ἢ μὴ, ρινίτιδες, φαρυγγίτιδες. Χρόνιαι γυναικολογικαὶ φλεγμοναὶ (κολπίτιδες, ἐνδομητρίτιδες, σαλπινγίτιδες κλπ.) στείρωση, δερματοπάθεια, ἀναιμία κλπ.

Κατόπιν συζητήσεως μετὰ Γερμανῶν καὶ Ἑλβετῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων προέκυψε ὅτι μπορεῖ νὰ γίνῃ θεραπευτήριον ἀδυνατίσματος διὰ τοῦ φυσικοῦ ἀτμοῦ, ὑψηλῆς στάθμης καὶ θὰ εἶναι τὸ μοναδικὸ στὴν Εὐρώπῃ.

Ἑγκαταστάσεις διαμονῆς τῶν παραθεριστῶν ὑπάρχουν πρόχειρες, χαμηλῆς στάθμης καὶ σὲ μικρὸν ἀριθμό.

7. Ὑπάρχουσα κατάστασις καὶ προτάσεις

Ἐκ τῆς ἐπιτοπίου ἐπισκέψεως καὶ μελέτης προκύπτουν τὰ κάτωθι: Εἰς τὴν περιοχὴν Ἀμαράντος ἐξέρχονται θερμοὶ ἀτμοὶ ἐκ 15 ρηγμάτων (στόμια) θερμο-

Σκιαγράφημα αξιοποίησης ατμοθερμιών Αμαράντων

κρασίας 37°C . Η περιοχή είναι γραφικώτατη και η έξοδος των ατμών βρίσκεται στα ρήγματα του ασβεστολιθικού βράχου πλησίον της επαφής αυτού με τον φλύσχη. Η θέση των θερμών ατμών βρίσκεται σ' ένα υψόμετρο 1260 μέτρων περίπου. Εγκαταστάσεις διά την ατμοθεραπείαν υπάρχουν και είναι πρωτόγονοι. Υπό της Κοινοτήτος έγινε τὸ 1978 μία κατασκευή θεραπευτηρίου, ἡ ὁποία δὲν ἐπερατώθη λόγω διακοπῆς ἀπὸ τὸν ΕΟΤ ὡς ἀκαταλλήλου διὰ τὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπό. Ἐπὶ πλέον δὲ ἐκ τῆς ἐπιτοπίου παρατηρήσεώς μας εὐρέθη ὅτι τὰ περισσότερα στόμια τοῦ ατμοῦ ἔχουν κλεισθῇ μετὰ τὴν κατασκευὴ τῶν θεμελίων, ἀντὶ νὰ γίνῃ καλλιέργεια αὐτῶν. Ὁ χώρος διαμονῆς διὰ τοὺς παραθεριστὰς εἶναι μερικὲς μικροκατοικίες καὶ παράγκες.

Οἱ θεραπευτικὲς ιδιότητες εἶναι:

1. Κατὰ τὴν Γερμανίδα Ἰατρὸν Dr. med. G. Scheerbarth καὶ τὸν Dr. med. M. Καραγκούνη δύναται ὁ θερμὸς ατμὸς νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ θεραπευτήριον φυ-

σικού αδυνατίσματος ύψιλλης στάθμης, δι' όλον τόν κόσμον.

2. Ένδείκνυται διά επαγγελματικά νοσήματα (κατά τόν Ίατρον Βασ. Κ. Νρήστου 1960, αποκονιώσεις πνευμόνων, νεφρών, ήπατος- χοληδόχου κύστεως, ό- στών, αρθρώσεων ή αρθροπαθειών και επαγγελματικών εν γένει ρευματοπαθειών κλπ.). Διά χρόνιας ρευματικής παθήσεις, μη επαγγελματικής, όφειλομένας εις λοι- μώδεις ή και εις άλλα αίτια κλπ.) (σπονδυλοαρθρίτιδες και αρθρίτιδες εν γένει μεσοπλευρικοί, νευραλγίαι, όσφυαλγίαι, ισχυαλγίαι, και διάφοροι άλλοι νευρίτιδες, νευρομυϊτιδες, τενοντίτιδες, μεταρρευματικά παθήσεις, άγκυλώσεις, παραλύσεις κλπ.). Χρόνιαι άπλαι όρογγίτιδες, άσθματικά ή και μη, ρινίτιδες, ραφυγγίτιδες. Χρόνιαι γυναικολογικά φλεγμοναί (κολπίτιδες, ένδομητρίτιδες, σαλπινγγίτιδες κλπ.). Ένδείκνυται γενικώς κατά της στειρώσεως. Διά δερματοπαθείας, άναμίας κλπ.

Ός εκ τούτου κρίνεται απαραίτητο όπως γίνη συστηματική μελέτη από ειδι- κούς έπιστήμονες, με έμπειρία στά θερμιδομεταλλικά νερά και τούς θερμούς άτμούς.

Έτσι: 1) Η περιοχή διά καταλλήλου αξιοποίησεως δύναται νά αποτελέση ένα από τά καλλύτερα κέντρα φυσικού αδυνατίσματος της Εύρώπης.

α. Θα πρέπει νά απομακρυνθούν όλες οι μέχρι τώρα μικροκατασκευές μπωτόν.

β. άνοιχτούν όλα τά στόμια τών άτμών πού έχουν κλεισθή από μπωτόν.

γ. Νά γίνη μία πλήρης υδρογεωλογική μελέτη τών άτμών, τών ρηγμάτων, της κυκλοφορίας αυτών εντός τών πετρωμάτων.

δ. Νά γίνη μελέτη καλλιτέρας συλλογής τών άτμών και μέτρησις της παροχής αυτών.

στ. Βάσει τών άνωτέρω στοιχείων νά γίνη εκπόνηση μελέτης κατασκευής θερα- πευτηρίου με εύρωπαϊκά πρότυπα και νά προσαρμοσθή στο εκεί περιβάλ- λον, στον έπισκέπτη, τουρίστα ή άσθενή, νά προσφέρει μεγάλη εύχαρίστηση και άνακούφιση.

Ός εκ τούτου μία ειδική κατασκευή του άτμοθεραπευτηρίου με την συμπαρά- σταση και την έμπειρία του ΕΟΤ θα αξιοποιηθή τέλεια και την πανοραμική θέα προς τό τοπίο της εύρυτέρας περιοχής.

Αυτά θα συμβάλλουν τά μέγιστα εις την επιτυχία του συγκροτήματος εις όλους τούς τομείς, τουριστικό, θεραπευτικό, άναψυχής.

Λόγω δέ της ύπάρξεως τών μεγάλων αεροδρομίων Ίωαννίνων και Κερκύρας είναι δυνατόν νά καταφθάσουν μεγάλες ομάδες παραθεριστών για φυσικό αδυνατί- σμα από τό έσωτερικό και τό έξωτερικό. Θα βοηθήση δέ τά μέγιστα στην αξιοποίη- ση και διατήρηση του πληθυσμού εκεί.

2) Η αξιοποίηση τών θερμών άτμών θα τονώσει τό ήθικó τών κατοίκων της περιοχής και θα συμβάλλη στη θελίωση του εισοδήματός τους κατά πολύ. Έξ άλ- λου ή άπασχόλησή τους στις λουτροθεραπευτικές εγκαταστάσεις κλπ. θα συγκρατή- ση την έσωτερική και έξωτερική μετανάστευσή τους, καθόσο ή μείωση του πληθυ- σμού έχει φθάσει σε άνησυχητικά επίπεδα στην άκριτική αυτή περιοχή, όπως φαί- νεται και στον πιο κάτω πίνακα της Στατιστικής Υπηρεσίας για την μεταβολή του πληθυσμού στην Κόνιτσα:

ΕΤΟΣ	ΠΑΗΘΥΣΜΟΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ % (+=αύξηση, —=μείωση)
1951	13.915	
1961	14.405	+ 3,5%
1971	10.037	—30 %

3) Τέλος ή ως άνω περιοχή παρουσιάζει μόνον πλεονεκτήματα για την αξιοποί- ησή της γιατί ή εύρυτέρα περιοχή έχει πολλές φυσικές καλλονές, μεγάλη πανοραμι-

κή θέα πρὸς τὸ θουνὸ Γράμιος, μεγάλη ποσότητα θερμοῦ ἀτμοῦ μὲ δυνατότητες ἀξιοποιήσεώς του καὶ κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνες. Μπορεῖ νὰ γίνῃ τουριστικὸ κέντρο ψυχαγωγίας κυνηγῶν, ἐπιστημονικὸ κέντρο ἐρευνῶν, φυσιοθεραπευτήριον ἀδυνατίσματος, ἀτμοθεραπευτήριον καὶ κυρίως θὰ ὑπάρξῃ μεγάλη εἰσροὴ τουριστῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ μεγάλη συμβολὴ στὴν ἐθνικὴ μας οἰκονομία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βορεάδου Γεωργ. Δ.: 'Η σχιστοκερατολιθικὴ διάπλασις τῆς Σαλαμίνας καὶ αἱ βασικαὶ καὶ ὑπερβασικαὶ ἐκρήξεις αὐτῆς. Δημοσιεύματα τῆς Γεωλογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀριθμ. 19. Ἀθῆναι, 1932.
2. Βασ. Χρήσου (Ἱατρὸς Ἀκτινολόγος): Δημοσίευμα περὶ τῶν θεραπευτικῶν παρατηρήσεων τῶν ἀτμοθερμῶν Ἀμαράντου.
3. Dr. med. G. Scheerbarth: Ἀδημοσίευνται παρατηρήσεις καὶ ἔρευναι, Ἀθῆναι, 1979.
4. Dr. med. M. Καραγκοῦνη: Ἀδημοσίευνται παρατηρήσεις καὶ ἔρευναι, Ἀθῆναι, 1979.
5. Κ. Γαραγκοῦνη: Ἀδημοσίευνται Ἐκθεσις ἀξιοποιήσεως τοῦ φυσικοῦ πλούτου Ν. Ἰωαννίνων (Ἀνακοινώθη εἰς Ἰωάννινα 14-11-79).

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΚΩΣΤΑ Δ. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗ

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΚΑΙ ΑΣΩΠΙΟΣ

Τὸ Δημοτικὸ τραγούδι — Ἡ Ἠπειρος — Ἡ πολιτικὴ
τοποθέτηση τοῦ ποιητῆ — Ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ Ἀσώπιου.

*«Ἡ ποίησις ἣ πρόπει νὰ εἶναι καλή, πρᾶγμα καὶ
ὄνομα ποίησις, ἣ νὰ λείπῃ καθόλου».*

ΚΩΝ. ΑΣΩΠΙΟΣ (1850)

Ἡ ἐπιστολὴ ποὺ φέρω στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας ἀνήκει στὸν ἔθνικό μας ποιητὴ Ἀριστ. Βαλαωρίτη. Εἶναι γραμμένη στὶς 16 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1861. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ ποιητὴς βρισκόταν στὴ Λευκάδα. Καὶ ὁ Ἀσώπιος στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἀπὸ τὸ 1843 δίδασκε στὴν Ἀθῆνα σὰν καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι σπουδαία, γιατί παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς.

Τριάντα χρόνια κοντὰ εἶχαν περάσει ἀπὸ τὸν τερματισμὸ τοῦ πολύχρονου καὶ αἱματηροῦ ἀγώνα καὶ τὴ σύσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Οἱ πληγὲς ἦταν νοσῆς. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης εἶχε συμβιβαστεῖ μὲ τὴ φεουδαρχία. Οἱ προστάτιδες δυνάμεις ἔπαιζαν γιὰ τὸ συμφέρον τους τὸ παιχνίδι τῆς μεγάλης ιδέας, ὅπως σήμερα τῆς «ἐνωμένης Εὐρώπης». Ὅμως τὸ ἔθνικὸ ζήτημα τῆς ἀπολύτρωσης τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν συγκινοῦσε ὁλόκληρο τὸν Ἑλληνικὸ Λαό. Ἀλλὰ ὁ ὄνειροπαρμένος Ὀθωνας ἦταν ἀνέτοιμος γιὰ ἓνα τέτοιο ἐγχείρημα. Τὰ λαϊκὰ στρώματα καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἀγροτιά στὸν ἐλευθερωμένο χῶρο, στὶς ὑπόδομες περιοχὲς καὶ στὰ Ἐφτάνησα ζοῦσε σὲ ἄθλια οἰκονομικὴ κατάσταση. Κι' ἡ ζωὴ εἶχε γίνῃ ἀφόρητη, ταραγμένη, ἐκρηκτικὴ. Ὅσοι ἀπὸ ἓνα χρόνον ἔγινε ἡ Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1862.

Ἀλλὰ καὶ στὸν πνευματικὸ τομέα ἡ στεῖρα ἀρχαιολατρεία καὶ ὁ νοσηρὸς ρωμαντισμὸς ἔπνιγαν τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους. Ἀπὸ τὸ 1851 εἶχαν ἀρχίσει οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοί. Στὰ σπίτια καὶ στὰ καφενεῖα ὁ κόσμος συζητοῦσε γιὰ τὴν ποίηση. Ἔτσι ὅπως σήμερα ἔχομε τὸ ποδόσφαιρο, τὰ μπουζούκια καὶ στὰ πάρτυ τὴν ποιητικὴ πεζολογία τῆς μοντέρνας ποίησης, ποὺ χρειάζεσαι διερμηνέα, γιὰ νὰ ἀντιληφθῇς τὸ νόημα.

Ὁ μεγάλος Δάσκαλος τοῦ Γένους Κων. Ἀσώπιος, ποὺ τὸ πραγματικὸ του ὄνομα Κων. Ἰ. Ράντος ἢ Ράδος (1790—1872) ἦταν Ἠπειρώτης. Καὶ εἶναι σήμερα μιὰ λησμονημένη πνευματικὴ φυσιογνωμία. Εἶχε γαλουχηθῇ ἀπὸ τὸν Ψαλῖδα καὶ ἦταν ὁ πιὸ ἄξιος μαθητὴς του. Ἐχτιμοῦσε τὸν Κοραῖ καὶ θαύμαζε τὸν Σολωμό. Μὰ ἀκόμα σπουδάζοντας στὴν Εὐρώπη μὲ ὑποτροφία τοῦ φιλέλληνα Γκίλφορντ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τὸ ἀναγεννητικὸ ρεῦμα, ποὺ ἐπικρατοῦσε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἀπὸ τὸ 1824 μέχρι τὸ 1842 δίδαξε στὴν Ἴονια Ἀκαδημία καὶ ἀπὸ τὸ 1843 μέχρι τὸ 1866 στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Ἐγινε τρεῖς φορές πρύτανης. Ἀπὸ τὴν Κέρκυρα ἀκόμα εἶχε ἀποκτήσει μεγάλη φήμη. Θεωρεῖται ὁ θεμελιωτὴς τῆς νεοελληνικῆς κριτικῆς, τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς λαογραφίας. Καὶ μεσουράνησε στὸν πνευματικὸ δρίζοντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴ σοφία καὶ τὸ ἥθος. Εἶναι ὁ τελευταῖος ἐκ-

πρόσωπος του νεοελληνικού διαφωτισμού. Με την αχτινοβολία που διαθέτει χάραξε τον όρθο δρόμο για την νεοελληνική ποίηση και για τη γλώσσα. Και όρθα αποκλήθηκε «ο πατριάρχης των Έλληνικών Γραμμάτων».

Μεγάλο όρόσημο στην ιστορία της Έλληνικής Γραμματικής αποτελούν «τὰ Σούτσεια» (1853). Με το έργο του αυτό ο Άσώπιος μέσα από το Πανεπιστήμιο συγκλόνισε από τὰ θεμέλια την Αθηναϊκή Σχολή των Σούτσηδων, που κοιτάζαν να γυρίσουν το έθνος και το λαό στην εποχή του Περίκλη.

Ο Άσώπιος θεωρούσε μεγαλύτερο ποιητή τον Έλληνικό Λαό. Το άθνατο δημοτικό τραγούδι, που στο μεγαλύτερο μέρος πλαστουργήθηκε στην Ήπειρο. Στα Σούτσεια θεωρεί ποιητές τον Σολωμό, τον Βήλαρο, τον Χριστόπουλο και τον Τσερτσέτη. Η δημοτική ποίηση άσκησε μεγάλη επίδραση στη διαμόρφωση της Έρτανησιατικής Σχολής. Τὰ άλλα ποιήματα τὰ είχε γὰ πέταμα. Όσο άξίζουν δυο ποιήματα του Βήλαρο, έλεγε, δέν άξίζουν όλα τὰ ποιήματα του Π. Σούτσου. Μά άκόμα στην Ιστορία των Άρχαίων Ποιητών είχε διακηρύξει «ὅτι ἡ ποίησις δέν εἶναι ἄριστος ἐπιούσιος, ὥστε εἰς ἔλλειψιν ἄλλον καλύτερον γὰ ἀρκεῖται τις καί εἰς τὸν κατώτερον».

Ο Βαλαωρίτης φοίτησε στην Ίόνια Ακαδημία και είχε δάσκαλο τὸν Άσώπια και τὸν Χριστ. Φιλητά, φημισμένους φιλόλογους τῆς Ίόνιας Ακαδημίας. Έδω πρέπει νά σημειώσω, ὅτι ὁ Άσώπιος ἀπὸ τὸ 1817, πὺν βρισκόταν στὴν ἀνθοῦσα παροικία τῆς Τεργέστης, διευθυντῆς τοῦ Έλληνικοῦ Σχολείου, εἶχε κάμει συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Ο Βαλαωρίτης ἦταν ἀρχοντόπουλο καί εἶχε οἰκονομικὴ ἄνεση. Γι' αὐτὸ συνέχισε τὶς σπουδές του στὴν Εὐρώπη. Ἐκεῖ δέχτηκε τὴν ἐπίθεση ἀπὸ τὰ ἐπαναστατικὰ ξεσπάσματα στὴν κατοπινὴ του πορεία. Ἰδιαίτερα τῆς Οὐγγαρίας καί τῆς Ἰταλίας.

Ο Βαλαωρίτης τὸ 1845 τύπωσε τὰ Στιχουργήματα, πὺν ἦταν πρωτόλεια. Τὸ 1857 κυκλοφόρησε στὴν Κέρκυρα «τὰ Μνημόσυνα». Με τὴ συλλογὴ αὐτὴ ἔφτασε στὴ κορυφὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ Παρνασσοῦ. Πολλοὶ διανοούμενοι τότε ἐκφράστηκαν κολακευτικά. Ἀνάμεσά τους καί ὁ κορυφαῖος φιλόλογος καί δάσκαλός του Χριστ. Φιλητάς, λησμονημένος ἐντελῶς καί αὐτὸς σήμερα. Ο Φιλητάς ἀποκάλεσε τὸν Βαλαωρίτη «πρῶτο Έλληνα ποιητῆ».

Ἀλλὰ ὁ Βαλαωρίτης ἐπιζητοῦσε καί τὴν κρίση τοῦ Δασκάλου του Άσώπου. Γι' αὐτὸ σὲ ἐπιστολὴ του τῆς 22.6.1857 ἀνάμεσα στὰ ἄλλα τοῦ γράφει χαρακτηριστικά: «Μὴ λησμονεῖτε, ὅτι εἶμαι γι' ἐγὼ πλάσμα τῶν χειρῶν σας καί ὅτι ὡς ἐκ τούτου δύναμαι γὰ ἀποκτῆσω ἀρωγὴν καί ὑπεράσπισιν». Τὸ 1859 τύπωσε πάλι στὴν Κέρκυρα τὴν Κυρὰ Φροσύνη. Ἀλλὰ ὁ ἰδιότυπος Άσώπιος δέν εἶχε ἐκφρασθῇ.

Όταν, ὅμως, ὁ Βαλαωρίτης πληροφορήθηκε, ὅτι ἡ κρίση τοῦ «Νέστορα τῶν Έλληνικῶν Γραμμάτων» ὑπῆρξε εὐνοϊκὴ, τοῦ ἔγραψε τὸ ἑπέρροχο αὐτὸ γράμμα. Με θαυμασμό καί ἐνθουσιασμό γράφει στὸν Άσώπιο:

«Προσφιλέστατε καὶ σεβαστέ μου διδάσκαλε. Ἀγοῦ δέν ὑπάρχει ἐλπίς γὰ σὰς ἀποαιτῶ ἐκ τοῦ πλησίον ἐπιτρέψατε ἰουλάχιστον ἐκ τοῦ μακρόθεν γὰ ἐκφράσω πρὸς υἱὰς τὴν βαθυτάτην μου ἐγνωμοσύνην διὰ τὰς ἐκφράσεις ὧν ἡλοφρόνως ἐποιήσατε χρῆσιν ὑπανιτιτόμενοι τὸ ὄνομά μου ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἑταιρησίους φίλους σας ἐσχάτως δημοσιευθείσῃ ἐucharιστηρίῳ ἐπιστολῇ».

Ο Άσώπιος συνδεόταν μὲ φιλία μὲ τὸν πατέρα τοῦ ποιητῆ Ἰωάννη Βαλαωρίτη, πὺν ἦταν ἔμπορος καί εἶχε χρηματίσει βουλευτῆς στὴν Ίόνια Βουλὴ. Τὸ σοῖ του κρατοῦσε ἀπὸ ἀρματωλικὴ ρίζα, ἀπὸ τὴ Βαλαῶρα τῆς Εὐρυτανίας. Μιλώντας μὲ μετριοφροσύνη, συνεχίζει ὁ ποιητής:

«Τί ἔπραξα ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος πάντων, ἵνα τύχω παρ' ἡμῶν τοιούτων ἐπαί-

των; Ἡ ἡπειρος ἡ τάλαινα αὐτὴ πατρὶς τῶν μαρτυρίων καὶ τῶν ἀκρόπων ἀγώνων δὲν ἔχει ἀνάγκη λυγμῶν, δὲν ἔχει ἀνάγκη νεκρῶν ἀσμάτων. Ἡ στοργὴ τῶν τέκνων τῆς δὲν ἐξασκεῖ πλέον τὴν θεραπείαν τῶν πόνων καὶ τῶν βασάνων τῆς. Κ' ἐγὼ δὲν τῇ ἐπρόσθετα εἶμι κλαυθυσὶ καὶ ἀγάπῃ. Ἡ ἡπειρος θέλει βραχίονας σιθαρῶς καὶ σιγῇ ἀνδρικά, θέλει νὰ ἀκούσῃ κλαγγὴν ὅλων, ἦχον πολεμικῶν σαλιγγῶν, τὰ κορούματα τῆς γόρμιγγος τῶν ραφωδῶν ἐπὶ τῶν τάφων τῶν προπατόρων δὲν ταράττουν πλέον τὸν ὕπνον γεννιᾶς ἀγῆμαχμῆς, ὁ λήθαργος εἶναι βαθύς, θανάσιμος νόσος ἐπαπειλὴ νὰ εἰσδύσῃ μέχοι καρδίας. Ἀπέναντι τῆς τοιαύτης γενικῆς λιποθυμίας, ἐνῶ ἡ ἡπειρος προσμένει νὰ ἀκούσῃ τὴν φωνὴν ἐνὸς Βλαχάβα ἢ τὴν βορρὴν τοῦ προποδίου ἐνὸς Παλαιοπούλου, πρὸς τί νὰ προσκαλῶμεν αὐτήν, ἵνα ὡς ἐν πενθίμῳ τελειῇ τοῦ μνημοσύνου τῶν τεθνεώτων; Σεδαστέ μου διδάσκαλε ἀπὸ ιεσοάρων ἥδη ἐκαιοταετηρίδων ὡς γυναῖκες θρηνοδοὶ μοιρολογοῦμεν καὶ κλαίουμεν».

Καὶ ἐδῶ ὁ Βαλαωρίτης ἀστράφτει σὰν πολιτικὸς ἡγέτης καὶ μᾶς δίνει μιὰ νέα διάστασι τῆς προσωπικότητός του, ποὺ σὲ δονεῖ ψυχικά, σὲ συνεπαίρνει:

«Ἀλλὰ τὰ δάκρυα, συνεχίζει, δὲν θοοῦν ἀλύσσεις, δὲν πλύνουν αἵματα καὶ κηλίδας, δὲν ἀποτινάσσουν ζιγρόν. Οὐδεμία ποιητικὴ ἁρμονία, ὅσον καὶ ἂν εἶναι θεόπνευστος, δὲν δύναται νὰ ἐξάρῃ τὴν γαντασίαν, ὅσον ἡ ὁσμὴ τῆς πυρίτιδος».

Στὴ φράση αὐτὴ περιλαμβάνει τὸ θαυμάσιο συνδυασμὸ τῆς τέχνης μὲ τὴ ζωὴ. Καὶ μᾶς θυμίζει τὸ μεγάλο μήνυμα τοῦ Σαίξπηρ γιὰ τὴν τέχνη.

Καὶ παρακάτω γράφει:

«Οἱ Μαυροβουνιώται μαχόμενοι σήμερον τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἱερὸν ἀγῶνα, συντάσσουν ὕμνον θαυμάσιον καὶ χαράττουν αὐτὸν ἀνεξακλίπτως διὰ τῆς αἰχμῆς τοῦ ξίφους ἐπὶ τῶν αἰωνίων σελίδων τῆς Βίβλου τοῦ μέλλοντος. Πᾶσα ἐχθρική κεφαλὴ ἀποτεμνομένη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης παρίσταται ὡς ἔμμετρος στίλλα βὴ πρὸς ἀπαρισμὸν σίχου».

Οἱ πολιτικὲς ζυμώσεις στὴν Εὐρώπῃ ἠλέκτριζαν τὴ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ. Καὶ δημιουργοῦσαν ἐπαναστατικὴ ψυχολογία καὶ στοὺς ἐμπόρους, τοὺς βιοτέχνες καὶ τοὺς ἐφοπλιστές. Ἦταν τὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα στὴ Σερβία, στὸ Μαυροβούνι καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Γαριβάλδη στὴν Ἰταλία.

Καὶ ὁ Βαλαωρίτης γνωρίζοντας καλὰ πόσο πονοῦσε ὁ Ἀσώπιος γιὰ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του μὲ ποιητικὴ ἔξαρση τελειώνει τίς σκέψεις του:

«Ὁ Πίνδος, ὅστις δι' ἐμοῦ σὰς ἀσπάζεται, ὡς νὰ προσηθάνετο τὴν μέλλονσαν ἀνέγερσίν του ἐνθῶται σήμερον ἐνώπιόν μου γιγαντιωδέστερος παρὰ ποτὲ καὶ γροθερώτερος».

Αὐτὰ γράφει «ὁ φίλος καὶ μαθητὴς» Βαλαωρίτης πρὸς τὸν ἱππότην «Κ. Ἀσώπιον». Εἶναι ἔνα κείμενο ὑπέροχο, ἐπικάριο, κλασσικὸ καὶ ριζοσπαστικόν.

Μὲ τὸν Ἀσώπιο εἶχε ἀρχίσει νὰ γλυκοχαράζει στὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία, μιὰ νέα ἐποχὴ στὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ ἔθνους. Ἡ ἐπίθεσις ἐνάντια στὴ λόγια παράδοσι καὶ ὁ ὕμνος γιὰ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα προκάλεσε σεισμικὴ δόνησι. Ἀλλὰ τὸ σαθρό, σάπιο καὶ ἀντιλαϊκὸ οἰκοδόμημα δὲν ἔπεσε. Χρειάζεταν καὶ ἄλλοι σκληροὶ ἀγῶνες. Κι' εἶναι ὑπερβολὴ αὐτό, ποὺ ὑποστήριξε ὁ Κ. Λομβάρδος στὸ Ἑφτανσιώτικο Μανιφέστο, ὅτι, δηλαδή, ἂν ἤθελε ὁ Ἀσώπιος μπορούσε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα. Ἀφοῦ τόσα χρόνια πέρασαν καὶ ἡ ἀκαμψία τῆς νεκρῆς γλώσσας ὑπάρχει ἀκόμα στὰ μεγαλύτερα ὄχυρά τῆς ὀρχουσας τάξης.

Στὸν Ἀσώπιο ἔγινε σκληρὴ ἀντεπίθεσις ἀπὸ πολλὰ μέτωπα. Μάλιστα ἡ ἐλὶτ τῆς ἐποχῆς κατέβαλε τὸν ἀγῶνα σὲ χαμηλὸ ἐπίπεδο. Ὁ Γ. Χρυσοθέγγης μὲ τὸ Ἑπιδόρπιο τοῦ Γραμματοφάγου τὸν ἀποκάλεσε «τσαρολάνο, σμιτῆ, πρωταγύρτη».

Μετὰ τὸν Ἀσώπιο ἦλθε ὁ Βαλαωρίτης. Σταθμὸς στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν ὁ Ροΐδης, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Ψυχάρης καὶ νὰ φτάσουμε στὸ περιο-

δικό Νομιά και τὸν Ρήγα Γκόλφη.

Ὁ Βαλαωρίτης ἐπικὸς καὶ λυρικός ποιητὴς βρῆκε μεγάλη ἀπήχηση στὶς λαϊκὲς μάζες. Εἶναι καὶ σήμερα μεγάλος ποιητὴς γιὰ τὸ ἔθνος μας καὶ τὸ λαὸ μας. Εἶχε δεχθῇ τὴν ἐπίδραση τοῦ Οὐγκώ καὶ τοῦ Βύρωνα. Παρὰ τίς ὑπερβολές, ὅπως ἡ Κυρὰ Φροσύνη, στέκεται δίπλα στὸ Σολωμό. Καὶ αὐτὸς δέχτηκε μεγάλη ἐπίθεση τόσο ἀπὸ τὸ λογιωτατισμὸ, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Ἑφτανησιώτικη Σχολή, ὅπως τὴν εἶχε βαφτίσει ὁ Ἀσώπιος. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἐμπάθεια, ἡ ρυπαρογραφία, ἡ κακοήθεια, ἡ κακεντρέχεια ποὺ χρησιμοποιοῦθηκε στὴν πολεμικὴ ἐναντίον του. Οἱ λογιώτατοι τῆς Ἀθήνας τὴ γλώσσα τοῦ Βαλαωρίτη τὴν ἀποκάλεσαν «γέννημα καὶ θρέμμα τῶν τριόδων, ὡς ὄζουσαν οἰνοπνεύματος καὶ κραυπάλης ὡς ἀνίκανον νὰ ἐκφράσῃ αἰσθήματα ἡμεῖς καὶ εὐγενεῖς ἐννοίας». Ἀπὸ τὴν Ἑφτανησιώτικη Σχολὴ ἀναφέρω τὸν Πολυλά. Μὰ ἀκόμα καὶ ὁ Δημ. Βερναδάκης, ποὺ ἦταν ἀντίπαλος τοῦ λογιωτατισμοῦ ἔγινε σύμμαχος τώρα γιὰ νὰ στραφεῖ ἐναντίον τοῦ Βαλαωρίτη. Καὶ εἶναι περιφρημὴ ἡ ἀπάντησις, ποὺ ἔδωκε στὸν Βερναδάκη, ὅπου μὲ λεβεντιά ὑπερασπίζεται τὴ δημοτικὴ γλώσσα. Κι' ἐδῶ μιλάει καὶ γιὰ τὸ λαό:

«Ἄλλως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπανέξῃσι τὰ κεφάλαια εἰρήῃ συζῶν διαρκῶς μετὰ τοῦ λαοῦ, ἰδίως τῶν ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες ὀλιγώτερον διεγνώρισαν ἐκ τῆς μακρᾶς ἐπιμιξίας μετὰ τῶν ξένων».

Ὁ Βαλαωρίτης ἀποκαλύπτει ἕναν ἄλλον ἄνθρωπον. Λέει μὴ μεγάλη ἀλήθεια. Καὶ ἂν σκεφθῇ κανένας τότε δὲν εἶχαμε μὴ στὴν Εὐρώπῃ, δὲν εἶχαν θερρινὴ ὥρα καὶ δὲν ὑπῆρχε τὸ μεγάλο τουριστικὸ σύννεφο καὶ τὸ ξενοδοχεῖο «Μεγάλη Ἑλλάς». Καὶ παρακάτω δικαιολογώντας, ὅτι ὁ ποιητὴς παραζολουνθεῖ πιστὰ τίς παραδόσεις καὶ τὰ παραδείγματα «τῆς ἐθνικῆς ἀνωνύμου ποιήσεως» συνεχίζει:

«Καὶ ἂν τοιοῦτοτρόπως ἐξαριστῶ, συγκινῶ ἢ τονάζιστον ἐννοοῦμαι ἀπὸ τὰ πλήθη ἐκεῖνα, ποὺ ὀνομαζοῦνται ἐλληνικὸς λαὸς καὶ τὰ ὅποια ἂν δὲν ἤξεύρουσαν γράμματα, ὅσα ὑμεῖς, Κύριε ἐπικριτά, ἔχουν, ὅμως ἐναισθητοτέρων καρδιῶν τῆς ἰδικῆς σας».

Νὰ μὴ θαυμάσια, ἀληθινὴ καὶ ἐπίκαιρη κριτικὴ τοῦ Βερναδάκη.

Ὁ Βαλαωρίτης ἦταν ὁμορφος, ψηλὸς καὶ λεβέντης στὴν ψυχή. Μεγάλος καὶ δυνατό ταλέντο, ἂν καὶ πλούσιος στάθηκε δίπλα στὸ λαό. Συμπόνεσε τὴν ἀγροτιά τῆς Ἑφτανήσου. Ἀναμύχτηκε ἐνεργὰ στὴν πολιτικὴ καὶ ἦταν δεινὸς ρήτορας. Εἶναι ἀλήθεια πὺς εἶχε σκαμπανεβάσματα στὴν πολιτικὴ του δράση, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸ λαὸ παρέμεινε ἀναλλοίωτη. Τάχθηκε μὲ τὸν Ὀθωνα καὶ ἀργότερα μὲ τὸν Γεώργιο. Πικραμένος ἀπὸ τὴν ξενοκρατία, τὴν ἄρχουσα τάξη καὶ τὴν πολιτικὴ καθίζηση τῆς ἐποχῆς του, ὁ ἐρημίτης τῆς Μαδουρῆς, ἔγραψε τὸν Φωτεινὸ, τὸ ἀριστοῦργημα αὐτὸ τῆς νεοελληνικῆς ποίησης, ποὺ καθρεφτίζει τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἀγῶνες τῆς ἐλληνικῆς ἀγροτιάς.

Ὁ Βαλαωρίτης ἀγάπησε πολὺ τὴν Ἥπειρο. «γιατὶ ἐπῆρξε ἡ ἀκρόπολις, τὸ ἱερὸ βῆμα, ἔνθα ὁ νέος Ἕλληρ ἠδυνήθη νὰ προηγάξῃ τὴν ἰδέαν τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος». Καὶ στὰ προλεγόμενα τῆς Κυρὰ Φροσύνης διαλαλεῖ: «ὅτι καὶ ἂν εἷς καὶ μόνος παλμὸς ἀπομείνῃ ἐν τῇ καρδίᾳ μου θέλω ἀφιερῶσαι αὐτὸν εἰς τὴν Ἥπειρον».

Μὰ ἀκόμα ὁ Βαλαωρίτης διδάχτηκε ἀπὸ τὸν Ἀσώπιον τὴν ἀρετὴ, τὸ ἥθος. Εἶναι κατὶ, ποὺ ἀρχίζει νὰ σπανίζει στὴν ἐποχὴ μας ἀπὸ τὸν πληθωρισμὸ τοῦ ἀτομικισμοῦ καὶ τοῦ «βολέματος». Ὅταν ἡ γυναῖκα του βρισκόταν στὴν Ἰταλία, τῆς ἔγραφε: «πάντα ἐπροτίμησα, ὅπως ζήσω καὶ ἀποθάνω ἄνευ κηλίδων».

Θὰ τελειώσω μὲ μιά ἄγνωστη πλευρὰ τοῦ Βαλαωρίτη. Γίνεται ὁ καλύτερος ὑπερασπιστὴς τοῦ Ἀσώπιου. Καὶ τὸ θεωρῶ τὸ «κύνειό του ἄσμα», γιὰ νὰ δανεισθῇ τὴ φράση τοῦ Ροῦδη.

Τὸ 1879 ὁ Σ. Κρίνος στὸ περιοδικὸ «Ἑστία» ἔγραψε τὴ βιογραφία τοῦ

σοφου διασκάλου Ψαλίδα. Ὁ Κρίνος ἐπαναλαμβάνει τὴ φήμη, ποὺ εἶχε κυκλοφορήσει, ὅταν ἄρχισε ἡ λειτουργία τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας στὴν Κέρκυρα. Σύμφωνα μὲ αὐτὴ ὁ Ἀσώπιος μὲ τὸν Φιλητά, μαθητὲς τοῦ Ψαλίδα καὶ καθηγητὲς στὴν Ἰόνια Ἀκαδημία ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀπὸ «ζηλωφθονία», δὲν ἄφρισαν νὰ διοριστοῦν ὁ Ψαλίδας καθηγητὴς. Μόλις τὸ διάβασε ὁ Βαλαωρίτης ἔγραψε ἄρθρο στὴν Ἑστία σὲ ἀπάντηση τοῦ Κρίνου καὶ ὑπογράφηκε μὲ τὰ ἀρχικά στοιχεῖα Α.Β. Ἀπὸ καιροῦ ἐξαντλητικὴ ἐρευνα μὲ ἔπεισε, ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν Βαλαωρίτη. Καὶ κάνει τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἀλήθειας γιὰ τοὺς δύο Ἠπειρώτες καὶ διαπρεπεῖς διασκάλους. Ἔτσι καθάρισε τὸν ρύπο, τὴν κηλίδα, ποὺ εἶχε πετάξει στὸ καθάριο τοὺς πρόσωπο ὁ Ἀγγλὸς κατακτητὴς.

Ὁ Ψαλίδας εἶχε ἔρθει στὴν Κέρκυρα τὸ 1822. Ἀγγλὸς ἀρμολογὴς ἦταν ὁ Φρεῖδ. Ἄνταμς, τρομερὸς μισέλληνας. Ὁ Γκίλφορντ τὸν ἤθελε τὸν Ψαλίδα καθηγητὴ στὴν Ἀκαδημία. Ἀλλὰ ὁ ἀρμολογὴς ἔφερε ἀντίρρηση. Καὶ ὁ Βαλαωρίτης μᾶς δίνει τὴν ἐξήγησι. Ὁ Ψαλίδας ἦταν φανατικὸς ρωσοφίλος, ἀλλὰ καὶ ἐλευθεροφρόνιος. Στὴν Κέρκυρα, ἂν καὶ ὑπῆρχε ἡ ἰδιότυπη κατοχὴ τῶν Ἀγγλῶν, μεγάλο ρεύμα ἦταν ὑπὲρ τῆς Ρωσίας. Ὁ Ψαλίδας εἶχε δημιουργήσει φιλικὸν δεσμόν μὲ ἄλλους σημαίνοντας φιλορώσους. Συμπαθοῦσε, σύμφωνα μὲ τὸν Βαλαωρίτη, τὴ Ρωσία, γιατί οἱ Ἑθνικοὶ Εὐεργέτες Καπλάνης καὶ Ζωσιμάδες πλούτισαν στὴ Ρωσία καὶ βοήθησαν τὴν παιδεία στὰ χρόνια τῆς δουλείας. Ἄλλο θέμα αὐτό. Τότε εἰχαμε «ἐμποροὶ καὶ παιδεῖα», σήμερὰ ἔχομε «ἐμπόριο τῆς παιδείας». Ἡ δὲ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση ἔγινε σὰν «τὸ Παλιονόμισιο τσαροῦνι», ποὺ λένε στὴν Ἠπειρο... Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μεταρρύθμιση χωρὶς ἀλλαγὴ δομῆς. Ὅπως εἶπε ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς τὸ 1862 Στέφ. Ράδος «φορέσαμε εὐρωπαϊκὸ κοστούμι ὄχι στὰ μέτρα μας». Τότε ἡ Ἀγγλία δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση. Γι' αὐτὸ ὁ Ἄνταμς δὲν μποροῦσε νὰ κάνει τὸ χατήρι τοῦ Γκίλφορντ. Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ψαλίδα μαθαίνουμε, ὅτι τὸν εἰδοποίησε, ὅτι θὰ γίνῃ καθηγητὴς. Μάλιστα ὁ Ψαλίδας ἔτοιμασε καὶ τὰ ρούχα, ἀφοῦ ξόδεψε τριάντα τάλληρα. Τότε ὁ μισθὸς τοῦ καθηγητῆ ἦταν ἐξήντα τάλληρα. Καὶ τὸ 1867, ποὺ πέθανε ὁ Φιλητάς ἡ καίμενη ἡ γυναῖκα του ἐκλιπαροῦσε γιὰ τοὺς μισθοὺς, ποὺ εἶχε νὰ πάρει ὁ ἄντρας της.

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι τὰ ὀνόματα Ἀσώπιος καὶ Φιλητάς εἶναι φιλολογικά, τὰ εἶχε δώσει ὁ Ψαλίδας καὶ τὰ κράτησαν σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ. Ἀκόμα θὰ ἀποδείξω, ὅτι καὶ οἱ δύο μέινανε πιστοὶ στὸν Ψαλίδα καὶ δὲν τὸν ὑπονόμευσαν. Ἰσως καὶ ὁ Ψαλίδας ἔπεσε θύμα τῶν διαδόσεων τῶν Ἀγγλῶν καὶ τῶν κύκλων τῶν καὶ παρασύρθηκε ἀπὸ τὴ φήμη αὐτή.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν σημειώνω, ὅτι ὁ ἀναγεννητὴς τῆς παιδείας Καπλάνης ὑπόδειξε στὸν Ψαλίδα νὰ μὴ ἀναμειγνύεται «στὶς αἰρετοχρισίσεις». Φαίνεται τὸν εἶχαν καταγγεῖλει στὴ Μόσχα οἱ Γιαννιώτες. Πιστεύω, ὅτι δὲν τὸ ἔκανε γιὰ χρήματα ὁ σοφὸς Λάσκαλος. Ἡ ἐλευθεροστομία του, ὅμως, μὲ τὰ σημερινὰ κριτήρια ἦταν παραβίαση τῶν συνωμοτικῶν κανόνων. Ἀν ἔμοιαζε ἕναν ἄλλο μεγάλο Ἠπειρώτη, ποὺ προηγήθηκε τὸν Κοσμὰ τὸν Γραμμενιάτη, τὸν ἐπιλεγόμενο Αἰτωλὸ.

Ὁ Βαλαωρίτης ἐξυμνοῖ τὸν Ψαλίδα, λέγοντας ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, ὅτι εἶχε «τὸ πῦρ τοῦ οὐρανοῦ». Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο σοφοὶ δάσκαλοι τοῦ Ἀσώπιος καὶ Φιλητάς «δὲν ἦσαν κακὸτροποὶ διὰ νὰ φθονήσωσι καὶ ὑποσκελίσωσι τὸν ἑαυτὸν διδάσκαλον καὶ ἐνεργήτην». Καὶ συνεχίζοντας προσθέτει καὶ τὴν δικὴν τὸν μαρτυρία: «Ἡξέμεν, μάλιστα, ὅτι πολλὰκις παρεκλήθη παρ' αὐτῶν ὁ Ψαλίδας, ὅπως μὴ ὁμιλεῖ δημοσίᾳ κατὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ ὑπὲρ τῆς Ρωσίας, ἀλλ' ὁ Ψαλίδας δὲν ἦτο ὁ ἄνθρωπος ὁ δυνάμενος νὰ κενθῇ καὶ νὰ προσποιηθῇ». Καὶ ὁ βάρδος τῆς Λευκάδας μᾶς δίνει μιὰ ἄλλη βαρυσήμαντη πληροφορία. Καὶ γράφει:

«Τὴν φρενὴ ταύτην φήμην ἐπέθαλψαν οἱ περὶ τὸν ἀρμολογὴν, θέλοντα, ὅπως

τὸ κοινὸν ἀγροεῖ τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, διότι ὁ Ψαλίδας ἦτο ἀξιαγάπητος ἐν Κερκυρα, τὰ λεγόμενά του ἐλογίζοντο ὡς χρησμοί».

Αὐτὰ τὰ τεχνάσματα τῶν προστάτιδων τὰ βλέπομε νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ στίς μέρες μας. Καὶ αὐτὸ γιατί δὲν ἐφαρμόστηκε ἐκεῖνο, ποὺ διακήρυξε ὁ Ἰάλεμος στὴν ἐθνοσυνέλευση, ὅταν μετὰ τὸ διώξιμο τοῦ Ὀθωνα οἱ νεοέλληνες ἔψαχναν γιὰ βασιλιά:

«Πρέπει ἡ λέξη "προστασία" νὰ διαγραφῇ ἀπὸ τὸ λεξικὸ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος».

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ ψεύτικη αὐτὴ διάδοση βάρανε φοβερὰ στὴ μνήμη τῶν δύο «σοφῶν διδασκάλων τοῦ ἔθνους». Γι' αὐτὸ ὑποστηρίζει ὁ Βαλαωρίτης, «ἐνόμισα χορὸς καὶ μάλιστα διατελέσας καὶ μαθητὴς αὐτῶν καὶ ἀκριβῶς τοῦ πράγματιος γνῶσιν ἔχων νὰ δώσω τὰς δεούσας περὶ τοῦτου πληροφορίας».

Τὸ 1828 ὁ Γκίλφορντ εἶχε πεθάνει. Ἡ Ἀγγλία εἶχε κάνει κάποια στροφή στὴν πολιτικὴ της. Τώρα πιά ὁ Ψαλίδας θεωρήθηκε ἀκίνδυνος. Γι' αὐτὸ διορίστηκε διευθυντὴς τοῦ λυκείου τῆς Λευκάδας καὶ ὁ Φιλητὰς στὴν Ζάκυνθο καὶ ἔμεινε ὁ Ἀσώπιος στὴν Κέρκυρα.

Καὶ γιὰ νὰ κλείσω τὸ σημεῖωμα. ἀναφέρω καὶ κάτι ἄλλο, ποὺ εἶχε πῆ ὁ Ἀσώπιος γιὰ τὴν ποίηση:

«Ὁ ποιητὴς εἶτε αἰετὸς ὡς ὁ Πίνδαρος εἶτε στρονθίον ὡς ἄλλοι κατώτεροι (στὴν ἐποχὴ μας γέμισε ὁ οὐρανὸς μας ἀπὸ τοιριπούλια (σοποργίτια)), πρέπει πάντοτε νὰ ἱπταται. Ἀλλὰ πιηρὰ τὰ ὁποῖα ὄχι νὰ πετάξωσι, ἀλλὰ οὐδὲ τὸν βόρβορο νὰ ὑπερηγήσωσι δὲν δύναται, ἀδικοῦσι καὶ τὰ τειράποδα ἐν ταυτῷ καὶ τὰ περρωτά».

Ποῦ νὰ ζοῦσε σήμερα ὁ Ἀσώπιος; Καὶ τί θὰ ἔλεγε:

Ὁ Βαλαωρίτης, ὅμως, πετοῦσε. Καὶ ὁ Ἀσώπιος δὲν εἶχε ὑπόψη τὸν μισοτελειωμένο καὶ περιφνημὸ Φωτεινὸ. Αὐτὸ τὸ διαμάντι τῆς Νεοελληνικῆς ποίησης. Ἄλλο θέμα αὐτό. ποὺ μέχρι σήμερα δὲν γεννήθηκε ὁ μέγας μουσικὸς συνθέτης, γιὰ νὰ τὸν μελοποιήσει. Ὁ Σοῦμπερτ τῆς Ἑλλάδας. Καὶ λέει ὁ ποιητὴς:

Αὐτὸς εἶναι ὁ λαός. Τ' ἄγνχο τὸ κονφάρι
αὐτὸ εἶναι τὸ καματερό. Τὸ γόγιο τὸ κριάρι.
Μὴ ρίξεις ἄλλο γόρτωμα στὴν ἔρημη τὴν πλάτη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Τὴν ἐπιστολὴ τοῦ 1861 τὴ βρῆκα στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἀσωπίου τὸ 1963 καὶ ἔχει ἀριθ. 353. Ἡ ἄλλη τοῦ 1857 μὲ ἀριθ. 352 εἶχε καρφισσόμενο ἰδιόγραφο ἀνυπόγραφο σημεῖωμα, ποὺ ἔλεγε, ὅτι εἶχε δημοσιευτεῖ τὸ 1930 στὸ περιοδικὸ τῆς Νέας Ἑστίας. Ἐπίσης τὸ σχόλιο τῆς δημοσίευσης ἦταν ἀνυπόγραφο καὶ ἔγραφε, ὅτι, εἶναι ἡ μόνη ἐπιστολή. Πέρυνσι, ὅμως, ποὺ ξανακοίταξα, εἶδα σημειωμένο ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὅτι τὴν δεύτερη ἐπιστολὴ δὲν τὴν εἶχε βρῆ καὶ τοῦ τὴν ὑπέδειξε, ὅτι ὑπάρχει ὁ Σ. Κουγέας. Καὶ κάτω εἶχε τὴν μονογραφή τοῦ Αἰνὸν Πολίτη. Συνεπῶς καὶ τὸ σχόλιο ἀνῆκε στὸν ἴδιο.

2. Ἀκόμα στὸ σχετικὸ φάκελλο ὑπῆρχε καὶ τὸ πιστοποιητικὸ σπουδῶν τοῦ Βαλαωρίτη, ὅταν τελείωσε τὸ λυκεῖο τῆς Ἰονίας Ἀκαδημίας ὑπογραμμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἀσώπιο, ποὺ ἐκεῖνη τὴ χρονιά ἦταν Ἐφορὸς τῆς Ἀκαδημίας καὶ ποὺ θὰ τὸ δημοσιεύσω σύντομα. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἀσωπίου ἔχει πολλὰ χειρόγραφα. Ἀπὸ τὸ 1970 ποὺ ἀνέλαβε διευθυντὴς ὁ φιλόλογος Π. Νικολόπουλος, ἔχει τακτοποιηθῇ.

3. Γιὰ τὸν Ἀσώπιο ἔγραφα συνοπτικὰ στὴν «Ἠπ. Ἑστία» τὸ 1961, σελ. 305 καὶ ἐπὶ. Ἐπίσης γιὰ τὸν Φιλητὰ «Ἠπ. Ἑστία» ἔτος 1964, σελ. 705 καὶ 806 καὶ ἐπὶ.

4. Ὁ Ἀσώπιος τύπωσε τὸ 1850 τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων Ποιητῶν καὶ Συγγραφέων καὶ μόνον τὸν Α' τόμο.

5. Τὸ 1860 μὲ τὸν Γαριβάλδη εἶχε συγκροτηθῇ ὁλόκληρος λόχος μὲ Ἕλληνες ἐθελοντές.

6. Ἔτσι δίνω ἀπάντηση καὶ στοῦ ἐρώτημα τοῦ φίλου ἐρευνητῆ Λέαν. Βρανούση, ποὺ ἔχει στοῦ σχετικὸ κεφάλαιο τῆς ἀξιολόγης βιογραφίας γιὰ τὸν Ψαλῖδα, δηλ. ποιὸς εἶναι ὁ Α. Β.;

7. Ἡ φόρμιγγα ἦταν μουσικὸ ὄργανο, ποὺ συνόδευε τὰ λυρικὰ ποιήματα τῶν ἀρχαίων, ὅπως ἡ λύρα καὶ τὸ κιθάριο.

8. Ὁ Πίνδαρος (518—438) ἦταν ὁ μεγαλύτερος λυρικὸς ποιητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας καὶ εἶχε γεννηθῇ στὶς Κυνὸς Κεφαλές τῆς Θήβας. Τπῆρξε συντηρητικὸς στὴν πολιτικὴ καὶ στὶς κοινωνικὲς ιδέες. Στὴν ἀρχὴ «ἐμῆδιζε» ἀλλὰ ἀργότερα τραγούδησε τίς νίκες τῶν Ἀθηναίων.

9. Ὁ Ποιλόπουλος καὶ ὁ Βλαχάβας ἦταν ξακουστοὶ καπετάνιοι.

10. Τὸ παλιουρίσιο τσαρούχι χρησίμευε γιὰ τὴν κατασκευὴ τσαρουχιῶν καὶ ἦταν δεύτερης ποιότητος. Τὸ ἔφτιαχναν στὰ Πλαῖσια τῶν Φιλιατῶν. Ἀπὸ τοὺς Ἠπειρώτες δίνονταν ὁ χαρραχτηρισμὸς σὲ κάτι, ποὺ ἦταν εὐτελές.

Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΝ ΑΝΤΙΛΗΨΙΝ*

Ὡς πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν Μάρξ καὶ Ἐνγκελς ὅτι ἡ πνευματικὴ παραγωγὴ καὶ ὅλος ὁ ἰδεολογικὸς κόσμος τῆς θρησκείας, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἠθικῆς κλπ. μεταβάλλονται μαζὶ μὲ τὴν ὕλικήν παραγωγὴν, θὰ ἡδυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ ἰδεολογικὸς κόσμος τοῦ ἀνθρώπου καλλιεργεῖται καὶ ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὸν ἑσῶ ἀνθρώπον ἢ ἀκόμη εἶναι ἔμφυτος εἰς αὐτόν, ὥς ἡ ἰδέα τῆς θρησκείας. Τὸ νὰ θέλωμεν νὰ ὑποτάξωμεν τὸν ἰδεολογικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ὕλικήν παραγωγὴν καὶ νὰ ἐξαρτήσωμεν τὴν πνευματικὴν του πρὸσδον ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν εὐημερίαν του, ὑποβιβάζομεν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀπλῶν βιολογικῶν ὄντων. Τὸ συναίσθημα ὅμως μὲ τὴν μορφὴν τῆς τέχνης, τῆς πονήσεως, τοῦ ἡθικοῦ μεγαλείου, λέγει ὁ ΑΙ. Carrel, ὑπῆρξεν ἀπὸ τὴν αὐγὴν τῶν προϊστορικῶν χρόνων τὸ φῶς τῆς ἀνθρωπότητος³⁵⁵. Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ δόγματος ὅτι ὁ ὕψιστος σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι ἡ δημιουργία μιᾶς ἰδεώδους προληταριακῆς κοινωνίας, ὅπου ὅλοι ἀνεξαιρέτως θὰ ζοῦν εὐτυχεῖς καὶ θὰ εἶναι καλοὶ, διότι θὰ ἔχουν ἀφθονα τὰ μέσα τῆς εὐζωίας³⁵⁶, ὁδηγεῖ ἀφεύκτως εἰς μίαν κοινωνίαν ἀποκτηνωμένην. Λέγομεν δὲ τοῦτο, διότι ἄνθρωπος χωρὶς πνευματικὰς ἀνατάσεις σβήνει, ἀποθνήσκει. Αὐτὸς δίδει, ὥς γνωστόν, νόημα καὶ περιεχόμενον εἰς τὸν πνευματικὸν πολιτισμόν. Χαρακτηριστικὸν μάλιστα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος προβάλλει ὡς ἀξία καθ' ἑαυτήν, ὁ δὲ πνευματικὸς πολιτισμὸς κέντρον καὶ δύναμιν ἔχει τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν³⁵⁷. Ὁ Μαρξισμὸς ἀκόμη θεωρεῖ τὴν θρησκείαν ὡς τὸ ὅπιον ποῦ ἀποβλακώνει τὸν λαόν, ὥς τὸ ὄργανον διὰ τὴν πνευματικὴν ὑποδούλωσιν τῶν ἐργαζομένων ὑπὸ τῶν καπιταλιστῶν καὶ ὡς ἐκφρασὴν τῆς ἀθλιότητος τῶν ἀνθρώπων. Καὶ πάλιν ἐμφανίζεται ἀντιφάσκειν ἐνταῦθα ὁ Μαρξισμὸς, διότι εἰς ἄλλην περίστασιν ὁ Μάρξ εἶπεν ὅτι «τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἐνεφανίσθη κάποτε τυχαῶς καὶ ἐπομένως οὐδεμίαν ἐπίδρασιν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ δύναται νὰ λείψῃ χωρὶς ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀισθανθῇ τὴν στέρησίν του»³⁵⁸. Οὕτως ἔρχεται εἰς ἀντίφασιν μὲ τὰς διακηρύξεις ὅτι «ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὅπιον τοῦ λαοῦ». Ἀφοῦ οὐδεμίαν ἐπίδρασιν δύναται νὰ ἀσκήσῃ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, ποῖος φόβος ὑφίσταται δι' ἐκμετάλλευσιν; Ἐπομένως ἐκ τῶν πραγμάτων δέχεται ὁ Μαρξισμὸς τὴν δύναμιν τῆς θρησκείας, ὅταν ὁμιλῇ περὶ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἐκμετάλλευσίς αὐτοῦ πρέπει νὰ ἔχῃ ἀξίαν, τὴν ὁποίαν σπεύδουσιν νὰ ἐκμεταλλεῖσθαι ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι. Ἐὰν ἡ θρησκεία ἦτο τὸ ὅπιον ποῦ ἀποβλακώνει τὸν λαόν καὶ δὲν ἦτο ἡ ἀληθὴς ἐκείνη δύναμις, ἡ ὁποία ἀναγεννᾷ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐπιδραῖ ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς κοινωνίας, πρὸς τί θὰ τὴν ἐχρη-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 311.

355. ΑΙ. Carrel - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 82.

356. Βασ. Χ. Ἰωαννίδου - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 152.

357. Περιοδ. «Συνήτησις» - Τόμος Ζ' (1966), σελ. 47.

358. Νικ. Π. Βασιλειάδης - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 198.

σημοποιούν αι κατά καιρούς τάξεις πρὸς ἐνίσχυσίν των, ὡσάκις ἡσθάνοντο ὅτι ἐκλονίζοντο³⁵⁹; Εἶναι γεγονὸς καθολικὸν ὅτι ἡ θρησκεία συνδέει τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν Θεόν. Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἶναι ἐγγενές, σύμφυτον μὲ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα. Χωρὶς τὴν θρησκείαν ὁ ἄνθρωπος μαραινέται καὶ ἀσφυκτᾷ³⁶⁰. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ὄχι μόνον δὲν ὑποδουλώνει τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὁ Χριστὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐφυγάδευσε κάθε ἔχνος φόβου καὶ ψυχικῆς καταπίεσεως, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ αἰσθάνηται ὡς αὐτόνομος καὶ ὠλοκληρωμένη προσωπικότης³⁶¹. Ἐνῷ καὶ ὁ Καπιταλισμὸς καὶ ὁ Μαρξισμὸς ἀλλοτριώνουν τὸν ἄνθρωπον καὶ μεταβάλλουν τὴν ἐργασίαν ἀπὸ πηγὴν χαρᾶς καὶ δημιουργίας εἰς πραγματικὴν δουλείαν, ἀντιθέτως ὁ Χριστιανισμὸς θεωρεῖ αὐτὴν εὐλογίαν Θεοῦ καὶ ὡς τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος καλλιεργεῖ ὄχι μόνον τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς του ἱκανότητας, ἀλλὰ γενικῶς διαμορφώνει τὸ ἄτομόν του εἰς ἐλευθέραν προσωπικότητα. Δὲν εἶναι παθητικὴ ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία, οὔτε ἀποδρακνώνει τὸν ἄνθρωπον, διότι ἀκριβὼς αὐτὴν τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἀδράνειαν ἤλθε νὰ κτυπήσῃ ὁ Κύριος. Μὲ πρωτοφανῆ δραμύτητα ἐπετέθη κατὰ τοῦ Φαρισαϊσμοῦ, ἀκριβῶς διότι οὗτος ἦτο ἀπάνθρωπος καὶ ἐξεμεταλλεύετο τὸν πόνον καὶ τὴν δυστυχίαν τῶν ἀνθρώπων³⁶². Ἡ φαρισαϊκὴ στενότης ἤθελε τὸν ἄνθρωπον δοῦλον τῆς τυπολατρείας, διὰ τοῦτο καὶ κατεφάρετο δυνάτιον τοῦ Χριστοῦ διὰ τὰς πρὸς τὸν ἄνθρωπον εὐεργεσίας του. Ἐθυσίαζεν αὐτὸν εἰς τὸ Σάββατον. Ὁ Κύριος ὅμως στιγματίζει τὴν φαρισαϊκὴν αὐτὴν νοστροπίαν «τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον»³⁶³. Ἐπομένως ἡ θρησκεία εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ, ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ, αὐτὴ ποῦ δίνει νόημα καὶ περιεχόμενον εἰς τὴν ζωὴν, διὰ τοῦτο καὶ διώκεται ὑπὸ τοῦ Μαρξισμοῦ. Ὅλα λοιπὸν τὰ σφάλματα τοῦ Μαρξισμοῦ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἄρνησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου³⁶⁴.

Ἰδιαιτέρως προσοχῆς πρέπει νὰ τύχη ἡ οἰκονομικὴ θεωρία τοῦ Μαρξισμοῦ περὶ τῆς ἀξίας καὶ ὑπεραξίας τῆς ἐργασίας. Ἐὰν ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰς ἀπόψεις αὐτὰς τοῦ Μάρξ, θὰ διαπιστώσωμεν τὴν ὑπαρξίν πολλῶν ἀντιφάσεων. Ὡς γνωστὸν ἡ ἐργασία, κατὰ τὸν Μάρξ, γίνεται προϊόν ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον προϋποθέτει αὐτὴν ὡς μισθωτὴν ἐργασίαν. Κατὰ τὴν μαρξιστικὴν θεωρίαν ἡ ἀξία ἐνὸς ἐμπορεύματος καθορίζεται ἀπὸ τὸ ποσὸν τῆς κοινωνικῶς ἀναγκαίας ἐργασίας διὰ τὴν παραγωγὴν του³⁶⁵. Ὑπὸ τὸ καπιταλιστικὸν καθεστὼς ἡ ἐργασία εἶναι συγχρόνως καὶ ἐμπόρευμα ποῦ ἔχει ἀξίαν καὶ δύναμιν, ποῦ δημιουργεῖ ἀξίαν. Ἀναλόγως δὲ τῶν συνθηκῶν παραγωγῆς δημιουργεῖ καὶ περισσότεραν ἢ μικροτέραν ἀξίαν. Ὁ φορεὺς ὅμως τῆς παραγωγῆς, ὁ ἐργάτης, λαμβάνει ἐξ αὐτῆς ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν συντήρησίν του. Ἡ ἀπομένουσα διαφορά, ἡ ὑπεραξία, περιέρχεται εἰς τοὺς κεφαλαιοκράτας. Οὕτως ὁ ἐργάτης υφίσταται μίαν ἐκμετάλλευσιν, διότι τὸ ἐναπομένον ὑπόλοιπον εἶναι προϊόν τῆς ἐργασίας του³⁶⁶, οἱ δὲ κεφαλαιοκράται συσσωρεύουν κεφάλαιον, διὰ τοῦ ὁποῖου αὐξάνουν τὰς ἐπιχειρήσεις των διὰ βιομηχανικῶν μέσων, ὡς μηχανῶν, ἐργαλείων κλπ., ποῦ μειώνουν τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἀνθρωπίνης ду-

359. Νιζ. II. Βασιλειάδη - "Ἐνθ' ἀνοτέρω, σελ. 199.

360. Αὐτόθι, σελ. 200.

361. Γεωργ. Β. Μελέτη - "Ἐνθ' ἀνοτέρω, σελ. 75.

362. Αὐτόθι, σελ. 74.

363. Μάρξ, β, 27.

364. Νιζ. Μπερντιάεβ - Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ Κομμουνισμοῦ - "Ἐνθ' ἀνοτέρω, σελ. 104.

365. II. Μοναστηριώτη - "Ἐνθ' ἀνοτέρω, σελ. 45.

366. Αὐτόθι, σελ. 46.

νάμιεως πρὸς ἐργασίαν καὶ κατὰ συνέπειαν αὐξάνει ἡ οἰκονομικὴ ἐξαθλίωσις τῶν ἐργαζομένων. Τοῦτο ὑποχρεώνει τοὺς ἐργάτας νὰ συνασπισθοῦν, διὰ νὰ προστατεύσουν ἑαυτοὺς, δημιουργοῦντες μίαν δύναμιν πού θὰ συντρίψῃ εἰς δεδομένην στιγμήν τὸ κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαπιστοῦται ὅτι ὁ Μάρξ διὰ τῆς οἰκονομικῆς του θεωρίας θέλει νὰ δείξῃ ὅτι ἡ κεφαλαιοκρατία ἐξῆσε πάντοτε ἐκ τῆς ἐργασίας τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Ἐπομένως, κατὰ τὸν Μάρξ, ἡ μισθωτὴ ἐργασία εἶναι τὸ μόνον στοιχεῖον πού δημιουργεῖ ἀξίαν³⁶⁷. Ἐάν ἐκ πρώτης ὀψεως κρίνωμεν τὰ ὅσα ἐν προκειμένῳ ἀναφέρει ὁ Μάρξ, δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀπορρίψωμεν καθ' ὁλοκληρίαν, διότι ὄντως ἡ παραγωγικὴ δυνατότης τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ βασικὸν στοιχεῖον τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖ τὴν αἰσιοδοξίαν τῆς προόδου³⁶⁸. Ἐπομένως, ἀφοῦ ἡ ἐργασία παράγει περισσότερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν παραγομένων, εἶναι λογικὸν καὶ δίκαιον νὰ ἐξετασθῇ ὁ τρόπος διανομῆς τῆς ὑπεραξίας. Καὶ ἀσφαλῶς ἡ συσσώρευσις τῆς ὑπεραξίας εἰς ὠρισμένα ἄτομα, τὰ ὅποια ὡς ἄλλοι ἄφρονες τῆς παραβολῆς τοῦ Εὐαγγελίου θὰ ἀπολαμβάνουν πλουσίως τὰ ἀγαθὰ εἰς βάρος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, εἶναι ἠθικῶς ἀπαράδεκτος, μετὰ δριμύτητος δὲ καταδικάζεται τοῦτο καὶ ὑπὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ἀρνεῖται ἡ Χριστιανικὴ ἠθικὴ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας του ἀγαθὰ, ὡς ἀρκούντως ἐτονίσθη ἀνωτέρω, καὶ νὰ δημιουργήσῃ μίαν ἀτομικὴν ιδιοκτησίαν, δὲν δύναται ὅμως νὰ υἱοθετήσῃ καὶ τὴν ἀπαίτησιν πολλῶν πλουτοκρατῶν νὰ ἀπολαμβάνουν ἀγαθὰ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸν σύνολον χωρὶς νὰ προσφέρουν εἰς αὐτό. Τότε ἀσφαλῶς θὰ δημιουργοῦνται αἱ κοινωνικαὶ ἀδικίαι, αἱ κοινωνικαὶ ἀναταραχαὶ καὶ οἱ πόλεμοι. Ἐνθ' ὅμως δικαιώνομεν τὴν μαρξιστικὴν θέσιν, δὲν δυνάμεθα λογικῶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι μόνον ἡ μισθωτὴ ἐργασία εἶναι τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο πού δημιουργεῖ ἀξίαν, διότι τότε ἡ ἀλήθεια θὰ ἦτο μονόπλευρος καὶ ἐξωπραγματικὴ. Δὲν δυνάμεθα θεοαίως νὰ ἀρνηθῶμεν τὸ ὑπὸ τοῦ Μάρξ λεγόμενον ὅτι τὸ κεφάλαιον προϋποθέτει τὴν ἐργασίαν, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ἀγνοήσωμεν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου λεγόμενον ὅτι ἡ μισθωτὴ ἐργασία προϋποθέτει τὸ κεφάλαιον. Ὁ Μάρξ λέγει τοῦτο διὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴν γνωστὴν περὶ ἐκμεταλλεύσεως θεωρίαν του. Ἀναλυόμενον ὅμως τοῦτο εἰς θάθος μᾶς ἀγεῖ εἰς τὸ λογικὸν συμπέρασμα ὅτι ἡ ὑπαρξὶς τοῦ κεφαλαίου εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν δημιουργίαν αὐτῆς τῆς ὑπεραξίας. Ὁ Μάρξ περιορίζεται ἐπὶ τοῦ ἐνός μόνον παράγοντος καὶ ἀγνοεῖ ὅλους τοὺς ἄλλους. Τὸ κεφάλαιον εἶναι προῖόν ἐργασίας. Διὰ νὰ παραχθῇ τοῦτο ἐκρειάσθη ἐργασία, τὴν ὁποίαν προσέφερε κάποιος, ἀλλὰ τὴν ἐξ αὐτῆς δημιουργηθεῖσαν ἀξίαν ἐκρησιμοποιήσῃ πρὸς δημιουργίαν περισσοτέρας ἀξίας. Δὲν πρέπει ἐπομένως νὰ καταδικάζεται τὸ κεφάλαιον, διότι τοῦτο ἐξυπηρετεῖ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον, ὅταν ὀρθῶς χρησιμοποιοῖται. Κατὰ ταῦτα λοιπόν ὁ Μάρξ, ὅταν λέγῃ ὅτι δὲν εἶναι ἡ ἐργασία ἐκεῖνη πού ἔχει ἀξίαν, ἀλλ' ἡ ἐργατικὴ δύναμις, διαπράττει σοβαρὸν σφάλμα, διότι θεμελιώνει τὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας διὰ τῆς ἀναγωγῆς τῆς συνθέτου ἐργασίας εἰς ἀπλὴν ἐργασίαν³⁶⁹. Ταυτιζομένης οὕτω τῆς ἀξίας πρὸς τὴν ἐργασίαν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν, κατὰ τὴν μαρξιστικὴν θεωρίαν, ὅτι πᾶσα ἀξία χρήσεως καθίσταται ἀντικειμενικοποίησις ἐργασίας τινός. Ὅλα τὰ ἐμπορεύματα λοιπόν, τὰ ἀντικείμενα καὶ αἱ καθόλου ἀξίαι πρέπει νὰ μετρηθοῦν διὰ τοῦ ποσοῦ ἐργασίας πού περιέχουν³⁷⁰. Τοῦτο λογικῶς ἐξεταζόμενον δὲν δύναται νὰ εὐσταθήσῃ, διότι ἡ ἀξία βασίζεται ἐπὶ τῆς χρησι-

367. Π. Μοναστηριώτη - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 47.

368. Νικ. Στ. Ψαρουδάκη - Τὸ κατεστημένο ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 185.

369. Π. Μοναστηριώτη - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 48.

370. Π. Ἀντοῦσκου - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 72.

μότητα. Ήμπορεί π.χ. ἐν ἀντικείμενον νὰ ἀπαιτήσῃ ἔτη ἐργασίας καὶ νὰ μὴν ἔχῃ ἀξίαν, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ζήτησις ἢ ἡ χρησιμότης του δὲν εἶναι μεγάλη³⁷¹. Ἀλλὰ καὶ ἡ λεγομένη θεωρία τῆς ὑπεραξίας ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῆς ἀξίας εἶναι μία ἀπλή ὑπόθεσις, ἡ δὲ ὑπεραξία εἰς ἀπλοὺς τύπος στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως³⁷². Ἄλλωστε ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Μαρξισμοῦ, ὅτι διὰ τὴν κατασκευὴν οὐδὴποτε ἔργου μετράται μόνον ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας, τὸ δὲ προϊόν αὐτῆς πρέπει νὰ ἀνήκῃ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν ἐργάτην, ὡς αὐθαίρετος πρέπει νὰ θεωρηθῇ. Διὰ τὴν κατασκευὴν οὐδὴποτε προϊόντος ἀπαιτεῖται ἡ συνεργασία καὶ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, διότι καὶ οἱ δύο παράγοντες συμβάλλουν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ προϊόντος, ἀφοῦ οὔτε τὸ κεφάλαιον εἶναι παραγωγικὸν ἄνευ τῆς ἐργασίας, οὔτε καὶ ὁ ἐργάτης δύναται νὰ κατασκευάσῃ τι ἄνευ τοῦ κεφαλαίου³⁷³. Δὲν δύναται ἐπομένως νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ θέσις τοῦ Μαρξισμοῦ, ὅτι τὸ κεφάλαιον οὐδὲν εἰσφέρει εἰς τὴν παραγωγὴν. Τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς θὰ ὁμοιάζε με ἰσχυρισμὸν «ὅτι τὸ ξύλον καὶ αἱ χορδαὶ τοῦ βιολιοῦ ἀποτελοῦν μουσικὴν ἢ ὅτι ὁ χάρτης καὶ ἡ μελάνη ἀποτελοῦν λογοτεχνίαν»³⁷⁴. Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν συνεργασίαν ἐργοδότη καὶ ἐργάτου εἰς τὴν κατασκευὴν ὀρισμένου προϊόντος, ἀφοῦ ὁ μὲν ἐργοδότης προσφέρει τὴν ἰδιοκτησίαν του καὶ πολλάκις τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν του, ὁ δὲ ἐργάτης τὴν ἐργασίαν του. Ἀκόμη δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῶμεν τὸν διευθυντικὸν καὶ ὀργανωτικὸν ρόλον τοῦ ἐργοδότη, ὡς καὶ τὸν κίνδυνον ἀπώλειας πολλάκις τῶν κεφαλαίων του. Ἐπομένως, ἐνθ' ὁ ἐργάτης προσφέρει εἰς τὴν παραγωγὴν μόνον τὸ ὀκτάωρον, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ πολλάκις καλῶς τὴν φύσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ χωρὶς ἀκόμη νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς, ὁ ἐργοδότης τοῦναντίον εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀφοῦ συνδέεται στενῶς μετὰ τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον αὐτῆς, ὡς καὶ μετὰ τὰς δυσχερείας τῆς³⁷⁵. Ὅλα αὐτὰ δὲν δικαιολογοῦν τὴν ὑπὸ τοῦ ἐργοδότητος λήψιν μεγαλυτέρας μερίδος κατὰ τὴν κατανομήν τῶν προϊόντων; Μήπως ἀποκλείεται ἄλλωστε εἰς ἐργάτης τῆς σήμερον νὰ μεταβληθῇ εἰς κεφαλαιοῦχον τῆς αὔριον, ἔστω καὶ μικρὸν, ἀφοῦ ἀπὸ τὰς οἰκονομίας ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας του κατῴρωσε νὰ δημιουργήσῃ μίαν ἐπιχείρησιν; Τοῦτο δὲν εἶναι ὑπερβολή, ἀλλ' εἶναι μία πραγματικότης συνήθης εἰς τὴν ζωὴν μας, ὅπου ἐργάται ἔγιναν ἀργότερον ἐπιχειρηματίαι. Ἀσφαλῶς πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ λήψις ὑπὸ τῶν κεφαλαιοῦχων μεγαλυτέρας μερίδος δὲν σημαίνει ὅτι οὗτοι πρέπει νὰ εἶναι ἀνεξέλεγκτοι καὶ νὰ ἀσυδοτοῦν εἰς ὄφρος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἀπαιτεῖται ἡ ἐπέμβασις τοῦ Κράτους.

Συνέπεια τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας τῆς ἀξίας καὶ τῆς ὑπεραξίας εἶναι ἡ θεωρία τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῆς ἀπαθλιώσεως τῶν λαϊκῶν μαζῶν «διὰ τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῆς μικρᾶς ἀγροτικῆς, βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἰδιοκτησίας, ὡς καὶ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ πλούτου καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστώτος»³⁷⁶. Καὶ ἡ ἐν λόγῳ θεωρία, ἐξεταζομένη λογικῶς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῆς σημερινῆς πραγματικότητος, ἀποδεικνύεται αὐθαίρετος καὶ διαφεύδεται ἐκ τῶν πραγμάτων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μάρξ μέχρι καὶ σήμερον παρατηροῦμεν εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅτι εἰς τὰ ἐλεύθερα δημοκρατικὰ καθεστῶτα οἱ μισθοὶ καὶ τὰ ἡμερομίσθια καὶ γενικῶς τὸ βιοτικὸν καὶ πολιτιστικὸν ἐπίπεδον τῶν ἐργατῶν σημειώνουν σταθερὰν ἀνοδὸν. Καὶ θὰ ἀναφερθῶμεν εἰς μίαν μεγάλην καπιταλιστικὴν χώραν, τὰς Ἡ-

371. Π. Μοναστηριώτης - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 45.

372. Αὐτόθι, σελ. 48.

373. Ἀντων. - Γρηγ. Βουτσίνου - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 159.

374. Π. Μοναστηριώτης - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 48.

375. Ἀντων. - Γρηγ. Βουτσίνου - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 162.

376. Π. Ἀντωνέσκου - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 73.

νωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, διὰ τὴν διαπιστώσωμεν ὅτι πᾶν ὅτι ἔσχε τὴν ἐποχὴν ποὺ ὁ Μάρξ ἤρχισε τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Καπιταλισμοῦ, ὁπότε ὄντως ὁ Λιμπεραλισμὸς ἐξεμεταλλεύετο τὸν ἰδρώτα τῶν ἐργαζομένων καὶ εἶχεν συμφέρον νὰ κρατῇ τοὺς ἐργάτας εἰς κατὰστασιν κτηνώδη, σήμερον ἀνήκει εἰς τὸ παρελθόν. Κατὰ τὸν Frederick Martin Stern, εἰς τὸν λεγόμενον Ἀμερικανικὸν Καπιταλισμὸν δὲν διακρίνει τις τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ τὴν καταπίεσιν, ἀλλὰ τὴν δημιουργικὴν συνεργασίαν. Τοῦτο συμβαίνει, διότι πιστεύουν ὅτι οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι μὲ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν συνδεδεασμένην προσπάθειαν ἡμποροῦν νὰ παραγάγουν τόσον πλοῦτον, ὥστε νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλους³⁷⁷. Καὶ πράγματι, συνεχίζει ὁ ἴδιος, «ὁ Ἀμερικανικὸς Καπιταλισμὸς ἀνέπτυξε τὴ δημιουργικὴν συνεργασίαν σὲ βαθμὶ πού γιὰ πρώτη φορὰ παρουσιάζεται στὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ πρέπει νὰ γραφεῖ στὸ ἐνεργητικὸ του τὸ ὅτι ἐξανθρώπισε σὲ τέτοιο σημεῖο ἓνα σύστημα ποὺ πῆγασε οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴν ὀπισθοδρομικὴν παράδοση τῆς κᾶστας καὶ τῶν προνομιούχων τάξεων, ποὺ εἶχαν ἐμποδίζει τόσους αἰῶνες τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Εὐρώπης³⁷⁸. Ὁὕτως ἐφθασαν σήμερον εἰς μίαν ἐποχὴν, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἐνδύματα διὰ πτωχοὺς καὶ ἐνδύματα διὰ πλουσίους³⁷⁹. Βεβαίως τὴν ἐποχὴν ποὺ περιγράφει καὶ καυτηριάζει ὁ Μάρξ, ὅταν ἔγραφε τὸ Κεφάλαιον, βλέπομεν νὰ κυριαρχοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ λεγόμεναι «κᾶσται», αἱ ὁποῖαι ἤσκουν πολλὰς μίαν καταθλιπτικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐργαζομένων. Τὰ κοινωνικὰ κατάλοιπα ὅμως ἐνὸς παρελθόντος δὲν ἡμποροῦν νὰ χρησιμεύουν ὡς συμπτώματα τοῦ μέλλοντος. Διὰ τοῦτο πολὺ ὀρθῶς ἐλέγχθη, ὅτι «ἡ ἐπαύριον κοινωνία δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης τῆς σήμερον. Ὁ χημικὸς, ὁ ζωολόγος κ.λ.π. δὲν ἐρευνῶσιν τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐξελίξιν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς καὶ τῆς χημείας, ἀλλὰ μόνον τὰ παρόντα φαινόμενα. Ὁ οἰκονομολόγος ἐπιστήμιων δὲν ἐρευνᾷ τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ τὰ παρόντα, περὶ δὲ τοῦ μέλλοντος δὲν δύναται νὰ διατυπώσῃ ἐπιστημονικοὺς νόμους, ἀλλὰ μόνον ἀπλὰς ὑποθέσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐμπειρικῶν τοῦ παρόντος δεδομένων»³⁸⁰. Οὕτω παρατηροῦμεν σήμερον ὅτι αἱ προβλέψεις τοῦ Μάρξ δὲν ἐπραγματοποιήθησαν, ἀφοῦ διαπιστώσωμεν ὅτι εἰς ὅλον τὸν Εὐρωπαϊκὸν κόσμον ἡ κατὰστασις πόρρω ἀπέχει τῆς παλαιᾶς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑπ' ὄψει τοῦ ὁ Μάρξ, ὁπότε βλέπομεν π.χ. σήμερον εἰς τὴν Ἀμερικὴν οἱ ἐργάται νὰ ἔχουν «περισσότερη καὶ καλύτερη τροφή, πῦρ ἄνετα καὶ πῦρ ὑγιεινὰ σπίτια — συχνὰ ἰδιόκτητα μὲ κῆπο — καὶ πῦρ καλὴ ἐπίπλωση. Ἐκατομμύρια ἀπὸ αὐτοὺς διαθέτουν ἡλεκτρικὰ ψυγεῖα, πλυντικὰς μηχανάς, ραδιόφωνα, τηλέφωνα, πολλοὶ μάλιστα καὶ τηλεόραση. Ἐχουν περισσότερη θέρμανση καὶ καλύτερο φωτισμό. Ἐνα μεγάλο ποσοστὸ ἀπὸ τοὺς ἐργάτας, ἀσφαλῶς ἢ πλειοψηφία τους, ζεῖ πολὺ καλύτερα ἀπὸ πολλὰς μεσοαστικὰς οἰκογένειας τῆς Εὐρώπης. Καὶ ἀφοῦ ἀντιμετωπιστοῦν ὅλα τὰ ἐξοδα, οἱ περισσότεροὶ τους σκέφτονται καὶ τὴν ἀποταμίευσιν ἔχουν καταθέσεις σὲ τράπεζες ἢ ταμειευτήρια, ἐπενδύουν τίς οἰκονομίας τους εἴτε σὲ κτήματα, εἴτε σὲ μετοχές καὶ ὁμολογίας... Τὸ οἰκογενειακὸ αὐτοκίνητο εἶναι ὁ κανὼνας καὶ χρησιμοποιοῦται ὄχι μόνον γιὰ ἐργασία μὲ καὶ γιὰ περίπατο»³⁸¹. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐμνημονεύθησαν διὰ νὰ δευχθῇ ὅτι σήμερον τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Μάρξ προλεταριάτον δὲν βαίνει ἐξαθλιωμένον, ἀλλ' ἀντιθέτως βελτιώνει διαρκῶς τὴν θέσιν του καὶ αὐξάνει τὸ ποσοστὸν συμμετοχῆς του εἰς τὴν διανομὴν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος³⁸². Τοῦτο εἶναι καὶ ἀ-

377. F. M. Stern - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 25.

378. Αὐτόθι, σελ. 27.

379. Αὐτόθι, σελ. 31.

380. II. Ἀντωνέσκου - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 73.

381. F. M. Stern - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 51.

382. II. Μοναστηριώτη - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 48.

παίτησις του Κοινωνικού Χριστιανισμού, όπου η άμοιβή του εργαζομένου δεν πρέπει να περιορίζεται εις τον μισθόν, ἀλλ' εις τὸ μερίδιόν του ἀπὸ τὴν διανομὴν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. "Όταν ὁ εργαζόμενος εἶναι μέτοχος εἰς τὴν Ἐθνικὴν οἰκονομίαν, τότε παύει ἡ ἐκμετάλλευσις ἀντιθέτως ὅμως εἰς τὰ λεγόμενα σοσιαλιστικὰ συστήματα, εἰς τὰ ὅποια ἀνήκει καὶ ὁ Μαρξισμός, ὑπάρχει ὁ ἐργοδότης καὶ ὁ μισθός, ὅποτε εἶναι οὕτοια νὰ γίνεται λόγος περὶ καταργήσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως³⁸³. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρόβλεψις τοῦ Μάρξ περὶ συνεχοῦς ἐκπρολεταριασμοῦ τῶν μεσαίων τάξεων δὲν πραγματοποιεῖται. Τοῦναντίον παρατηροῦμεν καὶ σήμερον ὅτι αἱ μεσαῖαι τάξεις ὄχι μόνον ἐπιβιοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐξάνουν εἰς ὄγκον διὰ τῆς προσθήκης καὶ εἰδικευμένων ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων καὶ διὰ δημιουργίας νέων ἐπαγγελματιῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον παρατηρεῖται μία συνεχὴς ἀποκέντρωσις διὰ τῆς δημιουργίας τῶν λεγομένων ἀνωτέρων ἐταίρων, ὅπου πολλοὶ ἀποταμιευταὶ μεσαίων εἰσοδημάτων εἶναι μέτοχοι εἰς αὐτάς³⁸⁴.

"Όσον ἀφορᾷ τέλος εἰς τὰ ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τοῦ Μάρξ, ὅτι, λόγῳ τῆς τεχνικῆς προόδου καὶ τῆς μηχανοποιήσεως τῆς παραγωγῆς, μειοῦται συνεχῶς τὸ ποσοστὸν τοῦ κέρδους τῶν κεφαλαίων, ἀφοῦ αὐξάνει «τὸ σταθερὸν κεφάλαιον» ποῦ διατίθεται διὰ τὰς ἐγκαταστάσεις καὶ ἐλαττοῦται τὸ «μεταβλητὸν κεφάλαιον» ποῦ διατίθεται διὰ τὴν μίσθωσιν ἐργασίας, ὅποτε ἐντείνεται ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐργατῶν διὰ τῆς μειώσεως τῶν μισθῶν, ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπεδείχθησαν ὅλα ἐσφαλμένα. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἔχομεν μείωσιν τοῦ ποσοστοῦ τοῦ κέρδους, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἔχομεν αὐξῆσιν τῆς καταναλώσεως, ὅποτε ἔχομεν αὐξῆσιν τοῦ ὅγκου τοῦ κέρδους. Ἀφοῦ, λόγῳ τῆς τελειότερας τεχνικῆς προόδου, ἔχομεν μείωσιν τοῦ κόστους παραγωγῆς, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι θὰ ἔχομεν αὐξῆσιν τῆς καταναλώσεως, λόγῳ τῆς μικροτέρας τιμῆς, ὅποτε λογικῶς ἔχομεν καὶ αὐξῆσιν τῶν κερδῶν καὶ κατὰ συνέπειαν αὐξῆσιν τῶν ἡμερομισθίων, τῶν μισθῶν καὶ ὅλων τῶν κοινωνικῶν δαπανῶν. Ἐπομένως ἐκμετάλλουσιν ἔχομεν εἰς τὰς μηχανὰς καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων σήμερον τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον εὐρίσκεται εἰς βαθμὸν πολὺ ἱκανοποιητικόν³⁸⁵ καὶ τοῦτο οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ. Ὁ εἰς μέγαν βαθμὸν λοιπὸν ἐξανθρωπισμὸς τῶν εργαζομένων καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν εἰς τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων, ὥς καὶ ἐν γένει εἰς τὴν αὐξῆσιν τοῦ Ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, δὲν εἶναι μόνον σήμερον μία πραγματικότης, ἀλλὰ καὶ ἐπιτακτικὸν αἶτημα τοῦ Κοινωνικοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἶναι δὲ αἶτημα ἡ συμμετοχὴ τῶν εργαζομένων εἰς τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων, διότι τὰ κέρδη αὐτῶν πραγματοποιοῦνται μὲ τὴν συνεργασίαν κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, ἄνευ δὲ τῆς ἐργασίας ἐπιχειρήσις δὲν δύναται νὰ νοηθῇ. Ἐπομένως κατὰ πάντα ἡθικὸν καὶ δίκαιον εἶναι νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς τῶν εργαζομένων εἰς τὰ κέρδη καὶ κατὰ τινὰ τρόπον εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ὅτω καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐργατῶν διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐπιχειρήσεως θὰ εἶναι ἠυξημένον καὶ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας θὰ ἀμβλυνθῇ, ὅποτε θὰ ὁδηγήσουν πάντα ταῦτα εἰς ἀρμονικὴν συνεργασίαν ἀμφοτέρων³⁸⁶. Καὶ σήμερον, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ἡ ἀόστας ποῦ ἐχώριζε τοὺς ἐργοδότης μὲ τοὺς ἐργάτας ἔχει ἐλαττωθῇ εἰς μέγαν βαθμὸν. Ὅτω σήμερον βλέπομεν ὅτι ἔχομεν τὰς ἐθνικὰς συλλογικὰς συμβάσεις ποῦ καθορίζουν τὰ ἡμερομίσθια, τὰς ἐγγυήσεις κατ' αὐθαιρέτων ἀπολύσεων ἐργατῶν, κατὰ δυστυχημάτων, γήρατος, ἀνεργίας, συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη, εἰς τὴν διαχεί-

383. Νικ. Στ. Παρουδάκη - Ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχὰς τοῦ κοινωνικοῦ χριστιανισμοῦ - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 27—28.

384. Π. Μοναστηριώτη - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 49.

385. Αὐτόθι, σελ. 49.

386. Παν. Χ. Δημητροπούλου - Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἠθικὴ - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 202.

ρισιν και μέχρι ενός βαθμού εις την ιδιοκτησίαν δια του μετοχικού κεφαλαίου³⁸⁷. Ούτω πιστεύομεν ότι συνεχώς θα βαδίσωμεν εις το σημείον που θα παύσωμεν να διμυλῶμεν περί ήμερομισθίου ή περί μισθοῦ, ἀλλὰ περί συμμετοχῆς εις τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ μέθοδος αὐτή θα δημιουργήσῃ συνεδητοῦς ἐργαζομένους καὶ ὄχι ἀδιαφύρους, ἀνθρώπους που δὲν θὰ κυριαρχή τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἐργοδοτῶν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἀγάπης. Εἶναι τοῦτο ἀμετακίνητος θέσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ὁποία ἴσχυεν ὡς γνωστὸν εις τὴν πρώτην Χριστιανικὴν κοινωνίαν, ὅπου ὑπῆρχον πλοῦσιοι δὲν ὑπῆρχον ἔμως προβλήματα, διότι ἔλειπεν ἡ ἐκμετάλλευσις. Δὲν ἔλειπον ἀσφαλῶς αἱ κοινωνικαὶ τάξεις τὴν ἐποχὴν που ἔζη ὁ Κύριος, πλὴν ὅμως γνωρίζομεν τὴν δριμύτητα μετὰ τῆς ὁποίας κατεφέρθη ἐναντίον των ὁ θεὸς Διδάσκαλος, ὥστε νὰ καταδικάσῃ αὐτοὺς πλήρως καὶ νὰ θεωρήσῃ ὡς ξένον σῶμα, που δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχέσιν μετὰ τὸ κοινωνικὸν σύνολον.

Κατόπιν ὧλων τῶν ἀνωτέρω, καὶ σύμφωνα μετὰ τὰ σημερινὰ δεδομένα που ἰσχύουν καὶ εις τὰς μαρξιστικὰς καὶ εις τὰς ἀστικὰς λεγομένας κοινωνίας, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Μαρξισμὸς εὐρίσκεται εις πλήρη ἀντίφασιν, διότι, ἐνῶ θεωρητικῶς διμυλεῖ περί τῆς ὑπεραξίας, τὴν ὁποίαν μέχρις ενός σημείου ἐδέχθημεν ἀνωτέρω, εις τὴν πράξιν παρατηροῦμεν ὅτι ἡ φράσις που διμυλεῖ περί ἀναγκῶν τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ τῆς δικτατορίας τῆς, κατέληξε νὰ σημαίνῃ «τὰ συμφέροντα τῆς κομμουνικῆς γραφειοκρατίας καὶ τῶν εὐνοουμένων τοῦ καθεστώτος, καλλιτεχνῶν, τεχνικῶν, στρατιωτικῶν, αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν φορέων τῆς κρατικῆς ἐξουσίας που ἔχουν ἀστρονομικὰ εἰσοδήματα καὶ εἰδικὰ ταξικὰ προνόμια σ' ἀντίθεση μετὰ τοὺς ἄλλους ἐργαζομένους καὶ μάλιστα τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ἀγρότες»³⁸⁸. Ἄρα εις τὴν πράξιν ἀποδεικνύεται σήμερον τὸ ἀντίθετον, ἀφοῦ ὁ ἐργοδότης δὲν λαμβάνει εις τὰς μαρξιστικὰς κοινωνίας, εἰ μὴ μόνον τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν συντήρησίν του, τὰ δὲ λοιπὰ περιέρχονται εις τὸ Κράτος. Δὲν ὑπάρχει οὐδεμία διαφωνία μετὰ τὸν Μαρξισμόν, ὅτι σκοπὸς τῆς ἐργασίας δὲν εἶναι μόνον ἡ ικανοποίησις τῶν ἀτομικῶν ἐνὸς ἐκάστου ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Αὐτὸ ἄλλωστε ὑποδηλοῖ καὶ ἡ λέξις ἐπάγγελμα, που σημαίνει κυρίως ὑπόσχεσιν ἐναντι τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Εἶναι ἀποστολὴ ἡ ἐργασία καὶ ὄχι μὴ ἀπλὴ μηχανιστικὴ ἀνάγκη, ὅπως τὴν θέλει ὁ ὕλισμος καὶ ὁ Μαρξισμὸς. Τοῦτο ὅμως διὰ νὰ γίνῃ συνείδησις ὧλων πρέπει νὰ ἐκλείψῃ ἡ ἀντίληψις, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ἐμπόρευμα, ὁ δὲ ἄνθρωπος τὸ μηχανικὸν ὄργανον τῆς παραγωγῆς τῶν ἐμπορευμάτων, ἀλλ' εἶναι μὴ συμβολὴ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος εις τὴν παραγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ὁ δὲ ἐργάτης εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὄχι ἄβουλον δὲν κατευθυνόμενον ὑπὸ τῶν μηχανιστικῶν νόμων³⁸⁹. Ὅταν λοιπὸν δημιουργηθῇ πνευματικὴ ἀντίληψις τῆς κοινωνίας καὶ γίνῃ Χριστιανικὴ θεώρησις τῆς ἐργασίας, τότε θὰ ἐκλείψῃ καὶ τὸ μηχανιστικὸν στοιχεῖον, που ἔχει καταστῆ εἰς τὴν ὕλιστικὴν κοινωνίαν ὁ μόνος ρυθμιστὴς τοῦ μισθοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ καθορισμὸς δὲν θὰ γίνεται ἀπὸ τὸν νόμον τῆς προσφοράς καὶ τῆς ζήτησεως, οὔτε ἀπὸ τὸν νόμον τῆς βίας, ἀλλ' ἀπὸ μίαν ἠθικὴν ἐπιταγὴν. Καὶ ἡ ἠθικὴ ἐπιταγὴ, κατὰ τὴν Χριστιανικὴν ἀντίληψιν, ὁρίζει ὅτι ὁ μισθὸς θὰ καθορίζεται μετὰ βάσιν τὰ στοιχεῖα τῆς δικαιοσύνης τῆς οἰκονομικῆς ὀρθότητος καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου³⁹⁰. Διὰ τὸ στοιχεῖον τοῦτο θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, ὅταν θὰ ἀναφερθῶμεν εις τὴν ἰσότητά.

Ὡς πρὸς τὸν καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας, τὸν ὁποῖον καταδικάζει ὁ Μάρξ, θὰ

387. Ἀντων. - Γρηγ. Βουτσίνου - "Ενθ' ἀνωτέρω, σελ. 166.

388. Νικ. Στ. Ψαρουδάκη - Τὸ κατεστημένον ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ - "Ενθ' ἀνωτέρω, σελ. 186.

389. Π. Μελίτη - "Ενθ' ἀνωτέρω, σελ. 242.

390. Αὐτόθι, σελ. 243.

ήθέλαμεν νά διατυπώσωμεν ὡς ἐξῆς τὴν Χριστιανικὴν ἀποψιν: Οἰαδήποτε ἐργασία, διὰ νὰ ἀποφέρῃ θετικὸς καρπὸς εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον, ἀπαιτεῖ πλήρη κατάρτισιν, γνώσιν τῶν ἀντικειμένων της, ὑπευθυνότητα καὶ ἰδιαίτερος ἀγάπην πρὸς τὸ ἔργον πού θὰ ἀναληφθῇ. Ἑλλειψίς τῶν προϋποθέσεων αὐτῶν πιθανὸν νὰ δημιουργήσῃ μεγάλα καὶ μάλιστα τραγικὰ προβλήματα εἰς τὴν κοινωνίαν, ὡς π.χ. ἀνεύθυνος καὶ ἀνευ ἀγάπης καλλιέργεια τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης³⁹¹. Ἐπομένως εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἡ ἐξειδίκευσις ἢ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας. Εἶναι θεμελιακὸν ἀξίωμα τῆς οἰκονομίας οἰουδήποτε συστήματος ὁ καταμερισμὸς καὶ οὐδόλως δι' αὐτοῦ «μετατρέπεται σὲ μιὰ ἀπλή, μονότονῃ, παραγωγικὴ δύναμις πού δὲ χρειάζεται νὰ καταβάλῃ οὔτε σωματικὴ, οὔτε πνευματικὴ προσπάθεια»³⁹², ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Μάρξ. Ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει, ἐὰν ἀπερρίπτομεν τὸν καταμερισμὸν διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον, ὡς καὶ διότι ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐργαζομένου, τότε θὰ ὁδηγουμεθα εἰς μίαν ἐπαγγελματικὴν ἀκαταστασίαν καὶ ἀσυναρτησίαν μὲ θλιβεράς συνεπείας, ὡς ἐλέγχθη, διὰ τὸ κοινωνικὸν σύνολον. Ἐὰν ὅλοι εἰς ἓν ἀνεγειρόμενον οἰκοδόμημα ἦσαν κτίσται, τότε τὸ οἰκοδόμημα θὰ ἦτο τερατώδες καὶ θὰ ὑφούτο ὡς ἄλλος Πύργος τῆς Βαβέλ, «ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ ἀποκτοῦσε πατώματα, κουφώματα, νερό, φῶς κ.τ.τ. καὶ τελικὰ ἡ ἐργασία τῶν κτιστῶν θὰ πῆγαινε κι' αὐτὴ χαμένη»³⁹³. Οὕτως ἡ ἀνάγκη πραγματοποιήσεως τῆς ἀπαιτουμένης παραγωγῆς ἐπιβάλλει τὸν καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας. Αἵτημα ἄλλωστε τῆς Χριστιανικῆς ἠθικῆς εἶναι ἡ ἐξειδίκευσις εἰς ἓν ὠρισμένον ἐπάγγελμα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ οἰουδήποτε ἐπαγγέλματος ἀπαιτεῖται περισκεψίς, ὥστε νὰ ἐλέγξῃ ὅχι μόνον τὴν ἠθικὴν ποιότητά του, ἀλλὰ καὶ τὴν χρησιμότητά του, ὡς καὶ τὰς ἰδιαίτερας ἱκανότητας καὶ κλίσεις του³⁹⁴, ὥστε καὶ ἡ ἐπιτυχία νὰ εἶναι πλήρης καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις νὰ μὴ εἶναι δυνατή. Τότε ἔχομεν τοποθέτησιν καταλλήλου προσώπου εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν, ὁπότε, καθ' ἡμᾶς, εἶναι δύσκολος καὶ οἰαδήποτε ἐκμετάλλευσις. Ἡ ἐκμετάλλευσις πιστεύομεν ὅτι εἶναι δυνατή, ὅταν δὲν ἐξετάζωμεν τὰς ἱκανότητας καὶ ἰδιαίτερος τὴν κοινωνικὴν χρησιμότητα. Τότε ἡ ὑπερπροσφορὰ ὠρισμένων ἐιδικότητων ἐπιτρέπει εἰς τοὺς κεφαλαιοκράτας νὰ ἐκμεταλλεύονται τὸν καταμερισμὸν, ὁπότε φυσικὴ συνέπεια θὰ εἶναι ἡ ἄνισος κατανομή τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας. Τοῦτο δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἡμπορεῖ νὰ συμβῇ, ἀφοῦ πολλάκις οἱ καπιταλισταὶ θεθερουν ἐκ τῶν ἐργασιῶν ἄλλας προνομιούχους καὶ ἄλλας ἀποδοιομπαίους³⁹⁵, ἐνῷ ὅλοι αἱ ἐργασίαι, ἰσορρόπως κατανεμόμεναι, εἶναι κοινωνικῶς ἀναγκαῖαι.

Ἰδιαίτερος ἐχθρικὴν θέσιν λαμβάνει, ὡς γνωστὸν, ὁ Μαρξισμὸς καὶ ἔναντι τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ὡς μηχανισμὸν ἐκμετάλλευσιν τῶν προλεταρίων καὶ προϊόν τῆς πάλης τῶν τάξεων. Διὰ τοῦτο τὸ κράτος εἰς τὸ προλεταριάτον εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύει, εἰ μὴ μόνον διὰ τὴν κατανίκησιν τῆς ἀντιστάσεως τῶν ἐκμεταλλευτῶν, λέγει ὁ Λένιν. Ἐξετάζοντες τὰς περὶ κράτους καὶ πολιτείας μαρξιστικὰς θέσεις, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν κατ' ἀρχὴν ὅτι σκοπὸς τῆς κρατικῆς ἐξουσίας εἶναι νὰ ρυθμίξῃ ἐν πνεύματι ἀπολύτου ἰσοτιμίας τὰ πράγματα τοῦ παρόντος βίου καὶ ὅχι τοῦ μέλλοντος³⁹⁶. Τὸ Κράτος δὲ ἢ ἡ Πολιτεία, ὡς γενικὸς εκπρόσωπος τῆς ἐθνικῆς ἐλπίδος, ἀποβλέπει ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπιβολὴν ὅλων ἐκείνων τῶν μέτρων, πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ ἀνά-

391. Γεωργ. Ἱ. Μαντζαρίδου - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 265.

392. Κ. Μάρξ - Μισθωτὴ ἔργασία καὶ Κεφάλαιον - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 86.

393. Νικ. Στ. Φαρουδάκη - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 104.

394. Παν. Χ. Δημητροπούλου - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 201.

395. Νικ. Στ. Φαρουδάκη - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 105.

396. Γεωργ. Ἱ. Μαντζαρίδου - Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 250.

πτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ³⁹⁷. Οὕτως αὐτὸ φροντίζει διὰ τὴν καλὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν αὐστηράν τήρησιν τῶν νόμων, διὰ τὴν ἀμερόληπτον ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ἐπιβολὴν δικαίου φορολογικοῦ συστήματος, τὴν διατήρησιν καὶ προάσπισιν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τὴν πλήρη προστασίαν τῶν ἐργαζομένων. Αὐτὸ ἀκόμη φροντίζει διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τὴν παιδείαν, τὴν υγείαν καὶ τὴν ἐν γένει πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν πρόοδον τῶν πολιτῶν του. Προκειμένου δὲ περὶ Χριστιανικῶν κρατῶν, αὐτὰ μεριμνοῦν καὶ διὰ τὴν θρησκευτικὴν καλλιέργειαν τῶν ὑπηκόων των, ὥς καὶ διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἐκκλησίας. Τυχὸν παρέκκλησις ἐκ τῶν ἀνωτέρω βασικῶν σκοπῶν ὁδηγεῖ τὸ Κράτος εἰς ἀνυποληψίαν, ὅποτε μοιραίως θὰ φθάσωμεν εἰς διαμαρτυρίαν καὶ εἰς ἀναρχίαν. Μεροληψία, διακρίσεις, εὐνοιαὶ καὶ χαριστικά ἐνέργειαι τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς ὄφελος ὠρισμένων ἀτόμων ἢ ὁμάδων ἀτόμων διαβάλλουν τὸ κύρος τοῦ Κράτους καὶ κλονίζουσιν τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ³⁹⁸. Τὸ Κράτος ἐπομένως δὲν εἶναι ἄχρηστον ἀντικείμενον διὰ νὰ τὸ ρίψωμεν εἰς τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων, ἀλλ' εἶναι ὁ ἐγγυητὴς τῆς ἀσφαλείας, τῆς ἐλευθερίας τῆς προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὑπαρξίς του κρίνεται ἀναγκαιότητα.

Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ καθόλου Ἱστορία τοῦ κόσμου μᾶς παρουσιάζει ἀρκετὰ παραδείγματα κρατῶν ποὺ μετεβλήθησαν ἀπὸ ὄργανα προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου εἰς ὄργανα προστασίας τῶν συμφερόντων τῶν ὀλίγων. Οὕτως ἡ καπιταλιστικὴ τάξις ἤθελε τὸ Κράτος νὰ ἔχῃ τὴν θέσιν «νυκτοφύλακος κυνὸς» καὶ ὥς ὑπερασπιστὴν τῶν συμφερόντων του ἀπὸ τὰς ἀρπακτικὰς δῆθεν διαθέσεις τῶν πολλῶν. Τοιαύτη περὶ Κράτους ἀντίληψις εἶναι ἀπαράδεκτος ἀπὸ Χριστιανικῆς πλευρᾶς, διότι ἡ πολιτικὴ δομὴ πρέπει νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ πραγματικὰ συμφέροντα ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Βεβαίως τὸ Κράτος πρέπει νὰ ὑπηρετῇ τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως πρέπει νὰ ἔχῃ συνδεθῇ μὲ μίαν γενικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ κόσμου³⁹⁹. Διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ὁμῶς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἐνότης τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ πνεύματος τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἀγάπης καὶ ὅχι τοῦ μίσους. Ἐπομένως καὶ ἐὰν ἐδεχόμεθα τὰ μαρξιστικὰ κηρύγματα περὶ ἀταξικῆς κοινωνίας, κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ αὐτοδιευθύνσεως τῆς κοινωνίας, δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ κοινωνία αὕτη εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς βίας, τοῦ μίσους καὶ τοῦ αἵματος. Ἐὰν οἱ ἡγέται ὅλων τῶν λαῶν καὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὰ κράτη ἄνθρωποι δὲν εἶναι ὀλοκληρωμένοι ἄνθρωποι μὲ μεταφυσικὴν πίστιν, μὲ ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ πρὸ πάντων μὲ διάθεσιν αὐτοθυσίας⁴⁰⁰, ματαίως θὰ ἀναμείνωμεν τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν αὐτῶν. Κοσμοθεωρία ὁμῶς ἀθεϊστικὴ καὶ κοινωνικὸν σύστημα ποὺ ἐπιστρατεύει τὴν βίαν καὶ στοὺς ἀκαταγωνίστους φυσικοὺς νόμους εἶναι ἀδύνατον νὰ δημιουργήσῃ τοιούτους ἀνθρώπους⁴⁰¹. Τὸ Κράτος λοιπὸν, κατὰ τὴν Χριστιανικὴν ἀντίληψιν, εἶναι ἐκτελεστής τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ καὶ σκοπὸν ἔχει νὰ γίνῃ ὑπῆρέτης τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου⁴⁰². «Ὁ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ», λέγει ὁ Παῦλος, «αἱ δὲ οὐσαί ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν»⁴⁰³. Χρέος ἐπομένως τῶν ἡγουμένων τῶν

397. Θεοδ. Ψυχάρη - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 227.

398. Παν. Χ. Δημητροπούλου - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 349.

399. Νικ. Μπερντιάεβ - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 100.

400. Νικ. Στ. Ψαρουδάκη - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 196.

401. Αὐτόθι, σελ. 197.

402. Νικ. Στ. Ψαρουδάκη - Ἐπιστημονικὸς Σοσιαλισμὸς καὶ Κοινωνικὸς Χριστιανισμὸς - "Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 26—27.

403. Ρομ. ιγ, 1-2.

λαών είναι να συνειδητοποιήσουν ότι είναι υπηρέται των άλλων ανθρώπων, με επιδίωξη να ενώνουν και όχι να διχάζουν τους ανθρώπους, αφού το Κράτος είναι αρχή που συνδέει τα άτομα, όπως η ψυχή συνδέει τα διάφορα όργανα του σώματος⁴⁰⁴.

«Όσον αφορά εις τα περί δημοκρατίας λεγόμενα υπό του Λένιν, δεν θα ήθελομεν να διαφωνήσωμεν, εάν εις τήν νέαν κοινωνίαν πού επιγγέλλη ο Μαρξισμός ή δημοκρατία και ως λέξεις και ως έννοιαι είχε δεσπόζουσας θέσιν. Είναι γεγονός ότι κατά τήν εποχήν του Μάρξ και εν συνεχεία ή δημοκρατία είχε συνδεθῇ με τήν λεγομένην «φιλελευθεράν οικονομίαν», δηλαδή με τόν Καπιταλισμόν, όπου το Κράτος δέν ἔπρεπε νά ἐπεριθαίνη εις τήν οικονομικήν ζωήν, ή δὲ κεφαλαιοκρατία, ἐν ὀνόματι αὐτῆς τῆς δημοκρατίας καὶ ὑπὸ τήν προστασίαν τοῦ Κράτους, προσέδαινεν εις παντός εἶδους αὐθαιρεσίας, ὡς εἶναι τὸ «ὄριον λιμοκτονίας» διὰ τὸ ἡμερομίσθιον, ἡ ἐξαντλητικὴ διὰ τὸν ἐργάτην ρυθμισις τῶν ὥρων ἐργασίας, ἡ ἐξαθλίωσις⁴⁰⁵ καὶ ἄλλα, ὅποτε ἡ δημοκρατία, ἀντὶ νά καταξιώσῃ ἑαυτὴν καὶ νά δώσῃ νόημα καὶ περιεχόμενον εις τήν ζωήν τῶν ἀνθρώπων, ἀντὶ νά ἀγωνισθῇ διὰ τὰς ἀξίας, ἀπεδύθη εις ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀξιῶν καὶ οὕτως ἐκτύπησε τήν πίστιν εις αὐτάς, ἐγένινεν ἄρνησις τοῦ Θεοῦ, ἐγένινεν ὕλισμός, ἀποστασία καὶ ὁ προστάτης τῶν συμφερόντων τῶν ὀλίγων⁴⁰⁶. Δὲν πταίει ἡ δημοκρατία ὡς ἰδέα, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι, οἱ φορεῖς, οἱ ἐκφρασταί της. Ἐπομένως καὶ σήμερον ἀκόμη, ἐὰν ἡ δημοκρατία νοσῇ, ἐὰν ἐνίοτε ὀδηγῆται εις τὸν καταποντισμόν, εὐθύνῃν ἔχομεν ὅλοι ὡς κοινωνικὸν σύνολον, διότι ὅλοι ἀγωνιζόμεθα πολλάκις μόνον διὰ τὸ ἄτομόν μας, ἐνῷ δημοκρατία καὶ δημόσιον ἀξίωμα, κατὰ τήν Χριστιανικὴν ἀντίληψιν, σημαίνει ὑπηρεσία καὶ προσφορά διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ὅχι καταπίσεις· «ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔσται ὑμῶν διάκονος, καὶ ὅς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται ὑμῶν δούλος» ὥσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν»⁴⁰⁷, λέγει ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς Του. Δημοκρατία λοιπὸν σημαίνει ὑπηρεσία, θυσία πολλάκις ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Δημοκρατία ὅμως πειθαρχημένη. Παρ' ὅλα δὲ τὰ τρωτά της δὲν δυνάμεθα νά δεχθῶμεν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Μαρξισμού ὑποστηριζόμενα, ὅτι αὕτη εἶναι τὸ ὄπλον καὶ τὸ ὄργανον τοῦ Καπιταλισμοῦ. Σήμερον εις τὰ ἀστικά λεγόμενα καθεστῶτα τὰ δικαιώματα τῶν ἐργαζομένων εἶναι τόσα, ὥστε δὲν δυνάμεθα νά δεχθῶμεν ὅτι τὸ λεγόμενον κεφάλαιον ἀσυδοτεῖ. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας ὑπῆρξε τὸ ὄπλον εις τὰ ἐλεύθερα καθεστῶτα πού ἐκλόγισε πολλάκις καὶ αὐτάς τὰς κυβερνήσεις, ἐνῷ εις τὰ μαρξιστικὰ καθεστῶτα οὕτε ὡς ἰδέα δὲν ὑφίσταται τοιοῦτον δικαίωμα. Ἐπομένως, ἀντὶ τοῦ μαρξισμοῦ τοῦ κράτους, βλέπομεν σήμερον ἐν ὑπερτροφικὸν ἀπολυταρχικὸν κράτος, ἀντὶ τῆς ἀταξικῆς κοινωνίας, ὑπάρχουν αἱ τάξεις τῶν προνομιούχων τοῦ καθεστῶτος⁴⁰⁸.

404. Ἀντων. - Γρηγ. Βουτσίου - Ἐνθ' ἀνοτέρω, σελ. 68.

405. Περιοδ. «Συζητήσεις», τόμος Α' (1960), σελ. 70.

406. Αὐτόθι, σελ. 54.

407. Ματθ. κ, 26 - 28.

408. Νικ. Στ. Ψαρουδάκη - Τὸ κατεστημένο ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ χριστιανισμοῦ - Ἐνθ' ἀνοτέρω, σελ. 198.

ΑΘΑΝ. ΙΩ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΟΙ ΔΙΑΚΡΙΟΙ Ή ΥΠΕΡΑΚΡΙΟΙ ΕΠΙ ΣΟΛΩΝΟΣ ΚΑΙ ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΥ

Ἡ ἀρχαία Ἑλληνική παράδοση ἀναφέρει τρεῖς παρατάξεις - «κόμηματα» στήν Ἀττική στό χρονικό διάστημα πού μεσολαβεῖ ἀπό τήν ἀρχοντία τοῦ Σόλωνος ὡς τήν τυραννία τοῦ Πεισιστράτου¹. Τά κόμηματα αὐτά εἶναι τῶν πεδιακῶν, τῶν παραλίῳν καί τέλος τῶν διακριῳν. Ἡ μελέτη αὐτή πραγματεύεται τοὺς διακρίους σέ σχέση μέ τό τιμῆμα τῆς Ἀττικῆς γῆς ἀπό τήν ὁποία πήραν τό ὄνομά τους².

Ἀφορμή γιά τή μελέτη αὐτή ἔδωσε μιᾶ σειρά ἀπό νεώτερους συγγραφεῖς, πού, στηριζόμενοι ὁ ἕνας στόν ἄλλο, γράφουν καί παραδέχονται ἐσφαλμένες ἀπόψεις. Ἔτσι ὁ G. Glotz³ γράφει γιά τοὺς διακρίους: «Τό τρίτο κόμμη, τό κόμμη τῶν ὀρεινῶν, δέν ἐγεννήθη αὐτομάτως. Ὁργανώθη κατὰ τό πρότυπον τῶν ἄλλων ἀπό τόν Πεισίστρατον, υἱόν τοῦ Ἱπποκράτους, καταγόμενον ἐκ τῆς κώμεως τῆς φερύσης τό ὄνομα Φιλαῖδαι, ἀλλ' ἀνήκοντα ἀσφαλῶς εἰς ἀντίπαλον οἰκογένειαν ...» Ἡρχισε μέ τήν στρατολογίαν εἰς τήν γενετείραν του Διακρίαν, μεταξὺ τῶν μεταλλωρύχων, τῶν αἰγοβοσκῶν καί τῶν πτωχῶν καλλιεργητῶν, ἐνός στρατοῦ ἀφοσιωμένων ὀπαδῶν».

Θά σταθοῦμε σέ τρία σημεῖα: θά ἀπορρίψουμε τή γνώμη ὅτι ὁ Πεισίστρατος καταγόταν ἀπό τήν «κώμη Φιλαῖδαι»⁴ γιά τόν ἀπλούστατο λόγο ὅτι στήν ἐποχή τοῦ Πεισιστράτου δέν ὑπῆρχε ὁ ὄμιος τῶν Φιλαῖδῶν⁵. Αὐτός ἐγινε ἀργότερα ἀπό τόν Κλεισθένη στόν οἰκισμό τῆς Βραυρωνίας πού δημιουργήθηκε κατὰ τοὺς ἱστορικούς χρόνους στή σημερινή θέση «Κῆποι». Τό δεύτερο σημεῖο τοῦ χωρίου ἀναφέρει

* Ἀπό τή θέση αὐτή ἐπιθυμῶ νά ἐκφράσω τίς εὐχαριστίες μου στόν καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Bristol N. G. L. Hammond, γιατί διάβασε τή μελέτη αὐτή καί μοῦ ἔκανε πολύτιμες ὑποδείξεις.

1. Πλουτ., Ἡθ. 763 D. 805 D, Ηρότ., Σόλ. XXIX., F. E. Adcock, CAH (1964 6), IV σ. 60.

2. Πρβλ. D. Kienast, die innenpolitische Entwicklung Athens im 6. Jahrhundert und die Reformen von 508, Historische Zeitschrift 200, 1965, σ. 268 σημ. 2.

3. G. Glotz συνεργ. R. Cohen, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετάφρ. ἀπό τὰ Γαλλικά T. Τσυχέκ Ἀθῆναι, I σσ. 396. 397.

4. Ἀθ. Ἀντωνίου, Βραυρων. Συμβολή στήν Ἱστορία τοῦ Ἱεροῦ τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος καί τῆς περιοχῆς τῆς Βραυρωνίας, Ἰωάννινα 1978, σ. 33 κέξ. Διδακτορική διατριβή. Ἔχει ὑποβληθῇ στή Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων.

5. Ἀντωνίου, Βραυρων., ὅ.π. σ. 34 κέξ. Γιά τήν ὀρθή γραφή τοῦ δήμου Φιλαῖδαι βλ. ὅ.π.σ. 157.

ὅτι ὁ Πεισίστρατος ἄρχισε τὴ στρατολογία τοῦ «μεταξὺ τῶν μεταλλωρύχων»⁶ κλπ. Ὅμως ἡ ἀποψη αὐτὴ κρίνεται τελείως ἀπαράδεκτη. Ἴσως ὁ συγγραφέας συγχέει τὴ βορειανατολικὴ περιοχὴ τῆς Ἀττικῆς στὴν ὁποία τοποθετοῦνταν οἱ διάκριοι, μὲ τὴ νότια περιοχὴ τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ἦταν τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν μπερδεύει ὁ συγγραφέας αὐτὸς τίς δύο αὐτὲς περιοχές, ὥστόσο πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἦταν ἐκμεταλλεύσιμα ἀργότερα⁷ καὶ ἀκόμη ὅτι σ' αὐτὰ δὲν ἐργάζονταν Ἀθηναῖοι πολῖτες μεταλλωρύχοι, ἀλλὰ δοῦλοι⁸. Γιὰ τὸ τρίτο σημεῖο στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται σὰν γενέτειρα τοῦ Πεισιστράτου ἡ διακρία περιοχῇ, γράφουμε παρακάτω⁹.

Ὅμως σκοπὸς μας στὸ ἄρθρο αὐτὸ εἶναι νὰ μιλήσουμε πρὸς συγκεκριμένα γιὰ τὴ διακρία περιοχῇ τῆς Ἀττικῆς. Τὴν ἀφορμὴ μᾶς δίνει ἄλλος ἱστορικός, ὁ ὁποῖος γράφει¹⁰: «Ἀπὸ τοὺς νεώτερους ἱστορικοὺς μερικοὶ ἀποδέχονται περισσότερο ἢ λιγώτερο αὐτὸ τὸ σχῆμα: ὅτι δηλ. διαμορφώθηκαν στὴν Ἀττικὴ κόμματα μὲ τοπικὸ χαρακτήρα. Περισσότεροι προσπάθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν στὰ κόμματα αὐτὰ χαρακτηριστικὰ κοινωνικῶν ὁμάδων. Ἔτσι διατύπωσαν τὴ γνώμη, ὅτι . . . ἐνῶ οἱ Διάκριοι, δηλ. οἱ κάτοικοι τῆς Διακρίας ἢ Ὑπερακρίας (ΒΑ Ἀττικῆς) ἦταν κάτοικοι ἀγόνων ἐκτάσεων καὶ βοσκοί. . . Τὰ ὀνόματα τῶν κοιμμάτων ὠφείλονταν στὴν περιφέρεια ὅπου «ἐγεώργουν», δηλ. εἶχαν κτήματα, ὅχι οἱ ὁπαδοὶ ἀλλὰ οἱ ἀρχηγοί. Πράγματι τὰ ὑποστατικά . . . τοῦ Πεισιστράτου καὶ τοῦ γένους (ἦταν) στὴν περιοχὴ τῆς Βραυρωνός». Ἐντύπωση προκαλεῖ τὸ χωρίο αὐτὸ στὸ σημεῖο, πὺλ τονίζει ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν κοιμμάτων ὠφείλονταν στὴν περιφέρεια ὅπου «ἐγεώργουν», δηλ. εἶχαν κτήματα, ὅχι οἱ ὁπαδοί, ἀλλὰ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κοιμμάτων. Στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ὁ Πεισίστρατος εἶχε τὰ κτήματά του σὲ μιὰ περιοχὴ ἀγρονι καὶ τελείως ἀκατάλληλη γιὰ γεωργικὴ καλλιέργεια. Ὅμως πῶς εἶναι δυνατόν, λογικὰ ἐξετάζοντας τὸ ζήτημα, ὁ Πεισίστρατος νὰ εἶχε τὰ κτήματά του σὲ τελείως ἀκατάλληλη γιὰ καλλιέργεια περιοχῇ. Καὶ στὴ σημερινὴ ἐποχὴ ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀρχαία ἐποχὴ πολὺ περισσότερο, οἱ βασιλεῖς, οἱ ἄρχοντες, οἱ ἀξιωματοῦχοι, διατηροῦσαν

6. Τὴν ἴδια ἀποψη ἐκτός ἀπὸ τὸν Glotz ἐκφράζει ὁ P. Ure. The origin of the Tyrannis. Journal of Hellenic Studies 26, 1906, σσ. 136. 137 κέξ. Βλ. ἐπίσης τὴν ἀνασκευή τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἀπὸ τὸν Γ. Κορδάτο, Μεγάλῃ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος, Ἀρχαία Α', Ἀθῆναι 1955, II σ. 408. Καὶ ἀκόμη, Ἀντωνίου, Βραυρῶν ὁ.π. σ. 55 σημ. 28.

7. Κορδάτου, Μεγάλῃ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ὁ.π.

8. Βλ. γενικὰ τὸ ἀξιόλογο ἔργο τοῦ S. Lauffer, Die Bergwerkssklaven von Laureion, I-II Mainz 1955. Ἐπίσης τίς μελέτες τοῦ ἴδιου, Das Bergbauprogramm in Xenophons Poroi, στὸ Miscellanea Graeca Fasc. I, Ghent 1975, σσ. 171 - 194, καὶ Die wirtschaftliche und soziale Bedeutung der antiken Sklaverei, ἀπὸ τὸ Lebendige Lektüre (= Dialog, Klassische Sprachen u. Literaturen, Band 10, Hrsg. von P. Neukam), München 1977, σσ. 5 - 35.

9. Γιὰ τὸ ὅτι τὰ «κόμματα» συνδέονταν τοπικὰ μεταξύ τους βλ. E. Kluwe, Bemerkungen zu den Diskussionen über die drei «Parteien» in Attika zur Zeit der Machtergreifung des Peisistratos, Klio 54, 1972, σσ. 101-124.

10. M. Σακελλαρίου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν ΑΕ, 1971, II σ. 236. Πρβλ. ἐπίσης Kluwe, Bemerkungen zu den Diskussionen über die drei «Parteien» in Attika., ὁ.π., σ. 103.

κτήματα στις πιθ. εὐφορες περιοχές. Λογικά λοιπὸν εἶναι ἀπαράδεκτη μιὰ τέτοια ὑπόθεση. Ὑστερα ἡ περιοχή τῆς Βραυρῶνος — καὶ σήμερα ἀκόμη — εἶναι πολὺ εὐφορη καὶ περιλαμβάνει τὴν κοιλάδα «Λιβάδι» καὶ μεγάλο μέρος τῆς Μεσογειακῆς πεδιάδος¹¹. Καὶ ἐδῶ γεννιέται τὸ ἐρώτημα: ἡ Βραυρῶν ἀνήκεε στὴ διακρία περιοχή ἢ ὄχι. Ὁ λεξικογράφος Ἡσύχιος (6ος αἰ μ.Χ.) γράφει στὴ λ. διακρ (ι) εἰς: «...καὶ τόπος τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ χώρα Διακρία ἀπὸ Πάρνηθος ἕως Βραυρῶνος». Ἄλλες ἀρχαῖες μαρτυρίες, πού προέρχονται ἀπὸ μεταγενεστέρους χρόνους, μιλοῦν γιὰ τὴ διακρία περιοχή ὡς ἐξῆς: «τόπος τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ Βαυρῶνα Ἐλευσί-νιον Δῆμητρος καὶ Φερεφάττης ἱερὸν»¹². Ὡστόσο ἡ πρόταση στὸ σύνολό της ἐμφανίζεται σκοτεινὴ καὶ ἀκατανόητη. Καὶ γιὰτὶ δύσκολα ἐξηγεῖται ἡ πρόθεση «ὑπὸ» πού χρησιμοποιοῖ καὶ γιὰτὶ μιλάει στὴ συνέχεια γιὰ κάποιον Ἐλευσίνιον ἱερὸ τῆς Δῆμητρος καὶ Φερεφάττης, τὸ ὁποῖο, ὡς γνωστό, θρῆσκον στὴν Ἐλευσίνα καὶ ὄχι στὴν περιοχή τῆς Βραυρῶνος. Ποιὰ ὅμως ἡ σημασία τῆς προθέσεως «ὑπὸ» στὴν προκειμένη περίπτωση; Ἴσως σημαίνει κάτω ἀπὸ τὴ Βραυρῶνα, δηλ. στὴν περιοχή πού ἐκτίνεται πιθανῶς πρὸς τὰ νότια τῆς Βραυρῶνος. Μιὰ τέτοια ἐρμηνεία ὅμως εἶναι ἀντιφατικὴ καὶ τελείως ἀντίθετη ἀπὸ τίς ἄλλες σχετικὲς μαρτυρίες. Πολὺ πιθανὸν ὁ ἄγνωστος ἀρχαῖος συγγραφέας παρέλαβε τὴ γνώμη αὐτὴ ἀπὸ παλαιότερη πηγὴ καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε προσωπικὴ γνώση τῆς περιοχῆς τῶν διακρίων, δὲν τὴ διόρθωσε, ἀλλὰ τὴν ἔγραψε ὅπως ἔχει. Ἀλλῃ ἀρχαία μαρτυρία¹³ τονίζει στὴ λ. Ἐπάκρια γῆ: «οἱ πρὸς τοῖς ἄκροις τῶν ὀρέων, ἀφ' οὗ καὶ ὑπεράκριοι τινες ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι». Οἱ μαρτυρίες αὐτὲς καὶ μάλιστα αὐτὴ τοῦ Ἡσυχίου δὲν ἀναφέρουν ὅτι ἡ διακρία περιοχή περιλάμβανε καὶ τὴ Βραυρῶνα. Ἡ πρόταση τοῦ Ἡσυχίου «ἀπὸ Πάρνηθος ἕως Βραυρῶνος» εἶναι ὅπωςδὴποτε γενικὴ καὶ ἀποκλείει τὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ Βραυρῶν ὑπαγόταν στὴ διακρία. Κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη τὴν προσθήκη τοῦ συνδέσμου «καὶ» ὡς Βραυρῶνος. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπ' αὐτὸ ἡ περιοχή τῶν διακρίων πρέπει νὰ συνόρευε μὲ τὴ γεωγραφικὴ ἑκταση τῆς Βραυρῶνος. Ἄλλωστε οἱ μαρτυρίες αὐτὲς εἶναι μεταγενέστερες καὶ ὄχι πολὺ σίγουρες. Ἴσως ὁ Ἡσύχιος καὶ οἱ σύγχρονοί του συγγραφεῖς περιέλαβαν στὴ διακρία περιοχή καὶ τὴ Βραυρῶνα, εἴτε ἀπὸ σύγχυση εἴτε γιὰτὶ ἤθελαν νὰ συνδέσουν τὴ διακρία περιοχή μὲ τὸν τόπο ἀπὸ τὸν ὁποῖο προερχόταν ὁ ἀρχηγὸς τῶν διακρίων, ὁ Πεισίστρατος, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὴ Βραυρῶνα, πού θρῆσκειται νοτιώτερα ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα.

Γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς διακρίας περιοχῆς ἔχουμε τρεῖς σχετικὲς λέξεις: ὑπεράκριοι¹⁴, διάκριοι καὶ ἐπάκριοι. Καὶ οἱ τρεῖς λέξεις, σὲ γενικὲς γραμμὲς, λίγο-πολύ, τὸ ἴδιο σημαίνουν· ἂν ὅμως θὰ θέλαμε νὰ ἐμβαθύνουμε στὴ σημασία τους θὰ εἴχαμε μιὰ λεπτὴ διαφορά, πού καθορίζεται ἀπὸ τίς ἀντίστοιχες προθέσεις ὑπέρ-,

11. Ἀντωνίου, Βραυρῶν ὁ.π. σ. 8 κέξ. καὶ χάρτη 1.

12. Bekker, Anecd., I σ. 242 στχ. 14.

13. Bekker, Anecd., I σ. 253.

14. Kluwe, Bemerkungen zu den Diskussionen über die drei «Parteien» in Attika... ὁ.π.σ. 102.104 κέξ. 106.109. Πρβλ. καὶ E. Meyer, Geschichte Struttgart 1954 3, III σ. 614 κέξ. des Alterums,

διά- και ἐπί-. Οἱ προθέσεις αὐτὲς σημαίνουν ἀντίστοιχα: ὑπεράνω, πέραν καὶ ἐντελῶς διὰ μέσου, μεταξὺ, κατὰ πλάτος καὶ ἐπάνω μὲ σημασία τοπική. Τοὺς ἐπακρίους διαχωρίζουμε παρακάτω ἀπὸ τοὺς δύο προαναφερόμενους ὅρους. Ἡ λέξις ὑπεράκρια (ὑπεράκριοι) εἶναι ἢ πιὸ παλιά¹⁵ καὶ μᾶς παραδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο¹⁶ (I 59) (ὥς αἰ. π.Χ.). Ἡ ἴδια λέξις μᾶς παραδίδεται ἄλλες δύο φορές ἀπὸ τὸν Διονύσιο. Ἀλικαρνασσέα¹⁷ (1ος αἰ. π.Χ.) καὶ τὰ Σχόλια στὸ Δημοσθένη¹⁸.

Ἐξίσου ἀρχαῖος εἶναι καὶ ὁ ὅρος διακρία (διάκρισι). Ἀρχαιότερη μνεία ὑπάρχει στὸν Ἀριστοφάνη¹⁹ (5/4ος αἰ. π.Χ.) καὶ στὴ συνέχεια χρησιμοποιοῦται συχνὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἔτσι, τῇ δεύτερῃ ἀρχαίᾳ μαρτυρίᾳ θρίσκουμε στὸν Ἀριστοτέλη²⁰ (4ος αἰ. π.Χ.), τὸν Πλούταρχο²¹ (1/2ος αἰ. π.Χ.), (ὁ ὁποῖος χρησιμοποιοῖ καὶ τὸν ὅρο ἐπάκριοι)²², τὸν Πολυδεύκη (2ος αἰ. μ.Χ.)²³, τὸν Στέφανο

15. Kluwe, *δ.π.* σ. 106.

16. I 59: «...γενέσθαι οἱ μετὰ ταῦτα τὸν Πεισιστράτον τοῦτον, ὃς στασιαζόντων τῶν παρ' αὐτῶν καὶ τῶν ἐκ τοῦ πεδίου Ἀθηναίων, καὶ τῶν μὲν προσετώτους Μεγακλῆος τοῦ Ἀλκίμενος, τῶν δὲ ἐκ τοῦ πεδίου Λυκούργου (τοῦ) Ἀριστολκίδου, καταφρονήσας τὴν τυραννίδα ἤγειρε τρίτην στάσιν· συλλέξας δὲ στασιώτας καὶ τῇ λόγῳ τῶν ὑπερακρίων προστάς μηχανάται τοιάδε».

17. I 13: «κλήθηται δὲ Ἀθρογίνας ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς ὅρεσιν οἰκίσεως (Ἀρκαδικὸν γάρ τὸ φιλογωρεῖν) ὅρεσιν», ὡς ὑπερακρίους τινὰς καὶ παραλίους Ἀθήνησιν».

18. τ. IX, XXI (Κατὰ Μειδίον) 561, 16 (Dindorf): «τούτους δὲ φασιν ἀπὸ τῶν τυράννων ἐτέρως προφάσεως οὕσης, δι' ἣν ἐστασίασαν, ἄλλην εἶπεν ὁ ρήτωρ· ὁ δὲ Μεγακλῆς τῆς μιᾶς στάσεως, ὁ δὲ Ἱπποκράτης ὁ Πεισιστράτου πατήρ τῆς ἐτέρας. ἐπῆραν δὲ οἱ στασιαζόντες, οἳ τε Παράλαιοι καὶ οἱ Ὑπεράκριοι, νικηράντων δὲ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πεισιστράτου καὶ τυράννων καταστάντος τοῦ Πεισιστράτου φοβηθεὶς ὁ Μεγακλῆς συνῆψε θυγατέρα τῇ Πεισιστράτῳ».

19. Σφήκ. 1223: «ὧς οὐδαίς γε Διακρίων δεδέξεται».

20. Ἀθ. Πολ. XIII 4: «ἦσαν δ' αἱ στάσεις τρεῖς· μία μὲν ... τρίτη δ' ἡ τῶν διακρίων, ἐφ' ἣ τεταγμένως ἦν ὁ Πεισιστράτος, δημοτικώτατος εἶναι δοκῶν. προσεκεκόσμητο δὲ τοῖσι οἳ τε ἀπρημένον τὰ χρεῖα διὰ τὴν ἀπορίαν, καὶ οἳ τῇ γένει μὴ καθαροὶ διὰ τὸν φόβον· ... εἶχον δὲ ἐκαστοὶ τὰς ἐπωνυμίας ἀπὸ τῶν τόπων ἐν οἷς ἐγεώργουν».

21. Ἡθ. 805 D: «διὸ καὶ μελτίονα Σόλων ἐλάβεν ἀρχήν, διαστάσης ἐς τρία μέρη τῆς πόλεως, τὸ τῶν Διακρίων λεγομένων καὶ τὸ τῶν Πεδιέων καὶ τὸ τῶν Παράλιων». Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ ἴδιος ὁ Πλούταρχος, Σόλων XIII, γράφει: «Οἱ δ' Ἀθηναῖοι τῆς Κλυωναίου πεπωμένης ταρχῆς καὶ μεθεστώτων, ὥσπερ εἶρηται, τῶν ἐναγῶν τὴν παλαιὰν αὐθις στάσιν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἐστασίαζον, ὅσας ἡ χώρα διαφορὰς εἶχεν, εἰς τσαυτὰ μέρη τῆς πόλεως διαστάσης. Ἦν γάρ τὸ μὲν τῶν Διακρίων γένος δημοκρατικώτατον, ὀλιγαρχικώτατον δὲ τῶν πεδιέων». Καὶ ὁ Πλούταρχος, Σόλων XXIX, γράφει: «Οἱ δὲ ἐν ἄσπει πάλιν ἐστασίαζον ἀποδημόντος τοῦ Σόλωνος» καὶ προσεστίηται τῶν μὲν Πεδιέων Λυκούργος, τῶν δὲ Παράλιων Μεγακλῆς ὁ Ἀλκιμαῖωνος, Πεισιστράτος δὲ τῶν Διακρίων, ἐν οἷς ἦν ὁ θητικὸς ὄχλος καὶ μάλιστα τοῖς πλουτοῖς ἀχθόμενος».

22. Ἡθ. 763 D: «ὥσπερ οὖν ἦσαν ποτε τρεῖς στάσεις Ἀθήνησι, Παράλων Ἐπακρίων Πεδιέων, χαλεπῶς ἔχουσαι καὶ διαφερόμεναι πρὸς ἀλλήλας»· ἔπειτα δὲ πάντες ἐν ταύτῃ γινόμενοι καὶ τὰς ψήφους λαβόντες ἤνεγκαν πάσας Σόλωνι, καὶ τοῦτον εἶλοντο κοινῇ διαλλακτὴν καὶ ἀρχοντα καὶ νομοθέτην, ὃς ἐδοξε τῆς ἀρετῆς ἔχειν ἀδερτίως τὸ πρωτεῖον· οὕτως αἱ τρεῖς στάσεις αἱ περὶ θεῶν διχοφρονοῦσαι καὶ ψῆφον ἄλλην ἄλλη φέρουσαι καὶ μὴ δεχόμεναι ραδίως τὸν ἐξ ἐτέρας περὶ ἐνὸς βεβαίως ὁμογνωμοῦσαι...».

23. λ. δῆμωχοι VIII, 109: «καὶ αἱ φυλαὶ τέως μὲν ἐπὶ Κέκροπος ἦσαν τέτταρες, Κεκροπίς Αὐτόχθων Ἀκταία Παράλια, ἐπὶ δὲ Κρανάου μετωνομάσθησαν Κραναιὲς Ἀτθίς Μεσογαία Διακρίς, ἐπὶ δὲ Ἐριχθονίου Διάς Ἀθηναίς...». Αὐτὴ ἡ μαρτυρία τοῦ Πολυδεύκη ἀναφέρεται φανερὰ στὶς φυλὰς τῆς προϊστορικῆς Ἀττικῆς.

Βυζάντιο²⁴ (5ος αἰ. μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει καὶ τὸν ὄρο ἐπακρία, πού τὸν ἀποδίδει καθαρά στὸν Φιλόχορο²⁵ (3ος αἰ. π.Χ.). Ἐπίσης ὁ Ἡσύχιος, τὸ λεξικὸ τῆς Σούδας (10ος αἰ. μ.Χ.), τὰ Anecdota Graeca πού δημοσίευσε ὁ Bekker καὶ τὰ Σχόλια στὴν κωμωδία Σφήκες τοῦ Ἀριστοφάνη²⁶, χρησιμοποιοῦν τὸν ἴδιο ὄρο.

Ὁ ὄρος ἐπακρία (ἐπάκριοι) ἀναφέρεται πρῶτα στὸν Πλούταρχο (1/2ος αἰ. μ.Χ.), τὸν Στέφανο Βυζάντιο καὶ τὰ Anecdota Graeca τοῦ Bekker. Ἀπὸ τὴν κριτικὴ ἐπεξεργασία τῶν τριῶν τελευταίων χωρίων, τὰ ὁποῖα ἐξάλλου ἀνήκουν στοὺς μεταχριστιανικοὺς χρόνους, μπορούμε νὰ υποθέσουμε, ὅτι ὁ ὄρος ἐπακρία καὶ ἐπάκριοι οὐδέποτε χρησιμοποιοῦντο γιὰ νὰ δηλώσῃ τὴν περιοχὴ τῶν διακρίων καὶ τὴν κοιμιατικὴ παράταξη τοῦ Πεισιστράτου. Ὁ ὄρος αὐτὸς πρέπει νὰ προέκυψε ἀπὸ σύγχυση τοῦ δήμιου Ἐπακρία, ὅπως τὸν ἀναφέρει ὁ Φιλόχορος. Ἀπ' αὐτὸν ἴσως παρέλαβε τὸν ὄρο καὶ ὁ Πλούταρχος, πού τὸν ἀναφέρει σὲ μιὰ περίπτωση (ὅπως εἶδαμε τὸν ὄρο διάκριοι - διακρία χρησιμοποιοῦνται τρεῖς φορές), πιστεύοντας ὅτι ὁ ὄρος αὐτὸς δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν ἀνάλογο ὄρο διάκριοι - διακρία. Ἀλλωστε ὁ Στέφανος Βυζάντιος²⁷ ἀναφέρει τὰ περὶ ἐπακρίας στὴ λέξη Σημαχίδαί, δῆμιον ὁ ὁποῖος θρῖσκόταν στὴ διακρία περιοχῇ. (Βλ. χάρτη).

Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Πεισιστράτου παρουσιάζονται στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς μὲ κάποια διαφορὰ, ἡ ὁποία ἴσως νὰ συνδέεται μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν διακρίων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Πεισιστράτου. Ἔτσι ὁ Ἡρόδοτος²⁸ μιλάει γιὰ «στασιώτας», ἀνθρώπους πού δὲν ἀνῆκαν στὶς παρατάξεις τῶν παραλίων καὶ πεδιακῶν καὶ προϋποθέτει ὅτι τὸ κόμμα τοῦ Πεισιστράτου δημιουργήθηκε μετὰ ἀπὸ τὰ δύο ἄλλα κόμματα. Ὁ Ἀριστοτέλης²⁹ γράφει ὅτι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Πεισιστράτου ἦταν οἱ «ἄφηρημένοι τὰ χρέα καὶ οἱ τῷ γένει μὴ καθαροί». Προφανῶς τὸ χωρίο αὐτὸ ἀναφέρεται στὴ Σεισάχθεια τοῦ Σόλωνος (594 π.Χ.), δηλ. σὲ ἐποχὴ παλαιότερη τοῦ Πεισιστράτου. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἐπὶ Σόλωνος δημιουργήθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ οἱ παρατάξεις αὐτές γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα μετὰ τὸν Σόλωνα οἱ παρατάξεις αὐτές, ὅλες ἢ μόνο αὐτὴ τῶν διακρίων, ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν καὶ παρουσιάστηκαν πάλι στοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου, γι' αὐτὸ καὶ οἱ ὁπαδοὶ τῆς παρατάξεως τῶν διακρίων

24. λ. Διακρία: «φυλὴ τῆς Ἀττικῆς, ἣν ὠκεῖ Πάλλας ὁ Πανδίωνος υἱός. οἱ δημόται Διακριεῖς». Ἰσως ὁ λεξικογράφος Στέφανος Βυζάντιος στηρίζεται στὸν Πολυδεύκη ἢ σὲ ἄλλες ἀρχαῖες πηγές, στὶς ὁποῖες εἶχε στηριχθῇ ὁ Πολυδεύκης καὶ σήμερα δὲν εἶναι γνωστές. Εἶναι φανερό ὅτι δὲν ὑπάρχει καμιά σχέση ἀνάμεσα στὶς προϊστορικὲς φυλὲς καὶ τὴν παράταξη τῶν Διακρίων. Πιθανῶς ὁ Στέφανος Βυζάντιος συγχέει τὴν πολιτικὴν παράταξη τῶν Διακρίων μὲ τὴν «διακρία φυλῆς» τὴν ὁποία αὐτὸς ἀναφέρει.

25. F Hist Gr 328 F 206 (Jacoby): «...Φιλόχορος δὲ τῆς Ἐπακρίας φησὶν τὸν δῆμιον (Σημαχίδαί)» = Στέφ. Βυζ. λ. Σημαχίδαί.

26. Σφήκ. 1223. «(ὡς οὐδεὶς γε Διακρίων: Ὡς εἰς ταύτην ἐαυτὸν ἀναπέμπων τὴν τάξιν τοῦ πολιτεύματος, κατὰ γὰρ τοὺς Σόλωνος νόμους τρεῖς ἦσαν αἱ στάσεις, μία τῶν Παραλίων, ὣν προεστῆκε ὁ Μεγακλῆς, ἑτέρα δὲ τῶν Πεδιέων, ὣν προεστῆκε Λυκοῦργος, τὴν δὲ χώραν τὴν Διακρίαν Πανδίωνα φασιν τοῖς υἱοῖς διανεμίαντα τὴν ἀρχὴν Λίκῃ δοῦναι...».

27. Πρβλ. ἐπίσης λ. Διακρία.

28. I 59.

29. Ἀθ. Πολ. XIII 4.

παρουσιάζονται σὲ μιὰ κάπως ἐξελιγμένη μορφή κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου ἀπὸ τοὺς διακρίους τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνα. Ὁ Πλούταρχος, Σόλων XXIX πάλι, ἀναφέρεται στὸ Σόλωνα καὶ ἐντάσσει στοὺς διακρίους: «ἐν οἷς ἦν ὁ θητικὸς ὄχλος καὶ μάλιστα τοῖς πλουσίοις ἀχθόμενος». Τὸ «θητικὸς ὄχλος» ἀποτελοῦσαν οἱ ἀπλοὶ ἐργάτες καὶ ἐπομένως ἡ πρὶν φτωχὴ τάξη τῶν κατοίκων. Μὲ τὸ τελευταῖο συμφωνεῖ καὶ Πολύαινος³⁰. (1ος αἰ. μ.Χ.), ὅταν γράφει ὅτι ὁ Πεισίστρατος ἦταν «ὕπὲρ τῶν πενήτων». Ὑπάρχει ὁμοίως ἡ ἐξῆς διαφορὰ: ὁ Πλούταρχος ἀναφέρεται σίγουρα στὴν ἐποχὴ τοῦ Σόλωνα, ἐνῶ ὁ Πολύαινος στὴν ἐποχὴ τοῦ Πεισιστράτου. Ὅμως, ὅπως καὶ νὰ ἔχη τὸ πράγμα, ἓνα εἶναι βασικὸ καὶ σίγουρο, εἴτε στὴν ἐποχὴ τοῦ Σόλωνα, εἴτε στὴν ἐποχὴ τοῦ Πεισιστράτου οἱ διάκριοι ἦταν οἱ περισσότερο ἢ λιγώτερο φτωχοὶ Ἀθηναῖοι καὶ γενικὰ ἡ δυσαρεστημένη κοινωνικὴ τάξη γιὰ τὴν κατά- οἱ διάκριοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνα ἐρχονται χρονολογικὰ πρῶτοι — ἀναφέσταται πὺν ἐπικρατοῦσε τότε στὴν κοινωνία. Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι, ἐνῶ ρονται ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες μαρτυρίες πρῶτοι αὐτοὶ καὶ μετὰ τὰ δύο ἄλλα κόμματα (Πλούταρχος) —, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πεισιστράτου μᾶς ἀναφέρονται τρίτοι: κατὰ σειρά, δηλ. μετὰ τὶς ἄλλες παρατάξεις.

Ἄς ἐξετάσουμε ὁμοίως τώρα τὸ ζήτημα πότε καὶ ἀπὸ ποιά συγκεντρωμένη περιοχὴ οἱ διάκριοι ἔλαβαν τὴν πολιτικὴ σημασία πὺν ἔχουν.

Ἄν δεχοῦμε τὶς μαρτυρίες τοῦ Πλουτάρχου³¹ ὡς σωστές, τότε μπορούμε νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὰ πολιτικὰ αὐτὰ κόμματα ἀναφαίνονται ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνα, ὅπως προσέπαμε, γιὰ νὰ σβῇσουν μετὰ ἀπὸ λίγο καὶ νὰ ἐμφανιστοῦν πάλι λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας στὴν Ἀθῆνα ἀπὸ τὸν Πεισίστρατο³². Γιὰ νὰ δοῦμε ἐξῆς πῶς οἱ διάκριοι (ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα κόμματα) ἔλαβαν τὴν ὀνομασία τους αὐτή, θὰ μελετήσουμε τὴν λέξη στὸ θέμα αὐτὸ οἱ σύγχρονοι ἱστορικοί. Θὰ παραλείψουμε, ὅπως εἶναι φυσικόν, τὴν ἀποψη πὺν ἀναφέρουμε καὶ ἀναιροῦμε παραπάνω³³. Ἐτσι ὁ G. Busolt³⁴ γράφει: «So gelang es ihm, eine dritte Partei zu bilden, deren Kern aus der armen Landbevölkerung der Diakria bestand». Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ ἴδιος³⁵ γράφει: «Die Parteien hatten landwirtschaftliche Namen..und die dritte Partei trat dann die der Hochländer hinzu, der Bewohner der Diakria, des nordöstlichen, von Höhen durchzogenen Landesteiles. Es bestang also der Kern der Parteien aus Leuten, die in derselben Landschaft wohnten,....» Ἐπίσης ὁ C. Hignett³⁶ γράφει: «The nucleus (of Hyperakrioi) was supplied by their friends and retainers, and the support of the discontented poor was secured by the prom

30. I 21, 3: «Πεισίστρατος Μεγακλεῖ διεπολιτεύετο, καὶ ἦν ὁ Μεγακλῆς ὑπὲρ τῶν πλουσίων τεταγμένος, ὁ δὲ Πεισίστρατος ὑπὲρ τῶν πενήτων.»

31. H0. 763 D. 805 D. Πλουτ., Σόλ. XXIX.

32. Βλ. πὺν πάνω σ. 499

33. Βλ. πὺν πάνω σ. 500

34. Griechische Geschichte bis zur Schlacht bei Chaeroneia, Gotha 1895, II σ. 309.

35. Busolt, Griechische Geschichte, 2. π. II σ. 303.

36. A History of the Athenian Constitution to the End of the Fifth Century B.C., Oxford 1967 4 (=1952), σ. 110.

ise of a new agrarian reform more thorough than Solon's³⁷.» Κατὰ τὴ γνώμη μου ὅμως δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὸν πυρρήνα, ἀλλὰ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν διακρίων ὁπαδῶν τοῦ Πεισιστράτου, τὸ ὅποιο στὴ συντριπτικὴ του πλειοψηφία καταγόταν ἀπὸ τὰ ὄρεινὰ μέρη τῆς περιοχῆς τῶν διακρίων (Πάρνηθα καὶ Πεντέλη), χωρὶς φυσικὰ αὐτὸ νὰ ἀποκλείη καὶ κατοίκους ἀπὸ τὶς ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἀττικῆς. Τὸ τελευταῖο ἴσως εἶχε λάβει χώρα σὲ χρόνους παλαιότερους ἀπὸ αὐτοὺς τοῦ Πεισιστράτου, ὅταν ὁ Σόλων ἦταν στὴν ἐξουσία. Ἐξάλλου ἡ μικρὴ διαφορὰ τῶν ἔρων διάκριοι καὶ ὑπεράκριοι ἴσως νὰ συνδέεται πράγματι μὲ τὶς δύο ἐξέχουσες προσωποικότητες τῆς ἀρχαιότητος, τὸν Σόλωνα καὶ τὸν Πεισίστρατο. Οἱ ὑπεράκριοι, εἶναι εὐρύτερος ὅρος³⁸, καὶ χρησιμοποιοῦται σὲ μεταγενέστερους χρόνους, δηλ. στὴν ἐποχὴ Πεισιστράτου, ἐνῶ οἱ διάκριοι, λίγο παλαιότερος ὅρος, στὴν ἐποχὴ τοῦ Σόλωνος. Ἡ ἀποψή μου αὐτὴ συνδυάζεται μὲ πάρα πολὺ φυσικὸ τρόπο καὶ μὲ τὰ ἄλλα πολιτικὰ δεδομένα τῶν ἀντιστοιχῶν ἐποχῶν³⁹. Οἱ καινοτομίες τοῦ Σόλωνος δὲν θὰ ἐξυπερέτησαν τοὺς κατοίκους τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν τῆς Ἀττικῆς (διακρίους). Ἡ ἀρχικὴ περιοχὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Πεισίστρατος στρατολόγησε τοὺς ὁπαδοὺς του, στὰ βορειο-ανατολικά κατ' ἀρχάς, εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ διευρύνθηκε κατόπιν, καὶ πρὸς τὰ νότια τοῦ Μαραθῶνος, φθάνοντας ὡς τὴν Βραυρῶνα⁴⁰, τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τοῦ Πεισιστράτου καὶ ἴσως ἐξαιτίας αὐτοῦ. Ἔτσι ἐξηγοῦνται ἀκόμη πιθανῶς καὶ οἱ ὅροι ποὺ ἐπικράτησαν, ὑπεράκριοι - διάκριοι, τοὺς ὁποίους ἡ παράδοση ἀποδίδει στὸν 5 αἰ. π.Χ. τὸν πρῶτο, καὶ στὸν 5/4ο αἰ. π.Χ.⁴² τὸν δεῦτερο. Ὁ τρίτος ὅρος ἐπακρία (ἐπάκριοι)⁴³ εἶναι μεταγενέστερος καὶ ἀνήκει στοὺς χριστιανικοὺς χρόνους. Προῆλθε ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῶν χριστιανικῶν χρόνων, οἱ ὁποῖοι συνέχισαν στὴν ἐποχὴ τοὺς πιθανώτατα τὸν γνωστὸ δῆμο Ἐπαρκίας, (ποὺ παραδίδεται⁴⁴ ὅτι ὑπῆρχε τὴν ὑπεράκρια περιοχὴ, βορειότερα ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα. ὅπως ἤδη εἰπώθηκε) μὲ τὴν ὑπεράκρια ἢ διάκρια περιοχὴ, πιστεύοντας ὅτι οἱ τρεῖς αὐτὲς περιοχὲς ταυτίζονταν ἢ βρίσκονταν στὴν ἴδια περίπου περιοχὴ. (Βλ. χάρτη). Ἀλλωστε τὴν ἀποψὴ αὐτὴ ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ δῆμος αὐτὸς (Ἐπάκρια) ἐντοπίζεται βορειότερα ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα καὶ ὁπωσδήποτε στὴν ὑπεράκρια περιοχὴ.

Συμπερασματικὰ οἱ ἀπόψεις - θέσεις μου ποὺ συμβάλλουν στὴν καλύτερη προσέγγιση τοῦ προβλήματος τῶν διακρίων καὶ τῆς περιοχῆς τοὺς εἶναι:

37. Πρβλ. ἀκόμη Hignett, A History of the Athenian Constitution..., β.π.

38. Πρβλ. D. M. Lewis, Cleisthenes and Attika, Historia 12, 1962, σ. 24.

39. Botsford and Robinson, Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἱστορία, ἀναθεωρ. ἀπὸ τὸν καθ. Donald Kagan, μετάφρ. ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά Σ.Ε. Τσιτσώνη, Ἀθήνα 1977, σ. 103.

40. Πρβλ. Lewis, Cleisthenes and Attika, β.π. σ. 22.

41. Ἡρόδ. I 59.

42. Ἀριστοφ., Σφήκ. 1223.

43. Πλουτ., Ἡθ. 763 D. Πρβλ. Στέφ. Βυζ. λ. Σημαχίδα. Βλ. ἀκόμη Bekker, Anecd., I σ. 253, λ. Ἐπακρία γῆ.

44. Πρβλ. Στέφ. Βυζ. λ. Σημαχίδα = Φιλόχορος, F Hist Gr 328 F 206 (Jacoby).—

α) Ὁ Πεισίστρατος δὲν καταγόταν ἀπὸ τὸ δῆμιον τῶν Φιλαδῶν, ὅπως κακῶς ὑποστηρίζουν πολλοί, ἀλλὰ ἀπὸ τῆ Βραυρωνῶνα, οἰκισμὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

β) Ἡ ὀνομασία διάκριοι προήλθε ἀπὸ τοὺς πολῖτες, πού στή συντριπτικὴ τους πλειοψηφία, κατοικοῦσαν στὰ ὄρεινά μέρη τῆς Πάρνηθος καὶ Πεντέλης ὡς καὶ τὸν Μαραθῶνα.

γ) Οἱ ὄροι διάκριοι - ὑπεράκριοι εἶναι ἐξίσου ἀρχαῖοι. Πιθανώτατα ὁ ἕνας ὄρος (διάκριοι) νὰ ἀναφέρεται κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ ἄλλος (ὑπεράκριοι) κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου.

δ) Ὁ ὄρος ἐπάκριοι προήλθε κατὰ τοὺς μεταγενέστερους χρόνους, τοὺς χριστιανικούς, ἀπὸ σύγχυση ἴσως, ἐπειδὴ ὁ δῆμιος Ἐπακρία ἦταν στήν περιοχὴ τῶν διακρίων, πρὸς τὰ ὄρη τοῦ Μαραθῶνος.

ε) Οἱ διάκριοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος παρουσιάζονται μὲ μικρὴ κοινωνικὴ διαφορὰ ἀπὸ τοὺς ὑπερακρίους τῆς ἐποχῆς τοῦ Πεισιστράτου.

Ἀθανάσιος Ἰων. Ἀντωνίου

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΠΑΡΕΜΒΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ

I

Χρυσές πωλήσεις

Φέρτε μας παπαρούνες, παπαρούνες,
ύπνωτικά, βιβλία ξνα σωρό,
μεγάλο στοκ του Οίκου «Ζώδια τ' ούρανοῦ».
"Όλα χρυσές πωλήσεις διεθνῶς
σ' ὅλες τὶς γλῶσσες του πολιτισμένου κόσμου.
Φιλόσοφοι, ποιητὲς καὶ τοκογλύφοι...

Ἔτσι στὴ Δῆλο μιὰ φορὰ
(χρόνια παλιά, λησμονημένα)
ἄκουσα νὰ πωλοῦνε τὴν πραγμάτια τους:
— «Εἶν' ἀπὸ οἱ βασιλικὸ τὸ πρᾶμα τοῦτο.
ΠΑΪζει κιθάρα καὶ γνωρίζει ἑλληνικά.
Χίλια οεστέρτια τὸ πουλῶ· ποιὸς τ' ἀγοράζει;»
Ἐκεῖ στὴ Δῆλο, στὸ νησί του Ἀπόλλωνα
καὶ πλάι στοὺς τάφους τῶν Ὑπερβορείων Παρθένων...

II

Δίστιχα

I

Δὲν εἶναι πιὸ γλυκύτερο παρὰ μιὰ νοσταλγία,
μιὰ θύμηση παντοτεινὴ μορφῶν ἀγαπημένων.

II

Ἔχουν κεράσια οἱ κερασίδες ὅλες τὸ Μάη μῆνα
καὶ μιὰ μικρούλα κερασιὰ δὲν κάνει αὐτὴ κεράσια.

III

Τὴν πάχνη ὁ Πίνδος χαίρεται καὶ τὴ δροσιὰ ἢ βρυσούλα
κι ὁ ναυαγὸς πὺν ξεψυχάει, μιᾶς ἄκρης γῆς τὸ χῶμα.

IV

Εὔα - Ζωή, τὴν προδοσίᾳ σὰν Εὔα μου χαρίζεις.
Καλὸ - Κακὸ δὲν τὸ λογῶ κ' ἐσὺ σ' αὐτὸ μὲ ρίχνεις.

V

Ἀρματηλάτη, ὁ δρόμος σου πλάι σὲ γκρεμοὺς διαβαίνει.
Πρόσεχε, γιέ μου, τ' ἄλογα, κράτα γερὰ τὰ φρένα.

VI

Ἀγέρας ἄλλος ἂν φυσάει σ' ἄλλες καρδιὲς δροσᾶτος,...
Πίνουν τῆς λήθης τὸ νερὸ τῆς Κίρκης τὰ κοπάδια.

VII

Μαῦρα φοροῦνε τὰ πουλιά, μαῦρα φοροῦν τ' ἀηδόνια,
ἀλλὰ τ' ἀηδόνια ξέρουνε τὰ πιὸ γλυκὰ τραγούδια.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΡΟΠΟΛΗ ΓΟΗΣΣΑ

1. "Αγια ἡ ὥρα, Δρόπολη,
σὰν τούτη ἡ κοσμόπολη
τὴ μοῦσα μου ἀδιάφορη
καὶ τὴν ψυχὴ μου ἀμάλαχτη
ἀφήνει γιὰ χατῆρι σου...
2. Κι' ὅπως μικρὸς σὲ γνώρισα
ἦσουν καὶ μένεις γόησσα,
νοσταλγικὰ θλιμμένη,
πικρὸ νὰ πίνης τῆς σκλαθιάς
τ' ἀκένωτο ποτῆρι σου...
3. Στὴν ἄχνα τοῦ καλοκαιριοῦ
τὰ στάχυα σου — λάμψη φλωριοῦ
χαδιάρικα ἀνεμίζουνε,
καθὼς κοπέλλες λυγερὲς
τραγουδιστὰ θερίζουνε...
4. Μὲ τοὺς χυμοὺς σου, Δρόπολη,
— θείας φωτιάς ἡ χόβολη —
γενιὲς ἀνδρώθηκαν ἀγνές,
π' ἀγάπη — φῶς ἀνέσπερο —
ὀλόψυχα σοῦ τάζουνε!
5. Δρόπολη, θεία, γόησσα!
"Ω! πόσο σὲ ἐπόθησα,
σὰν μακρυὰ σου, ἀθέλητα,
δὲν βρίσκω ὅμοια θέλγητρα
κι' ὄνειρα πλάθω ἔμμετρα.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΑΝΟΣ
(1910—1973)

ΤΟ ΓΚΡΕΜΙΣΜΕΝΟ ΕΙΚΟΝΙΣΜΑ

(Διήγημα)

Δέν απόμεινε, παρὰ ἡ πεδιάδα. Νὰ χάνεται κάτω ἀπὸ σύννεφα πεσμένα, χω-
 ρὶς ἓνα στάχυ γιὰ νὰ σκαλώσει ὁ ἀγέρας πάνω του ἓνα κομματί λευκό. Κι' ἐκεῖνα τ'
 ἀποδημητικά, πὺν γιομίζουν μὲ τὶς φωνές τους τὶς νύχτες τοῦ χειμῶνα, ἄλλαξαν πο-
 ρεῖα. Ἔτσι, φτάναμε στὴν ἄκρη ἀπόνα χάος, πὺν δὲν ἄρχιζε ἀπὸ πουθενά.

— Ποῦ θὰ πᾶμε;

Ρώτησε ὁ Ξανθὸς πολυβολητὴς μας, καθὼς ἔρχονταν δίπλα μου. Κι' εἶχε στὴ
 φωνή του τὴν ἐρημιὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ κενό, νὰ καταχωνιάζει τὶς λέξεις του. Τὸν κοίταξα.
 κάποια στιγμή. Ἀπέναντί μας, μιὰ λεύκα γυμνή, κουνήθηκε κι' ἔπεσαν δύο - τρία ἀπ'
 τὰ χρυσὰ τῆς φύλλα. Ξερακιανός, ὁμορφος καὶ ψηλός, μ' ἓνα ἡμερωμένο βλέμμα
 κάτω ἀπ' τὰ χρυσὰ του φρύδια. Ὅμοιαζε νὰ ἔρχονταν ἀπὸ κάποιο δειλινό.

— Ξέρεις, δὲν ὑπάρχει δρόμος... Ποῦ νὰ πᾶμε;... Λέω νὰ γυρίσουμε, ὅπως ἓνα
 ποτάμι. Κατάλαβες;

Ἀπάντησε, ἀπὸ μιὰν ἀπόσταση. Κι' ἓνα ἐκκλησάκι ἀνέβαινε στὴν γραμμὴ ἀπ'
 τὸν βραδυνὸν ὀρίζοντα, νὰ εἶναι μονάχα χτισμένο μὲ λιγοστὸ φῶς. Ἰσια - ἴσια πὺν
 νὰ μὴν χάνεται.

— Πᾶει νὰ πεῖ πὼς εἴμαστε ἐλεύθεροι... Γι' αὐτὸ δὲν πολεμήσαμε;... Θυ-
 μῆσου τοὺς Γερμανοὺς ἀκροβολιστὲς στοῦ χωματόδρομο... Τώρα, δὲν ἔχουμε κανένα
 σύνορο.

Συνέχισα, καθὼς ὁ σύντροφος περπατοῦσε, πάντα δίπλα μου. Καὶ περιέμενε κάτι
 ἀκόμα, πὺν δὲν εἶπα. Μοναχικός, νὰ διαλέξει τὶς λέξεις ἄφωνος μὲς ἀπ' ἓναν ἀνοι-
 ξιάτικον καλαμῶνα. Ὡσπου, τὸ ἀντικρινὸ βουνὸ φάνηκε νὰ βυθίζεται στὴ θάλασσα.
 Πρὶν ἀπ' τὸ ἡλιοβασίλεμα.

— Λέω νὰ μὴν εἴμαστε ξένοι. Αὐτὸς ὁ τόπος εἶναι δικός μας, ἀπὸ χιλιάδες
 χρόνια.

Ἀπάντησε, κάποτε. Κι' ἀπευθύνονταν σ' ἓνα κενό, πὺν ἔπηξε σιγά, μ' ἓναν ἀ-
 χνὸν ἴσκιον, ἐνῶ σάλευαν κάτι ξεσταχυσμένα χορτάρια στὴν ἄκρη τῆς στράτας. Ἐ-
 κείνη τὴν ὥρα περιμέναμε κι' οἱ δύο ἓνα ζευγάρι τρυγῶνες, νὰ πετάξει πάνω σ' ἓνα
 κλαράκι, στὸν χαμηλὸν ὄχτον μὲ τὴν μοναξιά. Τὸν ἄφησα μονάχον, νὰ τὸν φαντάζουμε
 νὰ εἶναι καθυλάρης στὸν ἀνοιξιάτικο κάμπος. Νὰ κυνηγᾷ τὸ σούρουπο καὶ τὴν
 αὐγὴ, πάνω στὰ γαλάζια μπουμπούκια πὺν ξυπνοῦσαν στοὺς βάρους.

— Δὲν ἔχεις νὰ πεῖς ἄλλο τίποτα;

Ξαναρώτησε, περιμένοντας ν' ἀπαντήσω, ὅπως ἓνας ἄρρωστος μὲ παραμιλητό.
 Ἐνῶ ἡ στράτα εἶταν πάντα ἄδεια, νὰ περιμένει τὰ βήματά μας.

— Νά, λέω πὼς πρέπει νὰ γυρίσουμε, ὅπως ἓνα ποτάμι πὺν θυμήθηκε τὶς πη-
 γές του.

Ἐπανάλαβα. Καὶ δὲν εἶχα νὰ πῶ τίποτ' ἄλλο. Ἐκεῖ τελείωνε ὁ κόσμος. Τότε,
 γυρίσα λοξά, γιὰ νὰ τὸν ξανακοιτάξω. Πάνω στὰ μαλλιά του, ἦρθε κι' ἔκατσε τὸ φεγ-
 γάρι, ἀπαλά. Καὶ μέσα στὰ μάτια του φάνηκαν ἐκεῖνα τ' ἀποδημητικά, νὰ ταξιδεύουν.

— Βλέπεις ὄνειρα;

Ρώτησε, κάποια στιγμή, ξεστορίζοντας τὴ συζήτηση. Κι' ἔδειχνε σάμπως νὰ
 ἔψαχνε νὰ πιάσει κάτι μὲς ἀπ' τὶς σκέψεις του.

— Τώρα, νοιώθω να είμαι μιὰ λυγαριά. Νά, όπως ή ρείκη με την γλυκόπιζη εκείνη ευωδία που ναρκώνει. Θέλω να πώ για τὰ κοιτούφια, την άνοιξη. Ξέρεις, μεθούν με την ίδια τους τη φωνή, όταν ανθίζουν τὰ ρείκια... Καί σκέφτομαι τόν Δημήτρη, λίγο πριν να φέξει. Μπροστά στο γερμανικό χαράκωμα. Πνοή άνέμου και διάδημα πορτοκαλιάς... πέντε μέτρα δώθε απ' τὸ χαράκωμα. Να καρτερεί αυτήν την λειψή άνοιξη που δέν ήρθε... Τόν θυμάσαι, εκείνο τὸ πρωί, λίγο πριν απ' την έπίθεση. 'Απ' τὸ στόμα του, πέταξε ένας κορυδαλλός κι' έκαμεν ένα κύκλο κελάδημα πάνω απ' τὰ κεφάλια μας... Τότε που άπλωνα να βάλω γαρύφαλα στην κάννη του πολυβόλου μου.

‘Ο σύντροφος σταμάτησε, για να ιδει κάτι που χάνονταν βαθειά στον όρίζοντα. Κι' ένα карабάκι φάνηκε στον ούρανό, να είναι φορτωμένο σύγνεφα, ενώ στον κάμπο καίγονταν μιὰ θάλασσα από κίτρινα στάχυα. Κι' οί Γερμανοί, ακολουθώντας τόν ίσκιό τους, άραίωναν ένας - ένας

— ... Ένας ποιητής που δέν πρόλαβε να βάλει γαρύφαλα στην κάννη του πολυβόλου του... Ναί! ‘Ωραιός που είσαι μ' αυτό τὸ φῶς στην ξανθή σου κόμη!... Ναί, τόν θυμάμαι.

Μίλησα, μονάχος μου. Καί μιὰ καταχνιά θολή κάθονταν στον κάμπο, διαλύοντας ένα - ένα τὰ δέντρα, κάνοντας άχνες γραμμές με τόν άνεμο, καθώς έχανε την πνοή του κι' έπεφτε βαρύν πάνω στα γεμμένα στάχυα.

— Πάντως, δέν τόν άφησα άκάλυπτο. Πέρασα έφτα ταινίες στο πολυβόλο μου και γάζωσα τὸ χαράκωμα. Έκείνον τόν χοντρό Γερμανό που σημάδεψε τὸ Δημήτρη, τόν κάρφωσα όρθιο, την στιγμή που έκαμε να σκύψει... Βλέπεις, δέν ήρθε ακόμα ό καιρός για τὰ γαρύφαλα... Οί άνθρωποι που όνειρεύονται είναι σαν τὰ πουλιά.

‘Απόσωσε μονολογώντας, ό ξανθός πολυβολητής. Κι' αποκοιμήθηκε κάτω από μιαν άσημένια έλιά. Στο μεγάλο χωματόδρομο, άνάμεσα από κίτρινα στάχυα, στον κάμπο της Θεσσαλίας. Κι' ήρθαν εκεί οί άγριοχηνες, μ' ένα χρυσό φεγγάρι στα φτερά τους, πάνω στα λίγα ξηραμένα χόρτα. Ένώ, πέρα στο βάθος τὸ δρόμο, έπεφτεν ένα γαλάζιο σύγνεφο, τυλίγοντας δυό τρία φτωχά σπιτάκια, άπαλά, σάμπως να είταν ένα άέρινο ποίπυλο. Κι' ένοιωσα την πικρή μοναξιά, να ποτίζει τὰ ξηρία χωράφια, στον κάμπο. Οί άντάρτες, που τραγουδούσαν εκείνο τὸ πρωϊνό με την ίριδα στην άπείραχη δρόσο, έφυγαν μαζί με τ' αποδημητικά, κάτω από έναν χαμηλόν ούρανό χωρίς ήλιο. Καί στις αϋλές των σπιτιών τους, τὰ κλήματα κουβέντιαζαν με την πάχνη και τὸ λυκόφως. Κι' αυτοί, άοπλοι, χωρίς ένα παράσημο, με τὸ νύχτωμα στα μάτια τους και λίγες φτωχές παπαρούνες, να περιμένουν τόν γυρισμό.

— Δέν μπόρεσα να μοιράσω τη γή και τόν ιδρώτα στους φτωχούς μου άδερφούς... Γυρίζω χωρίς τίποτα. Καί νοιώθω ένας όδοιπόρος που δέν έχει άλλον δρόμο για να περπατήσει. ‘Η πατρίδα στρώθηκε με άμμο και με θάλασσα... Ξέρετε, δυό χρόνια ζήσαμε μαζί με τὰ όνειρα και τὰ όπλα. Τώρα, δέν έχουμε ούτε όπλα, ούτε όνειρα... Δέν είμαστε ούτε σαν τὰ πουλιά. Που να σταθούμε για να μιλήσουμε μ' ένα κλωναράκι χλωρό;... ‘Ο Δημήτρη πέταξε, πάνω σ' έναν κορυδαλλό, λίγο πριν την αύγή. Πέντε μέτρα δώθε απ' τὸ γερμανικό χαράκωμα. Κι' ό ξανθός μας πολυβολητής κοιμήθηκε κάτω από μιαν άσημένια έλιά, τόν Αύγουστο. Δέν πρόλαβε να βάλει γαρύφαλα στην κάννη του πολυβόλου του, καθώς όνειρεύονταν. Κι' έγώ δέν έφερα, παρά τις δυό τρεις άρρωστες αυτές παπαρούνες...

Μέσα στο σπίτι, κάθονταν τὸ σούρουπο μ' ένα φῶς θαμπό, που έπαιρνε να πήξει. Στον τοίχο, φάνταζε ακόμα ή μορφή του Λένιν, τραηγμένη άδέξια μ' ένα μολύβι μελανί, ενώ στον καθρέφτη, απ' την αντικρινή πλευρά, ό ξανθός πολυβολητής πάσχιζε να στεφανώσει τὸ πολυβόλο του με γαρύφαλα και άνεμώνες, όπως ένα μικρό παιδί. Καί κάπου, σ' ένα βάθος που σκεπάζονταν από μιὰ γαλάζιαν άχλή, φτερούγιζαν πέντ' έξη άγριοπερίστερα μ' έναν ξερόν κλάδον έλαιας. Τότε, είδα τόν Σπύρο,

νά είναι ανάμεσα στίς δυο αδερφές του, αχίνητος. Έδειχνε νά είναι ένας ήττημένος απόστολος, πού γύρισε χωρίς νά αλλάξει τόν κόσμο. Καί τόν θυμήθηκα νά φέρνει τό μήνυμα τῆς ἀνοιξης, ὅπως τὰ χελιδόνια, στούς πεινασμένους πού περίμεναν. Κι' αὐτήν τὴν ὥρα, ὁμοιάζαν νά προσεύχονται στήν ἄκρη ἀπὸ ἓνα ἐγκαταλειμμένο στρατόπεδο, οἱ τρεῖς τους.

Ἀνάεροι, χωρίς βάρος, μὲ βλέμμα ἀλαργινὸ καὶ μὲ πρόσωπο χυμένο μέσα σ' ἓνα αὐστηρὸ περιγράμμα, νά θυμίζουν βυζαντινὲς εἰκόνες.

— Αὐτὸς εἶναι ὁ σιδηρένιος ἀνθρωπος πού θὰ ἔφερνε στὴ χούφτα του τὰ καθάρια μὲ τὴν ἀνοιξη καὶ τὴν τέφρα;

Ἀναρωτήθηκα. Καὶ ξανακοίταξε στὸν καθρέφτη, ὅπου καίγονταν ἐκεῖνα τὰ σύγνεφα.

— Ξέρετε... Λέω νά φύγω... Θ' ἀφήσω ἐδῶ τὸ πιστόλι μου...

Καὶ θυμήθηκα ἐκεῖνο τὸν Γερμανὸ λοχαγὸ πού τὸ πέταξε, γιὰ νά μοῦ δείξει μιὰ φωτογραφία τῆς μάνας του, στὸ μούχρωμα πού κάθονταν στὸν κάμπο, ὅταν εἴχαμε τὸν ἥλιο στήν κόμη.

— ...Λοιπόν, εἶναι ἓνα πάραμπελ γερμανικό... Ἀκόμα, θὰ σᾶς ἀφήσω δυὸ - τρεῖς χειροβομβίδες καὶ λίγα ἀνάκατα χαρτιά... Εἶναι ποιήματα.

Τοὺς εἶπα, σάμπως ἡ κουβέντα μας νά εἶταν ἀπὸ πρὶν, χωρίς νά ἔχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος. Στὸ μεταξὺ, οἱ τρεῖς γύρισαν τὰ μάτια τους κι' ἔφαγαν νά πιάσουν κάτι ἀπ' τὰ λόγια μου, πού δὲν λέγονταν, ἐνῶ στὸν τοῖχο ζωγραφίζονταν ἓνα καμένο δάσος, πάνω στὴ θέση πού εἶταν ὁ Λένιν. Κάτι ἀναχάραξε, ἀπ' τὸ χαλασμένο παράθυρο, στρώνοντας τὸ δάπεδο μὲ φθινόπωρο. Τὴν ὥρα αὐτὴ, ἓνας φίλος μου, φάνηκε νά μοῦ γνέφει πάνω ἀπ' τὸν ζυγὸ μιᾶς ράχης στρογγυλῆς, πού τὴν ἔφραζαν δίπλα του λίγα σκόρπια θεόρματα δέντρα. Εἶταν κι' αὐτὸς ἄοπλος, μὲ κατσαρά μαλλιά κι' ἓνα σύγνεφο πίσω του. Καὶ φάνηκε νά περιμένει, ὀλομόναχος. Θυμήθηκα πὼς κάπου ἔμεινε, σ' ἓνα δειλινὸ μὲ κεραμιδένιες φτέρες, νά περιμένει τὸν ξανθὸ μας πολυβολητὴ, γιὰ νά βάλουν γαρύφαλλα στήν κάννη τοῦ πολυβόλου του.

— Ἕνα βῆμα παραπάνω... Τί μᾶς χωρίζει!

Θέλησε νά βάλει τὸ χέρι του ἀντὴλίο γιὰ νά ἰδεῖ καλύτερα.

— Τὰ ὄνειρα!... Ἐσεῖς ἔχετε μονάχα ὅπλα... Μὴν προχωρήσεις, ἀδερφέ.

— Ψηλά τὰ χέρια... Φοβᾶμαι αὐτὸν τὸν ἄνεμο πού ἔχεις στὸ βλέμμα σου... Δὲν θέλω νά σέ χτυπήσω. Τί θὰ πῶ στὴ μάνα σου; ἀδερφέ μου!... Γιατί, ἀφοῦ ἡ πατρίδα εἶναι τὸ ἴδιο δική μας.

— Κρῖμα!... Δὲν βλέπεις πὼς ἔχουμε κι' οἱ δυὸ ἀπὸ ἓνα αὐτόματο γιὰ νά χτυπηθοῦμε;... Τὸ θέλεις;

— Νὰ τὸ πετάξουμε!

— Γίνεται;

— Ναί!... Ὅταν πᾶνεις νά κουβεντιάσεις μὲ τὰ ὄνειρα καὶ τὶς ιδέες.

— Πὼς θὰ ζήσουμε μονάχα μ' ἓνα ὅπλο στήν πλάτη;

— Χωρὶς ὅπλα... Γίνεται!

— Καὶ χωρὶς ὄνειρα;... Πὼς θὰ μοιράσουμε τὴ γῆ καὶ τὸν ἰδρώτα τῶν φτωχῶν, ἀφοῦ δὲν γίνεται στὸ δίσκο μὲ τὸ ἀντίδρο τοῦ ἐκκλησιᾶς;

— Τί ὁμορφα πού μιᾶς, ἀδερφέ μου!... Μὴν προχωρήσεις ἄλλο. Ἄς μὴν ἀνταποδῶμε... Σκέψου μονάχα, πὼς αὐτὸς πού θὰ ζήσει ἀπ' τοὺς δυὸ μας, θὰ ἔχει τὸν ἄλλον πάντα μπροστά του. Νὰ πίνει μαζί του ἀπ' τὸ ἴδιο ποτήρι, νά κοιᾶται στὸ ἴδιο προσκέφαλο, νά εἶναι δίπλα του τὴν ὥρα πού θὰ μεταλαβαίνει στήν ἐκκλησιά... Μή!... Φύγε, ἀδερφέ μου πού ὀνειρεῖσαι νά μοιράσεις τὴ γῆ καὶ τὴν ἀνοιξη...

— Θα ξρθω πάνω σ' ένα ουράνιο τόξο...

— Είσαι ένας ποιητής αρματομένος. Χαρά στην πατρίδα μας, αδερφέ μου. Τὸ ξέρουν οἱ σύντροφοί σου;... Κι' ἐμεῖς εἴμαστε ἀντάρτες, γιὰ τὴν ἴδιαν αὐτὴ πατρίδα... Πῶς, ὅμως, ν' ἀνταμώσουμε, ἀφοῦ ἔχουμε ἀπὸ ἕνα ὅπλο ὁ καθένας... Πῶς θὰ ξέψουμε αὐτὸ τὸ ποτάμι ποὺ ἔρριξαν ἀνάμεσά μας;

— Ὅταν φύγουν οἱ Γερμανοί.

— Ὅταν δὲν θὰ ἔχεις αὐτὸν τὸν ἄνεμο στὰ παιδικὰ σου μάτια.

— Χωρὶς αὐτὸν θὰ εἶμαι ἕνα γκρεμισμένο εἰκόνημα.

Δὲν μίλησε κανένας ἀπ' τοὺς τρεῖς. Μονάχα ὁ Σπῦρος, σήκωσε τὰ μάτια, νὰ κοιτάξει τὴ μιὰν ἀπ' τὶς ἀδερφές του. Εἶταν κατὰκοπος καὶ μακρινός. Στάθηκε λίγο, ν' ἀνταμώσει μὲ τὸ σούρουπο ποὺ ἔμπαινε ἀπ' τὸ παράθυρο. Καὶ περίμενε νὰ συνεχίσω.

— Τελικά, δὲν ἀντάμωσαν. Ὁ Θανάσης ἔμεινε κάπου, στὴν Ἥπειρο, νὰ φυλάει κάποια στροφή στὸν δημόσιο δρόμο. Καί, κάθε καλοκαίρι, οἱ σύντροφοί του, ποὺ γύρισαν, τὸν θυμούνται, τὴν ὥρα τοῦ ἑσπερινοῦ, τὸν Λεκαπενταύγουστο... Μιὰ συνάντηση ποὺ δὲν ἔγινε!... Ἔ!, γι' αὐτὴν τὴν συνάντηση θὰ ξεκινήσω κι' ἐγώ. Ἀλλά, χωρὶς τὸν ἄνεμο καὶ τὸ ὄνειρο στὸ βλέμμα, σὰν ἕνα γκρεμισμένο εἰκόνημα! Νὰ τὸ ξέρετε... Ἕνας ἀπόστολος ποὺ νικήθηκε!

Ἀπόσσωσα, γιὰ νὰ μὴν περιμένει ὁ Σπῦρος, ἐνῶ στὰ χέρια μου φύτρωσαν δυὸ - τρία ἀνθάκια.

— Θὰ γυρίσουμε ξανά, στὰ χωριά καὶ στὶς πόλεις.

Ἀπάντησε, ὑστερ' ἀπὸ κάμποσο. Ἔτσι, γιὰ νὰ πεῖ κάτι. Κι' οἱ λέξεις ἔρχονταν μονάχες ἀπὸναν ἄδειον ἄερα, δίχως ἀντίλαλο, οὐδέτερες καὶ ἀκίνητες. Στὸ μεταξὺ, οἱ δυὸ ἀδερφές του δὲν τὸν ἄκουσαν. Καὶ περίμεναν.

— Τί νὰ κάμουμε;... Ἀφοῦ δὲν ἔχουμε τίποτα, ἔξὸν ἀπ' αὐτὲς τὶς ἄχρωμες λέξεις.

Τὸν ρώτησα, ἀπαντώντας ἀδιάφορα.

— Θὰ κρατήσουμε τὶς ιδέες καὶ θ' ἀλλάξουμε τὴν πορεία. Ἀλλά, πάντα γιὰ τὴν ἐπανάσταση...

Θέλησε νὰ συνεχίσει, ἐνῶ ἔνοιωθε νὰ εἶναι ἕνας ὑπνωτισμένος ποὺ ξύπνησε καὶ συνεχίζει τὸ παραμυθιτὸ γιὰ νὰ μὴν χάσει τὸ ὄνειρο.

— Τόσο φτωχήναμε;!

Ἀναρωτήθηκα κι' εἶχα τὴν αἴσθηση ἀπὸ ἕνα κενὸ ποὺ ἄδειαζε τὸν ἄερα, ἐκεῖ μέσα.

Οἱ δυὸ ἀδερφές, στὸ μεταξὺ, εἶχαν βγεῖ στὴν αὐλὴ καὶ πότιζαν τὶς ἄδειες τους γλάστρες. Τότε, ὁ Σπῦρος μὲ ξανακοίταξε, περιμένοντας νὰ συνεχίσω.

— Δὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο.

Συμπλήρωσα, ξαμώνοντας μὲ μιὰ κίνηση, ἀργά.

— Καλύτερα νὰ μὴν ἀνοίξουμε τὴ συζήτηση παραιτέρα. Ξέρεις, βαδίζαμε πάνω σ' ἕνα τεντωμένο σχοινὶ ποὺ τώρα ἔγινε χαλαρό. Μονάχα μὲ τὶς ιδέες...

— Ὑπάρχουν κι' αὐτές;

— Λαμπρινή!

Φώναξε τὴν μιὰν ἀδερφή του. Ἔτσι, γιὰ νὰ μὴν ἔχει ν' ἀπαντήσει. Αἰσθάνονταν νὰ μικραίνει

Η ΒΡΟΧΗ

Κάποιες ώρες παράξενες,
ἀνασταίνονται μνήμες νεκρές,
καὶ χορεύουν μεθ' ἑνὸ καὶ δάκρυ,
καὶ θυμᾶται κανεὶς καὶ δοσιζέται
τὴν ὁσμὴ τοῦ λειψάνου. . .

Ναί, θυμᾶται κανεὶς
καὶ χορεύει μεθ' ἑνὸ καὶ δάκρυ,
στὶς παράξενες τοῦτες στιγμῆς,
ποῦ τὴν ὥραν αὐτὴ μεθ' ἑνὸ μαζί τους
καὶ θυμᾶται,
τὸ ξεστὸ καλοκαίρι, ποῦ εἶχε στημένο
τὸ σταυρὸ τῆς ὁδύνης στ' ἁλώνια ἐκεῖ
στὸ μικρὸ μου χωριό. . .

Θλιβερὸ καλοκαίρι
ποῦ γιὰ χρόνους πολλοὺς ἐσημάδεψε
μιὰ πορεία πικρὴ γιὰ τὴ μάννα. . .
Στὸν καυτὸν ἀυγουστιάτικον ἥλιο
οἱ σταφίδες ξεραίνονται
ἀπλωμένες στ' ἁλώνια. . .

Μιᾶς χρονιᾶς ἡ δουλειά, μιᾶς χρονιᾶς τὰ ξοδέματα.
οἱ ἐλπίδες γιὰ λίγη ζωὴ,
οἱ ἐλπίδες γιὰ λίγο ψωμί,
εἶναι κάτω στὴ γῆς ἀπλωμένα.
Κι' ὅταν μάζευαν ἄβροχη
τὴ ξερὴ τους σοδειὰ τὰ ροζάρικα χέρια,
σηκωμένα ψηλά,
δοξασμοῦ τὸ θυμίαμα ἔκαιον
πρὸς τὸν μέγαν αὐτὸν οὐρανόν...

Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ μαῦρο πικρὸ καλοκαίρι
θυμωμένος ἐστάθη,
ὁ λαμπρὸς οὐρανὸς
κι' ἓνα βράδυ ὁ ἥλιος στὴ δύση
βασιλεύει ξωπίσω νέφη βαριά.

Ἄγναντεύει τὸν ἥλιον ἡ μάννα
καὶ σιγὰ μουρμουρίζει «θὰ βρέξει.
κι' ἅμα βρέξει παιδιὰ μου χαθήκαμε. . .»
Τὸ πρωὶ τὰ κατάμαυρα νέφη
καθορίζουν τὴ τύχη τῆς μάννας.

Κι' ἀρχινᾷ μιὰ βροχὴ δυνατὴ,
μιὰ παράφορη μπόρα, ποῦ δέρνει καὶ λειώνει
τὶς μισόξερές μαῦρες σταφίδες
καὶ τῆς μάννας τὴν ἔρημη ψυχὴ!

Βρέχει, βρέχει, γιομίζουν τ' αδλάνια,
τὰ νερά ξεχειλίζουν στ' αλώνια,
παρασέρνοντας κόπους κι' ιδρώτα
τὸ ψομὶ τῶν φτωχῶν...

Ἡ φτωχή μας ἡ μάννα πεσμένη στὴ γῆς,
στῆς βροχῆς τὸ μπουρίνι, προσεύχεται
μὲ σταυροὺς καὶ παράκλησες,
στὴν ἀγία Παρθένα
στὴν καλὴ σπλαχνικὴ Θεοτόκο,
νὰ σταθεῖ τὸ κακό.

Ἐνα χούφταλο στέκει στὴ μπόρα,
ἔν' ἀσάλευτο κούτσουρον εἶναι στὴ γῆ,
καὶ τὸ δάκρυ τῆς σμίγει
μὲ τὴν ἄγρια βροχή...

Μουσκεμένη, κοιτάζει ψηλὰ
κι' ἡ βροχὴ καὶ τὰ δάκρυα
ἀσταμάτητα τρέχουν
στὸ χλωμὸ πρόσωπό τῆς.

Μουσκεμένη σὰν φάντασμα στέκει, πεσμένη στὴ γῆς
καὶ προσεύχεται δίχως μιλιὰ, μὲ λυγμοὺς ταπεινοῦς...
Ποῦ καὶ ποῦ ξεφρονίζει
«ἔχαθήκαμε πιά!...»
Τὰ παιδιὰ σαστισμένα
στὸ χαγιάτι ζαρώνουν
τῆς μικρῆς χαμοκέλλας
καὶ κοιτάζουν ἀμίλητα
τὴ φτωχή τους τὴ μάννα,
ποῦ τὴν δέρνει ἡ βροχή...

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΜΙΑ ΡΥΤΙΔΑ

Στῆς μάννας μου τὸ μέτωπο,
μιὰ ρυτίδα
εἶχε γράψει τὴν ἱστορία τῆς...
Μοῦ τὴ διηγήθηκε
(σὲ συνέχειες)
κάποιος ρόζος
τῆς παλάμης τῆς.
ὅταν μὲ χάιδενε...

ΘΥΜΙΟΣ Ι. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΗΜΗ ΨΑΡΟΒΑΡΚΑ

Ἄραγμένη πλιά ἢ ψαρόβαρκα
 ξεχασμένη
 στοῦ γιάλου τὴν ἀγκυλιά
 μὲ τὰ μαῦρα τῆς πλευρᾶ
 σκευρωμένα
 καὶ γυρμένο τὸ κατάρτι
 (ὅμοια γρηᾶ καμπούρα μανροφόρα)
 ἔρημη, μόνη, σιωπηλὴ
 ξαποσταίνει...

Ἐρημη πλιά σαπισμένη
 (ἢ ὠραία ψαροποῦλα)
 ἀπ' τοῦ χρόνου τὴ δουλειὰ
 μὲ τοῦ φύκιου ὅμως, τοῦ ψαριοῦ
 ζωντανή τὴν μυρουδιά
 (— ἢ αἰώνια ψυχὴ τῆς —)
 στὸ θλιμμένο χρυσοφῶς
 τῆς νυχτιᾶς, συλλογιέται...

Καὶ οἱ μνήμες ἀργές, ἀριμερές
 (ἀσταμάτητης πίκρας ροῆς)
 στὰ πλευρὰ τῆς σταλάζουν
 μνήμες πολλὲς παναρχαῖες·
 ὅμως πὶο τρυφερή, δροσερή
 ἢ τῆς πρώτης αὐγῆς...

Κι' ἀπορεῖ στὴν θλιβερὴ μοναξιά
 ποὺ νᾶνε τώρα ὁ κύρης

(1955)

ὁ γέροντας ψαράς
 (ὁ ἔφηβος τῆς πρώτης αὐγῆς;
 ποὺ ὀρθόστητος τότες στὴν πλώρη
 ὅλος ὀρμὴ ἐρωτικὴ
 ὁμπρὸς στὴν ὁμορφιά τῆς
 στοῦ πέλαο τὸ καθαρίο
 ἀνοίγονταν τὸ δεῖλι, ὄντας
 τῆς θάλασσας τ' ὀλόδροσο
 τ' ἀγέρι ἐφρούσκων' ὀλοὲν
 καὶ πιότερο τὰ δόλφινκα πανιά
 κι' ἔρριχνε ὅλος περφάνεια
 τὰ ὑπάκουα δίχτυα ὀλόγυρα
 μαζὶ κι' οἱ δυὸ κι' ὁ γλάρος
 (ποὺ πάντα πιστὸς ἀκολουθοῦσε)
 τὸ μόχθο τῆς ἐλπίδας
 τραγουδώντας...

—ὦ! ἄλλοί! ἀπόκριση κανεῖς
 δὲ δίνει.

Ἐρημη τώρα γερασμένη
 ξεχασμένη κι' ἀπ' τὸν γλάρο
 ἴκεσις καθ' ἑσπέραν ἀνατέμπει
 γιὰ τὸν γέροντα ψαρά τῆς
 μὲ τοῦ γρύλλου μόνο τὸ τραγούδι
 συντροφιά
 στὴ χρυσόχυτη νυχτιά.

ΚΩΝ. ΜΠΡΑΤΣΟΣ

BETON PAS ARME

Τὴν καρδιά του
 ἀπὸ καιρὸ
 τὴ σκλήρυνε
 τὴ σκλήρυνε
 καὶ μ' ἐπιμέλεια
 καὶ μὲ σθένος.

Τώρα μένει μονάχα
 νὰ τὴν τοιμεντώσει
 κι αὐτουνοῦ δὲν τοῦ ῥχεται...

ΝΙΚΟΣ ΖΟΥΜΠΟΣ

ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

GEORGE MACOVESCU*

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1

Ὁ Χωρισμός

Μιά τσίχλα λέει τὸν καημό της
Στριφογυρίζοντας τὰ πράσινα μάτια της.

Σκεφτική κι ἐρωτηματική
Μιά ἄλλη τσίχλα τὴν πλησιάζει
Πηδώντας δειλὰ ἀπὸ κλωνάρι σὲ κλωνάρι.

Ἀκολούθησε μιὰ ἄγρια τρεμούρα τῶν φίλων
Κι ἔγινε ἡσυχία.
Οἱ τσίχλες πέταξαν σ' ἀντίθετες κατευθύνσεις.

2

Ἰούνης

Οἱ κόκκινοι πολυέλαιοι τῶν κερασσιῶν
Κρέμονται ἐλαφρὰ ἀπ' τὸ πράσινο ταβάνι.

Στὴν ἀνταύγεια τους,
Τὸ θερμὸ στήθος τῶν χοριτσιῶν
Σπαρταρᾷ ρυθμικὰ
Τότε ποὺ ὁ ἀέρας τῆς ἀγάπης
Ἀρχίζει νὰ φυσᾷ.
Ἡ θύελλα εἶναι ἀκόμη μακρυνά.

3

Οἱ παιδικές ἀναμνήσεις

Στὰ καστανὰ μάτια σου
Κολυμποῦσαν οἱ παιδικές μου ἀναμνήσεις.
Ἐρχόταν τὰ μεσάνυχτα
Ἀπὸ πολὺ μακρυνά,
Πετοῦσαν βιαστικὰ
Τὰ ὕφαντὰ ἀπὸ μυρτιά,

* Ὁ Τζεόρτζε Μακοβέσκου γεννήθηκε τὸ 1913 στὴν περιοχή τοῦ Μπουζάου. Εἶναι καθηγητὴς Πανεπιστημίου καὶ πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως Ρουμάνων Συγγραφέων. Πρωτοεμφανίστηκε στὰ γράμματα ὅταν ἀκόμη ἦταν μαθητὴς γράφοντας σὲ διάφορες ἐφημερίδες καὶ περιοδικά. Ἐγραψε πάρα πολλὰς μελέτες, ποιήματα καὶ λογοτεχνικά ρεπορτάζ.

Δείχνοντας τὰ γυμνὰ μπούτια καὶ στήθια τους.
 Χόρευαν διασκεδάζοντας
 Ἀνάμεσα στὰ πράσινα κώνεια
 Κι ὅταν ζαλιζότανε
 Τότε πήγαιναν
 Στὴν ὁδὸ Γαλαξία.
 Νερὸ Θεέ μου.
 Τ' ἄσπρα κορμιά τους
 Ποῦμιαζον μ' ἄσπρα λουλούδια.
 Κουνιόντουσαν σιωπηλὰ
 Ἀνάμεσα στὰ βουβὰ ἀστέρια.
 Τὰ μαλλιά χαΐδευαν ἀπαλὰ
 Καὶ τὸ στόμα φιλοῦσε δειλὰ
 Κάτι μάτια ὥραϊα.
 Ὅταν ἐρχόταν ἡ αὐγὴ
 Χανόταν ἀνάμεσα στὰ σύννεφα,
 Τ' ἀστέρια ἀνοιγόκλειναν τὰ μάτια τους
 Καὶ μ' ἀποκοίμιζαν.
 Χτές βράδυ εἶδα
 Πῶς οἱ παιδικές μου ἀναμνήσεις
 Κολυμποῦσαν μέσα στὰ καστανὰ μάτια σου.

ION HOREA*

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1

Ἡ ἄνοιξη

Σήμερα βγήκαμε στοὺς ἀγρούς
 Καὶ στὶς πλαγιές γιὰ νὰ ξεθάψουμε τὰ κλήματα.
 Ἡ ἄνοιξη σὰ μιὰ δυνατὴ οὐσία
 Πλημμυρίζει τὰ δάση
 Καὶ τοὺς δρόμους τῶν χωριῶν.
 Ὁ χειμῶνας πέθανε.
 Ἐσὺ νοιώσε ὅλες τὶς ἁρμονίες
 Καὶ τὶς χαρὲς τῆς φύσης.
 Σκύψε κι ἄκου τοὺς κάμπους πῶς ξιπνοῦν
 Κι ἔβγα ἔξω νὰ δεῖς
 Τὴ γέννα πὺν δὲν πονᾷ.
 Τὰ μπουμπούκια πὺν φουντώνουν,
 Τὰ περιβόλια πὺν ἀναρριγοῦν.
 Τὰ πρόβατα πὺν πᾶνε στὴ βοσκή
 καὶ τὰ μοσχάρια πῶς λιάζονται
 Πέρα στὰ βοσκοτόπια.
 Μπῆξτε τ' ἀλέτρι βαθιὰ στοὺς ἀγρούς.

* Ὁ Ἴων Χόρεα γεννήθηκε στὶς 10 Μαΐου 1929. Πρωτοεμφανίστηκε στὰ γράμματα τὸ 1949. Ἀπὸ τότε τύπωσε τὶς παρακάτω ποιητικὲς συλλογές: «Ποιήματα», «Μεσημερινὴ Κολώνη», «Ὁ Ἰσκιος τῆς λεύκας», «Ἡμερολόγιο», «Ὁχι ἀκόμη», «Ἡ ἐλιά τοῦ Πλάτωνα», «Τὰ λουλούδια τῶν ἀγριοραδικιῶν» κ.ἄ. Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Χόρεα εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς πατρίδος. Ἐγχεῖ γράφει καὶ πολλὰ ποιήματα γιὰ τὰ παιδιά.

Τὰ χιόνια λιώσανε,
Σκεπᾶστε τὶς καλαμιές καὶ τὰ κοτσάνια
Καὶ τοὺς σπόρους φροντίστε νὰ δεῖς
Πῶς ἀρχίζουν νὰ βράζουν τὰ φύτρα τους
Κι ἡ καρδιά σου νὰ γεμίσει ἀπὸ χαρά.

2

Καὶ κανεῖς δὲν ξέρει

Ήταν μιὰ κοπέλλα μὲ μεγάλα ματοτσίνορα
Θεέ μου τί μεγάλα ματοτσίνορα ποῦχε!
Ή δροσιά ἄστραφτε κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο τους,
Κι ἀπάνω τους τραγουδοῦσαν κορυδαλλοί.
Ήταν μιὰ κοπέλλα μὲ μεγάλα ματοτσίνορα
Ποὺ θὰ τὴ θυμᾶμαι πάντα.
Κι ἦταν κεῖνα τὰ μεγάλα ματοτσίνορα
Φτιαγμένα νὰ προκαλοῦν τὸ θαυμασμό,
Καμωμένα ν' ἀγαπιοῦνται.
Ἀπάνω τους τραγουδοῦσαν κορυδαλλοί
Καὶ κανεῖς δὲν ξέρει
Πόσο κακοπαθοῦσε ἡ ψυχὴ μου βλέποντάς τα.

Ήταν μιὰ κοπέλλα μὲ μεγάλα ματοτσίνορα
Ποὺ ἔμοιαζαν μὲ κλωνάρι ἰτιάς.
Κυμάτιζαν στὸν ἄνεμο
Κι ἀπάνω τους τραγουδοῦσαν κορυδαλλοί
Κι ἄλλα χαρούμενα πουλιὰ
Κι ἐγὼ πάντα τὰ θυμᾶμαι.

Μετάφραση: ΛΑΜΠΡΟΥ ΖΙΩΓΑ

Λογιστὲς

Ἔχει τὸ ἐπάγγελμά μας στὴν πράξη
γιὰ κύριό του γνώρισμα τὴν τάξη
τὴν τακτοποίηση χαρτιῶν καὶ βιβλίων
τὴν ἔκδοση καὶ τὸν ἔλεγχο τιμολογίων.

Ἄσπρο πουκάμισο, σκούρο κοστούμι
καὶ τὸ κεφάλι κάτω σκυμμένο
τὸ ἓνα χέρι νὰ κρατᾷ τὸ πηγοῦνι
καὶ τὸ ἕφος πάντα συνωφρυνόμενο.

Γίναμε ὅλοι μας ποντικοὶ τῶν γραφείων
κι ἔτσι σκυμμένους θὰ μᾶς βροῦν οἱ ρυτίδες
ἐνῶ ἐμεῖς θὰ γεμίζουμε τὶς σελίδες
ἐκατοντάφυλλων ἡμερολογίων.

Φτωχοί μου γραφειῶδες ἡ μόνη ἀλλαγὴ
γιὰ νὰ ξεφύγῃς ἀπ' τὴ ρουτίνη,
θᾶναι μιὰ κάποια προαγωγὴ
κι ἴσως μιὰ ἄδεια γιὰ μισὸ μῆνα.

ΤΑΣΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΜΙΧ. ΚΟΡΔΩΣΗ

ΣΤΟΝ ΑΘΩΝΑ

(Ὁδοιπορικὸ)

α) Ἀπὸ τὴν Οὐρανούπολιν στὸ γραφικὸ μοναστήρι τοῦ Παντοκράτορα

Φθάνοντας ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὴν Οὐρανούπολιν, νιώθεις ὅτι μπήκες στὴν πύλιν τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Θές τὸ ὄνομα τοῦ μικροῦ χωριοῦ «Πόλη τοῦ Οὐρανοῦ», πού ἔρχεται στιγμὲς καὶ γίνεται μέσα σου «Πύλη τοῦ Οὐρανοῦ» — ποίός θὰ φανταζόταν πῶς τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας Οὐρανούπολης θὰ ταίριαζε μετὰ ἀπὸ αἰῶνες τόσο πολὺ στὴ μοναστικὴ πολιτεία — θές τὸ μικρὸ πανδοχεῖο «Ὁ Ἀθωνας», μὲ τὰ ἀγιορείτικα ἐργόχειρα κρεμασμένα στοὺς τοίχους καὶ τὴν ἀθόρυβη παρουσία κάποιου καλόγερου, πού ξαναγυρίζει στὸ μοναστήρι του, ἀφοῦ σπατάλησε γιὰ λίγες μέρες τὸ χρόνο του ἔξω «στὸν κόσμο», θέλεις τέλος ἀπὸ τὸν ψηλὸ πύργο, ἄλλοτε μετόχι τοῦ Βατοπεδίου, πού βρίσκεται στὴν παραλία τοῦ χωριοῦ καὶ πού πάνω του ξεοπᾶνε τ' ἀφρισμένα κύματα τῆς θάλασσας, φρουρὸς συνάμα καὶ πορτιέρης τῆς οὐράνιας πύλης. Κάποιος ἀπὸ τοὺς ντόπιους ἀνάλαβε νὰ μᾶς πεῖ τὴν ἱστορία του. Λίγα χρόνια πρὶν μπροστά, ἦταν θεόρατος· ἐφτά μέτρα παραπάνω ἀπ' ὅ,τι εἶναι σήμερα. Τὸν ἔχτισε ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς γιὰ νὰ βάλει μέσα τὴ μονάκριβη θυγατέρα του, γιὰτὶ γνῶριζε ὅτι θὰ τὴν ἔχανε ἀπὸ τὸ δηλητήριο φαρμακεροῦ φιδιοῦ. Μὰ ὅ,τι γράφει δὲν ξεγράφει. Μιὰ μέρα φέραν στὴ βασιλοπούλα ἕνα καλᾶθι γεμάτο σταφύλια. Ἐνα φίδι ὅμως εἶχε φωλιάσει στὸν πιάτο τοῦ καλαθιοῦ, πού σκότωσε τὴν κόρη ἀμέσως μόλις ἀπλώσε τὸ χέρι της νὰ κόψει τὸ πρῶτο τοαμπί. Τὸ θάνατο δὲν μποροῦν οὔτε οἱ βασιλιάδες νὰ τὸν νικήσουν!

Μιὰ παρέα ἀπὸ ταξιδιωτὲς πλησίασε τὸν καλόγερο πού καθόταν σιωπηλὸς σὲ μιὰ γωνιά τοῦ πανδοχείου. Πήγαιναν γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Ὅρος καὶ ἦσαν γεμάτοι περιέργεια. Ὁ μοναχός, ἀφοῦ τοὺς κοίταξε γιὰ λίγο μὲ βλέμμα ἐρευνητικὸ, ἄρχισε νὰ τοὺς μιλάει γιὰ τὰ μοναστήρια, τοὺς καλόγερους πού δὲν πρέπει νὰ βγαίνουν ἔξω στὸν κόσμο, γιὰτὶ ζημιώνουν τὴν ψυχὴ τους, καὶ γιὰ τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον τὸν Ἀθωνίτη. Ἦταν πολὺ δυνατὸς ὁ ξακουστὸς μοναχός πού ἱδρυσε τὴ Μεγάλῃ Λαύρα. Ἐτρωγε πολὺ, σήκωνε μεγάλα βάρη καὶ περπατοῦσε γρήγορα. Μιὰ φορὰ ζευτῆκε μαζὶ μὲ ἕνα βόδι τὴν ἄμαξα καὶ τὴν ἀνέβασε ἀπὸ τὸν ἄρσανά τῆς Λαύρας ψηλὰ στὸ μοναστήρι! Εἶπε ἀκόμη ὅτι τὸ Ὅρος εἶναι τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας. Γυναίκα δὲν πατάει στὸ Ὅρος, γι' αὐτὸ καὶ ἡ Παναγία μένει. Ἄν μποῦν γυναῖκες, συμπεράνε μὲ σιγουριά ὁ μοναχός, θὰ φύγει ἡ μάννα τοῦ Χριστοῦ!

Ὡς τὴν ἄλλην μέρα, τὰ ξημερώματα, πού θὰ φύγει τὸ καῖκι γιὰ τὴ Δάφνη, ἔχεις τὴν εὐκαιρία νὰ ἐτοιμαστῇς ψυχολογικά, νὰ αὐτοσυγκεντρωθεῖς καί, ἂν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού διαβαίνεις τὴν πύλιν αὐτή, ν' ἀφήσεις τὴ φαντασία σου νὰ τρέξει πάνω ἀπ' ὅλη τὴ χερσόνησο, πάνω ἀπὸ μοναστήρια καὶ σκῆτες, ἀπὸ κελλιά καὶ καλύβες, ἀπὸ ἐρημητήρια καὶ ἡσυχαστήρια, καὶ σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχεις ἀκούσει ἢ διαβάσει, νὰ φτιάξεις τὴν πρώτη σου εἰκόνα. Στὶς μέρες πού θὰ ἀκολουθήσουν θὰ φανεῖ ἂν θὰ βγεῖ ἀληθινή.

Κονταυγής βρεθήκαμε πάνω στο καΐκι, μόνο μέσο επικοινωνίας με την ουράνια πολιτεία, πού θα μās βγάλει στη Δάφνη. Στο φύσημα του ανέμου, το κύμα άγριεύει και γυρνάει το πλεύομενο σάν καρυδόσουφλο. Τώρα λές θ' αναποδογυρίσει. Το βλέμμα μου έπεσε σέ μιá πλευρά της καμπίνας. Μιά εικόνα με το Χριστό, πού καθοδηγεί το νεαρό τιμονιέρη ένός πλοίου και από κάτω στίχοι πού γύρευαν την προστασία του Θεανθρώπου... Κύριε φύλαξε αυτό από φουρτούνα και κακό... Μέσα στο καΐκι λογής - λογής άνθρωποι. Τουρίστες, οί περισσότεροι ξένοι, με τις φωτογραφικές μηχανές στα χέρια τους, σέ χτυπητή αντίθεση με τους βλουρούς, σκυφτούς πάνω στο κομποσχοίνι τους καλόγερους και με τους ξερακιανούς άξύριστους έργάτες, πού ξαναγυρίζουν στις δουλειές του μοναστηριού, άφου πέρασαν μερικές μέρες στα χωριά τους με τους δικούς τους. Τώρα, οί περισσότεροι από αυτούς έρχονται από τα γύρω χωριά της Χαλκιδικής: την Ουρανούπολη, την Ίερισό, τα Νέα Ρόδα. Παλιότερα, πού ήταν περισσότεροι, μαζεύονταν στη δούλεψη των μοναστηριών έργάτες απ' όλη την Ελλάδα.

Από μακριά φάνηκε ή οίλουέτα ένός πύργου και σέ λίγο μπορέσαμε να διακρίνουμε μιá έκκλησία και δυό - τρία σπίτια με πολλά παράθυρα και άπλωταριές. Είναι ό άρσανάς του Ζωγράφου. Το βουλγάρικο μοναστήρι με τα έπιβλητικά κτήρια του προηγούμενου αιώνα βρίσκεται στο έσωτερικό, σέ απόσταση μιής περίπου ώρας. Τα σπίτια του άρσανά του βουλγάρικου μοναστηριού είναι τα πρώτα πού συναντάει κανείς από την Ουρανούπολη πρὸς τή Δάφνη και δίνουν μιá μικρή εικόνα της άγιορείτικης αρχιτεκτονικής. Ή ψυχή σου όμως άναζητάει μοναστήρι. Και είναι τυχερός ό επισκέπτης, γιατί ή πρώτη έντύπωση για το άγιορείτικο μοναστήρι σχηματίζεται όταν το καΐκι πλευρίσει τή Μονή Δοχειαρίου. Ή τύχη θέλησε νά μη χτυπηθεί ή Μονή από τον άνηλεέστερο έχθρό της, τή φωτιά, κι έτσι κράτησε το παλιό της χρῶμα. Καμάρες, καμινάδες, τρούλοι, άπλωταριές, άνεβαίνουν κατά έπίπεδα στο άνηφορικό έδαφος για νά νά καταλήξουν στον όμορφο άγέρωχο πύργο, πού βρίσκεται στο ψηλότερο σημείο του μοναστηριού. Από μέσα ή αύλή του κάτωτασπρη σάν περιότρη. Είναι από τα πιο συμπαθητικά κτίρια του Όρους. Ή παράδοση άναφέρει πώς το μοναστήρι χτίστηκε πρώτα κοντά στη Δάφνη από το μαθητή του άγίου Άθανασίου, Εϋθύμιο. Οί πειρατές όμως πού με τα γρηγορα πλοία τους αϋλάκωναν κάθε γωνιά της θάλασσας, ζήλεσαν το έργο του Εϋθυμίου. Πριν μερικά χρόνια ό Νικηφόρος Φωκάς είχε διώξει τους Σαρακηνούς από την Κρήτη, υπήρχαν όμως οί άκτές της Συρίας και της Άφρικής, απ' όπου οί θαλασσινοί αϋτοί ληστές έξορμούσαν με δεκάδες πλεύομενα. Άλλοίμονο στα πλοία πού θάβρισκαν μπροστά τους και σ' έκείνες τις πολιτείες πού, χτισμένες κοντά στις άκτές, δέν είχαν όχυρωθεί με διπλά τείχη. Λήστευαν, έκαιγαν και έφευγαν, αφήνοντας πίσω τους φωτιά και σπαραγμό. Ή χιλιόχρονη ιστορία του Άγίου Όρους έχει νά διηγηθεί άμέτρητες τέτοιες ιστορίες φρίκης. Έτσι λοιπόν, λίγα χρόνια μετά το θάνατο του ίδρυτή του, το μοναστήρι δέν μπόρεσε ν' άντέξει στην έχθρική προσβολή. Οί κουρσάροι μπηκαν μέσα, έσφαξαν όσους καλόγερους βρήκαν, λήστεψαν, έβαλαν φωτιά κι έφυγαν. Σέ λίγα χρόνια όμως ή Μονή ξαναχτίστηκε στη θέση πού βρίσκεται σήμερα. Άργότερα, ευεργετήθηκε από βασιλιάδες και άρχοντες και άντεξε στο χρόνο με τή σημερινή της μορφή.

Η ίδια γραφικότητα μās περιμένει, όταν λίγο άργότερα το καΐκι πλησιάζει το μοναστήρι του Ξενοφώντος. Ίδρύθηκε από τον όιο Ξενοφώντα πριν δέκα περίπου αιώνες και διοικήθηκε ή ανακαινίσθηκε από κουροπαλάτες και δρουγκαρίους. Πολυάριθμα τυφλά τόξα, άμέτρητα παράθυρα, κοιτάζουν έ-

δῶ καὶ αἰῶνες τῇ θάλασσᾳ, πού γλύφει σχεδὸν τοὺς τοίχους τοῦ μοναστηριοῦ. Χιλιάδες μοναχοὶ ἔζησαν πίσω τους, μέσα στὶς μικρὲς κάβιες. Χιλιάδες μάτια κοιτοῦσαν τὴν ἴδια πάντα θάλασσα· τὴ θάλασσα καὶ τὸν οὐρανό.

Στὸ ρωσικὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονα ἡ πρώτη ἐντύπωση ἀλλάζει. Κάτω ἀπὸ τὸ κύριο συγκρότημα τοῦ μοναστηριοῦ, τὴν ἐποχὴ πού ἡ τσαρική Ρωσοῖα βρῆκε κατὰλληλο τὸ ἔδαφος, ἔχτισε τεράστια χτήρια πού χάλασαν τὸ χρῶμα τῆς ἀγιορείτικης ἀρχιτεκτονικῆς. Κοιτάζοντάς τα ἀπὸ μακριὰ σοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωση μικρῆς πολιτείας. Σήμερα ἐγκαταλειμμένα, κατεστραμμένα ἀπὸ τὴ φωτιά, εἶναι ἀπὸ τοὺς πρὸ φωναχτοὺς μάρτυρες τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Ἐδῶ καὶ λίγες δεκάδες χρόνια, ἑκατοντάδες Ρῶσοι καλόγεροι γέμισαν κάθε γωνιά, κάθε σοφίτα.

Τὸ Ρῶσικο εἶναι τὸ τελευταῖο μοναστήρι πρὶν φθάσουμε στὸ λιμανάκι τῆς Δάφνης. Ἀμέσως μόλις πατήσαμε στὴ στεριά, ὁ σερδάρης, ὑπάλληλος τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, μὲ τὸ διακριτικὸ του οκοῦφο, πλησίασε μερικοὺς ταξιδιῶτες πού εἶχαν μακριὰ μαλλιά καὶ τοὺς ἔδωσε νὰ καταλάβουν ὅτι ἡ παραμονή τους στὸ Ὅρος θὰ εἶναι προβληματική. Στὶς Καρυές δὲ δίνουν διαμονητήριο στοὺς μακρυμάλληδες. Γὰρ διευκόλυνσή τους ἡ Κοινότητα διαθέτει... ψαλίδι. Ὅποιος ἀπ' αὐτοὺς θέλει νὰ ἐπισκεφθεῖ τὰ μοναστήρια ὀφείλει νὰ ἐλαφρωθεῖ ἐπὶ τόπου ἀπὸ ἓνα μέρος τῆς κόμης του, ἀφιέρωμα στὸν ἱερό τοῦτο χῶρο τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἀνεβαίνοντας τὸ δρόμο γιὰ τὶς Καρυές, συναντᾷς μετὰ ἀπὸ λίγη ὥρα, ὁ ἓνα πλάτωμα τοῦ βουνοῦ, τὸ μοναστήρι τοῦ Ξεροποτάμου. Ὁ Παῦλος Ξηροποταμινός, ὁ μεγάλος αὐτὸς ἀσκητής, σύγχρονος τοῦ Ἀθανασίου, ἦρθε στὸ νοῦ μου. Οἱ Ἀθωνῖτες μοναχοί, ὅλοι τοὺς ἀσκητές, σκανδαλίστηκαν ἀπὸ τὸν μεγάλο ἀναμορφωτὴ καὶ ἀνακαινιστὴ τοῦ μοναχισμοῦ, τὸν κτήτορα τῆς Μεγίστης Λαύρας. Εἶδαν μὲ δυσπιστία τὰ τεράστια χτήρια πού ὕψωνε στὴ μέση τῆς ἐρημιᾶς, τὶς πολυτελεῖς οἰκοδομές, τοὺς πύργους καὶ τὰ λιμάνια. Ἐκεῖ πού μόνο ἀγρίμια καὶ ἐρημίτες κατοικοῦσαν, εἶδαν νὰ φυτεύονται ἀμπέλια καὶ νὰ καλλιεργοῦνται χωράφια μὲ ζευγάρια βοδιῶν πού ἔφεραν ἀπ' ἔξω. Ἀποφάσισαν λοιπὸν νὰ παραπονεθοῦν στὴ βασιλεύουσα. Ἀνάμεσά τους, πρὸ φανατικῆς κατήγορος ὁ Παῦλος ὁ Ξηροποταμινός. Μάταια ὅμως οἱ διαμαρτυρίες. Ἡ Μεγίστη Λαύρα χτίστηκε, ἐπανδρώθηκε καὶ ἀποτέλεσε ὡς σήμερα τὸ σύμβολο τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Ἡ διαφορά ἀνάμεσα στοὺς δύο ἄντρες κρίθηκε καὶ κερδιομένος βγῆκε ὁ Ἀθανάσιος. Μὰ κι ὁ Παῦλος δὲν ἦταν τυχαῖος καλόγερος. Ἀπὸ μεγάλη γενιά — ἡ παράδοση τὸν θέλει βασιλοπαίδι — ἔγινε κτήτορας τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου, μοναστήρι πού δὲν πῆρε, καθὼς φαίνεται, τὴν ἀνάπτυξη τῆς Λαύρας. Ὅμως, ἀπὸ τοὺς πρώτους ἥρωες τοῦ ἀγιορείτικου μοναχισμοῦ, ἔρχεται μετὰ τὸν Ἀθανάσιο. Δεύτερος ὄχι μόνο στὰ ἔργα πού ἔθεσαν τὶς βάσεις τοῦ ἀθωνίτικου μοναχισμοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴ σωματικὴ δύναμη. Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, ὅταν οἱ δύο ἄνδρες μοίραζαν ἀνάμεσά τους τὸ Ἅγιο Ὅρος, ἔφυγαν τὴν ἴδια ὥρα ἀπὸ ἓνα σημεῖο μὲ τὴ συμφωνία νὰ κρατήσουν γιὰ λογαριασμό τους, ὅσο τόπο θὰ περπατοῦσαν σὲ μιὰ μέρα. Μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου ὁ Ἀθανάσιος εἶχε κάνει τὸ διπλάσιο δρόμο. Ἔτσι σήμερα ἡ ἐδαφικὴ ἔκταση τῆς Λαύρας εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Ξηροποτάμου. Εἶναι ἄγνωστο ἂν ἔγινε αὐτὸς ὁ ἀγώνας δρόμου. Τὸ μόνο βέβαιο ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱστορία εἶναι ὅτι οἱ συνοριακὲς διαφορὲς πού ἀποτελοῦσαν τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα καλῆς γειτονίας ἀνάμεσα οὐκ δύο μοναστηρία, ἔχουν τὶς ρίζες τους πολὺ βαθειά.

Οἱ Καρυές, ἡ «πρωτεύουσα» τοῦ Ἀγίου Ὁρους, εἶναι ἓνα μικρὸ ἀρχοντοχώρι. Μεγάλα σπίτια — μαγαζιά, κελλιά, «κονάκια» — μὲ ξεχωριστὰ ἀνά-

μεσά τους τὸ ναὸ τοῦ Πρωτάτου καὶ τὸ κήριο τῆς Κοινότητος. Στὰ περισσότερα ὑπάρχει μικρὸ παρεκκλήσι γιὰ νὰ ἐκκλησιάζονται καθημερινὰ οἱ μοναχοί. Εἶναι γραφικὸ νὰ βλέπεις τοὺς τρουλίσκους νὰ ξεπετάγονται πάνω ἀπὸ τὶς στέγες, ὅμοιους μὲ χωριάτικους φούρνους. Στὴν ἄκρη ὑψώνεται ἡ τεράστια ρωσικὴ οκλήτη τοῦ Ἀγίου Ἀντρέα, τὸ Σεράι, καὶ γύρω - γύρω τὸ χωριὸ ζῶνεται ἀπὸ τὸ βαθὺ πράσινο τῆς πυκνῆς βλάστησης.

Ἀπὸ τὶς Καρυές στὸν Παντοκράτορα ἔνα μέρος τοῦ δρόμου εἶναι ἀμαξιτός. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ξεφυτρώνουν πολυάριθμα κελλιά. Τὰ περισσότερα ἐγκαταλειμμένα ἢ κατοικημένα ἀπὸ ἕνα μόνον καλόγερο, μεγάλης συνήθως ἡλικίας, ἀργοπεθαίνουν χωρὶς κανεὶς νὰ νιαστεῖ γιὰ τὴν τύχη τους. Σ' ἕνα ἀπὸ αὐτὰ εἶδα νὰ πηγαίνει ἡ μοναδικὴ ἀγία ποὺ συνάντησα σὲ κελλί, ἡ ἀγία Βαρβάρα. Φαίνεται πὼς τὸ «ἄβατο» τοῦ Ἀγίου Ὁρους ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ἄγιες!

Μετὰ τὴ δημοσιὰ μπαίνεις στὸ πέτρινο μονοπάτι ποὺ σέρνεται σὰν φίδι μέσα στὸ πράσινο. Τὰ κλαδιὰ ο' ἀγγίζουν καὶ σὲ ραντίζουν στὸ πρόσωπο μὲ τὴ δροσιά τους. Ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν περνάει ἐκεῖ μέσα ἀκτίνα τοῦ ἡλίου. Δεξιὰ κι ἀριστερὰ δὲ φαίνεται τίποτε, μόνον μπροστὰ τὸ γκριζωπὸ καλντερίμι συνεχίζεται μονότονο μέσα στὴ σκιά. Γυρίζεις τὸ βλέμμα σου πίσω καὶ σὲ περιμένει ἡ ἴδια εἰκόνα. Τὸ πράσινο σοῦ πλακώνει τὴν ψυχὴ. Νὰ ὅμως ποὺ στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου ἡ πυκνὴ βλάστηση ἀραιώνει καὶ μεταβάλλεται σὲ ἀμέτρητες κουμαριές μὲ χιλιάδες λαχταριστὰ κούμαρα. Τὸ ἔξωφωτο διαδέχεται τὴ βλάστηση καὶ ἡ ἀγαλίσση τὸ δέος. Στὸ βάθος ὁ Ἀθωνας ξεπροβάλλει ψηλός, γρανιτένιος μὲ τὴ γυμνὴ του κορυφὴ κάτασπρη ἀπὸ τὸ χιόνι. Στὰ πόδια του ξαπλωμένα κελλιά καὶ μοναστήρια, σὰν οκορπιολιμένο κοπάδι. Περήφανο βουνό! Ἀπομεινάρι τῆς γιγαντομαχίας, ποὺ σὲ ὕμνησε ἡ μουσα! Ἡ θάλασσα ποὺ σὲ γέννησε, ἄλλοτε σὲ νανουρίζει γλυκὰ στὴν ἀγκαλιά της καὶ ἄλλοτε τὰ ἀγριεμένα της κύματα λούζουν μὲ ἀφρὸ τὰ πόδια σου. Περήφανοι στόλοι ἔγιναν συντρίμματα στοὺς βράχους σου. Μέσα στὶς ἄγριες σπηλιές σου φιλοξενεῖς ἐδῶ καὶ αἰῶνες ὄχι ἀγρίμια, ἀλλὰ ἀνθρώπους. Τοὺς κράτησε, τοὺς ἔθρεψε μὲ ἄρρη τῆς θάλασσας, φύκια καὶ πεταλίδες τῆς ἀκρογιαλίδας, ζεστὸ ἥλιο τῆς ἐρήμου. Γι' αὐτὴ σου τὴν προσφορὰ καθαγιάσθηκες, ἔγινες σύμβολο.

Σὲ λίγο τὸ ἔδαφος ἀρχίζει νὰ κατηφορίζει ἀπότομα, μέχρι ποὺ τὸ βαθὺ πράσινο χρῶμα του χάνεται μὲς τὸ γαλῆζιο τοῦ ὠκεανοῦ. Στὸ βάθος, πάνω ο' ἕνα βράχο ποὺ λούζεται ἀπὸ τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας, ξεπροβάλλει τὸ μοναστήρι τοῦ Παντοκράτορα. Δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς ξεπήδησε μέσα ἀπὸ τὰ κύματα. Ἐκεῖ, στὴν πέτρινη καὶ ἀβαθὴ ἀμμουδιά, πρὶν ξεψυχήσει τὸ κύμα, μεταμορφώνεται αἰώνια σὲ ἀφρὸ, ποὺ πλασιώνει ἀκατάπαυστα τὸ μοναστήρι. Κατεβαίνοντας τὸ μονοπάτι, τὰ κλαδιὰ σμίγουν γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι σου, ἀλλὰ τούτῃ τὴ φορὰ, συνεπαρμένος ἀπὸ τὸ θέαμα, δὲ νιώθεις πληξή. Χαίρεσαι τὴ φύση μὲ ὅλες σου τὶς αἰσθήσεις μὲ τὴν ὀσφρηση περισσότερο κι ἀπὸ τὴν ὄραση. Τὴν Ἀνοιξὴ σὲ τοῦτο τὸ μέρος γίνεσαι ἕνα μαζὶ της. Τὴ νιώθεις ἀνθισμένη νὰ ἀφήνει μεθυστικὲς μυρωδιές, νὰ σφύζει γύρω σου, νὰ τριζέει νεράτῃ ζωὴ. Σοῦ φαίνεται πὼς ἀκοῦς τοὺς χυμοὺς νὰ κυκλοφοροῦν στὸ πράσινο κορμὶ της, σὰν τὰ νερὰ ποὺ στάζουν ἀπὸ κάθε οκτιερὸ βράχο καὶ κυλοῦν μουρμουριστὰ στ' αὐλάκια καὶ στὰ ρέματα. Ἡ ἀθωνίτικη φύση στὴν καλύτερὴ ὥρα της!

Θόουθος ἀπὸ φωνές ζωὸν μ' ἔκαναν νὰ καταλάβω ὅτι πλησίαζα στὸ μοναστήρι. Ὁ Παντοκράτορας μοιάζει μὲ μενάλο ἀγροτόσπιτο. Κι ἄλλα ἀγιορεῖτκα μοναστήρια βρίσκονται κοντὰ στὴ θάλασσα μὰ δὲν ἔχουν τὴν ὀμορφιά του. Καὶ στὴ νότια πλευρὰ τῆς χερσονήσου ἡ ἀριτὴρα ποτίζει τοὺς βρά-

χους πού πάνω τους φιλοξενούν για αιώνες τὰ μοναστήρια τοῦ Διονυσίου καὶ Γρηγορίου, ἀλλὰ ἐκεῖ τὸ τοπίο ἔχει μιὰ ἀγριάδα· γιατί δὲν εἶναι μόνο ἡ θάλασσα πού δίνει τὴ γραφικότητα στὸ ἀγιορείτικο μοναστήρι. Εἶναι καὶ ἡ θέση του, ὁ ὀρίζοντας πού βλέπει, ἡ ἡλικία τῶν κτηρίων του. Καὶ σ' ὅλα αὐτὰ εἶναι εὐνοημένο τὸ μοναστήρι τοῦ Παντοκράτορα. Τὸ πέτρινο μικρὸ ἀκρωτήριο, πού πάνω του ὀρθώνεται γιὰ αιώνες, ἀνεβαίνει ὁμαλὰ ἀπὸ τὴ μεριὰ πού τὸ κοιτάζω, παρουσιάζοντας στὰ μάτια μου κάθε λεπτομέρεια· τὰ ξώσιπα, τὸ κυρίως συγκρότημα τοῦ μοναστηριοῦ, μὲ τὶς ἀπλωταριές καὶ τὶς καμινάδες στὴ σκεπή, ὁ τροῦλος τῆς ἐκκλησίας πού ξεπετάγεται πάνω ἀπὸ τὴ στέγη καὶ ὁ πύργος, τεράστιος, βαρὺς, μονοκόμματος, μὲ λιγοστὰ μικρὰ παράθυρα καὶ ὀδοντωτὲς ἐπάλξεις στὴν κορυφή, δυσανάλογα μεγάλος, σὲ σχέση μὲ τὸ μέγεθος τοῦ μοναστηριοῦ, ἀφέντης καὶ ἐξουσιαστής. Ἀριστέρὰ τό μπιστάνι, χωρισμένο σὲ μεγάλες πρασιές καὶ πρὸ πέρα πλῆθος ἀπὸ γέρικες ἐλιές, πού χάνονται πίσω ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Λίγες δεκάδες μέτρα μετὰ τὸ μπιστάνι, τὸ βουνὸ ἀρχίζει νὰ ἀνεβαίνει ἀπότομα. Ὑψώνοντας λίγο περισσότερο τὸ βλέμμα θ' ἀντικρύσεις τὴ ρωσικὴ σκῆτη τοῦ προφήτη Ἡλία μὲ τὴν τεράστια ἐκκλησία της, τὸ κυριακὸ, νὰ κρέμεται κυριολεκτικὰ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι σου. Οἱ Ρῶσοι ἔχτισαν κι ἐδῶ ἓνα ἄλλο Σεράϊ. Συγκέντρωσα τὸ νοῦ μου καὶ διάβηκα τὸ γεφυράκι πού συνδέει τὶς ὄχθες ἐνὸς μικροῦ ποταμοῦ. Τὸ νερὸ κατεβαίνει ὀρμητικὰ ἀπὸ τὸν Προφήτη Ἡλία, μουρμουρίζει ἥσυχια μόλις φθάσει δίπλα στὸ μπιστάνι καὶ λίγο πρὶν πέσει στὴ θάλασσα λιμνάζει μιὰ ἥσυχη ἀτάραχη στέρνα, κατάλυμα ἀπρόσμενο γιὰ τὶς νεροχελῶνες. Ἀρχισα νὰ ἀνεβαίνω τὸ φαρδὺ δαντελωτὸ πλακόστρωτο πού ὀδηγοῦσε στὴν πύλη τοῦ μοναστηριοῦ. Ψηλά, στὴν ἀπλωταριά, δυὸ μοναχοὶ κοιτάζαν νωχελικὰ τὴ ρωσικὴ σκῆτη. Μπῆκα στὴν ἐξωτερικὴ αὐλὴ καὶ πλησίασα τὴ βαρεῖα πόρτα τῆς πύλης. Ἦξερα ὅτι ξηπαινα σὲ κατοικία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

I

Γράψε μου ἐσὺ στὸ ρέμα τοῦ γιαλοῦ
κι ἐγὼ στὸν ἄνεμο πού μὲ ξεσκίζει·
ἄπλωνε ἐσὺ τὰ χέρια ἀπὸ μακρυὰ
καὶ νὰ κρατιέμαι ἐγὼ νὰ μὴ βουλιάξω.
Ἐσὺ στὸ λέοντα στὸν κριὸν ἐγὼ
θὰ χουμε φύγει ὥσπου νὰ γνωριστοῦμε!

II

Εἴμαστε ἐμεῖς τ' ἀνέμου καὶ τῆς τύχης
παιδιά, πού θὰ φύγουμε μιὰ μέρα
— Ποιὸς τὸπιστεύει καὶ τ' ἀντέχει· ὥστόσο
ἡ μόνη ἀλήθεια κι' ἀρετὴ στὰ μάτια
νὰ τὴν κοιτάξεις — «ὁ ὠραῖος μας κόσμος
τρίχα ἀπ' τὴν ὁμορφιά του δὲν νθὰ χάσει».

III

Φυσάει στὰ πόδια μου τὰ γυμνὰ ἀγέρας.
Ποιὲς νέες στράτες μελετᾶς, ψυχὴ μου;
Ἄτρο πού τσακμακίζει τοὺς αἰθέρας
μὲ ποιὰ ψυχὴ ἀλλάζεις σήματα;

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΛΙΜΑΝΤΟΣ

ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Ἡ προδοσία

Ἄ, τ' ὄργανάκι τῆς καρδιά τους!
τοῦ ρίχνεις λίγα ψήγματα οὐρανὸ
καὶ παίζει.
καὶ παίζει.

Θὰ βγῶ στὴν παιδικὴ χαρὰ
νὰ πιάσω ἀπ' τὸ λιανὸ φτερό
τὸν Ἄγγελο
ἀπ' τὰ ξανθὰ βοστρύχια
τῆ Μαιρούλα
ποὺ ἔχουν τὸ ραμφὶ ψηλὰ
στὴν κορόνα τῆς Χάριτος
νὰ μοῦ γράψουν τὸ ποίημα.

Γιατὶ ἡ Ποίηση
ἔχει προδώσει ὅλα τὰ μέλη
τῶν Λογοτεχνικῶν Σωματείων.

Φ θ ό γ γ ο ς

Ἀπ' τὸ δωμάτιο μὲ τὴν τηλεόραση
Χύμηξε στὸ σαλόνι
ἓνας μικρὸς-μικρὸς
ἀντάρτης σίφοντας
μὲ πλαστικὸ πιστόλι:

— Πθῆλὰ τὰ χέγια!
Εἶμαι ὁ πράκτορας μηζὲν μηζὲν ἐφθά!
Χελιδονάκι μου
στὰ ἠλεκτρισμένα σύρματα τῶν καιρῶν!
Κι' ἐγὼ ποὺ ἀναζητοῦσα τὸ φθόγγο
μιας παιδικῆς ἀθωότητος
ν' ἀφοπλίσω τὸν κόσμο...

Ἐπέτειος

Σήμερα εἶναι ἡ ἑκτη
τοῦ μηνὸς Αὐγούστου 1979.
Δὲ γράφω. Δὲ μιλῶ.

— Οὔτε γού! .
 μοῦ γνέφει ὁ μικρούλης ὦρος
 τῆς ἀπὸ Ἀνατολῆς
 μὲ τὸν δείχτη στὸ στόμα
 τὰ ραδιενεργὰ ἐγκαίματα
 στὸ κορμάκι του.

Ν' ἀκούσουμε τὸν πρῶτο γούλο
 στῇ Χιροσίμα
 τὸ πρῶτο ζουζουνάκι τοῦ Θεοῦ.
 Τριαντατέσσερα χρόνια
 μετὰ τὸν κατακλυσμό.

Μὴν παίζεις μὲ τὸν δράκο

Μὴν παίζεις παιδί μου
 μ' αὐτὰ τὰ σιδερένια στρατιωτάκια
 τὰ ἐλικόπτερα καὶ τὰ τάνκς.
 Μὴν παίζεις μὲ τὸν Δράκο
 τὸν Δράκο μὲ τὸ λικασμένο δόντι.
 ὦ, μείνε φῶς παιδί μου
 μιὰ χαραμάδα φῶς
 στὸν ὕπνο τοῦ Ἀγνωστοῦ Στρατιώτη.
 Δυὸ φωτεινὰ χεράκια
 νὰ ρίχνουν ψίχουλα καὶ σπόρους
 στὰ περιστέρια τῆς εἰρήνης.

Τὸ παιδί μὲ τὸ σκύλο

Σβούρα καὶ συστροφὴ
 σύμπλεγμα τρυφεροῦ Γαλαξία
 ἐτοῦτοι οἱ Διόσκουροι
 ποὺ παίζουν μ' ἓνα τόπι στὸ πάγκο

Ὅσοι ξάπλωσαν στὸ γρασίδι:
 Ὅσοι μουσούδι σκύλου
 καὶ βιολετὶ προσωπάκι παιδιοῦ.

Ἐσὺ τὸ φίλτρο.
 Γιὰ νὰ περάσει τούτη ἡ εἰκόνα
 ἀλληγορία τῆς ἀνοιξῆς
 φεγγαβολὴ καὶ στίλβη
 ὥς τὰ βροντῶσα καὶ τοὺς χυτόδοντες
 σὲ σαρκοφάγα βάθη.

Ἄστρο
 γιὰ μεταμόσχευση
 σὲ σκοτεινὸ πλανήτη.

Τὸ κανονάκι τοῦ Λυκαβηττοῦ

“Όταν γεννήθηκε ὁ γιός μου
δὲν ἔρριχνε ὁ Λυκαβηττός...

Μονάχα ὅταν τὸν στήσανε
μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου
στὸν τοῖχο τῆς Κτισσαριανῆς
ἀκούστηκαν πέντ' ἔξι ντουφεκιές.
“Όλες στὸ ἱερὸ τῆς καρδιάς μου.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΑΛΑΝΗΣ

ΔΟΞΑΣΤΙΚΟ

Λ ὄξα ἡ Πρώτη Ἐπιφάνεια
ἀναλαμπὴ πάνω στὸ χάος.
σύν-ταξη τῶν δυνάμεων σὲ κόσμους
φλογισμένη διάρκεια	Δ ὄξα ὁ φωτισμὸς τοῦ Σπηλαίου
αὐτογνωσία καὶ λευτεριά.
ἡ θέαση κλιμακωτῶν ἰδεῶν
ὑπεροριακὸς λόγος
Η σύνθεση ζωῆς ἔγχρονο φῶς
καὶ στὴ φθορὰ ἀντιδύναμη.
τὰ ἐπίπεδα ὕψους ἀπρόσιτα,
μιὰ νόηση ὀριακή	Η πάνω στὸ ἔρεβος ὕψωση
ἀστρατόλαμπρη παρουσία
τῆς λευτεριάς, καὶ οἱ λαοὶ μὲ αἷμα
νὰ μορφώνουν τὴν ἄβυσσο
Τ ὁ γλυκὸ παμπάλαιο τραγούδι
γιὰ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὴν ὁργὴ
τῶν πατεράδων. μνήμες πελαγινές.
ἐξαμετρικοὶ αἰῶνες	Τ ὁ μέγα σημεῖο, δομικὸ φῶς
νέων κοσμικῶν συνθέσεων:
ἡ συσσώρευση λαϊκῆς ἔντασης
κρίση ἀντιτυραννική
Τ ἡς βροντῆς λάβρης τὸ ξεδιάλυμα
μόρια μουσικῶν σπερμάτων.
ἀριθμοὶ καὶ φθόγγοι βάσεις συνόλων
μὲ χορδὲς Πυθαγόρειες	Τ ὁ σύνολο τῶν θετικῶν τόπων
κορυφώσεις νόησης πυκνῆς,
κι ἀτέρμονη ἀγωνία ποὺ κρατᾷ
ὀρθοτομοῦντες τοὺς δείκτες
Η ὁργισμένη τῆς Δίκης φωνὴ
ρυθμὸς ἀέναντος κίνησης
ἔβρης παρὰ πυρκαγιᾶς κεραινώμα.
ἀκατανόητη γραφή.	Η ἀκροτελεύτια ἔλλαμψη:
ὑπεριστορικές δυνάμεις
τὰ σχήματα τοῦ κόσμου ποὺ
συντροφίζουν
καὶ τοῦ “Αδῆ τὰ τάγματα.
- (“Ορθρος Θ-α)

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΜΑΡΤΙΝΗΣ

ΔΗΜΟΣΘ. ΝΑΣΟΥΛΗ

Ο ΚΑΝΕΛΗΣ ΜΟΥ

(Διήγημα)

‘Ο Κανελής μου; Τί; Νά πούμε πώς ήταν σκύλος ράτσας; Κάθε άλλο... “Ήταν ένας σκύλος περιφρονημένος και καταδιωγμένος, ψωραλέος, σαν κείνους που γυρνούν στους σκοπιδότοπους, στα χασαπιά, στις ρούγες, άδέσποτοι, πεινασμένοι και δαρμένοι. Τέτοιος ήταν και ποτέ δὲ γνώρισε τὴν καλωσύνη τῶν ἀνθρώπων. “Όσους ζύγωνε, τὸν πρόγκιζαν καὶ τὸν πετροβολοῦσαν μ’ ὀργή καὶ σιχαμάρα. Πούθε καὶ πῶς ξέπεσε στὸ χωριό μας τοῦτος ὁ κακομοίρης, κανεὶς δὲν ἤξερε κι’ οὔτε ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸ μάθει ἄνθρωπος. Τὸ γενεαλογικό του δέντρο ἄγνωστο, χωρὶς προγονικὴ ἱστορία. “Αν δὲν εἶναι ἀστεῖο, νάχουν κι’ οἱ σκύλοι ἱστορία... Νάταν τοῦλάχιστο σαν κείνους τοὺς σκύλους τοῦ καλοῦ μας κόσμου, πού οἱ κυράδες τους τοὺς ντύνουν τὸ χειμῶνα μὲ ζεστὲς ζακέτες, μάλλινες, πλεκτὲς νὰ μὴν κρυώνουν, πού τοὺς ταΐζουν φρέσκα κρέατα, κοτολέττες καὶ γλυκίσματα καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα, πού τοὺς προσφέρουν τὴ γλυκύτερη θαλπωρὴ καὶ περιποίηση στὰ κομμωτήρια, στὰ μπάνια καὶ στίς κρεββατοκάμαρες καὶ τοὺς γυρνούν στὰ καλλιστεῖα σκύλων μὲ περιλαίμια διαμαντοποικίλτα καὶ πεδιλάκια καὶ κουστούμια ἀσοορτί μὲ τῶν κυράδων, ἔ... μὰ τὴν ἀλήθεια, πάει κι’ ἔρχεται...

‘Αξίζει παράδειγμα τὸν κόπο ἓνας σκύλος ράτσας, σαν κείνους τοὺς ξεγλωσσισμένους κακομούτσουνους μπολντόκ μὲ τίς κρεμαστὲς χειλάρες τους ἢ τὰ μαντράχαλα λυκόσκυλα, πού ὑποδέχονται τίς καλὲς κυρίες, σὰ γυρνούν στὸ σπίτι τὰ χαράματα ἀπ’ τὸ χαρτοπαίγνιο, ὄρθιοι ἀγκαλιὰ σαν... κύριοι! καὶ κεῖν’ ἀκόμα τὰ λιλλιπούτεια ποντικόσκυλα πού τὰ κουβαλᾶνε ἀγκαλιὰ μὲ τὸνα χέρι παραμάσκαλα οἱ γεροντοκόρες τῆς πλουτοκρατίας στίς πλατεῖες καὶ τὰ καταστήματα, νάχουν βέβαια μιὰ κάποια ἱστορία... Οἱ ἄλλοι, οἱ ἀποδιωγμένοι, οἱ ἀλῆτες, οἱ χωρὶς μοῖρα στὸν ἥλιο, οἱ πεινασμένοι, οἱ ψωραλέοι σαν τὸν Κανελή μου;... Θαρρῶ, πολὺ τοὺς πάει...

‘Εδῶ πού τὰ λέμε ὅμως, ὁ Κανελής μου μπορεῖ νάτανε τί ἦτανε, ἦτανε ὅμως συμπαθητικούλης κι’ ἐξυπνος. Λιγνούλης ὅπως ἦταν, μὲ μάτια λαμπερά, μὲ σουβλερὴ μουσοῦδα ἀλεπουδίσια, μὲ μαύρη ὕγρὴ μυτούλα σὰ σφραγίδα, μὲ μικρὰ κι’ ὀλόρθ’ αὐτιά ἀεικίνητα καὶ μὲ ὀρθὴ κουλουριασμένη οὐρά, ἀν τὸν πρόσσεχες, θὰ σ’ ἔκαναν νὰ τὸ συμπαθήσεις. “Επειτα ἐκεῖνο τὸ πολὺ κοντὸ κανελί του τρίχωμα, π’ ἄφηνε νὰ φαίνονται οἱ πολλὲς δαγκωματιὲς τῶν ἀγριόσκυλων, πού τὰθαζε μαζί τους κάθε τόσο... ἢ, ἢ πάντα πετοὶ μὲ πετοὶ ἀδειανὴ κοιλιὰ του, ἢ μόνιμα κολλημένη στὴ ραχοκοκκαλιὰ του ἀπὸ τὴν πείνα, πῶς μπορεῖ, ἀν κι’ αὐτὰ τὰ πρόσσεχες καὶ ἥσουν ἄνθρωπος, νὰ μὴ νιώσεις μέσα σου ἓνα συναίσθημα μεγάλου οἴκτου γιὰ τὸ φτωχὸ τὸν Κανελῆ, τὸν ἄμοιρο;

Παρ’ ὅλη ὅμως τὴν κατάντια του καὶ τὸ μικρὸ του ἀνάστημα, ἦταν λεβέντης, θαρραλέος καὶ μαχητικός. Διεκδικοῦσε μὲ τόλμη κι’ ἀφοβία τὸ μερτικό του, σαν ἄναθε παράδειγμα σκυλοκαθγὰς γιὰ κἀνα κόκκαλο. Δὲν δεῖλιαζε ποτές στὸ τίποτες κι’ ὅλο τ’ ἀδέσποτο σκυλόλοι τὸν ὑπολόγιζε...

Μιὰ μέρα φλεβαριάτικη, χαράματα, ὁ δαίμονας τὸν ἔσπρωξε στὴν τολμη-

ρότερη και πρώτη ως τότε πράξη της ζωής του. Περνώντας απ' το καινούργιο άρχοντικό του κύρ Προέδρου του χωριού μας, του Μπίλη του Σφυρίχτρα, όσμι-
 τσηκε την παχουλή του λαγονίκα και λαχτάρισε. 'Ο Μπίλης ό Σφυρίχτρας, χρό-
 νια «στο 'Αμέρिका» όπως έλεγε, αναδείχτηκε από σπιγούνος που ήταν στο χω-
 ριό μας κι' άχρηστος, σέ μέγα καροτσάκια και λαντζέρη περιζήτητο... Δούλεψε,
 τί δούλεψε και καζάντισε, τó πώς καζάντισε «ντόλλαρς» με τó τσουβάλι — ούτό
 δέν τóλεγε — και γύρισε πάλι στο χωριό γεροντοκόρος, μέγας και τρανός. Πο-
 λú τó στιμάραν τώρα οί χωριανοί τόν άνθρωπο και τούδιναν τó λόγο πάντα.
 'Ακόμα κι' ό κ. Νομάρχης τόν τίμησε ιδιαίτερα και τόν διόρισε μόνιμο Πρόεδρο
 στο χωριό μας, τó Κακόρεμα. Και κείνος ξουρισμένος πάντα σά γουλί, φούσκωνε
 και κοκκίνιζε σάν κούρκος, γεμάτος μεγαλίκι. Φαμίλια, συγγενείς, δέν είχε.
 Ζευγάρι αúτός κι' ή λαγονίκα του — άς πούμε — ή άμερικάνα, που την κουβά-
 λησε απ' τού διαόλου τή μάνα, για νά πιάσει ράτσα...

Γάβ, γάβ, λοιπόν ό Κανελής στη λαγονίκα του και πήρε κι' έδωκε στο φτε-
 ρό σιλιάλο. "Ολοι της γής οί σκύλοι γλέπετε, μιλούν την ίδια γλώσσα πάντα
 και καταλαβαίνονται. Μιά και δυό, έκαμε λουρί τή μέση του και πέρασε τó κάγ-
 κελο. Πήδησε στην αúλή. Θρίαμβος... Δέν ήταν λίγο. Αúτός, ένας αλήτης, νά
 γίνει δεκτός από μια λαγονίκα άμερικάνα, άρχόντισσα... Πρώτη φορά που ξέ-
 χασε την πείνα του. Πλησίασε την άλυσσοδεμένη λαγονίκα. Δίπλα της, ένα κομ-
 μάτι κρέας, άθιχτο. Τó λοξοκύταξε μια λαίμαργα για νά τ' άρπάξει. Συγκρατή-
 θηκε. Τά δεσμά της μικρής σκυλίτσας τόν έπλήγωσαν. Τέτοια καλοπέραση σκέ-
 φτηκε, νά λείπει. Κάλλιο λεύτερος και ν' άγωνίζεσαι για μια μπουκιά νά ζή-
 σεις, παρά σκλάβος άλευτέρως στ' άρχοντικό του κύρ Προέδρου και σκάλισε
 μια τó χύμα με τά πσινά του πόδια με δύναμη και πείσμα, σά νά της έλεγε:

Σέ λυπάμαι κακομοίρα μου σκυλίτσα... "Ελα νά φύγουμε λεύτεροι στίς ρου-
 γες. Καλύτερο απ' τή λευτεριά στον κόσμο δέν ύπάρχει.

Πήρε είδηση ό κύρ Πρόεδρος ό άμερικάνος. Πετάχτηκε στην αúλή ουρ-
 λιάζοντας:

'Εκείνη κλαψούριζε κι' άδημονούσε, όλο κλαψούριζε.

'Ο Κανελής ογκώθηκε μια σά πσινά του, σουζα κι' έκανε έτοι, σά νά πού-
 με έπίδειξη της άρρενωπής του όμορφιάς, της άρρενωπής του δύναμης και...
 μια τέτοια έπιτυχία και με τέτοια πείνα δέν περίμενε...

— "Α... τόν αλητήριοοο... ά... τόν αλήτη τί μου έκαμεεεε... Μωρή σκρόφα,
 που τόν βρήκες τούτον τόν ψωριάρη και μου τόν κουβάλησες;... Τώρα και θά
 δεί...

Και σάν από ζούλια λές, τόν πελέκωσε τó δύστυχο τόν Κανελή στο ζύ-
 λο, τόν τουλούμισε. Τούρρεψε τó μάτι του, τούσπασε τó πόδι του, τού κρέ-
 μασε κι' έναν τενεκέ σά πσινά του και τόν παράδωσε στο παιδομάνι που πε-
 ρίμενε άनुπόμονο νά διασκεδάσει με τούτο τó ρεζιλίεμα και τή δυστυχία τού
 Κανελή.

Τόν πήρε έτοι κατά πόδι τó λεφούσι. Ουρλ:αζαν και τόν πετροβολούσαν
 σάν καννίβαλοι οί πσιταίκοι. Πέρασαν απ' τó μεσοχώρι. Γέλια οί χωριανοί. Χτυ-
 πιόταν με τó πάθημα τού κύρ Προέδρου. 'Ως κι' ό Παπās ακόμα γέλασε κι' ή
 Παπαδιά. 'Ο δάσκαλος λυπήθηκε τó άμοιρο τó ζό και τά παιδιά ιδιαίτερα, π' ά-
 λήτευαν κι' άλλη χαρά δέν είχαν νά γευτούν, νά γίνουν άνθρωποι...

'Ο Κανελής προχωρούσε ό δύστυχος ουρλιάζοντας και σέρνοντας τó πο-
 νεμένο του κορμί, άποκαμωμένος, έτοιμος νά σωριαστεί. Οί πετριές βροχή τόν
 κυνηγούσαν. Τόν είδα, τόν λυπήθηκα. "Ανοιξα την αúλόπορτα και μπήκε στην
 αúλή μας. Λούφαξε στο κοτέτσι τρομαγμένος, πονεμένος. Χύμηξαν οί πσι-
 ταικοί άγριεμένοι. "Ολοι φίλοι μου. "Εβαλα τά στήθια μου, τούς μπόδια. Τους

ἔκλεισα τὴν πόρτα. Πλησίασα τὸν Κανελῆ μὲ λύπησι. Μὲ κύτταξε 'κείνος μ' ἓνα μάτι φοβισμένος, τρέμοντας. "Ἐνίωσα νὰ μὲ ἰκετεύει γιὰ νὰ μὴν τὸν δεῖρω ἄλλο. Σὰ νάμουν ἐγὼ ἐκείνος ποὺ τὸν ἔδειρε, σὰ νάμουν καὶ γὼ ἀπ' τοὺς πολλοὺς βασανιστὲς του, ἕνας. Τὸν ἄφηκα κι' ἡρέμισε καὶ γίναμε σὲ λίγο φίλοι. Τοῦδωκα λίγο νερό, λίγο ψωμί. Τί ἄλλο εἶχαμε κι' ἐμεῖς ἐτότε; δά... καὶ τὸ κατάπие ὁ Κανελῆς ἀμάσπο. Τοῦ πέταξ' ἀπὸ πάνω του καὶ τῆς ντροπῆς τὸν τε- νεκέ. Ξεθάρρεψε... Κουνοῦσε τώρα τὴν οὐρά του καὶ τ' αὐτιά του. Μοῦγλείφε τὰ πόδια, σὰ νὰ μοῦλεγε:

— Εἶσ' ὁ σωτήρας μου... Κατάλαβα. Μ' ἀγαπᾷς καὶ μὲ λυπᾷσαι... Σ' εὐχαρι- στῶ χίλιες φορές... ναί, χίλιες φορές καλὸ παιδάκι... "Ὅπου θὰ πᾶς ἐσὺ κι' ἐγὼ μαζί σου. Φίλοι θάμαστε, θὰ παίζουμε μαζί... Θὰ δεῖς... Θὰ σ' ἀγαπῶ, ὅπως καὶ οὐ καὶ θάμαι φύλακας πιστὸς σου πάντα...

Κι' ἔτοι ἔγινε... Ὑπογράψαμε τότες δά, ἓνα σύμφωνο φιλίας μεταξύ μας κι' ἡ ζωὴ του ἄλλαξε. Πῶς ἦταν πιά ἀνάπηρος, μονομάτης πειρατῆς καὶ μὲ τρία πόδια. Τὸ μπροστινὸ του ποδαράκι κόντεψε καὶ ξύλιασε γιὰ πάντ' ἀκίνητο. Μα- ζεύτηκε κουδάρι. Μὲ τὸν καιρὸ σιγὰ - σιγὰ, γνωρίστηκε κι' ἔγινε φίλος μ' ὅλα τὰ παιδιά. Δὲν τὰ φοβόταν τώρα πιά καὶ κείνα τὸν ἀγάπαγαν καὶ τὸν λυπόταν καὶ μετάνοιωναν πολὺ, ποὺ τόσο ἀνάιτια τὸν πετροβόλησαν καὶ τὸν βασάνισαν τὸ δυστυχῆ. Τοὺς τᾶπε δά κι' ὁ δάσκαλος μιὰ μέρα στὸ σχολεῖο. Πῶς ἦταν πρά- ξη ἀπάνθρωπη καὶ θάρβαρα καὶ πῶς πρέπει τὰ ζᾶ νὰ τ' ἀγαπᾶμε, γιατί' ἔτσι δά θὰ μάθουμε ν' ἀγαπᾶμε καὶ τὸν ἄνθρωπο, τὸν ὅποιον ἄνθρωπο μαῦρο ἢ ἄσπρο. Τὸν ἀγαποῦσαν τὰ παιδιά λοιπὸν κι' ἔβγαζαν τὴ μπουκιά τους ἀπ' τὸ στόμα καὶ τὴν ἔρριχναν κι' ὁ Κανελῆς, χλαπ μιὰ στὸν ἀγέρα καὶ τὴν ἔχαυτε, χτυπών- τας τὰ σαγόνια του χαρὰ γεμάτος. "Ἐτρεχε μαζί μας, μπερδεύονταν στὰ πόδια μας, σὰν παίζαμε τὰ σκλαδάκια. Στήνονταν μπροστὰ στοὺς σκλά- βους σουζα, ποὺ πᾶναν τὰ παιδιά στὸ τρέξιμο κι' ὅλο τοὺς γαύγιζε, τοὺς γαύ- γιζε, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε:

— Φύγετε θρὲ σκλάβοι, φύγετε. Λευτερωθεῖτε μόνοι σας. Τί παλουκωθή- κατ' ἐδῶ ἀκίνητοι καὶ καρτερεῖτε νὰ σᾶς λευτερώσουν ἄλλοι... Τρέξτε στὰ κα- ταπράσινα σιαδάκια, τὰ λουλουδιασμένα... Κι' ἔφευγε καὶ γύριζε ξανὰ τὰ ἴδια κι' ὅλο στριφογύριζε σὰν οδοῦρα ἀπ' τὴ χαρὰ του, προσπαθώντας ἔτσι, νὰ πιά- σαι τὴν κουλουριασμένη οὐρά του.

Σὰ νύχτωνε ὅμως καὶ τὰ παιδιάκια τρύπωναν στὰ σπίτια τους, ὁ Κανελῆς μονάχα ἔμένα ἀκολουθοῦσε. Κράταγε πιστὰ τὸ σύμφωνο φιλίας, ὅλα κι' ὅλα. "Ἦταν μπεσαλῆς ἀλλὰ καὶ φύλακας πιστὸς. "Ἀνθρωπος στὴν αὐλή μας δὲν πα- τοῦσε καὶ νὰ μὴν τὸν πάρει εἰδηση, νὰ τὸν γαυγίσει. Καὶ τὰ σπουργίτσια ἀκόμα μάλυνε καὶ κινῆγοῦσε, σὰν τσιμπολογοῦσαν λιμασμένα τὰ ξανθά, γλυκόχυμα σταφύλια μας στὰ πέργουλα.

"Ὅμως μιὰ - κάποια μέρα τοῦ καλοκαιριοῦ ἡ ζωὴ μας ἄλλαξε. "Ἦρθαν ξα- φνικὰ στὸν τόπο μας καὶ στὸ χωριό μας οἱ Ἱταλιάνοι, τὰ παιδιά τοῦ Ντοῦτσε, φορτωμένα караμπίνες καὶ φτερά. "Ἐκαμαν στρατῶνα τὸ Σχολεῖο μας κι' οἱ χωριανοὶ πικράθηκαν καὶ τὰ παιδιά δὲν ξαναπαίζαμε στὰ σιάδια του. Νιώθαμε ὅλοι σκλάβοι κι' ἡ καρδιά μας σφίγγονταν. Νὰ πῶ κι' ὁ Κανελῆς πῶς τὸ κατὰ- λαβε; Γιατί' ὄχι;... Πῶς ἔδειχνε περίλυπος καὶ συλλογισμένος; "Ἀνέβαινε στοῦ σπιτιοῦ μας τὸ μαντότοιχο κι ἀγνάντευε ἀπὸ κάτω στὸ Σχολεῖο τοὺς Ἱταλι- άους, νὰ πηγαινοέρχονται, νὰ φωνάζουν, νὰ γυμνάζονται κι' ὅλο τοὺς γαύ- γιζε μ' ἀγρίλα, σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε:

— Νὰ φύγετε ἄνθρωποι κακοὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ σιάδια, εἶναι δικά μας. "Ἦρθατε

οάν όχτροί με τὰ τουφέκια κι' ή χαρά μας χάθηκε. Γάβ-γάβ. Νά φύγετε, τὰ θέλουμε νά παίζουμε.

Οί 'Ιταλιάνοι κάθε τόσο καί τόν πρόγκιζαν, μὰ κι' ό Κανελης μου νάτος πάλι καί σκαρφάλωνε γεμάτος πείσμα, πού όλο καί μεγάλωνε...

— Γιά δείτε τον αὐτόν τὸ σκύλο, εἶπε ό 'Ιταλιάνος γαλονάς μιὰ μέρα. Μέρες τώρα μᾶς γαυγίζει καί με πείσμα. Σίγουρα κάνει ἀντίσταση — ξανάπε ό γαλονάς καί γέλασε — καί σέ ποιόν; Στόν Ντοῦτσε... Εἶναι ὅμως ἐπικίνδυνος... Μπορεῖ νά δώσει τὸ παράδειγμα στοὺς σκλάβους. 'Απ' τὸ τίποτε μπορεῖ νά γίνει τὸ κακό. Σκοτῶστε τον!...

Ό 'Ιταλιάνος με τήν καραμπίνα ζύγωσε. Ό Κανελης μου πάνω στό μαντρότοιχο γαύγιζε μανιασμένος, ὀλοένα. Όρθώθηκε ή καίτη του. "Εδειχνε τὰ σουβλερά μικρά του δόντια. "Εδινε τῆς λευτεριάς τή μάχη... 'Η καραμπίνα ὑψώθηκε. Τόν σκόπευε κατάστηθα ό 'Ιταλιάνος.

— Πύρ!... οὐρλιαξε ό γαλονάς ό κοκκορόφτερος. Ζήτω ό Ντοῦτσε!...

— Γάβ, γάβ, γάβ!... πρόφτασε καί γαύγισε κι' ό Κανελης μου. Ζήτω ή λευτεριά!... Γάβ...γάβ...

Κι' ἓνα κόκκινο γαρούφαλο ζωγραφίστηκε στό στήθος του κι' ό Κανελης μου ἔπεσε... "Επεσε οὖν κείνους πού φλάνε θερμοπύλες...

ΝΤΙΝΑΣ ΤΖΙΟΒΑ

ΕΡΩΤΙΚΟ ΜΟΙΡΟΛΟΪ

"Η πρώτη μέρα χωρίς ἐσένα, τὰ λεπτά κυλοῦν ἀργά, ἐφιαλτικά, τὸ σκοτάδι πέφτει μπροστά στά νωτισμένα πεῦκα κι' ή καρδιά σμίγεται με τήν ἀπεραντοσύνη, κοκκίδα τραγική στή θεομηνία πού πλησιάζει.

Οἱ ὥρες χωρίς ἐσένα σπαρακτική κραυγή τρόμου κι' ἀγωνίας στή νύχτα.

'Απλώνω τὰ χέρια στό σκοτάδι — φριξιαστικά σκιάχτρα — καί μάταια ζητῶ νά πιάσω τήν ποίλια μου νά μοῦ δώση πάλι τὸ γέλοιο.

Σέρνω τὸ χορμί μου στή γῆς ζητώντας λύτρωση ἀπ' τὸ χῶμα πού με γέννησε, σέρνομαι ἐγώ τὸ ταξειδιάρικο πλάνο καράβι π' ἀρμενίζα στά πέλαγα καί περγελοῦσα τῇ ζωῇ καί τόν κίνδυνο.

"Εφτασε ή στιγμή τῆς ἐκμηδένισής μου, σέρνομαι ζητώντας ἔλεος, διψώντας γιά νερό. ἐγώ πού ἀπλόχερα σκόρπισα τῇ δροσιά τῆς ἀγάπης καί τῆς καλωσύνης.

"Εχασα ξαφνικά τήν τρυφερότητά μου αὐτῇ πού με βάσταζε νέα κι' ἀκμαία κι' εὐτυχισμένη.

Ἐγώ πού νίκησα τήν καταφρόνια, ἐγώ πού σήκωσα τὸ κεφάλι ἐνάντια στίς συμβατικότητες, ἐγώ π' ἀνέβηκα τὸ Γολγοθᾶ χιλιάδες φορές γιοιότη πείσμα κι' ἀγάπη, ἐγώ ή ἴδια τούτη τήν ὥρα βαδίζω στό ἴδιο μονοπάτι πού ἔξρω πὼς δὲν ὀδηγεῖ πουθενά.

'Αδύναμα ἀπλώνω τὰ χέρια σ' ἀνύπαρξτο ἥλιο νά ξεστάνω τὰ παγωμένα μου μέλη.

Ἐγώ πού ἔπαιρνα τῇ γῇ στό σεργιάνι κι' ἀκουγόταν ή βαρειά παρουσία μου κάτω ἀπ' τοὺς ἴσκιους, μάζεψα ξαφνικά κι' ἔγινα στάλα βροχῆς στό κορὸ τζάμι.

ΙΤΑΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

VINCENZO ROSSI

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ ΑΝΑΣΤΡΟΦΟΣ

Θλιβεροί θόρυβοι σηκώνονται απ' τὸ μέτωπό σου,
φτάνουν τὰ ἱερὰ ὕψη τῆς σιωπῆς
βιάζοντας τὸ παρθενικὸ γαλάζιο
καὶ τὸν ἀγνὸν ἀγέρα τῶν αἰώνων
ξανακατεβάζουν ἀτελεύτητο θειάφι
γιὰ νὰ τυλίξουν τὰ σπίτια τῶν ἀπλοϊκῶν
ποῦ απ' τὴν πρώτη αὐγὴ τοῦ κόσμου
δὲν ζήτησαν παρὰ μιὰ κοίτη
ἀπὸ τρυφερὸ χόρτο καὶ μιὰ χούφτα σταριοῦ
μαζεμένο μὲ τὰ χέρια τους
καὶ πολὺ νερὸ καθάριο.
'Αλλ' ἡ πνοὴ μόλυνε
τὴν φωλιά τῆς ζωῆς,
ξέρανε τὸ σπόρο απ' ὅλα τὰ πράγματα,
δηλητηρίασε τὴν ἴδια σου καρδιά.
"Ενας βόρβορος ἀδιόρθωτος θάβγει
ἀπ' τὶς κατοικίες σου, θὰ πνίξει
τὶς φλέβες τοῦ κόσμου, θὰ κάνει τὴ μέρα
ἀπέραντη νύχτα τοῦ τρόμου.
Κι' ὅμως ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη σου δὲν θάχει ὄρια:
θὰ ξεχάσεις τὸ χρῶμα τῆς χαρταυγῆς,
τὴν ἀπαλότητα τοῦ ἀγέρα,
καὶ τὰ μάτια σου δὲν θὰ δοῦν πιά
τὴν ἀγνότητα ἐνὸς ἀνθους.
Τὸ πράσινο τῶν δέντρων, τότε,
θάχει τὸ κουφὸ ψίθυρο τῆς δίψας σου,
ἡ πεῖνα σου, τὸν πλατὺ ρυθμὸ τοῦ θανάτου.
Θὰ χτυπήσεις τὴν κοιλιὰ κιόλας ἀπύθμενη
ἀπὸ ἀπιαστες ψεῖρες,
Προμηθέας απ' τὴν ἀνάποδη.
'Η ἀταξία θὰ φτάσει τὴν τελειότητα
καὶ τίποτα δὲν θὰ μπορέσει ν'ἄρθει στὴν θέση του.
"Ενας πυκνὸς ἀφρὸς ἀλατιοῦ
θάβγει απ' τὰ στόματα,
ἡ σύντροφός σου δὲν θάχει πιά στήθια
καὶ τὸ αἷμα τῆς θᾶναι ὑγρὸ ἀσταμάτητο.
Οὔτε απ' τὸν καιρὸ θὰ βγαίνουν οἱ ἐποχές,
γιατὶ ὅλη ἡ γῆ
θᾶναι ἓνα μαῦρο φάντασμα τοῦ πόνου,
ἄνθρωπε τῶν λογαριασμῶν καὶ τῶν θόρυβων.

ΠΟΛΩΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ANNA KAMIENSKA

(“Αννα Καμιένσκα)

Τὸ σπίτι

Κανείς δὲ θὰ μὲ ἀποσπάσει ἀπ’ αὐτὴ τὴ γῇ
ἀπ’ αὐτὸ τὸ λόφο, τὸ γκρεμισμένο σπίτι
ποὺ ζοῦσε ἡ ἀγάπη
τὸ κλάμα καὶ τὸ γέλιο τῶν παιδιῶν
Θὰ πιασῶ μὲ τὰ νύχια
θ’ ἀνακατευθῶ μ’ αὐτὸ
ὥς νὰ ψηλώσει τὸ πράσινο χόρτο
θὰ τὸ κλείσει
στὴ χούφτα τῶν πέντε δακτύλων
στὴ χούφτα τῶν σιωπηλῶν αἰσθήσεων
στὴ χούφτα τῆς ἀκούραστης σιωπῆς
καὶ γιὰ ὅλα τ’ ἀνείπωτα
ᾧς μαρτυρήσει τοῦ τάφου ἡ πλάκα.

JOSEF OZGA - MICHALSKI

(Γιόζεφ “Οζγκα - Μιχάλσκι)

Αὐτὴ-νᾶσαι

“Όταν εἶπα αὐτὴ - νᾶσαι, ὁ ἀέρας κούνησε τὸ δάχτυλο
Θᾶναι γιὰ σένα καλὴ καὶ ὑπάκουη
Κοντὰ σ’ αὐτὴν τὸ φεγγάρι στὴ λίμνη εἶναι ἀστεῖο
τοῦ ὥραίου ποὺ τοῦ λείπει ἡ δεσμίδα.

Τὰ πέλματά της στεριώσανε στὴν ἄμμο
Τὰ χεῖλη βαθιὰ ἀπὸ περιέργεια στὸ λόγο
πάνω ἀπ’ τὸ νερὸ σιωποῦνε τὰ πράγματα
καὶ αὐτὴ - νᾶσαι γράφουν τὰ φτερὰ τῶν κίχνων.

JAN BOLESŁAW OZOG

(Γιὰν Μπολέσλαβ “Οζογκ)

Κοράκια

Μπαίνουν τὰ ράμφη — μαχαίρια
στὰ πλευρά μου σὰν στὰ πλήχτρα
καὶ κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα σου, Θεέ μου,
στὸ γκρεμὸ σὰν σπóρος κρεμιέμαι.

Τὴ νύχτα σὰν σάπισμα καὶ ἄσπρη στάχτη
ἀπ’ τὸ νεκρὸ βουνὸ φωτίζει τὴ γῇ.

Γιὰ νὰ βλέπουν τὰ κοράκια καλὰ
καὶ νὰ ραμφίζουν τὸ σηκότι καὶ τὸ μυαλό.

JAN GOREC ROSINSKI

(Γιάν Γκόρετς Ροσίνσκι)

Στὸ δρόμο γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη

Ὁ σκοτεινὸς τοῖχος τοῦ Ὀλύμπου
σκορπάει ἀστέρια
ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ εἶναι
μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶναι ἡ ἔννοια
καὶ κανέναν Θεὸς
δὲ θὰ ἀναστήσει
αὐτὸ πὺν θανατώθηκε βρίσκεται στὸ θάνατο.

KARZYSZTOF NOWICKI

(Καρσίτοφ Νοβίτσκι)

Μάθημα γλώσσας

Τόσες γλώσσες πὰ θάψαμε στὴ γῇ
καὶ αὐτὸ ἀπ' τὴν ἀρχὴ πρέπει νὰ τίς ὀρίσουμε
νὰ τίς βγάλουμε ἀπ' τὰ λεξικά
πὺν τίποτα δὲν χάνουν μὲ τὸν ξαφνικὸ θάνατο
σὰ νὰ περικλείουν τὸν κόσμον χωρὶς τοὺς ἀνθρώπους
τὸν μετατοπίζουν σὲ πυκνὲς σελίδες
ἅς πάρουμε π.χ. τὴν πόλιν μὲς στοὺς δρόμους τῆς
νὰ τὴν χωρίσουμε σὲ μικρὰ κομμάτια
καὶ τοὺς πολίτες μὲ προληπτικὴ ἐπιθυμία
σὲ μικρὰ περιγράμματα καὶ τριγμοὶ
πὺν δύσκολα λέγονται ἢ ποτὲ πὰ
πουλιὰ στὰ σώματα τῶν γυναικῶν καὶ ἀντρῶν.

TADEUSZ NOWAK

(Ταντέους Νόβακ)

Καθημερινὸς ψαλμὸς

Ένας ἄνθρωπος κάθεται στὸ τραπέζι
μὲ τὸ κεφάλι στὰ χέρια
Μὲς στὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου τὸ σπίτι
Ένα καρτοῦτσο βότκα. μιὰ ρέγγα
μὲς στὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου μιὰ γυναίκα
Ένα καρτοῦτσο βότκα. μιὰ ρέγγα
μὲς στὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου τὰ παιδιά
Ένα καρτοῦτσο βότκα. μιὰ ρέγγα.

Δίπλα στὸν ἄνθρωπο ξαπλωμένος
μὲ σύρματα δεμένος Ένας ἄγγελος

ὁ σκελετὸς τῆς ρέγγας τὸ ποτήρι
 δίπλα στὸν ἄνθρωπο ξαπλωμένος
 ὁ σκοτωμένος Θεὸς
 ὁ σκελετὸς τῆς ρέγγας τὸ ποτήρι
 δίπλα στὸν ἄνθρωπο
 τριάντα δεκάρες ρέστα
 ὁ σκελετὸς τῆς ρέγγας τὸ ποτήρι.

Ἕνας ἄνθρωπος κάθεται στὸ τραπέζι
 ὁ σκελετὸς τῆς ρέγγας τὸ ποτήρι.

LEOPOLD STAFF

(Λεόπολντ Στάφφ)

Ars Poetica

Ἡ φωνὴ ἀπ' τὰ βάθη τῆς καρδιάς μὲ ὄρμη
 Μοῦ φωνάζει: «πιάσε με πρὶν ἐξατμισθῶ.
 Πρὶν ἀλλάξω χροῶμα καὶ μεταβληθῶ
 Σ' ἐν' ἀσημογάλανο τίποτα, ἀχνό».

Σὰν μιὰ πεταλούδα τὶς λέξεις μαγεύω
 Ὅχι μὲ παράδοξα ποὺ θαυμάζει ὁ κόσμος
 Ἀλλὰ γιὰ νὰ δώσω σχῆμα στὴ στιγμή
 Καὶ γιὰ νὰ μὲ νιώσεις, ἀδελφέ μου, ἐσύ.

Καὶ τὸ ποίημα ποὺ ἀπ' τὶς χορδὲς κυλᾷ
 Παίρνοντας ρυθμόν, ὄψη, μελωδία
 Σὰν τὸ ἴσιο βλέμμα ἃς εἶναι καθαρό
 Καὶ ἀπλό. Ξεστὸ σὰν μιὰ χειραψία.

MIECZYSLAW JASTRUN

(Μιετσίσλαβ Γιαστρουν)

Ἑλλάδα

Μποροῦσα σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ξεχασμένες μέρες
 Νὰ περάσω ἀπ' τὸ φῶς τῆς ἀχτίδας τοῦ ἡλίου.
 Μποροῦσα σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ξεχασμένες μέρες
 Νὰ γυρίσω τὸ ποτάμι στὴν πηγὴ του.
 Μποροῦσα νὰ δῶ τ' ὠραῖο κεφάλι τῆς Ἑλλάδας
 Ἡ τὴν Ἑλλάδα σὲ σένα, ὠραία.
 Μονάχα μιὰ φορὰ καὶ ὄχι ἄλλη.

Μετάφραση: ΝΙΚΟΥ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΠΡΟΑΝΑΚΡΟΥΣΜΑ

Ένα τοπέιο
Όπως τὸ θέλει ἡ ψυχὴ μου
Τὸν τελευταῖο καιρὸ
Τί λέω;
Τὰ τελευταῖα χρόνια
Ένα τοπέιο
Όποιο κι' ἂν εἶναι
Φτάνει νὰ εἶναι μακρυνὰ
'Απὸ τ' ὅπιο καὶ τὴν ἔρημο τῆς ἡρωϊνῆς
Ένα τοπέιο πλατὺ καὶ μακρουλό,
Σὰν πίνακας ζωγραφικὸς ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ de Chirico
Βλέπεις ἐκεῖνες τὶς γραμμὲς ποὺ ἀφρίζουν στὸν ὁρίζοντα;
'Εκεῖ ἦταν ἡ ἐπικράτεια τῆς ψυχῆς μου
Παλαιότερα
Μὲ τὴν παράξενη ὁμορφιὰ καμμιὰ φορὰ
Τῆς ξέθωρης χαλκομανίας ἢ τῆς ἀνάποδης
Όψης τοῦ χαλιοῦ
Τὸ νῆμα — μνῆμα
Εἶμαι
Τὸ νοιώθω κάμποσες φορὲς
Εἶμαι ἓνα κουβάρι χωρὶς ἄκρη
Δίχως τέλος κι' ἀρχὴ
Γράφω καὶ ἀντιγράφω τὰ γραφτά μου
Φαρμακωμένοι μερικὲς φορὲς
'Ακουμπῶ στὸ βορεινὸ τοῦτο παράθυρο
Ποὺ μπάζει χιόνι σὰν ἀξεδιάλυτο ὄνειρο
'Οραματίζομαι τὸ φτεροφόρο Νότο
Ποὺ πετᾷ
'Αφήνοντας τὰ πούπουλα του στὴν αἰθρία
Τὸ ποίημά μου
'Ανοίγει διάπλατο καλιδοσκόπιο
Ρευστὸ
Καὶ φωτισμένο ἀπὸ μέσα
Μὲ τὶς ἀκαθησύχαστες διαδοχὲς εἰκόνων καὶ χρωμάτων
Κόκκινο
Μὲ τὶς πολλὲς παραλλαγές του
Μαῦρο
Χωρὶς παραλλαγὴ καμμιὰ
Ζητῶ κάτι νὰ μὲ καθηλώσει
Θὰ μὲ βρεῖτε στὴν ὕγρασία τῆς νύχτας
'Απὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ φεγγαριοῦ...

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΕΝΑ ΚΙΝΕΖΙΚΟ ΒΑΖΟ

“Επεσε στὰ χέρια μου — στὰ μάτια μόνο γιά τὴν ἀκρίβεια — ἓνα ἀστραφερό, χρυσοποικίλο, κινέζικο βάζο. Ἡ πρώτη γνωριμία τῦ, ἔφρε στὸ νοῦ μου τὸ «Ραγισμένο Βάζο» τοῦ SULLY PRUDHOMME. “Οχι βέβαια πὼς ἦταν καὶ τοῦτο ραγισμένο. Ἐξ ἄλλου καὶ σὲ κείνο ἀθώρητη ἦταν ἡ «κοφτερὴ πληγὴ», ἀλλὰ πῆγε ἡ θύμωσή μου, στὸ ἀριστούργημα τοῦ Γάλλου ποιητῆ — «Ραγίστηκε μὴ τὸ ἀγγίχτε πιά» — ἀπὸ τὶς ἱεροτελεστικὲς κινήσεις καὶ τὴ μεγάλη προσοχὴ — μετὰ φόβου Θεοῦ — τοῦ κατόχου του, ὥσπου νὰ τὸ κατεβάσῃ ἀπὸ τὴν προθήκη γιὰ νὰ μοῦ τὸ ἐπιδειξῇ.

“Ὅλοι λίγο πολὺ ξέρουμε τὴν ἀξία αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ὅταν μάλιστα εἶναι γνήσια, καθὼς καὶ τοῦτο. Κινέζικο βάζο σοῦ λέει ὁ ἄλλος, περιζήτητο, δυσκολοαπόκτητο. Βγαλμένο ἀπὸ τὰ κίτρινα χέρια τοῦ τεχνίτη του, καὶ φερμένο κατ’ εὐθείαν, ἀπὸ τὴν αἰνιγματικὴ χώρα τῶν μεγάλων ἀντιθέσεων. Τῆς φιλοδουλειᾶς καὶ τοῦ ὄγκου. Τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς δραστηριότητος. Τῆς πιστῆς προσήλωσης στὰ παραδοσιακὰ καὶ τῆς φλογερῆς ἀναζήτησης, στὰ καινούρια καὶ τ’ ἀγνωστα. Μέσα σ’ αὐτὰ τὰ κυκλικά μυστήρια — ἰδεατὰ ἢ ὑλοποιημένα — συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Αὐτοῦ θὰ ἀνήκει καὶ τοῦτο τὸ βάζο, κι ἂς μὴ νομιστῇ πὼς ἐδῶ τώρα ἐπιχειροῦμε νὰ κάνουμε τὴ φιλολογία του, καὶ μάλιστα τόσο φτηνὴ, σὲ σύγκριση μὲ τὴν πανάκριβη ἀξία του. Ἀπὸ ἄλλη αἰτία κεντρίστηκε ἡ φτωχὴ μας πέννα.

“Ὁ λόγος φαινομενικὰ ἄπλός, μὰ στὴν οὐσία σύνθετος, κι ἀξεδιάλυτος. Χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ κατόχου του, ὁμολογοῦμε πὼς θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸν ἀνακαλύψουμε. Σ’ ὅλα τὰ μυστήρια χρειάζεται εἰδικὴ μύηση. Νὰ εἶναι μήπως κι ἐδῶ κάποιο μυστήριο, καὶ τόσο σπουδαῖο πού νὰ ἀξίζῃ νὰ τὸ ποῦμε καὶ σὲ ἄλλους; “Ὅπως τὸ πάρει κανεὶς κι ὅποια ἔκταση καὶ βάθος τοῦ δῶσῃ. “Ὅλα τὰ πράγματα, ἀγαπητοί μου, ὅπως τὰ πάρει ὁ καθένας.

“Ἐδῶ ἔχουμε ἓνα ἔργο τέχνης. Ἄς τὸ περιγράψουμε πρῶτα, ἐντοπίζοντας τὴν προσοχὴ μας — καταπῶς ἔχουμε χρέος — στὴ διακόσμησή του.

Τὸ φόντο ἦταν μπλὲ σκοῦρο, γυαλιστερό, κι ὁ διάκοσμος χρυσαφένιος. “Ὅλη ἡ στρογγυλὴ ἐπιφάνεια, ἀπὸ τὸ κομψὸ βάθος, ὡς τὸν περήφανο λαϊμό, ἀπὸ ἀγνὸ χρυσάφι. Κι ἦταν αὐτὰ τὰ σχέδια κάτι παράξενα ἀραβουργήματα, πού δὲν ἔμοιαζαν οὔτε μὲ πουλιά, ζῶα, φηγοῦρες, πρόσωπα ἢ ὀτιδήποτε ἄλλο ὑπαρκτὸ καὶ συγκεκριμένο, νὰ ποῦμε.

“Ἐθλεπες μόνο γραμμὲς σὲ διάφορα σχέδια. Ἴσιες, λοξές, μαϊανδρικές, τριγωνικές, καὶ δὲν ξέρω κι ἐγὼ σὲ πόσα ἄλλα περίεργα σχήματα. Σ’ ἐντυπωσίαζαν. Κι εἶχαν μιὰ ἔλξη ἀλήθεια πού σοῦ τραβοῦσαν τὴν προσοχὴ. Πότε νόμιζες πὼς θὰ πετάξουν ψηλά, πότε πὼς θὰ κυλήσουν στὸ δάπεδο ἢ πὼς θὰ σοῦ μιλήσουν, κι ἀκόμα πὼς εἶναι νότες μουσικῆς καὶ πάσκιζες νὰ τὶς τραγουδήσῃς. Κάθε τρία - τέσσερα ἀπὸ αὐτά, ξεχώριζαν σὲ μικρὲς ἀποστάσεις, καὶ σχημάτιζαν μιὰ ἐνότητα. “Ἐνα μικρὸ καλλιτέχνημα διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ ἄλλα. Βέβαια, κάτι θὰ σημαίνουν αὐτά, καὶ δὲν μπορεῖ κανένας νὰ πῇ — θὰ ἦταν βέβηλος — ὅτι εἶναι καμμιὰ τεχνοτροπία ἀπὸ αὐτὲς πού ξεφυτρώνουν συχνά, ξαφνιάζουν, κι ὕστερα χάνονται.

Γνωστὸ πὼς οἱ Κινέζοι εἶναι ἀπαράμιλλοι στὴ λεπτὴ τέχνη, ὅπως κι ἄφτα-

στοι στὰ γιγαντιαία ἔργα. Ἀπὸ τὸ ἐλαχιστότατο ὡς τὸ ὑπερμέγα. Ἀκουστὰ ἔχουμε πὼς πάνω σ' ἓνα σπειρὶ ρύζι, εἶναι γραμμένα ὅλα τὰ ἱερὰ γράμματα τῆς Ἀοθέοτα. Τὸ ἱερὸ βιβλίον τους ποὺ περιέχει τὸ ἀπόσταγμα τῆς θρησκευτικῆς τους φιλοσοφίας. Ὅπως ἔχουμε καὶ πάλι ἀκουστὰ, πὼς τὸ ἀγαλμα τοῦ Βουδῶδα στὸ ναὸ Πουνίγκ, στὴν Τσέκτε, ἔργο σπάνιο σὲ μέγεθος καὶ ξυλογλυπτικῆς τέχνης, ἔχει 22 μέτρα ὕψος, ζυγίζει 110 τόνους, κι ἔχει χίλια μάτια καὶ χίλια χέρια. Τὰ χρειάζεται ὅλα, γιὰ νὰ βλέπῃ παντοῦ, καὶ νὰ τὰ πιάνει ὅλα. Κι αὐτὸς ὁ γίγαντας θεὸς, θρίσκειται ἀνάμεσα σ' ἄλλους 1300 — σὺν σωματοφύλακες — χάλκινους μικροὺς Βουδῶδες.

Κάποιος τέτοιος τεχνίτης θὰ κατασκεύασε καὶ τοῦτο τὸ θάζο. Δείκνω τὸ θαυμασμό μου δικαιολογημένα καὶ ρωτῶ νὰ μάθω κάτι περισσότερο.

Ὁ κάτοχος ἦταν γιανρός, καὶ τὸ θάζο, ἦταν ἓνα δῶρο εὐγνωμοσύνης, ἀπὸ κάποιον Κινέζο τιτλοῦχο, γιατί θεράπευσε τὸ παιδάκι του ἀπὸ βαρεῖα νόσο.

— Εἶναι λέξεις, μοῦ λέει, αὐτὰ τὰ σχέδια. Ἐκατὸ λέξεις σωστές, κι ἂν δὲν πιστεύεις, μέτρησε.

Τις μετράω κι ἦταν ἑκατό. Χαμογέλασα.

— Ἄ, θὰ εἶναι ὁ ἑκατοντάλογος τῆς ἀγάπης.

— Ὁχι.

— Ἐ, τότε, τῆς ἠθικῆς, τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς... ἢ δὲν ξέρω τί ἄλλο.

— Δὲν τὸ βρῆκες.

— Μά, τότε, εἶναι ποιήματα, ἐντολές, ρητὰ...

— Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά. Μία λέξη εἶναι μόνη καὶ μονάχη, σκέπη, γραμμένη ἑκατὸ φορές, μὲ διαφορετικὰ ψηφία, τῆς ἴδιας γλώσσας. Τῆς γλώσσας τους. Ὅλες λένε τὸ ἴδιο πράγμα...

— Τὸ πιστεύω, φίλε μου. Ἐχουν μπόλικά γραμματα, χιλιάδες, καὶ μποροῦν εὐκόλα νὰ φτιάχνουν μ' αὐτὰ τίς μονοσύλλαβες λέξεις τους. Τί νὰ καταλάβεις ὅμως ἐσὺ ὁ «Σιλλαλὲν» — Ἑλληνας στὰ κινέζικα — μὲ τὰ 24 γράμματα τῆς γλώσσας σου, ἀπὸ τὰ 6.000 ἰδιογράμματα τῆς κινέζικης, καὶ ποῦ νὰ βρῆς ἀκόμα κι ἓνα μόνο κλειδί, ἀπὸ τὰ 213, πάνω στὰ ὁποῖα στηρίζονται, γιὰ ν' ἀνοίξης, ἔστω καὶ μιά μικρὴ χαραμάδα, στὸ Σινικὸ Τεῖχος, τῆς διανόησης καὶ τῆς τέχνης τους;

— Καλά, ἄς εἶναι κι ἔτσι. Καὶ τί νὰ λέν αὐτὴ ἡ ἑκατοντάφθογγη λέξη, γιὰ νάχουμε καλὸ ρῶτημα;

— Μὴ σκοτίζεσαι καὶ πολὺ, μοῦ λέει ὁ συνομιλητής μου. Εἶναι ἀπλή, γνωστὴ κι ἐπαναλαμβάνει τὸ ἴδιο πράγμα ἑκατὸ φορές, γιὰ νὰ στολίσῃ τὸ θάζο, μπορεῖ καὶ νὰ τὴν πιστέψουμε. Λέει, ΕΥΤΥΧΙΑ. Τίποτε ἄλλο.

Μ' ἔπιασε δέος.

— Μά, χριστιανέ μου, καὶ τὴ λὲς ἐσὺ ἀπλή αὐτὴ τὴ λέξη κι ὅτι λέει τὸ ἴδιο πράγμα: Ἐδῶ ποῦ τὰ λέμε, ὄχι μόνον ἑκατό, ἀλλὰ κι ἓνα ἑκατομμύριο φορές νὰ τὴν πῆς, καὶ πάλι σὺν θέμα δὲν ἐξαντλεῖται, σὺν νόημα δὲν πιάνεται, δὲν εἶναι πάντα τὸ ἴδιο πράγμα. Ἀκόμα κι ἂν εἶχε τὰ χίλια μάτια καὶ τὰ χίλια χέρια τοῦ Βουδῶδα, καὶ πάλι δὲν θὰ τὴν ἀντίκρυζες καθαρὰ, οὔτε θὰ τὴν ἔπιανες στὴν πραγματικότητα. Κι ἡ κινέζικη ἀντίληψη ἀντιφατικὰ μᾶς τὰ λέει. Κι ἂν δὲ θαρρεύσαι, ἄκουσε:

Ἔνα: «Ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ εὐτυχία κι ὁ τόπος τῆς ὁ τόπος σου».

Ἄλλο: «Ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι ὁδὺν κι ὁ πόθος γιὰ τὴ ζωὴ εἶναι αἰτία ὁδὺνης».

Κι ἓνα τρίτο: «Ὁ κόσμος εἶναι γεμᾶτος εὐδαιμονία, ψᾶξε νὰ τὴν ἀνταμώσης».

Τί νὰ πάρουμε ἀπ' αὐτά; Νὰ ποῦμε μήπως πὼς ὁ τόπος τῆς εἶναι ὁ τόπος μας;

Τέλος πάντων. "Άς πούμε πώς υπάρχει και μένει στον άνθρωπο, να τη βρῇ και να την πιστέψῃ. Τὸ δύσκολο εἶναι νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ, γύρω του ἢ μέσα του. Πάντως ὑπάρχει ἡ εὐλογημένη, κατὰ τὸ κινεζικὸ γνωμικὸ .

Ἐνῶ ἓνα δικό μας παλιὸ τραγουδάκι ποὺ ἀγαπήθηκε κάποτε πολὺ, ἔλεγε, πὼς «... εἶν' ἓνα ὄνειρο ἀπατηλὸ, εἶν' ἓνα βάλοσμο μαγικὸ, ποὺ πίνουν μόνον στὸν οὐρανό...». Ἀποκλείει τὴν ὑπαρξὴ της στὴ γῆ. Ἴσως ἀπὸ αὐτοῦ ξεκινή- μὲν ἡ ἔμπνευση τοῦ Δροσίνῃ μας, ἔγραψε ἓνα ὡραῖο κι ἀποκαλυπτικὸ ποίημα, ποὺ ἐξηγεῖ κάπως — ἔστω καὶ ποιητικὰ — τὸ μυστήριον. Ἀπὸ τὰ «Φωτεινὰ Σκοτά- δια» συλλογὴ στὴν ὁποία συμπεριλαμβάνεται, ρίχνει πολὺ φῶς στὸ ἱστορικὸ της καὶ στὴν πορεία της.

Μὰς λέει λοιπὸν πὼς ἓνας ἄγγελος, ποὺ ἀγαποῦσε πολὺ τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ἄλλος Προμηθεΐας, ποὺ ἔκλεψε ἀπὸ τοὺς θεοὺς τὸ φῶς γιὰ χάρη τῶν ἀνθρώ- πων, πῆρε κι αὐτὸς τὴν εὐτυχία «οὐράνιο μύρο ἀτίμητο, κλεισμένο σὲ κρυστάλ- λι, νὰ τὴ φέρῃ χάρισμα στὴ γῆ...».

Ἄνοιξε τ' ἄσπρα φτερά του κι ἄρχισε νὰ διασχίζῃ χαρούμενος τὸν γαλά- ζιον αἰθέρα. Ὅσο ὅμως πλησίαζε στὸ λαμπρὸ τοῦτο ἄστρο, ποὺ ἐμεῖς κατοικοῦ- με, ἡ εὐτυχία γίνονταν ὅλο καὶ πιὸ βαρειά. Ἀσήκωτη. Δὲν τὴ σήκωνε ὁ τόπος. Ξέφυγε ἀπὸ τὰ ἀγγελικὰ χέρια, κύλησε στὰ βάθη καί... «ἔγινε χίλια θρύψαλλα, κι ἡ εὐτυχία, ἐκάθη». Κι ἀναρωτιέται περίλυπος ὁ ποιητὴς μας.

«... Ἄπ' τὰ συντρίμμια ποιὸς μπορεῖ νὰ σμίξῃ ἄλλο κρυστάλλι
τὴν εὐτυχία ποὺ χάθηκε νὰ κλείσῃ μέσα πάλι;»

Καὶ νὰ τώρα ποὺ ἓνας Κινέζος, ἓνας πραγματικὸς καλλιτέχνης, σοφίστηκε κάποτε — ὅχι νὰ τὴν κλείσῃ ἀτόφια ὅπως ἦταν στὸ θάζο, πράγμα ἀδύνατο — ἀλ- λά νὰ τὴ ζωγραφίσῃ ἐπάνω του, μ' ἑκατὸ φθόγγους. Ἐπίγραμμα, σφραγίδα, ἐ- πίκληση. Νὰ τὸ φωνάξῃ μ' ἑκατὸ φωνές. «Ἐδῶ κύριοι ἄνθρωποι, ἡ εὐτυχία! Ὑ- πάρχει. Τὸ σμίλεψε περίτεχνα, ἀκριβὸς ξεγέλασμα καὶ τῶθαλε ἀγοραῖο ἐμπόρευ- μα. Νὰ σκορπίσῃ τὴν εὐεργετικὴ της ἐπίδραση, νὰ φέρῃ γοῦρι.

Ὁ πλούσιος δωρητής, δὲν τὸ χρειαζότανε πιά. Τὸ μονάκριβο παιδάκι του γιатρεύτηκε. Τὴν ἀντάμωσε τὴν εὐτυχία. Πῶς ν' ἀνταμείψῃ μετὰ τὸν ἄξιον εὐ- εργέτη του; Μ' ἓνα δῶρο ποὺ θὰ συμβολίσῃ ὅτι ἐκεῖνος τοῦ χάρισε. Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἡ κορυφαία, ἡ ἀνώτατη μορφή τῆς εὐτυχίας. Καὶ γιὰ τοὺς Κινέζους, μὲ τὰ 6.000 ψηφία, καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες μὲ τὰ 24 καὶ γιὰ ὅλους ὅσους κατοικοῦν σὲ τοῦτο τὸ ἀστέρι, πάνω στὸ ὁποῖο, τὸ κρυστάλλι μὲ τὸ οὐράνιο μύρο, κομματιά- ζεται κάθε μέρα καὶ κάθε στιγμή.

Ἐβαλα τὸ θάζο μὲ προσοχὴ στὸ ράφι, κι ἀπομακρύνθηκα μ' ἀνάλαφρα θή- ματα, μὴ τύχῃ καὶ ραγίσῃ καμμιὰ ἀπὸ τίς ἑκατὸ λέξεις, κι ἀρχίσῃ νὰ ἐξατμίζε- ται τὸ μύρο καὶ τὸ νόημά του. Ἔτσι ὅπως κι ἀπὸ τὸ «Βάζο» τοῦ PRUDHOMME, ποὺ «εἶχε ἀπὸ μιὰ θεντάγια ραγιστεῖ». Ὅσο ἀνάλαφρα κι ἂν ἀκούμπησε πάνω του, τὸ ράγισε. Τοῦτα τὰ πράγματα, τὰ λεπτά, τὰ θεϊκά, τ' ἀκριβά, ὅπως ἡ ἀγάπη, ἡ εὐ-τυχία, κι ὅ,τι ἄλλο σὰν κι αὐτά, δὲ θέλουν καὶ πολὺ γιὰ νὰ ραγίσουν.

«Ἀνέγγιχτα θαρροῦν ὅλοι πὼς μένουν
μὰ αὐτὰ κλαῖνε ἀθώρπητα θαθειά».

ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ

«Ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὄρη
ὄθεν ἤξει ἡ βοήθειά σου»

Τοῦτος ὁ Πύργος πὺν ὅλο προχωρεῖ
στημένος καθὼς εἶναι
καταμεσὶς στὴν Ἰουδαία τὴν ἀθάνατη
εἶναι κάτι σὰν ὄνειρο καὶ θᾶμα.
Κι ὥς τὸν θωρῶ ἀνεβαίνοντα
πλαταίνει ὁ θαμασμός κι ἡ ἀνάσα κόβεται
κι ἀκολουθᾷ ἀπὸ μακρυνὰ τὴ μυρμηγκιά πὺν φλέγεται
τὴ μυρμηγκιά πὺν νείρεται
νὰ στήσει τρόπαιο μιὰν αὐγὴ
μὲς στὴν καρδιά τοῦ γήλιου.
Καὶ μὲς σ' αὐτὴ τὴν αἴσθησι
καὶ μὲς σ' αὐτὸν τὸν σίφουνα
κορμὶ καὶ νοῦς παλεύουν μὲς στ' ὄνειρο
κορμιά καὶ πνεύματα μοχτοῦν
πεθαίνουν κι ἀνασταίνονται
νὰ δοῦν κάτω ἀπ' τὰ πόδια τοὺς
τὸν οὐρανὸ λιγόθυμο
τὸν οὐρανὸ στὰ πόδια τοὺς
καὶ τ' ἄστρα κουρσεμένα.
Μὰ ὁ λόγος ἔπεσε σκληρὸς στὰ θεμέλια τοῦ Πύργου
Ἀρχὴ καὶ τέλος.
Καὶ μὲς στὸν κύκλο τῆς βαρεῖας περπατησιᾶς σου
πνίγει
ἀργά, ἀνελήχτα κι ἀβάσταγα τὸν Πύργο.
Κι ὁ λόγος σὰν τὸν κεραυνὸ στὰ θεμέλια χτυπάει:
«Καὶ θάρθει ἡ μέρα πὺν δὲ γνώρισε κανεὶς
πὺν σὰν βρυκόλακες θὰ ξεχυθοῦν στὴν Ἰουδαία
ὅλα τὰ τέρατα, ὅλα τὰ θεριά καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ Πύργου.
Κι ἔνας Ἐωσφόρος ἀρχιστράτηγος
ἕνας Ἐωσφόρος τρομερὸς
πὺν ἡ φρίκη ἀνθεῖ στὰ μάτια του
καὶ στὴ ρομφαία του τοῦ αἱμάτου ἡ δίψα.
κύρηκας καὶ πραγματοποιῶν τοῦ θανάτου
θὰ κατευθίνει τίς ἐπιχειρήσεις
στὴν καρδιά τῆς Ἱερουσαλήμ.
Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ θὰ φεύγωσιν εἰς τὰ ὄρη.
Κι ὁ τρόμος ὄρθιος ὁδηγὸς τοῦ θανάτου
θὰ συντομεύει τὰ βήματα τῶν ἀνθρώπων
ἐνῶ τὰ ὄρη θὰ χάνονται ἀπ' τὰ μάτια τοὺς
ἢ νύχτα τοῦ μαρτυρίου
κι ὁ χειμῶνας τῆς συμφορᾶς
θὰ συμπληρώνουν μετὰ τὴ λύσσα τοὺς

τῇ φρίκῃ τῶν τελευταίων ἡμερῶν...»

Κύριε,
μέσα σὲ τούτῃ τῇ Βαβέλ
ἀναζητῶ ἐναγόνια τῇ μορφῇ Σου
Ἄδρῃ
σάν τὴν ὕψι τῆς παναγιότητος
Ὡραία
Σάν τὴν ἀγάπῃ τῶν παιδιῶν
Ἡρεμῇ
Σάν τὴν ἀκινήσιά τοῦ στερεώματος
Γλυκεῖα
Σάν τὸν ὕπνο τῶν νηπίων.
Κύριε,
ἡ καρδιά μου φλέγεται ν' ἀντιζούσει
πέρα ἀπ' τὸν πέπλο τοῦ μυστηρίου
τὴν αἰώνιά Σου Βούληση
Πέρα ἀπ' τὴ μεγάλη Σιωπὴ
τὸ λόγο τὸν ἄχραντο
τὸν λόγο τὸν ὁδηγὸ
τὸ λόγο τὸ ζωοποιὸ
τὸ σπόρο, ποὺ θὰ βλαστήσει ξανά
στὴ γῆ τῆς Ἰουδαίας...

(Ἄπ' τὴν ἀνέκδοτη σειρά «Ἐσχάτοι καιροί!»)

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ

ΖΑΝ ΜΩΡΕΑΣ

ΤΟ ΡΟΔΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΟΛΙΟΥ...

Τὸ ρόδο τοῦ περιβολιοῦ τὸ περιφρονημένο
γιὰ τὸ μικρὸ τὸ μίσκο του καὶ τὴν ἀπλὴ θωριά,
χωρὶς τὴ δρόσο τοῦ πρωῒνου καὶ τοῦ Μαγιοῦ, κορμμένο
μέσα στὸ βάζο ἐπέρασε πάν' ἀπὸ μιὰ βραδυά...

Κι αὔριο χλωρό, μὲ τὴ μοιραία χλωμάδα, ἀποσταμένο.
Πάει κι ἡ λαμπράδα τῆς αὐγῆς κι ἡ δρόσο τοῦ Μαγιοῦ.
Τάτονα πέταλα γλυστροῦν σιγὰ κι ἔτοι ἀφημένο
καρμιά ζωὴ δὲ γνοιάζεται τῆς γῆς ἢ τοῦρανοῦ...

Σάν θὰ μᾶς φτάσει πὰ ἡ Στιγμή, γνωστή μας ἡ Σιωπή.
Τάχα γιατί νὰ κουβαλῶ στὴ μνήμῃ τὴ θωριά του;
Βареiὰ στοὺς ὥμους ἡ καρδιά μυστήριον καὶ σιγή.
Κι εἶναι τὸ σκῆπτρον ἐνὸς ἀνθοῦ γι' αὐτὴν λίκνο θανάτου.

Μετάφραση ΓΙΑΝΝΗ Α. ΣΑΚΕΛΛΙΩΝΑ

ΣΥΝΤΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΤΕΛΕΣΤΑΙ

Ἄρχαία γνωριμία σὲ χρόνιο ἀναφιλητὸ μαρμάρου
Παρένθεση πὺ σφάλισε σφικτὰ τὸ χῶμα πᾶνω στὸ χῶμα
ἀκροπάτημα Σατύρου. Μὲ τὴν πελώρια κιθάρα — γῆ,
ἀχνάρι στὸ ἀχνάρι, νὰ ξετυλίγει τοὺς Παναθηναίους.

Τρέμε, Θεὲ τῶν σεισμῶν: Τ' ἀργαστήρι τοῦ Ἡφαίστου ξαναπλάθει
τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Τρέμε στὸ ἡφαίστειο σπίτι σου.

Ἄσπρο πανί καὶ σὺνδρομο τοῦ φονικοῦ, πρόσωπο παντιέρα,
σὲ карабάνι μὲ τρελοὺς, σὲ πορεία ἀλλοπαρμένων.
Αἶμα καὶ γάλα, σπονδὴ — κατάρρα κι ἀγουροξυπηνημένος Θεός.

Στὴ συνομωσία τῆς φωτιάς, οἱ πρῶτοι πὺ χόρεψαν γύρω τῆς,
ἀπόσωσαν τὰ πόδια τους, λιθοβολώντας τὸ χλευασμό.

Μουσκεμένο μακρινὸ ταξίδι στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ.

Κόμπος καὶ ὄνειρο στὸ προσκεφάλι δαιδαλικοῦ θεμέλιου.

Ἀγγελικὴ ρομφαία πὺ σημάδεψε στὸν ὀρίζοντα
τὸν ἴοιο τοῦ ἡλίου, σὰν ἐφτάκοπη σφραγίδα. Σὰ μοιραῖο
ἱπτάμενο καράβι μὲ τοὺς ἀνεμοδαρμένους ἥρωες,
νὰ σχεδιάζουν τῶν μελλοντικῶν ἡρώων τὸ θάνατο.

Σκιά τῆ σκιά, αὐτοὶ πὺ ἀπόμειναν σὰν αἰωρούμενες λέξεις,
ἀπόμαχοι σκοπευτὲς τοῦ ἀζήτητου — ἡ ἀρχὴ τοῦ χάους.

Μόλις πὺ δάκρυσαν, μόλις πὺ ἐκλαψαν, μόλις πὺ φρένιασαν.

Καὶ γυρνᾷ ἡ ρουτίνα τῆς ζωῆς σὰν καθαρῶαιμο ἄλογο.

Τὸ ξέφτι διπλομανταλωμένης ἀμφίσεως, σὰν ἄμφια
ἱερὰ αὐτῶν πὺ πεθαίνοντας εἶδαν χαμηλὰ τὸν κόσμο.

Ἱερούργημα ἀνθρώπινης πλεκτάνης κι ἀθέλητος ἥρωισμός.

Λιοπύρι καὶ ἐλαιοτριβεῖο στὴ χάση τοῦ φεγγαριοῦ,

πὺ νὰ μὴν ξέρεις ποιὸν δαγκώνει ἡ ἐγκυμοσύνη τῆς τρέλας.

Φερέγγιο τρεχαντήρι στὴ λάσπη καὶ τὸν οἰκτιρμὸ τοῦ αἰῶνα.

Φαράγγι ἀπροσπέλαστο μὲ τὶς τοιχογραφίες τῆς πλάσης
νὰ σ' ἀγκαλιάζουν καὶ νὰ σὲ πᾶν, μιὰ στὸν ἀέρα, μιὰ στὸ νερό,
σὰ χελιδονόψαρο, σὰ φτέρη στὸν γκρεμὸ ἀλουλούδιση.

Ἀναστάσιμη ἐκκρεμότητα καὶ χάρος στὰ βασιλεμένα
παιδιά, πὺ ἔκαναν παιχνίδι τους τὸ φῶς καὶ τὸ πεντόβολο.

Ἀποκοιμισμένα στὴν ἄκρη τῆς συμφορᾶς. Συφοριασμένα
σὰ λεικῆνες ριζωμένες στοὺς βράχους καὶ στὸ ριζικὸ τους.

Ρίζα πλατάνου πὺ τᾶξιδεύει μὲ τὸ νερὸ στοὺς αἰῶνες.

Ἵδρία καὶ ὄκλοβοι τῆς βροχῆς καὶ σὺννεφο — μαντήλι
στὸ μεγάλο πέτρινο πρόσωπο μὲ τὰ σημάδια τῆς εὐλογίας.

Εὐλογία καὶ κόκη μαρμάρινη, ψυχρὴ σαρκοφάγος
καὶ ἀναρριχητικὸ πουλὶ πὺ βαφτίζεται στὸν ἄνεμο.

Μὲ τὸ ἀνάθεμα στὰ ὀνόματα μὲ τὶς ξωθίες. Σημάδι
ἀπαντοχῆς κι ἀφορισμὸς πορείας σὲ κύκλους — δακτυλίδι.

Στὰ ὄρυχεία τοῦ νεροῦ, ἐπιχρυσωμένη ἄργιλος
πλάθει πρόσωπα ἀνεμῶνης. Ὑπόγειες στοῆς καὶ ρίζες
ἀποδεκατισμένης διψας, πρόσωπο πυρπολημένου φωτός.

Ὁ τυμβωρύχος ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας
μαγεῖες καὶ μαγεῖες ἀλλοτινῆς σάρκας. Ἱστορημένα

παραμύθι τῆς πείνας σὸ τραπέζι τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου.
 Τυμβωρύχος καὶ πέτρα, ἀγάλματα μὲ φαγωμένη τῇ σάρκα.
 Μαγεμένο τραγοῦδι καὶ σουραῦλι τ' ἀγέρα στὶς καλαμιές.
 Αἰώνιος θρῆνος τοῦ Σισύφου καὶ φωνὴ σκοτωμένου κύκνου,
 σὸ χάραμα τῆς καθημερινῆς προσδοκίας καὶ λευτεριάς.

Χρυσὸ πετούμενο καὶ ἀγέρας ποῦ ἀνθίσει στ' ὄνειρο·
 στ' ὄνειρο κατεβαίνει καὶ φτεροκοπᾷ τὴν πλήξη μὲ ἄνθη.
 Τὶς σοδεῖες τῶν λουλουδιῶν μὲ τὴν ἀνάσα μελλοντικῶν ζώων.

Ἦχος καὶ κωδωνοστάσι ποῦ τρέμει τὸ τέλος τῶν αἰώνων.

ΚΩΣΤΑΣ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

PAUL VERLAINE

Σὲ μιὰ γυναῖκα

Στὴν παρήγορη χάρη τῶν μεγάλων ματιῶν σας.
 ὅπου κλαίει ἡ γελᾷ κάποιο γλυκὸ ὄνειρο,
 στὴν ὅλο καλωσύνη ἀγνὴ ψυχὴ σας, σὲ σᾶς.
 τοὺς στίχους τῆς βαθειᾶς μου ἀπελπισίας χαρίζω.

Λὲν εἶναι παρὰ ὁ ἐφιάλτης, ποῦ μὲ κνηγᾷ
 ἀδιάκοπα καὶ γίνεται τρολλὸς ζηλιάρης,
 πληθαίνοντας σὰν μιὰ ἀπὸ λύκους συνοδεία
 τὴν ματωμένη μ' ἔπειτα κρεμώντας τύχη.

ὦ! πονῶ, πονῶ φριχτά, ποῦ οἱ στεναγμοί.
 τοῦ διωγμένου ἀνθρώπου τῆς Ἑδέμ, εἶν' ἓνα
 ποιμενικὸ τραγοῦδι στὴν θλίψη μου μπροστά.

Καὶ οἱ φροντίδες σας, σὰν κεῖνες τῶν χελιδониῶν.
 στοῦ δειλινοῦ τὸν οὐρανὸ ἀγαπημένη
 μιᾶς ὁμορφῆς ὑγρῆς ἡμέρας τοῦ Σεπτέμβριου.

JOSE MARIA DE HEREDIA

Οἱ κατακτητὲς

Σὰν γεράκι, ποῦ γύρω στ' ὀστεοφυλάκειο πετᾷ.
 βαριεστημένοι ἀπ' τὴν ἄθλια τους ὑπεροψία.
 φῦγαν οἱ ποντοπόροι καπετάνιοι τοῦ Πάλοξ Μοξές,
 συνεπαρμένοι ἀπὸ μιὰν ὀλέθρια φαντασία.

Πῆγαν νὰ κατακτήσουν τὸ μυθικὸ χρυσάφι,
 ποῦ στοῦ μακρυνοῦ Σιπαγκὸ ὠρμάζει τὰ μεταλλεῖα.
 ἐνῶ οἱ τροπικοὶ ἄνεμοι τὰ πανιὰ λοξὰ δρομοῦν,
 σὲ ἀκτὲς, ποῦ τῆς ἀνατολῆς κρύβεται ἡ μαγεία.

Τὴν ἐπικὴν ἐπαύριο ποθώντας ὅλα τὰ βράδνα.

δέσμοι τῆς φωσφοριστῆς αἰθρίας τῆς θαλάσσης.
καὶ σ' ὕπνους, ποῦ γλυστροῦν ἀπ' ὀπτασίας χάδια.
Μὰ ὡς σκίβουνε, . . . Ἀπ' τ' ἄλμπουρο τῆς ἄσπρης καραβέλλας.
θωροῦνε ν' ἀνεβαίνουνε στὸν οὐρανὸ τῆς Πλάσης,
ἀπ' τὰ ὠκεάνεια νερά. ἄπειρα νέα ἀστέρια!...

Μετάφραση: ΜΙΧ. Κ. ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ὁ ἐπισκέπτης

Ὁ Ἐπισκέπτης πέρασε ἄφαντος τὴν πόρτα
μῆλκε στὸ σπίτι μου χωρὶς ν' ἀνοίξω —
Ὁ Ἐπισκέπτης εἶναι τώρα γύρω μου, κοντά μου . . .
Ἄλαφροπάτητος. ἀθόρυβος, γυροῖζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ
Ὁ Ἐπισκέπτης.
Ξέρει τὰ κατατόπια!
Ξέρει ποῦ νὰ πατήσῃ, ποῦ νὰ πορευτεῖ.
Ξέρει τὰ πάντα ὁ Ἐπισκέπτης.
Πνιχτὴ ἢ ἀνάσα του ἀχνὸ τὸ σχῆμα του
διάφανη ἢ ὑπαρξή του . . .
Ὁ Ἐπισκέπτης
καὶ μέσα κ' ἔξω μου κυριαρχεῖ
Ὁ Ἐπισκέπτης ἐπιβάλλεται στὴ σκέψη μου.
κλέβει τὴ βούλησή μου, κάθε μου αἴσθησι
μὲ διαφαντείνει.
Καραδοκεῖ ἀόρατος. ὠτακουστεῖ τὸ χτυποπάρδι μου.
ἀπλώνει τὴ σιωπὴ του, ξυπνᾷ τὴν ἀγωνία μου
ὁ Ἐπισκέπτης.
Ἦτοτε, ξαφνικά.
ἔτσι ὅπως ἦρθε — τὸ ἴδιο —
χάνεται πάλι, ἀσώματος, ἀθέατος.
ἀνύπαρκτος.
σάμπως τῆς φαντασίας μου ἐπισκέπτης!

Διαίσθηση θανάτου

Οἱ ὀπλές, οἱ σιδεροτροχοί, τὰ βήματα
βαριὰ νὰ ἤχουνε ὡς κερανοὶ σὲ βράχια
κ' ὑστερα ἢ ἄγρια σιωπὴ. νὰ προχωρεῖ
βουβὴ διαμαρτυρία. . .

Κρυφὰ τοῦ ἀνέμου, οἱ σκιές
νὰ κρύβουνε τὸ πρόσωπο
νὰ ναι πιὸ ἄσπρη ἢ νύχτα ἀπὸ τὸ χιόνι.
τὰ βογγητὰ νὰ γίνονται κραυγές.
οἱ ἀστραπὲς σπαθάρια
καὶ τὰ δαιμόνια νὰ σκορποῦν
τὴ γλεῖψι καὶ τὴν πρόκληση.

Καὶ πάλι οἱ ὀπλές, οἱ σιδεροτροχοί, τὰ βήματα
νὰ κλείνουνε τὸν κύκλο τοῦ θανάτου.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ

Α. ΤΖΙΟΒΑ

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ Δ. ΧΑΤΖΗ

«Ένα έργο τέχνης είναι άξιο μόνο σάν ξεπηδάει από μιάν ανάγκη.
Γιά νά τò κρίνεις πρέπει νά δείς ποιά είν' ή πηγή του».

R. M. Rilke: «Γράμματα σ' ένα νέο ποιητή»

Η έπιστημονική δεοντολογία συμφωνεί με την αντίληψη, πώς ό μελετητής της λογοτεχνίας πρέπει ν' ασχολείται με παλαιότερα λογοτεχνικά έργα, ώστε ή χρονική απόσταση νά εξασφαλίζει την αντικειμενικότητα και τη φιλολογική πληρότητα. Συχνά αυτή ή προϋπόθεση αποτελεί ύπεκφυγή, γιατί τò αίτημα της αντικειμενικότητας στην άποτίμηση λογοτεχνικών έργων βαρύνεται με πολλές επιφυλάξεις. Η χρονική προοπτική σου προσφέρει μόνο την άξιολογική κλίμακα της εποχής και όπως παρατήρησε ό Τ. S. Eliot «κάθε γενιά δίνει στη θεώρηση της τέχνης τις δικιές της άξιολογικές κατηγορίες, έχει τις δικιές της άπαιτήσεις από την τέχνη και τούς δικούς της τρόπους νά τη χρησιμοποιεί»¹.

Από την ελληνική πεζογραφία «λείπει ή μαθητεία της εκάστοτε νέας γενιάς στους προγενέστερους, ό ένας πεζογράφος δέν προκύπτει από άλλον Έλληνα πεζογράφο έστω και σάν άρνησή του»². Ό προσανατολισμός και οί αναζητήσεις κάθε γενιάς είναι διαφορετικές. Τη γενιά του '30 την άπασχόλησε τò πρόβλημα της αὐτογνωσίας του νεοελληνισμού. Μ' αυτό συνδέονται τò αίτημα της «έλληνικότητας», ή στροφή πρὸς τις ρίζες (Δημοτικό Τραγούδι, Μαχρυγιάννης, Θεόφιλος κ.λ.π.) και ή ιδεολογική άμηχανία του μεσοπολέμου, σύμπτωμα έν μέρει της μικρασιατικής καταστροφής και της χρεωκοπίας της Μεγάλης Ιδέας.

Την άκολούθησε ή πρώτη μεταπολεμική γενιά, ζυμωμένη στη δεκαετία '40 - '50, με τή στέρηση και την άπαντοχή γιά έναν καλύτερο μεταπολεμικό κόσμο, με αντίδωρο τελικά τή διάφρεση. Τήν διεκρίνει ή εικονοκλαστική διάθεση, δέν είχε όμως τις πρωτοποριακές φιλοδοξίες της προηγούμενης. «Η γενιά μας», όμολογεί ό Μ. Άναγνωστάκης, «δὲ στάθηκε ὡς τώρα και κριτική γενιά»³. Οί πρώτοι πεζογράφοι

Σημ.: Στις παραπομπές μου χρησιμοποιώ τις άκόλουθες εκδόσεις των έργων: «Η Φωτιά» έκδ. «Πλειάς» 1978, «Τò τέλος της μικρής μας πόλης», «Πλειάς» 1974, «Άνυπεράσπιστοι» «Πλειάς» 1974, «Άπλό βιβλίο» «Κείμενα» 1977, «Σπουδές» «Κείμενα» 1976, «Θητεία» «Κείμενα» 1979.

1. Τ. S. Eliot: «Έφτά δοκίμια γιά την ποίηση», έκδ. «Κλεινύδρα» 1971, κυρίως τò δοκίμιο «Τὰ Όρια της Κριτικής», σελ. 88.
2. Τήν άποψη αυτή διατύπωσε ό Άλ. Κοτζιάς στη συζήτηση - πολυκριτική: «Η νεοελληνική πραγματικότητα και ή πεζογραφία μας», περ. «Η Συνέχεια», τεύχος 4, Ιούνιος 1973, σσ. 172-179. Συζητούν Άλ. Άργυρίου, Άλ. Κοτζιάς, Κ. Κουλουφάκος, Σπ. Πλασκοβίτης, Στρ. Τσίρας.
3. Μανόλης Άναγνωστάκης: «Άντιδογματικά», έκδ. «Πλειάς» 1978, στο κεφ. «Κάποιες Διαπιστώσεις», σσ. 69-75.

μετά τὸν πόλεμο ἐπιδίδωξαν νὰ δικαιοῦσιν μὲς ἀπὸ τὸ ἔργο τους τὴν ἀτομικὴ τους στάση ἢ τὴ δραστηριότητά μιᾶς ομάδας. Ἡ πρόθεσί τους ἦταν ἀποδεικτικὴ καὶ μερικὲς φορὲς ἐπιζήμια γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ποιότητα⁴. Πάλευε ἡ καλλιτεχνικὴ συνείδηση μὲ τὴν πολιτικὴ τους τοποθέτηση καὶ τὴ ροπὴ γιὰ «πιστὴ» ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων. Ἐξἄλλου, ἀρκετὰ ἔργα τους περιέχουν σαφεῖς ἀναφορὲς σὲ γεγονότα τῆς ἐποχῆς. Θὰ κατανοήσουμε πληρέστερα τὴ στάση αὐτῆς τῆς γενιᾶς, ἂν προσεκτείνουμε στὸ χῶρο τῆς πεζογραφίας τὴν παρατήρηση τοῦ Δ.Ν. Μαρωνίτη, διατυπωμένη βέβαια γιὰ τὴν πρώτη ποιητικὴ μεταπολεμικὴ γενιά: Ἡ «σύμπραξη τῶν βασικῶν ἐκπροσώπων τῆς στὰ πολιτικὰ δρώμενα τῆς ἐποχῆς [εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα] τὴν ἐκκόλαψή μιᾶς νέας ποιητικῆς ἡθικῆς ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴ συμπλοκὴ ποιητικῆς πράξης καὶ πολιτικῆς δράσης»⁵. Ἡ ἄμεση προβολὴ τῶν ἀντιλήψεων καὶ ὁ ἀπολογητικὸς χαρακτῆρας τῆς πράξης τους εὐνοοῦσε τὸν κοινὸ λόγον καὶ δὲν ἄφηνε περιθώρια γιὰ τεχνοτροπικοὺς πειραματισμούς⁶. Λίγες εἶναι οἱ ἐξαιρέσεις, ὅπως τὸ «Κιβώτιο» τοῦ Ἄρη Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ «Λοιμὸς» τοῦ Ἀνδρ. Φραγκιά. Οἱ πρῶτοι μεταπολεμικοὶ πεζογράφοι δύσκολα κρατοῦσαν τὰ πόδια τους «μέσ στον κουβά μὲ τὸ ζεστὸ νερὸ» — δηλαδὴ τὴν ἔμπνευση — τοὺς ἀπορροφοῦσε τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο — ὁ ἔξωτερικὸς κόσμος — γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Α. Koestler καὶ τὴν ἀναφορά του στὸν Τουργκένιεφ ποὺ ἔγραφε «μόνο ἂν εἶχε τὰ πόδια του μέσα σ' ἓνα κουβά μὲ ζεστὸ νερὸ κάτω ἀπὸ τὸ γραφεῖο του, καθισμένος μπροστὰ στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο»⁷.

Γύρω στὸ 1960 εἶναι φανερὴ κάποια διαφοροποίηση στὴ μεταπολεμικὴ πεζογραφία ποὺ συμβαδίζει μὲ ἀνάλογες ἀλλαγές στὴ νεοελληνικὴ κοινωνία, ὅπως ἡ ἀστικοποίηση, ἡ αὔξηση τῆς μετανάστευσης, ἡ εἰσβολὴ τῆς τεχνολογίας μὲ παρόλληλὴ τὴν πολιτικὴ ὀξυνση, στοιχεῖα διαμορφωτικά μιᾶς νέας συγγραφικῆς ἀντίληψης⁸. Οἱ πεζογράφοι τῆς δεύτερης μεταπολεμικῆς γενιᾶς πέρασαν τὴν παιδική

4. Τὴν περίοδο αὐτὴ ὁρισμένα λογοτεχνικὰ ἔργα συνεχίζουν τὴ μεσοπολεμικὴ ἀντίληψη, ὅπως: τὸ «Προμήνευμα» (1943) τοῦ Α. Βουσβούνη, τὰ «Ψάθινα κατέλλα» (1946) τῆς Μ. Λυμπεράκη, τὸ «Contre - Temps» (1947) τῆς Μ. Κρανᾶκη κ.ἀ., ἐνῶ ἄλλοι συγγραφεῖς στρέφονται πρὸς τὴν ἡθογραφία. Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ τὸν Ἄλκη Ἀγγελόγλου μὲ τὰ «Κιναρισσόμυλα» (1948) καὶ τὸν Ἀστ. Κοβάτση μὲ τοὺς «Χωριάτες» (1951). Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ οἱ ἀπόψεις τοῦ Π. Χάρη, γιατί δείχνουν πῶς ἀντιμετώπισαν οἱ παλαιότεροι τὴ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία: «Ἄν θέλει κανεὶς», σημειώνει ὁ Π. Χάρης, «νὰ ἐξακριβώσει πόσο ἄμεση ἐπίδραση ἔχουν στὴν πνευματικὴ ζωὴ ἐνὸς τόπου οἱ ταξινές καὶ οἱ πολιτικὲς διαμάχες, δὲ χρειάζεται νὰ ἀπλωθεῖ σὲ γενικὲς ἔρευνες καὶ ἐπικίνδυνες ἀναδρομές. Φτάνει νὰ ρίξει μιὰ ματιὰ στὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ, ποὺ ἔχουν τραβήξει ἀπάνω στὴ μεταπολεμικὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή μας οἱ λογῆς - λογῆς σχολιαστὲς τῆς». («Πρῶτα γνωρίσματα μεταπολεμικῆς πνευματικῆς ζωῆς», περ. «Ἀγγλοελληνικὴ ἐπιθεώρηση», τόμος Β', Αὐγούστου 1946, σελ. 187—8).
5. Δ. Ν. Μαρωνίτης: «Ποιητικὴ καὶ πολιτικὴ ἡθικὴ», ἐκδ. «Κέδρος», Ἀθήνα 1976, σελ. 18.
6. Γράφει σχετικὰ ὁ Β. Βαρίκας: «Πιὸ συγκεκριμένα ὅ,τι περισσότερο διακρίνει τὴν προσφορά τῆς νέας γενιᾶς τῶν πεζογράφων μας παρμένης στὸ σύνολό της, εἶναι ἡ «συντηρητικότητά» στὴν τεχνικὴ, ἡ ἀντιπάθεια στοὺς κάθε λογῆς μορφικοὺς πειραματισμούς. Οἱ νέοι μας εἶναι λιγότερο «τολμηροὶ» στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀπὸ τοὺς πεζογράφους τῆς δεκαετίας 30—40» (Β. Βαρίκας: «Συγγραφεῖς καὶ κείμενα, Α' 1961—1965», ἐκδ. «Ἐρμῆς», Ἀθήνα 1975 σ. 316).
7. Α. Koestler: «Ὁ νομισμάριος καὶ ὁ γιόγκα», ἐκδ. «Γαλαξίας» 1962, μετ. Ἀλ. Κοτζιά. Συγκεκριμένα τὸ κεφ. «Οἱ πειρασμοὶ τοῦ μυθιστοριογράφου», σσ. 35—46.
8. Τὸ πρόβλημα τῆς τεχνολογίας εἰσβάλλει στὴν πεζογραφία μας μὲ τὸ «Φράγμα» (1960)

τους ήλικία στην κατοχή και βίωσαν τὰ γεγονότα μαζί με τὸ ξύπνημα τῆς ἐφηβείας τους, χωρίς νὰ πάρουν ἐνεργὸ μέρος σ' αὐτά. «Ἡ ἀναδίπλωση στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἀτελειωμένη προσκόλληση σὲ ἀξίες τῆς ἀτομικῆς ὑπαρξῆς, ἦταν τὸ φυσικὸ τῆς καταφύγιος σ' ἓναν κόσμον ποὺ δὲν τὴ βοηθοῦσε νὰ ξεδιπλωθεῖ πρὸς τὰ ἔξω ἔτη»⁹. Οἱ περισσότεροί πεζογράφοι αὐτῆς τῆς περιόδου γεννήθηκαν μετὰ τὸ 1930¹⁰. Τοὺς ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ ψυχικὴ ἀποτύπωση τῶν γεγονότων τῆς δεκαετίας '40 - '50 καὶ δὲν βασανίζονται με ἱστορικὲς ἀναδρομές. Συντελεῖται, δηλαδή, ἓνα πέρασμα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία στὴν παιδικὴ μνήμη, καθὼς φαίνεται στὶς νομβέλες «Ἀκροκεραυνία» τοῦ Χριστόφορου Μηλιῶν καὶ στὰ «Πεζογραφήματα» τοῦ Γ. Ἰωάννου.

Ἀναφέραμε ἤδη μία διαίρεση, πιθανὸν σχηματικὴ, τῆς μεταπολεμικῆς πεζογραφίας. Ὁ γενικότερος προσανατολισμὸς τοῦ Δ. Χατζῆ καὶ τὸ ἀφηγηματικὸ του ὕλικὸ τὸν τοποθετοῦν στὴν πρώτη γενιά. Βέβαια, ἡ ήλικία του τὸν φέρνει ὅπως καὶ τὸν Τσίρκα — πιὸ κοντὰ στὴν προηγούμενη, μὰ αὐτὸ δὲν ἔχει ξεχωριστὴ σημασία. Οἱ πνευματικὲς συγγένειες καὶ διαφοροποιήσεις βαραίνουν περισσότερο ἀπὸ τὶς συμβατικὰς χρονολογικὰς τομῆς. Ἡ ἔνταξή του, λοιπόν, σὲ μιὰ γενιά ποὺ μετέφερε ἐντόνα τὰ γεγονότα καὶ τὶς πολιτικὲς τῆς πεποιθήσεις στο ἐργὸ της, ἔχει, νομίζω, αὐτόδηλη σχέση με τὸ θέμα μας.

Τὸ κυριότερο ἐρώτημα ποὺ θέτει ἡ πεζογραφία τοῦ Δ. Χατζῆ εἶναι ὥς ποῖο βαθμὸ ἡ καλλιτεχνικὴ του βούληση ἀντιστέκεται στὶς ἰδεολογικὲς προκλήσεις ἢ ὑποκύπτει στὴν πολιορκία τους. Ἄν δηλαδή, ὁ καλλιτέχνης ὑποτάσσεται στὸν ἰδεολόγο, ὁπότε ἡ ἔκβαση τοῦ ἀφηγηματικοῦ μύθου καθορίζεται ἀπὸ τὶς ἰδέες τοῦ λογοτέχνη ἢ ἐπιβάλλεται ἡ δημοσιογραφικὴ παρόρμηση καὶ ἔτσι ἡ πορεία τοῦ μύθου διατηρεῖ τὴν αὐτονομία της. Πρόκειται γιὰ βασικὸ ζήτημα, γιατί ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης προσεγγίζει καὶ ἀξιολογεῖ τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο περισσότερο γνωσιοθεωρητικά, ἀποβλέποντας στὸ μὴνυμὰ του. Τὸ νὰ στηρίζεται κανεὶς στὴν ἐμπνευση, ὅπωςδήποτε, δὲν ἀποκλείει καὶ τὴν ἔκφραση τῶν ἰδεῶν του, με τὴν προϋπόθεση βέβαια, αὐτὸ νὰ μὴ γίνεταὶ αὐτοσκοπός. Στὴ συγκεκριμένη περίπτωση, ἡ σχέση τοῦ ἰδεολόγου με τὸν καλλιτέχνη μᾶς ὁδηγεῖ στὸ νὰ διαπιστώσουμε τὴ βαθμιαία ὥριμανση τοῦ συγγραφέα καὶ τὴ συνάρτησή της με τὶς διαφοροποιήσεις στὶς ἰδέες του. Καὶ σὲ ποιητὲς ὅπως ὁ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ Πατρόκιος, διαπιστώνουμε ὅτι με τὸ χάλάρωμα τῆς ἰδεολογικῆς ἐπιρροῆς κερδίζει ἡ αἰσθητικὴ ποιότητα.

Κάθε ἔργο τοῦ Χατζῆ ἀποτελεῖ καὶ ἓνα ὁδόσημο τῆς πορείας του, ἀποκαλύπτοντας τὴν ἰδεολογικὴ του ταντότητα. Παρακολουθοῦμε μέσ' ἀπὸ τὰ διηγήματα καὶ τὰ μυθιστορηματὰ του, πὼς ξεκινάει ἀπὸ τὴ μαρξιστικὴ ἰδεολογία κάπως σχηματοποιημένη καὶ ἀκαμπτὴ στὰ πρῶτα ἔργα του («Φωτιά» καὶ «Θητεία»), γιὰ νὰ τὴν ἀναθεω-

τοῦ Σπ. Πλασκοβίτη, τὸ «Φύλλο» (1961) τοῦ Β. Βασιλιζοῦ, τὰ «Μηχανάκια» (1962) τοῦ Μ. Κουμανταρέα καὶ τὴν «Ἰσοροπία τρόμων» (1964) τοῦ Π. Ἀμπατζόγλου.

9. Χριστόφ. Μηλιῶν: «Ἡ παθολογία μιᾶς γενιάς», ἐφημ. «Καθημερινή», 25.7.1976.

10. Παραθέτω τὶς χρονολογίες γέννησης τῶν πεζογράφων τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς γενιάς: Δ. Χατζῆς 1914, Ἀνδρέας Φραγκιάς 1921, Ρ. Ρούφος 1924, Θ. Δ. Φραγκόπουλος 1923, Σπ. Πλασκοβίτης 1917, Ἀντ. Σαμαράκης 1919, Ἀλ. Κοτζιάς 1926, Ν. Κάσδαγλης 1928, τῶν μεταχρυσιακῶν Γ. Ἰωάννου καὶ Κ. Ταχτοῦ: 1927 καὶ τῆς δευτέρας: Μ. Χάγκας 1930, Π. Ἀμπατζόγλου 1931, Χριστ. Μηλιῶν 1932, Θ. Βαλτινός 1932, Β. Βασιλιζός 1933, Μ. Κουμανταρέας 1933, Γ. Χειμωνάς 1936. Φυσικά, δὲν περιέλαβα ὅλους τοὺς μεταπολεμικοὺς πεζογράφους: ἀπλῶς, ἀνέφερα ἐνδεικτικὰ ὀρισμένους, χωρὶς ποδοῖση ἀξιολόγησης.

ρήσει αργότερα, ως ένα βαθμό, στο «Λιπλό βιβλίο». Με τις σκέψεις του για το νεοελληνισμό στο «Λιπλό βιβλίο», επαναφέρει το ξεχασμένο από τους μεταπολεμικούς πεζογράφους, πρόβλημα του Έλληνισμού. Ο «ρομάντος καιρός» του θυμίζει «το μεράκι του Έλληνισμού» του Γ. Θεοτοκά και τον «καιρό της Ρωμοσύνης» του Γ. Σεφέρη, χωρίς να μās διαφεύγουν βέβαια οι αποχρώσεις, εξαιτίας της ταυτολογίας.

Όλα σχεδόν τα αφηγηματικά έργα του ξεκινούν από κοινή πρόθεση: να καταγράψουν μία εποχή, δείχνοντας τις κοινωνικές ανακατατάξεις και την αλλαγή νοοτροπίας των ανθρώπων. Αυτό φαίνεται κι' από την ευδιάκριτη αναφορά σε συγκεκριμένες εποχές και γεγονότα. Στο «Τέλος της μικρής μας πόλης» μās δίνει το μεσοπόλεμο, στη «Φωτιά» την Κατοχή και την Αντίσταση, στη «Θητεία» τον εμφύλιο, στους «Ανυπεράσπιστους» τη διάψευση μετά την ήττα και στο «Λιπλό βιβλίο» την επόμενη είκοσαετία. Ο Χατζής δεν εφευρίσκει την ιστορία του, δεν σκηνοθετεί αλλά αναπλάθει τα βιώματά του με τη φαντασία. Το έργο του στηρίζεται σε βιοματικό υλικό, ωστόσο δεν συναντούμε σχεδόν πουθενά την εμπλοκή του συγγραφέα στην υπόθεση των έργων παρά μόνο τη συναισθηματική του μέθεξη. Διατηρεί την απόσταση της έποπτείας και κοινωνικοποιεί τη συσσωρευμένη εμπειρία του μ' έναν καθαφικό τρόπο που τον όμολογεί κι' ο ίδιος¹¹. Η βιοματική σκοπιά προσφέρει στο έργο του τη σφραγίδα της γνησιότητας, ενώ η τεθλασμένη εξομολόγησή του συμβάλλει στην «είρωνική απόστασιοποίηση» του συγγραφέα από τους ήρωες, στην απόσταση του ενδιαφέροντος από το άτομικό και τη στροφή του στο καθολικό. Στα περισσότερα διηγήματά του δεν τον ενδιαφέρει ή άτομική περίπτωση αυτή καθ' εαυτή, αλλά ή κοινωνική της διάσταση.

Οι ήρωές του οικοδομούνται σαν συστατικά στοιχεία για τη σύνθεση της ατμόσφαιρας του έργου. Το ίδιο παρατηρούμε στα έργα κι άλλων μεταπολεμικών πεζογράφων, σε αντίθεση με το μεσοπολεμικό μυθιστόρημα που το χαρακτηρίζει ή έξαρση της ατομικότητας¹². Η περίπτωση του Θοδωράκη του Ντέκετιβ γίνεται αφορμή για να δειχτεί ή κλειστή έπαρχιακή μικροκοινωνία. Ο Σιούλας ό Ταμπάκος μαζί με το Σαμπεθαί - Καμπιλή έκφραζουν την παρακμή όλόκληρων κοινωνικών ομάδων. Και στο τελευταίο κεφάλαιο του «Λιπλού βιβλίου» ό Χατζής δηλώνει τη θέλησή του, μέσ' από τις σημειώσεις του «μυθιστορηματικού συγγραφέα», κάθε πρόσωπο ν' αντιπροσωπεύει και μία κοινωνική κατάσταση: «Κάμε το έδω να φαίνεται πίσω του ή κοινωνία που σπάνε τα πλαίσιά της» (σελ. 188). Και πιο κάτω συνεχίζει: «Πίσω λοιπόν απ' αυτόν το Βασίλη, κάμε να φαίνεται ένας κόσμος της στέρησης και της φτώχειας που γνωρίζεται τώρα ξαφνικά με το χρήμα, ζαλίζεται, αγριεύει και μñ έχοντας ρίζα καμιά - χάνεται» (σελ. 189). Τα περισσότερα πρόσωπα των έργων του έχουν δυνατότητες για μυθιστορηματική ανάπτυξη, μñ δέν επιμένει στην εξαντλητική ανατομία τους και έτσι καταντούν «μοιραία ενεργούμενα».

Στο «Τέλος της μικρής μας πόλης» ή διαχρονική παρουσίαση των ήρώων, ή στενή σύνδεση των διηγημάτων, ό χρόνος και το θέμα τους, μαρτυρούν το συμπίε-

11. «Η πεζογραφία μας δέν διδάχτηκε από τόν Καβάφη. Άν διδάχτηκα εγώ, διδάχτηκα άκριβώς αυτό: τήν αντίκειμενικότητα στη διήγηση, τό πνίξιμο τού υποκειμενικου στοιχείου, ώστε ή πεζογραφία νά έχει αυτόν τόν αντίκειμενικό, τόν ουδέτερο άν θέλετε, χαρακτήρα, που κρύβει από κάτω τό αίσθημα τού συγγραφέα, τή συναισθηματική του κατάσταση. Άπόκρυψη είναι αυτό, καθαφική απόκρυψη». Άπόσπασμα από τή συνέντευξη τού Χατζή στο περιοδ. «Διαβάξω», τεύχος 5—6, Νοέμβριος 1976 - Φεβρουάριος 1977, σ.43.

12. Ένδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις τού Αίμ. Χουρμούζιου για τό άτομο στο μεσοπόλεμο στο δοκίμó του «Τό ζωτικό μίσος (χρονικό και προοπτική)» (1944), που είναι ένταγμένο στón τόμο «Η δοκιμασία τού πνεύματος», έκδ. «Διόνυσος», Αθήνα 1974.

σμένο στα στενά όρια του διηγήματος μυθιστορηματικό ύλικό¹³. Λείπει από το Χατζή ή συνθετική ικανότητα, το πλούσιο ύλικό του τόν λυγίζει και για να το μορφοποιήσει καταφεύγει στην πιο βολική φόρμα του διηγήματος. Αυτή ή αδυναμία φαίνεται κυρίως στο «Λιπλό βιβλίο» με το χωρισμό του σε αυτόνομα κεφάλαια. Την παραδέχεται μάλιστα κι' ο ίδιος: «Τους βλέπω πολύ καλά τους σπασμένους άρμους του βιβλίου μου. Και βλέπω πίσω απ' αυτούς την ουσιαστική του ανεπάρκεια» (σ. 185). Άνεκα-θεν, οι Έλληνες πεζογράφοι διακρίθηκαν στο αυτοβιογραφικό διήγημα με γενάρχη το Βιζυινό, ενώ έλειψαν τα μυθιστορήματα - ποταμοί.

Η προσήλωση του Χατζή στην έντοπιότητα άποτελεί, νομίζω, μιá ιδεολογική έκδοχή της «έλληνιζότητος», προδίνοντας παράλληλα και την αντίληψή του ότι ο συγγραφέας είναι συγχρόνως καλλιτέχνης, και ένα είδος ιστορικού σχολιαστή, που παράλλει την άποψή του για τα δρώμενα στη χώρα του. Η έντοπιότητα και ή μνήμη συνεργάζονται στο έργο του. Η απομάκρυνση του συγγραφέα από τον έλλαδικό χώρο του στέρησε τη δυνατότητα ν' ανανεώσει το βιοματικό του απόθεμα, κι' έτσι στράφηκε στα έφηβικά του χρόνια και στην μετέπειτα δράση του. Πάντα σημείο αναφοράς του είχε την Ελλάδα και θέλησε να μείνει Έλληνας πεζογράφος, όπως ο ίδιος δήλωσε. Μόνες εξαιρέσεις άποτελούν ή αναφορά στους μετανάστες της Γερμανίας στο «Λιπλό βιβλίο» και «Τò φονικό της Έξαμπέλας Μόλναρ» στις «Σπονδες».

Στη «Φωτιά» (1946) ο Χατζής δέν φαίνεται να έχει πολλές άμφιβολίες για την αισθητική ποιότητα. Πρόκειται για έργο με «θέση», όπου δεσπόζει ο έπικος τόνος και ή άγωνιστική έξαρση. Η «Φωτιά» είναι γέννημα μιáς εποχής, που οι άναζητήσεις της και το πνευματικό της κλίμα διαγράφονται σε δυό άποσπάσματα από άρθρα του Α. Φωτιάδη και του Μ. Αγγέρη στα «Ελεύθερα Γράμματα» τó 1946. «Όλοι όσοι κρατούμε στο χέρι μας μιá πέννα, μιá σμίλη ή ένα χρωστήρα», παρατηρεί ο Α. Φωτιάδης. «Έχουμε την ύποχρέωση ν' αφήσουμε κληρονομιά, σ' εκείνους που θά έρθουν, τα λαμπρά κι' άθάνατα κατορθώματα της γενιáς μας. Κάνοντας το αίτημα αυτό καλλιτεχνική συνείδηση. Θά δημιουργήσουμε σύγχρονα τίς συνθήκες εκείνες, που μέσα από αυτές θ' αναβλύσει το άναγεννητικό πνευματικό κίνημα, που περιμένει από τη διάνοηση του τόπου μας ó λαός μας»¹⁴. Συμπληρωματικές είναι και οι άπόψεις του Μ. Αγγέρη για τη λογοτεχνία της αντίστασης: «Η γενική τάση της λογοτεχνίας τα τελευταία χρόνια του μεσοπολέμου ήταν έγωκεντρική. Ό άνθρωπος δέν παρουσιάζóταν από την κοινωνική του πλευρά, στην κοινωνική του συνάρτηση, σαν κοινωνική όντότητα που δέχεται μέσα της την άπήχηση της όμαδικής ζωής, παρά σαν ξεμοναχισμένη μονάδα. σά να ήταν μόνος με τόν έαυτό του [...] Η σημερινή λογοτε-

13. Ό Π. Μουλλάς («Για μιá θεωρία του διηγήματος - Πρώτη προσέγγιση» περ. «Ό Πολίτης», τεύχος 33, Μάρτης - Άπρίλης 1980, σελ. 77—81) με βάση την αντίθεση του Benveniste: *histoire/discours* (ιστορία/λόγος), προχωρεί σε μιá τυπολογία του διηγήματος και διακρίνει δύο βασικά μοντέλα: α) τó διήγημα - ιστορία και β) τó διήγημα - μαρτυρία. Αιτά τα δύο μοντέλα εκφράζουν την αντίθεση Maupassant/Τσέχοφ και γενικότερα την πορεία προς τó μεταγενέστερο διήγημα. Έχοντας όπονη αυτή τη διάκριση, νομίζω πως τα διηγήματα του «Έλons της μικρής μας πόλης» άνήκουν περισσότερο στον πρώτο τύπο.

14. Δημ. Φωτιάδης: «Ένας χρόνος» περ. «Ελεύθερα Γράμματα», άριθ. 42, Τετάρτη 1 Μαΐου 1946, σ. 121—122. Ό Χατζής είχε δημοσιεύσει στο ίδιο περιοδικό (άριθ. 46, Δευτέρα 1 Ιουλίου 1946), τα δύο πρώτα κεφάλαια ενός ανέκδοτου μυθιστορήματος, με τίτλο «Σπασμένα Φτερά».

χνία στρέφεται σταθερά πρὸς τὸν ἑξωτερικὸ κόσμον. Ξαναβρίσκει τὸ ἀντικείμενον καὶ τὴν πραγματικότητά· τὸ ἀτομικιστικὸ καὶ ὑποκειμενικὸ πνεῦμα ὑποχωρεῖ καὶ στὴ θέσιν του παρουσιάζεται ὀρηκτικὸ τὸ πνεῦμα τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς· παντοῦ σχεδὸν σήμερον παρουσιάζεται τὸ αἶτημα γιὰ μιὰ «ἐνταγμένη λογοτεχνία» γιὰ μιὰ λογοτεχνία στρατευόμενη, ποὺ παίρνει θέσιν μπροστὰ στὴ ζωὴ¹⁵.

Στὴ «Φωτιά» ἡ ἀτομικὴ περιπέτεια ἀποτελεῖ τὸ πρόσχημα γιὰ τὴν ὁμαδική, ὁ ἱστορικὸς μῦθος ἐνδιαφέρει περισσότερο τὸ συγγραφέα καὶ ἐπιδιώξῃ του εἶναι νὰ μᾶς δώσῃ τὴ βαθμιαία συνειδητοποίηση τοῦ γερο - Γιακουμῆ καὶ τῆς Αὐγερινῆς, ποὺ σὸ τέλος ὁμολογεῖ ὅτι ἔμαθε νὰ σκέφτεται μόνη της. Ὁ Γιακουμῆς μὲ τὸν ἀπλοϊκὸ προβληματισμὸ του, ταυτίζεται μὲ τὸ ἔθνος — «εἶμαι τὸ ἔθνος», λέει σ' ἓνα χωριό-τόπουλο ποὺ τοῦ ἐναντιώθηκε — καὶ μετουσιώνει τὸν ἀρχικὸ ἐφησυχασμὸ του σὲ ἀνιδιοτελὴ ἀντιστασιακὴ πράξη. Ἡ ἀτομικὴ συνείδηση ἐνδίδει στὴν ὁμαδική, ὁ Γιακουμῆς κι ἡ Αὐγερινὴ ἐντάσσονται στὴν ὁμάδα, ξεπερνώντας τὸν ἀτομικὸ κύκλο ἐνδιαφερόντων τους καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸν ἰδεολογικὸ στόχον τοῦ ἔργου.

Ἡ ἀφήγηση σὲ τρίτον πρόσωπον ἐξυπηρετεῖ τὴ μετακίνηση ἀπὸ τὸν ἰδιωτικὸν χώρον στὴ συλλογικὴ ἐμπειρία καὶ διευκολύνει τὴν αἴσθηση τοῦ συνόλου. Ἡ ἀφηγηματικὴ μέθοδος τοῦ Χατζῆ εἶναι περισσότερο «ἱστορικὴ» καὶ ἀντικειμενικὴ καὶ δὲν συμβαδίζει μὲ τὴ βιοματικὴ σκοτιά του. Καὶ στ' ἄλλα ἔργα του ἀποσπᾶται ἀπὸ τοὺς ἥρωες, ἀποκλείοντας ἔτσι τὸν αὐτοβιογραφικὸν χαρακτήρα.

Στὴ «Φωτιά» κυριαρχεῖ ἡ ἑξωτερικὴ δράση καὶ λείπει ἡ ἐσωτερικότερη παρουσία τῶν προσώπων. Ὁ σχηματικὸς τοὺς διαχωρισμὸς σὲ καλοὺς καὶ κακοὺς, ἔχει ἰδεολογικὴ καταγωγή καὶ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴ διάσταση ἀνάμεσα στοὺς ἡλικιωμένους καὶ στοὺς νέους, ποὺ ἡ ὀρηκτικότητά καὶ ἡ εὐρωστία τους (Αὐγερινὴ) θυμίζει σοσιαλιστικὸν ρεαλισμὸν: «Στὸ χωριὸ ὁ πατέρας της ὁ Γιακουμῆς, τῆς φάνταζε πελώριος γίγαντας, σκυμμένος ἀπάνω στὴ γῆς. Ἡ μάνα της, ὁ Λιαμάντης, ὁ Μάνταλος ἦταν πέρα γιὰ πέρα καλοὶ, χωρὶς κανένα ψεγάδι... Ὁ Ζιώγας ἦταν πέρα γιὰ πέρα κακὸς, χωρὶς καμιὰ καλοσύνη. Μποροῦσε νὰ μὴν τοῦ μιλήσῃ ποτές. Ἐδῶ ποιὸς ἦταν καλὸς, ποιὸς ἦταν κακός;» (σελ. 47). Ἡ ἀντίθεση τῶν νέων μὲ τοὺς ἡλικιωμένους φαίνεται στὰ λόγια τοῦ γερο - Μάνταλου: «—Βλέπεις ἐμεῖς δὲν τὰ καταλαβαίνουμε... Ἄς τ' ἀγαποῦμε, μορὲ Γιακουμῆδες, κι ἄς τὰ συμπονοῦμε... Δικά μας εἶναι, βλοημένα παιδιά μας... Ὅμως ἔχουμε βλέπεις, τὴ φωτιά στὴν καρδιά τους...» (σελ. 36). Οἱ ἀντάρτες ποὺ πεθαίνουν μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη (γερο - Μάνταλος), ἡ Αὐγερινὴ ποὺ ἀποχαιρετάει τὸν Διαμάντη, δίνοντάς του ἓνα μεγάλο κόκκινο μαντήλι¹⁶, καὶ ἀργότερα νιώθει «πολὺ εὐχαιριστημένην ποὺ μπορεῖ νὰ βλέπει τὸν πλῆθος σὰν ἓνα μεγάλο στρατὸ καὶ τὸν ἑαυτὸ της σὰν ἓνα μικρὸ στρατιώτη του» (σελ. 51), ἀποκαλύπτουν τὴν ἰδεολογικὴ πρόθεση τοῦ συγγραφέα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ ὀρισμένους εἰκόνες - παρομοιώσεις, ὅπως: «Γύρω - γύρω στὸ τζάκι, τὸ βράδι, ἡ φωτιά ἀντιφέγγιζε μέσα στὰ μάτια τους τὴν ἀνυπόμονη λαχτάρα κι οἱ μικρὲς τους καρδοῦλες χτυποῦσαν τὸν παλμὸ τοῦ μεγάλου πλοέμου» (σελ. 81) ἢ «κοντεύει νᾶναι μιὰ εὐτυχία - ἓνας ἥλιος ποὺ ξαναλάμπει κι ἀνεβαίνει σκορπίζοντας τὸ σῖννεφο» (σ. 168). Τὸ σοσιαλιστικὸν ἰδανικὸ δηλώνεται μέσ' ἀπὸ τὸ ὄνειρον τῆς Ἀσημίνας ποὺ «θᾶθ' ἐλε νᾶφενυγε μακριά, πολὺ μακριά, νὰ πῆγαινε στὶς μεγάλες τίς πολιτείες ποὺ εἶναι ὅλο μπολσεβίκικοι, μόνο μπολ-

15. Μάρκος Αὐγέρης: «Ἡ λογοτεχνία τῆς ἀντίστασης» περ. «Ἐλεύθερα Γράμματα», ἀριθ. 36, Παρασκευή 8 Φεβρ. 1946, σ. 33—34.

16. Ἀκόμη καὶ οἱ λέξεις σημασιοδοτοῦνται ἀπὸ τὶς ἰδεολογικὰς προθέσεις τοῦ συγγραφέα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ἄση Ἀλεξάνδρου. «Ἀκόμα τοῦτῃ ἡ ἀνοιξη», ὅπου ἔχουμε ὑπερβολικὴ ἐπανάληψη τοῦ ἐπιθέτου «κόκκινος».

σεβίκοι νάναι σ' αὐτὲς τὶς πολιτείες — κι' ἀποκοιμιόταν ἀκούγοντας νὰ σφυρίζουν μεγάλα βαπόρια σὲ μεγάλα λιμάνια — ὅλα μεγάλα σὰν τὴν καρδιά της» (σελ. 72).

Τὰ ἡθογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Χατζῆ στὴ «Φωτιά», μὲ τὶς ἐλάχιστες ἀδρές περιγραφές καὶ ἡ κοινωνικὴ του ὄραση τὸν συνδέουν μὲ τοὺς «κοινωνικοὺς ἡθογράφους» (Θεοτόκη, Παρορίτη, Βουτυρᾶ κ.ἄ.)¹⁷. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περιγραφή τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας μὲ τὶς πολλὲς γυναῖκες, ποὺ ὁ Γιακουμῆς «δὲν τὶς ἤξερε παρὰ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ξεχώριζε τὶς γελάδες, τὶς μανάρες καὶ τὰ μουλάρια του. Ποιά γεννοβολάει καλύτερα, ποιά τραβάει δυνατότερα τὸ ἀλέτρι καὶ ποιά βαστάει πιότερο στὴ ζαλίγκα. Σαράντα χρόνια κουμάντο δῶ μέσα — τριάντα πὲς ἀπὸ τότε ποὺ πέθανε ὁ πατέρας του, παιδιὰ κι ἀνιψίδια κι ἀγγόνια ἐρχόνταν ὅπως τᾶδινε ὁ Θεός, ὅστερις κάμποσα πεθαίνανε, ἄλλα σκύβαν, τοῦ φιλοῦσαν τὸ χέρι καὶ φεύγανε, ἄλλα μένανε μαζί του, παντρευόνταν καὶ γεννοβολοῦσαν ἓνα μελίσσι, κουτσουβέλα ποὺ κυλιόνταν ὅλη μέρα στὴ λάσπη τῆς αὐλῆς» (σελ. 21).

Ἡ «Φωτιά» ἀνταποκρίνεται στὶς ἀπαιτήσεις καὶ τοὺς πνευματικοὺς προσδιορισμοὺς τῆς ἐποχῆς της. Τὴ χαρακτηρίζει ἡ «σχεδιακὴ πενιχρότητα», ἡ χαλαρὴ ἀφήγηση, οἱ ἐμφανεῖς ἰδεολογικῆς προθέσεως καὶ ἡ ἐπιμονὴ στὴν ἐξωτερικὴ καὶ ὑποτυπώδη δράση.

Στὸ «Τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης» (1963) ὁ Χατζῆς ξαναγεννᾷ μὲ τὴ μνήμη του ποτισμένη ἀπὸ τὸν καημὸ τῆς ἐξορίας στὴ γενέθλια πόλη, κάτω ἀπὸ τὰ μπεντένια τοῦ ἐρειπωμένου κάστρου, στὴ λίμνη καὶ στὰ στενὰ σοκάκια τὰ γεμάτα θλίψη κι ὀνειρο, στὰ μικρομάγαζα καὶ τοὺς μαχαλάδες, δίνοντάς μας τὸ μετασχηματισμὸ τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας στὴν περίοδο τοῦ μεσοπολέμου. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἡ γόνιμη διαστάτρωση τῶν βιωμάτων τοῦ συγγραφέα μὲ τὴ δημιουργικὴ του παρόρμηση, διευκολύνει τὴν ἰδεολογικὴ του ἔκφραση καὶ ἀποκλείει τὸν ἀποχρωματισμὸ τοῦ βιώματος¹⁸. Σὲ λογοτεχνικὰ ἔργα μὲ αὐτοβιογραφικὸ χαρακτήρα ἡ ἀνάπλαση τοῦ βιώμα-

17. Ἀνάμεσα στὴν «κοινωνικὴ ἡθογραφία» καὶ τὴν πεζογραφία τοῦ Χατζῆ, διαπιστώνουμε κάποιες συγγένειες καὶ ὁρισμένα κοινὰ πεδία, ὅπως: α) ὁ κοινωνικὸς χῶρος τῆς δράσεως καὶ ἡ προέλευση τῶν ἡρώων καὶ β) ἡ ἰδεολογικὴ διάσταση τοῦ ἔργου τους. Βλέπε σχετικὰ τὴ μελέτη τοῦ Τ. Καρβέλη: «Ἡ πεζογραφία στὴν ὑπηρεσία τῆς ἰδεολογίας - Κώστας Παρορίτης - Κωνσταντῖνος Θεοτόκης - Κωνσταντῖνος Χατζόπουλος», «Φιλολογικὴ Καθημερινή», 12 καὶ 19 Ἀπριλίου 1979.

18. Στὰ διηγήματα τοῦ «Τέλους τῆς μικρῆς μας πόλης» ὁρισμένα πρόσωπα ἦταν ὑπαρξικά, ὅπως ὁ Σαμπεθά Καμπιλης, ὁ Γιοσέφ Ἐλιγιά, ἡ Μαργαρίτα Κ. Μολινάδα (Περδικάρη) καὶ ὁ Στέφανος Τραχήλης (Γάκωθος Ραλλίδης), συγγενεῖς τοῦ Χατζῆ. Τὸ διήγημα «Ὁ Σιοῦλᾶς ὁ Ταμπάκος» ἔχει, ἴσως, ὡς ἀφετηρία ἓνα ἄρθρο μὲ τίτλο: «Ἡ Γιαννιώτικη βιοτεχνία τὸν δευρῶτον — ἡ σκληρὴ ἐργασία τῶν «ταμπάκων» — τί θὰ ἠδύνατο καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ». Τὸ ὑπέγραφε κάποιος Β.Π. καὶ δημοσιεύθηκε στὶς 15 Φεβρουαρίου 1935 στὴν ἐφημερίδα τῶν Γιαννίνων «Ἡπειρος», ποὺ διευθυντὴς της ἦταν ὁ Δ. Χατζῆς. Ἀντιγράφω ἓνα χαρακτηριστικὸ ἀπόσπασμα:

«Στὴν ἄκρη τῆς λίμνης πίσω ἀπὸ τὸ φρούριο, εἶνε ἐγκατεστημένα τὰ «μαγαζιά», βυροδεψεῖα. Τὰ μαγαζιά αὐτὰ ὅλα μικρὰ καὶ μεγάλα ἀνέρχονται σὲ εἴκοσι δύο.

»Ἀπ' αὐτὰ τὰ σπουδαιότερα καὶ τὰ κυρίως βυροδεψεῖα εἶναι μόνον ἑπτὰ. Σ' αὐτὰ ἡ κατεργασία τῶν δευρῶτων ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεταί μὲ τὸν παλῆ καὶ σχεδὸν πρωτόγονο τρόπο γιατί λείπουν οἱ ἀπαραίτητες τεχνικὲς ἐγκαταστάσεις καὶ τὰ μηχανήματα, πρᾶγμα σὸ ὁποῖο ὀφείλεται τὸ ὅτι δὲν παράγονται παρὰ ὀρισμένα καὶ ἐλάχιστα εἶδη δευρῶτων. Συνέπεια πάλι αὐτῆς τῆς ἐλλείψεως εἶνε καὶ ἡ διαρκὴς ταλαιπωρία καὶ τὸ βασάνισμα

ιος με τη φαντασία δείχνει τη μυθοπλαστική βούληση του συγγραφέα. ὥστε νά δυσκολευόμαστε νά χαράξουμε τή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στό ἐμπειρικό καί τὸ φανταστικό στοιχείο¹⁹. Ἡ πρόθεση τοῦ Χατζῆ ἐγγράφεται στό σχῆμα: καταδίκη τοῦ παλιοῦ κόσμου καί καταξίωση τοῦ νέου. Ξεκινάει δηλαδή ἀπὸ λογικὴ ἀφετηρία ποὺ ἡ διαφάνεια τῆς θά ἦταν καταστρεπτικὴ γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ ποιότητα τοῦ ἔργου, χωρὶς τὸ βιωματικὸ ἐπίχρυσμα καί τὴ συναισθηματικὴ διάχυση. Διαβάζοντας τὸ «Τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης», ἔχεις τὴν ἐντύπωση ὅτι πίσω ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη ψιθυρίζει ὁ ἰδεολόγος, παίζοντας τὸ ρόλο τοῦ ὑποβολέα. Ἡ αἰσιόδοξη λύση καί τὸ διδακτικὸ ἐπιμύθιο μερικῶν διηγημάτων τοῦ ἔργου, συνοδευμένο συνήθως ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀλλαγὴ τῶν προσώπων ἢ τὴν ἐξιδανίκευσή τους μειώνει τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα. Στὸν «Σιούλα τὸν ταμπάκο» προκαλεῖ ἀμφιβολίες ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ταξικῆς ὑπεροφίας καί τῆς συντεχνιακῆς ἀπομόνωσης ἀπὸ τὸν ὁμώνυμο ἥρωα, καθὼς καί ἡ ὀψιμη ἀνακάλυψη τῶν ἀνθρώπων: «Πὸ πολὺ γι' αὐτὴ τὴ γνωριμιὰ τῶν ἀνθρώπων — πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του, τὴν γνωριμιὰ τῶν φουκαράδων, ποῦπε κι' ὁ γύφτος, πρώτη γνωριμιὰ τοῦ ἑαυτοῦ του» (σελ. 17). Στὸν «Τάφος» ἡ ἀπότομη μεταστροφή τοῦ κυρ - Ἀντώνη τοῦ Τσιάγαλου καί ἡ πρόταση συνεργασίας στὸν μάρομπα - Σπούργο δὲν εἶναι πειστικὴ. Ὁ ἐπίλογος στὸ «Σαμπεθαῖ Καμπιλῆ» ἀποκαλύπτει τὴ βούληση τοῦ συγγραφέα νά δείξει τὴν παρακμὴ τοῦ παλιοῦ κόσμου μέσ' ἀπὸ τὴν ἔκπτωση τῆς ἡγετικῆς μορφῆς τοῦ Καμπιλῆ καί τῆς κλειστῆς ἐβραϊκῆς κοινότητος. Ἡ ἀναφορὰ στὴν ἐκτέλεση τοῦ πρώτου καθηγητῆ, ποὺ σπούδασε μὲ τὸ κληροδότημα Ραλλίδου, στὴ «Λιαθῆκη τοῦ καθηγητῆ» φανερώνει τὴν καθαρὰ ἰδεολογικὴ πίστη τοῦ Χατζῆ στοὺς νέους καί στὴ συμβολὴ τους γιὰ ἕναν καλύτερο κόσμο. Καί στὴ «Μαργαρίτα Περιοδική» κυριαρχεῖ ἡ ἰδεολογικὴ ρητορεία, ἰδιαίτερα στὸ τέλος τοῦ διηγήματος, ὅταν ἡ ἡρώιδα πεθαίνει μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη. Θυμίζοντας τὴν Ἀσημίνα τῆς Φωτιάς: «Πίσω ἀπὸ τὶς μεγάλες κορφές τῆς Πίνδου ἀνεβαίνει ὁ ἥλιος. Ξημερώνει σὲ λίγο. Ὁ Νικόλας κ' ἡ Ἀγγελικούλα, ὁ καινούργιος κόσμος! Σὲ σὰς γυρίζει ἡ τελευταία σκέψη ὅσο κρατάει ἀκόμα μέσα στ' ἀνοιγμένο κρανίῳ ὁ τελευταῖος σπασμὸς τῆς ζωῆς:

— Φκιάζετε τον, ἕναν καλύτερο κόσμο!...» (σελ. 183).

Ἀπὸ τίς ἰδεολογικὲς ἐντολές καί τίς προκατασχενομένους λύσεις ξεφεύγουν τὰ διηγήματα «Ὁ Ντέτεκτιβ» μὲ τὴ θανιαστικὴ σκηνοθεσία του καί «Ἡ Θεὸς μας ἡ Ἀγγελικὴ», ὅπου ἡ ὁμώνυμη ἡρώιδα καταξιώνεται ἡθικὰ μὲ τὴν εὐθιξία τῆς, χωρὶς ν' ἀνῆκει στὴ νέα τάξη πραγμάτων.

τῶν ἐργατῶν. Ἀληθινὰ αἱ συνθῆκαι τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶναι ἄθλια καὶ σχεδὸν ἀπάνθρωποι γιὰ τὸν ἐργάτην. Ἐπειδὴ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐργασίας καὶ σχεδὸν ὅλη ἡ δουλειὰ γίνεται στὸ ὑπαιθρο, μέσα στὴ λίμνη, τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ ἀποβαίνει ἕνα διαρκὲς βασανιστήριον ποὺ ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ καταντάει ἐλλεινὸ σωματικὸ ἐρεῖπιον τὸν ἐργάτη. Μὲ τὴ χειρότερη παγωνιά μὲ τὸ μεγαλύτερο ξεροθόρι θά εἶνε πάντοτε, βυθισμένοι σχεδὸν μέχρι τῆς μέσης στὸ νερό, σκῶθουν ἐπάνω ἀπ' τὰ ξύλινα καβαλλέτα τους ξήνοντας τὰ πετσία.

»Φορῶντας τίς μακρινὰ πέτσινες μπόττες τους, θά βουτηχθοῖν μέσα στὸ παγωμένο νερὸ γιὰ νὰ δουλέψουν τὰ πετσία, τὰ ὁποῖα μεταφέρουν κατόπιν δύο - δύο στὰ μαγαζιά περασμένα σὲ μακρονὰ ξύλα, καμπουριασμένοι κάτω ἀπ' τὸ βάρος τους ποὺ γτάνει συνήθως εἰς τριακόσιες ὀκάδες. Μὲ μιὰ λέξη οἱ συνθῆκαι τῆς ἐργασίας τῶν βερσοδεψῶν στὰ Γιάννινα, κάθε ἄλλο παρὰ ἀνθρώπινες εἶναι».

19. «This distinction between real and fictional in the autobiographical form of eye - witness narrative makes discussions of this form difficult and sometimes confusing, but it must not be ignored» (R. Scholes and R. Kellogg: «The nature of narrative», New York 1968, σ. 256 κ. ἐξῆς).

Ἄν ἐξαιρέσουμε τὰ διδακτικά ἐπιμύθια, στὸ «Τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης» ὁ περισχίνει ὁ καλλιτέχνης· σ' αὐτὸν ὀφείλονται ἡ εἰρωνικὴ διάθεση τῆς «Διαθήκης τοῦ καθηγητῆ», ἡ δραματικὴ καὶ ἡ τσεχωφική ἀτμόσφαιρα τοῦ «Ντέτεκτιβ», ἡ ἐκφραστικὴ λιτότητα καὶ ἡ περιγραφικὴ συμπίκνωση. Τὸν καλλιτέχνη μαρτυρεῖ καὶ ἡ σύζευξη τῆς βιοματικῆς κατάθεσης μὲ τὴ φαντασία. Σὲ τοῦτη τὴν περίπτωσιν, ἰσχύει ἡ ἄποψη τοῦ Camus πὸς «ὁ καλλιτέχνης σφουρηλατεῖται μέσα σ' αὐτὸ τὸ συνεχές πῆγαινε - ἔλα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του στοὺς ἄλλους, μεσοστρατὶς τῆς ὁμορφιάς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀρνηθεῖ καὶ τῆς κοινότητος ἀπ' ὅπου δὲν μπορεῖ νὰ ξερριζωθεῖ»²⁰. Ὁ Χατζῆς ξεπερνάει τὸ σκόπελο τοῦ γραφικοῦ διάκοσμου τῆς ἐπαρχιακῆς πόλης, ποὺ πιθανὸν νὰ τὸν παγίδευε σὲ περιγραφικὰ ὠραιολογίεζ. Οἱ περιγραφὰς τῆς ζωῆς τῶν ταμπάκων καὶ τῶν Ἑβραίων εἶναι πολὺ ζωντανὰ καὶ οἱ σαφεῖς τοπιογραφικὰς ἀναφορὰς ἐξασφαλίζουν τὴν αὐθεντικότητα τοῦ βιοματικοῦ χώρου τοῦ συγγραφέα. Ἡ συναισθηματικὴ του μέθεξι στὴ μοῖρα τῶν προσώπων του, ἀντισταθμίζει μερικὰς φορὰς τὴν ιδεολογικὴ του ἑξαψη, ποὺ σ' ἀρκετὰ διηγήματα δακτυλοδεικτεῖ τὴ φθορὰ ἐνὸς ὁλόκληρου κόσμου μὲς ἀπὸ τὴ σύγκρουση τοῦ ἀτόμου μὲ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον. Ὁ διάχυτος ἀνθρωπισμὸς τοῦ συγγραφέα ἀμβλύνει τὴν ἐντύπωση τῆς κατασκευῆς. Φυσικά, ἂς μὴν ξεχνοῦμε, πὸς ἡ ἀνθρωπιστικὴ του στάση καὶ ἡ συναισθηματικὴ διάχυση μὲ τὸ μέρος τῶν ἀδικουμένων, ἐντάσσονται στὸ ιδεολογικὸ του πιστεύω.

Ὁ Χατζῆς μιλώντας γιὰ τὴν καθημερινότητα τῆς μικρῆς πόλης μᾶς δίνει τὴ φυντογνωμία της, τὸ θαμπὸ καὶ μελαγχολικὸ της κλίμα, ἀπ' ὅπου ἀναδίνεται ἕνας διακριτικὸς ἐλεγειακὸς τόνος. Μὲ τὸ «Τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης» θυμόμαστε τὴν «ἀντικειμενικὴν συστοιχίαν» — τὸν ὅρο «objective correlative» τοῦ Eliot, ὅπως τὸν χρησιμοποίησε ὁ Σεφέρης μιλώντας γιὰ τὸν Καβάφη — δηλαδὴ μιὰ σκηνοθεσίαν καταστάσεων, ἕνα πλαίσιο πραγμάτων, καὶ ἂν ὁ ἀναγνώστης κοιτάξει στὸ κέντρο του, θὰ αἰσθανθεῖ τὴν συγκίνησιν ποὺ ἐκλύεται. Στὰ ἑπτὰ διηγήματα περιγράφεται ἡ ἀνθρωπογεωγραφία τῆς ἐπαρχιακῆς πόλης· οἱ κάτοικοί της περιχαρᾶσμένοι στὰ μικρομυφῆροντα, στὶς παραδοσιακὰς ἀξίες καὶ στὶς κατεστημένες ἀντιλήψεις τους, ἀντιστέκονται ἀπεργασμένα στὶς νεωτεριστικὰς εἰσβολὰς.

Ἡ ὀπτικὴ γωνία του ἐξακολουθεῖ νὰ ἵναι ἀποσπασμένη ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρες καὶ τὸ «εἰρωνικὸ χάσμα» τονίζεται μὲ τὴν ἀφήγησιν σὲ τρίτο πρόσωπο. Ὡστόσο, ὁ συγγραφέας δὲν ἐξαφανίζεται, μὰ δηλώνει τὴν παρουσίαν του μὲ χαρακτηριστικὰς φράσεις²¹. Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ μερικὰς: «στὰ χρόνια ποὺ γράφω», «καὶ γράφω τώρα κι ἐγὼ τὰ δικά μου — συνέχεια στὸ παλιὸ κονδύρι τῶν χρονικῶν, ἐκεῖνο τᾶναρχο καὶ δίχως τέλος βιβλίον τους» (σελ. 70). Τὴ συγγραφικὴ παρέμβαση βρῖσκουμε καὶ στὸν ἐπίλογον τοῦ «Σαμπεθαί - Καμπιλῆ»: «Ποτὲς δὲν ἦταν ὁ σκοπὸς μου νὰ τὸ γράψω ἐγὼ ἕνα τέτοιο χρονικὸν — καὶ δὲν νομίζω πὸς εἶναι δουλειά μου. Ἐγὼ γιὰ τὸν Καμπιλῆ τὸν δικὸν μου ἠθελοῦ νὰ πῶ, ποὺ γέγρασα κι' ἀκόμα δὲν τὰ κατάφερα νὰ τὸ ξέρω τὴ ἀγάπησιν καὶ τὴ μίσσησιν ἀπὸ τὴν πίστη του. Τὰ εἶπα — ὅπως μπορούσα» (σ. 65—66). Μόνον στὸ διήγημα «Ἡ θεὰ μας ἡ Ἀγγελική», ὁ συγγραφέας συμμετέχει στὴ δράσιν. Ὁ Χατζῆς, ἰδιαίτερα στὸ «Σαμπεθαί Καμπιλῆ», φιλοδοξεῖ νὰ γίνῃ ὁ χρονικογράφος τῆς μικρῆς πόλης καὶ αὐτὸ ἐπιβάλλει τὴ χρῆσιν ρηματικῶν ἱστορικῶν χρόνων.

20. Ἀλμπέρ Καμύ: «Ὁ λογοτέχνης καὶ ἡ ἐποχὴ του», περ. «Εὐθύνη», τεύχος 21, Σεπτέμβριος 1973, σελ. 439.

21. Γιὰ τὴν «ἐξαφάνισιν» τοῦ συγγραφέα καὶ τὴν «παντογνωσίαν» του εἶναι χρήσιμη ἡ μελέτη τοῦ Norman Friedman: «Point of view in fiction - The development of a critical concept» στὸν τόμον: «The Theory of the Novel» Edited by Philip Stevick, The Free Press, New York 1967.

Ἡ «ἀνθρωπολογία» τοῦ Χατζῆ εἶναι λαϊκιστική καὶ στενά δεμένη μὲ τις ἰδεολογικές του ἐπιλογές. Οἱ ἥρωές του εἶναι ἄνθρωποι ταπεινοὶ καὶ ἀδικημένοι καὶ ἡ συμπάθειά του πρὸς αὐτοὺς ἐκφράζεται ἔμμεσα: «τὴν πῆραμε ἐμεῖς μὲ τὴ μάνα μας καὶ οἱ φτωχοὶ τοῦ μαχαλᾶ τῆς καὶ τὴ θάψαμε στὸ πέρα νεκροταφεῖο στὴν πλευρὰ τῶν ἀπόρων» (σελ. 82). Αἰσθάνεται ἰδεολογικὴ καὶ ψυχικὴ συγγένεια πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς βλέπει ὡς τὸ ἀνθρώπινο δυναμικὸ γιὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἰδεολογίας του. Σ' ὅλο τὸ ἀφηγηματικὸ του ἔργο οἱ ἥρωες εἶναι συνήθως τύποι κοινωνικά περιθωριακοί: «χαμᾶλαροι», πόρνες, ἐργάτες, ράφτες κ.λ.π. Ὁ ἴδιος λέει, ὅτι ἐκεῖνο ποὺ τὸν συγκινεῖ σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ γνησιότητα καὶ ἡ ἀμόλυντη ψυχὴ τους²². Νομίζω πὺς ἡ ἰδεολογικὴ λειτουργία τῆς «ἀνθρωπολογίας» εἶναι ὁμολογῆ μ' ἐκείνη τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ στὴν ποίηση τοῦ Γ. Ρίτσου, τοῦ Ἄρη Ἀλεξάνδρου, τοῦ Β. Ρώτα κ.ἄ. Χρησιμοποίησαν τὸ στίχο τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, κυρίως γιὰ τὸ λαϊκὸ του χαρακτήρα καὶ τὴν ψυχοκινητικὴν του δύναμιν. Στὰ διηγήματα τοῦ «Τέλους τῆς μικρῆς μας πόλης» ἡ «καθοδήγησις» τῶν προσώπων ἀπὸ τὸ συγγραφέα, καταλήγει στὴ μανιχαϊστικὴν τὸν διάκρισιν. Ἀπὸ τὴ μιά, ξεχωρίζουν οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸν καλοσυνεῖ ἡ καλὸσύνῃ καὶ ἡ ἀρετῇ, ὅπως: ὁ μπάρις - Σπουργος, ὁ Γιούσεφ Ἐλιγιά, ἡ θεὰ ἡ Ἀγγελική, ἡ Μαργαρίτα Περδικάρη, ὁ γύφτος, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά οἱ συμφεροντολόγοι, οἱ στενοκέφαλοι, τὰ στηρίγματα τῆς ἐπαρχιακῆς μικροκοινωνίας, ὅπως: ὁ Ἀντώνης ὁ Τσιάγας, ὁ μεγαλέμπορος Γωγούσης, ὁ Λιαράτος, ὁ Δέρβης καὶ οἱ Περδικάρηδες. Οἱ νέοι ἀποτελοῦν τὴν ἐλπίδα γιὰ τὸν καινούριον κόσμον, ὁ Γιούσεφ Ἐλιγιά, ὁ Ντέτεκτιβ, οἱ μαθητὲς τοῦ Ραλλίδου καὶ ἡ Μαργαρίτα Περδικάρη γίνονται οἱ ἐντολοδόχοι τῆς λυτρωτικῆς θέλησιν τοῦ συγγραφέα.

Τὸ «Τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης» παραμένει τὸ καλύτερο ἔργο τοῦ Α. Χατζῆ. Σοὺ ἐπιβάλλεται μὲ τὸν τόνο οἰκειότητος καὶ τὴν πίκρα ποὺ αἰσθεῖται στὴν τσεχωφική ἀτμόσφαιρα τῆς μικρῆς πόλης καὶ σὲ κάνει νὰ συμμετέχεις στὸ δράμα τῶν κατοίκων τῆς.

Διαπιστώσαμε ἤδη, ὅτι ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Χατζῆ ἀπουσιάζει ἡ προσωπικὴ ἐξομολόγησις, ὁ συγγραφέας δανεῖζει τὶς ἐμπειρίες του στὸ σύνολο, γιὰ νὰ δείξει τὴ μοῖρα τῆς γενιᾶς του. Στους «Ἀνυπεράσπιστους» (1966) τὰ πάντα ὑποτάσσονται στὴ δημιουργία μιᾶς δραματικῆς ἀτμόσφαιρας, θλίψιν καὶ φθορᾶς καὶ τὰ πρόσωπα τὴν υπηρετοῦν χάνοντας τὴν αὐθυπαξία τους. Μιὰ χαμηλόφωνη ἐλεγειακὴ διάθεσις, μοιάζοντας μὲ βουβὸ κλάμα, κυριαρχεῖ στὸ ἔργο. Ἡ καταγωγή τῆς ἀνάγεται στὴ «γραφὴ τῆς ἐξορίας» καὶ ἐκφράζει τὸν ἐσωτερικὸ κλονισμὸ καὶ τὴν πίκρα ποὺ ἀκολούθησε τὴ διάψευσις τῆς δεκαετίας '40 - '50. Τὸν Χατζῆ στοὺς «Ἀνυπεράσπιστους» τὸν ἀπασχολεῖ ὁ ψυχικὸς ἀντίκτυπος τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ δὲν νοιάζεται γιὰ τὴν ἐξακριβώσιν τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας. Προσταθώντας νὰ μᾶς δώσει τὸ ψυχολογικὸ ἀδιέξοδο καὶ τὴ θρυμματισμένην του πεποίθησιν, πὺς «ὅλα τέλειωσαν χωρὶς ἐλπίδα πιά», κατὰ τὴν ῥήσιν τοῦ ποιητῆ, καταφεύγει σὲ ἀποτυχημένους συμβολισμούς: «Τετριμμένα σύμβολα», «Αἶ - Γιούργης» καὶ «Ἀνυπεράσπιστοι». Τὸ τετράφυλλο τριφυλλὶ ποὺ ἀναζητοῦσαν ὁ Παντελῆς καὶ ἡ Μαριάννα στὰ «Τετριμμένα σύμβολα» καὶ ὁ «Αἶ - Γιούργης» εἶναι τὰ σύμβολα μιᾶς χαμένης εὐτυχίας, τὸ ἀπραγματοποίητο ὄνειρο καὶ ταυτόχρονα τὰ τεκμήρια τῶν προθέσεων τοῦ συγγραφέα καὶ τῆς κρίσιν

22. Ἀνάλογες περιπτώσεις λαϊκιστικῆς «ἀνθρωπολογίας» συναντοῦμε στὸν Κ. Θεοτόκη, στὸν Ἄνδρ. Φραγκιᾶ καὶ στὸν Κ. Κοτῆ. Διαφορετικὴ περίπτωσις ἀποτελεῖ ὁ λαϊκισμὸς τοῦ Γ. Ἰωάννου.

τῆς καλλιτεχνικῆς συνείδησης. Ἡ χρῆση συμβόλων ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες τῆς πεζογραφίας του. Ἄλλοτε ὁδηγεῖ σὲ ὑπερβολικὲς ἀπλουστεύσεις, ὅπως στὴν προκειμένη περίπτωση καὶ ἄλλοτε δίνει μελοδραματικὸ τόνο στὴν ἀφήγηση, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν ἀρκουὰ τοῦ Πίνδου καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Ἀναστασίας στὸ «Διπλὸ βιβλίον». Ὁ «δράκος», σύμβολο τῆς ἐλευθερίας στὸ ἀφήγημα «Λαζαρόλμνη» τῆς «Θητείας» καὶ ὁ λαϊκὸς χαρακτήρας τῶν συμβόλων δείχνουν τὴν ἰδεολογικὴ τους προέλευση. Παρόμοια σύμβολα συναντοῦμε σὲ παραμύθια καὶ λαϊκὲς ἀφηγήσεις κι ἔτσι, λοιπόν, καταλήγουμε ἀπ' ἄλλο δρόμο στὸ λαϊκισμό τοῦ Χατζῆ. Στὰ διηγήματα «Τετοιμμένα σύμβολα», «Τὸ οὐσιῶδες» καὶ «Τὸ βάφτισμα» ἡ δράση εἶναι ὑποτυπώδης καὶ στὸ «Ἐνα θύμα τῆς κατοχῆς» λείπει ἡ ἀφηγηματικὴ οἰκονομία καὶ μᾶς ἀπωθεῖ ἡ φλύαρη ἀφήγηση. Ὁ ἐπίλογος τοῦ διηγήματος, μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ προσώπου ἀπὸ τρίτο σὲ πρῶτο καὶ τὴν ἀποκάλυψη τῆς ταυτότητος τοῦ συγγραφέα στὴ συνάντησή του μετὰ ἀπὸ χρόνια μὲ τὴν Εὐρυδίκη, δείχνει τὸν ἡρωϊκὸ πεσσιμισμό τοῦ Χατζῆ καὶ τὴ μεμφίμοιο στάση τῆς Εὐρυδίκης. Ὁ «Ἀϊ - Γιώργης» εἶναι διήγημα μὲ καλὴ σύλληψη· ἐνοχλεῖ ὅμως ὁ συμβολισμὸς καὶ ἡ πλαστὴ ἀντίθεση τῆς σωματικῆς ἀναπηρίας τοῦ Σταμάτη καὶ τῆς Κατερίνας, μὲ τὴν εὐρωστία τοῦ Ἀργύρη καὶ τῆς Ἰφιγένειας. Ἄλλωστε, καὶ τὸ τέλος του εἶναι ἀρκετὰ σχηματικὸ καὶ μελοδραματικὸ: «Ἡ Ἰφιγένεια ἔφυγε - ἡ ἀπολύτρωση δὲν ἦρθε. Ποτὲ δὲν θάρχότανε. Πέρασε ὁ Ἀϊ - Γιώργης ἐκεῖ — ὅα περνοῦσε κάποτε — ἔγινε φῶς πολὺ φῶς. Καὶ τίποτα - τίποτα δὲν εἶχανε φταίξει - τοὺς ἀστραπόκαψε» (σελ. 49). Στούς «Ἀνυπεράσπιστους» ἡ συνάντηση τῶν κυβερνητικῶν στρατιωτῶν μὲ τοὺς ἀντάρτες καὶ ἡ προσωρινή τους συμφιλίωση ἔχει φανερά τὰ σημάδια τῆς προκατασκευῆς. Ἡ προγραμματικὴ τάση, παρατηρεῖ ὁ Ἀπ. Σαχίνης, ἐμποδίζει «τὸ συγγραφέα νὰ πλάσει ἐλεύθερα τὴν ἱστορία του καὶ νὰ κερδίσει ἀνεπιφύλακτα τὸν ἀναγνώστη μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ «ἀφιλοκέρδειά» του»²³. Τὸ καλύτερο διήγημα τῆς συλλογῆς εἶναι «Ἡ ὥρα τῆς φρυονερίδας», ὅπου ὁ Χατζῆς στρέφεται πρὸς τὴν ψυχογραφία. Ἡ μάνα εἶναι πόρνη· τὸ μικρότερο παιδί, ἀνάπηρο, κλεισμένο στὸ δικό του κόσμο. Τ' ἄλλο, ὁ Κωσταντῆς, φεύγει ἀπὸ τὸ σχολεῖο καὶ πηγαίνει στὸ λιμάνι. Ἐκεῖ, παρὰ μὲ τὸ Χαμάλαρο, μιὰ μορφὴ κλειστὴ ἀλλὰ γεμάτῃ ἀνθρωπιά, γίνεται βαστάζος. Ἡ δραματικὸτητα καὶ ἡ εἰλικρίνεια τοῦ διηγήματος, σὲ κερδίζουν ἀνεπιφύλακτα. Οἱ ψυχογραφικὲς διεισδύσεις καὶ ἡ ἱκανότητα τοῦ Χατζῆ νὰ δίνει μὲ τὴν περιγραφὴ τὴν ψυχικὴ διάθεση, ἀποτελοῦν τὶς ἀρετὲς του. Παραθέτω ἓνα χαρακτηριστικὸ ἀπόσπασμα: «Κανένας δὲν ἦταν σίτι ἐκεῖνο τ' ἀπόγεμα. κανένας δὲν ἦρθε ὥς τὸ βράδι. Αὐτὴ ξαναγύρισε σὲ λίγο, κάθησε κοντὰ τους καὶ μτάλωνε. Ὁ μικρὸς ὅλο μιλοῦσε — γιὰ τὸ βρόχι καὶ πῶς ἀνέβηκε ὁ Κωσταντῆς. Μακρὺ ἀπριλιάτικο δειλινὸ ἔσερνε ἀργὰ μὲς στὸ δωμάτιο τὶς κόκκινες, σὰ ματωμένες ἀνταύγειες του — ὅσπου βάραιναν. βάραιναν. γίνηκαν ἴσχιοι θαμπώσαν καὶ πήραν καὶ βοῦρκωσαν ὅλα. Ὁ μικρὸς ἀκόμα μιλοῦσε. Ἡ μάνα κι ὁ Κωσταντῆς δὲν εἶχαν μιλῆσει καθόλου. ὅλο τ' ἀπόγεμα, δὲ μιλῆσαν ὅλο τὸ βράδι» (σελ. 70—71). Δὲν λείπουν ὅμως καὶ τ' ἀδύνατα σημεία, ὅπως: «Πίσω ἀπ' τοὺς κάβους ἀνέβηκε ὁ ἥλιος καὶ φωτοστεφάνωσε γύρω τὴ μεγάλη κεφάλαι. Ὁ Χαμάλαρος γελοῦσε. Ἐλαμψε ὁ γυαλός. Ὁ κόσμος ἔγινε ὅλος φῶς τῆς αὐγῆς, ἔγινε ὅλος ὁ κόσμος καλὸς - χωρὶς ἄντρες ποὺ πᾶνε τὸ βράδι στὸ σίτι, χωρὶς ἄρρωστα παιδιά, χωρὶς ἀξεδιάλυτα μυστικά καὶ γοργόνες ποὺ μόνο κοιτοῦνε καὶ δὲ μιλοῦνε» (σελ. 77—78). Ὁ Χατζῆς, ὅταν ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τὴν ἰδεολογία του, δίνει τὰ καλύτερα κείμενα καὶ σ' αὐτὸ τὸ διήγημα ὁ καλλιτέχνης παραμερίζει τὸν ἰδεολόγο. Ὅστόσο, τὸ κύριο μειονέκτημα αὐτῆς τῆς συλλογῆς διηγημάτων εἶναι ἡ μελοδραματικὸτητα καὶ λιγότερο οἱ ἰδεολογικὲς προθέσεις.

23. Ἀπ. Σαχίνης: «Μεσοπολεμικοὶ καὶ μεταπολεμικοὶ πεζογράφοι», Ἐκδόσεις Κωνσταντινίδη 1979, σ. 134.

Ὁ Βύρων Λεοντάρης μιλώντας γιὰ ἓνα μέρος τῆς μεταπολεμικῆς ποίησης, χρησιμοποίησε τὸν ὅρο «ποίηση τῆς ἥττας». Ὡς κύρια χαρακτηριστικά της θεωρεῖ: τὸν ἐξομολογητικὸ της τόνο, τὴν πρωτοφανή ἔνταση συγκίνησης καὶ τὴν ἀναδρομὴ πρὸς τὰ περασμένα²⁴. Μὲ σημεῖο ἀναφορᾶς τοὺς «Ἀνυπεράσπιστους» μπορούμε νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ «πεζογραφία τῆς ἥττας». Αὐτὸς ὁ ὅρος παραπέμπει κυρίως σὲ μιὰ ψυχικὴ διάθεση καὶ προσδιορίζει τὸν ἰδιαίτερο συναισθηματικὸ φορτισμὸ τοῦ ἔργου, ποὺ προκάλεσαν ἡ πίκρα τῆς ἥττας καὶ τῆς ἐξορίας.

Στὸ «Διπλὸ βιβλίον» (1976) ὁ Δ. Χατζῆς ξαναπιάνει θεματικά καὶ χρονολογικά τὸ νῆμα τοῦ «Τέλους τῆς μικρῆς μας πόλης». Μὲ τὴ συσχέτιση τῶν δύο ἔργων καταννοῦμε τὴ διαπεραίωση ἀπὸ τὴν ἰδεολογικὴ στερεότητα καὶ τὴν ξεκάθαρη ἀτμόσφαιρα τοῦ «Τέλους τῆς μικρῆς μας πόλης» στὴν πολλαπλὴ ἀμχανία τοῦ «Διπλοῦ βιβλίου». Ἡ σύγκρουση δύο κόσμων σὲ πολλαπλὰ ἐπίπεδα, συγκροτεῖ τὸν πυρήνα καὶ τῶν δύο βιβλίων. Στὸ πρῶτο, ἡ πίστη σὲ μιὰ νέα τάξη πραγμάτων εἶναι ἀπόλυτη καὶ καθολικὴ. ἔξανεμίζεται ὅμως στὸ δεύτερο. Ὁ συγγραφέας μετεωρίζεται στὸ μεταίχμιο τῆς σύγκρουσης τοῦ σημερινοῦ κόσμου τῆς κατανάλωσης καὶ τοῦ Ἀουτέλ μὲ τὸν παλιὸ τῆς στέρησης καὶ τοῦ ξυλάδικου τοῦ Βόλου. Βλέπει τὸ νέο τρόπο ζωῆς σὰν κάτι τὸ ἀναπόφευκτο ἀλλὰ συναισθηματικά τὸν ἀρνεῖται. Ἡ συναισθηματικὴ ἀρνηση ἀποτελεῖ τὸ ψυχολογικὸ του ἀδιέξοδο καὶ ἐκφράζεται στὴν «Τελευταία ἀρχοῦδα τοῦ Πίνδου». Ὁ Σκουρογιάννης γυρίζει στὸ χωριὸ του, τὸ Ντομπρίνοβο, ὅσπερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια ξενιτειᾶς καὶ τελικὰ διαπιστώνει «πὺς εἴκοσι χρόνια παιδεύτηκε, ὄνειρεύτηκε, σ' αὐτὸν τὸν ἀνύπαρκτο τόπο νὰ φτάσει...» (σελ. 137).

Ὅστόσο, τὸ ἀδιέξοδο τοῦ συγγραφέα δὲν εἶναι μόνον ψυχολογικὸ, μὰ καὶ ἰδεολογικὸ. Ἡ ἐμπειρία τοῦ Χατζῆ στὶς ἀνατολικὲς χῶρες καὶ ἡ ἐπάνοδος του στὴν Ἑλλάδα, εἶναι γεγονότα καθοριστικά γιὰ τὴν ἰδεολογικὴ του πορεία. Οἱ φιλόσοφοι τοῦ ἑλληνικοῦ καφενεῖου δὲν τὸν ἱκανοποιοῦν, μόνον ὁ Βασιλειάδης ἐνσαρκώνει τὸν κομματικὸ αἰρετισμὸ τοῦ συγγραφέα καὶ προβάλλει ἔμμεσα τὶς ἀπόψεις του: «Ἀριστερὸς — καὶ δὲν τὰ πῆγε καλὰ μ' αὐτοὺς τοὺς δημαγωγούς, τὶς ἐπιτροπὲς τους, τὶς ἐκδηλώσεις ποὺ λέγανε, τὰ μὲτωπά τους. Εἶπε πάντα ἦσυχά καὶ στρογγυλά, πὺς ἓνα καινούργιο ἀριστερὸ κόμμα χρειάζεται στὴν Ἑλλάδα — ἀριστερὸ μὰ μακριὰ ἀπ' αὐτούς» (σ. 192). Τὸ «ἑλληνικὸ καφενεῖο» καὶ «Τὰ γουδοχέρια» ἐξυπηρετοῦν τὶς ἰδεολογικὲς προτιμήσεις τοῦ συγγραφέα καὶ διευκολύνουν τὴν ταξικὴ συνειδητοποίηση τοῦ Κώστα, χωρὶς νὰ προσφέρουν σχεδὸν τίποτε στὴν ὑπόθεση τοῦ ἔργου. Καὶ ἡ ἀφρημένη αἰσιοδοξία τοῦ τέλους εἶναι συμβατικὴ, ἀφοῦ ἡ δράση τῶν προσώπων τὴν ἔχει ἀναιρέσει καὶ ἡ προηγούμενη συγκροτημένη κοσμοθεωρία του δὲν ἔχει τὴν ἐπάρκεια νὰ τὴ στηρίξει. Ἡ πλασματικὴ ἐλπίδα τοῦ «Διπλοῦ βιβλίου» εἶναι κατάλοιπο τῆς ἀνέφελης ἀτμόσφαιρας καὶ τῆς ἰδεολογικῆς ἀμεριμνησίας τῆς «Φωτιᾶς» καὶ τοῦ «Τέλους τῆς μικρῆς μας πόλης». Ἰδιαίτερα, τὸ τελευταῖο κεφάλαιο εἶναι ἐκλογικευμένο καὶ ἐλλειπτικὸ. Μένεις μὲ τὴν ἐντύπωση πὺς ὁ συγγραφέας θιάζεται νὰ τελειώσει τὸ βιβλίο, γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ μορφοποιήσει τὸ ὅλικο του. Τὰ καλύτερα κομμάτια τοῦ «Διπλοῦ βιβλίου» εἶναι τὸ «Ξυλάδικο τοῦ Βόλου» καὶ «Ἡ τελευταία ἀρχοῦδα τοῦ Πίνδου». Σ' αὐτὰ ξαναβοῦσκουμε τὸ Χατζῆ τοῦ «Τέλους τῆς μικρῆς μας πόλης».

Ἡ γενεαλογία τοῦ «Διπλοῦ βιβλίου» — «τὸ ρομέϊκο μὲ τὶς χαμένες γενιές του» — εἶναι μονοδιάστατη καὶ στηρίζεται σὲ μιὰ ἀμφίβολη κληρονομικὴ σχέση. Ὁ Χατζῆς

24. Βυρ. Λεοντάρης: «Ἡ ποίηση τῆς ἥττας» περ. «Ἐπιθεώρηση Τέχνης», ἀριθ. τεύχους 106—107, Ὀκτώβριος — Νοέμβριος 1963, σσ. 520—24. Ἀνάλογη μὲ τοὺς «Ἀνυπεράσπιστους» ἀτμόσφαιρα, συναντοῦμε καὶ στὴν «Καγκελόπορτα» τοῦ Ἀνδρ. Φραγκιᾶ.

βλέπει τὰ πάντα μέσ' ἀπὸ τὸ πρῶσιμα τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν διαφύσεων τῆς γενιᾶς του. Τῇ δικῇ του γενιᾷ ἀντιπροσωπεύει ὁ μικρὸς ράφτης τῆς Σούρτης, ποὺ «ἀνίδεος ὅπως εἶταν. ἀνώριμος, ἀπνήρευτος, μαγεμένος ἀπὸ τὴν ὁμορφίᾳ ποῦ» χε φτάσει ν' ἀγγίξει — ὀδηγημένος στραβά, νικῆθηκε... Ἡ γενιᾷ του ἀκέρια νικῆθηκε — τέλος» (σ. 96). Ἡ ἐπόμενη γενιᾷ, «ἡ καταραμένη», ὅπως τὴ χαρακτηρίζει ὁ συγγραφέας, σφύρηθηκε στὴ μετανάστευση καὶ τὴν ἀλλοτριώση. Ἐπενδύει σ' αὐτοὺς ὁ Χατζῆς τὴν ἀπόγνωση καὶ τ' ἀδιέξοδα τῆς δικῆς του γενιᾶς: «ὁ πατέρας μου εἶχε τὸ θάνατο μέσα του» — ὁμολογεῖ ἡ Ἀναστασία — «δὲν θὰ τὴν ἄκουγε τὴ φωνή μου. Πήγαίνα βέβαια καὶ χωρὶς αὐτὸν Στραβὸς εἶταν ὁ δρόμος ποὺ πῆραν αὐτοὶ — ποίος μπορούσε νὰ ναι ὁ δικός μας;» (σ. 174). Αὐτὴ ἡ γενιᾷ ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὸν Κώστα, ποὺ ἀφήνει τὸ ξυλάδικο τοῦ Βόλου καὶ πηγαίνει μετανάστης στὴ Γερμανία, τὸ Σκουρογιάννη, τὸ Σταῦρο, τὸ Βασίλη καὶ τὴν Ἀναστασία, τὴν ἀνίπαντρη ἀδερφή τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας. Ἡ Ἀναστασία δέσμια τῆς κοινωνικῆς δεοντολογίας, θυσιάζει τ' ὄνειρό της — τὰ πουλιὰ — στὴ σκοπιμότητα τοῦ γάμου.

Ἡ ἀφηγηματικὴ δομὴ τοῦ «Διπλοῦ βιβλίου» στηρίζεται στὴ μυθιστορηματικὴ σύμπραξη τοῦ Κώστα, μ' ἓναν ὑποθετικὸ «συγγραφέα». Ὁ Κώστας ἀφηγεῖται σὲ πρῶτο πρόσωπο καὶ ὁ «μυθιστορηματικὸς συγγραφέας» καταγράφει καὶ σχολιάζει τὴν ἀφήγησή του, συμμετέχοντας στὴ μοίρα τῶν προσώπων: «Καὶ τότες ἔρχεται ὁ συγγραφέας ὁ φίλος μας, αὐτὸς ποὺ γράφει καὶ τούτῃ τὴν ἱστορία. Ἀρχίζει τώρα νὰ φανερώναται κι ὁ χαλασμός ὁ δικός του» (σ. 141). Ὁ Χατζῆς θὰ στηριχτεῖ στὶς σημειώσεις του γιὰ νὰ γράφει τὸ μυθιστόρημα. Προέκειται γιὰ μιὰ ἐκδοχὴ τοῦ φαινομένου ποὺ τὸ συναντᾶμε συχνὰ στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Ὁ συγγραφέας ἀντιγράφει ἑξαχασμένα τετράδια ἢ καταγράφει τὶς ἀναμνήσεις ἑνὸς προσώπου. Αὐτὸ ἔκανε ὁ Βιζέλας στὸ «Λουκὴ Λάρα», ὁ Παπαδιαμάντης, δηλώνοντας στὸ τέλος μερικῶν διηγημάτων του «διὰ τὴν ἀντιγραφήν», ὁ Κοσμᾶς Πολίτης στὸ «Λεμονοδάσος», ὁ Στρ. Μυριβήλης στὴ «Ζωὴ ἐν Τάρφῳ», ὁ Στρ. Λούκας, ὁ Θαν. Βαλτινὸς στὸ «Συναξάρι Ἀνδρέα Κορδοπάτη» κ.ἄ. Ἡ διάσπαση τῆς ἀφήγησης σὲ δύο πρόσωπα δὲν προσφέρει δύο ἐναλλασσόμενες προοπτικές. Ὁ «μυθιστορηματικὸς συγγραφέας» δὲν ἀμβλύνει τὴ μονοδιάστατὴ παντογνωστικὴ προοπτικὴ τοῦ κύριου ἀφηγητῆ, ἀπλῶς τὸν ὑποκαθιστᾷ στὸ «Ἐχέβειμ γιὰ ἓνα μικρὸ ράφτη» καὶ στὴν «Ἀναστασία τῶν Μολάων». Δὲν εἶναι δρῶν πρόσωπο ἀλλὰ ἓνα εἶδος «ἱστορῶς»²⁵, μέσω τοῦ ὁποίου ὁ Χατζῆς διοχετεύει τὶς ἀπόψεις του μ' ἓνα λεξιλόγιο ἀσυνήθιστο γιὰ ἐργάτη. Ὁ Κώστας καὶ τ' ἄλλα πρόσωπα «οἱ ρομιοὶ τῆς πίκρας, τῆς φτώχειας καὶ τῆς νοσταλγίας», δίνουν τὴ δυνατότητα στὸ Χατζῆ νὰ κινηθεῖ σ' ἓνα κοινωνικὸ χῶρο ἀρκετὰ γνώριμο καὶ προσφιλὴ ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἔργα του. Ὁ κύριος ἀφηγητῆς (Κώστας) παρουσιάζεται σὰν ἀφελὴς ἐργάτης μὲ ἀκαλλιέργητο προφορικὸ λόγο, δίνοντάς μας τὴν αἴσθηση τῆς λαϊκῆς κουβέντας. Μ' αὐτὸν τὸν ἀφηγηματικὸ τρόπο ὁ Χατζῆς ταυτίζεται μὲ τὸ λαϊκὸν τὸν ἀφηγητῆ καὶ χρησιμοποιοῖ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Τὸ τέχνασμα τῆς «πλαστοπροσωπίας» χρησιμοποίησε καὶ ὁ Ἄν. Καραβίτσας στὰ «Λόγια τῆς πλώρης»²⁶. Ἡ μυθιστορηματικὴ συγκόλληση τοῦ λαϊκοῦ ἀφηγητῆ μὲ τὸν ἐνήμερο «συγγραφέα» δὲν εἶναι πάντοτε πετυχημένη. Στὸ κεφάλαιο «Τὸ ξυλάδικο τοῦ Βόλου» διαπιστώνουμε μιὰ ἀντίφαση· ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ὁ Κώστας ἀφηγεῖται στὸν «μυθι-

25. Ὁ «ἱστορῶς» δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας οὔτε κάποιον πρόσωπο, ἀλλὰ ἓνα εἶδος ἐρευνητῆ ποὺ συνθέτει τὴν ἀφήγηση μὲ βάση τὶς μαρτυρίες ποὺ μπορεῖ νὰ συγκεντρώσει. Βλ. σχετικὰ τὸ κεφ. «The histor and other narrative postures» στὸ συνθετικὸ ἔργο τῶν R. Scholes καὶ R. Kellogg «The nature of narrative».

26. Βλέπε τὴ μελέτῃ τοῦ Mario Vitti: «Ἡ ἰδεολογικὴ λειτουργία τῆς ἐλληνικῆς ἡθογραφίας», ἐκδ. «Κείμενα» 1974, σ. 77.

στορηματικό συγγραφέα» τη ζωή του λέγοντάς του: «Πρέπει να σου πω γι' αυτό, να τα ξέρεις από την αρχή για το κεφάλαιο που θα γράφεις», παρακάτω ο «μυθιστορηματικός συγγραφέας» παρακολουθεί τ' αφηγούμενα γεγονότα και συγκεκριμένα το γάμο της 'Αναστασίας. 'Ο 'Αλ. Κοτζιάς σε μια κριτική του για το «Διπλό βιβλίο» αναρωτιέται «τί σχέση είναι δυνατόν να ἔχη ὁ «φρασεῖς» ἀγοραστής τῆς ἀντλίας ἢ ὁ ὀξυδερκέστατος σχολιαστής τῶν «σοφῶν» τοῦ ἑλληνικοῦ καφενεῖου, μετὰ τὸ κοροῖδο τῆς γερμανικῆς φάμπρικας;»²⁷ Πολλές φορές, ἡ ἀφέλεια τοῦ Κώστα δὲν συμβιβάζεται μετὰ τὴν κριτικὴ του στάση ἀπέναντι στοὺς φιλόσοφους τοῦ ἑλληνικοῦ καφενεῖου, μετὰ τὸ συμπλήρωμα τῶν τετραδίων τοῦ μυθιστορηματικοῦ συγγραφέα ἢ τὴ διατίτωση τοῦ ἀπρόσωπου χαρακτήρα τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς: «'Όλα μέσα ἀπ' αὐτὴν τὴ τζαμαρία τὰ βλέπω - ὅσα βλέπω. Καὶ τὰ πρόσωπα πού 'ναι γύρω μου, μέσ' ἀπ' αὐτὴν τὰ βλέπω κι αὐτά. Ἀπὸ τὴν καλοβλέπω τὴ μορφή τους, εἶναι κάπως σὰ νὰ μὴν ἔχουνε πρόσωπο» (σ. 28). 'Η ταξικὴ συνειδητοποίηση τοῦ Κώστα, συντελεῖ στὸ νὰ χάσει τὴν πειστικότητά του ὡς μυθιστορηματικὸ πρόσωπο, ἐξυπηρετεῖ ὅμως τὶς προθέσεις τοῦ Χατζῆ. Πόσο ἡ κριτικὴ στάση τοῦ Κώστα διαψεύδει τὴν ἀρχικὴ του ἀφέλεια, φαίνεται στὶς ἀκόλουθες σκέψεις του:

«Συλλογίμαι το καφενεῖο τῶν Ἑλλήνων. Τόσος κόσμος ἐκεῖ καὶ κανέναν τους, μωρὲ παιδι μου, οἱ μικροὶ ποὺ παιδεύονται σὰν ξένα, οἱ σοφοὶ κ' οἱ πολιτικοὶ κ' οἱ φιλόσοφοι, οἱ αὐθιανοὶ μας ἡγέτες — κανέναν τους νὰ μὴ τὸ σκεφτεῖ πὼς μπορούσε νὰ 'ναι κι ἄλλῳ, μπορούσε νὰ 'ναι κι αὐτό. Οἱ θεωρίες, τὰ κόμματά τους, οἱ πολιτικές τους ιδέες, ἡ ἀντίσταση στὴ δικτατορία — παρλατίπες. Τί 'μαστε, λοιπόν, ἐμεῖς; Μπάσταρδοι, λέω. Μὴ σαλάτα. Καὶ κοιτάξέ τον αὐτόν. Τρία λόγια καὶ στρογγυλά. Στρογγυλά σὰν τὰ χέρια του. Καὶ συλλογίζομαι ἐδῶ, μπροστά στὴ βιτρίνα, πόσες γενιὲς Γερμανοὶ προλετάριοι στὰ σιδεράδικα τῶν Σμιτ καὶ τῶν Στάλ, ἀνεβάζοντας, κατεβάζοντας ἀσήκωτες σφύρες — πόσες, λοιπόν, τέτοιες γενιὲς χρειαστήκανε γιὰ νὰ τὰ φτιάξουν αὐτὰ τὰ χέρια. Τὰ γουδοχέρια του — πού 'ναι αὐτὸς» (σ. 155).

'Η ἀφηγηματικὴ μέθοδος τοῦ Χατζῆ στὸ «Διπλό βιβλίο» ἔχει ἀρχετὲς ἀδυναμίες καὶ οἱ προθέσεις τοῦ συγγραφέα ἀποκαλύπτονται μέσ' ἀπὸ τὴ διαφάνεια τῶν προσώπων. Μετὰ τὸ πρῶτο πρόσωπο καὶ τὴν πλασματικὴ ταύτιση προσταθεῖ νὰ καταγγίησι τὴν ἀπόσταση ἀνάμεσα στὸ συγγραφέα καὶ τοὺς χαρακτήρες. Μετὰ τὸ τέχνασμα τοῦ λαϊκοῦ ἀφηγητῆ ἱκανοποιεῖ τὸ λαϊκισμό του καὶ γοητεύει μετὰ τὸ λόγο του, καὶ μετὰ τὸν «μυθιστορηματικὸ συγγραφέα» διοχετεύει ἔντεχνα τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὰ ἑλληνικὰ προβλήματα. Στὸ «Διπλό βιβλίο» τὸν Χατζῆ τὸν κατευθίνει ἡ σκέψη του· εἶναι περισσότερο λογικὸς παρὰ ἐνορατικὸς. Αὐτὸ δείχνουν ἡ διανοητικὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἐρωτευμένου ἐργάτη καὶ τῆς 'Αναστασίας, πού βλέπουν τὸν κόσμο μετὰ τὰ ματογυάλια κάποιου διανοούμενου. 'Όταν κλείσεις τὸ «Διπλό βιβλίο», μένεις μετὰ τὴν ἐντύπωση πὼς ὁ Χατζῆς χρησιμοποίησε ἕνα μυθιστορηματικὸ ὕλικο γιὰ νὰ ἐκφράσει μυθιστορηματικὰ τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὴ σύγχρονη Ἑλλάδα, χωρὶς τελικὰ νὰ κατορθώσει νὰ τὶς χωνέψει μετὰ τὰ βιώματά του. Κάτι, πού ἀσφαλῶς τὸ ἔχει πετύχει στὸ «Τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης».

Μετὰ τὶς «Σπουδές» (1976) καὶ ἰδιαίτερα μετὰ τὰ τρία διηγήματα «Τὸ φονικό τῆς Ἰζαμπέλας Μόλνερ», τὸ «Μικρὸ σχόλιο γιὰ τὴν Ἰφιγένεια ἐν Αἰδίδῳ» καὶ τὴ «Νῆσο Ἀνδρό», ὁ Χατζῆς κινεῖται σὲ μιὰ νέα περιοχὴ. Τὴ συλλογὴ συμπληρώνουν τρία ξανατυπωμένα διηγήματα ὁ «Ἄη - Γιώργης», οἱ «Ἀσημαντες ἀφορμές», δηλαδὴ τὸ 5ο κεφάλαιο τοῦ «Διπλοῦ βιβλίου» καὶ ἡ «Σάντα Μαρία», πού δὲν παρουσιάζει ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον. Μέχρι τώρα σὲ κάθε βιβλίο του ἀποτύπωνε τὴ φυσιογνωμία

27. 'Αλ. Κοτζιάς: «Σημειώσεις καὶ ἐρωτήματα», ἐφ.. «Καθημερινή», 7-11-1976.

μιάς εποχής, στηριγμένος στο βιοματικό του απόθεμα. Με το «Λιπλό βιβλίο» ολοκλήρωσε την καταγραφή μιᾶς περιόδου, από το μεσοπόλεμο ως τις μέρες μας. Συνεπώς, ἡ ἀναζήτηση νέου προσανατολισμοῦ προκύπτει ἀναγκαστικά. Ὁ Χατζῆς μὲ τις «Σπουδές» φιλοδοξεῖ ν' ἀνοίξει μιὰ νέα προοπτικὴ στὸ ἔργο του, μὰ δὲν μπορεῖ ν' ἀποδεχθεῖ ἀπὸ τὸ ἄγχος τῆς «διάφρασης» ποὺ βασάνισε τὴ γενιά του καὶ ἐπιδιώκει στὰ διηγήματα «Μικρὸ σχόλιο γιὰ τὴν Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» καὶ «Νῆσος Ἄνυδρος». Ὁ συγγραφέας συμμετέχει στὴ δράση καὶ προσπαθεῖ νὰ κινήσει τὴν ἱστορία του σὲ ἀστικό χῶρο, ἐγκαταλείποντας τοὺς περιθωριακοὺς ἥρωες καὶ τὴν ἰδεολογικὴ ρητορεία. Διαπιστώνουμε ἀκόμη, ὅτι ἡ ἀφήγηση σὲ δύο διηγήματα («Τὸ φοινικὸ τῆς Ἰζαμπέλας Μόλναρ» καὶ τὸ «Μικρὸ σχόλιο γιὰ τὴν Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι») γίνεται σὲ πρῶτο πρόσωπο. Τὸ μειονέκτημα ὅμως τῶν τριῶν διηγημάτων εἶναι ἡ φιλολογικότητα. Σοῦ ἀφήνουν τὴν ἐντύπωση δοκιμίου ἢ ἀρθροῦ τεκμηριωμένου μ' ἓνα παρὰ-δειγμα. Καὶ σ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ ὁ Χατζῆς λειτουργεῖ περισσότερο λογικά.

Ἡ «Θητεία» (1979) εἶναι ἀναδρομικὴ συσσωμάτωση κειμένων. Τὰ περισσότερα ἀναφέρονται στὸν ἐμφύλιο πόλεμο, συμπληρώνοντας τὴν ἱστορικὴ θεματογραφία τοῦ Χατζῆ. Τὸ χαρακτηριστὶ καὶ τὴ λογοτεχνικὴ ποιότητα τῆς «Θητείας» τὰ δίνει, νομίζω, ὁ ὑπότιτλος «ἀγωνιστικά κείμενα 1940—1950». Πρόκειται γιὰ κείμενα μὲ δημοσιογραφικὸ χαρακτήρα, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ χαρακτηριστοῦν διηγήματα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Ἐνα τραγούδι στὴν Ἀθήνα». Αὐτὸ διαθέτει κάποια στοιχειώδη πλοκὴ μαζὶ μὲ τὴ γνώριμη εὐαισθησία τοῦ Χατζῆ. Στὸ ἐκτενέστερο ἀφήγημα τῆς «Θητείας», τὴ «Μουργιάνα», ἐπιμένει στὴν ἐξωτερικὴ δράση καὶ τὴν ἀπαρίθμηση γεγονότων, ἐνῶ ἐκπλήσσει ἡ σκληρότητά του: «Νὰ μᾶς συγχωρεῖ ὁ «Σύνδεσμος τῶν Αἰγυπτίων Κυριῶν» ποὺ διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὸ παιδομάζωμα, μὰ ἐπιῖς αὐτὴ τὴ γυναῖκα τὴ σκοτώσαμε». Στὰ κείμενα «Ἡ Δρακόλιμνη», «Ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὴ Φοῦρκα» καὶ «Ὁ κυρίαρχος τῆς Ψυττάλειας» εἶναι ἐμφανὴ τὰ σημάδια τῆς προκατασκευῆς καὶ τοῦ ἰδεολογικοῦ κηρύγματος. Καὶ ἐδῶ κυριαρχοῦν τὸ διδακτικὸ ἐπιμήθιο: «Γιατὶ νικήσαμε καὶ στὴν Ψυττάλεια. Τὴν δίψα. Καὶ τὸν ἀτομικισμό» καὶ ὁ ἀπλοϊκὸς συμβολισμός: «Μέσα στὴ φωτιά τῆς μεγάλης ἀπελευθερωτικῆς μάχης, τὸ σύμβολο τοῦ παλιοῦ λησμονημένου ἡπειρωτικοῦ θρόλου γίνεται ἀλήθεια. Ὁ δρόκος εἶναι ζωντανός. Καὶ δὲν εἶναι μονάχα στὴ Δρακόλιμνη καὶ στὸ Σμόλικα, στὸ Πάπιγκο, στὸ Μέτσοβο καὶ στὸ Γράμμο - στὰ βουνὰ μονάχα. Μέσα στὴν καρδιά τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ λαοῦ τῆς φωλιάζει τ' ἀδάμαστο στοιχεῖο τῆς λευτεριάς» (σ. 101—102). Ἡ «Θητεία» εἶναι τὸ πιὸ «στρατευμένο» ἔργο τοῦ Χατζῆ, ὅπου ἡ καλλιτεχνικὴ συνείδηση ἐνδίδει ὀλοκληρωτικά στὴ δικαίωση τῆς ἀγωνιστικῆς πράξης.

Οἱ πεζογράφοι τῆς γενιᾶς τοῦ '30 ἐπιδίωκαν μιὰ ἔκφραση κομψή, προσεγμένη καὶ ἐλάχιστη ὥμῃ. Ἀντίθετα, οἱ σύγχρονοι πεζογράφοι ἐνδιαφέρονται λιγότερο γιὰ τὴν καλλιέπεια, χωρὶς νὰ λείπει ἡ «ἐκφραστικὴ ἀγωνία» ποὺ βασανίζει τὴν ἑλληνικὴ ποίκα. Ὁ λαϊκὸς λόγος ἀνέκαθεν γοήτευε τοὺς πεζογράφους μας (Καραβίτσας, Μυριβήλης, Πρεβελάκης κ.ἄ.) καὶ ἡ μίμησή του ἔγινε πιὸ συχνὴ στὴ σύγχρονη πεζογραφία. «Ἐνα μέρος τῆς πεζογραφίας μας γύρεψε νὰ παραδειγματιστεῖ ἀπὸ τὴν ἔκφραση τοῦ Μακρυγιάννη ἐρήμην ὁρισμένων ἀρχῶν, ποὺ δυνάμει περιέχονται στὸ ἔργο του»²⁸. Τελικά, αὐτὴ ἡ γλωσσικὴ σκηνοθεσία καταنتαί κάποτε ἐκζήτηση, γιατί δὲν παραπέμπει σὲ μιὰ σύγχρονη γλωσσικὴ πραγματικότητα.

28. Γ. Ἀράγης: «Ὁ μακρυγιαννισμὸς στὴν ἀφήγηση», περ. «Δοκίμασία», τεῦχος 1, Μάιος - Ἰούνιος 1973, σ. 52.

Στὸ ἔργο τοῦ Δ. Χατζῆ ὑπάρχει ὀργανικὴ σχέση τοῦ θέματος μετὰ τὴ γλώσσα καὶ ἡ αἴσθησις τῆς λαϊκῆς ἀφήγησιν δὲν προδίδεται, μετὰ ἐξαιρέσει τὸ «Λιπλὸ βιβλίον». Ἀκόμη καὶ ὁ χώρος τῆς δράσεως βρῖσκεται σὲ συστοιχία μετὰ τὸ λαϊκὸν τοῦ ἰδιώμα, κυρίως στὸ «Τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης», ὅπου πλουτίζεται μετὰ λέξεις ἡπειρωτικῆς καὶ τοῦρκιζας. Βέβαια, στὴ γλώσσῃ τοῦ συμπεριφορὰ διακρίνουσι κατὰ σκοπιμότητα, ποὺ δὲν εἶναι ἀσχετὴ μετὰ τὸ λαϊκισμόν του, τὴν ἰδεολογικὴν καὶ ἀγωνιστικὴν του, στάση. Στὴ Φωτιά καὶ σ' ὁρισμένα διηγήματα, ὅπως τὸ «Οὐσιῶδες», ἡ γλώσσα τοῦ ἀγγίζει τὰ ὅρια τῆς ψυχαικῆς δημοτικῆς. Οἱ γλωσσικοὶ τύποι: πρόφταξαν, παγαῖναν, ὑπαρχε, ἀλόγατα, ἐφοπλιστάδες, καπιτάλι κλπ. εἶναι δικαιολογημένοι, ὥς ἔνα σημεῖον, στὴ «Φωτιά», ἀλλὰ ἀδικαιολόγητοι καὶ κατασκευασμένοι στὰ διηγήματα²⁹. «Ἡ λογοτεχνία τῆς ἀντίστασης» παρατηρεῖ ὁ Γ. Βελουδῆς «ἀπευθυνόταν κατὰ κύριον λόγον σ' ἓνα ἀναγνωστικὸ κοινὸν ποὺ δὲν ἦταν ἐξοικειωμένο μετὰ τοὺς «μοντέρνους» ἐκφραστικούς τρόπους [...] Ἡ μορφολογικὴ πραγματικότης τῆς ἀντιστασιακῆς λογοτεχνίας μπορεῖ νὰ γίνῃ περισσότερον κατανοητὴ, ὅταν ἰδῶθῃ σὲ συνάρτησιν μ' ἓνα οὐσιαστικότερον χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς ἀντίστασης τὸ «λαϊκισμὸς» τῆς³⁰. Ὁ λόγος τοῦ Χατζῆ εἶναι μικροτερίοδος, μετὰ κυρίαρχη τὴ ρηματικὴ δομὴ, συνδυασμένη μετὰ τὴν παρατακτικὴν σύνδεσιν ἢ τὸ ἀσύνδετον. Παραθέτω ἓνα δεῖγμα γραφῆς μ' ἔντονα τὰ παραπάνω χαρακτηριστικά: «—Αὐτὸς τοῦδινε κεῖ τὸ φαῖ ποὺ ἐτοίμαζε ἢ μάνα τους. τοῦφρνε τὸ νερό, τὸν ἔντυνε καὶ τὸν ξέντυνε, τὸ βράδι τὸν ἔβαζε κεῖ νὰ πλαγιάσει, τὸν σκέπαζε κι ἔστρωνε τότε κάτω στὸ πάτωμα καὶ κοιμότανε δίπλα του. Τὸ πρωὶ τὸν ἔνιβε καὶ τὸν ἔντυνε πάλι. Κάποτε τὸν ἔπαιρνε, τοῦβαζε στὰ πόδια τὰ σίδερα καὶ τὸν κατέβαζε στὴν αὐλή, τὸν κάθιζε σὲ μιὰ ψάθα, τοῦφρνε τὰ πράματά του καὶ δὲν πήγαινε νὰ παίξῃ μετὰ τὰ ἄλλα παιδιὰ — καθότανε δίπλα του πάλι»³¹. Ἡ ἐπανάληψις λέξεων ἢ φράσεων εἶναι ἓνα ἀξιοσημεῖον γνώρισμα τῆς ἀφήγησιν του καὶ στοιχεῖον τοῦ προφορικοῦ λόγου. Συχνὰ ὅμως ἡ ἐπανάληψις ἀδυνατίζει τὸ κείμενον, κάνοντάς το ἀνιαρό. Ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὸ «Λιπλὸ βιβλίον»: «μετὰ τοὺς ἐγκέφαλους στὰ πάνω πατώματα, ποὺ νὰ 'ναι ὁ ψηλός, νὰ 'ναι ἀπὸ μᾶς. Μετὰ τὴν ἀφθονίαν τους ποὺ νὰ 'ναι ἡ χορήγησις καὶ νὰ 'ναι γιὰ ὅλους» (σ. 205). Ἰδιότυπὴ εἶναι καὶ ἡ χρῆσις τῆς παύλας. Ἄλλοτε δίδει τὴν αἴσθησιν τοῦ προφορικοῦ λόγου στὴ γραφῇ: «Κλειδώνει τὴν παρωγκούλα — τί νὰ κλειδώσει; κλειδώνει καὶ παίρνει σιγὰ - σιγὰ τὸ μονοπάτι τοῦ λόφου» καὶ ἄλλοτε βοηθεῖ στὴν ἐνσωμάτωσιν τοῦ εὐθὺς λόγου στὸν πλάγιον: «ὁ Παντελῆς δὲ μποροῦσε νὰ ξέρει τί θάταν αὐτὰ τὰ πολλὰ ποὺ θὰ κάνανε μέσα σὲ τέτοια χαλάσματα, εἶπε — μάλιστα, ὅπως θέλετε ἐσεῖς κι ἐχάριστῃσε ὕστερα τὸ θεὸ ποὺ τοῦ τὸν ἔστειλε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, νὰ πεθάνῃ στὰ χέρια του».

Ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία εἶναι μιὰ πράξις ἐξ ὁρισμοῦ ἀπελευθερωτικῆ, ἀντίθετα ἢ ἰδεολογία ἐπιβάλλει κάθε λογῆς πνευματικούς προκαθορισμούς. Γιὰ ἓνα λογοτέχνη μετὰ συγκεκριμένη ἰδεολογικὴ τοποθέτησιν καὶ ἔντονη πολιτικὴ δράσιν, τὸ δίλημμα: ἰδεολογικὴ προσαρμογὴ ἢ καλλιτεχνικὴ δημιουργία, γίνεται ἢ λυδιὰ λίθος γιὰ τὸ ἔργο του. Στὴν ἀφηγηματικὴ πεζογραφία τοῦ Χατζῆ ἡ αἰσθητικὴ λειτουργία παραμερίζει τὸν ἰδεολογικὸν συντελεστὴν μόνον στὸ «Τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης» καὶ στὴν «Ὁρα τῆς φρονερινῆς», μετὰ τὴ συμβολὴν τῆς βιοματικῆς κατάθεσιν καὶ τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ τόνου. Ἐντούτοις, τὸ ὑπόλοιπον ἔργο του δὲν καταντᾷ ἐγκραφικὸν καὶ ἀχυν-

29. Σὲ λογοτεχνικά ἔργα μετὰ ἔντονον κοινωνικὸν προβληματισμὸν καὶ κάποια διδακτικὴ σκοπιμότητα, δὲν συναντοῦμε συνήθως τεχνολογικούς νεωτερισμούς. Ἴσως, γιὰ τὸ κοινὸν λόγον διευκολύνει τὴν προσπέλασιν τοῦ ἰδεολογικοῦ «μηνήματος» τοῦ ἔργου.

30. Γ. Βελουδῆς: «Ἡ λογοτεχνία τῆς ἀντίστασης», ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», 6 καὶ 7 Σεπτεμβρίου 1979.

31. Τὸ ἀπόσπασμα εἶναι ἀπὸ τὴν «Ὁρα τῆς φρονερινῆς», σελ. 55.

μο κατασκεύασμα. Κι αυτό οφείλεται στην ιδιότητα εναισθησία του που εξισορροπεί και εξουαίνει την ιδεολογική χειραγώγηση και τη λογική αφετηρία του. Η μελαγχολική διάθεση και η συναισθηματική διάχυση κερδίζουν τον αναγνώστη και εξουδετερώνουν τις τυχόν αντιρρήσεις του. Παντού είναι αποτυπωμένη ή φρυσιογονμία του δημιουργού, τη μαρτυρούν ή ιδιαιτερότητα της αφήγησής του και ο γεμάτος παλμός και ζωντάνια λόγος του. Περισσότερο στο «Τέλος της μικρής μας πόλης», στους «Ανυπεράσπιστους» και στο «Διπλό βιβλίο», κάτω από την ιδεολογική επιφάνεια υπάρχει ένα δραματικό υπόστρομμα με τις ρίζες του στο προσωπικό δράμα του εξόριστου συγγραφέα³². Ο καημός μιᾶς ζωής, γεμάτης από αδικαιώτους αγώνες και τη μιζέρια της παρρχιακής πόλης, όπως τη γνώρισε ως διευθυντής τοπικής εφημερίδας, διαθλασμένος μέσα στα κείμενά του, δημιουργεί τη δραματική ένταση. Και δεν μπορεί να την αναιρέσει ούτε η εκπνευόμενη από την ιδεολογία του, αισιόδοξη λύση των έργων του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. 'Αραβαντινού Μαντώ: «Γραφή της εξορίας», περιοδ. «Τομές», τεύχος 11, 'Απρίλης 1977 σσ. 44-49.
 2. 'Αργυρίου 'Αλέξ.: «Ελληνική πεζογραφία εντός και εκτός παρενθέσεως», περιοδ. «Νέα Δομή», τεύχος 3, Αύγουστος 1976, σσ. 76-80.
 3. Argus [= 'Αλ. Κοτζιάς]: «Οι μεταπολεμικοί πεζογράφοι και οι πηγές τους», περ. «Ο Ταχυδρόμος», τεύχ. 24 Μαΐου 1974, σσ. 49-56.
 4. Βαλέτας Γ.: «Επίτομη ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας», εκδότης: Πέτρος Κ. Ράνος, 'Αθήνα 1966.
 5. Βαλέτας Κ.: «Το διπλό βιβλίο», κριτική στο περ. «Αιολικά Γράμματα», αριθ. 38-39 (1977).
 6. Γεωργίου Βάσος: «Δημόσια συζήτηση μ' έναν παλιό συναγωνιστή», εφημ. «Ριζοσπάστης», 13 Μαρτίου 1977.
 7. Γκρίτση - Μιλλέξ Τ.: «Το διπλό βιβλίο», κριτική στην εφημ. «Αυγή», 21 Νοεμβρίου 1976.
 8. Δρομάζος Ι. Στάθης: «Συντρυμιμένες καταστάσεις και θρυμματισμένες ανθρώπινες σχέσεις», εφημ. «Αυγή», 15 'Ιανουαρίου 1967.
 9. Ζήρας 'Αλέξης: «Η στρατευμένη λογοτεχνία του Δημ. Χατζή», εφημ. «Θεσσαλονίκη», 29-30-31 'Οκτωβρίου και 1 Νοεμβρίου 1975 (το κείμενο δόθηκε σε μορφή διάλεξης στη «Λέσχη Γραμμάτων και Τεχνών Βορείου 'Ελλάδος» στις 21.10.1975).
 10. Ζήρας 'Αλέξης: «Θεώρηση της νεοελληνικής κοινωνίας και λογοτεχνίας - Η πεζογραφία από το 1940 ως τις μέρες μας», περ. «Διαβάζω», τεύχος 17, Φεβρ. 1979, σσ. 46-52.
 11. «Η "Θητεία" του Δημ. Χατζή», περ. «Διαβάζω», τεύχος 28, Φεβρουάριος 1980, σσ. 83-84.
 12. 'Ισαάκ Νανά: «Το διπλό βιβλίο και η αστική λογοτεχνία» ('Απάντηση στο άρθρο του Περ. Κοροβέση «Το τέλος της μικρής μας Λογοτεχνίας»), περ. «Το δέντρο», τεύχος 2, Μάιος - 'Ιούνιος 1978, σσ. 75-80.
 13. Καζαντζής Τόλης: «Δημήτρης Χατζή: «Το τέλος της μικρής μας πόλης», περ. «Διαγώνιος», τόμος 2ος, τεύχος 6, 'Απρίλιος - 'Ιούνιος 1966, σσ. 110-111.
32. 'Ο Χατζής χρησιμοποίησε σ' όρισμένα άρθρα και μελέτες του στο περ. «Νέος Κόσμος» το ψευδώνυμο Δημήτρης Σπάθης. Την πληροφορία χρωστώ στην εργασία του Μ. Βουδούρη: «'Ελληνικά συγγραφικά ψευδώνυμα 1800-1970», περ. «Νέα Σύννορα», τεύχος 37-38, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1974, σ. 432-437.
- Στη βιβλιογραφία περιλαμβάνονται μόνον άρθρα και μελέτες, που αναφέρονται στο έργο του Δ. Χατζή. Η συγγένειός τους δεν έχει απαιτήσεις πληρότητας, μπορεί όμως να είναι χρήσιμη για τους μελετητές της πεζογραφίας του Χατζή.

14. Καλιόρης Γιάννης: «Τὸ ἀδιέξοδο τῶν μεταχρῆμων (μὲ ἀφορμὴ τὸ Διπλὸ βιβλίον τοῦ Δημήτρη Χατζῆ)», περ. «Ὁ πολίτης», τεύχος 9, Φεβρουάριος 1977, σσ. 69 - 80.
15. Καραντώνης Ἀνδρ.: «24 σύγχρονοι πεζογράφοι», ἐκδ. «Νικηδὸς», Ἀθήνα 1978, σσ. 208—240.
16. Κόμης Ἀντώνης: «Δ. Χατζῆ "Φωτιά", μυθιστόρημα», περιοδ. «Ἐλευθέρα Γράμματα», ἀριθμὸς 40, Παρασκευὴ 5 Ἀπριλίου 1946.
17. Κοροβέσης Περικλῆς: «Τὸ τέλος τῆς μικρῆς μας λογοτεχνίας», περ. «Τὸ δέντρο», τεύχος 1, Μάρτιος 1978, σσ. 26 - 31.
18. Κοτзиῶς Ἀλέξ.: «Δημήτρη Χατζῆ "Ἀνπεράσπιστοι"», ἐφημ. «Μεσημβρινή», 4 Μαρτίου 1967.
19. Κοτзиῶς Ἀλέξ.: «Σημειώσεις καὶ ἐρωτήματα», ἐφημ. «Καθημερινή», 7.11.1976.
20. Κοτзиῶς Ἀλέξ.: «Τὸ τέλος τῆς μικρῆς μας πόλης», ἐφημ. «Μεσημβρινή», 5 Ἰουλίου 1963.
21. Μερακλῆς Μ.Γ.: «Ἡ ἐπανεμφάνιση τοῦ Δημήτρη Χατζῆ: «Τὸ διπλὸ βιβλίον», περιοδ. «Νέα πορεία», τεύχος 287—289, Ἰανουάριος - Μάρτιος 1979, σσ. 2 - 9.
22. Μερακλῆς Μ.Γ.: «Ἡ σύγχρονη ἐλληνικὴ λογοτεχνία (1945—1970), II Πεζογραφία», Θεσσαλονίκη, Ἐκδόσεις Κωνσταντινίδου.
23. Μερακλῆς Μ.Γ.: «Τὸ διπλὸ βιβλίον», κριτικὴ στὸ «Χρονικὸ '77» ἐκδ. «Ὦρα» σ. 54.
24. «Μεταπολεμικὴ πεζογραφία. Τὸ ὁδονηρὸ πέρασμα στὴν πολιτικοποίηση», συζήτηση στὸ περ. «Διαβάζω», τεύχος 5—6, Νοέμ. 1976 — Φεβρ. 1977, σσ. 62—83.
25. Μπότσος Γ.: «Τὸ διπλὸ βιβλίον», περ. «Πολιορκία», ἀριθ. 1.
26. Παπαγεωργίου Κώστας Γ.: «Τὸ "Διπλὸ βιβλίον" τοῦ Δημήτρη Χατζῆ», περιοδικὸ «Ἀντί», περίοδος Β', τεύχος 60, 11.12.1976, σ. 48.
27. Πολίτης Λίνος: «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας», Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθν. Τραπέζης, Ἀθήνα 1979, σσ. 346—348.
28. Ραντόπουλος Δημ.: «Τὸ νεοελληνικὸ μάθημα τοῦ Δ. Χατζῆ», περ. «Ἐπιθεώρηση Τέχνης», τεύχος 114, Ἰούνιος 1964, σσ. 594 - 602. Ξαναδημοσιεύτηκε στὸν τόμο «Οἱ ἰδέες καὶ τὰ ἔργα», δοκίμια, Ἀθήνα 1965.
29. Σαμουηλίδης Χρ.: «Τὸ διπλὸ βιβλίον», περ. «Τομὲς», τεύχος 11 Ἀπριλίου 1977 σσ. 49 - 51.
30. Σαχίνης Ἀπ.: «Μεσοπολεμικοὶ καὶ μεταπολεμικοὶ πεζογράφοι», ἐκδόσεις Κωνσταντινίδου 1979, σσ. 134—141.
31. Σαχίνης Ἀπ.: «Νέοι πεζογράφοι. Εἵκοσι χρόνια νεοελληνικῆς πεζογραφίας 1945—1965», ἐκδ. «Ι. Δ. Κολλάρος καὶ Σία», Ἀθήνα 1965, σσ. 115 - 127.
32. Σταματίου Κ.: «Τὸ μυθιστόρημα δυὸ χαμένων γενιῶν», Δημήτρη Χατζῆ: «Τὸ διπλὸ βιβλίον», ἐφημ. «Τὰ Νέα», 23 Ὀκτωβρίου 1976.
33. Φραγκοπούλος Θ.Δ.: «Τὸ διπλὸ βιβλίον», «Χρονικὸ '77» ἐκδ. «Ὦρα» σ. 61.
34. Χατζηγόγος Γιάννης: «Ὁ χῶρος τῆς γειτονίας μέσα ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἐλληνικὴ λογοτεχνία», περιοδ. «Ὁ πολίτης», τεύχος 18, Ἀπριλίου 1978, σ. 85 - 92.
35. Χρήστον Σ.: «Ἀποξένωση καὶ παρακμή», ἐφημ. «Ὁ Ριζοσπάστης», 6 Φεβρουαρίου 1977.
36. Vitti Mario: «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας», ἐκδόσεις «Ὀδυσσεύς» 1978, σ. 377.

Συνεντεύξεις τοῦ Δ. Χατζῆ στὸ «Διαβάζω», τεύχος 5—6, Νοέμ. 1976 - Φεβρ. 1977, στὴν «Καθημερινή», 24 Ὀκτωβρίου 1976, 9 καὶ 10 Ἀπριλίου 1978, «Ἐλευθεροτυπία» 6 Ἰουνίου 1977 καὶ 23 Ἰανουαρίου 1977 καὶ «Τὸ Βῆμα» 13 Ἀπριλίου 1980.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΧΑΤΖΗΣ ΝΙΚΟΥ

Γιαννιώτης φιλόπατρις, εὐεργέτης καὶ φιλόανθρωπος

1709—1796

1. Ἡ ἀπόστασις ἡ ὁποία χωρίζει σήμερον τὰ Ἰωάννινα ἀπὸ τὴν πόλιν Brasov (ἄλλοτε Στεφανούπολιν ἢ καὶ Kronstaot τῆς ἄλλοτε αὐστρουγγρικῆς δουδικῆς μοναρχίας) τῆς Ρουμανίας, ἐξεμνηδενίσθη σήμερον μὲ τὰ σύγχρονα μέσα συγκοινωνίας. Τότε ἡμῶς εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, μία τοιαύτη ἀπόστασις ἦτο ὑπολογίσιμος, διότι ἀπῆτει ἡμέρες καὶ νύκτες διαδρομῆς ἀπὸ τὸ ἓνα σημεῖον ἕως τὸ ἄλλο, ἀπὸ τὴν Ἡπειρον μέχρι τῆς Τρανσυλθανίας, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν γεωγραφικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν τῆς ἐποχῆς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν εὐνοϊκαὶ δι' ἓνα τοιοῦτον ἐπίπονον ταξίδι.

2. Ἐκεῖ λοιπὸν εἰς τὸ Brasov, καθὼς καὶ εἰς ἑτέραν πόλιν τῆς Τρανσυλθανίας, εἰς τὸ Sibin, κατέφθαναν κατὰ καιροὺς Ἕλληνες προερχόμενοι ἀπὸ τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα καὶ περισσότερον ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς παραδουναβίους Ρουμανικὰς ἡγεμονίας, ὅταν ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ κατάσταση τοῦτων ἐπεδεινούτο ἀπὸ τοὺς εἰσβολαῖς Ὀθωμανοὺς ἢ Ρώσους.

3. Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἑλλήνων εἰς Brasov χρονολογεῖται πρὶν 430 χρόνια ἀπὸ σήμερον δηλ. τῷ 1550.

4. Βασικὸν ἐπάγγελμα διὰ τοὺς περισσότερους ἐξ αὐτῶν ἦτο τὸ ἐμπόριον καὶ ὄχι μόνον τὸ τοπικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ διεθνὲς καὶ διακρατικόν, διότι ξεκινῶντες ἀπὸ τὸ Brasov διέσχίζον τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν διὰ νὰ φθάσουν μέχρι Περσίας. Τὸ ἀρεστὸν εἰς αὐτοὺς ἐμπόριον ἦτο ἡ γουναροποιία καὶ ἐξαγωγή τοῦ εἶδους τοῦτου πολυτελείας. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Ἕλληνες συνέδεον τὴν Βιέννην καὶ Βουδαπέστην διὰ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ Ἰασίου μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ περαιτέρω μὲ τὰς φημισμένας πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, πλουσίας εἰς βιομηχανίαν ὑφασμάτων καὶ ταπήτων.

5. Ἡ αὐστρουγγρική αὐτοκρατορία ἀναγνωρίζουσα τὴν συμβολὴν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Brasov εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου τῆς πόλεως ταύτης τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον συμπήξει τὴν ἑλληνικὴν Ἐμπορικὴν Ἑταιρείαν (Comperpie Greeque) τοὺς παρεχώρησε προνόμια. Ἐν ἐξ αὐτῶν τῶν προνομίων ἦτο τὸ δικαίωμα διὰ τὰ μέλη αὐτῆς τῆς ἐταιρείας νὰ συγκατοικοῦν ἐντὸς τοῦ ἄστεως μαζὶ μὲ τοὺς σαξωνικῆς καταγωγῆς ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας, τοὺς καλουμένους κοινῶς Sasi, ὑπαρχόντων καὶ σήμερον καὶ ἑμιλούντων ἐφθαρμένων γερμανικὸν ἰδίωμα, τὸ σαξωνικόν. Τὸ ἄστυ περιεστοιχίζετο ἀπὸ τείχος ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνονται τὰ ἀπομεινάρια του καὶ σήμερον, ἀπετέλει δὲ εἶδος κάστρου.

6. Εἰς τὸ παρὸν σημείωμά μου θὰ ἀναφέρω μόνον τὸ ὄνομα «Ἑλληνικὴ Κοινότης Brasov», χωρὶς νὰ ἐπεκταθῶ ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς Κοινότητος ταύτης, ἡ ὁποία ἀνεγνωρίσθη ἐπίσημως ὡς τοιαύτη, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν ἐν Ρουμανίᾳ κοινοτήτων εἰς τὴν μετὰ τῆς Ρουμανικῆς Κυβερνήσεως συναφθείσης συνθήκῃν τοῦ 1931, ἣν ὑπέγραψαν οἱ ἀειμνηστοὶ Ἑλ. Βενιζέλος καὶ Ν. Iorga.

7. Μεταξύ τῶν μελῶν τῆς ἐκεῖ ἐλληνικῆς κοινότητος ὑπῆρχε καὶ ὁ σχὼν τὴν πρωτοπουλίαν, ὅπως ἡ κοινότης ἀποκτήσῃ εἰδικὴν τῆς ἐκκλησίας, ἐγκαταλείπουσα δύο διαδοχικὰ ἀνεπαρκῆ παρεκκλήσια (Chopelle), ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ ἐκκλησιάζονται μόνον Ἕλληνας καὶ νὰ ὑπάρχῃ Ἑλλὴν ἐφημέριος, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Παναγιώτης Χατζῆς Νίκου, ὁ γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις τὸ 1709 ἐξ ἀμφότερων τῶν γονέων Ἑλλήνων, «ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐν τῷ ἄστει τῆς Στεφανουπόλεως (τὸ ἑλλήν. ὄνομα τοῦ Brasov) τῆς Τρανσυλβανίας, ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Γραικικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς μετ' αὐτῆς ἡνωμένης ἐλληνικῆς Σχολῆς, ὡς καὶ ἀμφότερα ἰδιαίτεροις Βασιλικοῖς Λάσσοις = (διατάγμασι) ἐπροίκησεν», ὡς γέγραπται κεφαλαίοις γράμμασιν εἰς τὴν κάτω δεξιὰν γωνίαν μιᾶς προσωπογραφίας ἐπὶ κηρωτοῦ οὐσῆς» (σελ. 15 Λεύκωμα τῆς ἐν Στεφανουπόλει ἐθνικῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐπὶ τῇ ἐκατοντηκονταετηρίδι αὐτῆς, ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Χριστοφόρου Κτενᾶ, Διδάκτορος τῆς Θεολογίας, Βουκουρέστιον, 1937) (1) προσωπογραφία.

8. Ἐπρόκειτο δι' ἓνα γοναράν, ὃν ὁ οὐτοκράτωρ Φραγκίσκος ὁ Β' ἀποκαλεῖ «ἐμφορνα καὶ προνοητικὸν ἐν Στεφανουπόλει ἔμπορον, Ἕλληνα τὸ γένος καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐλληνικὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν» (Λεύκωμα σελ. 17). Ὑπεγράμμισμα σκοπῆμος τὴν φράσιν αὐτήν, διότι ἐγένετο ἀπόπειρα ἀρνήσεως τῆς ἐλληνικῆς καταγωγῆς τοῦ Παναγιώτου Χατζῆ Νίκου.

9. Ἀλλὰ ποῖον τὸ ἔργον καὶ αἱ ἀρεταὶ τοῦ γοναροποιῦ καὶ γοναροπώλου, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, συνεργασθέντος κάποτε καὶ μετὸν Ζώην Καπλάνην; Τὸ ἔργον τοῦ καὶ τὸ ἦθος τοῦ ἐντάσσονται εἰς τὴν αἰσθηματολογίαν καὶ τὴν νοστορπίαν τῶν καιρῶν ἐκεῖνων, ὧν τὸ ἀπαύγασμα ἦτο ἡ ἐμφάνισις καὶ δράσις τῶν εὐεργετῶν τοῦ ἔθνους, εἴτε ἐπὶ ἐλλαδικῷ χώρῳ, εἴτε ἀλλαχοῦ πρὸς ὄφελος τοῦ ἀποδύμῳ ἐλληνισμοῦ.

10. Διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐθνικῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας, διὰ τὴν ἱδρυσιν ἐλλ. Σχολῆς καὶ διὰ ἀγαθοεργούς σκοποὺς ὁ Παναγιώτης Χατζῆ Νίκου προσέφερεν ἀντιστοίχως τὰ ἐξῆς ποσά: 7127 φιορίνια διὰ τὴν ἀγορὰν οἰκοπέδου καὶ οἰκοδόμησιν τῆς ἐκκλ. τῆς Ἁγίας Τριάδος, 10.000 φιορίνια διὰ τὸ ἑλλήν. σχολεῖον, 10.000 φιορίνια κατατεθέντα εἰς τὴν Τράπεζαν, ἵνα οἱ τόκοι τῶν μοιράζονται δις τοῦ ἔτους εἰς τὰ «πτωχὰ ὀσπίτια», διὰ τὴν σύστασιν ταμείου τῶν πτωχῶν τοῦ Brasov, ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ δόγματος καὶ ἐπὶ πλέον 3580 φιορίνια διὰ νὰ διανεμηθοῦν ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας εἰς κόρας Ρουμιᾶνες καὶ Ἑλληνίδες ὡς δῶρον γάμου.

11. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνέγερσιν καὶ καλλωπισμὸν τῆς ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν ἐχρειάσθησαν μεγαλύτερα ποσὰ ἢ ἐκείνου τοῦ ἀρχικῶς καταβληθέντος ὑπὸ τοῦ πρώτου διορητοῦ καὶ εὐεργέτου καὶ δὴ ἀκόμη 17.726 φιορίνια, τὰ ὁποῖα προσεφέρθησαν ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας, μόνιμως διαμιένοντας ἐν Brasov ἢ καὶ περαστικούς (N. Iorga).

12. Τὴν ᾗθελε τὴν ἐκκλησίαν νὰ εἶναι «γραικικὴ καὶ νὰ λέγεται ἐκκλησία τῶν γραικῶν ὅπου νὰ λειτουργῇ Ἑλλὴν παπᾶς», ὅπως συμπεραίνεται ἀπὸ τὰ γράμματά του.

13. Ἀνοθεν τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχε μέχρι 2—3 ἐτῶν μαριμάρινη πλάξ μετὶ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν, κεφαλαίοις γράμμασι κεχρυσωμένοις ἀπὸ τὸ 1888

«ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ /

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΕΝ /
ΒΡΑΣΣΟΒΩ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ
ΥΜΝΩ ΤΟΝ ΥΨΙΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ.

14. Τὸ Brasov ἔχει πολλὰς ἐκκλησίας καὶ ὀρθοδόξους καὶ καθολικάς, ἐπιθλητικὰς καὶ μετ' ἱστορίαν, μόνον ποὺ ἡ ἐλλ. ἐκκλησία τῆς ὁποίας ἡ ἀνέγερσις ἐπερα-

τώθη τὸ 1787 εἶναι ἀληθινὸν κορυφαίον, ἐντυπωσιάζουσα μὲ τὸ μέτρον τῆς πού δὲν παραξενεύει κανέναν ἢ μᾶλλον τὸν προσκαλεῖ νὰ νοιώσῃ ἀνακούφισιν περιεργαζόμενος τὰς ἀγιογραφίας, τὸ εἰκονοστάσιον καὶ τὴν ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὠλένῃ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου. Τὸ κεχρυσωμένον εἰκονοστάσιον εἶναι ἔργον τοῦ ἐν Ἰασίῳ καλλιτέχνου Γεωργίου Οὐρόνοδου καὶ ἡ κατασκευὴ του διήρκησε ἐπὶ διετίαν καὶ πλέον. Τὰ ἱερὰ σκεύη, οἱ πολυέλαιοι καὶ αἱ κανδήλαι εἶναι δωρεὰ πιστῶν, ὧν τὰ ὀνόματα εἶναι κεχαραγμένα πρὸς αἰώνιαν μνήμην προσφιλῶν συγγενῶν. Ἐπίσης τὰ δύο εὐαγγέλια, τὰ δύο ἅγια ποτήρια καὶ ὁ ἱερὸς ἐπιτάφιος, μεταξοχρυσοκεντημένους φέρων τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ καὶ εὐεργέτου Παναγιώτου Χατζῆ Νίκου.

15. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ Brasov πού ἀποτελεῖ σήμερον ἀξιοπρόσεκτον ἱστορικὸν μνημεῖον τῆς πόλεως, ὥς ἐκ τοῦ παρελθόντος τῆς καὶ τῆς ἰδιαζούσης τέχνης τῆς ἐν συγκρίσει μὲ τὰς ἄλλας ὀρθοδόξους ἐκκλησίας, ἀλλὰ εἶναι ἐπὶ πλέον τὸ παραπλεῖρως εὐρισκόμενον νεκροταφεῖον τὸ ὁποῖον σὺν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποτελεῖ ἱστορικὸν ἐλληνικὸν συγκρότημα ἐλληνικῆς παραδόσεως καὶ λατρείας. Εἰς τὸ ἐλληνικὸν τοῦτο νεκροταφεῖον ἀναπαύονται ἀλλεπάλληλοι γενεαὶ τῶν μονίμων μελῶν τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος καθὼς καὶ ἐξέχουσαι ἄλλοτε προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρω τὸν τάφον τοῦ ἀειμνήστου πρώην Οὐγγροβλαχίας, τὸν ἐκ τῆς Πογδοριανῆς Ἰωαννίνων ὀριώμενον γνησιώτατον Ἑλληνα Δοσίθεον Φιλίτην, θανόντα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1826 ἀφοῦ ἐκτίσαστο δικαιολογημένην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς συγγενοῦς Ρουμανικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας. Τὸ ἡθικὸν του ἀνάστημα κυριαρχεῖ ἀκόμη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

16. Εἰς τὸν ἴδιον νεκροθάλαμον μετὰ τοῦ Δοσιθέου Φιλίτη ἀναπαύονται καὶ ἄλλοι Ἑλληγες ἱερεῖς καὶ μοναχοί.

17. Ἐπίσης εὐρίσκονται καὶ οἱ τάφοι τῶν πριγκίπων Ἐμιανουήλ Brancoveanu, τῆς συζύγου του Ζωῆς καὶ τῆς κόρης τους Ἑλένης καθὼς καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ πρίγκηπος Ἀλεξάνδρου Σούτσου Λοξάνδρας.

18. Μεταξὺ τῶν κειμηλίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Κοινότητος ὑπάρχον (καὶ ὅποιαί πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ σήμερον) καὶ δύο προσωπογραφίαι τῶν Ἐμιανουήλ καὶ Γρηγορίου Brancoveanu, τοῦ ἐλληνομαθεστάτου τούτου πρίγκηπος καὶ μεμνημένου τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ δωρητοῦ συνάμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου, πρὸς οὗς ἐδωρήσατο μεγάλην περιουσίαν εἰς ἀκίνητα, ἅτινα ὅμως μὲ τὸν καιρὸν ἀπηλλοτριώθησαν.

20. Τὸ σχολεῖον ἰδρύθη καὶ ἐλειτούργησε ἀπὸ τὸ 1789 μέχρι τοῦ 1908, ὅταν ἐλλείψει μαθητῶν ἐκλείσει τὰς πύλας του. Τὸ σχολεῖον ἰδρύθη διὰ νὰ «δυνηθῶσιν οἱ Ἑλληγες νὰ διδάξουν τοὺς υἱοὺς των τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ μανθάνουν τὴν ἀρχαίαν διάλεκτον τῶν γραικῶν». Ἡ φοίτησις ἦτο δωρεὰν ὅχι μόνον διὰ τὰ ἐλληνοπαιδα, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν ἄλλων συγκατοικούντων ἐθνοτήτων, ἦτοι Ρουμάνων, Γερμανῶν καὶ Οὐγγρων (σελ. 19 Λεύκωμα).

21. Ὁ Παναγιώτης Χατζῆ Νίκου εἰργάσθη, ἐμόχθησε καὶ ἐστερήθη πολλῶν κοινῶν αγαθῶν ἀφοῦ ἔμεινεν καὶ ἄγαμος, θεωρῶν ὅτι ἡ μεγαλυτέρα ἱκανοποίησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἄρνησις τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ἡ προσφορὰ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τῶν συνανθρώπων του.

22. Ἡ πρωτοβουλία τοῦ Παναγιώτου Χατζῆ Νίκου καθὼς καὶ τὰ ἐπιτεύγματά του τὸν ἐντάσσουν μετὰ τῶν ἐπιφανῶν τέκνων τῆς παλαιμάχου καὶ εὐάνδρου Ἡπεύρου. Ἀς τὸν τιμῶμεν λοιπὸν νοερῶς μὲ μίαν θέσιν περιωπῆς εἰς τὴν στοάν των εὐεργετῶν τοῦ ἀποδήμιου Ἑλληνισμοῦ, διότι ὅλα του τὰ ἔργα ἀπέδωκαν πρὸς ὄφελος καὶ δόξαν τούτου. Ἡ ζωὴ του ἦτο ἀνιδιοτελὴς προσφορὰ διὰ τὸ ἐλληνικὸν καὶ κοινὸν καλόν, διὰ τὸ καλὸν ὄνομα τῆς γενέτειράς του καὶ τοῦ τόπου ὅπου ἔζησε, ὅπου ἠνδρώθη καὶ ὅπου ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον.

— Διὰ τὸν Δοσίθεον Φιλίτην καὶ τὸν Γρηγόριον Brancoveanu θὰ τοὺς παρ-
οιάσω εἰς ἄλλο σημεῖωμά μου, τὸν Δοσίθεον καὶ ἀπὸ ρουμανικῆς ἱστορικῆς ἀπόψεως,
δηλ. πῶς τὸν κρίνουν οἱ Ρουμῶνοι ἱστορικοί.

— Διὰ τοὺς Brancoveanu ἀρκοῦμαι νὰ σημειώσω ὅτι κατάγονται ἀπὸ παλαιὰν
οἰκογένειαν σέρβων εὐπατρίδων, διελθόντων εἰς Βλαχίαν ὅπου ἀνεδείχθησαν ἐκ τῶν
ἱκανοτέρων ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων, ἀφήσαντες μίαν τῶν λαμπροτέρων ἐποχῶν εἰς
τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου. Ἦσαν προστάται τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἐλληνικῆς κουλ-
τούρας καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως οὗτοι ἀξίζουν νὰ γίνουν γνωστοὶ εἰς τοὺς ἀνα-
γνώστας τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας.

ΔΗΜΟΣΘ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

Διδάκτωρ Ἱατρικῆς

Βουκουρέστιον

Σημ.: Ὁ ἀρχιμανδρίτης Χριστόφορος Κτενᾶς ὁ Λευκάδιος ἐχορημάτισεν ἀρχιγραμμα-
τεὺς τῆς ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἀθῶ (1894), Σχολάρχης τῆς Ἀθωνιάδος
Σχολῆς, καὶ κατόπιν Σχολάρχης τῆς ἐν Πριγκήπῳ Κοινοτικῆς Σχολῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ προ-
θιερεὺς ἐν Κωσταντζῇ 1907—1913. Τὸν Νοέμβριον 1922 διορίσθη προθιερεὺς τῆς ἐν Γαλα-
ζίφ (Ρουμανίας) Ἑλλ. Κοινότητος ἀπὸ ὅπου μετετέθη εἰς BRASOV. Ἀνθρώπος τοῦ καθή-
κοντος ὑπῆρξεν ἀκάματος συγγραφεὺς ἔργων ἀγιορειτικοῦ περιεχομένου καὶ ἀφωσιωμένος εἰς
τὴν ποιμενικὴν του ἀποστολὴν ἐξασφαλίσας γαλήνην ἐν μέσῳ τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πληρώ-
ματος.

Ο.Η.Θ.: 4 ΧΡΟΝΙΑ ΘΕΤΙΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ

Ὁ ΟΗΘ — Ἡμικρατικὸ Θέατρο Ἡπείρου ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια ἀναπτύσσει ἐν-
τονη δραστηριότητα στὸ χώρο τῆς ΒΔ Ἑλλάδας.

Ἐφέτος εἶχε τὴν πιὸ πετυχημένη παρουσία.

Ἀπὸ τὶς 16 Φεβρουαρίου μέχρι 30 Μαρτίου παρουσίασε τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Γε-
ράσιμου Σταύρου «Καληνύχτα Μαργαρίτα». Τὸ ἔργο εἶναι διασκευὴ τοῦ διηγήματος τοῦ
Γιαννιώτη συγγραφέα Δημήτρη Χατζῆ (Μαργαρίτα Περδικάρη). Τὸ σκηνοθέτησε ὁ κ.
Πάνος Γλυκοφρύδης, τὰ σκηνικὰ ἐπιμελήθηκε ἡ Μάγκυ Ἀσβεστά καὶ τὴ μουσικὴ ἔγραψε
ὁ Λίνος Κόκοτος.

Στὴ συνέχεια ὁ ἐπαγγελματικὸς θίασος τοῦ Ο.Η.Θ. πραγματοποίησε περιοδεῖα στοὺς
νομοὺς Ἄρτας, Αἰτωλίας, Πρέβεζας, Κέρκυρας, Θεσπρωτίας.

Ἀπὸ τὶς 15 μέχρι 25 Μαΐου ὁ ΟΗΘ παρουσιάζει στὰ Γιάννενα τὸν «Φιλάργυρο» τοῦ
Μολιέρου. Τὸ ἔργο σκηνοθέτησε ὁ κ. Νίκος Παπαδάκης, τὰ σκηνικὰ ἐπιμελήθηκε ἡ Ρένα
Γεωργιάδου. Τὴ μουσικὴ ἐπιλογὴ ἔκανε ὁ Ν. Παπαδάκης. Ἀπὸ τὶς 26 Μαΐου ὁ θίασος
εἶναι σὲ περιοδεῖα στὸν χώρο τῆς ΒΔ Ἑλλάδας. Δόθηκαν παραστάσεις στοὺς νομοὺς Κέρ-
κυρας, Θεσπρωτίας, Ἄρτας, Αἰτωλοακαρνανίας, Λευκάδας, Πρέβεζας.

Στὰ δύο ἔργα ἔλαβαν μέρος οἱ ἡθοποιοί: Φραν. Ἀλεξάνδρου, Χάρης Ἀναστασίου,
Γρηγ. Βαρώσης, Δημ. Γιαννακόπουλος, Νίκος Δαφνῆς, Παν. Ἡλιόπουλος, Μαίρη Λαμπί-
ρη, Λαμπ. Λίδα, Μιχ. Μπίζιος, Γιώργος Νάκος, Νίκος Σκιαδάς, Νατ. Στεφάνου, Γιώρ-
γος Τζέρμπος, Μαίρη Χήναρη καὶ Ὁλγα Ζήση.

Γιὰ τὸ καλοκαίρι ἔχουν ἀρχίσει οἱ προετοιμασίες γιὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου: «Ὁ
τελευταῖος Ἀσπροκόκορας» τοῦ Ἀλέξη Σολωμοῦ. Τὸ ἔργο ἐπιλέχθηκε ἀπὸ τὴν δεκα-
πενταμελὴ καλλιτεχνικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὸ ἐννεαμελὲς διοικητικὸ συμβού-
λιο τοῦ ΟΗΘ.

Ἐφέτος τὸ ἐρασιτεχνικὸ τμήμα τοῦ ΟΗΘ μὲ ἐπιτυχία ἀνέβασε τὸ ἔργο τοῦ Ἰονέσκο

«Τὸ μάθημα». Ἡ σκηνοθεσία ἦταν τοῦ κ. Μιχάλη Σαντορινιού καθηγητῆ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, τὰ σκηνικά ἐπιμελήθηκε ὁ Θαν. Ζυγούρης.

Ἐπαιξαν οἱ ἐρασιτέχνες ἡθοποιοί: Θανάσης Περδίκης, Λιζολέττα Σιάννου - Τζάτζου καὶ Ἀθηνά Χατζή. «Τὸ μάθημα» παρακολούθησαν 980 θεατές. Καὶ ὅπως σὲ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ΟΗΘ μετὰ τὴν πρώτη παράσταση ἔγινε ἐνδιαφέρουσα συζήτηση.

Ἐπίσης, τὸ ἐρασιτεχνικὸ τμῆμα ἀνέβασε τὸ ἔργο τοῦ Γιώργου Χαραλαμπίδη «Οἱ 300 τῆς Πηνελόπης». Ἐλάβαν μέρος 14 ἐρασιτέχνες μὲ τὴν ἴδια ἐπίδοση.

Παράλληλα ὁ ΟΗΘ ὀργάνωσε μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία ἀπὸ τὶς 26 μέχρι 30 Ἰουνίου «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ» στὸ ὑπαίθριο θέατρο τῆς Ε.Η.Μ. στὰ Γιάννενα, μὲ τὶς παρακάτω ἐκδηλώσεις:

- 26 Ἰουνίου: Ἐθνικὰ μπαλλέτα Φιλιππίνων.
- 27 Ἰουνίου Καληνύχτα Μαργαρίτα.
- 28 —29 Ἰουνίου: Φιλάργυρος.
- 30 Ἰουνίου: Μουσικὴ ἐκδήλωση ἀπὸ τὸ μουσικὸ τμῆμα τοῦ ΟΗΘ καὶ «Οἱ 300 τῆς Πηνελόπης».

ΕΠΑΛΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ

(ΦΩΚΙΔΑ ΚΑΙ ΔΩΡΙΔΑ)

Θεοφῶ ἀναγκαῖο, προκειμένου νὰ μιλήσω γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐπαρχία, νὰ ἀναφέρω, ἐντελῶς περιοριστικά, λίγες χαρακτηριστικὲς ἀπ' τὶς διαπιστώσεις, ποὺ ἔκανα ἐξ αὐτοψίας, στὸ περασμένο τρίμηνο, μὲ τὴν εὐκαιρία πέντε - ἑξὶ διαλέξεων, ποὺ ἔδωσα στὸν χώρο τῆς ἐπαρχίας. Πρόκειται γιὰ τὶς ἐπάλξεις αὐτὲς ποὺ κρατοῦν ἀκόμα, μὲ τὴν ἀνάληψη λίγων ἀνθρώπων, ἀναμμένες τὶς πνευματικὲς ἐστίες καὶ ποὺ, μὲ συγνηθιστὴ ἀνιδιοτέλεια, πιασμένοι νὰ ἀποταμιεύσουν τὸ ἀναντικατάστατο ἀντίκρουσμα, ποὺ διαφυλάχτηκε ὡς τώρα, ἀνάμεσα ἀπ' τὴν συνταραχτὴν ὁδύσεια τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, γιὰ νὰ ζήσουμε ἐπώνυμοι μέσα στὸν εὐρύτερο χώρο τῆς οἰκογενειακῆς κοινότητος ποὺ ἀπεργάζεται ὁ ταραγμένος τοῦτος αἰώνας. Μάλιστα, θὰ εἶχα νὰ προσθέσω πὼς, καὶ γιὰ τοὺς παράγοντες τοῦ ἐθνικοῦ μας πολιτισμοῦ, μὴ τέτοια ἐπαρὴ καὶ γνωριμία μὲ τὴν ἐλληνικὴ ἐπαρχία θὰ ἀποτελοῦσε ὅπωςδήποτε τὴν καλύτερη καὶ τὴν φρασιότερη ἀναβάπτιση καὶ ἡθικὴ δικαίωση τῆς προσφοράς τους, ἀφοῦ σ' αὐτὴν ὑπάρχει τὸ ἀνόθευτο ὑπόστρωμα τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ μας καὶ δὲν ἀλλοιώνονται οἱ ἐρεθισμοὶ ἀπ' τὴν ἄπνοια τῆς τετριμμένης ἀγορᾶς τῆς ἄοριζης καθημερινότητος κάτω ἀπ' τὸν βαρὺν ἴσχιον τῶν ἀπάνθρωπων μεγαλοπόλεων.

Μία πράγματι ἀξιοθαύμαστη προσπάθεια, τόσο γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ γενικὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀνύψωση, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀποθησαύριση τῆς τοπικῆς φαινογνωμίας τοῦ λαϊκοῦ βίου καθὼς καὶ γιὰ τὴν δημιουργία ἀξιόλογων βιβλιοθηκῶν, ὑπάρχει στὴν περιοχὴ τῆς Δωριίδας καὶ τῆς Φωκίδας. Στὴν Ἰτέα, μὲ πρωτεργάτη καὶ χορηγὸ τὸν λόγιον καὶ καθηγητὴ ξένων γλωσσῶν κ. Ι. Καλλιὰ (ἐνας ἄνθρωπος ποὺ ἔταξε ὡς σκοπὸ τῆς ζωῆς του νὰ βοηθήσει πνευματικὰ τὸν τόπον του), λειτουργεῖ τὸ πνευματικὸ σωματεῖο «Δεσμός», ποὺ ἀποτελεῖ ἓνα πολυσήμαντο κεφάλαιο γιὰ τὴν ὁμορφὴ πόλιν μὲ τὸ ποιητικὸ τοπίο, τὴν μουσικὴ θέα τῆς θάλασσας καὶ τὴν ὑποδειγματικὴν τῆς οἰκονομίας. Οἱ διαλέξεις, ἡ βιβλιοθήκη καὶ οἱ ἐπαφές μὲ πολλὰς ἄλλες παρόμοιες προσπάθειες, δίνουν ἓνα νέο πνευματικὸ κλίμα γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐγγενῶν πνευματικῶν δυνάμεων ποὺ ἔχει ἡ περιοχὴ. Γι' αὐτὸ, πιστεύοιμε πὼς ἡ κρατικὴ μέριμνα καὶ οἱ ἀπανταχοῦ συμπατριῶτες τους, θὰ πρέπει νὰ συμπαρασταθοῦν καὶ νὰ ἐνισχύσουν μὲ κάθε τρόπο, αὐτὴν τὴν θαυμάσια πρωτοβουλία τοῦ κ. Ι. Καλλιὰ.

Ἐπίσης, στὴν Ἀμφίσσα, ἡ πανελληνίως γνωστὴ Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν, ποὺ ἔχει μὴ πολὺ ἐξῆς δραστηριότητα καὶ ἐκδίδει τὸ τόσο σοβαρὸ καὶ ὑποδειγματικὸ περιοδικὸ σύγγραμμα «Φωκικὰ Γράμματα», δημιούργησε μὴ εὐρύτερη πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ δραστηριό-

τητα, που έχει όχι μονάχα επιτεύγματα, αλλά και μιάν άνοιχτή προοπτική. Έκτός απ' την συγκρότηση της διδωλοθήκης, τις διαλέξεις και την αξιοποίηση των δυνάμεων και των προϋποθέσεων που προσφέρει ο τόπος, ή Ε.Φ.Μ. έχει συγκροτήσει κι' ένα πολύ αξιόλογο Λαογραφικό Μουσείο, που ξεχωρίζει τόσο για τὸ έντονο τοπικό χρώμα του, όσο και για τὰ σπάνια αντικείμενά του απ' τὸν αγροκτηνοτροφικό λαϊκό βίο. Ακόμα, θά πρέπει ν' αναφέρουμε, πὸς ή ὅλη ὁργάνωση και ή διάταξη του, που έντυπωσιάζει για τήν επιστημονική συγκρότηση και τήν εἰσαθησια ἐπιλογής, τὸ κάνει σχεδὸν ὑποδειγματικό, δένοντάς του με τήν μνήμη, τήν ιστορία και τὸ κλίμα τῆς Ἀμφισσας, που τόσο πολὺν ἔχει διαστρώσει τοὺς χρόνους τοῦ '21. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται νὰ βοηθηθοὺν αὐτοὶ οἱ ὠραῖοι σκαπανεῖς τῆς περιοχῆς, που με ἐπιχειρήσεις τὸν πολῦτιμο και ἀκάματο πρόεδρο τῆς Ἑταιρείας Φοικιῶν Μελετῶν κ. Γεώργιο Κουτσοκλήνη (ὁ ὁποῖος ἐπωμίζεται, ὡς συνήθως, τὸ κύριο βάρος και πασχίζει κόνοντας ὑπόθεση ζωῆς αὐτὸ τὸ ἔργο) προσφέρουν τήν μεγαλύτερη δυνατὴν ὑπηρεσία στὴν καταλυτικὴ τούτη ἐποχὴ με τὰ κενὰ εἰδῶλα.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Μάγιας - Μαρίας Ρούσσου:
«ΧΝΑΡΙΑ ΣΤΟ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ» ΚΑΙ
«ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΑΡΙΑΔΗΝΗΣ».

Σαγηνευτική και θαυμάσια στοχαστική είναι ή ποίηση τῆς Μάγιας Μαρίας Ρούσσου. Μὲ μιὰ μελωδία μυστική, μὰς οδηγεῖ, ή ποιήτρια, στὶς ἐνδόμυχες περιοχὲς τῆς ψυχῆς τῆς. Κι' ἐμεῖς ἀκολουθοῦμε τὰ χ ν ἄ ρ ι α στὸν πολὺμορφο και πολυσύμμετρο «λ α β ῦ ρ ο : ν θ ὅ» τῆς. Τὸ φῶς, που ἀναθύεται ἄπλετο και ἀκάλυπτο, μὰς δείχνει τὸν δρόμο, με κύκασιμοὺς πρωτόφαντους.

Πίσω απ' τοὺς ἀστραφτεροὺς στίχους τῆς, κινεῖται μιὰ σπαραχμὲνὴ λυρική, εὐαίσθητη ψυχή. Μιὰ ψυχή, διπλωμένη στὸ σχῆμα τοῦ θρήνου, που διαβλίνει ἀποφασιστικά, σὲ τόπους μ α ρ τ ο υ ρ ῖ ο υ, ὅπου και αἰσθάνεται ἄ ν η μ ῆ ν η, στὴν τιμωρία τοῦ ἀντίτου τρόμου και τῆς ἀναπόδευτης ἐνοχλῆς.

Ἀκολουθοῦμε κι' ἐμεῖς τὴν π ο ρ ε ῖ α τῆς ποιήτριας, μέσα στὸ ἄστεγο σ ὅ μ π α ν τῆς. Ζοῦμε τοὺς αἰχμηρότατους γόους τῆς, μέσα ἀπὸ περιορισμούς, που νοηματίζουν τὴν πρόκληση τῆς ἑλλειψῆς μας. Ἡ Μαρία Ρούσσου διεκδικεῖ τὴν ψυχή τοῦ ἄ γ ν ὠ σ τ ο υ και εἶναι σὰν νὰ διεκδικεῖ τὴν ψυχή τῆς Οἰκουμένης. Αὐτό, τὸ ἀπέραντο, τὸ ἀδιάγνωστο, μὲ τὸ προσφιλέστατο πρόσωπο, μὲς ἄλλης ὑπαρξῆς, κατέχει τὴν ψυχή τῆς ποιήτριας και τὴν καταδυναστεύει.

Κι' ἀναζητώντας, μ' αἰσχρο πάθος τὴν μορφή, που δραματίζεται, αἰσθάνεται νὰ μὲ διαρρέεται απ' τὸ ὄνειρικό στοιχεῖο εὐδοκίας, ἀλλὰ νὰ ὑποφέρει ἀναπόφευκτα ἀπὸ τὸν ἀνυποφύκτο τὸν ἀπερίγραπτο πόνο τῆς ἐρημίας.

Ἡ ποιήτρια ἔχει συνείδηση ὅλων τῶν πικρῶν ἀπεικασμάτων τῆς τραγικῆς μας ἐγκοσμιοτήτας. Ζεῖ καρτερικά, τὸ ἐνδεχόμενο τῆς ὅποιας δοκιμασίας. Βιώνει τὶς ἄγνωστες και ἀναπόδευτες παρενέργειες, τοῦ πόνου, τοῦ πνεύματος, μέσα στὶς τρομακτικὲς ἐφικτικὲς καταστάσεις τοῦ συγκαταρού μας κόσμου. Ἐνὸς κόσμου, που ἔχει καταστει ἄλγηθινὸς «λαβύρινθος» και καθὼς εἰμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπάρχομε μέσα σ' αὐτόν, ἔχομε γεμίσει τὴν ψυχή μας, με τὶς ἀμέτρητες κρημινὲς θύελλές του.

Ἡ κα Μ. Μαρ. Ρούσσου κατανοεῖ ἀόλυντα, πὸς μέσα σ' ἐνα τέτοιο κόσμο ὁ ε ὕ γ ε ν : σ μ ὅ ς τοῦ ἀνθρώπου καταρρέει. Καὶ ή ὑπαρξὴ ἔχει καταστει ο ὕ δ ε τ ε ρη, καθὼς ἔχει γιὰ τὴν φρίκη και γιὰ τ' ὄνειρο τὴν ἴδια οὐσιότη.

Εὐθραυστη, λεπταίσθητη και εὐαίσθητη ὑπαρξὴ με ἐκφραστικότητα εὐγενισμό, ή κα Μ. Ρούσσου δοκιμάζεται ἐπὶδύνα, μέσα σ' ἐνα θαυμάσιο ἀνθρώπινο πόνο, με ὥστόσο ἀντέχει! Περνάει ὀρθή, με γενναιοφροσύνη και ἀρετή, τὰ φτηνὰ προσήματα. Ἐνα: στὴν πνευματικὴ τῆς παρουσία ἐντυπωσιακὰ αὐθεντική. Περνάει: πέρα ἀπὸ τὴν ἄνοια και ἀνία τῶν καιρῶν τῆς, και ἀναμῖνει, με τὴν μὲς στὴ θ ὅ ε λ λ α, τὴν αἰθρία.

Νοιάζεται, ακόμα, η ποιήτρια αυτή, για την ανθρώπινη οίκειωση και διαμορφώνει μια ατιμωφαίρα ζεστή, για την προσέγγιση του ά ν θ ρ ώ π ο υ αδερφού της. Μηδενίζει την υπερφία της καταλύει τους στρόφιλους των σκοτασμών. Σφυρηλατεί, την ριπτασμένη της υπερξή, με τής υπομονής και έγκρα-τέρησης. Έξισομικεύει τον πόνο του πλη-σίον της και τον θέτει υπό την διαπροσωπική της μ ο ί ρ α. Σά συνέχεια όρθή και άσά-λευτη, με άτέλειωτο ένειρο και παντοτινό καημό και με τό νόημα της σφυρηλατημέ-νης προσωπικής της αυτής μοίρας, να προ-σπαθεί, προβάλλοντας τό υπαρκτικό της ά-θλημα, να επιτύχει ανάδυση από τό άπρό-σωπο, στο έ μ π ρ ό σ ω π ο.

Δέν βλέπετε, θά μάς πεί, με σπαργμό πού κρατώ την σφαγμένη μου ψυγή στο χέ-ρια: Τούτος, ό σπαργμός δέν είναι δημι-ούργημα τής ποιήτριας. Όχι! Τής τόν επι-δαψίλευσαν οί κειροί μας. Αυτός ό αιώνας μας ό πλέον παταγώδης τής Ιστορίας, πού μάς αναγκάζει βλους να ύφιστάμεθα μια σει-ρά από τρομερούς υποστασιακούς κλονισμούς. Γιαυτό και ή ποιήτρια μεταποισί την υπαρ-ξή της ή καλύτερα την προσαρμόζει προς τά δεδομένα του αντι-κειμενικού κόσμου. Ένός κόσμου πού θέλει τις αισθήσεις διεσταλμένες στο «Α π ε ρ ο, πού γυρεύει τον άνθρωπο νεκρό από έγκατάλειψη.

Ή ποιήτρια, καθώς διαδίνει τά έρμηα και κρίσιμα σταυροδρόμια του κόσμου τού-του αισθάνεται έντελώς απολογισμένη κι' αυτή' στην βλη της διό-δευση, προς την ζωή. Ένωσώ την ζωή έν πνεύματι πού είναι επι-κοινωνική και μαρτυρεί την έσχατή έσωτε-ρικότητα, την πληγωμένη. Άλλά επικοινωνία ψυχής μέσα σ' αυτό τον «Α α θ ύ ρ ι ν-θ ο» δέν ύπάρχει. Στην άπελπίσία της ή συ-δαρά στοχαστική ποιήτρια άναφωνεί:

Πεινώ...

Πού είσαι Χριστέ άδελφέ μου
Θαρω πώς σ' είπες τό στερνό
καλό λόγο πάνω στη γή.

Ή κατάφαση αυτή τής θεϊότητας, πού μάς έξωτερικεύει ή Μ. Ρ. άποτελεί μια γνή-σια έμβείωση υπερβατικής πραγματικότητας, πού συνιστά τραγική διαπόρευση προς ζέον-τες κύκλους ζωής. Άπ' την διαπόρευση αυ-τή προκύπτει ή μεταφυσική, με και ή έγκό-

σμια ά γ ω ν ί α. Ή Μ. Ρ. όμολογεί, πώς παντού ένεδρεύει ή ά γ ω ν ί α. πώς ως άνθρωπος χιλιάδες χρόνια πονά και ά-γωνίζεται ν' απαλλαχθεί άπ' τούς δρόγους τής μοναξιάς και τής άτελεύτητης ένοχής.

Παρά τον πεσσιισμό της, ή Μ. Ρούσου, έχει: φτερά να περάσει: πέρα άπ' τον «Ακ-θύρινθο» του τρόμου, τής φθοράς, τής ένοχής και τής άγωνίας. Πέρα άπ' τον άένοο βλε-θρο, σ' ένα άνέσπερο άστρο, όπου όρίζει: τις ώρες τής μέρας και τής νύχτας. Έκεί θά μπορούσε αυτή ή τραγική ποιήτρια, πού λές και είναι μια από τις κορυφαίες του χορού των Χωφύρων του Αισχύλου, να πει για τούς δασκασιμένους συνανθρώπους του καιρού της, με θυμασμό και άγάπη:

Θά γυρνά στους δρόμους/δογώντας Θέ μου, Θέ μου... Θέ μου — πώς μόρε-σαν — πώς άντεξαν/πώς έζησαν — πώς πέθαναν — πώς πλύθοναν... Και δί-χως άλλα λόγια άτέλειωτα Θέ μου Θέ μου, ως να πεθάνω/θά δογγώ στο ένομα του έπάνου.

Μά ή ειλικρινέστερη άγάπη για τον ά-νθρωπο, τον έμπρόσωπο ή άπρόσωπο, αδιάφορο, την κλείνουν τά «Τραγούδια τής Άριάδνης». Γραμμένα με τό χέρι, άπ' την ίδια την ποι-ήτρια.

Φέρνουν πιο κοντά τον άναγνώστη στην ψυχή την μεγάλη και εύγενική και εύαίσθη-τη. Είναι ή γνήσια έμβείωση μιας άγάπης, απαλλαγμένης από φτηνούς αισθησιασμούς, πού προσεγγίζει τον άνθρωπο με τον άνθρω-πο και καταλύει τό φράγμα τής πιο άκραίας μοναξιάς των κόσμων.

Καθώς τελείωσα την μελέτη των στίχων τής «Άριάδνης» είχα την αίσθηση παρόμοι-ων στίχων, πού είχε δημιουργήσει ό μεγαλο-φυής Γκαίτε, για την Μαρχαρίτα του: Γέμι-σε, γράφει ό Γκαίτε, την καρδιά σου με την εύγένεια του αισθήματος όσο μεγάλο κι' άν είναι τοτό. Όνόμασε το θπως θέλεις. Πές το εύτυχία, καρδιά, Άγάπη Θεό. Δέν έχω ένομα γι' αυτό!

Ή ποιήτρια των τραγουδιών τής Άριάδνης τό έγραψε και τό είπε μέσα στο Σύμπαν του Πνεύματος και τής Ψυχής της.

Κι' αυτό είναι μια από τις ωραιότερες στιγμές τής Ποιήσής της!

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

Θεόδωρου Στ. Νικολάου:
«ΑΙ ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΙΔΕΑΙ ΤΟΥ Γ. ΠΛΗΘΩΝΟΣ ΓΕ-
ΜΙΣΤΟΥ».

Βραβείον 'Ακαδημίας ('Αθηνών)

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Γ. Πλήθωνος Γεμιστοῦ (14ος - 15ος αἰώνας μ.Χ.) εἶναι πραγματικά μιὰ ἐνδιαφέρουσα καὶ μαζὺ συνταρακτικὴ ἱστορικὴ περίοδος, γιατί στὸ διάστημα μιᾶς 100ετίας (1360—1452), ὅσο σχεδὸν διαρκεῖ ὁ βίος του, ὄχι μόνο συντελοῦνται γεγονότα, ποὺ συγκλονίζουν τὴν ἐτοιμαθάνατη Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ἀλλὰ καὶ τὰ συντελούμενα εἶναι καθοριστικά γιὰ τὴ μετέπειτα ἐξέλιξη τοῦ Τόπου μας.

Τὸ βασίλειμα τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῆς ἦταν — πρέπει νὰ τὸ ποῦμε — δραματικὸ ἀλλὰ καὶ μεγαλόπρεπο. Ἄθλιο καὶ ταυτοχρόνα συγκλονιστικό. Μαζὺ μὲ τὴν ἐξαθλίωση τῆς αὐτοκρατορίας στὴν κορυφὴ τῆς παρατηρεῖται μιὰ χωρὶς προηγούμενο προετοιμασία στὴ βάση γιὰ μιὰ ἀναγέννηση τῶν θεσμῶν. Παράλληλα μὲ τὶς ἐρίδες (θεολογικὲς καὶ πολιτικὲς) καὶ τὴν πτώση τῆς ἠθικῆς ποιότητος τῶν προσώπων τῆς Διοίκησης καὶ τῆς Διοιοκούσας Ἐκκλησίας, σημαντικὲς μορφὲς σφραγίζουν μὲ τὸ πνεῦμα, τὸ ἦθος καὶ τὴν παρουσία τους τὰ συντελούμενα στὴ δύση τῆς αὐτοκρατορίας γεγονότα. Ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸ ἂν δικαιώθηκαν ἢ ὄχι ἀπ' τὴν ἱστορία δίνουν ἓνα παρόν, ποὺ ἀξίζει ὄχι μόνο νὰ μελετηθεῖ καὶ νὰ ἐρευνηθεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξαρθεῖ, προσφέρουν ἓνα ἔργο (πνευματικὸ, πολιτικὸ, κοινωνικὸ, θρησκευτικὸ) ποὺ ἀξίζει ὄχι μόνο νὰ ἐξαρθεῖ, ἀλλὰ καὶ (σὲ πολλὰς περιπτώσεις) νὰ προβληθεῖ ὡς παράδειγμα.

Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς σημαντικὲς (ὅσο καὶ ἀμφιλεγόμενες) προσωπικότητες τοῦ τέλους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἶναι καὶ ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς Πλήθων, γνωστὸς σὰν σπουδαῖος φιλόσοφος, ποὺ ἐπιχείρησε ν' ἀναστήσει τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ νὰ προσφέρει μ' αὐτὰ μιὰ εὐκαιρία γιὰ τὴ σωτηρία τῆς δύουσας αὐτοκρατορίας.

Αὐτὸν τὸν πνευματικὸ μόχθο τοῦ φιλοσόφου ἐπιχείρησε νὰ προσεγγίσει μὲ μιὰ συστηματικὴ μελέτη τοῦ ὁ Θεόδωρος Νικολάου, δίνοντάς μας μὲ τὴν πραγματικὰ περισπούδαστη μελέτη τοῦ ἑνὸς σημαντικὸ τομέα τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τοῦ Γ. Πλήθωνος Γεμιστοῦ, ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμα μελετηθεῖ καὶ προσεχτεῖ ὅσο τοῦ ἀξίζει: τὶς περὶ πολιτείας καὶ δικαίου ιδέες τοῦ φιλοσόφου.

Τὸ μελέτημα τοῦ κ. Νικολάου ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ σύντομη εἰσαγωγή, στὴν ὁποία ἐπιχειρεῖ μιὰ σὲ ἀδρὲς γραμμὲς παρουσίαση καὶ σημασιολόγηση τοῦ ἔργου τοῦ φιλοσόφου, καὶ ἀπὸ τρία κεφάλαια. Στὸ πρῶτο, ποὺ ἐπιγράφεται «Ἡ πολιτικὴ κατάσταση καὶ τὰ πνευματικὰ ρεύματα κατὰ τὸν 14ο καὶ 15ο αἰώνα», ἐπιχειρεῖται μὲ μεγάλη ἐπιτυχία ἡ ἐξιστόρηση τῶν δεινῶν περιστάσεων τῆς αὐτοκρατορίας στὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς ζωῆς τῆς (ἀποτελέσματα κυρίως τῆς πρώτης ἁλώσεως τῆς πόλης ἀπ' τοὺς Φράγκους), καθὼς καὶ ἡ προσέγγιση τῶν ἰδεολογικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς τοῦ φιλοσόφου. Κι' ὁ συγγραφέας καταλήγει: «... Αὕτη ἦτο ἡ πολιτικὴ κατάσταση καὶ τοιαῦτα ἦσαν τὰ πνευματικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζησε ὁ Γεμιστὸς. Πάντα ταῦτα δὲν ἄφησαν αὐτὸν ἀνεπηρέαστον ἀλλὰ τὸν ὠδήγησαν εἰς ἀναζήτησιν λύσεως. Χωρὶς ν' ἀκολουθήσει τὰ πνευματικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς τοῦ ἢ νὰ καταπολεμήσει αὐτὰ σφοδρῶς, ἀνεζήτησε, ἐχάραξε καὶ προέτεινε ἰδίαν γραμμὴν, ἓνα πρόγραμμα κοινωνικῆς ἀναδιοργανώσεως καὶ πολιτικῆς ἀνασυνθέσεως, μίαν νέαν Πολιτείαν διάφορον ἐν πολλοῖς τῆς ὑφισταμένης...». Στὰ δύο ἄλλα κεφάλαια ποὺ ἀκολουθοῦν («περὶ πολιτείας» καὶ «περὶ δικαίου») ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς δώσει τὸ ἀπόσταγμα τῶν ιδεῶν τοῦ φιλοσόφου γιὰ τὴν πολιτεία καὶ τὸ δίκαιο. Μὲ πλήρη γνώση, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐπίγνωση, ὁ συγγραφέας ἀναπτύσσει τὶς ιδέες γιὰ τὴν πολιτεία καὶ τὸ δίκαιο τοῦ φιλοσόφου, οἱ ὁποῖες μπορεῖ νὰ ἔχουν τὶς ρίζες τους στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, δὲν ἀρνοῦνται ὅμως (ὅπως πολλοὶ φαντάζονται) τὶς ρωμαϊκὲς ἢ τὶς βυζαντινὲς ἀντιλήψεις. Στὰ δύο αὐ-

τά κεφάλαια της εργασίας τους, που είναι και τα πιό σημαντικά, ο συγγραφέας προσεγγίζει μεθοδικά τα θέματά του δίνοντάς μας σε μικρά συνοπτικά κεφάλαια επαγωγικά όλες τις ενδιαφέρουσες τόν αναγνώστη απόψεις του φιλοσόφου πάνω στα καίρια θέματα, που τόν απασχολούν, αρχίζοντας απ' τη γέννηση της πολιτείας, το σκοπό και τα είδη της, για να φτάσουμε στην περυσίαση της «σπουδαίας πολιτείας», που γίνεται στα κυριότερα κεφάλαια του Β' μέρους της εργασίας (έννοια, λειτουργία, εθνικός χαρακτήρας της πολιτείας). Κι' αυτή η «σπουδαία πολιτεία» είναι (κατά τόν Πλήθωνα) ή «μοναρχική» με βασικό αξιόλογο κριτήριο το «κατά νόμον ἄρχειν». Φυσικά σ' αυτή τη διάκριση δεν εξαντλείται ὅλη η θεωρία του Πλήθωνος για την Πολιτεία. Ὁ χώρος που ἔχομε δεν ἐπιτρέπει τὴν ἀνάπτυξη τῶν ιδεῶν τοῦ φιλοσόφου, πὸν τόσο συστηματικὰ καὶ κριτικὰ, ἀλλὰ καὶ με τὴν ἐπίγνωση, ἀλλὰ καὶ γνώση τῶν πηγῶν καὶ τῆς σχετικῆς με τὸ θέμα βιβλιογραφίας, μὰς ἐκθέτει ὁ συγγραφέας, γιὰ νὰ καταλήξει στὸ κεφάλαιο γιὰ τὸν ἐθνικὸ χαρακτήρα τῆς πολιτείας, νὰ προσδιορίσει τὶς ἀπόψεις τοῦ φιλοσόφου γιὰ τὰ πολυεθνικὰ κράτη, πὸν τὰ ἀρνεῖται, ὅπως ἀρνήθηκε καὶ «τὸν ἄλλον ἐκείνον συντελεστήν καὶ παράγοντα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ: τὴν Ὁρθοδοξίαν», ὅπως ἐπισημαίνεται στὴ σελίδα 102. Στὸ τρίτο κεφάλαιο τῆς μελέτης τοῦ ὁ κ. Νικολάου, ἀφοῦ μὰς δώσει σὲ ἄδρες γραμμὲς τὴν περὶ δικαιοσύνης ἀντίληψη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, προχωρεῖ σὲ δυὸ ἄλλα κεφάλαια σχετικὰ με τὶς ἀπόψεις τοῦ Πλήθωνα γιὰ τὴ Δικαιοσύνη καὶ τὴ σχέση τῆς πρὸς τὴ λειτουργία τῆς «σπουδαίας πολιτείας» (τῆς πολιτείας του). Κι ἀφοῦ μὰς δώσει κι ἐδῶ ὅσο γίνεται ἀναλυτικὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ φιλοσόφου, καταλήγει: «... Δὲν εἶναι τυχαῖο γεγονός, ὅτι ὁ Γεμιστὸς θέτει εἰς πρώτην θέσιν τὸ «δικαίον», ἥτοι τὴν δικαιοσύνην. Αὕτη εἶναι ὁ καθρέπτης πρὸς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ βλέπουν ἀνελλιπῶς οἱ ἄρχοντες ὥστε νὰ μὴν κάνουν κατάχρησιν τῆς ἐξουσίας των, ἀλλ' ἀναδεικνύονται καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν δι-

καστῶν ἐνσαρκωταὶ καὶ θεραπευταὶ τῶν κελευμάτων τῆς Θέμιδος...». Στὸν σύντομο ἐπίλογο τῆς εργασίας τοῦ ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ νὰ μὰς πείσει, ὅτι οἱ ιδέες τοῦ Πλήθωνα δὲν παρουσιάζουν κανένα στοιχεῖο βασικὰ οὐτοπικὸ ἢ μὴ πραγματοποιήσιμο καὶ τοῦτο γιὰτὶ προέρχονται «ἐκ τῆς ἱστορικῶς βιωθείσης πραγματικότητος», γιὰ νὰ καταλήξει ὅτι στὴν ἔσχατη ἀφαίρεσιν τοὺς οἱ ιδέες τοῦ Πλήθωνα, ὁ συγκεκρισμός δηλαδὴ τῆς «ἀσφαλεστάτης μοναρχίας» καὶ τῶν «κυρίων νόμων ἔχει παρθεῖ ἀπ' τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα.

Μὲ τὶς τελευταῖες αὐτὲς ἀπόψεις τοῦ ὁ συγγραφέας θέτει ἓνα πελώριο ζήτημα, πὸν θὰ χρειάζονταν μιὰ παραπέρα διερεύνηση, πὸν δὲν ἦταν τὸ θέμα τῆς εργασίας του: Τί ἦταν ἐκείνο πὸν παρεμπόδισε τὴν πραγματοποίηση τῶν ιδεῶν τοῦ Πλήθωνα στὴν ἐποχὴ του, ἀφοῦ δὲν ἦσαν ἐξωπραγματικές, καὶ ποῖος εἶναι ὁ λόγος, πὸν μέχρι σήμερα, στὴν ἱστορικὴν ἀνέλιξη τοῦ Τόπου δὲν ἔγιναν πραγματικότητα. Τοῦτο δέβαια δὲ σημαίνει ὅτι τὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ Πλήθωνα θρίσκεται ἔξω ἀπ' τὴν κοινωνικὴ καὶ ἱστορικὴ πραγματικότητα, ἢ δὲν ἔγινε κατὰ ἓνα (μικρὸ ἢ μεγάλο) μέρος ἱστορικὴ πράξη, ἢ δὲν ἐπηρεάζει ὡς ἰδανικὸ ἀκόμα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας.

Γιὰ πολλοὺς λοιπὸν λόγους ἀξίζει νὰ μελετηθεῖ ἡ ἐργασία τοῦ κ. Θ. Νικολάου. Κυρίως ὅμως γιὰτὶ μὰς δίνει τὸν ἱστορικὸ καὶ πνευματικὸ περίγυρο τοῦ ἔργου τοῦ φιλοσόφου, ἀναλύει τὶς ιδέες τοῦ πὸν οἱ βάσεις τοὺς θρίσκονται στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία καθὼς καὶ τὶς ἐξηγήσεις τοὺς καὶ μαζὺ ἓνα πλῆθος ἀπόψεων καὶ παρατηρήσεων πάνω σ' αὐτὲς. Τέλος ἡ προσφυγὴ στὶς πηγὲς καὶ ἡ πλούσια βιβλιογραφία ἀποτελοῦν τὴν ὀλοκλήρωση αὐτῆς τῆς πνευματικῆς ἐργασίας, πὸν ἄξια τιμήθηκε ἀπ' τὸ ἀνώτατο πνευματικὸ ἴδρυμα τῆς χώρας μας, καὶ πὸν εἶναι ἓνα μελέτημα ὄχι μόνο γιὰ τοὺς ἐιδικούς μὰ καὶ γιὰ κάθε προβληματιζόμενο ἄνθρωπο καὶ γιὰ κάθε φιλόστορα.

Σ π ύ ρ ο υ Κ ο κ κ ί ν η: «ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ», 'Αθήναι 1976.

Δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ παρουσίαση ὁ Σπύρος Κοκκίνης, ἔχει δεθεῖ πιὸ γερὰ μέσα στὰ Ἑλληνικά Γράμματα, σὰν ποιητής, σὰ μελετητὴ τῆς Νέας Λογοτεχνίας μὲ ξεκαθαρισμένες κριτικὲς ικανότητες, σὰν στοχαστὴς στὰ ἱστορικὰ πλάνια, σὰν τορνευτὴς τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, ποὺ ἡ δική του φωνὴ ἀπλῶς θὰ σταθεῖ ἕνας μικρὸς τόνος κοντὰ σὲ κείνους ποὺ ἔχουν γράψει ἐνωρίτερα γι' αὐτόν.

Καὶ ὅμως ἡ ὑποχρέωση τοῦ μελετητῆ, δὲν πρέπει νὰ σταθεῖ ἀπλῶς στὴ γνώση, σὰν γεύση τῆς πνευματικῆς τροφῆς, πρέπει νὰ μετουσιωθεῖ σὰν ἐπίγνωση μὲ ἀνάλογες προεκτάσεις γιὰ ἐξωτερικεύση στὸ χῶρο τῶν ἰδεῶν.

Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν αὐτὴ μὲ ἔσπρωξε νὰ σταθίσω, νὰ ἀποφασίσω μιὰ κριτικὴ περιπλάνηση στὴν πνευματικὴ πανδαισία τοῦ Σπύρου Κοκκίνης καὶ μάλιστα ξεκινώντας ἀπὸ τὰ «Μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος, ὁδηγὸς - Ἱστορία - Θησαυροὶ - Βιβλιογραφία», ἕνα θέμα ποὺ ἡ ἐνασχόλησή μου μὲ αὐτὰ ἀπὸ πολὺ νωρὶς, μοῦ ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν τῆς προσοικειώσεως.

Ἦταν καιρὸς πιά νὰ δημιουργηθεῖ ἕνα «κόρπους» ἂν θέλετε τοῦ πνευματικοῦ θησαυροῦ τῆς Πατρίδας μας, ὅχι σὰν μακρινὴ ἢ πρόσφατη πνευματικὴ κληρονομιά γιὰ τοὺς λίγους τοὺς εἰδικούς μελετητές, ἀλλὰ σὰν ἀγκάλιασμα ὅλων, ἀκόμα καὶ τῶν πιὸ ἀπλῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἡ γνώση τῶν πραγμάτων τὶς περισσότερες φορές σκεπάζεται μὲ τὴν ἀχλὺν τοῦ μύθου ἢ τῆς μυστικοπάθειας.

Ἡ ὅλη δομὴ καὶ κατάταξη τῆς ὕλης, ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων καὶ τὸ ἀναλυτικὸ εὔρητήριο κάνουν τὸ βιβλίο εὐχρηστο στὸν κάθε ἀναγνώστη, ποὺ θέλει νὰ κατατοπισθεῖ γιὰ τὸ μοναστήρι ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει καὶ ποὺ ἡ περιγραφή του θὰ τὸν ἐνημερώσει συνοπτικά, ἀλλὰ περιεκτικά.

Τὸ μεγαλύτερο προσόν αὐτοῦ τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ πλούσια καὶ πολλὲς φορές ἐξαντλητικὴ βιβλιογραφία, ποὺ καὶ στὸν πιὸ δύσκολο ἀναγνώστη θὰ ἀνοίξει τὸ

δρόμο γιὰ μιὰ πλατύτερη γνωριμία, μιὰ ἀφετηρία, ἂν θέλατε, γιὰ ὅποιαδήποτε ἔρευνα.

Μπορεῖ νὰ μὴ διεκδικεῖ τὸ βιβλίο μιὰ πληρότητα περιγραφῆς τοῦ χώρου γιὰ τὸ κάθε ἕνα μοναστήρι ποὺ ἀναφέρεται, μὰ ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο ξεκίνησε ὁ σ. πραγματοποιήθηκε, ἀφοῦ τὰ ἱστορικά, χρονολογικά, κτητορικά καὶ ἄλλα στοιχεῖα παρουσιάζονται πλήρη καὶ οἱ λεπτομέρειες τῆς ξεναγήσεως σημαντικές.

Στὸν πρόλόγὸ τοῦ ὁ σ. ἐπισημαίνει ἐπιγραμματικὰ τὰ παρακάτω: «Ἡ πληθωρικὴ βιβλιογραφία ποὺ ὑπάρχει δὲν εἶναι μόνον ἕνα πολύτιμο δοῦλεμα ἀλλὰ καὶ ἕνα ἐμπόδιο. Γιατὶ ἔπρεπε νὰ ὑποταχθῇ ὅλο αὐτὸ τὸ ὕλικό — πολλὲς φορές φλύαρο καὶ ἀνεκδοτολογικὸ — νὰ ξεκαθαριστῇ ἀπὸ τὸ περιττὸ καὶ νὰ συμπυκνωθῇ μέσα στὰ ὅρια ἐνὸς ὁδηγοῦ. Καὶ πράγματι ὁ Σπύρος Κοκκίνης στὸν ἀτέλειωτο αὐτὸ κυκεῶνα τῆς πληθωρικῆς δημοσιεύσεως μπόρεσε νὰ πειθαρχήσει, νὰ ἐπισημάνει, νὰ σταθμίσει τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἦταν ἀπαραίτητα γιὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ὕλικου του, δίνοντας, παράλληλα στὴ συνοπτικότητά, τὸ στοιχεῖο τῆς πληρότητας στὸ κάθε μοναστήρι ποὺ διαπραγματεύεται.

Ἡ παρουσίαν τῶν μοναστηριῶν εἶναι πειθαρχημένη μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ὁδηγοῦ, ὅπως θέλει νὰ χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος τὸ βιβλίο του. Ἔτσι βλέπομε νὰ χωρίζεται ἡ ὕλη καὶ νὰ κατατάσσονται μέσα στὸ γεωγραφικὸ χῶρο, τὰ Μοναστήρια τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Νησιωτικῆς Ἑλλάδας. Στὴ μεγάλη αὐτὴ διαίρεση, ποὺ ἦταν καὶ ἀπαραίτητη, παρουσιάζονται τὰ μεγάλα διαμερίσματα τῆς Χώρας μὲ ἀλφαθητικὴ σειρά, γιὰ νὰ ἐνταχθοῦν ὕστερα κατὰ Νομούς, ὅπου ὁ ἀναγνώστης, ὁ ἐπισκέπτης, ὁ τουρίστας ἂν θέλετε, θὰ μπορέσει νὰ βρεῖ στὸ μέρος ποὺ θὰ δρῖσκεται, τὸ μοναστήρι ποὺ ὁ ἴδιος δὲν γνωρίζει.

Γιὰ κείνον ποὺ εἶναι γνώστης τῶν πραγμάτων θὰ ἀνατρέξει στὸ ἀλφαθητικὸ εὔρητήριο ποὺ παραθέτει ὁ σ. στὶς σελίδες (279—298).

Σπουδαῖο μέρος τοῦ βιβλίου ἀποτελεῖ

τὸ παράρτημα, κείμενα καὶ στατιστικοὶ πίνακες σσ. (217) - (218). Στὰ 15 σέ σύνολο κείμενα καὶ στατιστικούς πίνακες ποὺ παραθέτονται παρακολουθοῦμε, δῆμα πρὸς βῆμα, τὴν τύχη τῶν μοναστηριῶν τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ πρώτου Κυβερνήτη Ἰωάννου Καποδίστρια (Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 15 Μαΐου 1829) ποὺ ἐξέδωκε τὴν πρώτη ἐγκύκλιο γιὰ περιφρούρηση τῆς ἀκίνητης περιουσίας των, μέχρι καὶ σήμερα — θρίσκομε καὶ μερικά ἀνέκδοτα, τὰ περισσότερα δυσεύρετα — γεγονὸς ποὺ τὸ ἔργο παίρνει ἰδιαίτερη θέση στὴ μοναστηριακὴ βιβλιογραφία.

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ διδλίου σὰν τυπογραφικὴ ἐργασία εἶναι ξεχωριστὴ, ξεκούραστη καὶ μάλιστα ἡ τοποθέτηση τῆς βιβλιογραφίας ἐντυπωσιακὴ.

Ἡ εἰκονογράφηση ποὺ ἔχει γίνει μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα, μᾶς παρουσιάζει στίς 16 εἰκόνες του, ἀπὸ ξυλογραφίες, χαλκογραφίες καὶ σχέδια τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰώνα, ἐντυπωσιακὴ διάσταση στὸν ἱστορικὸ χώρο.

ΝΙΚΟΣ Α. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ

Δ ᾱ δ λ ο υ: «ΣΥΝΘΕΜΑΤΑ», ποιήματα, Ἀθήνα 1979.

I. Τὰ ὕψηλά ἰδεώδη, ὅπως ἡ Ἐλευθερία, ἡ Κοινωνικὴ Δικαιοσύνη, ἡ Ἀταξικὴ Κοινωνία, ἀποτελοῦν τὸν ἄξονα ἐνὸς μεγάλου μέρους τῶν «Συνθεμάτων», ποὺ ἐξέδωκε, προσφάτως, ὁ Δάδλος (ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς Ἀνωτ. Βιομ. Σχολῆς Θεολογικῆς Δημιουργίας Ἀδαμόπουλος). Ὁ ποιητὴς συναίρει καὶ συνδιαλλάσσει τίς ἰδέες τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Νίτσε καὶ τοῦ Λένιν. Ἀλλὰ τὰ ἰδεώδη αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν μιὰ ξηρή, ψυχρὴ ἐγκεφαλικὴ κατασκευή. Πηγάζουν «ἐκ θαθέων». Ἀπορρέουν, ἀναδύονται ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητῆ. Γι' αὐτό, ἄλλωστε, πάλιν λονται καὶ δονοῦνται. Γι' αὐτό, ἄλλωστε, γοητεύουν καὶ συναρπάζουν. Κι' ἀκόμη: πείθουν, παιδαγωγοῦν καὶ φρονιματίζουν.

II. Ἐνα ἄλλο, ἐπίσης, μεγάλο μέρος τῆς ποιητικῆς συλλογῆς καλύπτεται ἀπὸ ἓνα προσωπικὸ βίωμα, ἀπὸ μιὰ φοδερὴ ἐμπειρία. Ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς κόρης του Ἑλένης, στὴν

ἡλικία, μόλις, τῶν 27 ἐτῶν. Μιὰς κόρης, πρὸς τὴν ὅποια ἡ Φύση ὑπῆρξε μεγαλόδοξη, ἀφειδύλευτη. Ὁραία, δυναμικὴ, ἰδιοφυής. Ποιήτρια, πεζογράφος, μουσικολόγος. Αὐτὴ ἡ ἀείρουν ἡμορφία, «αὐτὸ τὸ φωτεινὸ μέτωπο», αὐτὴ ἡ «ἡλιόδρομη», ἐμπνέει: στὸν πατέρα-ποιητὴ, στίγους μὲ ὕψηλὸ νόημα, διαποτισμένους, ὅμως, συγχρόνως, ἀπὸ ἓνα «φλεγόμενο λυρικὸ ρεῖμα». Ἡ BENEDICTA, ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ, γίνεται, στοὺς τελευταίους στίγους, ἓνα εἶδος «εὐλογίας». Ἀποθεῖ τὸ θάνατο γενικῶς. Ἀπαλύνει καὶ μετριάζει, γενικῶς, τὴν ὁδὴν ἀπὸ τὴν φθαρτότητα καὶ τὴν ρωϊκότητα τῶν ἐγκοσμίων. Ἐμπνέει ὁ ψυχλὸς στοχασμὸς καὶ ὕψηλὰ συναισθήματα.

III. Ἰδιαίτερη γοητεία ἔχουν ἐπίσης καὶ τὰ «Μικρὰ Πορτραῖτα». Τὸ μεγαλεῖο, θαυμάσιον, δὲν περιγράφεται. Ὡστόσο τὰ «Πορτραῖτα» αὐτὰ δίδουν μιὰ πτυχή ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο τοῦ Χαίλντερλιν, τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Μπάχ, τοῦ Παπαδιαμάντη, τοῦ Νίτσε, τοῦ Μπετόβεν, τοῦ Ρίλκε, τοῦ Λένιν (Στὸν Σολωμὸ ἀφιερώνει πολυστιχὴ Ὁδὴ σὲ ἄλλο σημεῖο τῶν «Συνθεμάτων»). Διαδίδοντας τίς στροφὰς τῶν ποιημάτων αὐτῶν, ποὺ τὸν ἐνέπνευσε ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη, αἰσθάνεται κανεὶς τὸν «ἀέρα τῶν κορυφῶν», τὴν «αἴρα τῆς θεῆς παρουσίας». Ὁ χῶρος, δυστυχῶς δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθῇ...

Ἀς συνοψίσουμε λοιπόν. Τὰ «Συνθέματα», ἡ δευτέρη συλλογὴ τοῦ Δάδλου, ἐπεῖτα ἀπὸ τίς «Περὶ πλανήσεις» (1963), διακρίνονται: γιὰ τὸν πλοῦτο τῶν ἰδεῶν καὶ τὸν πλοῦτο τῶν συναισθημάτων. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἰδέες καὶ τὰ συναισθήματα αὐτὰ «μορφοποιοῦνται» μὲ τὸν ἀριμετρετὸ λαμπρὸ, μουσικὸ, καὶ συναρπαστικὸ τρόπο. Εἶναι μιὰ ποίηση, γοητὴς ὑπερβολῇ, ὕψηλὸ ἐπιπέδον.

ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑΣ

Ἰωάννου Ν. Θεοδωρακοπούλου ο υ: «ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΗΜΑΤΑ», Ἀθήναι 1978.

Ὁ φιλόσοφος Ἰωάννης Ν. Θεοδωρακόπουλος, χρόνια πνευματικὸς ταγὸς τοῦ πονεμένου τόπου μας, ὑπῆρξε καὶ ὑπηρετεῖ τὴν ὄντως πνευματικὴ προκοπὴ μας μὲ πνευματικὸν ἥθος καὶ γόνιμον ἔργο.

Ἡ παρουσία του στὸ ἀμφιθέατρο τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, στὸν «Παρνασσό» καὶ σὲ ἄλλους πνευματικοὺς χώρους ἠλέκτριζε καὶ ἐξανθρόπιζε. Ἡ διδασκαλία του εἶχε πάντοτε πανηγυρικό χαρακτήρα, γέννημα βιωμένης εὐθύνης. Ἡ ἀπὸ στήθους ἐναργῆς μέθεξη γιὰ τὸ «εἶναι», τὸ «εἰδέναι», τὸ «συνεἰδέναι» καὶ πλείστα ἄλλα φιλοσοφικά θέματα, ἡ αἰσθητικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἐρμηνεία τοῦ «Φάουστ» τοῦ Γκαίτε καὶ γενικὰ ἡ ἐν γένει προσωπικότητα του διαπρεποῦς καθηγητοῦ μας μᾶς ἄφισαν ἔντονα διώματα παιδευτικοῦ ἔργου ὑποδειγματικῆς στάθμης.

Ἡ σημερινὴ θύμηση ἔχει κίνητρο τὸ λαμπρὸ διδλίο του σεβαστοῦ μας καθηγητοῦ: «ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΗΜΑΤΑ» (1927—1930), Ἀθῆναι 1978, σελ. 568. Περιλαμβάνει τὶς φιλοσοφικὲς μελέτες, ποὺ ἔχουν γραφῆ ἀπὸ τὸ 1927—1930. Ἀναφέρουμε ὀρισμένες: «Θεωρία τοῦ λόγου», «Φιλοσοφία καὶ Ψυχολογία», «Φιλοσοφία τῆς Τέχνης», «Κάντιος» κ.ἄ.

Ὁ φιλόσοφος Ἰωάννης Ν. Θεοδωρακόπουλος εἶναι μιὰ πνευματικὴ παρουσία πρώτης σειρᾶς στὰ Γράμματα τοῦ καιροῦ μας. Μόχθησε ἔντιμα μὲ ζηλευτὸ ἐπιστημονικὸ ὀπλισμὸ καὶ πίστη στὸ Θεὸ καὶ τὰ ὄντως πεπρωμένα τοῦ ἔθνους. Τὸ ἔργο του εἶναι ἀξιόλογο σὲ ποσότητα καὶ ποιότητα. Ἀς θυμηθοῦμε μερικὰ ἀπ' τὰ διδλία του: «Εἰσαγωγὴ στὸν Πλάτωνα», «Σύστημα φιλοσοφικῆς Ἠθικῆς», «Ὁ Φάουστ» τοῦ Γκαίτε, «Εἰσαγωγὴ στὴ Φιλοσοφία» Τμοι Α', Β', Γ' καὶ Δ' κ.ἄ. Τώρα προστίθενται καὶ οἱ μελέτες: «Τὰ πρῶτα μου Φιλοσοφήματα», ὅπου δρίσκουμε σημεδιακά τὰ χνάρια ὅλης τῆς μετέπειτα λαμπρῆς του πορείας.

«Ὅλες οἱ ἐργασίες, ποὺ συνεκέντρωνα στὸν τόμο αὐτὸν ἀνήκουν στὴν πρώτη ἐξωπανεπιστημιακὴ περίοδο τῆς σταδιοδρομίας μου. Ἐχουν περάσει ἀπὸ τότε πενήντα χρόνια. Ποῦ ὀφείλεται ἡ μεταβολὴ αὐτὴ αὐτὸ θὰ τὸ διαπιστώσει ὁ μελλοντικὸς ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας τοῦ τόπου μας. Ἐμεῖς ἐδῶ διαπιστώνουμε ἀπλῶς τὴν μεταβολὴ» ἀναφέρει ὁ φιλόσοφος Θεοδωρακόπουλος ἀνάμεσα στὰ ἄλλα στὸν πάντοτε χρήσιμο πρόλόγὸ του.

Ἡ σοβαρὴ μελέτη, ποὺ προϋποθέτει πνευματικὰ προσόντα, ἥθος καὶ χρόνο, σὲ ἔργον ἀξιολόγου συγγραφέα εἶναι γόνιμη ὅταν ἀσχολοῦμαστε μ' ὅλο τὸ ἔργο, δηλαδὴ μ' ὅλα τὰ διδλία του. Ἔτσι ἔχουμε πνευματικὰ κοντά μας: α) Τὴν ὀλικὴ θεώρηση τοῦ ἔργου, β) Τὴν εὕρυνση τοῦ γνωστικοῦ μας ὀρίζοντα, ποὺ ἀξιολογεῖ τὰ ἐπὶ μέρους θέματα στὶς πραγματικὲς τους διαστάσεις καὶ γ) Τὸν μίτο τῆς Ἀριάδνης γιὰ νὰ μποῦμε στὸ ἄδυτο τῶν οὐσιαστικῶν νηυμάτων τῆς προσφορᾶς τοῦ στοχαστοῦ. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ στὸ λαμπρὸ ἔργο τοῦ καθηγητοῦ μας Ἰωάννου Ν. Θεοδωρακοπούλου: «Τὰ πρῶτα μου Φιλοσοφήματα» ποὺ μὲ τὸ μέχρι τώρα γνωστὸ στὸν ἀναγνώστη ἔργο συμβάλλει στὴν σοβαρὴ ἀσχολία μὲ τὴν Φιλοσοφία.

Προσωπικὴ φιλοσοφικὴ κατάκτηση καὶ θέση κύρους στὶς φιλοσοφικὲς ἀπόψεις, πάθος γιὰ τὸ «εἰδέναι» καὶ τὴν «οὐσία» τοῦ γίγνεσθαι, καημὸς γιὰ τὴν ὄντως θεμελιακὴ ἀνέλιξη τοῦ τόπου μας, μόχθος καὶ πόνος πολὺς, ἀφεγάδιαστος καλλιεργημένος νεοελληνικὸς λόγος, ὅλα αὐτὰ στὰ ὑπεύθυνα πλαίσια τοῦ παραδειγματικοῦ πνευματικοῦ ἥθους, συνυφαίνον κρουστά μὲ τέχνη καὶ πίστη τὶς αἰώνιες συνιστάμενες, ποὺ κυφόρησαν τὸ ἔργο: «Τὰ πρῶτα μου Φιλοσοφήματα» τοῦ φιλοσόφου Ἰωάννου Ν. Θεοδωρακοπούλου.

Τὰ ἀξιόλογα ἔργα μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου δὲν χάνουν τὴν ἀξία τους, ἀλλὰ τὴν κερδίζουν. Ὁ χρόνος πάντοτε σέβεται τὶς ἀξίας. Συμβαίνει ὅτι καὶ μὲ τὰ εὐγενῆ μέταλλα, ποὺ μένουν ἀναλλοίωτα, ἄφθορα. Αὐτοῦ ἔγκειται καὶ ἡ ἀξία τους. Τοῦτο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀξιολογὴ προσφορὰ τοῦ σεβαστοῦ μας καθηγητοῦ.

Οἱ λίγες αὐτὲς γραμμὲς εἶναι ἕνα ἐλάχιστο: εὐχαριστῶ ποὺ ὀφείλουμε στὸν φιλόσοφο ἀκαδημαϊκὸ καὶ Γενικὸ Γραμματέα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλο.

Π. Θ. Πάσχου: «ΘΥΣΙΑ ΑΙΝΕΣΕΩΣ», Ἀθῆναι 1978.

Ὁ λόγος τῶν δοκίμων λογοτεχνῶν, ποὺ

διαθέτει πυξίδα για την αξιοπρεπή πορεία γύρω μας και μέσα μας, πολλές φορές είναι κέρσιος. Έχει πρωτοδημοσιευθεί κατά καιρούς σε εφημερίδες, φυλλάδες και περιοδικά ή έχει άκουστεί σε ομιλίες, διαλέξεις και ανακοινώσεις. Σαφώς μίλησαν, ευκαιρικά κι επίκαιρα, τα κείμενα αυτά στους συνανθρώπους μας και ίσως κίνησαν τα λιμνάζοντα ύδατα, αλλά η αλήθεια που κουβαλούν μαζί τους δεν εξώφλησε. Αυτός ο λόγος κινεί συχνά τους συγγραφείς στη φροντίδα της συγκέντρωσης και της εμπρόσθιας δημοσίευσής του σκόρπιου μύθου τους. Ακόμη ένας δεύτερος λόγος, σημαντικός κι αυτός, είναι ο ίδιος ο συγγραφέας, που με τη συγκέντρωση του έργου του αίσθάνεται στέρεος, υπεύθυνος και δραστήριος.

Στο δημιουργικό τόμα, σε οργανική σύζευξη με το μεγάλο γόητ, μας φέρνει το λαμπρό βιβλίο του Π. Β. Πάσχου, που έχει τίτλο: «ΘΥΣΙΑ ΑΙΝΕΣΕΩΣ» και υπότιτλο κατατοπιστικό των περιεχομένων: «Κείμενα πνευματικών προβληματισμών και προσεγγίσεων». Έκδοση του λαμπρού εκδοτικού οίκου «ΑΣΤΗΡ». Άλ. και Ε. Παπαδημητρίου. Αθήναι 1978. σελ. 308.

Ο δάκιμος λογοτέχνης, λόγιος, συγγραφέας και πανεπιστημιακός δάσκαλος Π. Β. Πάσχος στον χρήσιμο πρόλογό του μας λέει και τὰ ἑθῆς: «Τὰ κείμενα που ἀπαιτῶν τὴ «Θυσία Αἰνέσεως» γράφτηκαν σὲ διάφορες ἐποχές κι' ἐκφωνήθηκαν σὲ ομιλίες ἢ διαλέξεις σὲ διαφόρους τόπους καὶ χώρους. Ἀθηνεὺς μαρτυρία γιὰ τὴν πορεία τῆς προσφορᾶς του, πού δὲν ἐπιτρέπει σύγχυση καὶ φτηνὲς εἰκονολογίες.

Εἰδολογικὰ χωρίζει τὰ κείμενά του σὲ τέσσερες ἐνότητες: α) Θέματα. β) Πρόσωπα. γ) Φῶτες Κόντογλου καὶ δ) Ἐπίμετρο, πού ἀναφέρεται στὸ θέμα: «Ἡ Παναγία τῶν Χριστουγέννων». Οἱ ἐπὶ μέρους ἐνότητες κλιμακώνονται σὲ πολλὰ θέματα: π.χ. «Προσευχή καὶ Νεοελληνικὴ ποίηση», «Ἐκκλησία καὶ ὁρατότητα», «Ὁ Παπαδιαμάντης ποιητής», «Μωραϊτιδῆς ὁ ποιητικὸς», «Σχέδιο μὲ μολύβι», «Ὁ φίλος καὶ ὁ δάσκαλός μας», «Ἡσυχία Χάρτης», «Χορευτὸς ἢ κτίσις καὶ σκιρτῆς» καὶ πλεῖστα ἄλλα. Ἡ ἀνωτέρω παράθεση ἔγινε χωρὶς ἀξιολογικὰ κριτήρια, δόθησαν πρόχειρα τίτλοι γιὰ μιὰ κάποια προσέγ-

γισή μὲ τὴν ὅλη ἀτιμωμένη.

Ἀς ἀκούσουμε καὶ τὸν στοχασμὸ τοῦ συγγραφέα, πού διαθέτει αἰθεσιγόνη μὲ τὴν προσφορά. «Δὲν θὰ ἦταν ἀσκοπὸ νὰ ὑπογραμμιστεῖ κ' ἐδῶ, πῶς τὰ «τραγουδία τοῦ Θεοῦ» δὲν πᾶνε σὲ ὁποιοδήποτε στόμα ἢ πέννα. «Ὅσοι προσπάθησαν νὰ μιμηθοῦν τὸν Παπαδιαμάντη δίχως νὰ ζοῦν ἐπὶ ζῶσε ὁ ἱδιος, ἔδωκαν πτωχεῖς καὶ ἄχρωμες ἀπομιμήσεις, εἴτε ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ὀρθόδοξης ζωῆς, εἴτε τῆς Ἑλληνικότητος. Ὁ Κυρ. Ἀλέξανδρος Φάλλας καὶ τραγουδεῖ, μὲ τὴν ἴδια ἄνεση, χωρὶς παραφωνίες καὶ παραδοχές». (σελ. 147). Οἱ παλαιοὶ σωστὰ ἔλεγαν: «Ἐξ ὄνουχοι τὸν λέοντα».

Τὴν «ΘΥΣΙΑ ΑΙΝΕΣΕΩΣ» ὁραματίστηκαν, μορφοποίησαν σὲ εἶδος καὶ κάλλος ἡ ζωσα ὀρθόδοξη πίστη, ἡ «δομρεά», αὐτὸ πού λέμε ταλάντο, ὁ υπεύθυνος πνευματικὸς μύθος καὶ πόνος καὶ ἰδιαίτητα ὁ ζήλος ἡ τὸ πάθος γιὰ μιὰ ὄντως ἡμορφὴ ποιητικῆς ζωῆς ἐναρμονισμένη πάντοτε μὲ τίς διαχρονικὲς ἀξίες τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ ὅλα αὐτὰ στίς ἡμέρες μας, ἡμέρες μέτης ὀλιστικῆς εὐδαιμονισμοῦ καὶ ἀχαρκτηρίστης συγχύσεως στήν πορεία τῆς αξιοπρεπείας.

Γνώση, Τέχνη, ἐσωτερικὴ ἐμπειρία Πίστης, στὴ γνήσια ὀρθόδοξη πλαισία, καλόκαρδα, ἀναντίρρητα καλόκαρδα, συμπορεύτηκαν καὶ μᾶς παρούσαν τὴν: «ΘΥΣΙΑ ΑΙΝΕΣΕΩΣ». Εἶναι μιὰ ἐπιτυχία στὸν πνευματικὸ ὅρο τοῦ κυρίου μας μὲ παλμὸ καὶ δύναμη.

Ἡ ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου κρίνεται ὑποδειγματικὴ, δυναμικὴ φροντίδα τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου: «ΑΣΤΗΡ». Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου, πού σέβεται τὸ ὄνομά του καὶ μοχθεῖ υπεύθυνα γιὰ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ λαοῦ μας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Χρήστου Ν. Κουλούρη: «ΕΣΠΕΡΙΝΟ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ», Ποιήματα.

Πολυγράφος ὁ Χρ. Ν. Κουλούρης, μᾶς προσφέρει κάθε χρόνο κι ἀπόνα βιβλίου του — ποίηση, πεζογραφία, κριτική, μελέτη. Χαιρόμαστε τὸ πλούσιο καὶ λαγαρό

ανάδρασμα της τέχνης του, που άγραυ-
λει μέσα σ'ετούτους τούς δύσκολους κι ά-
νελέητους καιρούς μας, τόσο σκληρούς
για κάθε πνευματικό μόχθο. Κ'ένώ ζει από
κοντά την περιφρόνηση τών συνανθρώπων
του για τούς καλλιτέχνες, αυτός στο «Έ-
σπερινό Άρχιπέλαγος», θα φωνάξει: «Εί-
μαστε μείς οί ποιητές καί μόνο μείς / κα-
θώς ολοένα πάμε άσυμβίδαστοι ένάντια
στην τυραννία». Είται μια αισιόδοξη φω-
νή, που άκούγεται πέρα ως πέρα στην πλα-
τιά μας σφαίρα. Όμως δέν άρκει ή μία,
οί δυό, οί χίλιες φωνές. Πρέπει νά ξε-
γερθεί ή συνείδηση του κόσμου. Νά σώ-
σουμε ό,τι μάς ξεχωρίζει από τά ζώα, τά
ρομπότ καί τά κομπιούτερς: τόν πνευμα-
τικό μας πολιτισμό.

Ή ποίηση του Κουλούρη είνε βαθιά
άνθρώπινη. Σ'ετούτη τή συλλογή θα βρού-
με μίαν άνανεωμένη παράδοση πιο πολύ
άπ' τις προηγούμενες. Ύπάρχει ένα μεγα-
λύτερο άνοιγμα πρὸς τή μοντέρνα ποίη-
ση, που μάς ξαφνιασε. Δέν τόν έπροσμέ-
ναμε έτσι τόν ποιητή. Βέβαια, άνανεύνει
έτσι τά έκφραστικά του μέσα, μ' άπομα-
κρύνεται κάπως άπ' τήν παράδοση που
τόν έδενε με τόν άνθρωπο. Έξακολουθεί
στις σελίδες που δέ φαίνεται ή άνανέωσή
του, νά είνε όπως είπαμε βαθιά ανθρώπι-
νη. Νά προβληματίζει καί νά γίνεται
φραγμός για κάθε άλλοτρίωση. «Σου έ-
γράψα νάρθηκες πίσω. / Σ' ένα χαρτί από
ρόδο ή χιόνι, δέν ξέρω. / Τρείς λέξεις
μονάχα που θυμάμαι: / Ή γής, ό ούρανός
κ' ή θάλασσα έχουν παντού / τά δικά σου
μάτια!» Όμως, οί ξαφνικές εικόνες που
θα μάς προσφέρει τώρα, τὸ φωτεινὸ ποτάμι
του λυρισμού είνε μιά άνταμοιβή για τόν
άναγνώστη που προτιμούσε τήν καθαρή
παραδοσιακή μορφή: «Ή νύχτα / από γυα-
λί γαλάζιο κι έβενo / παίρνει τὸ σχήμα
τῆς ερήμου / τὸ χρώμα, τήν ύπόσταση μιάς
φλόγας».

Όμως ό ποιητής πετυχαίνει νά μέ-
νει άπαράτηρητη τούτ' ή έρωτοτροπία του.
Έξακολουθεί νά μάς προσφέρει με δεξιο-
τεχνία, μ' όλες εκείνες τις άρετές που
βρήκαμε στις προηγούμενες συλλογές του,
με τόν πλούσιο έκφραστικό του τρόπο, με

τὸ δικό του ύφος, κείνον τὸ χείμαρρο του
λυρισμού που απολαύσαμε σ' αυτές: «...Οί
γλάστρες στὸ χαγιάτι μας / αφήνουν ἄ-
ρωμα ἴδιο με τήν πνοή σου. / Κ' ή θά-
λασσα, γέμισε φωτιές άπ' τά μάτια σου».
— «Καίει τὸ στήθος μας στὸν ἥλιο / κι ὅ-
πως περπατᾶ / ὁ κόμπος τοῦ ρετινιού
στὸ δέντρο, / ἔτσι κυλάει / τὸ θυμωμένο
αἷμα στὸ κορμί μας». Στὸ «Ένας θυὸς
αὐτὴ ή γῆ» θα μάς δώσει τήν εικόνα του
καιροῦ μας. Όμως, δέν τότε καταπιέζει ή
άγωνία. Ή ποίησή του δέν άναριπίζεται
άπ' τὸ άγχος. Αισιόδοξεi: «τὸ μέγα θάρος
τῆς συνείδησης ὑπάρχει ακόμα, / κι ἄς
φαίνεται μιά χαμένη ὑπόθεση καί τούτη».
Ή ἐλπίδα φωλιάζει μέσα του κ' ή ὑπομο-
νὴ για τὸ αὔριο, για τόν «τρύγο»: «Κ' ὅ-
στερα, στὸ ἀτέλειωτο μάκρος τοῦ χειμῶ-
να / ... / νά πλέκω με ξερό χορτάρι κα-
λάθι για τόν τρύγο».

Ό ποιητής εἶν' ή συνείδηση τοῦ λαοῦ σ'ε
κάθε ἐποχή. Ό Κουλούρης τὸ συναιστάνε-
ται, τὸ ξέρεi. Γιατὸ ἔχει πάντ' ἀγρυπνη
συνείδηση. Καί τούτ' ή ἀγρύπια εἶνε τὸ
χαρακτηριστικὸ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώ-
που: «Όμως, θεσμοφύλακας ἀρχοντας ή
συνείδηση, / ἐπάνω στις γραμμές αὐτές
χρόνια μ' ὀδηγεῖ, / για νά μὴ σχοινοβατῶ,
ἀλλὰ νά δείχνωμαι, / ἐπιδέξιος χειριστῆς
σκληρῶν κανόνων κι εὐθυνῶν μου». Βαργιά
νοσταλγία τὸ «Βαρὺ ἄρωμα τῆς σκιᾶς»,
άπ' τὰ παιδικά του χρόνια, τοῦ «φέρνει
πίσω / τὸ πῆλινo πουλὶ τῆς νιότης που ἔ-
σπασε». Τὸν «καιρὸ που χάνεται» ἄσκο-
πα, θα ζωγραφίσει στὸ «Πρόσκληση σ'ε
χαρτοπαίγνιο». Ή ἀνία που πιέζει τήν
ψυχὴ δίνεται ἀδρά. Τὸν πόνο καί τὸν κρυ-
φὸ καμὸ τῶν πραγμάτων, τῶν ἀψυχῶν,
που συνηθίσαμε νά λέμε, θα μάς περι-
γράψει με ζωντάνια στὸ «Όχηματαγω-
γὸ», «Ή Χίμαιρα». Λυπᾶται τὸ πηγαινέ-
λα του στὸν ἥρεμο κόλπο, ἐνὼ «Γι' ἄλλα
ταξίδια εἶχεις προορισμό». Όμως ή αισιο-
δοξία καίει ἄσθηστη λαμπάδα στήν ψυ-
χή του. Κ' εἶνε κείνη που τοῦ χαρίζει τή
γαλήνη, τήν καλοσύνη καί τήν ἀνθρωπιά:
«Άπό κείνο τὸ φῶς, εἶται που πήραμε /
στὰ χέρια μας πάλι τὸν τροχὸ τῆς αισιο-
δοξίας». Καί τοῦ εὐχόμεστε ποτὲ νά μὴν
τοῦ λείψει.

Φοίβου Δέλφης: «ΑΘΗΝΑ ΣΚΕ-
ΠΤΟΜΕΝΗ», Ποιήματα.

Ἀγωνίζεται ὁ Φ. Δέλφης νὰ πλάσει τὸ στίχο του, ὅσο γίνεται πιὸ λυρικό — μὴ φωτεινὴ λάμψη, ἕνα φωτεινὸ ρυάκι. Ὁ ἀγὼνας τοῦ ἔξιου ποιητῆ. Τί ἄλλο ἀπὸ λυρισμός εἶνε ἡ οὐσία τῆς Ποίησης; Κι ὁ Φ. Δέλφης, μοχθεῖ γράφοντας τὸν ἕνα στίχο του κάτω ἀπ' τὸν ἄλλο, νὰ μοιάζουνε μ' ἕνα πολύχρωμο φωτεινὸ ρυάκι. Μεθυμένος ὁ ἀναγνώστης στὸ τέλος θὰ παραδεχτεῖ πῶς: αὐτὸ 'νε Ποίηση! Στοχαστικὸς καὶ φιλοσοφούμενος θὰ γράφει μ' ἀρκετὴ ἀποκαρδιώση: «Ἐίμαστε τὸ λίγο μέσ' στὸ πολύ, τὸ μηδὲν μέσ' στὸ ἄπειρο.

Βλέπουμε πάντα μὲ παρωπίδες».

Ἡ ὑπαρξιακὴ του ἀγωνία τὸν οδηγεῖ σὲ μιὰ μηδενιστικὴ θέαση τῆς ζωῆς:

«Οὔτε οἱ Δεῖφοι λοιπὸν

οὔτε κι ὁ Ἀπόλλωνας
δὲν ἔσωσαν τὸν κόσμον».

Κι ὅμως στὶς προηγούμενες σελίδες τοῦ ἀναρριπίζει τὴν ψυχὴ του ἡ ἐλπίδα πῶς ἡ ζωὴ θὰ κερδίσει στὸν ἀγῶνα τῆς μὲ τὸ θάνατο:

«Νὰ οἰκοδομήσουμε τὸ μέλλον» (σελ. 20)

Ἡ χτισοδοξία τὸν κερδίζει:

«Ἐνας ἥλιος πάντ' ἀρχίζει ν' ἀνατέλει:
πίστη, οὐτοπία, ὄνειρο».

Οἱ καιροὶ μας τὸν πληγώνουνε. Δὲ δρῶσαι: λύτρωση:

μὴ ζητᾷς στοὺς νέους καιροὺς μας
παρὰ μονάχα τὸν πόνο».

Ὅμως τί ὁμορφιά πὺλ κλείνεται στὸ «Δροσερὸ πρῶιν» καὶ τίς «Λυρικὲς ἀσκήσεις»! Σὰ νὰ 'ναί τὰ μικρὰ τοῦτα κομμάτια του μιὰ χουφτιὰ πολύχρωμες, ἀστραφτερὲς φηφίδες, πὺλ ὁ ποιητὴς δὲ θέλησε νὰ συνθέσει μ' αὐτὲς μιὰ φυγούρα, ἕνα πρόσωπο, ἕν' ἀστέρι, ἕνα λουλούδι. Ἦ, ἀκόμα, μιὰ χουφτιὰ πολυεδρικὰ κομμάτια ἀπὸ διάφανο, καθάριο, δομητικὸ κρυστάλλο, πὺλ τὰ ρίχνεις παίζοντας ἀπ' τὴ χούφτα σου στὴν ἄλλη μπροστὰ στὸν ἥλιο καὶ 'καίνα λαμποκοποῦνε μ' ἀναρίθμητες λάμψεις κι ἀναδίνουν πολύχρωμες ἀχτίνες, καθὼς διαθλοῦνε τὸ φῶς του, σὰν ἕνας φαντασμαγορικὸς χεῖμαρρος. Μιὰ χουφτιὰ διαμάντια, πὺλ ἕνας ταχυδακτυλουργὸς κυλάει ἀπ' τὸ 'να στ' ἄλλο χέρι

του. Αὐτὸς εἶν' ὁ λυρισμός τοῦ Φ. Δέλφης, σ' αὐτὲς τίς τέσσερες σελίδες του (27—32). Κ' εἶνε τοῦτο ἀρκετὸ νὰν τονε κατατάξει σὲ μιὰ ἐπιζήλη θέση στὰ Γράμματά μας (ἡ δική μας δουλειά, βέβαια, δὲν εἶν' ἐδῶ ἡ ἀξιολόγησή του, παρὰ ἡ ἔκφραση μιᾶς ταπεινῆς γνώμης, πὺλ ἐγαίνει ἀπ' τὸ διάδογμα τοῦ κάθε διδίου).

Ὁ πόνος γιὰ τὸ χάος πὺλ χωρίζει ἀνάμεσα τοὺς τοὺς ἀνθρώπους, τοῦ φέρε: ἀπογοήτεψη:

«Σήματα ἐπικοινωνίας μάταια ἐκ-
(πέμπουν
τὰ δελφίνια, οἱ πλανήτες, οἱ ἀν-
(θρῶποι».

Ζεῖ κι ὁ ἴδιος τὸ μεγάλο δράμα τῆς μοναξιάς τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου σὲ τούτη τὴν ἀνελέγητη ἐποχῇ. Ἡ ζωὴ ἔχει καταντή-σει μιὰ πηγὴ δυστυχίας, πὺλ δὲν προσφέρει παρὰ μοναχὰ τὸ πόνο, τὸν ἀπέραντο, τὸ συντριπτικὸ:

«Σημαιολογίες, σηματολογίες
μὴ ζητᾷς στοὺς νέους καιροὺς μας
παρὰ μονάχα τὸν πόνο».

Κι ἄλλοῦ:

«Ὁ πόνος περνᾷ μέσ' ἀπ' τοὺς ὁρό-
(μοὺς τῆς σιωπῆς

κι ἀνταμώνει τ' ἄγνωστα πλῆθη
τῶν τυραγνισμένων ὑπάρξεων».

Ὅμως, ὑπάρχουν κ' οἱ λυτρωτικὲς στιγμές. Ἀνασταίνει ἡ ψυχὴ, ξεκουράζεται. Τὸ παράξενο εἶνε ὅτι τὴ γλυκιὰ, μικρὴ εὐτυχία, τοῦ τῆ δίνει τὸ σκοτάδι:

«Ἀπόψε τὸ σκοτάδι φέγγει: ὥς ὁ ἡ-
(λιος
μέσ' στὰ βᾶθη μου σὰ φλόγα τ' οὐ-
(ρανοῦ

δροχὴ ἀπὸ βεγγαλικά καὶ φώσφορα».

Στὸ «Νέα ἀρχιτεκτονική» ἀσφυκτιᾷ, αἰσθάνεται φυλακισμένος:

«Νέα ἀρχιτεκτονική. Οὐρανοξύστες.

Πόσο εἶναι ὑψηλὴ ἡ φυλακή».

Μὰ λίγο πιὸ κάτω θὰ δώσει τὴ μεγάλη ἐπιταγή:

«Ἀναχμένος πυρὸς τὸ πνεῦμα σου
στὴ νύχτα τῶν αἰώνων».

Πληθωρικός στὸ λυρικό στοιχεῖο, ρεαλιστὴς στὴν ἔκφραση, στέκεται μὲ δέος μπροστὰ στὶς ἐκφάνσεις τῆς πνευματικῆς λειτουργίας τῆς κοινωνίας καὶ δημιουργεῖ τὸ ποι-

ητική του έργου, στέρεο και ρομπαλέο μ' έναν υποδραματικό λόγο, που δεν είναι, όμως, κραυγαλέος, μὰ πού γιομίζει την ψυχή με μιὰ μεγαλοπρέπεια θαυμαστή. Τὸ σύμβολο τοῦ Ἀπόλλωνα, τὸ δελφίνι, ἐπαναλαμβάνεται παντοῦ καὶ τὸ Δελφικὸ μῆνυμα κατακλύζει τὸ ἔργο του. Εἰρήνη καὶ ἀγάπη, Ἑλευθερία καὶ ἀνθρωπιά. Μήνυμα παγκόσμιο, πανανθρώπινο. Τὸ ὄραμα τῆς ὁμορφιάς τὸν συγκλονίζει. Οἱ ἐμπειρίες του ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ ἐκασφαλίζουν τὸ γόνιμο ὑπόδαρο γιὰ νὰ ὑψώσει ἐκεῖ τὸ λυρικό του ἔργο. Ἡ ποιητική κ' ἐκφραστική του ὁριμότητα τὸν ὀδηγῆσαν νὰ γίνεῖ ἐπιγραμματικός. Ἐνὰ προσὸν πὺν τὸ ἔχουνε μόνο οἱ φτασμένοι ποιητές. Ἡ ὁμνὴ τῆς ποιήσῃς του στέρεη, δὲν ἔχει νὰ φορηθεῖ τῇ φθορᾷ καὶ τῷ χρόνῳ.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

Φελίτσε Κόντι: «ΜΙΑ ΖΩΗ ΕΤΣΙ», Μυθιστόρημα.

Ὁ Φελίτσε Κόντι γεννήθηκε καὶ διαμένει στὸ Φούρνι τῆς Μεσσήνας, φέρνει κι' αὐτὸς στὸ κούτελό του, ὅπως λέει σ' ἓνα στίχο του, ὁ ἐπίσης φίλτατός μου Σικελὸς ποιητὴς Βιντσέντσο Μασκάρο, τὰ ἑλληνικὰ σημάδια. Δηλαδή τὰ φωτεινὰ σημάδια τοῦ πνεύματος ποὺ ἔχει τὶς θείες καταβολές του στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ὁ Κόντι μοῦ ἦταν γνωστὸς σὰν ποιητὴς περισσότερο, τώρα μᾶς παρουσιάζεται μ' ἓνα ρομάντσο ποὺ φέρνει τὸν τίτλο: «Μιὰ ζωὴ ἔτσι» 1978. Πολύπλευρος καὶ πολύμοχθος καλλιτέχνης, ταλαντούχος. Γιατὶ τώρα τελευταῖα μᾶς ἔδειξε καὶ μιὰ ἄλλη πλευρὰ τοῦ ἔργου του, τὴν ζωγραφικὴ, ὅπου δὲν τὰ καταφέρνει ἄσχημα. Ἐκεῖ ὁμῶς ποὺ εἶναι στὸ στοιχεῖο του πιὸ πολὺ εἶναι στὸν ποιητικὸ καὶ πεζογραφικὸ χώρο. Ὁ συγγραφέας δέβαια ἀπεικονίζει ἀνάγλυφα οἰκογενειακὰ ἐπεισόδια, πολὺ πλοκής ἐρωτικῆς ὕφης, μᾶς θέτει ὠστόσο καὶ χωρὶς νὰ σκέφθηκε νὰ κάνει κοινωνιολογία, ἐπὶ τάπητος τὸ οἰκογενειακὸ πρόβλημα καὶ τὶς ἐρωτικὲς σχέσεις. Σκιαγραφεῖ χαρακτῆρες, κι' ἀναδειχεται καὶ βαθὺς ἀνατόμος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἀφήγηση ἄνετη κι' αὐθόρμητη, εἰλικρινής. Ἀρετὴ του ἡ παραστατικὴ ἀπεικόνιση τῶν γεγονότων καὶ ἡ ζωηρὴ πλοκὴ τοῦ μύ-

θου τῆς πραγματικότητας. Σπουδαῖος εἶναι ἐκεῖ ὅπου μιλάει γιὰ τὰ κέρατα τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας, ποὺ χωρὶς αὐτὰ δὲν συντελεῖται καμμιά πρόοδος. Αἰχμὴ σαρκασμοῦ ποὺ ἀγκυλώνει.

Διηγεῖται ἄνετα, δὲν μένει ἄπραγος, ὅλο καὶ κάτι ἐφευρίσκει. Συγγραφέας μ' ἀνησυχίες καὶ ζυμώσεις κοινωνικο-πνευματικές. Ἐχει κι αὐτὸς μέσα του τὸ σικελικὸ δαιμόνιο.

Τὸ βιβλίο διαίρεται σὲ 28 κεφάλαια, πλήρη ἀπὸ ἐρωτικὲς περιπέτειες καὶ θλιβερά οἰκογενειακὰ ἐπεισόδια. Οἱ ταχτικές σκηνές, ἐρίδες, τὸ ἀνθρώπινο ἄστατο μὲ τὶς ὀδυνηρὲς συνέπειες κι' ὁ φλογερὸς ἐρωτὰς ἀποτελοῦν τὰ κύρια σημεῖα ἑξέως. Ἐντονα διαγράφει τοὺς τύπους καὶ μᾶς δίνει παράλληλα μὲ τὶς ἐξωτερικὲς τους, τὶς ἐσωτερικὲς τους κινήσεις. Θέμα ὁ παράνομος ἐρωτὰς. Ὑπάρχει λογικὴ δι-ἀρθρωση καὶ ἡ περιγραφή τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν σπιτιῶν μᾶς θυμίζει θεατρικὲς σκηνές. Ἄν καὶ τὸ ὅλο ἔργο ἔχει τὴν χάρη καὶ τὴν οἰκονομία ἐνὸς θεατρικοῦ.

Μὲ λίγα λόγια πρόκειται γιὰ ἓνα γερὰ οἰκοδομημένο μυθιστόρημα μὲ λογοτεχνικὲς ἀρετὲς κι' ἀξιώσεις, ποὺ δὲν ἔρχεται νὰ προστεθεῖ στὰ τόσα ἄλλα. Ἡ ἀφήγηση τοῦ Κόντι σὲ πεῖθει μὲ τὴν εἰλικρινείᾳ τῆς. Διαβάζω τὸν Κόντι καὶ λέω: παντοῦ ὁ κόσμος εἶναι ὁ ἴδιος κι' ὁ παράνομος ἐρωτὰς πολὺ γλυκὺς. Παντοῦ ὁ ἄπιστος σύζυγος ἢ ἄπιστη σύζυγος. Παντοῦ τὰ κέρατα τῆς προόδου. Ὁ Φελίτσε Κόντι εἶναι ἓνα εὐέλικο πνεῦμα ἀφηγηματικὸ κι' ἐφευρετικὸ. Ἡ πραγματικὴ παῖρ-νει τὶς διαστάσεις τῆς φαντασίας.

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

Ἑλευθερίας Νικολαΐδου:

1) «ΞΕΝΕΣ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΙΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΠΑΡΧΙΕΣ ΔΥΡΡΑΧΙΟΥ ΚΑΙ ΒΕΛΕΓΡΑΔΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19ου ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ». 2) «ΟΙ ΚΡΥΠΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΤΗΣ ΣΠΑΘΙΑΣ», Ἰωάννινα.

Οἱ δραματικοὶ ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ

της Ὁρθοδοξίας γιὰ ἐπιδίωξη στὶς παρυφές τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ χώρου καὶ τὴν Σπαθία, εἶναι τὸ θέμα τῆς Ἐλ. Νικολαΐδου στοὺς δύο ὁγκώδεις τόμους ποὺ ἐξέδωσε τὸ Ἱδρυμα Μελετῶν Ἰονίου καὶ Ἀδριατικοῦ Χώρου (IMIAN). τὸ ὅποιο ἐργάζεται, στοὺς κόλπους τῆς Ἑταιρίας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν.

Νέα ἐπιστήμων ἡ Ἐλ. Νικολαΐδου, ἔχει ὡστόσο ἐπιδείξει: μοναδικὴ ἐργατικότητα, συνθετικὴ ἱκανότητα στὴ μελέτῃ τῆς καὶ οἰοστὴ κριτικῇ. Ἔτσι: ἔδωσε τίς δύο ἐξονηχιστικὰς ἔρευνες ποὺ φωτίζουν ἓνα θέμα μὲ ἐντελῶς ἰδιαίτερη σημασίᾳ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό ποὺ ζεῖ σήμερα κάτω ἀπὸ τὴν Ἀλβανικὴ κυριαρχία.

Στὶς «Ἐνέες Προπαγάνδες καὶ Ἑθνικὴ Ἀλβανικὴ Κίνηση στὶς Μητροπολιτικὰς Ἑπαρχίες Δυρραχίου καὶ Βελεγράδων...» μὲ βάση τὰ σχετικὰ ἔγγραφα τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Ἱπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς ἑλλάδος, πληθώρα ἄλλων πηγῶν ἀπὸ εἰδικὰ ἔργα, μελέτες καὶ ἔκθετα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ ξένη βιβλιογραφία, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἀλβανικῆς, ἀναλύονται λεπτομερεϊακὰ οἱ λυσώδεις προσπάθειες τῆς ξένης προπαγάνδας καὶ τῶν Ἀλβανιστῶν νὰ δημιουργηθεῖ χωριστὴ ἑθνικὴ Ἀλβανικὴ συνείδηση, στὶς ἀναφερθεῖσες περιοχές. Ἐπίσης: οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ τὰ σφάλματα, οἱ ἀδυναμίες καὶ ἀκρίβειες μὲ ὁρισμένους περιπτώσεις οἱ ἀναξιοότητες, γιὰ ἀποτελεσματικὴ ἀντίδραση.

Οἱ ἔνέες προπαγάνδες μὲ σημαντικότερες τὴν Ἱταλικὴ καὶ Αὐστριακὴ καὶ ἀκρίβει τῇ Ρουμανικῇ (ποὺ ἔθετε ζήτημα Βλαχοφόνων) μὲ τὴν εὐμενῇ γι' αὐτὲς οὐδετερότητα τῶν ἄλλων Μεγάλων Δυνάμεων, ἐνεργώντας ἡ κάθε μιὰ γιὰ δικὸ τῆς λογαριασμό, ἐνώνουνταν μεταξύ τους περιστασιακὰ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνῶ ὁ Προτεσταντισμός καὶ κυρίως ὁ Καθολικισμός ἐκάναν ὅ,τι μπορούσαν γιὰ νὰ εἶναι: αὐτὴ ἡ ἐπιθεσις ἀνυπόφορη.

Οἱ δραστηριότητες ποὺ ἀνέπτυσαν τὰ Προξενεῖα τῶν Ἱταλῶν καὶ περισσότερο τῶν Αὐστριακῶν, ποὺ ὑπῆρξαν λυσώδεις στὶς ἐπιδιώξεις τους, μὲ τὴν ἔδραση καὶ τὴν ὁργάνωση ὑπηρεσιῶν κοινῆς ὠφελείας, ἀπὸ τὰ ὅποια εἶχε ἀνάγκη ἡ περιοχὴ, ὅπως ταχυ-

δορμεῖα, ἱατρικὴ βοήθεια κλπ. Ἐδραση σχολείων ὅπου θὰ διδασκόταν ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα σὰν ἑθνικὴ, μὲ ἐπίκεντρο τὴν κίνηση τῶν Ἀλβανιστῶν, ἐπέφερε συσκότιση καὶ σύγχυση γύρω ἀπὸ τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς καὶ τίς ἐπιδιώξεις τους. Καὶ βλα αὐτά, μέσα σὲ ἓνα πλέγμα ἐξαιρετικὰ πολὺπλοκο, ἀγῶνι προθέσεων ἀλλὰ καὶ ἀναγκῶν, προσωπικῶν παθῶν, φιλοδοξιῶν καὶ ἐσφαλμένων ἀντιλήψεων, δημιουργοῦσαν μίαν κατὰστασι ποὺ μόνον τὴν κίνηση τῶν Ἀλβανιστῶν ὠφελοῦσαν τελικὰ. Σὲ αὐτὸ ὁ Ἑλληνισμός, ἀντέτασσε κυρίως τίς θατιάς ρίζες τῆς παράδοσης, τῆς πνευματικῆς ἀνωτερότητας, τὴν πολιτιστικὴν του ὑπεροχὴ καὶ τὴν χριστιανικὴν του ἀντίληψη ὅπως διαμορφώθηκαν ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία. Καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἦσαν πολλὰ διαφορετικὰ στὸ τέλος, ἂν δὲν εἶχαν παράλληλα ὑπάρξει καὶ βλες οἱ ἀδυναμίες ποὺ ἀναφέρθηκαν πρὸ πάνω καὶ μάλιστα δὲν εἶχαν συνυπάρξει σὲ ἀνθρώπους, μὲ ἐξέχουσες θέσεις, σὰν αὐτὴ τοῦ Βησσαρίωνος καὶ στοὺς Ἀλβανοὺς μὲν ἀπὸ καταγωγή ἀλλὰ ποὺ εἶχαν ἀνατραφεῖ μὲ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ γνώριζαν τὴν ἑλληνικὴ.

Στὴν ἐργασία τῆς Ἐλ. Νικολαΐδου ὅμως δὲν ὑπάρχουν μόνον στοιχεῖα μὲ αὐστηρὰ περιορισμένη ἀναφορὰ στὸ βασικὸ θέμα. Πληθώρα πληροφοριῶν σχετικὰ μὲ τὴν παιδεία, τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἀκρίβει γιὰ τὰ πρόσωπα ποὺ διαδραματίζουν ρόλο καὶ τίς πραγματικὰς τους προθέσεις ὅπως ἀποκαλύπτονται ἀπὸ τὴν κριτικὴ ἐπεξεργασία τῶν πηγῶν, δίνουν μίαν ολοκληρωμένη σαφὴ εἰκόνα τῶν τραγικῶν στιγμῶν τοῦ ἀγῶνος ποὺ ἔκανε ὁ Ἑλληνισμός νὰ διατηρήσει τίς παρθουσιακὰς ρίζες στὴν περιοχὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ἄγρια ἐπίθεση τῆς ξένης προπαγάνδας καὶ τῶν Ἀλβανιστῶν. Καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτὴ εἶναι ἐπίσης ἐξαιρετικὰ πολὺτιμη ἡ προσφορὰ τῆς καὶ ἡ συμβολὴ τῆς στὴ γνώση τῆς ἐποχῆς, τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων ποὺ τελικὰ ὑποχρέωσαν σὲ ὑποχώρηση καὶ ἀνακρίβει. τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν Ὁρθοδοξία στὶς Μητροπολιτικὰς ἐπαρχίες Βελεγράδων καὶ Δυρραχίου.

Τὸ δεύτερο βιβλίο τῆς Ἐλ. Νικολαΐδου, ποὺ εἶναι καὶ ἡ διδακτορικὴ τῆς διατριβή, μὲ τίτλο «Οἱ Κρυπτοχριστιανοὶ τῆς Σπαθίας», μᾶς ἀναπτύσσει μὲ τὴν ἴδια ἱκανότητα

και προσοχή, ένα άλλο δρώμα. Έκείνο των Σπαθιωτών, οι οποίοι ούσιαστικά άβούθητοι, με επιμονή και παραδειγματική προσήλωση στην Όρθοδοξία, προσπάθησαν να αποσύρουν την παραβίαση της συνειδήσεώς τους και να παραμείνουν στους κόλπους της Όρθοδοξίας. Παλεύοντας με δύο τάσεις, όπως όρθως κατά την συγγραφέα παρατήρησε ο Έφραϊμ Γκίνης, την ύποσυνειδητη συγκίνηση τους για το αίμα, την καταγωγή τους που φέρεται Άλβανική κι από την άλλη τους συναισθηματικούς δεσμούς που τους είχαν δημιουργήσει: οι μακροχρόνιοι δεσμοί με την ελληνική παιδεία και την Όρθοδοξη Έκκλησία, πάληψαν πρώτοι μία εκατονταετία για να αναγνωρισθούν σαν Χριστιανοί από την Τουρκική κυβέρνηση και αποτέλεσαν λαμπρό παράδειγμα θεοσκευτικής Χριστιανικής αποκρυψίας, ή οποία έληξε με την Ίδρυση του Άλβανικού Κράτους.

Ενδιαφέρουσα όμως είναι και μία άλλη διαπίστωση, την οποία κάνει η συγγραφέας. Πρόκειται για την αναφορά της στην «περίεργη ανακίνηση των καιρών, στον άλβανικό χώρο, που παρουσιάστηκαν φαινόμενα κρυπτοχριστιανισμού τον είκοστο αιώνα, τα οποία διατηρήθηκαν έως τον 20ό αιώνα, εμφανίζονται και σήμερα φαινόμενα αποκρυψίας γενικότερης μορφής. Η διαπίστωση αυτή προέρχεται από τη δομή του σημερινού κοινωνικού καθεστώτος της Άλβανίας. Και καταλήγει: «Δέν θά ήταν λοιπόν υπερβολή να σημειώναμε, ότι στις παρυφές του 21ου αιώνα υπάρχουν στο χώρο των Βαλκανίων όχι μόνον κρυπτοχριστιανοί αλλά ακόμη και κρυπτομουσουλμάνοι». Στο σημείο αυτό όμως θά επανέλθουμε μια και το φαινόμενο είναι πολύ έντυπωσιακότερο από ό,τι το σημειώνει η συγγραφέας.

Είναι μια διαπίστωση που δέν μπορεί εύκολα να την άμφισβητήσει κανείς σοβαρός μελετητής, το γεγονός πως με όλες τις φωνασίες για «όρθολογισμό», «έλισμό» κλπ. το αποκρυφικό στοιχείο στην εθρότερή του έννοια, κάθε άλλο παρά άπουσιάζει σήμερα από τον «σοσιαλιστικό» χώρο των Βαλκανίων. Στο σημείο όμως αυτό θά επανέλθουμε με άλλη ευκαιρία.

Δέν θά πρέπει όμως να κλείσουμε το σημείωμα αυτό, χωρίς να υπογραμμίσουμε ένα

άλλο στοιχείο που μας δίνει η Νικολάου και που διαδραμάτισε αποφασιστικό πραγματικά ρόλο, όχι μόνον στις πιο πάνω περιοχές που στο κάτω κάτω ο Έλληνισμός δέν ήταν ο πολυπληθέστερος και περισσότερο σαν πολιτιστική παραδοσιακή παρουσία μπορεί να υπολογιστεί και σαν παράγων Όρθοδοξίας, αλλά στο δρώμα της Ήπειρου γενικότερα. Είναι οι διεξοδικές αναφορές της στην Άλβανική γλώσσα, τις θολοπλοκίες, τις έξαγρές συνειδήσεων, το ψεύδος που κάλυψε την πραγματικότητα για την ανάγκη της επιβολής της και της διαδόσεώς της, για το ρόλο τελικά που της δόθηκε από τις ξένες προπαγάνδες και τους Άλβανιστές της δημιουργία χωριστής Άλβανικής συνειδήσης. Κι από την πλευρά αυτή η συμβολή της στην γνώση της πραγματικότητας είναι επίσης σημαντική.

ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛ - ΔΕΔΕ

Βασίλη Χατζηνικολάου:
«ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ ΔΡΟΜΟΣ» (1979),
«ΠΥΛΕΣ ΚΟΛΑΣΕΩΣ» (1980), «ΑΝΘΟΥΣΑ» (1980).

Ο Βασίλης Χατζηνικολάου, που ζει και γράφει στους Δελφούς, είναι μια ξεχωριστή περίπτωση λαϊκού συγγραφέα, ποιητή και διανοούμενου, που θά πρέπει να τον προσέξουμε ιδιαίτερα. Γιατί, εκτός απ' την αφηγηματική θέση, το γνήσιο χιούμορ και το έντονο ανθρωπινό αίσθημα, διαθέτει, κοντά στ' άλλα, και μια έξοχη κοινωνική συνείδηση, πράγμα που δίνει υπαρκτές διαστάσεις στα κείμενά του. Έτσι, με την πολύτιμη του πείρα, που είναι πράγματι μια θαυμαστή οδύσσεια στον άθεατο χώρο της σκληρής βιοπάλης, στις σύγχρονες Χάριδες και στις Συμπληγάδες της εποχής μας, ο Βασίλης Χατζηνικολάου μας δίνει μια θαυμάσια αυτοβιογραφία, απ' την ζωή, τα όνειρα και τους άγριους ένους φτωχού να κατακτήσει μια θέση κάτω απ' τον ήλιο της πατρίδας. Και κάνει την αφήγησή του, είτε με τους στίχους είτε με τα πεζά, χωρίς περιττά σχηματικά, χωρίς θόρυβο, αλλά λιτά, με φυσική γλώσσα και πηγαίο αίσθημα,

Έτσι πού νά διαποτίζει τήν πραγματικότητα τὰ μ' ἓνα ποτήρι χρυσὸ καὶ νά τῆς δίνει τήν ἀληθινὴ ἐξέλιξη αἴσθησι πού, δυστυχῶς, διαφεύγει ἀπὸ πολλοὺς μεγαλόσχημους. Εἶναι μιὰ περίπλοκη λαϊκὸ ποιητὴ καὶ ἀφηγητὴ, πού θυμίζει τὴν γοητεία τοῦ Θεοφίλου καὶ τοῦ Παναΐτ' Ἰστωράτη, πού κρατεῖ ἀνόθευτὴ τὴν καθημερινότητα καὶ πού θέλγει μὲ τὴν ἀπλοϊκότητά της. Γι' αὐτό, τὰ βιβλία τοῦ Βασίλη Χατζηνικολάου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄμεση προσωπικὴ μαρτυρία καὶ τὸ λαϊκὸ κλίμα πού τὰ νοτίζει, ἔχουν καὶ τὴν ἀνιμνωμένη μαρτυρία, πού δίνεται χωρὶς λεκτικὲς διακοσμήσεις. Καί, μὲ τὴν ἑξομολόγησι, τὴν αὐτοβιογραφίαν τῆς ζωῆς του, πού ἔχει ἐντυπωσιακὲς περιπέτειες μέσα στὰ συνταρακτικὰ χρόνια τῆς κατοχικῆς καὶ τῆς μετακατοχικῆς περιόδου, παίρνει αὐτόχρονα τὴν ἔκτασι, τὴν διάθρουσιν καὶ τὸ δραματικὸ βάθος ἀπὸ ἓνα ἀληθινὸ μυθιστόρημα πού δὲν ἔχει τίποτα τὸ πλασματικόν. Ἐπίσης, ὁ συγγραφέας αὐτός, πού ξεκινάει δίχως τὴν ἀναγκαίαν γιὰ τοὺς ἄλλους σχολικὴν ὑποδομὴν, πού οἶχνει τίς διηγήσεις του εἴτε σὲ πεζο εἴτε σὲ στίχους πού δὲν πάσχει γιὰ τὴν μορφή πού θὰ πάρουν στὸ χαρτὶ καὶ πού ξέρει καλὰ νὰ χρησιμοποιεῖ τὴν γλῶσσα του ἀπειραχτὴ ἀπ' τὴν προσπάθειαν γιὰ καλλιτέλεια, κατορθώνει νά τις διανθίσει (θὰ τὸν προτιμούσαμε στίς πεζὲς ἀφηγήσεις) μ' ἓνα λαϊκὸ τόνο πού ἀφομοιώνεται μὲ πολλὴ εὐχαρίστησι. Γι' αὐτό, ἰδίως στὸ πρῶτο του βιβλίον («Μωραθόνιος δρόμος»), πού ἀντιπροσωπεύει τὴν προσωπικὴν του βιογραφίαν, ἀπλωμέναν ἀπροσημάτιστα καὶ χαριτωμένα σὲ μιὰ διήγησι πού πνικνώνεται ἀπὸ κοινοποιήσι συνείδησι, ἀπὸ νηφαλιότητα καὶ ἀπὸ ἓναν ἥρεμο στοχασμό, ὁ Βασίλης Χατζηνικολάου πετυχαίνει μιὰ πραγματικὴ κατάκτησι πού τὸν ἀνεβάζει πάρα πολὺ καὶ ἀνοίγει μιάν ὑποσχετικὴ ἀφετηρία. Γιατί, διατηρεῖ τὴν θέρη ἀπ' τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸ μύθος, κοιτάζει πάνω σ' ἓνα ἀναπεπταμένο πεδίο καὶ ἐκφορᾶται μὲ τὴν ὁμορφίαν τῆς ἀπλοϊκότητος. Στὸ δεύτερον βιβλίον («Ἀνθοῦσα»), πού εἶναι ποιήματα, ὁ λόγος του γίνεται πάντα μιὰ ἔμπροσθεν ἑξομολόγησι, πού, ὅταν ἐκφορᾶ ἐνδόμυχες ψυχικὲς καταστάσεις καὶ συναισθήματα, ἀνεβαίνει σ' ἓνα ἐπίπεδο μὲ ῥίγος καὶ ἀνθρώπινο πόνο,

πράγμα πού δὲν μπορεῖ νά διαφυλαχτεῖ, ὅμως, στοὺς ἄλλους στίχους του, πού χτίζονται μὲ τὴν ἀφηγηματικὴ ἢ τὴν παραινετικὴ διάθεσι. Ἀκόμα καλύτερο εἶναι τὸ τρίτο βιβλίον τοῦ Βασίλη Χατζηνικολάου («Πύλες κολάσεως»), μὲ ἀφηγήματα, διηγήματα, χρονικά καὶ πρόσωπα ἀπ. τὸ ἄμεσο περιβάλλον του.

Σ' αὐτό, μὲ σπάνια ωριμότητα καὶ καθαρὴ ὄρασι, χωρὶς νά χάνει τίποτα ἀπ' τὴν γοητεία τῆς ἀπλοϊκῆς γραφῆς του, ἀποταμύνει ἓνα πολὺτιμο ἀντιπροσωπευτικὸ ἀντίκρουσμα ἀπ' τὴν ζωὴ, χρωτίζει τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ ἔντονο αἶσθημα καὶ κινεῖ τὸν διάλογο, μέσ' ἀπὸ γνήσιες συγνήσεις, γιὰ νά μᾶς δώσει μιὰ ζωντανὴ τοιχογραφία, πού καταξιώνει τὸν ἰδρώτα, τὴν ἀγάπη γιὰ τὰ γράμματα, τὴν πίστιν γιὰ τὴν ἴδια τὴν ζωὴ καὶ τὴν γόνιμην θετείαν στὴν γῆ τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ἱτέας, προσφέροντας πολλὰ. Εἶναι μιὰ ἀξιοπρόσχετη πνευματικὴ παρουσία ἐνὸς ἀξιογάθητου καὶ αὐτοδημιούργητου πνευματικοῦ ἀνθρώπου, πού κοντὰ στ' ἄλλα, πρωτοστατεῖ στὴν προσπάθειαν γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀνάπτυξιν στὸν τόπο του.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Δημήτρης Γιάκος: «ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΙΣ ΤΟΝ Γ. Σ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΝ» (1950—1973).

Ὁ Δημήτριος Γιάκος εἰς τὸ νεκρολογικὸν σημείωμά του διὰ τὸν φιλόλογον, ἐκπαιδευτικόν, λογοτέχνην, συγγραφέαν Χαρίλαον Γ. Σακελλάριαδην (1896—1979) πού ἐδημιούργησεν εἰς τὸ περιοδικόν «Νέα Ἑστία», ἔτος ΝΓ', τόμος 105ος, τεύχος 1247ον, Ἀθῆναι, 15 Ἰουνίου 1979, σ. 890γ, γράφει: (...) θ-τι:

«... Ἐκτὸς ἀπὸ μερικὸς καλλίτερους στίχους του, σκορπισμένους σὲ διάφορα περιοδικὰ, ὁ πρόσφατος νεκρὸς δὲν εἶδε τὴν ὑπογραφήν του παρὰ μόνον στὸν πρόλογον τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Καρυωτάκη (ἐκδόσις 1938) καὶ σὲ σειρά ἀπὸ φιλολογικὰ μελετήματα ἢ ἀναζητήσεις καὶ «ἀνακρινώσεις» θαμμένων σὲ ἔντυπα τὸ δέκατον ἔντατον κυρίως αἰῶνα κειμένων τοῦ Ροῦθι, τοῦ Ἀγγελου Βλάχου, τοῦ Λασκαράτου, τοῦ Μωραϊτίδη, τοῦ Παλαμά καὶ ἄλλων, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους καὶ ὁ νεώτερός τους Κώστας Καρυωτάκης. Ἀπὸ

τις αναδοφικές αυτές έργασίες, αρκετές έχουν δημοσιευθεῖ στή «Νέα Ἑστία» καὶ πάλιότερα στήν «Ἑλληνικὴ Δημιουργία». Ἀνάτοπα τους ἔχουμε ὑπόψη τὰ ἑξῆς: «Τὸ Ἀρχαῖο: στήν ποιήσή μας» (ἀπὸ τὴν «Ἑλληνικὴ Δημιουργία» τῆς 1ης Νοεμβρίου 1950) καὶ «Ὁ Μανθίνης, ἕνας κριτικός του καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν» (1957).

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Χ. Γ. Σακελλαριᾶδου — φιλολογικαὶ (συμ)ἐργασίαι τοῦ ὁποῖου ἔχουν δημοσιευθεῖ καὶ εἰς τὰ περιοδικὰ Ἑλ λ η ν ι κ ᾶ (Θεσσαλονίκη), Κ α ι ν ο ῶ ρ ι α Ἑ π ο γ ῆ (Ἀθήναι), Τ ᾶ Νέα Ἑλ λ η ν ι κ ᾶ (Ἀθήναι), καὶ Φι λ ο λ ο γ ῆ (Ἀθήναι) — ἡ Πρωτοχρονιὰ (Ἀθήναι) — ἂς προστεθοῦν καὶ αἱ ἑξῆς τυπογραφικαὶ ἐκδόσεις:

Χ. Γ. Σακελλαριᾶδου: «Ὁ Ἀγγελος Βλάχης ποιητὴς σατιρικός». Δοκίμιον. Ἀθήνα 1950.

Χ. Γ. Σακελλαριᾶδου: «Ἡ πραγματικὴ Πολυδορὴ καὶ ἡ ἐκδοσις τῶν Ἀπάντων τῆς». Ἀθήνα 1969.

Χ. Γ. Σακελλαριᾶδου: «Τοσπανίκος ἤμουν». Ποιήματα. Ἐκδόσεις Βάκων. Ἀθήνα 1973.

Χ. Γ. Σακελλαριᾶδου: «Τοσπανίκος ἤμουν». Ποιήματα. Ἐκδόσεις Βάκων. Ἀθήνα 1973.

Μ. ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ποὺ δίνει ξεχωριστὴ σημασία γιὰ τὴν παρουσίαση, τὴν κριτικὴ καὶ τὴν ἀξιολόγησι τῶν βιβλίων, παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες ποὺ κάνει καὶ τὶς σελίδες ποὺ διαθέτει, δυστυχῶς, δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ, ὅπως θὰ ἤθελε, σ' αὐτὸν τὸν τομέα. Ἐτοί, ζητάει τὴν κατανόησι ὅλων τῶν συγγραφέων καὶ τῶν λογοτεχνῶν, ποὺ τὴν τιμοῦν μὲ τὴν ἀποστολὴ τῶν ἔργων τῆς καὶ τοὺς διαβεβαιώνει πὺς, μέσα στὰ ὅρια τοῦ ἐφικτοῦ, θὰ κάμει πᾶν τὸ δυνατόν γιὰ τὴν καλύτερη δυνατὴ ἀξιοποίησίν τους. Γιατί, ὅπως γράψαμε καὶ προηγουμένως, θεωροῦμε πολυσήμαντο πνευματικὸ γεγονός τὴν παρουσία ἑνὸς βιβλίου καὶ πιστεύουμε πὺς ὁλοκληρῶνεται μονάχα μὲ τὴν δημόσια συζήτησι καὶ τὴν καλόπιστη κριτικὴ τοῦ ἀποτίμησι. Γι' αὐτό, καὶ ὅταν ἀκόμα δὲν ἐπαρκοῦμε γιὰ μιὰ βιβλιοκριτικὴ παρουσίασι, φροντίζουμε γιὰ τὴν διεύρυνσι τοῦ κύκλου γνωριμίας καὶ ἐπαφῆς, τόσο μὲ τὴν βιβλιοθήκη τοῦ περιοδικοῦ, ὅσο καὶ μεταξὺ τῶν πολλῶν πνευματικῶν φίλων καὶ τῶν συνεργατῶν τῆς «Η.Ε.».

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ

1

ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ ΤΙΜΟΥΝ ΤΟΝ ΦΟΙΒΟ ΔΕΛΦΗ

Μὲ ἀπόφασιν τῆς ὁλομέλειας τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Δελφῶν, ἀπονέμεται στὸν ποιητὴ Φοῖβο Δέλφη τὸ Χρυσὸ Μετάλλιον τῆς Ἱερᾶς Πόλεως τῶν Δελφῶν γιὰ τὶς πολλαπλῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς του ὑπηρεσίας, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀκτινοβολία ποὺ ἔδωκε μὲ τὴν ποιήσιν του, σὲ παγκόσμιὰ κλίμακα, στὴν γενέτειρά του καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ τιμώμενος δελφικὸς ποιητὴς, ποὺ εἶναι ἀπ' τοὺς στενοὺς συνεργάτες καὶ τοὺς φίλους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», μὲ τὴν τόσο δίκαιη αὐτὴ στέψιν, καταξιώνεται καὶ «ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ», πρᾶγμα ποὺ τιμὰ καὶ τὸν Λημο Δελφῶν καὶ ποῦ, ἀκόμα ἀποτελεῖ, κ' ἓνα σημαντικὸ πνευματικὸ γεγονός γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία.

Οἱ γιορτῆς γιὰ τὸν Φοῖβο Δέλφη θὰ γίνων τὸ ἐρχόμενο Φθινόπωρον στοὺς Δελφούς, ὅπου θὰ λάβουν χώρα καὶ ἀπαγγελίαι ποιημάτων του, ἐνῶ θὰ μιλήσουν γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του διακεκομμένοι λογοτέχνες καὶ συγγραφεῖς.

2

ΔΥΟ ΟΜΙΛΙΕΣ ΤΟΥ ROGER MILLIEX

Στις 8 καὶ 9 Μαΐου, ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς, νεοελληνιστὴς καὶ καθηγητὴς φιλέλληνας

R. MILLIEX, πού ήρθε στά Γιάννινα, μαζί με την επίσης γνωστή καί εξέχουσα στά σύγχρονα γραμματά μας σύζυγό του Τατιάνα Γκρίτσι - Μιλλιέξ, ώς προσκεκλημένος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ίωαννίνων καί του Συλλόγου «Παλαιοί μαθητά καί φίλοι του Γαλλικού Ίνστιτούτου Ίωαννίνων». Έδωσε δυό θαυμάσιες διαλέξεις. Τήν πρώτη, πού έγινε στην αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου της Έταιρείας Ήπειρωτικών Μελετών, με θέμα: «Η σχέση μου με τόν Έλληνισμό - Σαραντά χρόνια συμβίωσης με τόν Έλλαδικό καί τόν Κυπριακό Έλληνισμό» καί τήν δεύτερη, πού έγινε στην Αίθουσα Τελετών του Πανεπιστημίου Ίωαννίνων, με θέμα: «Ο θετός Έλληνοζάπιος ποιητής GUSTAVE LAFFON (1835—1906)». Καί στίς δυό όμιλίες του, ό λαμπρός αυτός φίλος καί θεράπων τών νεοελληνικών γραμμάτων, έδωσε μιá σφαιρική έποπτεία πάνω σ' ένα επίπεδο ερμωπαϊκής κοιντοφρας, τόσο γιά τήν αίσθηση, τόν χαρακτήρα καί τήν εθνολογική φυσιογνωμία της νεοελληνικής όμης, όσο καί γιά τήν βαθύτερη σύνδεσή της με τήν ζωή, τούς άγώνες καί τήν ποίηση του G. LAFFON. Έτσι, σέ μιá διάσταση άνοιχτής προοπτικής, πού διανθίζεται άπ' τήν ποιητική διάθεση καί τήν προσωπική συμμετοχή του Γάλλου νεοελληνιστή R. MILLIEX καί διαποτισμένη, ακόμα, με άβρότητα καί εύγενικό χιομόο, παρουσιάστηκε μιá πολνσήμαντη τοιχογραφία, πού έντυπωσίωσε πραγματικά τό ακροατήριο, ενώ αποτέλεσε μιá πραγματική προσφορά ώς πνευματικό γεγονός.

3

Η ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΕΧΝΗΣ «ΕΠΟΧΗ»

Ένα σημαντικό γεγονός, στην δραστηριότητα της γκαλερί «Εποχή», πού τόσα προσφέρει στον τομέα τών εικαστικών τεχνών στην πόλη μας, είναι ή διάλεξη με θέμα: «Ο γλύπτης Θόδωρος Παπαγιάννης — αδιάκοπη πάλη γιά τήν κατάκτηση τών πραγμάτων», πού έδωσε ό ιστορικός της τέχνης καί διακεκριμένος κριτικός διανοούμενος Γ. Παπαγεωργίου. Η έμιλία αυτή, πού είταν μιá σπάνια εμφάθιση στον δυσπρόσιτο χώρο της τέχνης, άνοιξε μιá προσωπική άπόόπτης όρασης κι' έδωσε, γιά τόν σύγχρονο άνθρωπο, πολύτιμες προσβάσεις καί άρετηρίες γιά μιá έκκίνηση καί προσπέλαση ούσαιστικής γνωριμίας με τήν έκθεση του Θ. Παπαγιάννη, πού όργανώθηκε στην Αίθουσα Τέχνης, στίς 20 Ίουνίου, ταυτόχρονα με τήν διάλεξη.

4

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑ

Στίς 28 Μαΐου καί στην 1 Ίουνίου, ό γνωστός λογοτέχνης πού διευθύνει καί τά «Λογοτεχνικά Περιοήρια» στον Ραδιοφωνικό Σταθμό Μεσολογγίου Θ. Μ. Πολίτης, έδωσε στην Αιτωλοακαρνανία δυό ενδιαφέρουσες διαλέξεις, εφύρνοντας έτσι τήν γενικότερη πνευματική ζωή στην έλληνική επαρχία. Στην πρώτη, πού όργανώθηκε άπ' τόν Σύλλογο Νέων Έπιστημόνων Έπαρχίας Μεσολογγίου γιά τήν μνήμη του Μιλτ. Μαλακάση, ό Θ. Μ. Πολίτης μίλησε γιά τόν ποιητή με θέμα: «Μίλτος Μαλακάσης - Σκιαγραφία βίου καί θεώρηση της ποιητικής του προσφοράς», δίνοντας μιá καθολική εικόνα κι' ένα ντόπιο κλίμα του ποιητή του Μπαταριά, πού ολοκληρώθηκε με άπαγγελίες άπό αντιπροσωπευτικά του ποιήματα άπ' τήν Μαύρη Μπαταριά. Επίσης, στην δεύτερη όμιλία του, ό Θ. Μ. Πολίτης, πού έγινε στά πλαίσια τών έτησιών άθλητικών καί πολιτιστικών εκδηλώσεων «ΘΕΣΠΙΑ '80», πού διοργανώθηκαν άπ' τόν Αθλητικό Σύλλογο Καινοορίου «Δόξα» στην πλατεία της κομοπόλεως, μίλησε με θέμα: «Στοιχεία άπό τήν ζωή καί τό ποιητικό έργο του Κοστή Παλαμά». Καί σ' αυτήν τήν όμιλία, πού τιμήθηκε ή μνήμη του Έθνικού μας ποιητή, ό όμιλητής έδωσε μιá σφαιρική θεώρηση της ζωής, της άκτινοβολίας καί του έργου του Κοστή Παλαμά, ενώ άπαγγέθηκαν αντιπροσωπευτικά του ποιήματα, πού είταν έντεταγμένα στην όμιλία, άπό τόν ήθοποιό Ν. Δ. Παπακωνσταντίνου, φέρνοντας έτσι πιο κοντά τούς μεγάλους αυτούς βάρδους του τόπου του γιά τήν καλύτερη γνωριμία με τούς σημαντικούς Αιτωλοακαρνανείς.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ & ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΣΤΕΓΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

Ἡ Ἑπειρωτικὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν σύμφωνα με τὴν διακήρυξή της τῆς 1ης Μαρίτου ἐ.ἔ., προκηρύσσει γιὰ τὸ ἔτος 1980 τοὺς ἀκόλουθους διαγωνισμούς.

Α'. Γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

1. Θεατρικοῦ ἔργου με ὑπόθεση τὴν Ἑπειρωτικὴ φιλογένεια, ζωὴ καὶ δράση. 2. Διηγήματος. 3. Ποιήματος. 4. Ζωγραφικῆς. 5. Χαρακτικῆς.

Γιὰ καθένα ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω διαγωνισμοὺς θὰ δοθοῦν τρία βραβεῖα ἀξίας 10.000, 5.000 καὶ 2.000 δραχμῶν. Ἦτοι συνολικὰ θὰ διατεθῇ ποσὸν 90.000 δραχ.

Στοὺς παραπάνω διαγωνισμοὺς μποροῦν νὰ πάρουν μέρος Ἑπειρωτικῆς καταγωγῆς λογοτέχνες καὶ καλλιτέχνες ἀνεξαρτήτως τόπου διαμονῆς.

Β'. Γιὰ ὅλη τὴν Ἑπειρο.

1. Διηγήματος. 2. Ποιήματος. 3. Ζωγραφικῆς. 4. Καλλιτεχνικῆς φωτογραφίας.

Γιὰ καθέναν ἀπὸ τοὺς διαγωνισμοὺς τῆς σειρᾶς Β' θὰ δοθοῦν τρία χρηματικὰ βραβεῖα ἀξίας 5.000, 3.000 καὶ 2.000 δραχμῶν. Ἦτοι συνολικὰ θὰ διατεθῇ ποσὸν 40.000 δραχμῶν.

Στοὺς διαγωνισμοὺς αὐτοὺς μποροῦν νὰ πάρουν μέρος μαθητὲς καὶ μαθήτριες τῶν Γυμνασίων καὶ Λυκείων τῆς Ἑπείρου ἀνεξαρτήτως τόπου καταγωγῆς.

Ζ'. Παιδικοῦ σχεδίου μεταξὺ τῶν μαθητῶν Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν Δημοτικῶν Σχολείων τῆς Ἑπείρου ἀνεξαρτήτως τόπου καταγωγῆς. Θὰ δοθοῦν βραβεῖα ἀξίας 5.000, 3.000 καὶ 2.000 δραχμῶν. Ἦτοι συνολικὰ 10 χιλιάδων δραχμῶν.

Τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα θὰ υποβληθοῦν γραμμένα σὲ γραφομηχανὴ σὲ τέσσερα ἀντίγραφα. Στὸ φάκελο καὶ στὸ κείμενο ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέα θὰ ἀναγράφεται ψευδώνυμο, παροιμία ἢ ρητό. Ἐντὸς τοῦ φακέλου ἢ τοῦ χαρτοδέματος θὰ ὑπάρχει ἄλλος μικρὸς φάκελος με τὸ ἴδιο ψευδώνυμο κλπ. Ἐντὸς τοῦ μικροῦ φακέλου θὰ ὑπάρχει κάρτα με τὸ πραγματικὸ ὀνοματεπώνυμο καὶ τὴν διεύθυνσή του καθὼς καὶ σύντομο βιογραφικὸ σημεῖωμα.

Τὰ λογοτεχνικὰ κείμενα θὰ υποβληθοῦν μέχρι 30 Σεπτεμβρίου ἐ.ἔ. 1980 στὰ γραφεῖα τῆς «Στέγης, ὁδὸς Γεωργίου Β' ἀρ. 21.

Τὰ ἔργα τῶν μαθητῶν θὰ ἀποσταλοῦν ἀπὸ τὶς διευθύνσεις τῶν σχολείων τοὺς συνοδευόμενα με σχετικὸ ἔγγραφο καὶ δὲν θὰ εἶναι περισσότερα τῶν δύο γιὰ τὸ κάθε εἶδος.

Τὰ ἔργα ζωγραφικῆς, χαρακτικῆς, καλλιτεχνικῆς φωτογραφίας καὶ σχεδίου πρέπει νὰ σταλοῦν στὰ γραφεῖα τῆς «Στέγης» μέχρι 15 Νοεμβρίου 1980 στὴν ἴδια ὡς ἄνω διεύθυνση.

Πρέπει νὰ εἶναι ἀνυπόγραφα ἢ με καλυμμένη τὴν ὑπογραφή καὶ νὰ φέρουν στὸ πίσω μέρος τοῦ πίνακος πενταψήφιο ἀριθμό. Θὰ συνοδεύονται ἀπὸ σφραγισμένο φάκελο, στὸν ὁποῖον ἐξωτερικῶς θὰ ἀναγράφεται μόνον ὁ ἴδιος πενταψήφιος ἀριθμὸς τοῦ πίνακος. Ἐντὸς τοῦ φακέλου θὰ ἀναγράφεται τὸ ὀνοματεπώνυμον καὶ σύντομο βιογραφικὸ σημεῖωμα γιὰ ὅσους εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφέρεται ἢ Ἑπειρωτικὴ καταγωγή.

Τὰ θέματα καὶ οἱ διαστάσεις τῶν ἔργων εἶναι ἐλεύθερα πλὴν τῆς καλλιτεχνικῆς φωτογραφίας, ὅπου οἱ διαγωνιζόμενοι ὑποχρεοῦνται νὰ στέλουν μόνον ἀσπρόμαυρες φωτογραφίες διαστάσεων 30 × 40.

Ὅσοι ἐκ τῶν διαγωνιζομένων ἐπιθυμοῦν νὰ λάβουν μέρος με περισσότερα ἔργα, πρέπει νὰ τὰ ἀποστείλουν με διαφορετικοὺς ἀριθμούς. Ὅλα τὰ ἔργα θὰ κριθοῦν ἀπὸ τριμελὴ ἐπιτροπὴ καὶ ἡ ἀπανομή τῶν βραβείων θὰ γίνῃ ἐντὸς τοῦ Δεκεμβρίου. Τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα θὰ πρέπει νὰ μὴ ἔχουν δημοσιευθεῖ, τὰ δὲ καλλιτεχνικὰ δὲν θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ἐκτεθεῖ ἢ βραβευθεῖ σὲ ἄλλους διαγωνισμούς.

Ἡ μὴ τήρηση τῶν ἀνωτέρω ὁρῶν συνεπάγεται τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν ἔργων, ἀπὸ τοὺς διαγωνισμούς.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Πραγματοποιήθηκε τὸ Σάββατο 7 Ἰουνίου ἡ ἐτησίᾳ τακτικὴ γενικὴ συνέλευσις τῶν Μετόχων τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴ διάρκειά της ὁ Διοικητὴς τοῦ Ἰδρύματος κ. Εὐθύμιος Χριστοδούλου, μὲ τὴν παρουσία τῶν Ὑποδιοικητῶν κ.κ. Παναγιώτῃ Τζιαννετάκη καὶ Ἰωάννῃ Καλλιμασιώτῃ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, διάβασε τὴν Ἐκθεσὶν τῶν πεπραγμένων τῆς Τραπεζῆς κατὰ τὸν προηγούμενον χρόνον 1979.

Μιλώντας ὁ Διοικητὴς γιὰ τὶς δραστηριότητες τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, εἶπε:

α. Οἱ καταθέσεις ἐσωτερικοῦ σὲ δραχμὲς καὶ συνάλλαγμα αὐξήθηκαν τὸν περασμένο χρόνο κατὰ 52,5 δις. δραχ. (18,1%).

β. Ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν καταθέσεων νανικῶν καὶ ἔργατῶν σὲ συνάλλαγμα στὶς ἐμπροκῆς Τράπεζες καὶ στοὺς εἰδικούς πιστωτικούς ὀργανισμούς, ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα συγκεντρώνει τὸ 77,5%.

γ. Οἱ χορηγήσεις ἐσωτερικοῦ σὲ δραχμὲς καὶ συνάλλαγμα, αὐξήθηκαν κατὰ 37,3 δις. δραχ. ἢ 18,6% (ἐναντὶ ἀνόδου 21,1% τῶν ἄλλων Ἐμπορικῶν Τραπεζῶν).

δ. Τὰ ἀκαθόριστα ἔσοδα τῆς Τραπεζῆς ἀνῆλθαν τὸ 1979 σὲ 14.711 ἑκατ. δραχ., ἐναντὶ 12.206 ἑκατ. δραχ. τὸ 1978, σημείωσαν δηλαδὴ αὐξηση κατὰ 2.505 ἑκατ. δραχ. ἢ 20,5%.

Στὴ συνέχεια ὁ κ. Διοικητὴς ἀναφέρθηκε στὰ προγράμματα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ὑποδομῆς μὲ στόχο τὴν ἀριστεύτερη λειτουργία τοῦ Ἰδρύματος. Αὐτὴ περιλαμβάνει α) τὸν τεχνολογικὸ ἐκσυγχρονισμό τῆς Τραπεζῆς, β) τὴ συνεχῆ ἐκπαίδευσις τοῦ προσωπικοῦ καὶ γ) τὴ διοικητικὴ διάρθρωσις.

Στὸν πρῶτο τομέα ἡ Τράπεζα θὰ ἐθνοποιεῖται μὲ τὶς σύγχρονες τεχνολογικὰς ἐξελίξεις. Χαρακτηριστικὴ ἐκδήλωσις αὐτῶν ἀποτελεῖ ἡ ἠλεκτρονικὴ διασύνδεσίς της μὲ διεθνή τραπεζικὰ καὶ πληροφοριακὰ συστήματα, ἡ ὁποία γίνεται μὲ τὰ ἴδια ἐξελιγμένα μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ μεγαλύτερες

Τράπεζες τοῦ κόσμου. Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ καλύτερη ἀξιοποίησις τῆς ἠλεκτρονικῆς ὑποδομῆς τῆς Τραπεζῆς μὲ τὴν ἀνανέωσις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ μηχανολογικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τὴ χρησιμοποίησις νεότερων λειτουργικῶν συστημάτων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἰδιαίτης προσοχίδας. Μὲ τὴν ἀξιοποίησις τῆς ὑψηλῆς στάθμης τῆς ἠλεκτρονικῆς ὑποδομῆς τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς προωθεῖται μὲ ταχὺ ρυθμὸ ἡ ἐπέκτασις στοῦ ἐπαρχιακοῦ δίκτυο τοῦ συστήματος ἄμεσης συνδέσεως (ON LINE — REAL TIME). Τὸ σύστημα αὐτό, ποὺ ἀποτελεῖ τὸν κυριότερον παράγοντα γιὰ τὴν αὐτοματοποίησις τῶν συναλλαγῶν ἐξυπηρετεῖ σήμερα τὸ μεγαλύτερον ἀριθμὸ τῶν λογαριασμῶν καταθέσεων.

Στὴ δεύτερη περίπτωσις γιὰ τὴ συνεχῆ ἐκπαίδευσις τοῦ προσωπικοῦ, ποὺ εἶναι ὁ βασικός συντελεστής παραγωγῆς στὴν Τράπεζα, ἐφαρμόζονται πολλὰ πράγματα, στὰ ὁποῖο συμμετέχει σημαντικὸς ἀριθμὸς στελεχῶν καὶ ὑπαλλήλων. Ἡ Τράπεζα προτίθεται ἐπίσης νὰ ἐφαρμόσῃ σύντομα τὸ θεσμὸ τῶν προτύπων καταστημάτων. Στὰ καταστήματα αὐτά, ποὺ θὰ εἶναι ἐπανδρωμένα μὲ εἰδικῶς ἐπιλεγμένα στελέχη καὶ θὰ διαθέτουν πλήρη σύγχρονον ἐξοπλισμό, οἱ ἐκπαιδευόμενοι θὰ ἀποκοτῶν μέσα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πρακτικὴ ἐμπειρία ὁλοκληρωμένη γνώσις τῶν τραπεζικῶν ἐργασιῶν (ON THE JOB TRAINING).

Τέλος γιὰ τὴ διοικητικὴ διάρθρωσις ὁ κ. Χριστοδούλου ἀναφέρθηκε στοῦ εὐρὺ προγράμματος τῶν ριζικῶν μεταβολῶν στὴ διοίκησις. Ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Διευθύνσεων μὲ τὴ συγχώνευσιν ὀρισμένων ἀπὸ αὐτὰς σὲ μεγαλύτερες μονάδες, καὶ ἡ ἀνακατανομή τῶν ὑπηρεσιῶν ποὺ ἔγινε, ἀποβλέπουν στὴν ἐξασφάλισιν πῶς συστηματικῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς προϊσταμένους τῶν κεντρικῶν μονάδων, στὴ γρήγορη συνεννόησις καὶ ἀλληλοενημέρωσις τῶν προϊσταμένων, στὴν ἀποφυγὴ παράλληλης ἀπασχολήσεως περισσοτέρων μονάδων μὲ τὸ ἴδιον ἀντικείμενον καὶ

στην προώθηση νεότερων στελεχών σε ανώτερες θέσεις.

Κατόπιν ο κ. Διοικητής αναφέρθηκε στο διεθνές δίκτυο της Τραπεζής και είπε ότι η Τράπεζα αποδίδει μεγάλη σημασία στην επέκταση του διεθνούς δικτύου της. Οί νέες συνθήκες συνεργασίας με την Εύρωπη και τον αραβικό κόσμο αποτελούν σοβαρούς παράγοντες για μια περαιτέρω ανάπτυξη της διεθνούς δραστηριότητας της Τραπεζής.

Καταλήγοντας ο κ. Χριστοδούλου είπε ότι πρέπει οί Τράπεζες να αφιερών να αναλάβουν τις εθύνες που τους επιβάλλει ο ρόλος τους στην οικονομία, να αναλάβουν την εθύνη του εξουγχρονισμού τους, την εθύνη της επιλογής των κινδύνων τους και την εθύνη της καλής αμοιβής των μετόχων τους, ώστε να μπορούν να έχουν πάντοτε τα κεφάλαια που απαιτούνται. Και

πρέπει να διαμορφώσουν σχέσεις αμοιβαίας κατανόησης με το προσωπικό τους, ώστε να έχουν την ολόπυχη συμμετοχή του στην προσπάθειά τους αυτή. Έτσι μόνο θα διασφαλιστεί η ανταγωνιστική θέση τους στον ελληνικό και διεθνή χώρο και θα καταστεί δυνατό να συμβάλλουν αποφασιστικά στην πρόοδο της ελληνικής οικονομίας από την οποία εξαρτάται η ειημερία του ελληνικού λαού.

Κατόπιν, η Γενική Συνέλευση ενέκρινε τον Ίσολογισμό της 31ης Δεκεμβρίου 1979 και τον απολογισμό της διαχείρισεως του έτους 1979. Επίσης ενεκρίθη η τροποποίηση του άρθρου 3 του Καταστατικού της Έθνικής Τραπεζής με την οποία αυξάνεται το μετοχικό κεφάλαιό της κατά 895.086.400 δραχ. με την έκδοση 559.429 μετοχών ονομαστικής αξίας 1.600 δραχ. έκαστη.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΖΑΧΑΡΕΩΣ Α. Ε. Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Ε.Β.Ζ. μὲ τὶς ἀριστα ὁργανωμένες ὑπηρεσίες της καὶ τὸ ὑψηλὴς στάθμης ἐπι-
στημονικὸ καὶ τεχνικὸ προσωπικὸ της ἐπέτυχε:

● ΟΙ ΜΕΣΕΣ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ στὰ τελευταῖα χρόνια νὰ φθάσουν τὰ 6.000 χι-
λιόγραμμα κατὰ στρέμμα ἔναντι 4.230 κατὰ μέσο ὄρο στὶς χώρες τῆς Ε.Ο.Κ.

● ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΖΑΧΑΡΟΥΡΓΕΙΑ μποροῦν νὰ καταταγοῦν μεταξὺ τῶν
συγχρόνων Εὐρωπαϊκῶν. Ἡ συνολικὴ δυναμικότης τῶν (5) Ζαχαρουργείων
φθάνει μετὰ τὶς ἐπεκτάσεις ποὺ ἔγιναν τοὺς 25.000 τόννους ἐπεξεργασίας τεύ-
τλων ἀνὰ 24) ὥρο, ἔναντι 15.500 τοῦ 1974.

● Ἡ Ε.Β.Ζ. ΕΘΕΣΕ ΣΕ ΑΙΤΟΥΡΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ ΜΟΝΑΔΑ: Τὸ Ἐργοστάσι-
ο Ἐπεξεργασίας Σπόρων, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ καλλίτερα στὸ εἶδος του.

● ΜΕ ΤΗ ΝΕΑ ΜΟΝΑΔΑ ἐξοικονομεῖται συνάλλαγμα τῆς τάξεως τῶν 125.000
000 δρχ. καὶ σὲ καλλιέργεια τῶν σποροπαραγωγικῶν τεύτλων ἐξασφαλίζει εἰσό-
δημα 14.000 δρχ. τὸ στρέμμα.

● Ἡ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ Ε.Β.Ζ. ἀπὸ τὸ 1974 ἔθεσε σὰν βασικὸ στόχο τὴν ἐν-
αρμόνιση μὲ τὴν ἀγροτικὴ κοινοτικὴ πολιτικὴ καὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν του ἔθε-
σε σὲ ἐφαρμογὴ πρόγραμμα ποὺ περιλαμβάνει:

— ΕΠΑΝΔΡΩΣΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ γιὰ πλήρη ἐνημέρωση στὰ θέ-
ματα τῆς ΕΟΚ.

— ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ καὶ στελεχῶν τῆς Βιομηχανίας ποὺ
εἶχαν πολλὰς ἐπαφὰς μὲ Εὐρωπαίους εἰδικὰ πάνω στὰ θέματα τεύτλα — ζάχαρη.

— ΣΤΕΝΗ συνεργασία μὲ τὰ Ὑπουργεῖα Συντονισμοῦ, Γεωργίας καὶ Ἐμπο-
ρίου. ΤΑΧΥΡΡΥΘΜΗ εἰσαγωγὴ θελτιώσεων σ' ὅλους τοὺς τομεῖς (πρωτογε-
νὴς παραγωγὴ — μεταποίηση — ἐμπορία) μὲ σκοπὸ νὰ ἔχουν ἐπιλυθεῖ ὅλα
τὰ προβλήματα πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνταξιν μας στὴν Ε.Ο.Κ.

Ἡ Ε.Β.Ζ. εἶναι κατ' ὅλα ἑτοιμὴ γιὰ τὴν ἔνταξιν μὲ τὴν Ε.Ο.Κ.
πρὸς ὄφελος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀγροτῶν οἱ ὁποῖοι στὴν
τευτλοκαλλιέργειαν ἔρχονται πρῶτοι σὲ ὁλόκληρο τὸν εὐρωπαϊκὸν χῶρο.

καί πάλι τά
ομόλογα

ΕΤΒΑ

δίνουν τό
μεγαλύτερο τόκο

17%

(άφορολόγητο)

ΕΤΒΑ

κοπάξετε τό συμφέρον σας
καί τή σιγουριά σας